
UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00645594 3

Zgodovina slovenskega slovstva.

IV. zvezek:

Stritarjeva dôba od 1870. do 1895. leta.

Spisal

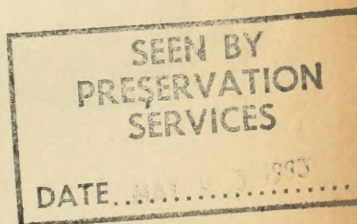
dr. Karol Glaser

profesor

na c. kr. gimnaziji v Trstu.

Založila Slovenska Matica.

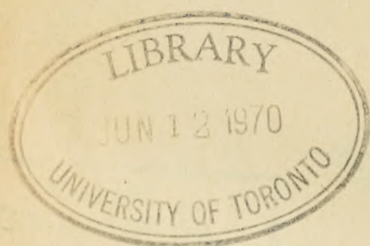

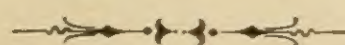
V Ljubljani.

Tiskala „Katoliška Tiskarna“.

1898.

LIBRARY
JUN 12 1970
UNIVERSITY OF TORONTO

KAZALO.

Predgovor.

Slovenci so izmed vseh slovanskih plemen prvi prišli v dotiko z latinskim in germanskim svetom in so prvi dobili luč svete vere: brižinski spomeniki so najstarejši slovanski književni proizvod. V dôbi od IX. do XV. stoletja so se v različnih razmerah jako različno razvijala slovanska plemena, n. pr. Slovenci, Srbo-Hrvati, Čehi in Poljaki. Čehi, Poljaki in Hrvati so imeli svoje narodne kralje in lastno zgodovino; na Češkem je husitsko gibanje pred nemško reformacijo povzročilo tako živo vsestransko slovstveno gibanje, da so nekaj časa tisto dôbo imenovali zlato dôbo češkega slovstva; ker pa ni bilo izvirno nego le pomožno sredstvo za verske namene in za vzbujanje narodne zavesti, se mu v novejših časih ne prisoja več klasičnost. Poljski književnosti pa je v dôbi od 1548. do 1608. l. zares cvela zlata dôba. Pypin in Spasovič pišeta v „*Geschichte der slavischen Literaturen*“ II. Band, str. 43: „Die polnischen Magnaten und Staatsmänner standen in beständiger Correspondenz mit den berühmtesten westeuropäischen Gelehrten und Schriftstellern. Reformatoren und Neuerer, die wegen religiöser und politischer Freisinnigkeit verfolgt wurden, flohen nach Polen und fanden hier ein ruhiges Asyl und Anhänger. In den winzigsten Flecken und Dörfchen wurden Buchdruckereien errichtet, welche eine unzählige Menge von Büchern und Broschüren politischen, theologischen, wissenschaftlichen und polemischen Inhalts druckten und in Umlauf brachten. Bei einem solchen materiellen Wohlstande und bei einer solchen politischen Freiheit, bei der Empfänglichkeit für die Culturideen des Westens und einem lebendigen Nationalbewusstsein musste eine Nationalliteratur zum Vorschein kommen.“ Na poljskem državnem zboru, na prižnici in v knjigah se je rabil poljski jezik: prozo je ustvaril Rej z Naglovic, pesen pa Kochanovski.

V istotako ugodnem položaju so živeli naši sosedje Srbo-Hrvatje. O teh piše knjiga Pypin-Spasovičeva v I. zvezku str. 232: „Zur Zeit, als die Literatur im rechtgläubigen Serbien auf dem Wege vorschritt, den die bulgarische Literatur eröffnet hatte, und sich in den westlichen serbisch-kroatischen Ländern eine cyrillisch-glagolitische Literatur im katholischen Sinne entwickelte, trat vom 15. Jahrhunderte an eine neue, durchaus originelle Bewegung im serbisch-kroatischen Küstenlande hervor. Unter dem Einflusse eigenthümlicher historischer Bedingungen entstand hier eine bedeutende poetische Literatur, deren Hauptcentrum Ragusa und deren Organ die reine Volkssprache war. Die Glanzperiode dieser Literatur bildet das Ende des 15., dann das 16. und 17. Jahrhundert. Damals zeigte sich im Küstenlande eine überaus lebhafte literarische Thätigkeit, wie sie im Slaventhum bisher noch nicht gesehen worden ist.“

In Slovenci? Početniki njihovega slovstvenega delovanja so morali bežati iz domovine; priznane abecede še 1550. l. niso imeli, nego Bohorič jo je ustanovil šele 1584. l.; jedina tiskarna v Ljubljani v drugi polovici 16. stoletja je po kratkem delovanju morala ustaviti svoj posel.

Od one dôbe, kar se je tako lepo razvijala književnost v Čehih, Poljakih in Srbo-Hrvatih, in kar smo mi Slovenci dobili šele pravopis — bohorčico, je do sedanjih časov minilo nad tristo let; duševno gibanje je v tej dolgi dôbi pa pri vseh precej odrevenelo: na Češkem so zvršetkom minolega stoletja redki rodoljubi celo mislili, da se narod ne prebudi več. V zadnjem četrtstoletju 19. veka se nahajajo zopet iste velike razlike: večja slovanska plemena imajo vse učne zavode, od učilnic za preprosto ljudstvo do akademij, v narodnem jeziku, a mi Slovenci jih nimamo.

Slovstvo je izraz zgodovinskih dogodkov in istodôbne splošne omike in omikane narode prešinjajočih idej. V nobenem stoletju vsega človeškega razvitka pa se niso izvršile tako važne izpremembe in tolik napredek, kakor v devetnajstem, baš zvršujočem se stoletju; vsled tega je tudi slovstvo nastopilo nova pota in dobilo nove oblike. Najstarejša smer je bila klasicizem; njegov naslednik je bil romanticizem; sedaj se javlja realizem. Dobro označuje prvo obliko Milivoj Šrepel*) z besedami: „Klasična književnost prikazuje čovjeka kao

*) Ruski pripovjedači. Slike iz svjetske književnosti. II. Izdanje „Matice hrvatske“. Zagreb 1894, str. 37.

‚junaka', njegov rad odgovara skupu načela religioznih, vladarskih, družtvenih i moralnih. Uznoseći svoga junaka u dobru ili zlu, klasična je književnost prikazivala uzor onoga, što bi trebalo, da bude ili ne bi smjelo, da bude, a nije marila za ono, šta je zbilja.“ Sedanja književnost se pa ne bavi z izmišljotinami, nego z opažanjem, ona nam predočuje človeka, kakor je, v njegovi skupnosti; ona zasleduje prirodo v njeni neskrbnosti in se pri tem drži znanstvenega ustava ter analizuje čuvstva in čine in ne namerava čitatelja zabavati s spletkami; sedanje leposlovje teži po zmagi relativnosti nad absolutnostjo. To smer imenujejo realizem; imenovati bi jo mogli tudi demokratizem, ker hoče vsestranski izjednačiti življenske razmere. To se opaža tudi v praktičnem življenju: težnja po splošni volilni pravici, jednakost gospoda in delavca id. se zahteva vedno glasneje. Slovstvo je postalo demokratično.

„Seveda tudi najženijalniši mislec, pesnik, umetnik ni kak astralni proizvod, pač pa je naraven proizvod tiste socijalne sfere, iz katere je izrastel. Tudi naša jugoslovanska poezija je kolikor toliko rastlina našega socijalnega in političnega položaja.“ (Ant. Aškerc, Simfonije, *„Slov. Narod“* 1898, št. 272.)

V začetku tega stoletja bi nihče ne bil mislil, da slovstvo v ožjem pomenu pokaže novo pot na evropski vzhod, da ruski roman povzroči „preporod“ v evropskem pripovedniškem slovstvu.

Na zahodu je napravil ruski roman velik vtis; slavili so ga Julian Schmidt, Georg Brandes, de Gubernatis; najbolj resnoben francoski kritik, ki je mnogo let živel na Ruskem in vse odličnejše ruske realiste poznal po licu, Vicomte E. M. de Vogué, *„Le roman Russe“*, Paris 1886, piše: „Začetek 19. stoletja je v nas vzbudil nove potrebe. Pa vse zaloge so bile izcrpane; izposojevali smo si na Angleškem in Nemškem, in slovstvo je oživelo na novo. Sedaj je za Francoze napočil iz nova čas glada in anemije: Rusi so prišli na pomoč v pravi čas. Tistim, ki bi nam utegnili očitati, zakaj se zadolžujemo „barbarom“, kličemo v spomin to dejstvo, da je svet ogromna skupnost vzajemne podpore in ljubezni. V koranu se nahaja dober nauk: ‚Po čem boš sodil, da je prišel konec sveta? To bo dan, ko nobena duša ne bo mogla pomagati več.' Naj ruska duša stori še več za nas.“

Francozi pa so si oskrbeli rusko dušo; 1896. l. je izšla v Parizu knjiga:

„L' Ame russe.“ Contes choisies de Pouchkine — Gogol — Tourguénev — Dostoïevsky — Garchine — Léon Tolstoi. Tra-

duction de Léon Goltzmann et Ernst Jaubert. Illustrations de M. Korochansky, Paul Ollendorff editeur. Velika 8°, 300 str.

Iz vsakega izmed navedenih ruskih pisateljev so prevedeni najlepši spisi, objašnjeni z lepimi slikami; pred spisi je kratek življenjepis dotičnega pisatelja.

Realizem se je začel širiti na Francoskem, Angleškem in Ruskem. Po mnenju francoskega kritika Vogué-ja je Flaubert začetnik realizma na Francoskem, a ne Balzac, ker je ta neki preveč sanjav. Zolo imajo nekateri francoski pisatelji za reformatorja realizma. Šrepel pravi: „No, on (Zola) sâm je odrješito. dapače sa zlovoljom odbio onu slavu, pa se priznaje nastavljačem Balzacovim i Flaubertovim, kako se vidi u njegovu djelu ‚Le roman experimental.'“ Flaubertu se je očital pesimizem, ker podaje najrajši žalostne, grde strani iz življenja. Vogué pa je sam tega mnenja, da Francoska za realizem ni godna zemlja, nego da mu bolj ugaja anglogermanski in slovanski duh, ker je širši in nemiren in vidi mnogo stvari na jeden mah, med tem ko latinski duh omejuje obseg preučevanja, zahtevaje hipnih, presenetljivih efektov, duhovite retorike, a odbijaje vsako polaganost; romanski ne zmaga obširnih romanov, ki bi obdelovali religiozna, pravna in književnostna vprašanja. Na vrhunec dovršenosti sta angleški realizem povzdignila pisatelja Dickenson in Thackeray ter slavna pisateljica Elliot.

Lastnost, po kateri so se ruski pisatelji najbolj prikupili omikanemu svetu in osobito Francozom, je njihovo milosrdje. De Vogué označuje rusko dušo tako-le: „L' âme flottante des Russes dérive à travers toutes les philosophie et toutes les erreurs. Cette âme n' est jamais impénitente; on l' entend gémir et chercher: elle se reprend finalement et se rachète par la charité; charité plus ou moins active chez Tourgueneff et Tolstoï, effrénée chez Dostoïevsky jusqu'à devenir une passion douloureuse.“ Reinhold je bržkone iz spomina citiral ta stavek, ker ga je prevel tako-le: „Die schwankende Seele der Russen ist durch alle philosophischen Lehren und alle Irrthümer hindurchgegangen. Sie blieb beim Nihilismus und Pessimismus stehen . . . Aber dieser Nihilismus wurde nie ohne Erbitterung aufgenommen, diese Seele war nie reuelos. Sie stöhnte und suchte. Zuletzt wurde sie Herrin ihrer selbst, und es zog die Liebe in sie ein; thätige Liebe bei Tolstoi, bei Dostoievsky hingegen eine derart ungezügelte, dass sie zur krankhaften Leidenschaft wurde.“

V tem zmislu se izražajo tudi slovanski pesniki; Preradović n. pr. poje:

Božja sveta ruka razsu
Po širokom krugu zemlje
Razne puke i narode,
Po iskricu svakom dade
Svoga uma, svoje moći.
Komu dade oštroumlje,
Komu mudrost, komu blagost,
Komu jakost, komu nežnost,
A slavjanskom uz sve oto,
Dade još i ljubav svoju,
Pa mu reče davajući:
Najveći si i najjači,
I razširen svud po zemlji,
Zato čuvar njoj mi budi!
Kada sviet se izopači . . .
Ti osviesti, ti razbistri,
Ti ukroti, ti ublaži,
Ti ukrepi, ti unesi,
Ti mi spasi sviet na zemlji! *)

Najodličnejši ruski realisti so Gogolj (1809—1852), Turgenjev (1818—1883), Dostojevski (1821—1881) in Tolstoj. Po svojih „Mrtvih dušah" je postal Gogolj vzor ruskim realistom in je napravil ž njimi globok vtis na rodoljubne Ruse. V inostranstvo je pa poprej prodrl Turgenjev. Ko je Flaubert dobil prevod njegovih del, je z nogami zacepetal in vzkliknil z gromovitim glasom: „To je — Shakespeare, to je Shakespeare!" Turgenjev si je z „Lovčevimi zapiski" pridobil svetovno slavo. Ko je Dostojevski izdal svoj roman „Razkolnikov" **), so izrekli poklicani leposlovci, da je ta roman najgloblja študija o zločinu, ki se je spisala po Shakespearovem Makbethu. Tolstega roman „Vojska in mir" je priznan za najimenitnejši zgodovinski roman v svetovnem slovstvu, opisano je v njem življenje ruskega naroda v dôbi od 1805. do 1813.

V podrobnosti o ruskih romanopiscih se ne moremo spuščati, nego omeni se naj, da je Turgenjev celo na Nemškem postal učitelj posebne pripovedniške stroke ***), da je postal častni doktor oksfordskega vseučilišča, in da je ruski realizem dika vsega slovanstva. Zaradi tega se strinjamo z nasvetom g. Fr. Grivca, da se naj mladi slovenski pripovedniki rajši učé od Rusov nego Francozov, ker so nam Rusi sorodniki, Francozi pa z drugimi Romani vred propadajoč narod. Priporočal se je nedavno neki evropski kozmopolitizem; temu nasvetu se moramo protiviti, ker imajo vsekako Slovani nalogo, občni kulturi vtisniti svojstveni pečat; to svojstvo si mi Slovenci lažje ohranimo pod ruskim nego pod drugim vplivom. Inače trezno pisanemu sestavku

*) Tu so navedeni ruski pisatelji zaradi vpliva na svetovno slovstvo in ker so Slovani; na str. VII—VIII so navedeni nemški pisatelji zaradi tega, da se razvidi, kako se je postopalo drugod v spisovanju obširnih slovstvenih zgodovin in kaj so bili po svojem poklicu dotični pisatelji.

**) Pravi naslov mu je „Prestuplenie i nakazanie".

***) Šrepel, Ruski prip. 35.

Fr. Grivca „O ruskem realizmu in njega glavnih zastopnikih“ bi očitali samo to, da premalo povdarja njegovo važnost za splošno človeško kulturo.

Po teh kratkih pripomnjah o realizmu sploh in o ruskem realizmu posebej, ki so se nam zdele potrebne za sedanje razmere, še nekoliko besed o ureditvi pričujoče knjige.

Vsebina povesti in romanov naših pripovednikov se je navedla na kratko, ker so 1) izdaje naših novejših klasikov predrage, da bi si jih moglo omisliti naše širše občinstvo; 2) ker so marsikateri starejši letniki naših leposlovnih listov, n. pr. „*Ljubljanskega Zvona*“ in „*Dom in Sveta*“ razprodani in torej nepristopni; 3) ker knjižnice naših čitalnic niso povsod preskrbljene z vsemi tečaji poprejšnjih in sedaj še izhajajočih leposlovnih listov; 4) ker se Sketova „*Slovstvena čitanka*“ za sedmi in osmi razred naših srednjih šol premalo ozira na najnovejše slovstvo; 5) ker tudi Kummer-Stejskalova zgodovina nemškega slovstva, uvedena v naše srednje šole, navaja vsebino važnih del nemških pisateljev od Wielanda počenši do najnovejših pisateljev, dasi se nemški klasiki prodajajo po jako nizkih cenah v posebnih izdajah za šole, in 6) ker se drugi Slovani, katerim je naša književnost bolj oddaljena, na tak način lažje seznanijo z jedrom našega pripovednega slovstva; 7) ker na isti način tudi Reinhold v svoji „*Geschichte der russischen Literatur*“ von ihren Anfängen bis auf die neueste Zeit. Leipzig 1886. („*Geschichte der Weltliteratur*“ in Einzeldarstellungen, VII. Band) istotako seznanja svoje čitatelje z ruskim slovstvom, in slednjič 8) ker P. Aleksander Baumgartner v svoji priznani „*Geschichte der Weltliteratur*“. Freiburg im Breisgau 1897, postopa na isti način; on navaja n. pr. vsebino Firduzijevega Shâhnâhme na sto straneh. Poskušal sem na kratko oceniti tudi vsebino. To je za naše slovenske razmere jako težaven posel, ker še nimamo temeljitih in obširnih samospisov o naših novejših pisateljih. Rusom piše sedaj Pypin prvo v ruskem jeziku pisano slovstveno zgodovino od najstarejših do najnovejših časov in se lahko opira na celo knjižnico samospisov o ruskih pisateljih. Kakor trdé ruski ocenjevatelji te knjige, posreduje on med učeno rusko literaturo o slovstvu in med širšim občinstvom, ki se naravno ne more samo poučiti o tej obsežni tvarini.

Namen te-le knjige pa je, Slovencem in Slovanom pokazati to, kar je slovenski duh ustvaril od svojih nastarejših dôb do 1895. l.

Da bi se poučil o tem, kako so pisatelji v drugih narodih uredili take knjige, sem proučil osnovo jednakih del v naših sosedih.

Nemci imajo štiri „temelj polagajoče“ literarne zgodovine: 1) Gervinus, „*Geschichte der deutschen Dichtung*“, Leipzig 1835 do 1840; 5. izdaja 71—74 v petih zvezkih; 2) Koberstein, „*Grundriss zur Geschichte der deutschen Nationalliteratur*“, Leipzig 1827; 5. izdaja v petih zvezkih 1872.—1874. l.; Hein. Kurz, „*Geschichte der deutschen Literatur*“, sedma izdaja v štirih zvezkih, 1876; Karl Goedeke, „*Grundriss zur Geschichte der deutschen Dichtung*“, 1. izdaja 1858—1881; druga izdaja izhaja sedaj. Da ne omenjamo drugih manjših, n. pr. Wackernagel, Vilmar, navede naj se samo Schererjeva „*Geschichte der deutschen Literatur*“, ki sega samo do Goethejeve smrti; pisana je v elegantnem zlogu za take, katerim je uže znano nemško slovstvo, in izhaja sedaj v 8. izdaji. O tej najbolj slavljeni zgodovini pravi Hermann Paul („*Grundriss der germanischen Philologie*“ I. 143) „Trotz der Fähigkeit, den eigenthümlichen Wert einer jeden Erscheinung zu empfinden, ist die Objectivität der Darstellung stark beeinträchtigt. Ferner geht durch das ganze Werk die fixe Idee eines regelmässigen Wechsels zwischen einer roheren männlichen und einer zarteren weiblichen Periode vor je 300 Jahren . . . dabei ist die übermässige Neigung vorhanden Parallelen zu zielen; auch durch das übermässige Streben nach künstlerischer Darstellung ist Manches in ein falsches Licht gestellt“ id. id.

Kdo pa so bili prvi štirje pisatelji obširnih slovstvenih zgodovin in kaj so nameravali? Georg Gervinus (1805—1871) je bil vseučiliščni profesor zgodovine (od 1836. počenši v Götingah in je 1837. l. izgubil službo, ker se je uprl proti temu, da se je odpravila hanoveranska ustava. Pozneje je urejal „*Deutsche Zeitung*“ in je prišel v državni zbor. Opisal je samo pesništvo in je hotel pokazati, kako so Nemci prišli do Goetheja in Schillerja; s svojo knjigo je rojake hotel od slovstvenega dovesti do političnega delovanja, povsod kaže svoje politične nazore. Avgust Koberstein (1793—1870) je bil klasičen filolog, profesor na znameniti učilnici Pforta. Pesništvu je pridružil tudi nekatere stroke v prozi, n. pr. zgodovino, govorništvo; spričuje se mu „musterhafte Gründlichkeit und Gewissenhaftigkeit der Forschung“, pa manj poljudna oblika. Zanimiva osebnost je Heinrich Kurz, katerega niti ne omenjata Wackernagel v svoji tudi hvaljeni slovstveni zgodovini in Hermann Paul v inače temeljitem sestavku „*Geschichte der germanischen Philologie*“.

Iz nemških starišev porojen v Parizu (1805), se je pečal z orijentalskimi jeziki in se habilitoval na monakovskem vseučilišču za

zasebnega docenta kitajskega jezika, ter je izdajal opozicijonalen list „*Die Zeit*“. Zato je bil zadnje dni zaprt v Würzburgu in je v tem času iz kitajskega prevêl in na svetlo dal „*Das Blumenblatt*“. 1834. l. je prišel na kantonsko šolo St. Gallen za učitelja nemškega jezika; to službo je moral zapustiti 1839. l., ker je bil protestant. Istega leta je prišel v jednaki lastnosti v Aarau in je 1846. leta postal kantonski knjižničar. Zakladi tamošnje knjižnice so ga pripravili, da se je začel baviti z literaturo. V njegovi knjigi se nahajajo poleg življenjepisov slike in facsimilia pisateljev ter veliki odlomki njihovih spisov neizpremenjeni. Izdal je tudi druge spise, spadajoče v to stroko. — Karol Goedeke (1814—1871) je bil leposlovec in je bil mnogo let v službi knjigotržca Hahna, dokler ni postal 1873. izredni profesor slovstvene nemške zgodovine v Götingah. Začel je pisateljevati pod imenom Karol Stahl in je izdajal novele in gledališčne igre, življenjepise in liste imenitnih mož. Pisal je svoje delo štiriindvajset let in je razpravljal samo leposlovje. V predgovoru pravi, da v vseh dosedanjih jednakih delih pogreša „die Reichhaltigkeit des Stoffes und die klar gesonderte Behandlung jedes seiner einzelnen Bestandtheile mehr nach kulturhistorischer als aesthetischer Richtung“. Izmed teh štirih utemeljiteljev nemške slovstvene zgodovine je bil Goedeke jedini leposlovec in menda je on skušal doseči popolnost tvarine. Znane so mi tudi osnove slovanskih slovstvenih zgodovin; mislil sem pa, da se mora s prva postaviti zanesljiva podlaga takemu poslopju, da se o našem slovstvu ne bo več pisalo tako po mačehovsko, kakor v Pypin-Spasovičevi, in da nikomur ne pride več na misel trditi, da naše slovstvo lahko pod pazduho prinese v deželni zbor.

Poleg te naše knjige še zelo lahko izide slovstvena zgodovina v jednem delu, kakor je Vlčkova češka in Šurminova hrvatska.

Gledé smeri v najnovejšem leposlovju sem hodil srednjo pot, ker sem prepričan, da je v naših malih in ozbiljnih razmerah škodljiva vsaka skrajnost.

Zraven velevažnih zgodovinskih dogodkov, ki se omenjajo v uvodu, je na razvitek naše književnosti najbolj vplival še živeči pisatelj, ki je s svojimi spisi odgojil cel zarod književnikov, in ki je opisan na čelu vseh drugih pisateljev. Kar piše Fr. Grivec*) o Visarijonu Grigorjeviču Belinskem (1810—1848), da je „s svojo kritiko deset let delal javno mnenje v Rusiji in zapovedoval ruski književnosti, pa

*) Na razstanku, Gorica 1898, str. 302.

zapovedoval je tako, da jo je pripeljal na pot, po kateri je dospela do velike dovršenosti in postala prava narodna književnost, kakor nobena druga evropska", to velja tudi o našem Stritarju. Zato se zlagamo s tem, kar piše Fr. Selak v sestavku „Slovenische Dichter" v „*Stimmen aus Bosnien*" 1898, št. 3, o njem:

„Stritar ist zugleich der geistreichste slovenische Kritiker, der nicht niederreisst, sondern aufbaut. Ueberlegene Ironie und ein feiner Humor, der die Schwächen aufdeckt ohne zu verletzen, sowie umfassende aesthetische Kenntnisse verleihen insbesondere seinen literarischen Causerien einen dauernden Wert. Stritar ist es, der den halbvergessenen, weil zu wenig gewürdigten Prešern mit hinreissender Beredsamkeit zur vollen Geltung brachte; er war es, welcher Levstik, als er, durch seine verblendeten Zeitgenossen von allen Hilfsquellen abgeschnitten, nicht einmal ein Plätzchen hatte, um sein müdes Haupt auszuruhen, in hochherziger Weise unter die Arme griff und ihm zur Vertheidigung gegen seine Verleumder unerschrocken sein Blatt erschloss; er ist es endlich, der ausser zahlreichen anderen Talenten auch das Kraftgenie eines Simon Gregorčič entdeckte und in die Literatur einführte. Eine so vornehme Gesinnung und neidlose Förderung seiner Rivalen sichert ihm einen Ehrenplatz in der Erinnerung seiner Nation; die Literaturgeschichte aber würdigte seine Verdienste am sinnigsten, indem sie den fruchtbarsten Zeitabschnitt nach ihm benannte."

Četrti del te knjige obdeluje v prvem snopiču leposlovje, v drugem znanost. Da bi razni slojevi našega omikanega občinstva dobili kolikor možno celotno in zanesljivo sliko v svojih strokah, sem si pridobil za bogoslovje, pravoslovje in vzgojeslovje strokovnjake, katerim sem poslal dotične svoje zbirke, da jih popolnijo in izdelajo po svoje; ti so č. g. J. Benkovič, prefekt v Alojzijevišču ljubljanskem, g. dr. Danilo Majaron v Ljubljani in g. J. Ravnikar, nadučitelj v Mokronogu na Kranjskem.

V znani Pypin-Spasovičevi slovstveni zgodovini slovanskih narodov (nemški prevod Traugott Pecha, Leipzig 1880) je opisana tudi naša slovstvena zgodovina I. str. 369—395. Tam se piše o Koseskem str. 395 med drugim: „Doch die erste Stelle in der gegenwärtigen Poesie (1880!?) nimmt Jovan Vesel-Koseski ein. Seine Lieder . . ., so dass Vesel unter den slovenischen Dichtern als Führer seines Volkes gilt etc. etc. Dem Einflusse Vesel-Koseski's schreibt man eine neue Belebung der Literatur zu, die sich immer mehr dem Volksinteresse

zuwendet.“ Prvi stavek je neresničen, drugi popolnoma nepotreben, kajti s čim bi se pa bavilo narodno slovstvo, če ne z narodnim interesom? O Prešernu piše med drugim str. 383: „Seine äusseren Lebensverhältnisse sollen sehr bedrängt gewesen sein, was man zu grossem Theile seinen Feinden, den Geistlichen, zuschreibt... Er blieb ein rein localer Dichter, und einmal zog er sogar vor deutsch zu schreiben“ etc O Levstiku piše v dveh vrsticah, da so mu bili duhovniki sovražniki; o Stritarju ne pové niti črkice! Tako znanje našega slovstva od strani najodličnejšega ruskega slovstvenika pač ni bil zadnji vzrok, da se je zlasti Stritarjeva dôba opisala bolj natančno.

Osemnajst let pozneje, t. j. 1898. l. pa je znanje našega slovstva na Ruskem napredovalo tako, da je T. D. Florinskij, profesor slavistike na vseučilišču v Kievu, pisatelja te knjige poklical pred svoj sodni stol in ga ocenil po uzorcu „*Ljublj. Zvona*“ v „Kritiko-bibliografičeskom Obzoru novějšihъ trudovъ i izdanij po slavjanověděniju. Kievъ. str. 31—32. V tej oceni pravi sicer, da je knjiga potrebna vsakemu, ki se zanima za slovensko slovstvo, da pa „takaja zadača, povidimomu, okazalasь ne po silamъ avtoru“, da v I. zvezku pisatelj ni razkril razvitja umstvenega in duševnega življenja slovenskega naroda in da v II. zvezku ni dovolj razločno pokazal, kako so slovenski pisatelji odvisni od nemških, čeških in hrvatskih pisateljev. — Neizogibno potrebno je za daljno opisovanje in obdelovanje našega slovstva, da se enkrat kolikor možno natančno konstatuje, kaj imamo; tako so delali drugi veliki kulturni narodi in tako morajo delati tudi manjši. Ali bi ne bilo bolje, da na Ruskem prej nego slej na podlagi moje knjige popravijo nedostatke v Pypin - Spasovičevi knjigi, nego pa da si lomijo glave, kaj bi bilo „po silamъ avtora“? Florinskij in drugi mi očitajo premnogo podrobnosti in suha fakta. Šafařik v predgovoru svojih „Starožitnosti“ pravi, da „ni možno povsod natančnost združevati z lahkoto in prijetnostjo. Prava temeljitost v zgodovini, kakor v vsaki drugi vednosti obstoji sigurno v popolni znanosti posameznih reči, ki se pridobi s težavo in s trudom, nikakor pa ne v modroslovnem besedičenju, sedaj tako priljubljenem, kar je neplodovito brez natančnega znanja, seveda pa lahko.“

Češki pisatelj Fr. Štingl govori v češkem listu „*Vlast*“ 1898. l., št. 7, o knjigah „Slovenske Matice“ za 1897. leto ter jih našteva v tem-le redu:

1) „*Zgodovina slovenskega slovstva*“; 2) „*Slovenska zemlja*“; 3) „*Slovenske narodne pesmi*“; 4) „*Letopis*“; 5) „*Elektrika*“; 6) *Knezova*

knjižnica. O prvi piše: „Slovenci so morali dolgo čakati na spisovatelja, kateri bi jim podal *„Zgodovino slovenskega slovstva“*, končno se je prijavil profesor Glaser. Trije zvezki so plod večletnega truda. Mnogo se je pisalo o tej knjigi in mnogo ji očitalo, pa kljubu temu je Glaserjeva *‚Zgodovina‘* delo visoke cene“, id. id.*)

Vseučiliščni profesor dr. Simon Šubic in sedaj najstarejši slovenski pisatelj (rojen 1830. l.) marljivo delujoč v *„Ljublj. Zvonu“* in *„Dom in Svetu“*, je podavši mi črtice o svojem življenju, iz lastnega nagiba pridal to-le opazko: „Veliko dobroto ste storili slovenskemu svetu s svojo izvrstno literarno zgodovino; težko pričakujem nadaljevanja.“ Dovolil je učeni naš rojak, da se natisnejo te besede. Nisem tega mnenja, da bi delo moje bilo „perfectum ex omnibus partibus“, prepričan pa sem, da je bolje nego trdé to ocene.

Leta 1898 je izdal dr. Šurmin do 1890. l. segajočo zgodovino srbsko-hrvatskega slovstva. Če on povdarja v predgovoru, da se naj njegova knjiga ne meri s tistim merilom, kakor jednaka dela večjih narodov, tembolj sme pisatelj te knjige izreči nado, da ocenjevatelji uvažujejo naše skromne slovenske razmere.

Veliko hvalo so vsi Slovenci dolžni Theodorju Elzeju, prvemu pastorju v Ljubljani (1852—1856), kateri je storil največ za to, da se nam je razbistrila dôba reformacije. V polni meri zaslužuje, da se ga spominjamo tukaj. Rojen (1823) v Altoni pri Dessauu na Anhaltskem, izobraževal se je na tübinskem in berolinskem vseučilišču. Ni možno spuščati se tukaj v podrobno uvaževanje mnogostranskega njegovega slovstvenega dela, navesti pa se morajo tukaj njegovi spisi, tičoči se zgodovine reformacijske dôbe.

1) Primus Trubars Denkmal in Derendingen. (Mitth. des historischen Vereines für Krain 1861.) 2) Die Anfänge der Buchdruckerei in Krain (Ibid.) 3) Die evangelischen Kirchenräthe in Steiermark, Kärnten, Krain und Görz während des XVI. Jahrhunderts. (Blätter für das evang. Oesterreich 1863.) 4) Die Superintendenten der evangelischen Kirche in Krain und Görz des XVI. Jahrhunderts. Wien 1863. 5) Prim. Truber und die Reformation in Krain (Herzog's Realencykl., Band XXI. Gotha 1866.) 6) Zwei Biographien Prim. Trubar's. (Ibid.

*) S to knjigo se je bavila tudi *„Nova Nada“*, zbornik zabave in pouka. Zagreb. *„Slovanski Svêt“* 1898, štev. 20 naznanjaje *„Nado“* piše: „Ta list polnijo srednješolci hrvatski in slovenski; priobčujejo pesni id. id. Kar se dostaje kritike, nalagajo si sami tu pa tam prevelike zadače, za katere je treba večje starosti, skušnje in obče dozorelosti, nego jo more doseči najzrelejši srednješolec“, id. id.

1875.) 7) Die Universität Tübingen und die Studenten aus Krain. Tübingen 1877. 8) Paul Wiener, Mitreformator in Krain. Wien 1882. 9) Die slov. protest. Gesangsbücher des XVI. Jahrhunderts. (Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich 1884.) 10) Die slov. protest. Katechismen im XVI. Jahrhunderte. (Jahrbuch 1884.) 11) Die slov. protest. Katechismen und Postillen. (Jahrbuch 1893.) 12) Die slov. protest. Gebetbücher des XVI. Jahrhundertes. (Jahrbuch 1894.) 13) Die slov. protest. Ritual-, Streit-, Lehr- und Bekenntnissbücher des XVI. Jahrhunderts. (Ibid.) 14) Die slov. protest. Bibelbücher des XVI. Jahrhunderts. (Jahrbuch 1895.) 15) Die Rectoren der krainerischen Landschaftschule in Laibach während des XVI. Jahrhunderts (Jahrbuch 1899.) 16) Die evangelischen Prediger Krains im XVI. Jahrhunderte. (Jahrbuch 1900.)

Na koncu spisa: Die slov. protest. Bibelbücher des XVI. Jahrhundertes se nahaja odstavek „Zusätze und Berichtigungen über die slov. protest. Druckschriften des XVI. Jahrhundertes“, kateremu je pridejal „Nachwort“. V tem našteva Elze poprejšnje pisatelje na tem polju, imenuje s hvaležnostjo uradnike evropskih knjižnic, ki so ga podpirali, in zaključuje tako-le: „Diese Nebenproducte weiter greifender Studien habe ich umsomehr sammeln und Mitstrebenden nicht vorenthalten zu sollen geglaubt, als sie zusammen mit dem bereits 1884 im „Jahrbuch etc. etc.“ erschienenen Aufsatze „Die slov. prot. Gesangsbücher“ den ersten sicheren Gesammtüberblick über dieses Literaturgebiet gewähren. Auch fühle ich nach fünfzigjähriger literarischer Thätigkeit, dass noch vor Abschluss der beabsichtigten Hauptarbeit die Feder der müden Hand zu entsinken droht.“ Božja previdnost mu je vendar dala učakati, da je videl natisneno svoje glavno delo, in to so: Primus Trube’rs Briefe. Mit den dazu gehörigen Schriftstücken gesammelt und erläutert. (Bibliothek des litt. Vereines in Stuttgart. Tübingen 1897. A. Laupp. 8⁰. 574.) O tem znamenitem delu je Slovencem prva poročala „Edinost“. Elze je umrl v Benetkah dné 27. junija 1900. — Bodi poštenemu Nemcu zemljica lahka!

Naposled pa izreka podpisani pisatelj gospodu predsedniku „Slovenske Matice“ Fr. Levcu in gospodu odborniku dr. Požarju hvalo za marsikateri dobrohoten migljaj in gospodom še sedaj živečim pisateljem za razne podatke.

V Trstu meseca decembra 1898.

Dr. K. Glaser.

Zgodovinski pregled.

V zadnjih petindvajsetih letih (1870—1895) sta se v svetovni zgodovini izvršila dva velevažna dogodka.

1. Vojska med Francozi in Nemci se je završila z mirom v Frankobrodu 1871. l. Na predlog bavarskega kralja je »Nemška zveza« dobila ime »Nemška država« in pruski kralj naslov »Nemški cesar«. Prvenstvo v evropski politiki so dobili Nemci, in se s tem povzdignili na visočino, na kateri uže niso bili več stoletij. Ta izprememba je koristila tudi Italijanom, ker so Francozi iz Rima morali poklicati domov vojake, ki so bili tam papežu v obrambo. Lahko se je torej Viktor Emanuel polastil Rima in je 1871. l. tje prenesel stolico zedinjene Italije. Nastali sta na tak način v soseščini Avstrije dve narodni državi z jasno izraženimi načeli.

2. Ruski car Aleksander II. je, završivi krimsko vojsko, vso svojo skrb obrnil na znotranjo ureditev svoje države; odpravil je robstvo kmetov; vendar so se uprli Poljaki 1863. l., pa brez uspeha: uprava in višji pouk se je uredil po ruskem uzorcu. Po vsem širnem carstvu so se začele graditi železnice, staviti tovarne, pospeševati trgovina in obrt.

Na Turškem so se narodi radi neznosnega jarma večkrat uprli, pa brez uspeha. Zato so evropske vlade zahtevale od Turčije, naj dovoli kristijanom ravnopravnost. Sultan Abdul Aziz je sicer obljubil, da hoče ustreči, a ni ustregel zahtevam. Zato se je vnel upor v Bosni; Črna gora in Srbija sta priskočili ustašem na pomoč, a brez uspeha. Sicer je Midhat Paša izdelal načrt ustave, ki pa ni bil porok za vestno izvršitev jednakopravnosti; zato je ruski car dné 24. aprila Turkom napovedal boj. Po dolgotrajnem obleganju so Rusi vzeli Plevno, prekoračili Balkan in prodirali proti Carigradu. Sklenil se je Sanstefanski mir (dné 17. marcija 1878. l.): Rumunija, Srbija in Črna gora so postale svobodne države, Bolgarija naj bi postala samostalna, pa plačevala davek Turčiji, Rusija naj bi dobila nekaj ozemlja v Aziji, Rumunija je Besarabijo odstopila Rusiji in dobila Dobrudžo. Ti pogoji so se predložili velevlastim na berolinskem kongresu 1878. l., ki je v prid Turčiji skrčil ozemlja namenjena Rusom, Srbom in Črni gori; Bolgarija se je razdelila: južni del je ostal pod Turčijo, pa je dobil upravo sporazumno s krščanskimi vlastmi, severni del je dobil dednega kneza, ki plačuje sultanu davek. Evropa pa je naložila Avstriji, naj zasede Bosno in Ercegovino in uvede upravo, priznavaje pri tem sultana vrhovnim gospodarjem, Anglija je dobila otok Ciper, Grecija nekaj tesalskih in albanskih okrajev. Vladarja rumunski in srbski sta si nadela 1881. in 1882. leta kraljevski naslov. Slavna avstrijska

generala, Hrvata baron Filipović in baron Jovanović, sta si po trdih bojih v kratkem času osvojila Bosno in Ercegovino. Glavno mesto Serajevo polagoma dobiva evropsko lice, red in blagostanje v osvojenih provincijah vidno napredujeta. Vse želje Slovanov na Turškem in drugod, kjer so živo sočuvstvovali z ubogo rajo, se sicer niso izpolnile, pa ipak je to velik napredek. Z navdušenjem in občudovanjem so Slovenci opazovali junaške boje svojih sorodnikov, pesniki so opevali njihove čine; klasičen je Stritarjev venec pesnij z naslovom »Raja«, snovi najlepšim pesnim je Krilan zajel iz bogatega vira na Bolgarskem, pa tudi drugim pesnikom in pisateljem so ti boji dajali hvaležno tvarino.

Konečno naj omenimo, da v razmeri do ogromnih žrtev na Ruskem niso mogli biti do cela zadovoljni s pridobitvami in da je nasledek te opravičene nezadovoljnosti bil nihilizem, ki je na zločinski način odstranil cara Aleksandra II. 1881. l. Miroljubno je vladal njegov sin Aleksander III. sicer samo petnajst let, pa po svoji iskrenosti in plemeniti skrbi za svojo državo Rusijo premišljeno vodil do tako visokega ugleda na svetu, da se sedaj za prijateljstvo njegovega naslednika Nikolaja II. potegujejo najmogočnejše države na svetu.

I.

Razvitek slovenstva po društvih.

L. 1860. se je z uvedenjem ustave začelo po vsem Slovenskem razvijati javno in društveno življenje; slovenski poslanci so v državnem in deželnih zborih zahtevali jednakopravnost z drugimi narodi. Začela so se snovati društva, ki so oživljala narodno zavest ter pospeševala druge narodne smotre; 1861. l. so se osnovale čitalnice v Ljubljani, v Trstu, v Celju, v Mariboru; 1862. l. v Celovcu, v Gorici, v Škofji Loki, v Tominu; 1863. l. v Kranju; 1864. l. v Ajdovščini, v Bistrici na Notranjskem, v Vipavi, v Planini, na Ptuju; 1865. l. v Sevnici, v Metliki; 1866. l. v Idriji; 1867. l. v Solkanu.

Čitalnic je sedaj na Kranjskem 39; na Primorskem 24; na Štajerskem 12; na Koroškem 2; naslove imajo različne, n. pr. »Narodna«, »Gospodarsko-obrtna«, »Slovanska« (Trst, Maribor), »Katoliško-politična«, »Narodna slovanska«, »Slovenska«, »Čitalnično društvo«. Čitalnice so se osnovale v prvi vrst za omikane sloje slovenskega naroda. Narodna zavest pa je začela prodirati dalje in dalje; zato so se ustanavljala društva z jednakim namenom tudi za nižje sloje, večinoma z imenom »Bralno društvo«; takih je sedaj na Kranjskem 36; »Delavskih bralnih društev« je istotam 12; na Primorskem je »Bralnih društev« 16; »Rokodelskih bralnih društev«, »Katoliških bralnih društev«, »Gospodarskih bralnih društev« je po dvoje. Na Štajerskem je »Bralnih društev« 31, »Kmetskih bralnih društev« 18, »Katoliških bralnih društev« 6, »Bralno in politično društvo« 1, »Bralno in leposlovno društvo« 1, »Katoliški slovenski bralni društvi« 2, »Katoliško bralno in gospodarsko društvo« 1.

Marsikateri lepi načrt se je snoval in izvršil v čitalnicah. Največ duševnih sil je imela čitalnica v Ljubljani; iz njenih gledališčnih iger sta vznikli „*Dra-*

matično društvo" in „*Glasbena Matica*". Prvo se je razvijalo tako lepo, da se je v Ljubljani postavilo novo gledališče, „*Glasbena Matica*" je slovenski pesni v avstrijski prestolnici priborila zasluženo odlikovanje. Iz čitalnic so se izcimili „*Narodni domi*"; na Kranjskem in Primorskem sta po 2, na Štajerskem 3.

Politična društva.

V raznih mestih na Slovenskem so se osnovala politična društva, n. pr. v Ljubljani „*Slovenija*". Predsednik je bil dr. J. Bleiweis. Jugoslovanski program sta razpravljala Costa in Razlag. „*Novice*" so 1873. l. objavile oklic po „*katoliško-političnih društvih*", posebno radi tega, ker so se uvele neposredne državne volitve. Ko je potekla prva šestletna dôba, so „*Novice*" 1869. l. (str. 173, 179) izdale „*Vodilo za državne volitve*".

V novejši dôbi se je v Ljubljani ustanovilo „*Slovensko društvo*", katero vodi dr. Tavčar.

V Trstu so 1871. l. Trobec, N. Dolinar, Križman, J. Marija Vatovec in Anton Bare osnovali »*Politično in bralno društvo ‚Edinost'*« za tržaško okolico. Sobo je društvu brezplačno prepustil soustanovnik in še sedaj požrtvovalno in neutrudno delujoči šentivanski rodoljub Trobec. Društvo se je poklonilo tedanjemu vladiki Dobrili, ki se je vrlo zanimal za ta pojav narodne zavednosti v Trstu in okolici. Znamenito je, da je tedanje italijansko društvo »Società triestina patriotica« podpiralo Slovence; predsednik tega društva Wittman jih je zagovarjal tudi v mestnem zboru. Čez par let se je to društvo prelevilo v sedanje društvo »*Edinost*«, ki vodi politično gibanje tržaških Slovencev. V ozki zvezi s tem društvom je delovanje bivšega državnega poslanca Iv. Nabergoja. Vodil je to društvo mnogo let V. Dolenc, potem M. Mandić.

Društvo „*Trdnjava*" v Celovcu se je ustanovilo 1870/71. l., duša mu je bil Andrej Einspieler, ki je v deželnem zboru štiri leta zaporedoma 1871—1874 vselej predlagal v prvi seji, naj se tudi v slovenskem jeziku kmetom na Koroškem razpošiljajo poročila o tistih rečeh, ki se obravnavajo v deželnem zboru. Tem zahtevam se je 1874. l. pridružilo tudi politično društvo „*Trdnjava*". Društvo se je potegovalo tudi za to, da se po slovenskih okrajih nastavijo uradniki zmožni slovenskega jezika in naj se po uradih s Slovenci občuje slovenski.

O delovanju tega društva v poslednjih letih nimamo natančnejših poročil, na njegovo mesto je stopilo „*Katoliško politično in gospodarsko društvo za Slovence na Koroškem*" 1890. l.; za predsednika je bil izvoljen L. Einspieler; udov se je oglasilo 150. Lipe Haderlap je na prvem občnem zboru predlagal resolucijo za versko šolo, ki se je izročila knezoškofu Kahnu. Priredila se je v Celovcu velikanska slovesnost v spomin Andreja Einspielerja, na kateri je mestni kapelan Treiber imel lep slavnostni govor. — V prvem letu priredilo je osem dobro obiskovanih shodov, postavilo 1891. l. kandidate za državni zbor. Izdalo je društvo knjižico „*Šole na Koroškem*", v kateri se razlaga med drugimi stvarmi, kako se naj spisujejo prošnje za šole. Društvo je vložilo prošnjo na ministerstvo za poljedelstvo, naj društvu nakloni podporo, da bi se slovenskim kmetovalcem priskrbelo nekaj poučnih predavanj o kmetijstvu in gospodarsko prilogo za »Mir«.

L. 1893. je društvo imelo svoj redni občni zbor in hkrati praznovalo petdesetletnico škofovanja papeža Leona XIII. L. 1894. je društvo imelo shod zaupnih

mož in je hkratu praznovalo slavnostno besedo v proslavo 80 letnice Andreja Einspielerja in Antona Martina Slomška. Med mnogimi shodi, ki jih je društvo priredilo tega leta, se je najbolj odlikovalo zborovanje pri Št. Jakobu v Rožni dolini. Posebne zasluge za to društvo sta si med drugimi pridobila Gregor in Lambert Einspieler in Vekoslav Legat. Izdalo je društvo brošurico „*Zur Ortsnamenforschung in Kärnten; Ein Wort zur Richtigstellung und Abwehr*", ter „*Schlusswort zur Ortsnamenforschung*". Klagenfurt 1891. — V obeh uspešno pobija jednostranske nazore, katere je arhivar koroškega zgodovinskega društva, A. pl. Jaksch širil s knjižico „*Über Ortsnamen und Ortsnamenforschung mit besonderer Rücksicht auf Kärnten.*"

Na Primorskem sta najbolj delavni društvi »*Edinost*« v Trstu, čegar glasilo je dnevnik „*Edinost*", ter »*Sloga*« v Gorici.

Dné 12. aprila 1871. l. se je v Mariboru osnovalo „*Katoliško tiskorno*[1]) *društvo*" in je nameravalo »zbirati dušne in materijalne narodove moči, v prid narodu poučevati ljudstvo o njegovih pravicah in dolžnostih ter sposobne in nadarjene rojake izpodbujati na občnokoristno delovanje, pospeševati cerkvene in narodne koristi.« V ta namen je društvo od Preloga kupilo list „*Slovenski Gospodar*", ki je dné 1. julija 1871. l. za ceno 1000 gld. prešel v društveno last. List in društvo imata velike zasluge za razvitek slovenstva na Malem Štajerju. Odlična urednika sta bila dr. Ulaga in dr. Gregorec. Leta 1882. se je osnovalo „*Slovensko društro*", kateremu je namen: »Razširjati med slovenskim ljudstvom politično in gospodarsko izobraženje, vzbujati narodno zavest, braniti narodne in državljanske pravice slovenskega naroda in pospeševati ustavni razvoj avstrijske države na krščanski podlagi, zlasti torej pospeševati duševne in materijelne koristi slovenskega prebivalstva v državnih, občinskih, cerkvenih, šolskih, gospodarskih in socijalnih zadevah.« Prvi predsednik je bil dr. Radaj, drugi P. Simon, potem zopet Radaj in na zadnje skoz deset let dr. Gregorec. Društvo je ohranilo složnost med štajerskimi Slovenci.

V Ormožu se je osnovalo politično društvo „*Edinost*" in v Konjicah 1871. l. „*Katoliško politično društvo*".

Osnovala so se politična društva v manjšem obsegu na katoliški podlagi; takih je na Kranjskem 15, na Primorskem 5, na Štajerskem 8, kjer deluje tudi jedno »*Politično in gospodarsko društvo*« in jedno »*Bralno in politično društvo*«.

Najvažnejši stan za Slovence je kmetski stan, ker je podlaga našega obstanka in ker ogromna večina naših omikancev prihaja iz kmetskega stanu. Na Kranjskem je uže mnogo let pred uvedenjem ustave »*Kranjska kmetijska družba*« ugodno vplivala na gmotno stanje dežele. Na zadnjem občnem zboru dné 7. julija v Ljubljani se je videlo, da vedno živahneje raste zanimanje za to društvo, ki ima 95 podružnic in 4115 članov. Denarnega prometa je bilo za 188.624 gld., pred desetimi leti ga je bilo jedva za 16.000 gld. Društveno glasilo „*Kmetovalec*" ima 5000 odjemalcev. Sedanji predsednik, ces. svetnik Murnik, se uže mnogo let uspešno trudi za blaginjo tega društva.

[1]) Podatke o društvih na Slovenskem Štajerskem mi je g. Justus Pertot, medicinec v Gradcu, posnel po službenih spisih v graškem namestništvu. Hvala mu zato. *Pis.*

»*Štajerska kmetijska družba*« se malo briga za Slovence, zaradi tega so si Slovenci tam ustanovili v manjšem okviru 5 »Kmetskih društev«, 12 »Kmetskih bralnih društev«, 3 »Vinorejska« in 1 »Sadje- in vinorejsko društvo«, 1 »Gozdnarsko društvo«; na Primorskem je 7 »Kmetskih«, 3 „Gospodarska društva«, 1 »Gospodarska zadruga« in 1 »Okrajna gospodarska zadruga«, 3 »Vino- in sadjerejska društva«, 5 »Mlekarskih zadrug«.

(Sploh bi pa bilo jako potrebno in zanimivo, da bi nam kdo napisal zgodovino našega narodnega gospodarstva.)

Pevska društva in godbeni zavodi.

Velike važnosti za probujo narodnosti sta petje in godba. Najodličnejši slovenski zavod v tem obziru je »*Glasbena Matica*«, ki je 1898. l. slovesno obhajala petindvajsetletnico svojega uspešnega delovanja. Po svojih sijajnih uspehih na Dunaju je stopila med prve jednake zavode v Avstriji.

Samostalnih pevskih društev je na Kranjskem 23, na Primorskem 16, na Štajerskem 7, na Koroškem 2 (»Gorotan« v Šmihelu pri Pliberku in »Lipa«); »Pevskih in bralnih društev« na Kranjskem 2, »Trgovskih pevskih društev« 3, »Delavskih pevskih društev« 2, »Muzikalični klubi« 4; na Štajerskem »Pevskih in tamburaških društev« 2, »Delavsko bralno in pevsko društvo« 1, »Hrvatsko-slovensko akademično pevsko društvo« 1 (Gradec); na Primorskem »Pevskih in bralnih društev« 12, »Godbenih društev« 3 (Nabrežina, Dekani, Tolmin).

Sokolska društva.

»*Ljubljanski Sokol*«.[1]) Dne 27. julija 1862. leta se je razposlal slovenskim telovadnim krogom poziv, naj bi se gimnastika gojila tudi v Ljubljani. Temu vabilu se je odzvalo takoj 51 gospodov, ki so osnovali društvo »*Južni Sokol*«. »Sokol« je stopil v dotiko z drugimi slovenskimi društvi, s češkimi in moravskimi telovadnimi društvi in prirejal veselice ter skrbno gojil telovadbo, a vlada ga je razpustila dné 23. julija 1867. leta. Uže drugo leto se je osnoval »Sokol«, ki je kakor poprej »Južni Sokol« imel namen »dajati izpodbudo, priliko in navod telesnim vajam«. Prvi učitelj telovadbe je bil Štefan Mandić. Osnoval se je poseben odbor za izdelovanje slovenske telovadne terminologije. Poleg navadnih zabav, uročišč (jour-fixov) je prirejal »*Sokol*« tudi predavanja, izlete, jako priljubljene maskarade, udeleževal se je taborov, narodnih slovesnostij, pošiljal ob primernih prilikah deputacije na Češko in Hrvatsko. Imel je »Sokol« povprek 170 udov; v Trstu se je osnoval »Sokol« 1882. l. in ima 179 udov; Gorica ima svoje telovadno društvo od 1887. leta; to društvo ima dramatski, tamburaški in pevski odsek, kakor tržaški »Sokol«. »*Dolenjski Sokol*« ima svoj sedež v Novem mestu; v Prvačini se je ustanovil »*Sokol*« 1889. l., sokolske oprave pa ne sme nositi. V Zagorju živi »Sokol« od 1895. l. in ima 52 izvršujočih udov ter lastno telovadnico. Postojna ima od 1894. l. svoje društvo. Najmlajši »Sokol« ima svoj sedež v Idriji. Celjski »Sokol« se

[1]) Evgen Lah, Petindvajsetletnica »Sokola« 1863 — 1888. Ljubljana. 1888. 8°. 52.

je ustanovil 1890. l. Društvo ima 2 častna, 30 podpornih in 51 izvršujočih udov. To so najvažnejša sokolska društva; vseh je na Kranjskem 12, na Primorskem 3, na Štajerskem 2.

Tudi delavski stan se je začel družiti in pospeševati svoje stanovske koristi in skrbeti za mejsobno podporo in izobrazbo. Na Kranjskem so 4 »Delavska katoliška društva«, dalje je 6 »Delavskih podpornih društev«, 1 Krščansko delavsko podporno društvo«, 1 »Krščanska socijalna zveza«, 2 »Katoliški politični delavski društvi«, 4 »Katol. društva za pomočnike«; na Primorskem: 1 »Delavsko podporno društvo«, 2 »Delavski podporni in bralni društvi«, 1 »Katoliško delavsko društvo«, 2 »Rokodelski podporni društvi«; na Štajerskem: 3 »Delavska podporna društva«, 1 »Delavsko bralno in pevsko društvo«, 2 »Katoliški delavski društvi«; na Koroškem: 2 »Katoliški delavski društvi«. »Izobraževalnih društev« je na Kranjskem 15, na Štajerskem 2.

Dijaška društva.

Dunajska »Slovenija«. Tu nam je razločevati tri »Slovenije«. Prva »Slovenija« je bilo politično društvo, ustanovljeno 1848. l. v pisarni dr. Dolenca. Zbralo se je 44 Slovencev — med njimi dobra polovica dijakov, — ki so ukrenili prošnjo do cesarja za »Zjedinjeno Slovenijo«, in ki so kranjski deželni zbor smatrali zakonitim organom, da povzdigne svoj glas za vse Slovence. Takrat so vsi narodi na Dunaj poslali deputacije, iskat si pravice, Slovencev pa ni bilo. Zato je dunajska »Slovenija« v imenu Hrvatov in Čehov pozvala Slovence, naj se ganejo, slovenski vseučiliščniki so jih tudi izpodbujali. Prišla je, s Pleiweisom na čelu, kranjska deputacija, katero so prijazno sprejeli na vseučilišču. Na Pleiweisov dom na Dunaju so prihajali najodličnejši Slovenci posvetovat se, n. pr. Miklošič, Dolenec, Jenko, Globočnik, Kozler, Semrajc; včasih sta bila navzoča tudi Rieger in Dvořak. Tu se je ustanovil program bodoče narodne politike. Deputacija »Slovenije«, sestoječa iz trideset vseučiliščnikov z Miklošičem na čelu, je šla v Gradec in v Ljubljano, posamezni udje so se razkropili po Slovenskem agitovat. Na jesen se je razpustila ne izročivši peticije cesarju. Pozneje slovenska vseučiliščna mladina ni imela stalnega osredja, nego ljubljanski »Vajenci« so se shajali privatno in s svojimi spisi podpirali „*Slov. Glasnik*“. Od 1858. l. so nastopali na slovanskih koncertih s samostalnimi pevskimi točkami. To društvo je vrglo med mladež marsikatero iskrico, ki je tlela dalje in obrodila lep sad. L. 1862. je Davorin Jenko ustanovil »Slovensko pevsko društvo«, ki je zbiralo okoli sebe Hrvate, Srbe in Bolgare. V tem času so se prvokrat pele pesni »Pobratimija«, »Mornar« in »Naprej«. Leta 1864. so Slovenci na Dunaju prvikrat praznovali Prešernov god, 1866. l. so osnovali »Slovensko literarno društvo« in »Pobratimstvo Slavija«, pa te društvi nista imeli obstanka. Po uvedenju ustave dne 26. februarija 1861. l. so se dijaki združili v pravilen krog, ki so ga imenovali: »Slovenija«; predsednik je bil Fran Erjavec. Majnika istega leta je »Slovenija« slovenskim poslancem priredila dva komersa. Oblasti so bile krivo poučene o počenjanju »Slovenijanov«; preiskava je uničila drugo »Slovenijo«. Jeseni 1867. l. je prišlo na Dunaj več gibčnih mladih močij in je pomladilo dunajsko dijaštvo; njim na čelu sta bila Levec in Šuklje. Ustanovili so akademično društvo »*Sava*«, ki se je 1868. l. spojila s hrvatsko-slovenskim društvom »Jug«. Toda že 1869. l.

so se Slovenci zopet združili v svoje društvo »Slovenija«; prvi predsednik je bil Jur. Ullrich. Vplivalo je društvo na to, da se je v Ljubljani vršil študentovski tabor, ki se je razgovarjal 1) o slovenski mladini, 2) o slovenski univerzi, 3) je-li slovenska duhovščina koristi ali škoduje slovenski politiki in literaturi.

Tretja »Slovenija« je ostala do današnjega dné duševno središče dunajskim akademikom Slovencem. Kot taka je 1894. l. praznovala petindvajsetletnico in izdala v ta namen spominsko knjižico.[1]) Udeležilo se je društvo raznih slovanskih svečanosti, prirejalo tudi samo primerne veselice, dvajsetletnico Stritarjevega slovstvenega delovanja, slavilo zaslužne može, na primer Janeza Bleiweisa, Fr. Miklošiča i. dr. ob sedemdesetletnici. Osnovalo se je »Literarno društvo«, notranje delovanje se je pomnožilo s »pravnim«, z »agronomskim«, »književnim«, »godbenim« in »tehničnim klubom«. Vršila so se predavanja v teh klubih, ki so jih imeli ali člani sami, ali povabljenci. — Častni člani so ali so bili: Levstik, Stritar, Lavrič, Razlag, Vošnjak, Jurčič, Bleiweis, Levec, Šuklje, Celestin, Gregorčič, Miklošič, Krek, Gorup, Trstenjak, Aškerc, Svetec. Poleg »Save«, »Juga« in »Slovenije« je pa Stritar 1867. leta ustanovil književni klub »*Mladika*«; udje so bili Celestin, Jurčič, Levec in Ogrinec. Shajali so se vsako nedeljo popoludne ter s svojimi spisi zalagali „*Slovenski Glasnik*“, izdali „*Mladiko*“ ter pripravljali pot „*Zvonu*“.

»*Triglav*«, dijaško društvo v Gradcu. Kakor na Dunaju, se so tudi v Gradcu rodoljubi v tretjem in četrtem desetletju združevali, da bi izvrševali plemenite narodne svrhe; med te rodoljube štejemo Miklošiča, Vraza, Cafa, Trstenjaka, Macuna i. dr. Osnovala so se društva »Sloga«, »Vendija«, »Sckol«, »Slovanska Beseda«, »Slovansko pevsko društvo«, pa nobeno ni imelo dovolj trdne podlage in je podleglo neugodnim razmeram. Vseučiliščniki Juvanec, Kovač, Ljutman, Novak, Omahen, Rutar, Sket, Sinković so dné 31. oktobra 1875. leta izprožili misel ustanoviti društvo, ki je istega leta dné 15. decembra Ignacija Klemenčiča izvolilo predsednikom. Nastopnega leta se je društvu izročila knjižnica razpuščenega društva »Vendija«, 1880. l. pa imetje pevskega društva, od katerega je »Triglav« prevzel tudi tradicijo, naj goji petje. L. 1882. se je osnovala »Slovenska čitalnica«, v kateri je dobil »Triglav« prostore. Ko je pa prenehalo to društvo, si je osnoval »Triglav« lastno čitalnico. Osnovala so se tudi predavanja. Lepo se je obnesla desetletnica »Triglavova«, na kateri se je zbralo nad 700 oseb. V bratski zvezi je bil »Triglav« s »Hrvatsko« in s »Srbadijo«, z deputacijami udeleževal se je narodnih svečanosti na slovenski zemlji, n. pr. pri Einspielerjevi in Trstenjakovi petdesetletnici; udeležil se pogrebov odličnih Slovencev; vzletel je 1880. l. v Mürzzuschlag, kamor je prišla tudi dunajska »Slovenija«, prisostoval otvorjenju »Narodnega doma« na Ptuju, 1886. l. je ustanovil »Akademično podružnico družbe sv. Cirila in Metodija«, 1887. leta priredil s »Slovenijo« dunajsko dijaški shod v Ljubljani. Društvo je 1890. leta izdalo »Spominske liste ob priliki blagoslovljenja društvene zastave«. Ljubljana. 8°. 26.

Mali naš narod, kateremu prihaja omikani naraščaj večinoma iz kmetskih in neimovitih krogov, je v to svrho utemeljil srednješolcem »Dijaške kuhinje«, in sicer na Kranjskem 3, na Primorskem 2, na Štajerskem 3. Vseučiliščnikom v

[1]) Spomenica o petindvajsetletnici akademičnega društva »Slovenija« na Dunaju. Sestavil Janko Vencajz. Ljubljana 1894, 160.

Gradcu sta namenjeni »Podpiralna zaloga slov. vseučiliščnikov« in »Podpiralno društvo za slov. vseučiliščnike« in jednako društvo tudi na Dunaju; za vseučiliščnike sploh pa »Radogoj« s sedežem v Ljubljani. Vseučiliščniki sami so si osnovali ferialno društvo »Sava«.

Posojilnice in gospodarstvo.

VII. Letopis slovenskih posojilnic, Celje 1897, priznava, da tudi s tem letopisom ne dobimo še popolne podobe slovenskega posojilništva, ker niso vse posojilnice členi »Zveze«, ipak so podatki vrlo zanimljivi. Na Koroškem je 19, na Kranjskem 50, na Primorskem 12, na Štajerskem 28 posojilnic. Koncem 1886. l. je bilo vseh deležev 51.836, skupnega premoženja 1,542.480 gld.; rezervnega zaklada 648.580 gld. Vsega prometa je bilo dvanajst milijonov. Ogromna večina posojilnic je z neomejeno zavezo. Posojilnice podpirajo s svojim imetjem narodne svrhe.

Da bi se lepa slovenska zemlja prikupila tudi tujcem, so se osnovala »Olepševalna društva«; taka so na Kranjskem 4, na Primorskem 2. Po jednem so zastopana na Kranjskem: »Gospodarska zveza«, »Gospodinjska šola«, »Obrtna zveza«, »Obrtno društvo«, »Narodna šola«, »Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta«, »Zabavno društvo«, »Kršč.-socijalna zveza«, »Zveza meščanov, trgovcev in obrtnikov ljubljanskih«, »Društvo krščanske umetnosti«. Na Primorskem: »Obrtno društvo«, »Opekarna«, »Šolski dom«, »Strelsko društvo«.[1]) Na Štajerskem: »Kopališčno društvo Diana« (Celje), »Obrtno društvo«, »Zveza slovenskih posojilnic«, »Sadje- in vinorejsko društvo«. Vsem Slovencem so namenjena: »Pravnik«, »Planinsko društvo«, »Pisateljsko podporno društvo«, »Zaveza slov. učiteljskih društev«. Do 1874. l. je bilo na Kranjskem 150 društev, čijih število se je do junija 1887 narastlo na 300 in do današnjega dné na 721; izmed teh je 505 slovenskih.

Družba sv. Cirila in Metoda

je po svojem „*Vestniku*“, izdanem 1898. l. po XII. veliki skupščini, imela 134 podružnic s 11.215. člani. Podružnic je na Kranjskem 59, na Štajerskem 38, na Koroškem 16, na Goriškem 20, na Tržaškem 5, v Istri 1. Pokroviteljev je 238. Društvo vzdržuje otroške vrtce v Celju, v Mariboru, v Rojanu, na Greti, v Pevmi, v Ločniku, v Podgori (2), v Gorici (2), privatni otroški vrtec gospe Antonije Nadlišek-Grmekove pri sv. Ivanu v Trstu, slovensko petrazredno deško šolo pri sv. Jakobu v Trstu (s pravico javnosti), dvorazredno dekliško šolo istotam, jednorazredno ljudsko šolo pri sv. Rupertu blizu Velikovca, petrazredno šolo društva „*Sloga*“ v Gorici. — Troškov je bilo za zadnje leto 20.634 gld.

[1]) »Podporno društvo duhovnikov«, »Podporno društvo učiteljev.«

Društvo izdaje tudi knjižnico, ki obsega do sedaj jednajst zvezkov; dva zvezka opisujeta avstrijskega vladarja Rudolfa Habsburškega, tri slovenske pisatelje Val. Vodnika (Pesni v posebni knjižici), Mat. Ravnikarja in Jan. Ciglerja, druge življenjepise („Junaki“, dva zvezka) ter pedagogiške spise, igre in pesni.

Slovenska Matica.[1])

Uže Martin Slomšek je nameraval Slovencem ustanoviti „*Matico*“, ki bi izdajala poučne knjige, a vlada ni dovolila takega društva. Slovenski rodoljubi pa niso mirovali, dokler ni dr. Lovro Toman 1863. l. v „*Novicah*“ objavil dotičnega poziva. Še istega leta se je oglasilo štirideset štajerskih Slovencev s ponudbo, da hoté vsak po 50 gld. darovati v ta namen za spomin tisočletnice sv. Cirila in Metodija. Razposlal se je oklic, ki so ga podpisali dr. J. Sernec, Jos. Šuman, I. Majciger in E. Chocholoušek, sestavivši tudi načrt pravil. V začasni odbor so bili izvoljeni najveljavnejši Slovenci, pravila so bila potrjena dné 4. februarija 1864. Prvi upravitelji so bili: baron Anton Zois, predsednik; dr. Leon Vončina, njegov namestnik; dr. I. Zupanec, blagajnik; dr. Costa in Fr. Sovan, ključarja; Fr. Levstek, tajnik.

Premoženje je narastlo v prvem desetletju na 61.000 gld.; izmed teh je podaril dr. L. Toman 10.000 gld., M. Debeljak čez 8000 gld., kranjska hranilnica 3000 gld., škof Strossmayr in dekan Rozman po 1000 gld.

„*Matica*“ je izdala v prvem letu samo *Koledar* (1865), od leta 1867—69. Koledar in Letopis, od l. 1870. do sedaj *Letopis*, leta 1872—73. pa 1882—83. v enem letniku, razven tega je Matica v prvih desetih letih izdala Trdinovo „*Zgodovino slovenskega naroda*“, zemljepisne knjige o Štajerskem, Koroškem in Kranjskem, „Slovanstvo“ (Majciger, Pleteršnik in Raič); Tušek in Erjavec sta prirejala prirodopisne knjige, izdale so se pesni Vodnikove in „Razna dela“ Koseskega, slovnica češkega jezika, nauk o telovadbi, nekaj delov atlanta.

V drugem desetletju (1874—84) sta predsedovala dr. J. Bleiweis (1875—81) in P. Graselli (1882—84). Koncem prvega desetletja je imela „*Matica*“ 1005 članov in jih je od 1880. l. polagoma dobivala več.

[1]) Fr. Levstik, Zgod. Slov. Matice. Zbrani spisi III. — S. Costa, Letopis Slovenske Matice 1874.

Obdelavale so se razne stroke človeške vede; leposlovju je bil odmerjen le pičel prostor, pa še tukaj ni bilo mnogo klenega zrna: na svetlo so prišli Koseskega prevodi Dantejeve »Nebeške komedije«; za pripovedno stroko je skrbel L. Gorenjec; narodoslovje in bajeslovje je obdeloval J. Navratil; njemu se je pridružil Fr. Hubad, opisujoč slovenske šege, in dr. Jožef Pajek; z jezikoslovjem so se pečali Trstenjak, Valjavec, Wiesthaler, Erjavec (v „Potni torbi"), Šuman; zgodovina je dobro zastopana po Šukljeju, Steklasi, Rutarju, Verhovcu, dr. Kosu in Parapatu. O ruskih razmerah je Slovence poučeval Štifter. O prirodoslovju so poročali: dr. Samec, Senekovič in Schreiner; modroslovna vprašanja sta razpravljala J. Pajk in Fr. Podgornik. Življenjepise so pisali: B. Raič, M. Vodušek, Steklasa, A. Trstenjak in V. Urbas. Janko Babnik se je pečal s pravnim in dr. J. Vošnjak s socijalnimi prašanji. Kranjskemu zgodovinarju pl. Radicsu je J. Cimperman slovenil nemško sestavljene razprave, Cimperman sam pa se je včasih skrival pod imenom »Charpentier«.

„Matica" je izdala Marnovo slovnico hrvatskega jezika, skrbela za prirodopisne šolske knjige. O šeststoletnici habsburške vlade pa je objavila slavnostno knjigo, čije spisi so se večinoma nanašali na omenjeni zgodovinski dogodek ali na domače razmere sploh. Letopis so v tem času urejevali M. Pleteršnik, Bleiweis, Levec in Lah.

Tudi v tej dôbi se je *„Matica"* precej spominjala slavnih slovenskih in slovanskih mož.

To dobo označuje nekaka stagnacija v razvitku *„Slovenske Matice"*.

V tretjem desetletju, od 1885. do 1895. l., je *„Matica"* — zlasti ko je prevzel predsedništvo za njen napredek ves vneti in obzirni profesor Marn — na novo oživela, predsedniki so bili: dr. Josip Poklukar (1885), Josip Marn (1886—1892) in od 1893. l. Fran Levec; tajnik je bil ves ta čas Evgen Lah. Poleg gospodarskega odseka so bili še drugi odseki, ki so se razšli dovršivši svojo nalogo, ali pa uvidevši, da se svrhe ne morejo uresničiti; taki so bili leposlovni odsek (1886,) odsek za izdavanje staroslovenskih spomenikov (1886), in odsek za izdavanje krajepisnih imen. Ob zvršetku 1884. l. je imela *„Matica"* 6 častnih, 316 ustanovnih, 1084 letnih udov; začetkom 1894. leta 6 častnih, 285 ustanovnih in 2228 letnih udov; torej je narastlo število za več nego tisoč udov. Premoženje *„Slovenske*

Matice" je završetkom drugega desetletja znašalo 51.440 gld., završetkom tretjega pa 58.000 gld.

V „*Letopisu*" so se objavljali izvirni znanstveni in znanstveno-poučni spisi, ki so jih urejevali Fr. Levec (1885—87), dr. Požar (1888—89) in A. Bartel (1890—97). Zastopane so bile razne stroke: *Zgodovina* (I. Apih, A. Fekonja, A. Koblar, dr. Fr. Kos, A. Raič, S. Rutar, J. Steklasa, Vrhovec); negovala se je slovenska in slovanska zgodovina; *jezikoslovje in narodno blago* (I. Barlè, dr. Murko, J. Navratil, Obalovič, dr. Oblak, Perušek, dr. Simonič, L. Pintar, dr. Štrekelj; razprave Oblakove in Štrekljeve bi čast delale znanstvenim zbornikom prvih kulturnih narodov); *modroslovje* (dr. Lampe), *naravoslovje* (J. Šubic), *narodno gospodarstvo* (dr. Vošnjak), *življenjepisi:* A. Trstenjak, A. Raič, dr. K. Glaser, dr. Murko.

Razven „*Letopisa*" so služili raznim strokam posamezni spisi: »Ljubljanski meščanje« in „Zgodovina Novega mesta«. Zelo je Slovence zanimala Apihova knjiga „*Slovenci in 1848. l.*", ker je spisana na podlagi marsikaterih novih virov in razjasnjuje ono važno leto. Ožjega pomena so Kosovi „*Doneski k zgodovini Škofje Loke*", zopet večje važnosti Rutarja „*Opis Goriške*" i. dr. „*Dušeslovje*" Lampetovo je modroslovskemu preiskovanju v Slovencih postavilo podlago, vendar ta znanost težko napreduje v negospodovalnem narodu, ki nima lastnega vseučilišča. Štrekljeva izdaja slovenskih narodnih pesnij je vredna sestra istodobni izdaji hrvatskih narodnih pesnij po „Matici Hrvatski".

Slovenskim pisateljem in slovenskemu slovstvu sta posvetila svoj trud Wiesthaler („Vodnikovi izbrani spisi") in Glaser (»Zgodovina slovenskega slovstva".) Skrbelo se je za učni knjigi italijanskega in češkega jezika in tesnopisja (A. Bezenšek).

Širšemu občinstvu je namenjena „*Zabavna knjižica*", ki prinaša prevode priznanih slovanskih pisateljev in izvirne slovenske povesti Erjavca in dr. Detele.

„*Slovenska Matica*" oskrbuje tudi več ustanov. Jurčičeva in Tomšičeva sta se združili v jedno »Jurčič-Tomšičevo ustanovo«, iz katere dobivajo nagrade pisatelji izvirnih povestij. Nekatere zaklade je izročila „*Matica*" drugim odborom, ki so se ustanovili v posebne svrhe in tudi že deloma dognali te svrhe; z jedno jako važno pa upravlja sama, namreč z ustanovo Antona Kneza, ki je dné 30. sušca umrl nepričakovane smrti. Ta rodoljub je „*Slov. Matico*" postavil dedičem svojega premoženja, ki znaša 30.514 gld. in do-

ločil, naj se iz obrestij te svote nagrajajo in tiskajo zabavne in poučne knjižice, spisane v strogo narodnem duhu na podlagi katoliške vere, toda v slobodomiselnem duhu. Do sedaj so izšli trije zvezki,

„Slovenska Matica“ se je lotila važnega dela, namreč izdavanja slovenskih narodnih pesnij, katero urejuje vrlo spretno profesor slovanskega jezikoslovja na graškem vseučilišču, dr. Štrekelj. Proti zvršetku tretjega desetletja je začela izhajati *„Zgodovina slovenskega slovstva“*.

Osnovala se je poleg *„Matice“* tudi družba *„Leonina“*, ki ima namen, na strogo katoliški podlagi pospeševati znanstveno delovanje. V našem malem narodu pa bi kazalo, da se združujejo vsi znanstveni trudi v *»Slovenski Matici«*.

II.

Slovstveni pregled.

Leposlovje, pesništvo.

Označili smo v III. delu te knjige vpliv in važnost Janežičevega *„Glasnika“* v slovenskem slovstvu. Tam nahajamo prve pojave zdravega slovenskega realizma v tem, da se je pesnim in pripovestim jemal predmet iz preprostega slovenskega naroda; pokazalo se je, koliko izobrazilne moči ima v sebi narodno blago. Jurčič je začel prikazovati slovenske kmete-originale iz preprostega življenja. Tu nam prihaja na misel stavek, ki ga je napisal Jagić (»Ruska književnost u 18. stoliecu“ str. 6): »Ruska literatura osamnaestog vijeka nalik je na zdrava momka, koji doveden sa sela u grad neko vrieme tek zapanjen stoji te gleda oko sebe, čudeći se svemu, što oko njega biva; ali do mala zapanjenost prestaje, radja se volja, da i sam prime za posao, probudjuje se vjera u svoju snagu i okretnost i on počinje podražavanjem«. Isto velja o slovenskem slovstvu za časa Janežičevega delovanja; njegov *„Slov. Glasnik“* je pričal, da je Slovenec »zdrav momak«, samo treba ga je uvesti v mesto med gospodo, pa se bo tudi tam kretal dostojno. Ustavno življenje je slovenske poslance poklicalo v javne zastope; prvikrat so nastopili kakor sovladajoč činitelj. To je

vzbudilo veliko navdušenje in — morda prevelike — nade in je vzbudilo Slovence v novo živahno slovstveno delovanje. Stritar je potem Slovence uvedel v mesto, v salon. Navdušenje v prvi dôbi od 1860. — 1870. l. se vidi posebno v tem, da so pesence zlagali pisatelji, ki so se potem lotili resnobnih strok n. pr. Krek, Kersnik, Levec, Jurčič, Celestin. Vodstvo je prevzela ljubljanska mladina, kar je popolnem naravno, ker je v slovenskem središču največ duševnega netiva. Mladina je almanahe izdajala sicer tudi drugod, n. pr. Janko Vijanski 1862. leta „*Nanos*“ (Gorica); Ivan Zadravski (Urban)[1]) „*Lado*“, Maribor 1864; pa ti poskusi niso imeli stalnega vpliva. Večje važnosti je bila 1865. l. „*Slovenska Vila*“, ki sta jo izdala J Jurčič in Fr. Marn.

Za uvod Stritarjevemu delovanju in za najodličnejši pojav na polju letnikov nam je smatrati „*Mladiko*“ 1868., katero so izdali Levstik, Jurčič in Stritar. V njenih spisih vezane in nevezane oblike odsevajo uže nazori Stritarjeve struje.

Okolo Stritarjevega „*Zvona*“ so se zbirale odlične pisateljske moči, tako pesniki kakor pripovedniki; večjidel ožji prijatelji urednika samega. Najodličnejša sodelavca sta mu bila na tem polju Levstik in Gregorčič; prvi je pošiljal svoje pesni, opevajoče Koširjevo Franjo, in svoje »Lesnike« med svet, drugi je pozornost vzbujal po svojih prvencih n. pr. »Njega ni«, »Ne tožim«, »Človeka nikar« i. dr. Z večjim ali manjšim uspehom so se mu pridružili L. Pesjakova, Valjavec, Levec, Resman in drugi; zgodovinsko stroko je zastopal F. Šuklje, pripovedno Jurčič (Lipe), prirodoslovno Ogrinec, „Liste iz Rusije“ mu je pisal Celestin. Na zadnji strani pravi Stritar „*Zvonovim*“ naročnikom, da so ga napotile bridke izkušnje ustaviti list, da pa z veseljem pozdravi novi list, če kdo ustanovi boljšega, iskreno mladini na srce polagaje izrek: Sveto služimo sveti domovini! Stritar je nastopil za učitelja; na splošno sicer ni povedal ničesar novega, pa v slovenskem jeziku še nikdo ni razlagal tako jasno, kaj in kako je treba pevati. Pesništvo, posebno lirika, se je vidno začelo dvigati iz poprejšnjih ozkih ojnic in se odlikovati po lepi obliki in po raznovrstni vsebini.

---

[1]) Ivan Urban Zadravski (1841—64) iz Vuhreda na Štajerskem je izdal almanah „Lada“ 1864. Njegovi so morda spisi: „Življenjepis Elizabete Kulmanove“, „Blisk“ (pesenca), „Ljubezen in domovina“, „Angel miru“, dve noveli. Odlomek iz Romeo in Julia.

Najuspešneje je Stritar vplival po svojih pogovorih; beseda mu teče neprisiljeno kakor žuboreč vrelec, on govori elegantno in vendar jasno in razumljivo za vsakega razsodnega človeka; posamezni sestavki so prave francoske »causerie« v najboljšem pomenu. Kakor je Levstik 1858. leta v »Napakah slovenskega pisanja« razkladal slovniško stran pravilne slovenske pisave in potem v »Martinu Krpanu« pokazal dejanski, kako je treba pisati, tako je Stritar razjasnjeval estetično stran in potem v pesnih in povestih pokazal sam, kako je treba pisati in kaj. Vendar se je izprevidelo, da je središče slovenske zemlje najbolj primerni kraj, kjer bi naj izhajal list, namenjen slovenskemu leposlovju. Z *„Ljubljanskim Zvonom“* se je storil viden korak naprej 1880. l. Najodličnejši pisatelji, njim na čelu Jurčič, Kersnik in Levec, so se zbrali okolo novega glasila.

Dve pisateljici vztrajno delujeta v tem desetletju na slovstvenem polju, Lujiza Pesjakova in Pavlina Pajkova, obe pesnici in pripovednici, prva v *„Zvonu“*, druga v *„Kresu“*, kateri je znanstveni smoter postavil nad leposlovni in radi tega moral prenehati. Najodličnejši lirski pesnik v tej dobi, Simon Gregorčič, je s svojimi preprostimi, a do srca segajočimi pesnimi očaral slovenski svet. Drugi pesniki, Jos. Cimperman, Funtek, Gestrin in drugi so vso svojo pozornost obrnili na obliko, v kateri je zlasti Funtek mojster; Jos. Cimperman je bil živeča slika, kako je treba prenašati moško bridke udarce usode; obračal se je moško proti pesnikom, ki jadikujejo, pa ne vedó zakaj. Priljubljen pesnik pa Cimperman ne bode pri vsej svoji možatosti. Nadarjenemu Gestrinu se je prehitro pretrgala nit življenja.

Pesniki so si začeli izbirati posamezne stroke na širokem polju svojega delovanja; epiki sta svoje moči posvetila osobito Krilan in Gorazd. V tem, ko se je prvi zamislil v jugoslovanske predmete, je drugi prekoračil »domači plot« zagledavši se v tiste bajne kraje, odkoder prihaja »ex oriente lux« in je postal pesnik svetovnega obzorja. V lirski in epski poeziji lahko opazujemo posvetno in pobožno strujo; odlikuje se prva, ker le svobodni polet razveže duševne moči.

Lepo se je v desetletju 1880—1890. razvijalo naše slovstvo sploh in leposlovje posebej; oglašale so se mlade, čile in sposobne moči. 1888. l. se je v Ljubljani poleg *„Ljubljanskega Zvona“* ustanovil še *„Dom in Svet“*, ilustrovan list za leposlovje in znanstvo.

Obe svetovni struji v naziranju življenja, slobodomiselna in konservativna, sta dobili svoji glasili. To dvojno naziranje prešinja naš mali narod v toliki meri, da so si celo vseučiliščniki ustanovili dva lista *„Vesno"* in *„Zoro"*. Vsak list združuje svoje somišljenike okolo sebe in jih navdušuje za marljivo delovanje in zastopanje svojih nazorov.

Osobito v mnogem številu so se v *„Ljubljanskem Zvonu"* začeli okolo 1890. l. oglašati nove moči. A. K. Gorjančev v svojem spisu »Slovenačko pjesničtvo u najnovije doba« 1890—98. („Narodna Misao" 1898, št. 6—20) deli dobo od 1890 do danes v dva oddelka *a)* 1890—93 *b)* 1894—98. Za svoje svrhe tukaj tej razdelitvi ne sledimo in sicer iz dveh razlogov, prvič, ker se v tej knjigi opisuje delovanje naših leposlovcev samo do 1895. l. in drugič, ker delitev stvarno ni opravičena, kakor se dokaže na primernem mestu. Med novimi močmi navedemo nekatere, n. pr. dr. Robida (Alastor), Mar. Sternadova (Marica II.), Alojzij Peterlin (Batog), Anton Medved (Bistran, Filodem, Dolenjec), Černej (Habetov, Framčan, Dravinjski), I. Kolarič, E. Gangl (Rastislav), Mih. Opeka (Stebor, Pr. Novak, Clausus), J. Cankar (Trošan), Fr. Meško (Carmen), I. Š., P. L. Mozirski. Izmed treh pesnic *„Ljubljanskega Zvona"* vztraja še samo Marica Sternadova, Ana pl. Rauscher, bivša učiteljica (Cvetana) in Adamič v Litiji (Tinea, Sava) sta umolknili. Ugodno je na razvoj nekaterih pesnikov na Kranjskem vplival pesnik-trpin Josip Cimperman; Mih. Opeka in Anton Medved sama drage volje imenujeta Cimpermana svojega učitelja. Mladi pisateljski naraščaj pa si je osnoval tudi ožjo zavezo z imenom „Zadruga", čije člani so bili nekateri odličnejši sedanji pisatelji.

V zadnjih petindvajsetih letih se je v slovenskem leposlovju osobito v pesništvu izvršila velika izprememba. Začela se je ta dôba s Stritarjevim idealizmom, in sedaj imamo uže zastopnike dekadentstva (Ivan Cankar) in socijalne demokracije (Kristan). Zdrava narava slovenskega naroda gotovo sprejme tisto duševno hrano, ki ji ugaja, in odkloni ono, katere ne more prebaviti. Anton Hribar je še pristaš romantike, dočim so drugi pesniki več ali manj naklonjeni realistični struji, čije neustrašljivi zastopnik in zagovornik je Aškerc, ki izjavlja v pesni „Herkulov kip":

Razumeš sedaj, ti prijatelj sofist,
Da vsak realist je res -- idealist.

V zadnjih letih opažamo, da se slovenski pesniki radi pečajo z epskim pesništvom, in da si sploh pesniki volijo posebne stroke v pesništvu; vse to bo na veliko korist slovenskemu slovstvu.

Na drugem mestu te knjige se razlaga, zakaj je dramatika v Slovencih še v povojih. Anton Medved si je postavil nalogo, svoje moči posvetiti tej stroki, ker pravi („Ostrovrhar“, tragedija v petih dejanjih, „*Dom in Svet*“ 1894, str. 356.):

Povestnico naš rod ima,
A ne uči se je, ne zna.
Junakov dosti mati Slava
Od gor uralskih do Triglava
Rodila je, — od Visle mej
Do Marice in še naprej.
Sicer od vshoda do zahoda
Povest človeškega zaroda
Junakov, bojev, vede, mest
Vse tudi naša je povest.
Če nekdaj rod naš bil je tlačen,
Zdaj diše prost, živi ojačen.
Le čaka iskrenih duhov,
Da mu otmó čast sinov.
Na delo torej, na ledino!
Imamo dolgo zgodovino,
Imamo duševnih močij,
Le krepko voljo Bog nam vlij!

III.

Pisatelji.

a) Lirsko pesništvo.

Josip Stritar [1])

narodivši se 1836. leta v vasici Podsmreki pri Velikih Laščah na Dolenjskem je po dovršenih študijah klasičnega jezikoslovja na dunajskem vseučilišču v nekaterih rodbinah (Siegel, Kanitz) služil za domačega učitelja. Potoval je po Nemškem, Francoskem, po Švici in Italijanskem, si s tem razširil obzorje in 1872. l. nastopil profesorsko službo na gimnaziji v Hernalsu, sedaj na Dunaju.

Opomba. Roditelja Stritarjeva — oče Andrej (1799—1864) in Uršula (1797—1855) — sta imela šestero otrok, ki še živé vsi. Najstarejši je Andrej, duhovnik uže trideset let v pokoju in popolnem slep, ki je obhajal letos

[1]) Boris Miranu. Ltp. Slov. Mat. 1871. — Dr. J. Tavčar, O Boris Miranu, Sl. Nar. 1875. 283—286. — L. Pesjakova, Lj. Zv. 1883. — Stritarjeva slavnost na Dunaju. Ljublj. Zvon 1886. — J. Marn, Sl. 1886, 126. — Dr. Fr. Celestin. Slov. 1887. — M. A. Lamurskij-Celestin, Iz poezij Stritarja. Slov. Svet 1894. — Gregor Samec, Stritarju o 60letnici. — Fr. Govekar, Stritar in nova literarna struja. Ed. 1898. 7—9. — Dr. M. Murko, Jihoslovane. Ottuv Slovník naučný XIII. str. 118—119.

zlato mašo, Josip je peti otrok; izmed štirih sestrâ je najmlajša omožena na rojstni hiši — Ana Prijatelj; vse druge sestre so žene trdnih kmetov. Ko je Josip hodil v šolo, je učil v Laščah neki Tekavec, učitelj stare šole brez izpitov. Šolskih zapisnikov iz tadanjih časov ni; morda jih sploh ni bilo, ali so pa pogoreli o požaru 1757. l., ko so pogorele Lašče s šolo vred.

Stritar se je narodil v takem kraju, kjer živi delaven in bister narod; govorica mu je nežna in malo pokvarjena po germanizmih. Ta pokrajina je Slovencem dala tri odličnjake prve vrste: Trubarja, Levstika in Stritarja. Gimnazijca sta Levstik in Stritar čitala srbske narodne pesni, ki so pa mogočneje vplivale na Levstika nego na Stritarja. Kakor Levstik je tudi Stritar začel pesniti uže na gimnaziji; zložil je čveterokitično pesen »Danici«, čije prva kitica slôve:

Mlada hčerka, lepa deva
Matere Slovenije,
Naj ti vila moja speva,
Kar navdaje mi srcé.

Posvečena je bila dijaškemu pisanemu časniku *„Daničica“*, tedniku mladosti Alojzijevišča v pouk in kratek čas, ki ga je 1851. l. urejeval J. Marn. V tem tedniku je objavil še sonete: »Luna«, »Danica«, »Zora«, »Mariji«. Ti soneti so vzbudili tako pozornost, da je Marn zložil sonet: »Pevcu štirih sonetov« v 21. listu *„Daničica“*; prva kitica slôve:

Veselja nam srcé si vplamenila,
Ti lira nova, ki nam lepotije
Nad zvezde, lune, zore si Marije
V Danici tak plameče poslavila.

Ko je bil Stritar na Dunaju hišni učitelj, zbiral je okolo sebe mladeniče, vnete za slovensko slovstvo, v literarni klub, v katerem so mladi pisatelji čitali in vzajemno si ocenjevali svoje spise; mnogo mlajših pisateljev je izšlo iz te šole.

Sodeloval je J. Stritar v *„Novicah“*, v katerih je v lepi pesmici oplakal smrt Josipine Turnogradske; v zadnjih zvezkih Janežičevega *„Slov. Glasnika“*, v katerem je pokazal, da se bliža nova smer v slovenskem slovstvu; izdal je z Jurčičem vred Prešerna. V tej izdaji je Fr. Levstik svojevoljno prenaredil besedilo Prešernovih pesnij, Stritar pa je spisal jako lep uvod.

Dve leti pozneje izdala in založila sta Stritar in Jurčič *„Mladiko“*, ki ima Stritarjeve proizvode v vezani in nevezani besedi, 1869. l. pa je izdal *„Pesni“*.

Ta leta je pisateljeval tako marljivo, da je skoro sam napisal prvi tečaj lista, ki ga je 1870. l. izdal z naslovom „*Zvon*“. Nastopil je v raznovrstnih strokah leposlovja; med pesnimi se odlikujeta »V solzni dolini«, »Na Jenkovem grobu« in »Regulovo slovo«.

Upor proti njegovemu »Zorinu«, razne sitnosti z upravo „*Zvonovo*“ in morda varane nade, ki jih je stavil na Levstika, so ga napotile, da je ustavil „*Zvon*“. Vendar ni mirovalo njegovo pero, nego je izdal »Dunajske sonete«, v katerih med drugim biča tedanje slovenske razmere:

Vnema se hrup. Kaj hoče ta hrup, srdito kričanje?
Vidim li dobro? — Prepir, divji med brati prepir!
Grde besede leté, sramotne, na desno, na levo,
Obrekovanje, laži, psovke, grdenje vse vprek!
Vname se boj, sramoten tepež, oj kako orožje!
Kamenje, blato in gnoj, palica, peska v oči!
Bratje zaslepljeni, mir! Tako li se materi služi?

Živo gibanje, ki se je začelo med slovanskimi plemeni na balkanskem polotoku, in bogato gradivo, ki je je Stritarju nakopičil lastni duševni razvitek, pripravilo ga je do tega, da je 1876. leta zopet oživil „*Zvon*“ in mu dal geslo: Za dom, svobodo in resnico. Dobil je novih sotrudnikov; četrti in peti letnik sta prinašala slike, 1880. l. je ustávil „*Zvon*“.

L. 1886 — 1888. je Kleinmayr v Ljubljani izdal Stritarjeve spise v šestih zvezkih; I. zvezek obsega pesni, II. in III. pripovedne, IV. prizorne, V. poučne, VI. razne spise.

Stritar pesnik.

Stritar je velik prijatelj naravi: njegovim pesnim na čelu stoji slavospev »Prirodi«, ki ga navdušuje takó, da:

»Srcé prepolno duška ne dobiva.«

Želi si pesnik lepe pomladi, potem pojde rad odtod (Hrepenenje po pomladi), samo v spomladnem času bi se ne ločil rad od sveta. (Spomladi le nikar!) Primeri še pesni: »V zimi pomlad«, »Spomlad v gozdu«, »Pomlad in deklica«, »Zopet pomlad«.

Izmed treh pesnij o jeseni [1]) se odlikuje prva po lepi pesniški obliki in kratkem, jedrnatem zlogu; v zadnji (»Jesenske misli«) je zlog preveč prozaičen, n. pr. Jesen, jesen je, solnce več ne greje; gorjé, gorjé ti, ki si srečen! Oblaki zbirajo, gosté, temné se; isti izrazi ali istoznačni se preveč kupičijo.

[1]) Zbrani spisi I. 41, 49, 112.

Tudi je zabredel v tej pesni v črne misli:

Čemu li človek se na svet rodi,
Da kakor rosna kaplja v solncu mine?

Splošna ljubezen ali naklonjenost do revnega zemljana more se posamezni osebi nasproti povzdigniti do najvišje stopinje, do iskrene ljubezni. Tudi to ljubezen opeva Stritar v dovršenih pesnih; ta ljubezen mu povzročuje največje veselje, pa tudi muko; prava ljubezen je vsemogočna:

Ljubezni gospoji vse je pokorno,
Življenje, zelenje in pisani cvet.

Sèl do drage mu je »Oblaček«, po katerem jo pozdravlja. Ljubil je brezuspešno; v svoji velikodušnosti privošči srečo drugemu:

On, ki človeška srca sodi,
Vé, žale misli v srcu mojem ni;
Ti srečna, s taboj srečen bodi
On, ki ti zanj srcé gori.

Najlépši spomenik ljubezni je spletel v sonetnem vencu »Slovo«. Poslavlja se od drage, ker se ne dá izprositi ljubezen, vendar svoji ljubljenki ne reče žal besede, kajti sam si je kriv svoje nesreče, samo v pesnih hoče razodeti svoje gorjé. Prave ljubezni ni med ljudmi, zato v naravi išče zdravila, pa zastonj; ker ga torej zapušča vse, reče dragi:

Rokó podaj, ter zdrava mi ostani.

Po »Lastovki« pozdravlja znane glave slovenskih gôrá, katere vedno ljubi, dasi se mu je izpremenilo lice; uže radi tega moramo ljubiti domovino, ker mora prenašati toliko preziranja in trpljenja. Nekaj so si Slovani sami krivi svoje nezgode, ker so nezložni; zato si zapamti vsak Sloven:

Brez dela, truda, bratje, ni uspeha.

Torej:

Na dan, Slovan! Slovanska ti mladina!
Najlepše delo čaka te: na dan!

Do slovenske mladine se obrača, proseč jo, naj goji bratoljubje; trdno je pesnik prepričan, da bo prihodnjost ugodna Slovanom.

Ko so Slovani, stokajoči pod turškim jarmom, začeli se osvobajati in jim je vsak pošten človekoljub želel ugodnega uspeha, je Stritar na novo obudil svoj *„Zvon“* in se je pridružil onim pesnikom, ki so v navdušenih umotvorih opevali slavne čine hrabrih Herce-

govcev, Bošnjakov in Bolgarov; zložil je Stritar venec krasnih pesnij z naslovom „*Raja*"; izmed teh se odlikujeta »Junak in lastovka« ter »Prisega«; pesni »Srbiji«, »Junakova smrt«, »Stara Bolgarka« nam rišejo posamezne slike iz tega ljutega boja v taki realnosti, da nas spominjajo Vereščaginovih slik. »Stare Bolgarke« nas spominjajo Krilanove slike iz bolgarskega bojišča. »Bojna pesen« pa je pregostobesedna; »Ranjeni vojak« ne ugaja popolnem, ker se pripisujejo vojaku misli, ki jih ne more gojiti v svojem položaju. Boji na balkanskem polotoku so tudi predmet naslednjim pesnim: »Pesem srbskega slepca«, »Srbiji«, »Mir«, »Na Silvestrov večer 1877«. To priliko porablja pesnik, da se obrača k mladini s temi izpodbujevalnimi besedami:

V prihodnjost se oziraj, ti mladina,
Naš čas mineva, bliža čas se tvoj,
Nad vse ti sveta bodi domovina
Za nje pravice boja se ne boj!
Um naj povsod dejanje tvoje vodi,
Vodnik pa umu blago srce bodi!

Stritar je največji častilec Prešerna in je o njegovih pesnih napisal v Jurčič-Stritarjevi izdaji najtemeljitejšo oceno Prešernovih poezij; on ima največje zasluge, da so se Slovenci v zadnjih letih živeje začeli zanimati za svojega največjega pesnika.

L. 1872. 15. septembra se je obhajala slovesnost na Prešernovem domu v Vrbi, kateri je posvetil pesen „Na Prešernovem domu", zloživši hkrati „Pozdrav Prešernovim častilcem, zbranim v Vrbi 15. septembra 1872". Izmed teh dveh se odlikuje prva po lepih mislih in jedrnatih besedah. V drugi pesni ne ugaja spomin na prepir, da „vsem sladka pesem ni srcá genila"; taki spomini grené somišljenikom slavnostne trenotke, nasprotnikov pa ne izpreobrnejo. Izborni sta pesni „Preširnova oporoka" pa „Sreča, poezija in Preširen" [1]; ta dokazuje staro resnico, da se imajo veliki pesniki bojevati z bridkimi nezgodami v življenju, da je njih pot skozi življenje trnjeva, a — slavna.

Druge vrste pesni so „Preširnov god v ‚Eliziji'" in „Preširnova pisma iz ‚Elizija". V prvi popisuje humoristično, da počasté tam na „unem sveti" našega prvaka Vodnik, Trubar, Cojz, Linhart, Čop, Kopitar, Metelko, pridejo pa tudi Homer, Goethe in Petrarka izkazovat mu zasluženo slavo.

[1] Zvon 1877.

„Ta nebeški pevec, ki je prišel med svoje, pa oni ga niso poznali, bil mi je, kakor veš, vedno zvest tovariš, rekel bi, od mojih otročjih let do današnjega dne.“ (Zorin.)

Ob neki drugi priliki je omenil Stritar, da mu rojaki redko kedaj dajo priliko, da bi jih hvalil, vendar je zložil dvema visokospoštovanima rojakoma v spomin pesni, namreč Janežiču, katerega je visoko čislal radi skromnega, tihega dela, in Jurčiču, o katerem poje:

Tvoj duh nam stvaril je podobe jasne;
Kedo jih med Slovenci ne pozna
In ljubi? —

V „Dunajskih elegijah“ šiba slabosti v narodnem življenju svojih rojakov obžalujoč, da marsikateri nadobuden slovenski mladenič ni izpolnil nád, ki jih je stavil nanj; da pisatelji silo delajo lepemu slovenskemu jeziku; obrača pa se tudi črez meje ozke domovine, graja diplomate, graja neslogo med Hrvati in Srbi.

Avstrijsko rodoljubje izraža v pesnih: „Cesarju svojemu Slovenija“ ob prihodu imperatorja Frana Josipa v Ljubljano, in „Rudolfu in Štefaniji Slovenija.“

Odlomka „Medeja“ in „Regulovo slovo“ sta po obliki in vsebini dovršena proizvoda; upor revnih stanov proti brezsrčnosti in objestnosti bogatašev izražata „Nosan“ in „Pisarjev sin“, sliki iz velikomestnega življenja. Pesniške proizvode zaključuje »Slovanska pesem«:

Kjer se zbirajo Slovani,
I na tujem so doma,
Ko donijo glasi znani
Od srca jim do srca.

Dôni pesem, brate druži,
Domovini vsak naj služi
Kogar tvoja moč budi,
Oj, slovanska pesem ti!

Izdavši svoje spise v šestih zvezkih je Stritar molčal, dokler ga ni uredništvo „*Ljubljanskega Zvona*“ zvabilo med svoje delavce. V „*Lj. Zvonu*“ 1894 nahajamo pesni „Glavan“ in „Po pogrebu“; obe kažeta, kako globoko mu v srce sega beda v nižjih slojih človeške družbe. „Glavan“, iz vojske domov prišedši, telesno pohabljen zastonj brata prosi gostoljubne strehe ter mu v jezi zažge hišo; krivde ne more tajiti, samo opravičuje se:

Gospôdo hočem malo poučiti,
Kako težko je včasi pošten biti.

Drug revež jadikuje „Po pogrebu“, da mu je smrt vzela drago družico in jedinega sina, katerih pa za časa njihovega življenja ni znal ceniti primerno. Pri sedmini reče zbranim pogrebcem:

Ljudje, potrpljenje imejte z mano! — —
Na zdravje! Bog živi družbo zbrano!

Tu se spominjamo Kersnikove slike „Kmetska smrt“, pa tudi Stritarjeve pesni „Nosan“.

Ljubljanski potres mu je bil povod, da je zložil pesni: „Po konci glave“: [1])

Ne dajmo se! stojimo hrabro v boji,
Pogum, na delo spet, rojaki moji!

in „Slovenska Lizbona“:

In zdaj so se zaklela še nebesa,
Slovenec, zoper tebe siromaka.

To pesen je prevel tudi v nemški jezik [2]); prevedla se je na hrvatski [3]) in češki jezik.[4]) Dodal je tema pesnima s srčno krvjo pisan sestavek Dies irae, dies illa! [5]), v katerem omenja Rimljanov po strašni bitki pri Kanah; završuje ga z besedami: »Slovenci nismo Rimljani, vendar ne obupamo tudi mi.“

Stritar-pesnik zaslužuje po lahkoti svojih izrazov, po blagoglasnem zlogu in po mnogovrstnosti predmetov najodličnejše mesto med novejšimi pesniki. Zlagam se z Murkom, da Stritar gledé na moč čuta ne dosega Prešerna in Jenka, ne zlagam se pa v tem, da bi to bila romantika, če Slovani ustanové novo dôbo v razvitku in napredku človeštva: to je naravni tok zgodovine. Svoje čute sta Prešern in Jenko javljala silneje, ker se je njujno mišljenje bolj osredotočilo v njuni usodi; Stritar se je vzdignil na širše občečloveško obzorje. S Prešernom se zlaga v tem, da zahteva od Slovanov, naj bodo plemeniti, s svojim učencem Gregorčičem pa v tem, da jima je srce vodilna moč. Opomniti pa je, da je Stritar Gregorčiču učitelj bolj v obliki nego v vsebini, kar povdarja Gregorčič sam. Stritar je iz slovenščine odpravil apostrof in ji na ta način v visoki meri ogladil obliko. Stritar biča z ostrim sarkazmom nedostatke v javnem življenju in na slovstvenem polju, pa se na drugi strani ljubko pogovarja z deco, saj je velik prijatelj nežni mladini. To je pokazal s svojim delom „Pod lipo“, ki

[1]) Lj. Zv. 1895. — [2]) Neue Freie Presse 1895, dne 24. aprila. — [3]) „Hrvatska“ z dné 29. aprila 1895. — [4]) „Vestnik“ od 11. maja 1895. — [5]) Lj. Zv. 1895.

je je izdala Družba sv. Mohorja. Ta spis nas spominja romana „Gospod Mirodolski“. Jako so pripravne za petje popotne pesni, v katerih nas v lahkotnih stihih živo prestavlja v one kraje, skoz katere je potoval.

Stritar pripovednik.

Kako ljubi Stritar temeljni sloj slovenskega naroda, se razvidi iz tega, da se vse njegove povesti razun „Zorina“ vršé na kmetih.

„*Svetinova Metka.*“ Lepo kmetsko dekle, zaljubivši se v sina bližnjega grajščaka, zametuje poštene ponudbe grajskega lovca. Mladi grajščak, vseučiliščnik, si je izbral v velikem mestu bogato nevesto v neizmerno žalost Metki, katero tolaži neka čudna zasebnica Marijana.

„*Zorin*“ (Zvon 1870.), njegov prijatelj in privrženec Rousseau-ja in Heineja, je odpotoval v Pariz, ogledovat dela umetnosti v Louvre-u in opažat narod francoski; on je vnet za vse človeštvo, pa tudi bolan na svetožalju. V Parizu slučajno najde dekle, rejenko svojega soseda, s katero je v otročjih letih doma v rojstnem kraju pasel živino. V krasno devo razcvela rejenka — hči francoskega konzula v Trstu, — je zaročena; njen oče ga prosi, naj odpotuje in naj ne kali miru mlademu dekletu. On se žrtvuje in odpotuje v domovino — na Bled — umirat.

O Zorinu pravi Stritar sam: »Ne stavim ga mladini v posnemanje, ravno nasproti. V izgled vam bodi njegovo blago srce, njegova goreča ljubezen, s katero je obsezal vse trpeče človeštvo, a pazimo se njegovih zmot izvirajočih iz prečutečega srca; pokazal nam je, kam peljejo. Hudo bi mi bilo, ako bi me kdo krivo razumel, a sedaj je prepozno. Um in srce bodita v lepi zvezi. Izvoli naj si vsak svoj krog, ne preozek, ne preširok; v njem naj dela zase, za svoje brate, po svoji moči, po svojem prepričanju in gotovo dopolni svojo dolžnost.« Nedavno je rekel Stritar, da je Zorin on sam v mladih letih. Pisan je Zorin v listih; prevedel ga je Selak na nemški jezik v „*Politiki*“ 1880.

„*Gospod Mirodolski*“ (Zvon 1876), upokojeni profesor, se je nastanil v Tihem dolu. Vdovec je z dvema hčerama, Zoro in Bredo. Zora je zaročena Radovanu, sinu uboge vdove, ki ima blizu hiše gospoda Mirodolskega svojo skromno hišico. Upravo je Radovan dovršil vseučiliščne nauke in se mu je preseliti v mesto v učiteljsko službovanje.

Na vzhodni strani Tihega dola naselila se je lepa in bogata gospa Jarinova; tja večkrat zahaja Mirodolski z Radovanom; pride pa tja tudi gospe Jarinove sestranec Edvin, lep in lahkoživ mladenič. Kmalu Edvin neizkušeno Zoro pridobi zase, ker je šele sedaj spoznala, da le spoštuje Radovana, in pobegne z Edvinom. Radovan oboli, in Breda mu pazno streže.

V Mirnem dolu se sedaj naseli tuga. Zora pa vendar spozna svojo zmoto, a se ne upa takoj vrniti domov: živi v oddaljenem kraju in koprni po očetovem domu. Na sveti večer se približa očetovi hiši, a dolgo ne upa vstopiti. Bredino roko prepusti Radovanu, češ da ga ona ni vredna. Edvin je našel smrt v dvoboju na Francoskem in je izjavil še pred smrtjo, da je Zora popolnem nedolžna.

V tej povesti je pisatelj storil velik korak naprej; osobe, ki tu nastopajo, so v resnici realni ljudje. Blagodejno vpliva na čitatelja posebno Mirodolski, ki je po zaslužnem delovanju šel v zasluženi pokoj in si napravil mali raj za stare dni. Mirodolski je Stritar sam.

Različna značaja obeh sester sta jasno narisana; Breda je mile, pohlevne narave, rojena za skromno gospodinjstvo, Zorka je previsoko odgojena za uradniške razmere. Primerniše bi bilo, da njen ženin ni tudi profesor, kakor njen oče, da je n. pr. jurist ali medicinec, inače je preveč profesorstva skupaj. Radovan je prava slika slovenskega profesorja, ki je iz siromašnih razmer po zmožnosti in vztrajnosti prišel do skromnega kruha; ljubil je iskreno in odkritosrčno svojo Zorko. — Gospa Jarinova je pravi prototip iz tako zvanih finih krogov, kjer je doma mnogo besedij, pa malo srca. — Roman „Mirodolski“ je Zamejski (Ivan Trnko) prevel na italjanski jezik v videmskem časniku „*Il Cittadino Italiano*“ 1886. z naslovom: „Il Signor Valpacifico“.

„*Rosana.*“ (Zvon 1877.) V samotni trg Zalesje je prišla ob času velikega sejma čudna družba z velikim, hišici podobnim vozom in si je z raznimi predstavami služila svoj borni kruhek. V tej družbi se je odlikovala mlada lepa deklica, s katero je kruto ravnal vodja, ker utrujena ni mogla več izvrševati vratolomnih plesov na vrvi. Sedaj je stopil iz občinstva bogati Skalar, rešil za pest denarja deklico in na svojem domu lepo skrbel zanjo, dokler revše ni okrevalo. Iz listov, ki jih je imela Rosana s seboj, posnel je Skalar, da je Rosana njegova hči, in da je on po nedolžnem zapodil svojo ženo. Vodjin sin Marko, zaljubljen v Rosano, je zapustil svojega očeta, v bližini Skalarjevega gradu iskal službe in se skušal približati svoji dragi; to se mu je posrečilo. Na Skalarjevem gradu je bilo potem veselo gostovanje; Skalar se je zopet začel veseliti življenja.

V povesti nastopi še stari veseljak Jelenko, ki ni v nobeni pravi zvezi s povestjo, in o katerem pisatelj sam pravi, da ima mnogo skrivnostnega na sebi; zakaj, tega ni zvedeti.

„*Sodnikovi.*“ (Zvon 1878.) Glavno ulogo igra kmečki bahač Sodnik. Svest si svojega „blagoimetja“ rad zahaja med „kartaše“, kamor ga zavaja njegov zapeljivec Nosan. Sodnikovo premoženje gineva in gineva. V tem žalostnem poslu pomaga mu tudi sin Valentin, ki je na vseučilišču. Na drugi

strani vidimo marljivo in blago mučenico, Sodnikovo ženo, in drugega njenega sina, skromnega in delavnega Matijo, ki ljubi hčer drvarja Seljana, zalo Jerico. Trdosrčni Sodnik, zvedevši o tej nežni stvari, zapodi sina od hiše, ker noče priti v rodbinsko zvezo z drvarjem.

V tem ko se vedno zmanjšuje Sodniku imetje, našli so železno rudo, ustanovili akcijsko društvo, kateremu je pristopil tudi Sodnik; društvo je propalo, Sodnik se je oklenil Zaplatnika, ponarejalca denarja; tega so zasačili in ustrelili, Sodnik pa je šel v samovoljno smrt.

Mrzli in trdosrčni bahač se nikomur ne omili, on nima nobene lepe lastnosti, da bi se nam prikupil, in zaradi tega nas je njegova tragična usoda malo ganila.

Celestin piše v *„Slovanu“* 1877: „Marsikaj podobnega se je obravnavalo pred sodišči: vse to je lahko mogoče.“ Jaz pa mislim, da se taki dogodki vršé le bolj po mestih, ne pa po Slovenskem na kmetih, in vendar se vrši povest na Slovenskem.

„Hudi stric.“ („Zvon“ 1880) Andrej Pečnik, osoren in premožen mož, se je sprl s svojo sestro, ker je vzela v zakon revnega moža. Sin te sestre je prišel k njemu iskat službe, se po svoji pridnosti prikupil dobrosrčni Pečnikovki, katera je pregovorila moža, da se je zopet sprijaznil s sestro. — Na kmetih v malih razmerah je pač neverjetno, da bi Pečnikovka nič ne bila vedela o sestri svojega moža.

Tri povesti: „Priletnega samca sveti večer“, „Mož z mačico« in „Odpusti“ javljajo, kako visoko ceni pesnik lepo družbinsko življenje, ki prihaja na vidik osobito o velikih praznikih.

V *„Ljubljanskem Zvonu“* 1893 je Stritar objavil novelo v stihih „Olga“.

Prizorni spisi.

Večina teh prizorov nam predstavlja pojave iz socijalizma, ki pa za nas Slovence nima tako pereče važnosti v tem obziru kakor v velikih mestih. Zorko je podoba iz dijaškega življenja, ki je poprek risan resnično, samo rabil je Stritar slučajnosti v preveliki meri. Zorko toži v svoji bedi nad usodo, ki si jo je pa zakrivil sam, ker je živel prelahkomiselno. Po svojem stricu je podedoval lepo premoženje, ki je je pa tudi delil s prijatelji.

Nahajajo se gotovo dijaki, ki ne poznajo vrednosti denarja; da bi pa kak slovenski dijak zapravil dvojno premoženje, predno bi prišel do stalnega kruha, je neverjetno; da bi pa dekle v sedanjih časih takega človeka vzelo v zakon, dozdeva se mi še bolj neverjetno.

„Oderuh“ in *„Najemnina“* predstavljata žalostne slike iz vsakdanjega življenja. Kmet Gregor se je zadolžil pri nekem oderuhu, ki je zahteval neizmerne obresti. Dan poprej, nego bi mu imeli prodati hišo, prišel je krošnjar Kalan, kateremu je še otroku Gregorjev oče izkazal precejšnjo dobroto, in je revnemu Gregorju podaril 800 gld., da se ta iznebi oderuha; Kalan si je v Gregorjevi hiši izgovoril kotiček za stare dni.

Prizor „*Najemnina*“ nam predočuje značajno Malko, ki mater in brata živi s šivanjem; gospodar hoče iz hiše iztirati revne ljudi in ponuja 200 gld. Malki, da bi mu bila prijaznejša. Rešila jih je potem poštena pomoč. — V velikih mestih se godé gotovo take trdosrčnosti.

V kmečki rodbini so odgojevali „*Rejenko*“, v katero se je zaljubil domači sin, oče pa je rejenko iz hiše izpodil. Prišla pa je bogata gospa v vas — prava mati Marjetina — in kupila grajščino ter privolila v možitev. — Da je kupila grajščino, je gotovo pretirano, bolj verjetna bi bila večja kmetija.

Če pride vojak, ki ima ženo in otroke, z zdravimi udi domov „*Iz Bosne*“, se mu ne bode ljubilo našemiti se in izkušati svojo soprogo, nego kar naravnost poteče z jasnim obrazom v zavičaj svoje rodbine.

Prizori: „*Pismo*“, „*Otročji bazar*“, „*Pri večerji*“, „*Klara*“ imajo premalostno vsebino; „*Apostrof*“ in „*Ljubezen*“ sta literarno-satirična prizora, v katerih se obrača proti Pajku, ki je Stritarja imenoval slovenskega Lessinga. Izprijenost velikomestnih rodbinskih razmer kaže slika „*Na velikem požaru*“. Oče in po veselicah hrepeneča mačeha sta poginila v požaru velikega gledališča na Dunaju (Ringtheater), Jerica, Pavle in stara mati žalujejo po izgubi. Neka žena, ki se je rešila iz požara s svojim možem, postala je sirotam in stari materi blaga zaščitnica.

Da se poboljšata pijanec in zapravljivec, skušal je dokazati v prizorih „*Zapravljivec*“ in „*Očetov god*“. Stritar, prijatelj mladini, pripisuje otročjemu vplivu pač preveliko moč. Sliki dveh hrabrih žensk nam podaje v prizorih „*Kosana*“ in „*Pravo junaštvo*.“ Stritar je dobro poznal veliko važnost dobrih gledališčnih iger za narodovo vzgojo in je tudi povedal svoje mnenje o tej stvari, ko je kranjski deželni odbor razpisal nagrado v tem smislu. Za velika dela v tej stroki naše razmere še niso bile ugodne takrat, ko je Stritar pisal te prizore; zato je spisal te krajše prizore, ki bi se mogli igrati tudi v malih čitalnicah.

Stritar estetik.

Literarni pogovori. Glasi po preosnovi slovenske pisave so se začeli javljati uže v Bleiweisovi dôbi. I. Trdina, [1]) Levstik, dr. Krek in drugi so izražali svoje mnenje. Njim se je v pravem času pridružil Stritar v „*Slovenskem Glasniku*“ 1867 s prašanjem: „Česa je treba našim pesnikom?“ in 1868. leta s »Kritičnimi pismi« I—III.

[1]) Prvikrat v slovenskem slovstvu je zahteval estetično kritiko za slovenske pesnike I. Trdina v lepem spisu „Pretres slovenskih pesnikov“. — Mož, ki ni priznaval niti Miklošiča in ki je sam pisal slabo slovenščino — I. G. Verdelski — zahteva („Slov. Glasnik“ 1863) od učiteljev in duhov-

Pesnik mora — tako pravi Stritar — pred vsem dobro poznati svoj jezik, poznati pa mora tudi človeško življenje, človeško srce, nad vse pa mora imeti — zdravo pamet. Takoj v prvem letniku svojega *„Zvona“* (1870) je nadaljeval svoje pouke v *„Literarnih pogovorih“*, povdarjaje, da je *„Zvon“* naslednik *„Glasniku“*, da pa ni zvonček za otroke, nego za odraslo mladino, kateri je treba kazati svet, »kakršen je in kakoršen bi moral biti«.

V nadaljnih pogovorih opisuje S. Jenka in F. Levstika, razklada namen gledališča z ozirom na razpis nagrade gledališčnim igram, katerim snov naj bi bila vzeta iz slovenske ali slovanske povestnice. Nato se obrača zopet k namenom *„Zvonovim“*; eden izmed teh je vzbujati mlade pisateljske moči, ki pa vse premalo gledajo na obliko, kaže pri tem na moža rojaka, ki morda semtertja malo pregloboko „reže“, za „katerim že gre večina naših pisateljev“. Nato podaje slovenskim pesnikom nekaj naukov o rimah, priporoča italijanske pesnike in Bodenstedtovega Mirza Schaffy-ja pa tudi slovenske narodne pesni [1]), katere bi se naj zbrale, predno izginejo.

„Poezija je gospa, ki nikomur ne služi, niti najvišjemu gospodu ne“ [2]). Stritar se pridružuje tistim krasnoslovcem, ki trdé, da je umetnost sama sebi namen. Temu pravilu ne moremo pritrditi popolnem; ona v tugi in v veselju spremlja človeka, ona nam tolmači vse, kar je drago in plemenito, nas povzdiguje nad

nikov, naj „popravljajo in čistijo slovenski jezik“, povdarjaje, da je celo deželni glavar na Kranjskem grajal tedanjo slovensko pisavo in radi lepega jezika priporočal Vilharjev „Naprej“. Dr. G. Krek („Slov. Glasnik“ 1863) oglasil se je za slovniško pravilnost, pa se branil kritike, „ki nepotrebno kvari in graja.“ I. M. („Slov. Glasnik“ 1863, Pismo mladega slovenskega pisatelja do mladih svojih tovarišev) graja, da premalo pišemo po prirojenem narodnem čutu lepote, ker smo vzrejeni po tujih nazorih. On želi tudi, naj bi se slovenski pisatelji izpoznavali med seboj, dokler „Slovenska Matica“ ne izvrši tega (kako bi mogla storiti to?), naj ta posel prevzame „Slovenski Glasnik“. („Slov. Glasnik“ odklanja to posredovanje.) Tako objavlja Boguslav svoje „Književne črtice“ v „Celovškem Slovencu“ 1865. l. in očita „Glasniku“, da je nehal ocenjevati slovstvene proizvode, saj je po pisateljevem mnenju to najvažnejša „Glasnikova“ naloga. „Glasnik“ pa odgovarja, da ima za tretjino več čitateljev in naročnikov, odkar skrbi za leposlovje in ne za kritiko. O. Jože Kriv (Pisma o slov. lit. rečeh „Slov. Glasnika“ 1865) ugovarja trditvi, da bi bil „Slov. Glasnik“ boljši v poprejšnjih letih. Fr. Zakrajšek („Slov. Glasnik“ 1865) priznava, da Slovenci doslej niso imeli kritike, da pa prihodnja ne sme biti brezobzirna. Najodločnejše je kritiko zahteval Levstik v svojih „Napakah“ 1858.

[1]) „Zvon“ 1870. 254. — [2]) „Zvon“ 1870, 239.

zemeljske reve in težave, ne da bi nas poučevala (didaktična poezija), ne da bi bila sama sredstvo za versko prepričanje.

Upor *„Daničin“* je prisilil *„Zvonovega“* urednika, da je v dveh številkah odgovoril *„Danici“* (Priklada 3. in 4. listu *„Zvona“*). Literarne pogovore je nadaljeval v *„Zvonu“* 1876 in govoril najpoprej o svojem pesniškem delovanju, povdarjaje to, da sta ga v vsem vodili samo nesebičnost in poštenost. Literarne pogovore je potem nadaljeval spis *„Zora“*. Celestin pravi (*„Slovan“* 1887, 57), da je Stritar po pravici grajal to dejstvo, da se v šolah učimo marsičesa, kar je potrebno in nepotrebno, samo življenja se ne učimo. Opravičena je Stritarjeva zahteva, da je treba od tal zidati novo poslopje slovenskega slovstva; za preprosti narod je treba skrbeti najprej. V *„Zvonu“* 1877 izpregovorivši o Jurčiču se je dotaknil važnega vprašanja: „Kaj je slovensko?“ Odgovor: „Slovensko“ ni mešanica iz raznih slovanskih narečij. „Kaj je slovansko?“ Odgovor: „Slovanska plemenitost“; Stritarju bo slovanska dôba „dôba miru in bratovske ljubezni“.

Lirskemu pesniku je neizogibno potreben krepki čut, in ta izrek Stritarju daje povod govoriti o važnem predmetu, o takozvanem svetožalju; on je brani, češ, na svetu je več zla nego veselja; povdarja tudi, da so najodličnejši pesniki bili tudi teh nazorov. Veliki pesniki so daleko presegali svoje sodobnike in globoko čutili razliko med seboj in ostalim svetom; naravno je torej, da se jim je zdel svet prazen in otožen. Za ogromno množico ostalih človeških bitij pa ta čut žalobe in praznote ni opravičen; zato se veliki pesniki tudi ne morejo navajati v dokaz, da je opravičeno svetožalje.

Nasproti pa moramo reči, da Stritar sam tega svetožalja ni razumeval tako, kakor se mu je očitalo, in se temu čutilu tudi ni udal ves čas svojega življenja.

To svetožalje zapažamo v pesnih in baladah v *„Mladiki“* (1868). Tak bolnik na srcu je tudi Zorin (*„Zvon“* 1870). Ta žalostni nazor o življenju se nahaja tudi v raznih pesnih, n. pr.

> Vse ničevo, vse otlo, puhle pene,
> Le prazna paša srca in očij. („*Nazaj*“)
>
> Svet mi ves neskončna je puščava,
> S trnjem so posuta vsa mi pota („*Sirota*“)
>
> Kedor v tej solzni je dolini raja,
> Gotov trpljenja del mu je prisojen. („*Prijatelju*“.)

(Primeri še druge pesni, n. pr. »Srcu«, „Žalost“.)

Stritar sam je napovedal boj sentimentalnosti, onemu stanju med boleznijo in zdravjem, ob katerem bolehajo mladi ljudje, ki v življenju še niso izpoznali trpljenja.

Stritarjevo svetožalje ni imelo namena čitatelje navajati v brezplodno modrovanje in nedelavnost, tudi ne v brezup in brezverstvo, niti v Schoppenhauerjev pesimizen, katerega gotovo takrat še poznal ni, ko je imel utrjene svoje nazore o pomenu življenja; saj to potrjuje sam (»Zbrani spisi« V).

Ko je Stritar na široko označil vpliv vedno bolj se razvijajočega prirodoznanstva, je navedel Moleschotta v dokaz, da temeljito znanje te stroke ne pohujšuje človeka, kajti omenjenega prirodoslovca odlikuje navdušeni boj za pravico in resnico in ognjevita ljubezen do človeštva. Kdo bi tu ne mislil na pesnika Stritarja samega? Saj je svojim pesnim na čelo postavil slavospev:

Prirodi.

Oj stvarnica! usliši moje želje:
Srce mi drugo v prsa mlada stvari,
Če ne pa petja sladki dar podari.

Neštevilni so pesnikovi nauki, da naj človek povzdigne misli in srce k višavam, kjer biva Vsemogočni; mladino nagovarja, naj si blaži srce, naj se varuje sovraštva in razpora, hinavstva, laži, nezvestobe. („Mladini.“) Osobito značilne so besede:

K vam podobe uzorne
Resnice svete ve, moj duh hiti;
K vam, kjer vse sile rade so pokorne
Lepoti večni, meni se mudi.
V deželo, kjer ljubezen je kraljica,
Kjer solza bledega ne moči lica. („*Nazaj*“).
Domačega tu doli ni mu sêla,
Kjer hrepenenje ročno si uteši. („*Kje si, miru obljubljena dežela*“)
Kar podlo je, ne misli in ne stori,
Nesreči usmiljenje, krivici strah! („*Rojakom*“)

i. d. i. d. Vse te nauke lahko podpiše vestni rimsko-katoliški duhovnik; razlagati posamezne cerkvene zapovedi pa je naloga duhovnika, ne pa posvetnjaka. 1895. l. se je Stritar zopet oglasil v „*Ljubljanskem Zvonu*“ z „Dunajskimi pismi“, v katerih se raduje lepega napredka v slovenskem slovstvu; nagovarja slovenske pisatelje, naj pišejo za „Mohorjevo družbo“. V socijalnih vprašanjih se drži načela: „Kdor hoče delati, imej tudi kaj jesti.“ V „*Slov. Glasniku*“ 1868. l. priznava, da prihaja nova doba v slovenskem slovstvu; istotako kaže 1894. leta v „*Ljubljanskem Zvonu*“ na

„Nova pota“: Stritar se upira golemu naturalizmu. Slovenskim vseučiliščnikom, ki so slavili njegovo šestdesetletnico, je zapel:

Na delo torej, nič prepira!
Če eden zida, drug podira,
Kako bo hiša stala kdáj?
Pisatelj stare, nove „struje“, —
Če nas pretresa, povzdiguje,
Tolaži, blaži nas — veljáj!

Stritar je evropski zapadnjak v slovenski obliki; na njega naslanjajo se so nam nastopili pesniki in pripovedniki, ki se prelagajo v tuje jezike; od Stritarja sem smo mi vstopili gledé slovstva jednakopravno v vrsto drugih večjih kulturnih narodov, on nas je uvedel v svetovno slovstvo.

Kar se tiče Stritarjevega jezika v nevezani besedi, je pravilen in blagoglasen, zlog je naraven in na laž postavlja tisto staro pravilo, da mora slovenska beseda teči v kratkih samostojnih stavkih. Leposlovniki imajo sploh lepši zlog od jezikoslovcev, katerih mišljenje se peča bolj s posameznimi besedami in izrazi. Stritar je povzdignil slovensko besedo do one odbranosti, katera pristoja — salonu.

Stritar je mož svetovne omike in dobro poučen v slovstvih starih klasičnih in novejših narodov, zlasti Nemcev in Francozov; on ima zdravo estetično sodbo in nežen ukus; hitro presodi pisatelja in ga oceni s kratkimi besedami. Narava mu je podelila dar lahke francoske konverzacije, da človeka očara s spretnostjo v izraževanju svojih mislij. Stritarju se ne more nobeden slovenski pisatelj primerjati gledé na obsežnost in raznovrstnost tvarin: zlagal je pesni najrazličnejših smerij, pisal novele, romane, igrokaze, kritične ocene in estetične razprave; on je satirik v vezani in nevezani besedi, on priporoča, naj Slovenci rabijo lepa slovanska imena. On je Slovan v pomenu zahodne kulture, češki, poljski in zlasti ruski beletristi so mu ostali bolj tuji.

Tu se spominjamo besed v »Zorinu«: »O, sanjal sem lepe sanje, in središče teh sanj si bil ti — sedaj smem govoriti — sanjal sem, da nam bodeš ti mož, ki ga potrebujemo, kateri, vidéč, da je ljudstvo lačno, ne bode dajal kamena onim, kateri prosijo kruha; ki bode z besedo in dejanjem svojim bratom kazal pot, po katerem se bodo bližali bolj in bolj dušnemu in telesnemu blagostanju. Resnice nam je treba in bratovske ljubezni. Kdo je gorel za resnico, kakor ti? Kdo je ljubil svoje brate z vsem svojim srcem, kakor ti?«

Opravičen je slavospev, ki ga je Stritarju ob njegovi 60letnici zložil Gregor Samec, kjer poje mej drugim:

Življenje tvoje lep je del
Književne naše zgodovine —
Budi vesele nam spomine,
In čut budi nam nevesel.
Ko tvojih strun so glasi prvi
Po našem svetu zazveneli,
Netili ogenj so nam v krvi,
Budili srca, duše greli,
Navdušenja zažgali žar
Za vse, kar je lepo in pravo,
Za doma čast, za njega slavo
In za slovensko sveto stvar!

Lujiza Pesjakovka, rojena v Ljubljani 12. junija 1828. leta, umrla 31. marcija 1898. l., hči odvetnika dr. Crobatha in Josipine Brugnack, rojene Poljakinje, se je 1848. l. omožila s trgovcem Simonom Pesjakom v Ljubljani. Sama pripoveduje v sestavku „Iz mojega detinstva“ [1]), da so trije veleumi vplivali na njeno usodo. Prvi je bil Fr. Prešern, koncipijent v pisarni njenega očeta. On ji je zložil prve kitice ali stike, katere je govorila starišem ob godovih in jo je sploh poučeval na prošnjo njenega očeta posebno v zgodovini in v angleščini; čitala je ž njim „*The Vicar of Wakefield*“ in se učila tudi — latinščine. V hišo dr. Crobatha je zahajal tudi Poljak Korytko, ki je z Lujizinim očetom potoval po Kranjskem, Koroškem in Štajerskem, po Primorskem in Hrvatskem. Od tega nesrečnega Poljaka se je navzela domovinske ljubezni.

S svojim očetom se je peljala nekoč v toplice pri Rogatcu, kjer se jima je pridružil Stanko Vraz, kateri je bil njenega očeta obiskal poprej uže v Ljubljani. Tam je bilo veselo življenje; vrstili so se izprehodi in zabave; po jedni taki zabavi ji je zložil pesemco, čije prva kitica slôve:

Kad Vas vidim, lěpe mile!
U tom kolu, u toj slavi,
Mnem, da vidim divne Vile,
Gdě igraju u dubravi.

Pisateljico je Stanko Vraz večkrat ogovoril in se ž njo pomenkoval o raznovrstnih rečeh. Ona pripoveduje, da je takrat zložila prvo pesemco. Je-li zagledala tista luč belega dné, ali ne, tega ne vem, samo to bodi povedano, da se v „*Novicah*“ 1864, str. 170 nahaja njen umotvor, katerega ona sama imenuje „Prva moja pesmica“, čije začetek slôve tako:

Ljubim rastline, cvetice lepe,
Solnce in zvezde, ki nebo zlate,
Ptičice ljubim v gozdu, po log',
Ljubim bučele, ki srkajo sok.

Preložila je nekoliko čeških pesnij Vaclava Poděbradskega, n. pr. „Plavaj, ladija“, „Sv. Katarina“. [2]) Posebno plodovita je pisateljica na prigodnih prologih, n. pr. na slavo 43 letnega delovanja Kaderžavkovega v Blasnikovi tiskarni [3]), v čitalnični besedi na Čast Prešernu [4]), k Besedi na korist siromašnim Notranjcem [5]), na slavo gospe Korneliji Šolmajerjevki [6]), Robertu

[1]) Lj. Zv. 1886. — [2]) Nov. 1871. — [3]) Nov. 1875. — [4]) Nov. 1874. — [5]) Nov. 1872. — [6]) Nov. 1875.

Endlicherju[1]). Mnogobrojni so njeni prologi, ki so se govorili v ljubljanski čitalnici. Tiste pesni, ki so najbolj primerne mladini, je izdala 1889. l. v lepi zbirki, naslovljeni „*Vijolice*“.

Knjiga, obsegajoča nad osemdeset pesmic, je razdeljena na štiri dele; prvi se imenuje „Obrazi iz prirode“, drugi „Iz otročjega življenja“, tretji „Srčni glasovi“, četrti je dramatični prizor „Ubožec“.

Razne prikazni v naravi opisuje pesnica v primerni obliki in v lepih verzih; odlikuje se zlasti „Velikonočna pesem“.

Z naravnim humorjem opisuje v drugem delu dogodke iz otročjega življenja, n. pr. nedolžne igre in šale. „Srčni glasovi“ odpirajo pogled v njeno srce, ki je polno ljubezni do njenih hčerá, do unukov, do domovine in do nekaterih môž, ki so ugodno vplivali na njen razvitek v slovstvenem delovanju; k takim možem se prišteva dr. Jernej Zupanec, kateremu so „*Vijolice*“ posvečene. Formalno dovršenost teh pesnij kažé samo predolgi daktilski in anapestični stihi brez odmora.

Pesnica je pisateljevala tudi v nevezani besedi. Pisala je „Slovenskim materam“[2]) priporočujé jim, naj otroke vzgajajo v rodoljubnem smislu (!); spisala novelo „Očetova ljubezen“[3]) ter roman „Beatin dnevnik“.

V tem romanu je premnogo nejasnih in nerazumljivih odnošajev; hvalevredni so samo oni prizori, v katerih riše pisateljica otroško življenje. Spisala je tudi besedilo za lirsko opereto „Gorenjski slavček“, kateri je godbo zložil A. Förster.

V „*Novicah*“ 1845. l. je — a — a izprožil (ali morda izprožila?) misel, naj bi Lujiza Pesjakovka izdajala časopis za ženski spol.

Ne dá se lahko določiti, koliko lastnega blaga je v njenih proizvodih, ker so ji jako znatno pomagali moški pisatelji, najprej Lesar, potem Tomšič in Levstik in naposled Cimperman. Največkrat je spis koncipirala nemško, pa ga je dala potem posloveniti.

Simon Gregorčič[4])

narodivši se 1844. l. na Vrsnem na Goriškem, je služboval najpoprej v Kobaridu 1868—1873. Tu je z Gruntarjem vred osnoval čitalnico in je preproste kmetske fante vadil v petju. Iz Kobarida je bil premeščen v Rihenberg („Slovo od Rihenberga“), kjer so bile

[1]) Nov. 1870. — [2]) Nov. 1864. — [3]) Nov. 1864.

[4]) Slovan 1884. — Fr. Levec, Ljublj. Zv. 1882. — Simonu Gregorčiču: Narodna slavnost v Prvačini, S. 1885. — Fr. Peniżek v Ruchu 1882, 12. — Svetozor 1882. — Fr. Selak, Politik 1882, 53. — Kroat. Revue 1882, I. — Dr. Mahnič: Človeka nikar, Slov. 1885. — Sim. Gregorčič: Odgovor, Slovenski Nar. 1885, 107—110. — Edin. 1885, 81—83. — S. Gregorčič: Mojemu grajalcu, Lj. Zv. 1882. — Nekaj Gregorčičevih pesnij je preložil I. Kaš v Slavische Rundschau 1883. — Slovaški pesnik A. Bella je prevêl Gregorčičeve „Tri lipe“ na slovaški jezik. — Dom in Svet 1895. — M. A. Lamurskij-Celestin: Iz poezij Gregorčiča, Slov. Svet 1894.

druge razmere nego v Kobaridu; ni kazalo mnogo truditi se za javnost, nego zedinil je duševne zmožnosti v poeziji. Radi težavnega službovanja je obolel in šel v pokoj l. 1882. in preživel nekaj časa v Gorici, nekaj pa v Logatcu pri svojem prijatelju Gruntarju. Okrevavši nastopil je znova službo na Gradišču, odkoder je krasen razgled na vso vipavsko dolino, goriško okolico, Julijske planine in širno furlansko ravan.

Jako ugodno je vplival na duševni razvoj Gregorčičev tedanji profesor Ivan Šolar, ki svojih učencev ni samo učil nego jih tudi očetovski vodil in pripravljal na resnobno življenje: priporočal jim je, naj bodo prvaki v vseh predmetih, da bodo mogli možje izdatno koristiti svoji domovini. Svojim dovzetnim učencem je odkrival čudovito lepoto slovenskega jezika.

Mej součenci mu je bil najdražji duhoviti in plemeniti Ivan Stres. S tem prijateljem in z drugimi tovariši se je učil srbskega in češkega jezika, prebiral klasična dela raznih narodov, osobito pa se je pečal s Prešernom. Svoje prve pesni je objavljal uže v Janežičevem „*Glasniku*“; v letniku 1864 nahajamo kitico trinajstih pesmic z naslovom »Domorodne iskrice«, katere je pozneje predelal in razvezal v posamezne pesmice. Prva iskrica »Kedar zarja črez planine« je poznejša »Dneva nam pripelji žar«; druga »Zlate zvezdice smehljajo« je poznejša »Z vencem tem ovenčam slavo«; tretja je poznejša »Eno devo le bom ljubil«. Tudi pesni „Naša zvezda“, „Mojo srčno kri škropite“, „Ti osrečiti jo hoti“, „Bratje, v kolo se vstopimo“ se prikazujejo v »Domorodnih iskricah« v prvi, dostikrat jako različni obliki. Kakor Levstik je tudi Gregorčič vestno pilil svoje proizvode. Pesni »Vprašanje«, »Zagovor«, »V gaji«, »Moje gosli« se nahajajo v „*Slov. Glasniku*“ 1867. Pravo njegovo vrednost je spoznal Stritar, in njemu gre zasluga, da je kolikor toliko odgojil Gregorčiča. Njegove pesni v „*Zvonu*“ 1870, pri katerih se je podpisal *X*, ali „Gorski“, so vzbudile splošno pozornost in mnogo posnemalcev.

Nekatere pesmice javljajo duševni razpor, ki se pokazuje v raznih oblikah, in ki bi nas včasih navdajal s strahom, da bo mladi pesnik žrtva pogubnega svetožalja. V pesni »Mrak« želi, naj se solnce skrije, da srce zabi človeške zmote; »Lastovkam« prigovarja, naj se naselé pod njegovim krovom, a one se ne odzivljejo prijaznemu vabilu, ker je on »nesreče sin«, rojen pod »nezgodno zvezdo«. »V celici« je mlad samotar in pravi mimoidočemu staremu

popotniku, ki blagruje v mirnih celicah živeče, da ne vlada vselej pokoj sredi tihega zidu.

Posebno se izraža nekaka nezadovoljnost v pesni „Ujetega ptiča tožba". Vsa zemlja, pravi, je bila poprej njegova last, potem so mu ostrigli peruti, ko se je vjel v nesrečno past; mladost mu mrè, samo nebeškega pesniškega daru mu niso vzeli; radi tega bo prepeval v kletki, dokler mu ne poči srce.

Tudi v šesterih pesmicah s skupnim naslovom „Z grobov" toži, da se njegovega srca mrliči nikdar ne dvignejo več, da je treba cvetlice saditi človeku v življenje, ne na grob, in da pravice ni pri ljudeh, nego samo v grobu!

Gorjé, ki ga čuti pesnik, se pa posebno takrat polasti njegovega srca, kedar potuje njegov duh „Na potujčeni zemlji".

Ko tukaj prenaša pesnik svojo bôl na žalostno stanje domovine, ki je bila poprej širša, nego je sedaj, se osvobaja onega svetožalja in pesimizma, ki bi bil mogel uničiti pesnika, da se ni uprla zdrava in krepka njegova narava. Čim prej se pesnik reši, tem bolje zanj; to izpoveda sam v pesni „Ne tožim"

Kar plečim sem naložil,
To nosil bodem večno sam.

Junaški nositi gorjé pa priporoča tudi drugim, n. pr. v pesni „Črni trn".

Nehoté se vsakemu pesniku vsiljuje na razmišljevanje položaj slovenske domovine; Gregorčičeve lirske pesni, ki opevajo domovino, se prištevajo najlepšim plodom slovenske lirike.

Da se je pesnikovo oko od „Potujčene zemlje" takoj obrnilo na vso slovensko očetnjavo, se razvidi iz tega, da je pesni o „Potujčeni zemlji" pridružil pesen „Domovini". Mnogo so pesniki slovenski opevali domovino, ali v tako prisrčnih, priprostih in vendar do srca segajočih besedah morda še nikdo. Izvirna je misel, ki jo izraža v pesni „Znamenje", češ, na polju stoji znamenje, v katerem žarí krasna podoba; pod to podobo gorí presvetla luč; to znamenje pa je njegovo srce, in obraz je slika domovine, katero bo pesnik vedno slavil. Pesen je zložena v narodnem duhu. Istotako se odlikujeta pesni „Na sveti večer" in „V pepelnični noči".

Duhovnik-pesnik primerja velike praznike cerkvenega leta z dôbami v razvitku Slovanstva. Prečital je pratiko in našel svetnike raznih narodov, samo slovenskega ne, pa vendar Slovencem ni treba obupavati.

Iz zvezd hoče pesnik poviti venec in s tem vencem ovenčati „Slavo“, to „Slavo“ pa primerja mavrici, objemajoči sedem hčerá, ki se — žal — ne združé. Tem bolj pa bi se naj združili vsi Slovenci in „na Slavo prisegli ljubav si vekomaj“.

Kakor življenje posameznika, tako se tudi razvitek in žitje raznih narodov more primerjati čolnu ali ladji. Tako želi Gregorčič „Čolničku“, katerega povsod spremlja pesnikova duša, da naj srečno privesla h kočici na produ. Posebno duhovita in polna globokih čutov pa je „Naš čolnič otmimo“. Planinski pastirček je rešil iz valov razljučenega potoka — Laha; odrastli se ne boji globoke reke in mož se ni ustrašil penečih valov, nego vrgel se je v morje „naj tuli vihar“ še takó močnó; ta čolnič je „narodič naš“:

„Za mano, za mano, kdor je plavar!“

Na tako duhovit in izviren način, z globokim čutom in s tako prosto narodno besedo še noben slovenski pesnik ni opeval domovine.

Sedmim pesmicam je snov vzeta iz vojaškega življenja; pesen „Za dom med bojni grom“ daleko presega koračnico „Vojaci na potu“; v treh kiticah govori tukaj o ptičjem rodu, potem o meglici; vojakom na poti se pač ne bo ljubilo modrovati o ptičih in meglicah; tudi ni primerna metafera, da vojaci pravijo: „Tako cvetemo mi“, kakofonija je: „Pomladni cvêt odeva svêt“.

Tri teh vojaških pesnij opevajo ljubezen vojakovih nevest. Najnežnejša in najnaravnejša je „Dekletova molitev“. Preobširno in predolgočasno je „Slovo“, ki je vojak jemlje od drage. Popolnem v narodnem duhu je „Cesarski razglas“, nedosežno lep je konec:

„Zvestó je cesarju in dragim srce,
Pozdrav zdaj dekletom, očetom!
Cesarju za vojsko srcé in roke,
Oboje na veke dekletom.“

Ko so slovanska plemena na Balkanu prijela za orožje zoper Turka, so slovenski pesniki z navdušenjem popevali slavne čine hrabrih Slovanov, n. pr. Stritar, Krilan; tudi Gregorčič v „Hajdukovi oporoki“ opisuje plemenito rodoljubje bolgarskega hajduka, ki se ne boji umreti; samo to ga boli, da ne more izpolniti svoje prisege pred smrtjo „bolgarsko lepo deželo osvoboditi krvoločnega Turčina“. Ljubezen do ožje slovenske domovine, do širnega Slovanstva razširja se v prsih — pesnika v ljubezen do vesoljnega

človečanstva, v nesebično ljubezen do bližnjega. V tem zmislu sta si jednaka pesnika Stritar in Gregorčič. Med takimi pesnimi se odlikuje pesen „Sam“. Brez primere v slovenskem slovstvu je pa „Življenje ni praznik“:

Dolžan ni samo, kar veleva mu stan,
Kar more, to mož je storiti dolžan.

Ta izrek je postal naroden pregovor.

Primeri še, kaj naroča „Samostanski vratar“.

Da se pa more takó moško postaviti po robu vsem nezgodam, mora imeti plemenito srce. Srcé pa je osamela sirota, ki svojega doma nima tu na svetu, nego tam gori. Kdo bi ga pa tudi mogel umeti, ker je „svetišče srcá“ brezmejno skrivnostno kakor Bog. Če v hudi zimi ne poganja „cvetje krasno, takrat naj srcé čuva cvetje“. „Srcé skrivnostno je morjé“, ki prikriva mnogo biserov; če jih hoče vihar vreči na dan, naj jih pobere, kdor koli hoče.

„Srcé človeško sveta stvar“ je najlepša pesmica o srcu.

Prijazno občujoč z ljudmi je izpoznal može, katere izredno spoštuje radi njihovih vrlin; z iskrenimi besedami obžaluje smrt Erjavca, Krilana, Josipa Jurčiča, Einspielerja, opeva darovanje zlate maše Strossmayerjeve in pozdravlja Čehe ob prihodu na Slovensko.

Ker so se od neke strani njegove pesni grajale, češ da so „cvet otroven“, zahvaljeval se je prijateljem, ki stojé zanj.

Pesen „Človeka nikar“ je vzbudila na jedni strani odločen upor in grajajočo oceno, kateri pa niso pritrdili najveljavniši slovenski strokovnjaki. Tudi Pajkova ocena Gregorčičevih poezij se ne more odobravati, ker je preozkosrčna. Dasi Gregorčič ne doseza J. Cimpermana v pravilnosti in odbranosti besede, Aškerca ne v globokosti mišljenja, se je v srcu slovenskega naroda ukoreninil bolj nego prav tu imenovana dva pesnika, ker njegove pesni prihajajo iz srca in silijo v srce; radi tega ga smemo imenovati pesnika srca.

Lepo je Selak v „*Kroatische Revue*“ 1882. l. primerjal Gregorčičeve poezije jasnemu planinskemu jezeru, iz katerega zraven sneženih velikanov odsevajo lepo duhteče planinske rožice.

V preprosti, a vendar navdušujoči obliki slika Gregorčič najvzvišenejše zakone človeškega življenja; njegova beseda blaži in razširja nazore pravega človekoljuba in jasni svit grške modrosti.

Gregorčič je tisti lirski pesnik v Slovencih, ki je postal najbolj naroden, ker v njegovih pesnih ni nič prisiljenega, nič mučnega

in preumetnega; on je jednako priljubljen omikancem in preprostemu narodu, njegovim pesencam ni treba nobenega razlaganja. Gregorčič je nedosežen v svoji preprostosti, če razlaga višje ideje, ali če nam podaje slike iz narodnega življenja, ko n. pr. mladenič odhaja v vojake, ali kedar povdarja, da lepemu kmetskemu dekletu ni treba nobenega nakita.

Ljudskega filozofa nam kažejo Gregorčiča njegove pesni „Človeka nikar“, „Soči“. V prvi dôbi svojega pesnikovanja je bolj živ in izviren, v drugi je bolj odločen in krepek.

Živo opažanje naših naporov po jednakopravnosti in po dostojnem in nam Slovencem prikladnem položaju v vrsti drugih narodov mu je porodilo nekaj političnih pesnij, n. pr. „Velegrajska kuga“, „Blagovestnikom“; prva je polna fine ironije, kako se za Slovane skrbi tam, kjer ni treba tuje skrbi. Po svojem lepem zlogu in po svojih mislih je vplival na mnoge mlajše pesnike. V nevezani besedi je Gregorčič spisal samo podlistek „Za novo leto“ v „*Soči*“ 1875. leta, štev. 1—3, v katerem otožno gleda v prihodnjost.

Josip Cimperman (1847—1893) [1]

iz Ljubljane, sin preprostih staršev, ki so vestno skrbeli za vzgojo svojih otrok, obožava svojo mater:

Ljubezni do ljudi me ti učila,
Odstrla ti življenja si mi ničnost,
Mož biti in pošten, si me prosila id. id.

Pesnik je bil uže od rojstva slabotnega telesa, v trinajstem letu je — ohromel. Z zvestim tovarišem Ivanom Gornikom se je učil gimnazijskih naukov, književnosti slovenske in nemške, italijanskega in francoskega jezika. Temu prijatelju je zložil prvih dvanajst „Kristalov“:

Objame naj, iskreno še pritisne
Trpeči brat na prsi te v zvestosti,
Družnik preblagi mojih dni mladosti
In tihe njene sreče nepopisne.

Ko na te mislim, duša mi zavrisne,
Vstrepetajoč od tajne veselosti,
Pozabljam vse trpljenje in britkosti,
V temno življenje luč svetla mi blisne.

---

[1]) Peter pl. Radics: Der Musensohn im Rollstuhl, v. Anastasius Grün, Verschollenes und Vergilbtes aus dessen Leben und Wirken. Laibach 1879. A. Funtek: Jožef Cimperman. O petindvajsetletnici id., Ljublj. Zv. 1890, 533, 593, 652. — Slika Cimpermanova se nahaja v Dom in Svetu 1893. l. št. 6.

Franjo Cimperman (1852 – 1873)[1]), brat Josipa Cimpermana, umrl osmošolec. Uzor mu je bil A. Umek; prve svoje pobožne pesni je objavljal v „*Zgod. Danici*“, n. pr. „Jutranja molitev“, „V te zaupam“. Rad je opeval slavo Marije Device, n. pr. o slovesnem posvečevanju Marijinega spomenika pri sv. Jakobu v Ljubljani.[2])

V „*Učit. Tovarišu*“, v „*Besedniku*“ počenši od 1869. l. in v „*Novicah*“ počenši od 1871. l., je objavljal raznovrstne pesni, katerim je glavni predmet narava, n. pr. „Venec domačih rož“, „Majnikova pesem“, „Pomladni dan“, „Slovo od jeseni“.

Dasi se priznava, da so tudi Stritarjevi „Pogovori“ v „*Zvonu*“ mnogo vplivali na Cimpermana, se vendar mladi pesnik ni udal tedaj razširjajočemu se pesimizmu v slovenskem pesništvu; tudi ne posega njegova muza v globočine človeškega življenja, poleg tega pa je zdrava in sveža.

Ljubezen do bližnjih sorodnikov je prirojena obema Cimpermanoma; znano je, kako lepo je J. Cimperman opeval mater in sestro; to nam kaže tudi Franjo v pesni „Na grobu mojega očeta“.

Po njegovi smrti je brat Josip izdal 1874. l. njegove zbrane pesni.

Marsikateri naših mlajših pesnikov poje o trpljenju, o zlu, pa ga še ne zna niti od daleka; da bi bili videli pesnika Cimpermana, ki je navezan na sobo se le redkokedaj vozil na sveži zrak na vozičku, ki mu ga je podaril plemeniti človekoljub Razlag, potem bi šele vedeli, kaj je trpljenje.

Razven omenjenega Ivana Gornika mu je na potu duševnega razvitka bil zvest tovariš-pesnik brat Franjo. Globoko se je bil zamislil v ideje svojega brata in 1874. l. izdal njegove pesni ter mu napisal v spomin lep življenjepis.

Sam je začel zlagati jako rano pesni; Funtek navaja „Domovino“ v „*Učit. Tovarišu*“ 1865. l. kot prvo njegovo pesen, ki ni vzbudila posebne pozornosti, ker so takrat skoro vsi skladali domoljubne pesni.

Prvi voditelj v pesnikovanju mu je bil Praprotnik. V istem letu (1865) so objavile „*Novice*“ njegovo pesen „Pesnik“, 1868. l. nahajamo v „*Zgod. Danici*“ pesen „Bog“ in v Janežičevem „*Slov. Glas.*“ „Lovec“. Odslej je skoro vse tadanje časnike podpiral s svojimi proizvodi. L. 1869. je izdal svoje pesni.

Svoje pesni je Cimperman posvetil dr. Costi[3]), ki se je odslej vrlo zanimal za mladega pesnika in ga seznanjal z odličnimi Slovenci, n. pr. z Bleiweisom, Tomanom, Razlagom i. dr. Hvaležnega

[1]) J. Marn, Sl. 1874, 68. — J. Marn, Jez. XXV. — J. Cimperman v izdaji pesnij svojega brata. — L. Pesjakova v izdaji njegovih pesnij. — J. Ciperle, Zr. 1874, 377. — [2]) Dan. 1869 in 1870. — [3]) Spomini na E. H. Costo, Nov. 1876.

srca je priznaval izkazane mu dobrote in morda je v tem šel celo predaleč, kajti v opazki k svoji pesni „Svojemu plemenitemu prijatelju dr. Costi“ [1]) pravi, da je uprav meseca oktobra minulo dvanajst let, odkar je izpoznal dr. Costo; o njem poje:

„V prvi mladosti, ko znal za pota še nisem v bodočnost,
Našel vodnika sem vže v tebi, učeni Slovan!“

Pisatelji in plemenitejši rodoljubi so se vrlo zanimali zanj; S. Gregorčič je v „*Slov. Nar.*“ 1884. l., št. 14 prijavil topel poziv na Slovence, naj podpirajo pesnika-trpina: podporniki so mu bili najprej dr. Razlag, pa tudi dr. Turner, dr. Vošnjak, Levec, dr. Tavčar in drugi.

Istotako hvaležno se spominja dr. Tomana [2]) in pripoveduje, da ga je nagovarjal Toman, naj slovenskim vojakom zloži primerne pesni; ustrezajoč tej želji je Cimperman v „*Novicah*“ 1870. l. objavil nekaj vojaških pesmic, naslove imajo: „Vojaški stan“, „Vojakovo slovo“, „Prisega“, „Pozdrav domovini“, „Hrepenenje po domu“, „Osrčba“ (Koseskega: „Potažba“), „Odhod iz ptujega“. Zadnja se glasi:

Veselo moje je srcé,
Spolnile so se mi željé,
Zdaj iti k svojim jaz ljudem,
V predrago domovino smem.

Pred mano širi se morjé,
Pred mano strme so goré,
Pa kaj vse to je meni zdaj,
Ko grem spet v svoj domači kraj.

Adio, tuje mi dežel',
Iz srca kličem zdaj vesel,
Na Kranjskem biti že želim,
Da srečno tam ko ptič živim.

Poslal je malo zbirko takih pesmic Tomanu na Dunaj, ki jih je mislil dati natisniti, pa te nakane ni uresničil vsled nagle svoje smrti. Osobito je čislal Cimperman dr. Razlaga, kateremu je postavil spomenik v „*Slov. Narodu*“ 1880. l. v št. 132—134 v spisu „Dr. Razlagu, človekoljubu“ in pa v sonetih, kjer poje:

Tam v lepi Štajerski zeleni,
Stoji mogila, malokomu znana,
Krijoč pepel najblažjega Slovana,
Ki redki so vrstniki mu vsajeni.

Ko sta se pa 1881. l. ustanovila „*Ljubljanski Zvon*“ pa „*Kres*“, je prva tri leta obilneje podpiral „*Kres*“, potem pa od 1889. leta popolnem se posvetil „*Zvonu*“, kateremu je do smrti skrbno opravljal korekture. Najlepše pesni je zbral in jih izdal 1888. l.

---

[1]) Nov. 1877. — [2]) Matične knjige za l. 1876., Nov. 1877.

Na čelu zbirki stoji „Strunarjeva prošnja“, češ, stari pevec naj ne poje svetu v smeh, nego

Vesel umolkni, mili Bog,
Poslednji strun mi spev.

Nato sledé „*Listi ljubezni*“ (deset drobnih pesmic), te tožijo o ženski nezvestobi. Najlepši je drugi list:

Sinoči je draga
Mi listek poslala,
Vanj z drobno ročico tako zapisala.

Ta pesen se čita kakor najlepša narodna.

Oddelek „*Pod kostanjem*“ obsega 18 trokitičnih pesmic. „*Usehlo cvetje*“ je zbirka 26, „*Kristali*“ 38 sonetov; tem se pridružujejo „*Iveri*“, „*Gazele*“, „*Distihi*“; zbirko končujejo pesni, čijih zadnja je „Večerna molitev pesnikova“.

Vladala je nekaj časa v slovenskem slovstvu ona morilna „svetobolna“ poezija, katero so gojili oni pesniki, ki so najbrže imeli najmanj vzroka za to.

Če se je v početku pesnikovanja Cimperman tudi udal temu svetožalju, mu tega nihče ne more zameriti, kajti v tako tužnih razmerah ni živel nobeden slovenski pesnik kakor on — „Bolestim[1] zlahka mojim ni primere“ — vendar se pa mora priznati, da se je kmalu ojačil in hrabro nosil usodo; značilna črta njegovega značaja je moštvo, junaštvo; to lastnost povdarja sam opetovano:

Bog dal je dušo mi krepko in zdravo;
Značaj si moški jaz vem ohraniti,
In potlej dan poslednji meni vzidi;
Stal ti si v borbah skala.
Miruj srcé, in zberi vse kreposti,
Da mož do poslednjega žijem vzdiha.

Junaštvu, srčnosti je posvetil posebno pesen z naslovom „Moška čast“, v kateri govori samozavestno:

A duh moj, ôrlu drznemu soroden,
Ne kloni se, četudi je potrt;
Značaj ponosen vedno in svoboden,
Prostost je geslo njemu ali smrt.

Osmi gazeli postavil je na čelo „motto“ jednake vsebine:

Ein Löwe bin ich, trotzig kühn,
Gefesselt freilich, das ist wahr;
Indes, wenn auch die Fessel klirrt,
Ein stolzer Löwe immerdar.

---

[1]) Življenje moje venec je trpljenja,
Vsak dan prinese nove mi bolesti. („*Zora*“ 1875, 99.)

Tudi v distihih dviga glavo po konci:

Majhen sem, ali na dan po svoji sem se moči dvignil,
Blag moj genij mi bil vsekdar je zvest kažipot.

Dasi mu v početku marsikatera struna milo toži, se mu vendar med pevanjem samim duh ohrabri in plane kvišku, kakor da bi se sramoval plakanja in stokanja; konec je vedno dur-akord. Cimperman je zastopnik realnega čuvstvovanja v liriki: „Vsa čuvstva moja so resnična“, povdarja v „*Saturah*“, najnovejši zbirki sonetov, in poje:

A nejevolje čuvstvo me prešine,
Ko pevce slušam naše vzdihajoče...

Odločno se upira „Rojiču slovenskih svetobolnih revčet“ in zahteva, naj vsestranski izpričamo: „Da svetohlinci nismo, ni pagani.“ „Sature“ v dovršeni obliki razkrivajo rane na narodnem telesu.

Najvišje pa je vzletela Cimpermanova muza, ko opeva Levstika.[1]) Bili so mu učitelji Praprotnik v mladih, Stritar v poznejših letih, vendar je najbolj hvaležen „robantaču“ Levstiku, kakor ga imenuje sam. Sonetni venec „Levstiku Francetu“ je vrhunec njegove pesniške zmožnosti, dasi priznava sam, da ne more dostojno proslaviti velikana:

Kovano naj zlato imam pisalo,
In tvojega vso visokost jezika,
Da pravo ceno tvojo mi naslika,
Pero nikakor ne bi poskušalo.

V ta sonetni venec je Cimperman izlil vse globoke čute spoštovanja in hvaležnosti, kajti izmed voditeljev in učiteljev njegovih je bil gotovo Levstik najodličnejši. Tudi jezik v svoji obliki izgublja nekaj preumetne odbranosti in je bolj naraven nego v Saturah 1—16.[2])

„Sam siromak in bolan, na trdo priklenen ležišče“ [3]) poznal je ničnost sveta in puhlo nadutost slaboumnežev; svoje nazore o svetu je razkrival zlasti v „*Iverih*“ [4]) in ostro šibal navidezno narodnjaštvo in druge slabe lastnosti.

Svoje poezije je sam razdelil v pesni, sonete, iveri, distihe in gazele.[5])

[1]) Lj. Zv. 1891. — [2]) Lj. Zv. 1890.
[3]) Poetičen kaleidoskop, Zora 1877.
[4]) Kr. 1881. — [5]) Zora 1877.

Večina pesnij in gazel opeva ljubezen; distihi so namenjeni večinoma domačim razmeram; v sonetih ga v novejšem slovstvu ne nadkriljuje nobeden pesnik.

Nahaja se med njegovimi umotvori razven omenjenih pesmic, slavečih njegove dobrotnike, še dokaj drugih prigodnih poezij, n. pr. Lujizi Pesjakovi:

Bodi poslavljena, blaga in vrla buditeljica moja,
Kličem danes prevesel Tebi v hvaležni spomin.[1])

Janezu Bleiweisu[2]); v spomin 125 letnice Vodnikovega rojstva[3]); o slovesnem odkritju Vodnikovega spomenika[4]); Elegija na grob Nj. ces. visokosti cesarjeviča Rudolfa[5]); Podpornemu delavskemu društvu v Trstu za vezilo na dan krščenja njegove zastave.[6])

Jezik v njegovih poezijah je odbran. Kakor Levstik je marljivo pilil svoje pesni; vidi se velik napredek med „Pesmimi“ izdanimi 1888. l. in njihovi prvi obliki v Pajkovi „*Zori*“. Saj pravi sam (Kristali):

Nikdar se ne očitaj mu zamuda,
Če pesmi niso lahke zanj igrača.

Lepo se mu podajajo samostalniki n. pr. *nesrečnik* (Pesni, 15), *slabotnik* (130), *potrebnik* (133), *razkošnik* (80); taki izrazi delajo zlog kratek in čvrst. Okrajšana oblika zaimena *si* ima včasih naglas, kjer bi se mu lahko izognil po drugem besednem redu, n. pr.:

Ki rad bi se vesel oziral nanje (str. 59);

bolje:

Ki rad oziral bi vesel se nanje.

Isto velja o pomožnem glagolu *sem* v kitici:

Hrast sem bolan, ki ga z udarcem krutim,

bolje:

Bolan sem hrast id.

Pridevniki, preveč oddaljeni, tvorijo zlog preumeten, n. pr.:

Izvôri so veselja vsi izcrpni,

namestu:

Veselja vsi izvôri so izcrpni.

Tu in tam (str. 52, 80) se nahaja samostalnik na začetku, pridevnik na zvršetku vrste; ta preumetni in posiljeni besedni red

[1]) Nov. 1866. — Zora 1875. — [2]) Sl. 1878, 90. — Nov. 1888; dostavi spis: Bleiweis pa Slov. Matica, Sl. 1878, 125. — [3]) Lj. Zv. 1883. — [4]) Slov. Nar. 1883, 147. — Lj. Zv. 1889. — [5]) Lj. Zv. 1889. — [6]) Ed. 1882.

odtujuje njegove poezije čitateljem. Nepoetičen je izraz „Obema čas ne gleda skozi prste.“

Mnogo pa je pisal tudi v nevezani besedi; prevel je Avgusta Dimitza spis *„Die Habsburger und ihr Wirken in Krain“* na slovenski jezik, lepo vrsto Radicsevih spisov za *„Matico Slovensko“*, pretolmačil istega pisatelja posebej izdano knjigo *„Die Geschichte des Civilspitals in Laibach“*, pomagal Iv. Flisu pri njegovem velikem delu *„Stavbinski zlogi“*, popravljal Jurčičeve zbrane spise, Erjavčeve izbrane spise in izborno opravljal korekturo *„Ljubljanskega Zvona“*.

Lujiza Pesjakova je posredovala, da je Cimperman začel dopisovati nemškemu pesniku Anastaziju Grünu (grofu Auerspergu); plemenita prijaznost tega pesnika je blagodejno vplivala na našega pesnika-trpina in mu „sladila marsikatero bridko trenutje temnoresnega življenja.“

Cimperman je skušal Grüna pridobiti za to, da bi kaj spisal za Prešernov album, ki ga je namerjalo izdati „Pisateljsko društvo“; Grün ni mogel ustreči želji, ker je bil preobložen z delom. Njegovo slovstveno delovanje pa s tem še ni dovršeno; navadno se povdarja premalo, da je življenjepise in krajše povesti pisal za *„Besednik“* [1]) in mnogo gledališčnih iger prevel za *„Dramatično društvo“*. Pisal je tudi pod imenom „Charpentier“.

S tem, da mu je Bog končal zemeljske reve in težave, je uslišal pesniku, ki je bil mož trdnega verskega prepričanja, želje, izražene v „Strunarjevi prošnji“:

Da vroče mi krvi pretôk
  Zastajal bi hladan,
Da v časov meni grob globok
  Vsak up je pokopan.,
Da v srci mró želje in strast,
  Ljubezen mré in črt,
Da gledal svojo bi propast:
  Ne, Oče, pošlji smrt!

Ivan Resman,[2]) je rojen 1848. l. na Zgornjem Otoku na Kranjskem. Mati je izhajala iz Prešernove rodbine, zato je on, sorodnik Prešernov v šestem kolenu, dobil v drugi šoli prošta Prešerna ustanovo. V sedmi šoli je bil zapleten v stvar „Ježice — Janjče“ in sedel pet dnij na zatožni klopi, pa je bil oproščen. Hotel je študirati jus, pa k vojakom odbran, moral je na Tirolsko. Od 1873. l. stalni uradnik južne železnice, je služboval na Hrvatskem,

[1]) Aleksander Ivan Potemkin, Bes. 1878. — Bog kaznuje neusmiljenca, Bes. 1869. — „Sirota“, „Zaida“; dve povesti, Bes. 1877.

[2]) Lj. Zv. 1898, 309—310; L. v Slov. Nar. 1898 od dné 23. aprila. — A. K. Gorjančev v Nar. Misao. 1898, 8.

Primorskem. Tirolskem, Štajerskem in Kranjskem, sedaj v Zalogu pod Ljubljano. Njegovo neustrašeno in navdušeno rodoljubje je nekaj vzrok tega hitrega premikanja. Sodeloval je v „*Celovškem Slovencu*“, v „*Novicah*“, v „*Edinosti*“, „*Domovini*“, v Stritarjevem in v „*Ljubljanskem Zvonu*“ osobito od 1895. leta naprej. Mož živega temperamenta se udaja različnim vtisom; pesni „Črez leto dnij“ (dekle je pozabilo obljubljeno ljubezen) in „Zvonovi“ (še doné, kakor poprej, pa srce ni tako kakor poprej; glej Stritarjev „Bled“) sta otožne vsebine: vendar se tolaži z „Zdravilom“ (Nemec bi rekel: Ein anderes Städchen, ein anderes Mädchen); ravnotežje v življenju mu daje ljubezen do domovine. (V zaporu.) V lepem narodnem zlogu je pisana „Ljubici“. Več njegovih pesmic je uže uglasbenih.

Njegova velika zasluga je to, da se je trudil na vse moči, utèmeljiti Jurčičevo ustanovo in je imel ob tej priliki tudi slavnosten govor[1]). Jednak govor je imel tudi na slavo Vodniku.[2]) Njegova premeščenja so mu dala povod spisu „Posiljeni turist“, v katerem popisuje lastnosti Italijanov; vplel je sonet, ki opeva lepoto italijanskih žen.[3]) — Svoje prve pesni je objavljal v Stritarjevem „*Zvonu*“ I. n. pr. „Prošnja“, „Solze“, „Po slovesu“ so lirske poezije otožnega značaja. Požrtvovalen rodoljub podpira in pomaga povsod, kjer vidi, da bo koristilo narodni reči. Sam poje o sebi:

Nisem doktor ne — profesor,
Čist značaj je moja čast . . .;
V tujcih z roko kruh si služim,
Srce, um je doma last.

Mlad iskal sem v zlatih zvezdah,
Kje pač moj zaklad gorí,
Kje utriplje srce moje,
Prašal sto in sto oči.

Našel zlata nisem v zvezdah,
Našel zlato pa srcé,
Z mano čuti, z mano ljubi,
Z mano nosi vse gorjé.

Anton Funtek (—b—)

iz Ljubljane (roj. 1862), postal učitelj v Šmartnem pri Litiji, pozneje v Št. Vidu pri Zatičini. Na poziv deželnega odbora kranjskega je šel na dunajski tehnološki muzej, potem dobil službo šolskega voditelja na Barju in pozneje strokovnega učitelja na ljubljanski strokovni šoli. Sedaj je c. kr. glavni učitelj na učiteljišču v Ljubljani. Njegova prva pesen je „Majnik“ [4]), v kateri nagovarja rojake, naj prosijo za narod, kateremu je usoda tako ostrigla meje. Če sploh pregledujemo njegove poezije, uvidimo takoj, da večina proslavlja naravo in, kar človek opaža okolo sebe:

Priroda praznuje dan veliki svoj
In zmago nad zime vetrovi.[5])

[1]) Nov. 1881, str. 79. — [2]) Nov. 1869. — [3]) Sl. Nar. 1871, 40—45,

[4]) Lj. Zv. 1881. — [5]) Lj. Zv. 1882; dostavi: „V drugi strugi“, Ljublj. Zv. 1883; „Na planini“, Kr. 1883; „Po zimi“, Kr. 1883.

Rojstno vas [1]) poveličuje, ker je dovolj kreposti v njenih prebivalcih. Mnogo teh pesmic pa vendar ni posvečenih samo proslavi narave, nego v mnogih pesnih najde pot tudi do notranjega življenja, do sveta čuvstev. Značilne so v tem oziru „Pesmi dekličje ljubezni“.[2]) Deklica si želi, naj ji Bog varuje mladostni žar; on vidi, občujoč z rožicami in cvetlicami, da vsaki bilki pride čas, ko cvete in ovene.

Slovenskega pesnika si ne moremo misliti brez ljubezni do domovine; „V cerkvici“ [3]) je zbranih mnogo ljudij, ki molijo v raznih stiskah, pesnik pa moli za narod slovenski.

Spretno zlaga Funtek pesni-prigodnice, n. pr. „Vodniku“ (slavnostna kantata o priliki odkritja Vodnikovega spomenika v Ljubljani 1889. l.[4]); „Prolog“ pri predstavi za društvo visokošolcev v dvorani čitalnice ljubljanske dne 22. aprila 1889 pa je vendar samo versificirana proza [5]). Isto velja o prologu ob priliki otvoritve novega gledališča v Ljubljani.

Balade Funtkove zasledujemo v „*Ljubljanskem Zvonu*“ od 1883. leta počenši, n. pr. „Vojnikova osveta“ in „Na produ“; v zadnji kliče pred letom utonivši ljubimec svojo drago na jezero; kljubu hudemu vremenu je veslalo dekle tja in utonilo. Izmed balad, objavljenih istotam 1885. l., odlikuje se „Utopljeni Zvon“ (v stolpu na blejskem otoku).

Njegove izbrane pesni je izdal Fr. Gabrščček. Čisti donesek je namenjen Ljubljani po potresu; radi tega uvaja zbirko pesen „Ljubljani v prosveto“:

Ne Ljubljani razdejani,
Ki jo strl je zemlje gnev —
Ne, obnovljeni Ljubljani
Posvečen je vsak ta spev.

V zbirki pa se nahajajo tudi nenatisnjeni proizvodi. Po vzgledu Schillerjeve pesni „Das Lied von der Glocke“ poje Funtek „Pesem o pesmi“, ki človeka spremlja na vseh potih življenja:

Ti pesem, dušo mu objemlji
In nosi ga do Njega gor,
Ki v večnojasnem domu žije,
Ki vzorov vzor je sam izvor
Glasnice vzorov — poezije!

---

[1]) Ljublj. Zv. 1883; dostavi: „Ob žetvi“, Kr. 1883; „Gozdni glasovi“, Lj. Zv. 1886. — [2]) Kr. 1883—1884. — [3]) Lj. Zv. 1882. — [4]) Lj. Zv. 1889. — [5]) Slov. Nar. 1889, 97.

S. Gregorčiču je zložil v spomin petdesetletnice pesen iz najbolj značilnih izrekov Gregorčiča samega.

Izvrstno je prevel Funtek Baumbachov „Zlatorog“, manj se mu je posrečil izvirni „Godec“. Godec je po dolgem potovanju zašel v lepo dolino, kjer je sedaj Vrbsko jezero; tam je živelo razuzdano ljudstvo. Zagledal se je tam godec v pohotno in lepo Zalo, videl pa tudi pobožno Anko. V dvomu je zapustil dolino, in Anka umira od srčne boli. Ko je godec prišel nazaj, se mu prilizuje Zala; a on jo je odpahnil in sam padel v vodo, katero je Bog poslal v kazen pregrešnim ljudem. — Krivda godčeva in kaznovanje ljudstva ni v nobeni pravi zvezi; dejanja je premalo za obširno epsko pesen, pobožna Anka ne zasluži take kazni. Jezik je lep in gladek, kakor se pričakuje od pesnika, ki je na dobrem glasu radi mojsterske oblike.

Funtek je delaven tudi na polju pripovedništva. V „*Slovanu*“ se nahaja povest „Iz spominov mlade žene“ in v „*Dom in Svetu*“ 1889, novela „Brata“. V „*Ljubljanskem Zvonu*“ 1892. in 1895. l. „Senanus“ in „Rokopis“. Ker je „Rokopis“ v slovenskem slovstvu jedina novela iz pisateljskega življenja, navedi se na kratko vsebina.

K uredniku malomestnega lista je prinesel pisatelj-novinec v presojo rokopis, katerega porabi urednik zase, da bi nekaj zaslužil za potovanje svoje ljubljene jedinice. Mladi pisatelj se je zaljubil v hčerko, dovršil vseučiliščne študije, oče je priznal svojo nepoštenost in z veseljem hčerko pisatelju dal za ženo.

Neverjetno je, da je pisatelj - novinec pri prvem sestanku deklici izjavil ljubezen; lepo je slikan duševni boj revnega urednika, ki je hčerki na ljubo postal tat.

O pisateljevanju Funtkovem v vzgojeslovni stroki glej „*Vzgojeslovje*“.

Vojteh Ulrich (1862 - 1880) iz Javornika na Gorenjskem se je po smrti svojega očeta preselil v Kranj, kjer je hodil v nižjo gimnazijo, višjo pa je dovršil v Ljubljani 1880. l. Na graškem vseučilišču vpisavši se v modroslovsko fakulteto (jezikoslovje) je začel bolehati in umrl, ne da bi bil videl učni zavod, kamor ga je gnala ukaželjnost in goreča ljubezen do domovine, kateri je namerjal koristiti z „uma svitlim mečem“. V slovenskem in hrvatskem jeziku je zlagal pesni, iz katerih odseva krepka pevska žila. V zapuščini je baje ostavil tudi dramo „Svetoje“, kakor pripoveduje A. A. P. v „*Ljubljanskem Zvonu*“ 1881.

Ivan Trinko - Zamejski, porojen 1863. leta na Tarčmunu v okraju Šentpeterskem (S. Pietro al Natisone) na Beneškem, je pohajal italijanske prostonarodne šole v Čedadu (Starem mestu), gimnazijo in bogoslovske šole

dovršil v Vidmu, dobil 1890. l. profesuro na tamošnji nižji in kmalu potem na višji gimnaziji. V šestem gimnazijskem razredu se je začel ognjevito učiti slovenščine. Svoje pesni je začel objavljati v „*Ljubljanskem Zvonu*“. Zbrane so izšle na svetlo 1897. l.; posvečene so Jeleni Črnogorki, kneginji neapeljski, kateri pesnik položaj nove domovine riše v silno žalostni sliki:

Zavita v mrak ječi potrta, gladna;
Preteč, grozeč grmé nad njo nebesa,
Da v korenu se stresa
Osamljena in jadna.
Težki nad njo razgrinjajo se dnovi.

Vendar se nadja, da bo prihod njen nesrečni deželi v korist:

Kneginja blaga! prihod tvoj brez traga
Nikar naj ne ostane.
Kreposti tvoje dobro so nam znane:
Izgled nam svitel bo sijal od zgora.

Pesnik sam objasnjuje svojo otožnost (Moje pesmi):

V pustinji žalostni smo se spočele.
Samote duh obsipal ni s sijajem,
Z ledenim nas je davil ogrljajem.

To izrazujejo n. pr. „Toga“, „Konvulziven trenutek“, „Zopet toga“, „Obup“; zadnji dve vrstici se glasita:

V obupu srce strto hira, mrè;
Iz niča sem — naj nič me spet požrè.

To je redek pojav, da bi tako pel duhovnik-pesnik, in je v nasprotju z mislimi v pesni „Vera“.

Svoje nazore o življenju nam razlaga v obširnem proizvodu „Razpršeno listje“, ki ima 52 trokitičnih pesmic. Tu opisuje pesnik čudne vizije, sanje, nezavest, nenavadne duševne položaje tako, da je marsikaj nejasnega. Naravnost nepoetična je misel v „Črni piki“; v tej opisuje krasoto prirode, vzkliknivši:

A kaj ves kras njegov (namreč zelenega loga) pomaga meni?
Ko gledam vanj, zagledam črno piko.

Pesnik ni povedal, kaj je prav za prav ta črna pika, poje pa v četrti kitici:

A kaj, a kaj! oko megleno bolno
Povsod mi vidi ono črno piko

in v peti kitici:

Kako radosti naj uda se zlati,
Če jasna duša ni in ti zdrava?

Zanima ga usoda bližnjega Ogleja; posvetil ji je dve epski pesni:

Udajmo silni volji se, modrica,
In Bogu posvetimo skromni spev.

Pesnikovo obzorje ni obširno, to priznava sam:

Peva in prepeva
Moja skromna Vila,
Nad valovjem jeznim
Razteguje krila.

V obče se jezik čita gladko, vendar se poslužuje tu in tam nenavadnega naglasa, ki pa sploh še ni trdno določen v Slovencih, ker se pesniki ravnajo po narečju svojega rojstvenega kraja: marsikateri izraz je preveč vsakdanji, n. pr. stoka, *cvili*, str. 3; ni mi v glavi smotra, str. 17, kaj pomeni:

Vse kadi se, meša,
Vse ječé se *stišče?* str. 36;

Evropa stara, oj, Evropa kriva;
Zabredla v stran si! Kam te s poti prave
Novosti priženó nezdrave? str. 59.

Neprimeren je tuj izraz „*Konvulziven* trenutek“; „kočije zlate so drdrale sumno“, str. 103; „kipečih ognja in strupa“, str. 102. Zamejski je Stritarjev roman „Gospod Mirodolski“ prevel na italijanski jezik. (Glej: Stritar).

Frančišek Hudoklin (1863 1886) iz gorenje Stare vasi na Dolenjskem je vstopil 1873. l. v gimnazijo v Novem mestu, 1881. l. dovršil prvo polletje osme šole in je iz raznih vzrokov izstopil iz šole. Tri leta je ostal v domačem kraju, opazujoč življenje in mišljenje preprostega naroda; 1885. l. je v Trstu opravil maturo z odličnim uspehom, potem pa v Zagrebu vstopil v bogoslovje. V nižji gimnaziji je rad prebiral Jurčiča in Stritarja, in med nemškimi klasiki Lenaua ter Goetheja, ruske pesnike Puškina in Turgenjeva je čital v izvirniku; visoko je čislal srbske narodne pesni; naučil se je laškega, francoskega in španskega jezika; bil je izredno nadarjen. V „*Ljubl. Zvonu*“ 1886, 54 objavljena pesen izrazuje neki pesimizem, ki so ga najbrže povzročile osebne razmere:

Srcé divjalo mi besnó
In plah pobegnil sem v goró id.

Franjo Gestrin (1865 1893) iz Ljubljane se je na Dunaju učil pravoslovja in je zajedno vstopil prostovoljec v pešpolk št. 24. Ne čuteč poklica do izvoljenih študij se je preselil v Gradec in prestopil na modroslovsko fakulteto, potem je bil nekaj časa suplent v Gorici in v Mariboru. Ondi je zbolel, ker se je pokvaril na vojaških vajah, in se je vrnil v Ljubljano, kjer je umrl.

Uže gimnazijec je marljivo proučaval najlepše proizvode svetovnega slovstva in se je temeljito naučil češčine in ruščine. V njegovih življenjepisih se navadno ne omenja, da je začel pisati v „*Vrtcu*“ 1882. leta z imenom „Ksaverij“ ter s šifro V. W. in F. G. P. Po desetletnem pesnikovanju je 1893. l. založil njegove izbrane pesni dr. Josip Furlan.

Njegovim pesencam je sicer na čelo postavljena „Uživaj“, iz katere bi se dalo sklepati, da je Gestrin sodrug Levstikove življenja se veseleče muze, pa vendar je večina njegovih lirskih pesnij otožnega značaja:

Z nesrečnim srcem, z mračno dušo
Ostavil dom sem mladolet.

Pogostoma toži, da mora iti iz domovine na tuje.

Zdaj tu na tujem sem kot mrtvec v grobi.
Pomlad razsiplje cvetje krog in krog.

ali:

A jaz zamišljen sam sedim v kupeji,
Od doma strani vlak z menoj hiti.

Kakor da bi čutil, da mu ni odločeno dolgo življenje, katero mora porabiti dobro, pravi resignirano v zadnjem trioletu:

Najlepši dan človeku — zadnji dan,
Ko nád oholi grad se v nič podira,
Ko trudno se oko na vek zapira,
Najlepši dan človeku — zadnji dan.

Pa kljubu tem raznim bolestim, katere si lahko tolmačimo na telesno hirajočem visoko nadarjenem mladeniču, se njegovo srce veseli, kedar se spominja drage gorske vasi, kjer biva „krasna črnolaska“. Pesnik sam priznava, da drugi tudi trpé, in to je „hladilna kaplja“.

Premalo moške samosvesti izraža pesen „Menih“, da mlad menih medlí živ pokopan v samostanu. Tudi v samostanu lahko izvršuje moža dostojni poklic, ako je namreč učitelj, pesnik, učenjak ali umetnik.

Jako lepo so mu uspele pesni, n. pr. „Ecce dolor“ in „Na gosposvetskem polji“; obema je snov vzeta iz zgodovine koroških Slovencev; prva izraža nado, da se Slovenci na Koroškem zopet prebudé, druga pa dvomljivo vpraša

„Kdaj pač strla boš okove?“

Tu se mora pripoznati nekaj protislovja, kakor skoro v vseh njegovih ljubezen opevajočih pesnih, ker si ne more čitatelj napraviti prave podobe o njegovi izvoljeni, saj mu je časih „deklič zoran“ jedina tolažilna moč v tužnem teku življenja, drugokrat ga pa obsiplje s skrbmi.

Nezaupnost v prihodnost Slovencev izraža tudi pesen „Kdo vé?“ Lepa je vizija „Pri noči“ (Ob Komenskega tristoletnici), v kateri opisuje njegovo rojstvo, smrt in požar mesta Lešna, iz katerega je Komensky komaj rešil golo življenje.

Za slovensko gledališče je priredil mnogo iger osobito iz češčine. Le s svojo nenavadno nadarjenostjo in marljivostjo je v kratkem teku svojega življenja mogel dovršiti toliko del. Nameraval je tudi spisati daljšo povest „Zimska roža“; snoval je tudi neko dramo.

Takoj s početka je pozornost vzbudil po lepem jeziku; izrazi so mu odbrani in lepi, rabil je pa preveč stereotipnih besed, n. pr. zoran, teman, n. pr. „zorna deva“ (Pod jablano), „zorna ljubav“ (Z nesrečnim srcem), „zorno življenje“ (Kraška roža), „zorni cvet“ (Doma), „Deklič zoran“ (V gozdu). Istinite so o njem besede:

... Življenja, čegar boli in sladkosti
Pretresale so srce ti zlato,
A več ko radosti si vžil britkosti,
Ki zastrupila žitje je mlado,
Da sreče mogla najti in pokoja
Ni plemenita čista duša tvoja.[1])

E. Gangl (Rastislav) iz Metlike na Dolenjskem (1873) je objavil prvo svojo pesenco v „*Lj. Zv.*“ 1891 z naslovom „Nemi listi“. Kakor Cimperman

[1]) Svoje baje nad 20.000 gld. cenjeno premoženje je volil „Pisateljskemu društvu“.

smatra Gangl pesniški poklic jako resnim. Zato je v zbirki svojih pesmic na čelo postavil odo „K tebi“, v kateri kliče k Bogu:

V duši se razvijaj poezija,
Poezija sveta — kakor Ti.

Dasi je velik prijatelj narave, posebno zelenih planin:

O, to so lepe skladbe te,
Ta čarna simfonija
. . . .
Prirodna poezija,

vendar prirodna lepota sama ni tolika, da bi ga navduševala za pesništvo, nego „Višja ukazuje moč“; poezija mu je druga „Zvezda“, poezija mu je „Roža življenja“:

Nebo mi rožo podelilo,
Ko stopil v svet sem mladolet,
Prejel sem z rožo naročilo:
„Zvesto ji čuvaj mladi cvet.“

Zopet se razlikuje od Cimpermana, kateri si želi smrti, ko mu usahne duševna moč; Rastislav — to je njegov psevdonim — pa je resigniran:

Ko roža meni ta usahne
. . . .
Pa živel bodem brez — srcá.

Zopet drugo svojstvo nam Rastislava kaže kot sodruga Gregorčičevega; do cela jasen je vpliv Gregorčičev: oba sta pesnika srca; nobeden slovenski pesnik za Gregorčičem ni toliko peval o srcu kakor Rastislav.

Dozdeva se nam, da se preveč ponavlja v njegovih pesnih misel o minolosti in sedanjosti, češ, spomin na minolost oslaja sedanjost, n. pr. „Pravljica“, „In vender“.

Ludovik Črnej (Habetov, Framčan, Dravinjski), rojen 1870. l. v Framu blizu Maribora, sedaj učitelj v Čadramu pri Konjicah na Štajerskem, izraža v drobnih lirskih pesencah svoje čute več ali manj pesimistične smeri, n. pr. „Nesreča“, „Smrtni klic“, „Nekdaj - sedaj“. Njegova pesen „Pri viru“ nas spominja *y*-jeve pesni „Pri studencu“. „Nekdaj - sedaj“ je izraz resignacije: imel je pesnik ljubi dve, devo in domovino; ostala mu je pa samo domovina — idealna ljubezen. Istotako je izraz resignacije pesen „Dovolj bi bilo cvetja“. Pri jedni pesni iz 1894. l. („*Lj. Zv.*“) je refrên pri vsaki kitici: „Je pa davi slanca pala“. — L. Černej tudi v pedagoških listih objavlja lepe spise primerne slovenski mladini.

Pesnik *y* v „*Ljub. Zv.*“ se rad bavi s prirodo, n. pr. „Ob studenci“, „Nevarni studenec“, „*Lj. Zv.*“ 1891; „Studenec bistri, teci“, „*Lj. Zv.*“ 1892; „Snežec, beli snežec“ ib.; vendar se prerad udaja pesimizmu, n. pr. „Preślim upom“, „V kletki“:

Pelo bode grlo moje,
Petju nima kletka mej id.

Primeri: „Poeziji“, „*Lj. Zv.*“ 1891. Tu je jasen vpliv Gregorčičev. Išče si tešila „Pri vinski kapljici“, „*Lj. Zv.*“ 1891. Njegove pesni so izraz globoko čutečega srca.

Marica Strnadova, učiteljica pri sv. Jakobu v Slovenskih Goricah, rojena 1872. l. pri Jelšah na Spodnjem Štajerskem, je mnogostransko delavna pisateljica — Alenka, Alenčica, A-a Breda v „*Ljubljanskem Zvonu*“, Danica v „*Vesni*“, „-ova“ v „*Slovanskem Svetu*“, Marica II. v „*Slovenki*“. Pesnica izraža svoje čute v tužnih drobnih lirskih pesencah, n. pr. „Pri slovesi“, „*Lj. Zvon*“ 1892 (Ljubimec je šel v svet in se je izneveril). „Spominčice“, „*Lj. Zvon*“ 1893 (Ni treba ji na grob saditi cvetlic, ker jih nadomeščajo izjalovljene nade). „Odprto je nebo“, „*Lj. Zv.*“ 1894. Danica poje v Gazeli, („*Slov. Svet*“ 1895):

Grobišče temno vzore moje žarne krije,
Le jedna zvezda lepše kot nekdaj mi sije,
To je za narod moj in domovino,
Srce le zanjo moje v ognju svetem bije.

Šaljiva je pesen „Izpit“ (Ljubezen je delala izpit, pa se ji je slabo obneslo). Ko pa pesnica motri zvezde, ji je naš svet vendar dom veselja. Ko si misli, da je ona „Jezdec“, „*Lj. Zv.*“ 1894, ali „Lovec“, „*Lj. Zv.*“ 1895, prevejajo pesnico čuti veselja.

Josip Kržišnik, rojen 1865. l. pri Sv. Lenartu v škofjeloškem okraju, sedaj kapelan na Teharjih blizu Celja izraža v „Mojih rožicah“ [1]) iste misli, kakor Prešern v začetku svojih sonetov:

A kako bi mogle biti
Li krasnejše, bolj dišeče,
Ko jim nikdar ne prisije
Vedri žarek mile sreče.

„Tiha ljubezen“ in „Siromak“ opisuje tožno stanje, kedar globok prepad loči ljubljeni osebi. Posebno prijajo Kržišniku poezije v stalnih oblikah, triolet in rondel [2]); v njih izraža svoje nazore o življenju in daje dobre svete, da uravnamo svoje dejanje in nehanje po naukih modrih môž. Beseda mu je odbrana in jedrnata.

Dr. Janez Robida (Josephus in Mephisto v „*Vesni*“, Alastor v „*Slov. Svetu*“ in v „*Ljubljanskem Zvonu*“, —i— v „*Dom in Svetu*“), por. 1871. l. v Ljubljani, zdravnik istotam. Njegova prva pesen v „*Vesni*“ je „V svet“; draga mati mu na pot ni mogla dati ničesar drugega nego spomin na domovino; svet mu je vzel mnogo:

Dasi srcé mi ranil je,
To svetstvo mi ohranil je.

Slike iz velikomestnega življenja so „Akvareli s karnevala“ I., II., III.[3]) in „Graške pesmi“ [4]). Neprimeren je akvarel II., v katerem nagovarja oče hčerko:

Ne pritrdi, ne odreci,
Vsemu se ljubko smehljaj,
In kdor ti največ obeta,
Ta tvoj ženin bode naj.

---

[1]) Lj. Zv. 1887. — [2]) Lj. Zv. 1887. — [3]) Vesna 1892. — [4]) Vesna 1894.

„Velikonočna“ [1]) nas spominja Stritarjeve pesni „Bled“. „Šivilja“ [2]) izraža bridke čute revne deklice, ki si težko zasluži svoj borni kruhec. Jako marljivo je pisal v *„Slovanski Svet“*.

Alojsij Peterlin (Batog), iz Kamnika (1872), bogoslovec v Gorici, je sodeloval v *„Vrtcu“* (Vitalis, —t—) in *„Angeljčku“*, *„Zori“* in *„Pomladnih Glasih“*. Zalagal je *„Ljubljanski Zvon“* z lirskimi pesmicami 1891—1892. Izmed pesnij „Kdaj li naj trgam cvetje?“, „Listi — nadeje“, „Razbita čaša“ id. je omeniti „Razbito čašo“ radi njene izvirne misli. Neštevilnokrat se je izrazila misel, da lepa deklica daje mlademu popotniku hladne vode in da se zaljubi vanj. Preveč izrabljen je ta predmet. Pesnik pa pripoveduje, da je deklica jezno razbila čašo, ker je ljubimec nemo zrl v stran. Pesnik je dovršil nekoliko razredov gimnazije v Beljaku in v Celovcu. To mu je bržkone dalo povod za „Koroške pesmi“ I—III.[3]) Odlikuje se zadnja po lepi misli: Drava je kalna, ker so sedaj za Slovence na Koroškem silno slabi časi; duh iz motne vode pa prorokuje boljše dnove. — V Ljubljani so mladi pisatelji — dijaki — imeli zasebno društvo *„Zadruga“*, iz katere je vznikla večina mlajših pesnikov na Kranjskem; član te *„Zadruge“* je bil tudi Peterlin. Razun tega je občeval tudi z Josipom Cimpermanom, ki je blagodejno vplival nanj. V Peterlinovem prevodu se je v Ljubljani pela opera „Norma“. Pesnik ima jako lepe zmožnosti, katere obrodé Slovencem mnogo sadu, ko bodo imeli priliko in čas slobodno se razvijati.

Fran Meško (Carmen v *„Lj. Zv.“*, Jaroslav in Ahasver v *„Vesni“*), porojen 1874. l. pri Sv. Tomažu blizu Ormoža, se je učil bogoslovja v Mariboru in v Celovcu, bil letos 1898. l. posvečen v duhovnika. Objavil je 1895. l. nekaj preprostih pesmic v *„Lj. Zvonu“*, med katerimi nas „Nekdaj — sedaj“ spominja Gregorčičeve muze:

Zdaj pa so v okove
Misli ukovane,
Želje, želje vroče,
Te so pokopane.

Primeri: „Tožba“, *„Vesna“* 1893.

Prva njegova pesmica je v *„Vesni“* 1892 „Nazaj ga več ne bo“. Svojemu sošolcu Janezu Rakužu, sedmošolcu, † 1892. l., je zložil v spomin „Solze“:

Za te na lice solza vroča pada,
Ki legel si prezgodaj v grob teman,
A v srci mi ihtečem vstaja nada:
Saj zopet bo združenja prišel dan.

Zajedno je pisal podlistke za *„Domovino“* v Celju, n. pr. „Vila“, „Arabeske in freske“, „Nočni čuvaj“ id. Njegove odlične duševne zmožnosti se pokazujejo v pravi luči šele v plodovitem pisateljevanju po 1895. l., ki ga pa ne zasledujemo več, ker ta knjiga našega slovstvenega delovanja po dovršenem 1895. l. več ne opisuje.

---

[1]) Vesna 1894. — [2]) Lj. Zv. 1892.
[3]) Lj. Zv. 1892.

Nabožna lirika.

Med marljive delavce na tem polju štejemo J. Bilca, ki v pokoju živi uže mnogo let v rojstnem kraju v Ilirski Bistrici; Šimona Gabrca, župnika v Framu blizu Maribora, Rad. Silvestra, trgovca v Vipavi, umrlega učitelja Ivana Zarnika, Hrab. Pernèta, dr. Kreka, dve pesnici M. Stanislavo in Bon. Suhač in nekaj drugih.

Vse te daleko nadkriljuje Ivan Vesel, dekan v Trnovem na Notranjskem. On sicer ne pripada krogu *„Zgodnje Danice"*, pa po svojih »Psalmih« si je v tej vrsti pridobil največjih zaslug. Žal, da je njegov izborni prevod vse premalo znan in razširjen v Slovencih. Njega je usposobilo za to težko delo temeljito znanje slovenskega jezika ter dolgoletno pečanje z ruskimi pesniki. V zadnjih časih tudi nabožni pesniki vse bolj gledajo na pravilno obliko. Jednakovrstno se je Veselu pridružil dr. Mihael Opeka.

Dasi so med vsemi Slovani samo Poljaki, Hrvati in Slovenci skoro izključno zgolj katoličani, vendar niti na Poljskem niti na Hrvatskem ni toliko cerkev in kapelic pozidanih na gorah in gričih, kakor na Slovenskem. To je viden znak globoke pobožnosti preprostega naroda. Slovenec pa izliva svoje čute pobožnosti tudi v pesence. Uže Trubar je izpoznal veliko važnost pobožne lirike, kajti uže prvim knjigam razne praktične svrhe je dostavljal pesence; v drugi polovici šestnajstega stoletja imamo uže šest pesmaric. Preprosto slovensko ljudstvo si je zlagalo legende in jim dajalo pesniško obliko. Rano so se uže nabirale in izdajale take pesni. *„Slovenski Glasnik"* in drugi časniki so jih objavljali. Matija Majar je izdal lepo zbirko cerkvenih pesnij. *„Zgodnja Danica"* objavlja skozi dolgo vrsto let pobožne pesni, katerim pa ni pripisavati mnogo vrednosti.

Ivan Vesel (Vesnin)

iz Mengša na Kranjskem (1840), kapelan in šolski voditelj v Postojni do 1868. l., od 1875. l. župnik pri sv. Duhu blizu Krškega, kjer je mnogo občeval z dr. Mencingerjem, od 1886. l. dekan v Trnovem na Kranjskem. Njegovo slovstveno delovanje se začenja z uvedenjem ustavnega življenja v Avstriji, kajti 1861. l. ga nahajamo v *„Novicah"* in v *„Slov. Glasniku"*; v prvem listu (1861) se čitajo narodne pesni iz okolice Loškega potoka, ki jih je nabral on, v *„Glasniku"* 1862 pa povest „Bojmir", ki se vrši 33. leta pred Kristom.

Povest „Povodnji mož“ nas spominja znane Prešernove pesni. V kratkem je pa zapustil pripovedno stroko in je obrnil svojo pozornost na ruske in svetopisemske pesnike, osobito na Davidove psalme in je v prevajanju obeh dospel do dovršenosti. Iz Homjakova je prevel „Detetom“ [1]), „Orel“ [2]), „Pred spanjem“; iz Puškina „Kavkaz“ [3]); „Severni cveti“ [4]), zbirka prevodov iz Puškina, Lermontova, kneza Vjazenskega, Karoline Pavlove. Od Puškina bodi tukaj v vzgled: „Guadalkvivir“:

Lehak zefir
Pihlja nemir.
Šumi,
Beži
Guadalkvivir.

Glej, izšla je luna zlata,
Tiho . . ., čuj . .. gitare glas . . .
Na balkon Španjolka mlada
Je oprla se ta čas.
Lehak zefir id. id.

Spusti plašč, moj angelj sladki,
Kakor jasni dan sijaj!
Da pogledam hipec kratki
Ti nožico skoz držaj!
Lehak zefir id. id.

Najbolj mu je bil priljubljen M. Lermontov. Biser tega ruskega pesnika je „Izmael Bej“, ki s pristno resnico opisuje pogorsko življenje na Kavkazu. Lermontov je dovršil vojaško šolo v Petrogradu in je z ženijalnim sarkazmom bičal duševne berače, zato je bil pregnan na Kavkaz in je vdihnil v to pesen turobni fatalizem. Ker bi se Slovenci morali mnogo bolj pečati z ruskimi pesniki, navedena bodi na kratko vsebina. Izmael Bej, brat čerkeškega vojvode Roslambega je moral zbežati in je vzrastel divji in brez ljubezni. Vračaje se domov je šel skoz neko vas Lezghijev, kjer je očaral srce lepe Sare, pa se ni zmenil zanjo. Vrnivšega se so ga svojci lepo sprejeli, kar mu zavida brat. Ljubobolna Sara se je preoblekla v mladeniča Selima in prišla v tabor Izmaela ter se udeležila vseh nevarnostij. V nevarnem položaju sta se izpoznala in živela srečno dve leti vkupaj; potem ga je zadela sovražna krogla. To prognanstvo na Kavkaz je Lermontovu rodilo krasne

[1]) Sl. Glas. 1863. — [2]) Ltp. Sl. Mat. 1870. — [3]) Sl. Gl. 1865. — [4]) Ltp. Sl. Mat. 1870. — V Pajkovi Zori 1873 se nahajajo v prevodih „Krokarja“, „Zimski večer“, „Besi“, „Črna megla“ (Puškin), „Molitev“, „Soseda“, „Kozaška zazibalka“, „Smrt“ (Lermontov), „Prošnja“, „Isola Bella“ (Homjakov).

pesniške proizvode, n. pr. „Demon“ vzhodno povest, ki jo je tudi prevel Vesel.[1]) Iz te pesni navedemo samo jeden del „Posvečenja“ v Veselovem prevodu:

Kavkaz mogočni, zemlji car surovi,
Spet posvečujem pesem ti hvaležno;
Ko zvesto vdano hčer ji blagoslovi
Osenči ji vršino belosnežno.
Vže z mladih let ti v misli vedno novi
Sem prikovan z usodo neizbežno;
Na severji, na kraji tebi tujem,
Sem s srcem tvoj, po tebi le vzdihujem.

Kakor omenjeno, se je Vesel pečal tudi s prevajanjem svetopisemskih psalmov; prve poskuse zasledujemo v „*Danici*“ 1865. l. n. pr. „Aleluja“; nadaljeval je to delo v Pajkovi „*Zori*“ 1872. l., kjer so prevedeni psalmi 22, 93., 102., 121., 136; in v Lampetovih „*Drobtinicah*“ 1887. Mnogo se je bavil z Davidovimi psalmi v prvotnem jeziku, preiskaval njih prvotni pomen, primerjal razne prevode, se o njih posvetoval z izvrstnimi pevci. Po več nego desetletnem trudu jih je izdal 1892. l. Ni prelagal po vrsti, nego kakor so mu ugajali po duševnem stanju. Če se mu kak psalm ni zdel jednoten po zmislu, ga je razdvojil, drugod je zopet po dva zjedinil. Preživši mnogo let na Dolenjskem je mnogo naglasov sprejel iz dolenjske govorice. Mera in oblika kitic je jako raznovrstna, jezik izboren, tako da Vesel daleko presega vse druge pesnike v stroki nabožne poezije.

V vzgled bodi:

Hvala bratovske ljubezni.

Kakó je prijetno, kakó je ugodno,
  Če bratje so složni, ljubezni podoba,
Kot olje, ki kapa na Arona glavo,
  In steka do halje njegove se roba.

Glej, kakor na Hermonu rosa obila,
  In kakor na gori Sijonski ob zoru:
Takó je prijateljem sreča gotova,
  Takó jim brez konca bo v blaženem zboru.

Izboren pesnik je v letnem poročilu[2]) glavne šole v Postojni 1866. l. v sestavku „Poezija v ljudskih šolah“ razlagal moč, ki jo ima poezija do človeškega srca.

Vsled Marnovega namigljaja je Slovencem priredil Kniggejevo knjigo „*Über den Umgang mit Menschen*“.

[1]) Ltp. Sl. Mat. 1870.

[2]) Dostavi: Veselov spis „Zemljepis v ljudski šoli“ v letnem poročilu iste šole 1867. l.

Pisatelj Vesel je vrlo dobro poučen v svetovnem slovstvu in ljubi umetnost; potoval je mnogokrat na Italijansko in pozna vse odličnejše tamošnje muzeje.

Ivan Zarnik, porojen 1845. l. na Homcu v kamniškem okraju, je učiteljeval na raznih krajih, umrl na Studencu blizu Ljubljane. Njegove proizvode nahajamo v „*Danici*“ od 1871. l., kjer je objavil pesen „Odgojniku“. V obliki soneta proslavlja „Vstajenje“.[1]) Pesen „Blage misli“ [2]) posnema Cegnarjevo pesen „Blagor mu“. Izmed pesnij „Pred sv. Obhajilom“ in „Po sv. Obhajilu“ se odlikuje druga po pesniški obliki in pravilni besedi, dočim uže prva kitica prve pesni ne ugaja radi oblike „priditi“ in „gnad“; pesen „Stvarniku“ je lepa radi pesniškega vzleta. Vseh njegovih pesnij pobožne vsebine ne bodemo navajali, omenjena bodi samo še pripovedna knjižica „*Jurij Strkelj*“.[3])

Radoslav Silvester[4]) z Vrhnike (1840. l.), kjer mu je bil v prostonarodni šoli učitelj Fr. Svetličič, se je v Ljubljani izučil pekarstva, je prišel najpoprej v Planino, potem v Idrijo in Vipavo, kjer je sedaj hišni posestnik in trgovec. — Slovenskim cerkvenim lirikom je glavni predmet slava Device Marije; nji na slavo je naš pesnik-samouk zložil nekaj pesmic, počenši od 1863. l.

Življenje in delovanje Pija IX. ga je navdušilo tako, da je zložil sonetni venec, ki ga daruje verna hčerka Slovenija svojemu svetemu Očetu, vladarju katoliške cerkve v slavo petdesetletnice njegovega škofovanja. Magistrale se glasi: „Preblagimu Piju“; tudi v tem sonetu se oglaša slovenski rodoljub:

Da Bog Slovenijo varuje krasno,
Da sred nevihte, zlobe razsajoče (!)
Gori ji luč katoliške vere jasno.[5])

Drug tak sonetni venec je „V hvalni dar nebeškemu Pastirju“.[6]) Razen teh sonetnih vencev je A. Kržič[7]) pozabil omeniti drugo vrsto njegovih poezij, namreč gledališčnih prizorov, n. pr. „Izgubljeni sin“, „Egiptovski Jožef“ (v petih dejanjih) in „Sv. Uršula“. V tej igri nastopi hunski kralj Atila, Lizun, njegov častnik, več hunskih vojakov, sv. Uršula.

Pa ne samo veren kristijan, nego tudi zvest sin svoje domovine je R. Silvester. To dokazuje zbirka njegovih pesmic, izdana 1878. Tudi domovini na slavo je zložil sonetni venec, čegar magistrale je „Bog varuj naš rod“. Slavil je tudi zaslužne može, n. pr. V. Vodnika[8]), Jurija Grabrijana (Šopek 38), Luko Jerana (Šopek 41), Ivana Zarnika id. — Dasi oblika dostikrat ne ugaja,

---

[1]) Dan. 1879, 113; morda je sonet z naslovom „Venec na gomilo ranjcemu kanoniku Janezu Krstniku Novaku“, Dan. 1873, podpisan z I. Z. tudi Zarnikov. — [2]) Dan. 1875. — [3]) „*Jurij Strkelj najde zaklad.*“ Domača povest. Spisal — — Založnik France Keber, bukvovez v Kamniku. Tisk J. Skaze in drugov v Mariboru. 1872. 8°. 24. — (R. Silvester: Sonet Ivanu Zarniku v „Šopku cvetlic“). — [4]) A. Kržič, Drobt. XXII. [5]) Dan. 1877. — [6]) Dan. 1868. — [7]) Drobt. XXII.

[8]) Dan. 1868.

se mora pesniku-samouku priznati nenavadna nadarjenost, nepokvarjen čut za vse blago in lepo, in mnogovrstne zasluge za narodno življenje v vipavski dolini, ker je tam mnogo let vodil gledališčne igre.

M. Stanislava Skvarča, rojena 1848. l. na Viru, sedaj meščanska učiteljica pri Uršulinkah v Ljubljani, se je oglašala v „*Zgod. Danici*“ z lepimi pesmicami, n. pr. „Na delo, na delo“ [1]), „Na boj“ (naše življenje je trd boj) v istem letniku „*Danice*“. Piju IX., očetu malih in velikih [2]), je posvetila slavospev „Minljivost“ sveta ob novem letu.[3]) Pesni prigodnici sta „Vnebohod Gospodov“ [4]) in „Sladko ime Marije“.[5])

Bonaventura Suhač (1853—1891), rojena 1853. l. na Jamlji v Slovenskih Goricah, se je po svojih bogatih duševnih darovih odlikovala uže v ljudski šoli; mati njena je bila sestrana slovenskega pesnika Jakoba Košarja, bivšega škofovskega kapelana v Gradcu. Ko je njen brat Anton pel 1868. l. novo mašo, so lepe napitnice na čast bratu in Slovencem v njej vzbudile — Slovenko. L. 1875. je vstopila v zavod šolskih sester v Mariboru; 1879. in 1881. l. prestala učiteljske izpite v Gorici, potem pa v celjskem zavodu šolskih sester učiteljevala od 1880—1890. l.; v Mariboru je od 1890. l. do smrti vodila šestrazredno dekliško šolo ter učila slovenščino.

Svoje prve pesmice je objavila v „*Popotniku*“ 1882. l., ker jo je profesor Mih. Žolgar osrčeval za pesnikovanje. Pesnica globokega verskega prepričanja je opevala letne čase; v „*Zgodnji Danici*“ od 1884. leta naprej se nahaja mnogo njenih pobožnih pesmic; istotako v „*Drobtinicah*“.

M. S. v Kol. Moh. 1893.

Dr. Ivan Krek, rojen 1858. leta v Selcih na Kranjskem, objavlja v „*Dom in Svetu*“ drobne pesmice, n. pr. „Veliki voz“ (ozvezdje, čegar štiri velike zvezde predstavljajo modrost, zmernost, pravičnost in srčnost) je nekako prisiljena primera ali simbolizacija. Naravnejša je „Moja družba“ (narava) in „Tvoja nevesta“ (cerkev za novega mašnika). Dr. Krek je tudi pripovednik; v „*Dom in Svetu*“ 1893. l. se nahaja povest „Iz nove dôbe“, v kateri verno slika življenje delavskih krogov, razsipno in brezsrčno postopanje tovarnarjev, njih dviganje in padanje.

Hrabroslav Pernè, rojen 1846. l. v Tržiču, sedaj nadučitelj v Šturji na Vipavskem. Zlagal je lepe pesence Mariji na čast, n. pr. „Zjutraj“, „Zvečer“, „Češena si Marija“; med temi se odlikuje zadnja po jedrnatem zlogu. Prevel je po Körnerju „Zapuščenega sreča“ in po Geibelu „Od kod“; prva ima marsikateri trd izraz, n. pr. „Ak' človek si pozabljen — Ak' zapuščen si — srečen“, druga teče gladkeje.

Med pesencami objavljenimi v „*Danici*“ 1869. l. dokazuje izraz „rukni morski naras“ v pesni „Osrčba“ vpliv Koseskega, kajti uže naslov „Osrčba“ je skovan po Koseskega „Potažbi“. Jako mnogo Pernetovih pesmic je po slovenskih šolskih berilih; veliko jih je zložil tudi na prošnjo A. Nedveda, ki jih je uglasbil in priobčil v svojem „*Slavčku*“. Dr. Tomanu je zložil pesni

---

[1]) Dan. 1874. — [2]) Dan. 1877.
[3]) Dan. 1876. — [4]) Dan. 1874. — [5]) Dan. 1876.

v spomin. Hrabroslav Perne ima lepe pesniške zmožnosti, ki mu rabijo v ta namen, da v Slovencih pospešuje pobožno mišljenje. Vse hvale vredne so tudi njegove šolske pesni, ki se jih otroci zelo radi uče na pamet.

Dr. Mihael Opeka,

porojen 1871. leta na Vrhniki, je bil najpoprej jako čislan pesnik *„Ljubljanskega Zvona“*, v katerem je objavljal svoje pesni pod imeni Stebor, Gr. Novak, Sloven in šifro L. A. Njegove pesni so epske in lirske vsebine. Izmed pesnij, ki jih je objavil v *„Ljubljanskem Zvonu“* 1890. l. se odlikuje romanca „Pevčevo slovo“ z lepo mislijo: šel je v svet ter je imel samo srce in poezijo; opeval je vzore, a ljudje so ga sovražili. Na smrtni postelji rad jemlje slovo od zemlje, a težko od goslij. Jako plodovito mu je bilo leto 1891. „Življenja modrost“ nas spominja Prešernovih nazorov: bolje bi bilo doma ostati in se od kmetov učiti modrosti nego pa mnogo let oddaljen od doma med tujimi pridobivati si modrosti. Pesen „Prijateljem“ je namenjena bržkone bivšim šolskim prijateljem, katerim priznava, da je njegovo srce po jednakih vzorih navezano nanje. V tem letu se zapazuje vidni napredek v razširjenju duševnega obzorja. To se razvidi iz lepih epskih pesnij „Tahi“ in „Vanda“; prva nas vodi v žalostne čase kmetskih uporov; druga nas uvaja v poljsko zgodovino:

Vskipeli so valovi reke
Vzprejeli v sé na veke.

Njegov voditelj je bil pesnik Josip Cimperman; njemu na slavo je zložil pesen z naslovom „Možu vzorniku“, pesniku * * * za dan 19. sušca 1891. l. in ji na čelo postavil geslo:

Smotri njega solnčnočisti,
Blago sleharno teženje,
Delo njemu je življenje,
Vedno mož ostane isti.

V „Pevčevem zagovoru“ se izpričuje pesnik, da opeva ljubezen; naj mu ljudje tega ne jemljejo v zlo, sodba pa bodi pri Bogu.

L. A. je šifra za Opeko. O tem pesniku pravi A. K. Gorjančev[1]): Slično se dogodilo (kakor pesniku *y*) i sa L. A., koji je bio jako dobar stihotvorac, ali se na žalost prihvaćao obradjenih ideja. Kod njega se vidi, da je učio mnogo od naroda, ponešto od Gregorčiča (toga uzora mnogih mladih prolataraca) i od Heinricha Heinca. Liepe su id. id. K ovim se priključuje

[1]) „Narodna Misao“ 1898, 6.

„Utrinki“ izražajo njegove nazore o življenju; glavna misel je ta, da je treba iskati povsod resnice. Mnogo je mladi pesnik premišljeval o svetu; prišel je polagoma do drugih nazorov; to se razvidi iz pesni „K pozdravu“ [1]):

Pesmij nekdaj skrivni glasi
V prsih so mi zašumeli,
V davni dôbi, v mladi zori
Preko srca v svet kipeli.
. . . .
Zemlje sreča — svetla sreča,
Zemlje vzôri — jasni vzôri,
Strastno je vršala pesem
Kakor slap ob skalni gori
. . . .

Glas v uho mi je zazvenel,
Da ga pomnim večne čase:
K zvezdam čutstvo, želje, dušo —
Pusti zemskih pesmij glase.

In prešinil mi je prsi
Božjih usten dih ljubeči,
In srcé mi je predramil
Sladki šum o — pravi sreči . . .

Pristopivši med sotrudnike „*Dom in Sveta*“ je postal jeden izmed najodličnejših delavcev v omenjenem listu. Ozko prijateljstvo ga veže z Ant. Medvedom in Al. Ušeničnikom, kateremu pošilja „o njega prihodu v domovino pozdrav iz ptujine“:

Glej, Tvoj napočil zdaj je dan,
O njem tako si sanjal često —
Vse, kar domovju si dolžan,
Povračati prični mu zvesto:
Saj je sladko za narod delo
In v knjigi večno bo živelo.[2])

Šel je v Rim, dalje izobraževat se v bogoslovnih vedah. Bivanje v Italiji mu je dalo povod, svoje vtise, pridobljene v Italiji, izraziti v mnogih pesnih, naslovljenih „Na tuji zemlji“ in „Iz počitniškega dnevnika“.[3]) Odlikujejo se te pesni po klasični obliki;

Gr. Novak, očito čoviek vesele naravi. Najbolje izmedju njegovih pjesama su šaljive pjesme („Brez srca“ id.). Spomenuti valja još nekoje sentimentalne ljubavne pjesme, u kojima se nije mogao da otme šabloni, premda si je postavio za gaslo:

Pevec ta ne more biti,
Komur prazno je srce.

U ovim se godinama ističu još dvojica, koji su mnogo obećavali, ali su i ovi naskoro zanimili poput slavulja u krleci. To su Bistran i Stebor Njihov je talenat epske naravi. Od prvoga smo čitali svega 22. pjesme i u svim tim pjesmama vidimo čovjeka velikog dara. Osobito se ističu „Niklot“ id. id. Jezik je u tim pjesmama čist, dikcija zanosna, misli poetične. — A. K. Gorjančev je torej Opeko presekal na štiri — kose! Temeljito!

[1]) Dom in Svet 1894.
[2]) Dom in Svet 1895.
[3]) Dom in Svet 1892 do 1895.

prve so zložene v distihih. 12. oddelek naslovljen „Ob Koloseju" se zvršuje tako-le:

Spev se mi zdijo ubran, kot da ga prepevajo trume,
Ki napojile so tla s sveto, nedolžno krvjo –
Slušam in slušam ga, vem, tako mi je milo pri duši:
Spev o resnici je to, božje ljubezni je spev!

Izborno mu je uspel slavospev „Materi svoji", kitica sedem sonetov; prvi slôve:

Do tebe duh mi plava, draga mati,
Do tebe moja pesem krila dvíga,
Po tebi želja se mi v prsih vžiga,
Ki mora ji srce odduška dati.

V palači ne prebivaš mi bogati,
Slavila ni te še nobena knjiga,
In sèn, ki drugim zapeljivo miga,
Ne sanjaš niti ga — o srebri, zlati.

In vender moje ti si koprnenje,
Od tebe ni mi slajšega spomina,
Kar hrani solzna ta mi jih dolina.

Obudil v tebi Stvarnik mi življenje,
Na tvojih prsih dete sem počival,
Ljubezni tvoje blagi mir užival.[1])

b) *Epsko pesništvo.*

Matevž (Bogdan) *Andrejević Trnovec* (Lukavečki, Lamurski), bivši zemljeknjižni vlastelin pl. dobra Lukavca v sodnem okraju „Veliko-Goriškem" na Hrvatskem, porodil se je 1842. l. na Lamuricah v Grgarju na Goriškem, študiral v Gorici, dovršil sedmi in osmi razred na Reki, kjer mu je bil profesor in razrednik slovenski pisatelj Ivan Trdina, ki mu je ostal vedno vzor. Pravoslovne nauke je dovršil na kralj. akademiji v Zagrebu; sedaj je svetnik višjega sodišča v Trstu.

V mladih letih je nabiral narodno blago in objavljal v „*Novicah*", „*Torbici*" in v „*Slovenskem Glasniku*", n. pr. „Od sv. zakona" [2]), „Legenda od sv. Urbana [3]), „Od vode Rajne" [4]), „Jezus na poti" [5]); 1864. l. mu je umrl pobratim, osmošolec Fran Kosmač (roj. 1845. l. v Cirknem). Njemu v spomin je objavil njegove pesniške poskuse.

Od 1874. do 1878. l. je prevajal Trnovec kaj marljivo iz raznih slovstev na slovenski jezik v vezani in nevezani besedi, n. pr. iz Schillerja: „Poroštvo" [6]), iz Grüna: „Na Bledu" [7]), iz Goetheja: „Ribič" [8]). Jako se mu je posrečil prevod Vogelove pesni „Pot do nebes" [9]) v nibelunških kiticah; v tej pesni se nahaja oblika „*obretla*" = našla, z opombo pod črto, da se nahaja v goriških gorah. Iz Lenaua je prevel „Žižkovo prisego" [10]), iz Montesquieua „Lizimaha" [11]), iz Puškina „Črni zavoj".[12]) Izmed poljskih pisateljev se mu je prikupil najbolj Mickiewicz; od tega pisatelja imamo po Trnovcu v svojem slovstvu „Vidoviče" [13]) in „Na preži" [14]), iz Stanka Vraza „Lovec". V angleškem slovstvu se mu je omilil najbolj Smiles; iz njega imamo „Izglede,

[1]) Dom in Svet 1895.

[2]) Nov. 1863. – [3]) Slov. Glas. 1862. – [4]) Slov. Glas. 1863. [5]) Ibid. Vse narodne pesni, kar jih je objavil Lamurski, prinaša dr. Štrekelj v znani svoji knjigi. [6]) S. 1875, 25. [7]) S. 1874, 12, in „Smrt starega fanta". — [8]) S. 1875, 23. — [9]) Danica 1887, 9. — [10]) S. 1875, 50. — [11]) S. 1874, 3. — [12]) S. 1874 – Zr. 1877. — [13]) S. 1878, 43, 47. — [14]) S. 1875, 53; 1876, 1.

uzore"[1]), „Srčnost — pogumnost"[2]), „Denar, njegova raba in zloraba". Opeval je tri odličnjake slovanske; v baladi „Ivan Trdina" svojega nepozabnega učitelja; v baladi „Ivan Ungnad" slovenskega mecena iz protestantovske dôbe, v baladi „Anton Muhič" rektorja zagrebške akademije. V baladi „Drohova smrt" prorokuje Slovanom zlò, ker so zapustili stare šege, staro vzajemnost.

Od 1873. leta naprej nahajamo mnogo sonetov v „*Zgodnji Danici*" prevedenih po Trnovcu iz italijanskega, n. pr. „Smrt carja Baltasarja", „Na gomili Skendra Velikega". V sonetu „Mrtvaški zvon" slôve prva kitica:

O nehaj tožno pesen, bron, doneti,
Kâ me neh'te na večni senj spominja,
Že misel strašna v rakev me zagrinja,
Kâ den na den bi htela me požreti.

Nekoliko njegovih pesniških proizvodov je ugledalo svet 1892. leta z naslovom „*Kitica*" id. s cirilskimi črkami, in sicer ne na podlagi stare Vukove graždanice, nego na podlagi stare slovenske cirilice, v kateri je dosledno pridržal staroslovenske nosnike in polglasnike. To je v našem slovstvu prva knjiga tiskana s cirilico. Pod njegovim uredništvom so v tej obliki prišle na svetlo tudi Prešernove balade.

Za časa viharnih bojev na balkanskem polotoku je pisal Trnovec uvodne članke, n. pr. „Na Carigrad", „Ruske zmage", „Morje je naše", opisal je Arnavte ali Albanaše[3]), Črnogorcev vojno vežbanje[4]), albanskega župnika[5]), bosenske družine (po Gopčeviću)[6]), hercegovski samostan[7]), katerega kolikor toliko primerja zadrugi. Posebno lep je sestavek „Živopisec v Črnigori"; vpletena je balada „Črnogorska mati", ki je sama ustrelila svojega sina, ker je utekel iz boja, zapustivši brate. „Pop Bogdan"[8]) opisuje s krepkim jezikom bojevanje za oslobojenje južnih Slovanov izpod turškega jarma. Prva kitica slôve:

Dokle nas bode gnetla dlan
Okrutnega tirana?
Slobode je napočil dan
In peša moč sultana.

Temeljito vešč slovenskemu in hrvatskemu jeziku ume tudi druge slovanske jezike; dobro je poučen o težavah, ki jih ima sodnik, ako hoče vestno opravljati svoje posle; spisal je drobno knjižico „*Sodni obrazci*", v kateri se je varno čuval, da bi se v naš pravoslovni jezik ne vrinila kaka beseda, ki bi v jeziku naših hrvatskih sosedov ne pomenila kaj nasprotnega. Ker se je Trnovec morda preveč bližal hrvaščini, kritika o tem delcu ni bila povoljna. Zato je v „*Lj. Zv.*" 1887. l. objavil sestavek „O zaščičenji", v katerem je na podlagi nazorov Miklošičevih, Levstikovih, Cigaletovih in Kurelčevih in na podstavi narodne govorice pobil nazore nasprotnika, da se ta ni oglasil več.

[1]) S. 1875, 12—15. — [2]) S. 1875, 27. — *Op.* V rokopisu ima iz V. Alfierija žaloigro „Orest".

[3]) S. 1877, 1. — [4]) S. 1879, 6. — [5]) S. 1879, 6.

[6]) S. 1879, 35. — [7]) S. 1879, 50. — [8]) Ed. 1879. — *Op.* V tej dôbi je Trnovec pisal tudi v „*Slov. Narod*", v „*Primorca*", v „*Jurja s pušo*" in pozneje v „*Slovanski svet*".

Prava duša je bil Trnovec „*Slovenskemu pravniku*“; v vseh letnikih tega mesečnika so razstreseni zanimivi pravni slučaji. Ti slučaji prehajajo tudi v druge pravoslovne časnike. V poslednjih letih se je spravil Trnovec celo na jezikoslovno polje in uči, da dovršni glagol slovenski nima sedanjosti, da je po svoji naravi bodočnik, in da temu dosledno v izražanje bodočnosti nikdar in nikdar ne potrebuje pomočnika „*biti*“.

Ta nauk uči v knjižici „*Čuvajmo*“ id.; tudi temu sestavku kritika ni bila prijazna. Zoper njega sta se oglasila dr. Fr. Lampe in V. Bežek; a „ker Trnovec nikdar ne klone duhom“ je obema odgovoril s sestavkom „Obnarodimo“ id. Na ta odgovor ni več odgovoril dr. Lampe nego Viktor Bežek in otec Stan. Škrabec, urednik „*Cvetja z vrtov sv. Frančiška*“ na Kostanjevici pri Gorici. Obema je odgovoril z novim spisom „V izjasnjenje in utrjenje“, v katerem je na podstavi jezikoslovnih resnic, katere so izrekli razni jezikoslovci, branil svoje nazore spisavši sestavek „Je li vse prastarina?“ [1]) Z navedenimi razpravami provzročil je Trnovec živahno pravdanje.

Trnovcu je Fr. A. Zakrajšek posvetil svojo epsko pesen „Ljudmila in Privina“, M. Hostnik pa svoj spis „Knjižni naši grehi“.

A ne samo na slovstvenem nego tudi na drugem narodnem polju je bil Trnovec vedno delaven: oživotvoril je v Sežani čitalnico, prirejal za veselice veseloigre, s svojim rojakom dr. Staničem pot prokrčil slovenščini in hrvaščini po Istri, slovenščini v okrajno sodišče v Sežani in okrajno sodišče v Trstu; po Trnovčevem trudu je vitez Tonkli od bivšega voditelja pravosodnega ministerstva, Pražaka, izposloval povelje od 10. januarija 1887, po katerem morajo vsa sodišča na Primorskem ne samo reševati nego tudi vpisavati v zemljiško knjigo vse zemljiško - knjižne reči v onem deželnem jeziku, v katerem so storjene vloge.

Anton Turkuš (1849) od Ptujske gore na Štajerskem, je študiral na Dunaju [2]), potoval po Laškem, živel v Parizu, popisal življenje francoskih dijakov v „*Quartier latin*“ [3]), živel nekaj časa tudi v Londonu. Turkuš je jeden izmed redkih Slovencev, ki so se usposobili za učiteljstvo modernih romanskih jezikov; naznanil in ocenil je Trstenjakov spis „Slovenščina v romanščini“. [4]) V Ljubnem (Leoben) je služboval osem let kot suplent in profesor na deželni realni gimnaziji in hkrati na tamošnji rudniški akademiji učil francosko in angleško. Leta 1884. premeščen na deželno realko v Gradcu, je postal tudi docent na graški tehniki.

Rano je začel pisateljevati; četrtošolec v Celju 1868. l. je spisal žaloigro „Veronika Deseniška“, katera pa takrat ni bila objavljena, dobil pa je za njo nagrado od deželnega odbora kranjskega; „*Slovenec*“ 1892, 262 je poročal, da jo pripravlja pisatelj za natis, 1871. l. je v Gradcu izdal spevoigro „Vojska in mir“. Ljubezen do domovine in Jurčič ko vzor delavnega

---

[1]) Ed. 1896. — M., Sl. Nar. 1892, 127. — Sl. 1892, 292. — J. Lendovšek, Domov. 1893.

[2]) Pisma iz Dunaja, Sl. Nar. 1874, 156.

[3]) Sl. Nar. 1874, 363. — [4]) Sl. Nar. 1879, 56.

rodoljuba sta mu bila povod, da je postal slovenski pisatelj; manjše pesence je začel objavljati v „*Kresu*“ 1881—1883, n. pr. „Marij na razvalinah kartaginskih“. Svoje pesni je izdal 1892. l. Jezik mu je malo odbran.

Ivan Jenko (Mirko 1853—1891), iz Praš na Gorenjskem, se je učil na graškem vseučilišču klasične in slovenske filologije, 1877. l. je postal profesor v Kranju, 1878. l. v Gorici. Brata slavnega Simona Jenka je Muza tudi obdarila s pesniško žilo. V Pajkovi „*Zori*“ 1873, 65, uvaja uredništvo „Pesmi Ivana Jenka“, n. pr. „Prememba“ in „Ob bregu“; osobito spominja „Pogled v bodočnost“ str. 289 pesniških umotvorov njegovega brata Šimna po obliki kitic: Burno razgraja, — Ljuto morjé; — Barke ponosne — Dalje hité. — Oglasil se je tudi v „*Ljubljanskem Zvonu*“, ali ker se mu je v nekaterih pesencah prenaredila oblika, ni hotel več sodelovati in se je pridružil „*Kresu*“ in „*Slovanu*“. L. 1882. je izdal sam [1]) svoje pesence. Prva polovica (str. 1—101) obsega lirske pesni in romance, druga pa obširno povest v verzih „Stara pravda“. Drugi del prve polovice obsega kitico „Na sorškem polji“ (osem pesmic), „Slovo“ (I—V) in „Na tujem“ (I—IX).

Njegove lirske pesmice opevajo naravo, n. pr. „Na morji“, „Vetrič“:

Mislim mojim vsa priroda
Odgovarja v temnih glasih —

ljubezen, n. pr. „Deklica“, „Dekle pri oknu“, „Trije jezdeci“, „Na tujem“; te pesmice so naravne in neprisiljene.

Rana smrt njegovega brata mu je vcepila v srce resnobne nazore o življenju, ki pa niso izraz svetožalja:

Valovje življenja je bitje temnó,
V njem sreča in tuga enako izginja. *(„Življenje“.)*
Življenja se je treba veseliti *(„Zdravica“, Pivec.)*

Slovanom ni obupati radi ogromnega števila:

„Kje moči, kje volji so meje?“

Svojemu bratu Simonu je jednak v goreči ljubezni do ožje domovine, do lepega sorškega polja, kateremu je posvetil posebni venec. Značilna stran njegovega svojstva je gorka tuga, ki jo je vsekala pesniku plemenitaška krutost zoper preprosti slovenski narod, ki je toliko pretrpel od svojih grajščakov. To se opisuje v preobširni pesni „Stara pravda“, v „Kljukovi smrti“, tako tudi v „Odmevih od Save“, („*Slovan*“ 1887).

„Stara pravda“ je obširna epična pesen. Med posameznimi deli ni prave zveze, mnogokaj je neverjetnega. Nazadnje nastopi mladenič - pevec; zasmehujejo ga radi pesni „O kmetu“, on pa je grajščaka usmrtil; z mečem pridrli so kmetje in porušili grad. Opravičena je sodba pisatelja „Dvanajst večerov“ o tej pesni. Sl. 1884, 270.

„Kljukova smrt“ je zložena v pristnem zlogu srbskih narodnih pesnij. Kljuk, silni junak na Posavju, je imel razne silne pregrehe na vesti in je zanje od cesarja in škofa dobil oproščenje. Zato pa, ker je ljubil a ne

[1]) „Odmevi od Save“, Slovan 1887.

snubil krasne hčerke pobratima Sovrana, ga je ta pozval na junaštvo. Ker se je pa hotel z zvijačo rešiti iz zadrege, ga je veščica izdala sovražniku, njegovemu zmagalcu. Domov pohitevšega ranjenega Kljuka je pokopal sosed Crnec v gozdu. Oporoka Kljukova nas spominja oporoke Kralja Matjaža.

Pesnik je jako nadarjen, samo vzgojil in izvežbal ni svojih darov, njegov jezik je tu in tam okoren.

Josip Pagliaruzzi-Krilan (1856—1885)

iz Kobarida, je srednje šole dovršil vselej prvak v Gorici, kjer mu je nekaj časa bil učitelj Levec, pravoslovne nauke pa na dunajskem vseučilišču. Prebivši prvi rigorosum je prakticiral v Gorici in priučil se sodišču. Pisal je dovršeno slovenski, nemški in italijanski, govoril in čital hrvatski in francoski, učil se ruščine in angleščine; posebno marljivo je čital srbske narodne pesni. Svoje prve pesni je objavljal v Stritarjevem *„Zvonu“*; 1882. l. je deželni nadzornik Anton Klodič vitez Sabladoski založil njegove pesni. V prvi pesni, katero postavlja kakor Stritar na čelo prvemu zvezku *„Zbranih Spisov“*, opeva pesnik naravo, ki je gotovo nanj mnogo vplivala; uprav tako pozdravlja tudi njegov učenec Krilan „zelenih hribov pas“, pevaje:

Na vaju bom mislil, polje in vas,
Na vas, o gore in vode!

Enako draga mu je tudi samota.

Stritarjev gojenec v pesništvu in v nazorih sveta, se je bil s početka udal svetobolju:

„Saj kamorkoli mi pogleda
Oko, povsod, povsod gorje.“

Kakor Simon Gregorčič se je tudi Krilan rano oprostil te tlačeče môre:

„Udano nosi to gorjé,
Saj si pomagati ne moreš.“

Dasi ni v prvi vrsti lirik, mu je vendar ljubezen narekovala nekoliko jako lepih pesmic, n. pr. „Dekle in tica“. Najlepši izmed ljubavnih pesnij sta „Zakaj je bil raztresen?“, „Zakaj ni mogla šivati?“ Obe sta zloženi po istem motivu. Globoko ljubezen izraža tudi „Bo kočico zidal“, „Najljubša želja“, „Zaljubljeno morje“, „Samo en cvet“, „Najhujša bôl“.

Josip Pagliaruzzi. — Dr. A. Štrekelj, Ljublj. Zv. 1885, 228, 247. — S. Gregorčič, Venec na grob Krilanu, Slov. 1885. — Slov. 1885 s podobo. Edinost 1885, 18. — S. 1885, 10 (uvodni članek). — Slov. Nar. 1885, 50. — Sl. Nar. 1887, 107. — Ed. 1887, 49—50. — Lj. Zv. 1884, 314.

Kakor drugi slovenski pesniki se tudi Krilan ni mogel izogniti vplivu balkanskih dogodkov koncem sedemdesetih let. „Slovenski vojak“ naj hiti bratom na pomoč, da „Nikdar več rob Slovan ne bo!!“ Marsikateri mladenki se je srce krčilo, ko je moral njen dragi v vojsko:

Ostavil sem drago nevesto doma,
Ljubila sva z njo se, prav angelca dva“.[1])

Najobširniša in najlepša pesen v tem obziru je „Smrt Indža Vojvode“.

V trg Gujumli so divji Kirdžalije znosili svoj rop. Bahati vojvoda Indža je na pravoslavni praznik v vas Užum-Jeniköi prišel ropat in je sredi svetega opravila starega popa sunil na tla in s svojci strašno razsajal prisvojivši si zlato čašo. Domov jahaje je podražil dečka, ki se je igral z dolgocevno puško, a ta je z njo ustrelil Indža vodjo. Trikrat so Kirdžalije pokopali Indžo, trikrat ga je zemlja vrgla iz sebe. Njegova mati v Slivnu, slišavši to, je prišla po sina, ga zanesla v samostan pri sv. Trojici in izkopala tam jami za sina in zase.

„Stari hajduk“ popisuje na ginljiv način mučni stan Bolgarske. Duh starega hajduka léta

Po bolgarski zemlji preljubljeni,
Po bolgarski, tužni zapuščeni,
Kjer gorjé povsod, obup povsod
Stóka, joka moj nesrečni rod.

V to vrsto še spadata „Stara mati“, „Samodive — Samovile“.

Opeval je tudi delovanje slovanskih blagovestnikov sv. Cirila in Metodija ter prihod cesarja Frana Josipa na Slovensko 1883. l.

Izborno je Anton Klodič Krilanovo „Črno ženo“ prevel na nemški jezik in pridejal tretjemu zvezku Krilanovih spisov.

Tretji zvezek *„Zbranih spisov“* pa nam prinaša tudi nekaj sestavkov v nevezani besedi; poučno-znanstven je spis „Nekaj o koristi in potrebi zemljepisja“; Stritarjevim šaljivim govorom, n. pr. „O vinu“ id. je jednak Krilanov „Oči“. Obraz iz narave je „Senica“, pripovedne in opisovalne vsebine pa „Novo leto na kmetih“, „Za vasjo“, „Grob v kotu“ ter „Razpor in sprava“; zadnji dve didaktične vsebine.

V Krilanovih prvih pesmicah se razodeva Stritarjev in Gregorčičev vpliv, vendar se je zgodaj rešil Stritarjevega svetožalja in

[1]) „Svidenje“ je bilo žalostno za mater, ko so ranjenega sina poslali domov, kjer je umrl. — Krasna balada je tudi „Na bojišči“ (*„Lj. Zv.“* 1882). — „Smrt kralja Samuela“, (*„Lj. Zv.“* 1883)) kaže, da je znal zgodovinsko snov prikrojiti za pesniški namen.

njegove gostobesednosti. Osebe, ki nastopajo v njegovih pesnih, so vzete iz srede naroda slovanskega; Krilanova dikcija priča, da je blagodejno nanj vplivalo narodno pesništvo, saj so se mu zlasti prikupile srbske narodne pesni. Točno je izpolnjeval zahtevo J. Cimpermanovo, da morajo pesnikovi čuti biti resnični; vestno se je izogibal praznega besedičenja in sofistike.

Kar se tiče njegovega jezika, bilo bi omeniti, da se v baladah navadno pretirava ponavljanje istih besed; v pesmici „Spomlad", ki ima sedemnajst kitic po dva stiha, nahaja se jednajst takih ponavljanj; v pesmici „Tri cvetice" se čita:

„U polji, u polji", „U gori, u gori",
„Oj čujte, oj čujte, cvetice tri"
„Oj čujte, oj čujte sestrice tri."
„Ovijte, ovijte", „To niso, to niso" id.

Osebna zaimena, *jaz, ti, on* mu rabijo prepogostoma, n. pr. v pesni „Slovo", enklitično zaime prepogostoma naglaša, n. pr. „Udaja"; prepogostoma mu rabijo odvisni stavki, ker nas to preveč spominja proze; tudi se ni otresel glagola *„podati se"*.

Zelo priljubljen je bil v družbi Krilan; v slovenskem, nemškem, italijanskem in furlanskem jeziku je kar ex abrupto govoril daljše napitnice in ogovore šaljive vsebine.

Anton Aškerc [1]),

por. pri sv. Marjeti ob Rimskih toplicah blizu Celja 1856. l., je dovršil gimnazijske nauke v Celju, kjer se je uže poleg predpisanih predmetov z izredno marljivostjo, a tudi nadarjenostjo jako mnogostransko izobrazil. Leta 1877. je stopil v mariborsko bogoslovnico, kjer je bil po dovršenih naukih posvečen v duhovnika. Služboval je na raznih mestih na Štajerskem za kapelana, upokojen je sedaj arhivar pri mestnem magistratu ljubljanskem.

Do Aškerca nimamo nobenega pesnika v slovenskem slovstvu, ki bi si bil odbral tako odlično svojo posebno pot, kakor Aškerc. Da bi se naučil pripovednega zloga, je temeljito proučeval najodličnejše pesnike prvih kulturnih narodov in se tudi dolgo pripravljal na svoj poklic. Kakor Gregorčič, se je tudi on s početka skrival pod tujim imenom — *Gorazd* —; pod nekaterimi pesmicami se je podpisal tudi *Ivan de Granada*, n. pr. pod „Balado o potresu", *„Lj. Zv."* 1885.

1) Ivan Cankar, Lj. Zv. 1896. — Mijo Vamberger, Vienac 1898, br. 1. — Rimski Katolik I. in II. teč.

Kljubu svojemu značilnemu svojstvu se je v prvi dôbi svojega razvitka držal poti, po kateri so hodili tudi drugi pesniki, toda Levec, tedanji urednik „*Ljubljanskega Zvona*“, je izpoznal Aškerčevo epično nadarjenost ter ga je v živahnem pismenem občevanju napotil, da se je popolnoma posvetil epičnemu pesništvu. Opeval je ljubezen do domovine na najbolj markanten način, n. pr. „Trije popotniki“, „Svetinja“, „Tuji pevec“; odlikuje se v tem zmislu „Napoleonov večer“, na katerem se je konečno oglasil Vodnik, povdarjaje zasluge Francozov za Slovence. Jako originalna je „Vinska bajka“; gornik na pol spé, na pol bedé posluša, kaj v sodih govoré duhovi; iz tretjega čuje te-le besede:

Bog živi v čašah naših sok ta zlati,
Vsa ž njim slovenska nam vina!
Bog živi, ki rodi jih, zemljo sveto,
Živela vsa domovina!

Z velikim humorjem je pisana „Slovenska legenda“, v kateri se pripoveduje, kako težavno je prišel Trubar v nebesa; upiral se mu je škof Tomaž Hren, celo papež Nikolaj se je rogal Metodiju, povdarjaje neslogo slovansko; a Bog sam se je potegnil za Trubarja:

Ker v vašem jeziku vas prvi učil
Moliti je, psalme peti.

Brez primere v slovenskem slovstvu pa je venec balad „Stara pravda“ [1]), ki slika silno žalostni stan slovenskih kmetov početkom šestnajstega stoletja; vse se je bilo zaklelo zoper slovenskega kmeta: visoki davki, neusmiljeni grajščaki, grozoviti Turki, slabe letine, kobilice; celo Slovencem prijazni cesar Maksimilijan jih je pustil na cedilu. Vsaka balada je slikovit prizor iz onih tužnih časov; vse pa nadkriljujeta zadnji dve, namreč „Stava“ in „Kronanje“.

Da bi si pesnik leka za žalostne socijalne razmere obetal od revolucije, se ne more sklepati iz teh pesnij, tudi ni nekorektno, da je sploh zgodovinsko dejstvo kmetskega upora porabil za predmet pesnikovanju, saj je opetovano porabljen tudi za pripovesti. „*Rimski Kat.*“ 1888, 325 pravi: »Vera, potrpljenje, zaupanje v Boga, ali vsaj v Božjo pravico: to je kristijana proti krivici prvo orožje; drugo je postava in pomoč od postavne vlade.« Saj so kmetje šli cesarja prosit pomoči, pa je niso dobili; pomagati so

[1]) Lj. Zv. 1888.

si hoteli sami. Pesnik ne izpodbuja na upor, nego popisuje samo, kako se je vršila stvar in v tedanjih razmerah se tudi ni moglo zgoditi inače:

V pest svojo odslej le verujem,
Zaveznik moj puška je ta.

Tudi Ivan Jenko je opeval »Staro pravdo«, pa se mu ni posrečila.

Pesnika Aškerca, navdušenega Slovana, zanimajo tudi razmere v drugih Slovanih; v zlogu kraljevodvorskih pesnij je zložil »Svetopolkovo oporoko« in znani pripovedi dal novo poetiško obleko.

Leta 1882. je dr. Rodakievič v *„Tribüni“* v lepem podlistku pisal o grobu poljskega kralja Boleslava Hrabrega v cerkvi ob Osojskem jezeru na Koroškem; po tem spisu je sestavljena legenda »Mutec osojski«[1].

Narodne pripovedke o kralju Matjažu je pesnik porabil v to, da bi mu zaklical:

Tam zunaj, tam zunaj pa narod,
Tvoj narod krivice trpi.

Srčni bolesti radi vojske med Srbi in Bolgari je dal odduška v pesni »Boj pri Pirotu«[2], vzkliknivši:

Kdor brata naščuje na brata,
Ta bodi — ta bodi proklet!

Pesnik pa je jel opuščati te presplošne predmete, opuščati mehkočutnost in romantičnost poprejšnjih pesnikov:

Poetje srečni stari vi,
Poetje dôbe zlate!
Vi jahali ste svoje dni
Konjiče nad zemljoj krilate!

A minol Pegazov je čas,
Že davno izumrli!
Kaj pod nebo zdaj nosi nas?
Kaj starci mislite vi vrli?

Slikal je življenje, kakršno je, zavrgel je sentimentalnost; ves program izraža se v pesni »Moja Muza«:

Moja Muza ni mehkužna
Bledolična gospodična;
Črnogorka je, Špartanka,
Deva zdrava, ognjevita.

Moja Muza se ne joče
Nad svetovnim gorjem britkim,
Resno kliče le na delo
Ki naj spasi nas edino.

Človeška narava je slaba; lahko se pregreše tudi ljudje takega stanu, ki ima nalogo, človeški rod pripravljati za nebo, osobito v takih časih, ko vlada občna sprijenost. Take razmere opisuje

[1]) Lj. Zv. 1889. — [2]) Dostavi: „Jek iz Balkana“, Slov. 1885.

„List iz kronike Zajčke“, ko so se menihi bili preveč udali vinu v kleti in so se manj pečali s knjižnico. To zgodovinsko resnico potrdil je celo bivši mariborski škof dr. Stepišnik v svoji knjižici *„Das Karthäuserkloster Seiz“*.[1])

Pesnik ni imel namena smešiti samostanskega življenja sploh; gotovo nobeden treznomisleč čitatelj te balade ni izgubil spoštovanja do vzornega samostanskega življenja. Ni verjetno, da bi ta balada, ki ne »poobčuje« slabe strani jedne osebe ali jednega samostana, »napolnila s črtom in sovraštvom do redovnikov, sploh do rimsko-katoliškega redovništva.«

Istotako ni zaslužila ostre obsodbe od strani *„Rimskega Katolika“* »Celjska romanca«, ki pripoveduje zgodovinsko resnico, da so Teharčani postali plemeniti; pesnik ni nameraval poveličevati »patra Urha« kot »redovnika-prešestnika«. Uže 1874. l. se je v *„Zori“* priporočalo, tragično zgodovino celjskih grofov porabiti za slovstvene proizvode, zlasti za dramatične.

Velika je razlika med Stritarjem in Aškercem v tem obziru, da je Stritar — »Samotar« šel na otok, kateremu je neznan človek, stvar uboga; Aškerc pa se je začel vnemati za modrovanje Grkov in Rimljanov, Hebrejcev in Arabcev, Turkov, Perzov in Indov.

Slavni kordovski Abduraman je v težkih sanjah k sebi pozval zdravnika, čarovnika in derviša, da bi poizvedel, kako bi mogel večno živeti. Najbolj mu ugaja izrek poslednjega:

„V delih svojih živel sam boš večno.“ *(„Čaša nesmrtnosti.“)*

Modremu, pa pohotnemu Aliju, ki se je bahal z bogastvom, je odgovoril »dvorski norec«, da so najlepši dijamanti srage,

Padajoče s čela možu,
Ki za svojcev kruh borí se.

Duhovito odgovarja napadajočemu ga kritiku v romanci »Firduzi in derviš«. Perzijski pesnik Firduzi sestavlja slavni epos Šah-name, in ga čita začudenim poslušalcem. Ko opeva boj med dobrim in zlom, med temo in lučjo, večni boj med Ormuzdom in Ahrimanom, mu derviš Mahmud zabavlja in ga opravlja. Ko se je to sporočilo pesniku, svetuje ta, naj Mahmuda poškropé z mrzlo vodo, ostanek pa mu naj dadó piti, češ ker mu je koran zmešal glavo.

[1]) Marburg 1884.

Nepremagljivo hrepenenje vzhodne dežele ogledati si na lastne oči, ga je napotilo v Carigrad, po svoji legi najkrasnejše mesto na svetu:

Z močjo čarôbnoj spet
Oh, bolj, ko kdaj popred,
Na tuje, kam, ne vem še sam —
Srcé me goni v daljnji svet.

Vozeč se »Po železni cesti« vzklikne:

Tok pisan si vlak ti — življenje!

S svojim razširjenim obzorjem ogleduje in motri povsod človeško stran, pri kristijanih in nekristijanih, se raduje krasnega bosenskega jezika, obžaluje krasno Mohamedanko v tesnem haremu, priznava tudi pobožnost Turka:

Po svoje jaz — vi pa po svojé
Kot bratje častimo Boga;

priznava »Na mohamedanskem grobišču« v Sarajevu, da je Mohamed poznal — človeško srce. »Na galatskem mostu« vzklikne:

Različnih jezikov, nôš, bôj smo in vêr,
Pa vendar-le vsi smo si bratje!

Naj si je pesnik z griča Bulgurlu ogledaval bajni Carigrad, naj je bil na vrtu pred Hagijo Sofijo ali na otoku Prinkipo, naj je motril ples dervišev, vse je opazoval z bistrim očesom, velikim duhom in slovanskim srcem. Gorko mu srce bije za tožne tlačane in zatirance, in to je njegova najdivnejša lastnost, da svoje sočutje izraža brez ozira in s klasičnim lakonizmom. Tudi tukaj so mu izborno služile klasične in orijentalske slike. Dva tlačitelja povzročujeta mnogo bede: posamezni samosilniki in brezsrčno premoženje. Nasilje oblastnikov se biča v »Caligulovih igračah«, v »Satanovi smrti« in »Istoriji o miru«, v »Deveti deželi«, katero je Kan razdelil v tabor uživajočih in v tabor zatirancev in teptancev. Pesnik ne jadikuje, tudi ne hujska revežev zoper bogataše, nego slika samo dejstvo gotovo s krvavečim srcem, saj poje:

Ljubezen rodila slobodo bo zlato,
Ne bo več sramotnih verig in okov;
Vsi, kar nas svet nosi, le bratje in sestre,
Ne bo več trinogov, ne bo več robov.

(*Bajramska legenda.*)

Za nama svet verig, okov,
Pred nama boljši svet, ves nov.

(*Osvoboditeljica sužnjeva.*)

Vse blago srce pesnikovo se zrcali v vencu pesmic, ki imajo naslov »Iz pesmarice neznanega siromaka« in se pečajo z najvažnejšim vprašanjem sedajnega časa, z vprašanjem družbinskih izpremememb v prilog delavskega stanu. »Delavčeva hči« je tožna, da ji Rojenice niso dale drugega imetja nego lepoto, »Božična pesem siromakova« povdarja:

Da v kočah, ne v palačah, še vsekdar
Človekoljubi so se porodili.

„Večerna molitev siromakova" se obrača do Boga:

„Olajšaj mi življenja breme!
Pretežke me teró skrbi.

Kljubu težavnemu boju za obstanek se delavski stan odlikuje tudi s poštenjem:

A drugi dan pôslal je (papež) „r o ž o k r e p o s t i"
V predmestje oddaljeno — delavki Costi.

Vsled teh pesnij pesnika Aškerca slovenski socijalisti štejejo med svoje pristaše; smotri pesnikovi in socijalistični pač ne bodo popolnem jednaki.

Opazovanje človeške bede privede ga nazadnje do modrovanja o človeškem življenju sploh, in tu stoji pesnik na vrhuncu svojega stvarjenja. Mladi brahmanec se je izpovedal:

Življenja uganko sam htel je
Pronikniti smelo duh moj,

a Buddha mu odgovori, da to ni greh, kajti:

Le misli Ambattha preljubi,
Le dalje ves svet premišljuj,
Da misliti greh bi bil morda,
Brahmanom tega ne veruj. *(„Grešnik".)*

„Pramloča"[1]) opisuje vtis ženske lepote. Kralj Adžatasâtu želi, naj Buddha izvrši nekaj čudežev, a Buddha ga opozori na svet, ki je poln čudežev.

Krasna je misel izražena v pesni „Kršna".[2]) Bog Višnu, včlovečen kot Kršna, je tisoč let potoval po svetu in učil ljudi, a prepričal se je, da je več vredno človeško življenje, polno muk

[1]) Tej pesni je dala povod indska pravljica, ki jo je objavil pisatelj te knjige v *„Kresu"*,

[2]) Pisati in izgovarjati se mora „Krśna" a ne Kriśna. Indologi, ne poznajoči slovanskega samoglasnik tvarjajočega *r -a*, so dotično črko transskribovali z *ri* namestu r.

in trpljenja, pa tudi olajšano včasih po radostnih trenutkih, nego mirno življenje bogov brez bojev in težav. Ljubezen in izpoznanje Boga je svrha človeškega življenja; v to svrho moramo prelivati kri in se bojevati.

A življenje to samo ob sebi
S čim plača ga vsaki zemljan?
Za življenje spet damo življenje,
In s smrtjo je dolg poravnan.

(*„Bazarska parabola.“*)

Aškerčev „Jaz“ se dá primerjati z Gregorčičevim „Človeka nikar“.

Da je pesnik s takimi nazori naletel na odpor, je naravno; zagovarja pa to naziranje s pesnijo „Herkulov kip“, ki se zvršuje s stihi:

Resnica nad vse! — to je svet ideal,
Ki v zgodbi vpodobil se je, ko kristal . . .
Razumeš sedaj, ti prijatelj sofist,
Da vsak realist je res — idealist!

Toži se drugod, da brezsrčni in goli materijalizem ostruplja človeško društvo in da gineva vzneseni idealizem. Stritar pa je nekje omenil v svojih spisih, da poezija ne izumre, dokler bo človek živel na svetu, če se nam tudi ne javljajo vselej odlični pesniki.

Zlagam se s Cankarjem, ki pravi v *„Ljublj. Zv.“* 1896, 622: In ta svet poezije stoji še dandanes tako trdno, kakor za španskih „ovčarjev“, nemških „Minnesängerjev“ in skotskih „bardov“.

Sedajni časi se oddaljujejo od sentimentalnosti, zahtevajo socijalne izpremembe, trd je postal boj za obstanek, in taki časi rodé pesnike z markantnim svojstvom. Tak pesnik svojega časa je Anton Aškerc. S kratkimi potezami nam predočuje sliko; tu ni nobenega stavka, nobene misli preveč, nič ni nepotrebnih prispodob; v zadnji kitici ali vrstici se pove nepričakovani zaključek, n. pr. »Satanova smrt«:

Mrtev Satan leži; oh, ne gane se več.
Pala kap mu je menda od smeha.

S tem nepričakovanim zvršetkom se doseže velik uspeh. Aškerčeva muza, Črnogorka ali Špartanka, se ne izgublja v drobnih lirskih igračah, nego je jednaka Vereščaginovemu čopiču, ki je s svojimi bojnimi slikami v gledalcih hotel vzbuditi mržnjo zoper vojsko. Pesnik ne poveličuje temnih stranij človeškega življenja,

nego se bojuje za slobodo in blaginjo naroda. „Najlepši dan“ je za kralja ta, ko:

Usmilil si ljudstva se, sužnih sirot,
Svobodo si zlato mu vrnil, gospod.

Jezik je pesniku naraven, preprost in v čudovitem soglasju z mislijo in položajem, včasih celo trd, kakor je neizprosna resnica, katero zagovarja. Njemu zadošča samo nekaj potez, v romancah samo jeden prizor. On sam je najbolje označil svojo muzo kot „devo zdravo, ognjevito“, ki očara s prirodno svojo krasoto.

Josip Freuensfeld[1] (1861–1893; Devojan, J. K. Klemenčič, Radinski, Svojmir), porojen v Kapeli blizu Radgone, je od 1880. l. učiteljeval v Ljutomeru. Imel je dvakrat dopust, da si na dunajskem višjem izobraževališču za učitelje popolni svoje znanje. Vsakokrat je moral plačati sam svojega namestnika; da je mogel izhajati za silo, so mu ljutomerski rodoljubi zlagali malo mesečno podporo. Vsled pomanjkanja in vsled duševnega napora pa si je nakopal kâl kroničnega želodčnega prehlajenja; zaman je v Karlovih Varih iskal pomoči; dal se je operirati na praški kliniki, a dva dni po operaciji je umrl — dné 23. decembra. V „Drobnih pesmicah“[2]) izraža svoje nazore o naravi in življenju, ki so pa precej otožni; pesnik sam opravičuje to:

Ker naroda nesrečnega
Nesrečen bil sem sin.

Uže naslovi njegovim pesnim so otožni, n. pr. „V grobu“[3], „Moj oveneli cvet“.[4] Osobito marljivo pa je zlagal balade 1886. leta, n. pr. „Ob morskem obrežji“, „Od Mure do Drave“, „Tujec“ („*Lj. Zv.*“). Krotek narod je zasedel deželo, ali njegova sreča je bila kratka; zato je kanila angelju solza z lica, in ta solza je „Blejsko jezero“ (Solza).[5] Mati vpraša mladeniča, prišedšega v rojstno vas, zakaj je tako bled: ali on ji tega ne more povedati, ker bi jo inače žalile solze (Mati)[6], „Poroka“[7] se vrši v cerkvi, vse bi rado videlo lepi par: on je lep in resnoben, ona pa krasna in vesela. V skritem kotičku cerkve si briše solze mlado dekle, proseč Boga, naj ji izbriše bridke spomine.[8] Blizu jednake vsebine je balada „Grajsko dekle“; užival je mladenič srečo na grajskem vrtu; ali danes uže naznanjajo zvonovi, da grajsko dekle polagajo med rože. Tu pa tam se vidi vpliv Krilanovega jezika in zloga, n. pr. pogosto ponavljanje istih izrazov, n. pr. Tja gori, tja gori, id. Če bi Gorazdove balade in romance smeli primerjati veličastnim kipom v grških in rimskih svetiščih, se nam Radinskega balade dozdevajo podobne lepim in umno izdelanim slikam za moderne salone; vse je mično in drobno, pa brez globljih potez iz človeškega življenja; s tem pa se mu ne izreka graja. 1885.

[1]) Dom. 1894, 1. — Ljublj. Zvon 1894. — Kol. Moh. 1895. — Pedag. letnik IV. 1896. — [2]) Lj. Zv. 1886. — [3]) Lj. Zv. 1886, 1887. — [4]) Lj. Zv. 1885, 451. — [5]) Lj. Zv. 1886, 65. — [6]) Lj. Zv. 1886. — [7]) Lj. Zv. 1887. — [8]) Ljub. Zv. 1888. Glej Vzgojeslovje („Mladini“ in „Venček“).

in 1892. l. je izdal dve knjižici za mladino: v prvi se nahajajo pesni in pripovedke, v drugi pripovedke in pravljice, jako primerne za nežno otroško dóbo. „Družba sv. Mohorja" je zadnje čase vsako leto prinašala lepe povesti iz peresa Freuensfeldovega.

Anton Hribar

porojen 1864. l. na Krki na Kranjskem, najplodovitejši epski pesnik *„Dom in Sveta"*, obdeluje predmete o narodnih pravljicah, ki so doma na Dolenjskem. Take snovi so: »Okameneli gostje«; (1888). »Brat Pavel« nas spominja Jurčičeve povesti »Jurij Kozjak«; dejanje se vrši v letu, ko so Turki napadli samostan v Zatičini; tudi »Vragova nevesta« ima svojo podlago v turških bojih; »Trije svetniki« (kaznuje se nečloveško postopanje graščakov s kmeti); »Mladi gospodič« (se pogubi, ker ne sluša petja tistega ptiča iz vzhodnjih dežel, ki ga je rešil v smrtni nevarnosti). Dasi je vsebina tužna mnogim pesnim, n. pr. »Grablje«, »Gomila«, »Smrtin jok«, »Deseti brat«, se vendar ne ogiblje šaljivih predmetov, n. pr. »Kurent« (1890):

Hiti med svet in burke trosi;
Ni Kranjska vsega še zabila,
Kar takrat je smehú užila.

Nekoč je šel Kurent na Dolenjsko, drugikrat na Gorenjsko, tretjikrat na Notranjsko; Kurent jim je piskal tako, da se je vrtelo vse. Nazadnje se je Kurentu ostudil svet; v pekel ga niso hoteli vzeti, tudi sv. Peter se ga je branil. Na njegove mile prošnje mu je sv. Peter skozi duri pokazal rajski svit. Kurent, ne bodi len, je vrgel plašč v nebesa in sedel nanj, zapevši:

Na svojem vsak je brez skrbi!

»Zadnji knez« na Kocelovem gradu ob Blatnem jezeru je po svojih dveh sinovih, po Borislavu in Radigoju, premagal Psoglavce. Ker so mu med tem roparji odvedli jedinico Miljeno, obljubil je tistemu sinu nasledstvo, ki bi mu jo rešil. Rešil jo je starejši, a mlajši mu je vzel glavo. To je sova izdala očetu, ki je proklel vrnivšega se sina in vrgel žezlo; v tem trenutku nastalo je jezero, ki

Požrè te žrtve bratomora,
V Slovencih starega razpora.

Dobro je v tej pesni posnet narodni zlog:

Pred gradom lipa je košata,
Pod lipo senca mi je zlata;
Pri mizi sivi knez sedi id. id.

Predmete si je pa iskal tudi v zgodovini, n. pr. „Usoda Japoda“, priljubljena tvarina pripovednikom v Janežičevem „*Glasniku*“; „Gelboë“ opeva kazen brezbožnega Savla, „Mati sunamljanka“ oživljenje mrtvega otroka. Posebnosti njegovega zloga so stereotipni kratki izrazi, n. pr. „Črez strm in grm“, „In skok in dir.“

Bogdan Vened (*Matija Prelesnik*).[1]) Ženitev Ferdulfa vojvode. (Furlanska povest.) Ferdulf, furlanski vojvoda, je snubil lepo Blandino, ki mu je obljubila svojo roko, če si pridobi v vojski slave venec. Hotel se je proslaviti v vojski s Slovenci in jih je povabil v gosti. Slovenci pa, doslej pogani, so se po Dobroradu na Sveti Gori dali krstiti in so premagali zvite Furlane, ki so jih zavratno napadli.

Ta epska pesen je jako zanimiva, ker nam predstavlja prizore iz naše najstarejše slovenske zgodovine in lokavost južnih sosedov; nekako nejasna je slika v tem, kar se godi na Sveti Gori. Pesnik je pokazal s tem delcem lepo pesniško nadarjenost.

c) Dramatika.

Uvod.

Ker so dobro uspevale gledališčne igre ljubljanske čitalnice, in ker omenjena čitalnica v svojem okviru ni mogla jednakomerno pospeševati vseh sredstev za probujo slovenske narodnosti, so mladi rodoljubi resno mislili na to, kako bi se dalo ustanoviti primerno društvo in temelj postaviti slovenskemu gledališču in s tem tudi slovenski dramatiki.

Dné 15. listopada 1866. l. so se v posvetovanje sešli P. Drahsler, trgovski pomočnik, dr. K. Gestrin, koncipijent, Peter Grasselli, hišni posestnik, Fr. Levstik, J. Nolli, pravnik, dr. J. Poklukar, Ed. Pour, trgovec, Fr. Ravnihar, dež. uradnik, Jos. Stare, stud. phil.; L. Svetec, magistratni komisar; V. Valenta, magistratni uradnik; Dragotin Žagar, c. kr. uradnik. Načrt pravil je sestavil I. Stare, pravila je cesar potrdil z Najvišjim sklepom od 2. sušca 1867. leta. Društvo je imelo namen izdajati gledališčne igre, osnovati dramatično učilnico, napravljati predstave, osnovati dramatično knjižnico in omisliti si potrebno opravo.

Preveliko število odbornikov je oviralo razvoj društva; zato so se prenaredila pravila 1872. leta v tem zmislu, da je bilo dvanajst odbornikov. L. 1891. se je društvo preosnovalo z ozirom na novo gledališče na ta način, da ima devet odbornikov, ki morajo biti vsi v Ljubljani; odbor voli izmed sebe igralni odsek petih udov, ki skrbi za repertoar; voli intendanco treh udov, ki vodi predstave; celokupni odbor pa je ravnateljstvo.

„*Dramatično društvo*“ je odločno zahtevalo, da dobi v deželnem gledališču prostor za svoje predstave; 1865. l. je Bleiweis v deželnem zboru izrekel to željo; isto je zahteval Drag. Žagar v tretji seji osnovalnega odbora 1867. l. Odbor se je jel dogovarjati z deželnim odborom, ki je društvu naznanil 1868. l.,

[1]) Zab. Knjiž., Sl. Mat. 1894.

da sme vsak mesec enkrat igrati, ako nemškemu podjetniku dá polovico dohodkov tistega dne: zavezal se je tadanji vodja Zöllner, da prepušča brez povračila pripravno gledališčno obleko.

Odbor te ponudbe ni hotel sprejeti, nego je spravil po poročevalcu I. Murniku vso stvar pred občni zbor, ki je tudi ni hotel sprejeti: predstave so se 1867—1869. l. zopet vršile v čitalnici. L. 1869. je dobil dovoljenje enkrat na mesec igrati v gledališču: prvokrat se je to vršilo dne 10. oktobra 1869: predstavljala se je igra „Inserat".

Dr. Valentin Zarnik je predlagal 1869. l. v kranjskem deželnem zboru 1600 gld. podpore, in sicer 500 gld. za učilnico, 1100 gld. za razpis daril. Deželni zbor si je pridržal pravico staviti pogoje za razpis, in izbrati si izvedence, da presodijo in ocenijo poslane igre. Igre je presojal Josip Stritar, in priporočal izvirno tragedijo „Zet carja Lazarja"; deželni odbor pa ni pritrdil, nego nagrado priznal Ant. Foersterju za opereto „Gorenjski slavček".

L. 1870—1871. je deželni odbor odločil društvu denarno podporo in mu dovolil igrati trikrat na mesec.

Vse pogajanje in dogovarjanje med društvom in deželnim odborom se je vršilo pismeno in je jako oviralo društveno delovanje. Tudi je zahteval 1880. l. odbor, da bodi društvenim igram vzeta snov iz kranjske ali avstrijske, pa ne iz slovenske ali slovanske zgodovine.

Da je društvo vendar uspevalo dobro, je zasluga Petra Grassellija in Josipa Nollija, sedaj sotrudnika „*Slov. Nar.*"; zadnji je od početka do preselitve v Zagreb 1875. l. jako vestno opravljal društvena opravila. „*Dramatično društvo*" je imelo pravico do vseh sedežev, samo do lož gledališkega zaklada ne.

Za gledališko dôbo 1871—1872 je društvo dobilo dovoljenje za štiri igre na mesec, dve nedelji ali dva praznika in dva delavnika.

Za dôbo 1872—1873 je imelo deželne podpore 2400 gld. in dalo štiriintrideset predstav. L. 1873. so bile predstave slabše obiskovane in nastala je kriza za „*Dramatično društvo*", pa dobrovoljni doneski požrtvovalnih rodoljubov so pomagali iz zadrege.

V dôbi 1874—1875 je izgubilo več dobrih močij, pa je vendar priredilo trideset predstav; angaževanih je bilo šest močij, nekaterim so se dajale nagrade: osemnajst močij je igralo brez nagrade. Nekoliko let je deželni odbor dajal odškodnino za trinajst lož, katerih ni bilo moči rabiti. Izrednih zaslug sta si pridobila radi brezplačnega delovanja Juvančič in Jeločnik.

Deželni zbor kranjski je 1878. l. podporo skrčil od 2000 gld. na 1000 gld. in tako smrtno udaril gledališče slovensko. Društvo je v dôbi 1878—1879 predstavljalo igri „Pokoj ni moj" in „Nemški ne znajo". Pričelo je društvo znova z diletanti in si pridobilo novih močij; 1880. l. igralo se je samo trikrat, od 1880. do 1886. l. 58 krat. L. 1883. je deželni odbor dovolil dve predstavi na mesec in dostavil, naj se „*Dramatično društvo*" mesec poprej sporazume z vodstvom nemškega gledališča, predno se obrne na deželni odbor. Med tem je dne 17. februarija 1887. l. pogorelo deželno gledališče, in slovenske predstave so se vršile v čitalnici, kjer si je društvo omislilo z lepimi stroški (3000 gld.) oder; tu so se predstavljale igre, ki so nekako preporodna dôba slovenske dramatike. Dočim si je „*Dramatično društvo*" pomagalo s prevodi iz tujih

jezikov, se je odslej poskušalo domače snovi porabiti za gledališčne igre: Ivan Borštnik je po Tavčarjevi noveli „Otok in struga" dramatizoval igrokaz v štirih dejanjih z istim naslovom, ki se je igral opetoma. Leta 1889. so se predstavljale izvirne Vošnjakove veseloigre „Pene", „Svoji k svojim" in „Ministrovo pismo". L. 1890. se je predstavljal Borštnikov narodni igrokaz „Stari Ilija"; leta 1891. istega pisatelja dramatična šaloigra „Ni moj okus"; leta 1892. pela se je opera „Troubadour" v hrvatskem, opera „Puščavnikov zvonček" v češkem jeziku.

Po raznovrstnih težavah se je po načrtih Hraský - Hrubega 1892. leta postavilo novo gledališče na stroške dežele kranjske, občine ljubljanske in kranjske hranilnice. „*Dramatičnemu društvu*" se je dovolilo igrati dvakrat na teden, lože so se oddale posebej za slovenske in nemške predstave. Novo gledališče se je dne 29. septembra 1892. l. otvorilo z Jurčičevo „Veroniko Deseniško".[1])

V Trstu in v okolici se je začelo igrati uže 1868. l.; prvi vodja je bil Fr. Resič; ne spominjamo se pa, katera igra se je 1868. l. igrala v rojanski čitalnici; priredil in naslikal je oder Nace Dolinar; sodeloval je tudi Haderlap, diletantje so bili sami okoličani in v okoličanski obleki (v uniformi tržaškega bataljona). G. Josip Josipovič pripoveduje, da se je 1869. l. igrala „Županova Micika".

Lepe zasluge ima gospa Ščuka, ki je v rojanski čitalnici nastopila 1879. l. v igri „Mlinar in njegova hči", v gledališču Fenice prvikrat „V Ljubljano jo dajmo" na korist „*Podpornega delavskega društva*", istega leta v isti igri na korist političnega društva „*Edinost*" v Politeama Rosetti; 1882. l. za „*Podporno delavsko društvo*" v Fenice v igri „Dobro jutro". L. 1885. za podružnico „*sv. Cirila in Metodija*" v gledališču Armonija v igri „Dva

---

[1]) Za razvitek slovenskega gledališča so si pridobili lepih zaslug Alt Ivan, po obrtu rokovičar (1868—1873), Bonač Anton (1875—1885), Dolenec Fran, igralec in pevec, sedaj trgovec v Mariboru (1869—1873), Drenik Fran, Eržen Gregor in Filapič Štefan, Gabršek Ivan, igralec (1869—1879) pozneje občinski tajnik na Vranskem, Jeločnik Anton (Slobodin, Antončič), igralec in režiser (1869—1886), Kajzel Peregrin, prvi slovenski komik (pozneje trgovec in občinski svetovalec, umrl leta 1892), Kramaršič Ivan (1869—1875), trgovski pomočnik (sedaj stotnik deželnim brambovcem), Legat Vekoslav (1869—1874), sedaj vodja tiskarne „Družbe sv. Mohorja" v Celovcu, Paternoster Josip in Simon.

Izmed gospej in gospodičin so nastopile igralke ali pevke: Gerbičeva Milka, Gostičeva Gustika (Danilova), Horakova Marija, Ihanova Eliza, Nagelnova A., Neugebauerjeva bar. Antonija, Nigrinova Avgusta, Matilda, Marija in Gizela, Odijeva Dragojila, operna pevka, igralka in učiteljica na dramatični šoli (1868—1878), Podkrajškova Cecilija, Svetkova Ivana in Franja (1868—1873), Tumova Matilda.

Režiserji „*Dramatičnega društva*" so bili: Josip Nolli od 1867. l. do konca sezone 1874/5; Josip Gecelj od 1874/5—1877/81, potem od 1883/4 do 1885; Anton Jeločnik (Slobodin) v sezoni 1885/6; v sezonah 1878/9 do 1879/80 so menjavali P. Grasselli, A. Jeločnik in dr. Jos. Starè.

gospoda in eden sluga": za isto podružnico 1887. leta v prostorih Slovanske Čitalnice (Monte verde) v igrah „Ena se mora omožiti" in „Gluh mora biti" in 1890. l. v gledališču Armonia v igri „Blaznica v I. nadstropju".

Omenjena gospa je 1887. l. nastopila tudi v redutni dvorani za „*Podporno delavsko društvo*" v igrah „Ultra" in „Uskok".

V zadnjih letih se je v „*Tržaškem Sokolu*" ustanovil poseben dramatičen odsek, ki je, sodelujé s tamburaši in „*Slovenskim pevskim društvom*", nastopil na velikem koncertu vseh okoličanskih zborov dne 7. januarija 1893. Predstavljal je igro „Revček Andrejček" tako izborno, da so navzoči Čehi in Poljaki rekli: taka igra se sme predstavljati tudi pred strogim občinstvom. Odlikovala sta se igralca gg. Grebenec in Lacko Križ.

V letih 1872 do 1877 je v *ptujski* čitalnici gledališčne igre prirejal tedanji mestni kapelan in začasni učitelj verozakona pri realni gimnaziji Miha Lendovšek (Bogoslav Rogački), sedaj župnik makolski, ki je sam spisal igro „Tičnik" in „Kateri bo?".

V *Sevnici* na Štajerskem je Anton Levec osnoval igralno društvo, dal postaviti lep oder, kjer se pa po odhodu Levčevem ne igra več.

V *vipavski* čitalnici se je vršila igra „Slovo", v kateri nastopata Bojmir in Ljudmila: ta nagovarja drugega, naj se junaški bojuje za tužne brate.[1])

Slovstvena smer v Slovencih, tako v protestantovski kakor v katoliški dôbi, je bila naravnost versko-praktična: protestantovski pisatelji so se posluževali slovstva v ta namen, da bi pridobivali narod za svoje ideje, pozneje pa so katoliški pisatelji delali z isto

---

Najodličnejši igralec Ignacij B o r š t n i k je bil režiser koncem sezone 1884/5 predno je odšel na Dunaj, in od leta 1886/7. do svojega odhoda v Zagreb k deželnemu gledališču.

Ker pa je bilo z igrami dostikrat združeno tudi petje, naj se tukaj omenijo tudi pevovodje. Petje pri predstavah, ki so se vršile v čitalnici, je vodil Josip F a b i j a n, 1869—1870 pa Anton F o e r s t e r; do 1872. l. Jurij S c h a n t l, kapelnik 79. pešpolka, potem J. S c h i n z l, kapelnik 46. pešpolka; nekaj časa je opravljal ta posel A. S t o e c k e l; od 1878. do 1885. leta pa ni bilo stalnega kapelnika. Vse te nadkriljuje Fran G e r b i č (rectius Grbec), rojen v Cerknici na Notranjskem. Izučen na praškem konservatoriju je pel prve tenorjeve vloge v raznih operah in služboval najpoprej v Zagrebu devet let, dotlej, ko je vsled nevednosti odločilnih krogov usahnila hrvatski operi potrebna podpora. Vsled bolehnosti je ostal dve leti doma v rojstnem kraju. Odtod je šel v Ulm in potem v Lvov najpoprej na gledišče, potem za profesorja petja na tamošnji konservatorij; 1886. l. se je pa vrnil v domovino prevzemši v Ljubljani ravnateljstvo šole „Glasbene Matice", pevovodstvo v čitalnici in kapelništvo „Dramatičnega društva", dokler si ni tisto raztegnivši delokrog na velike operne predstave moralo najeti svojega lastnega kapelnika.

[1]) Sl. 1877, 53.

vnemo za svoje cilje. Iz francoske revolucije je nastala druga časovna smer, ki se je upirala klasicizmu ter povdarjala svojstvo raznih narodov in se zaglobila v njihovo minolost: osvojila si je vso Evropo. Vznikla je v Angležih in dospela v Herderjevih idejah na vrhunec ter v romantiški šoli dobila svoj izraz. Nemci in Slovani so se začeli zavedati svoje narodnosti in svoje minolosti. Vodnik in Prešern stojita pod vplivom te po vsej Evropi se šireče struje, struje romanticizma. »Ideja narodne vzgoje vodi odslej vse slovensko slovstvo kot posebni namen; zlasti ostro obliko je dobila v drugem desetletju našega veka — istodôbno z Vodnikom na Kranjskem — v Slovencih med Muro in Dravo, kjer so rodoljubi, kakor Modrinjak, Krempl, Cvetko, pozneje Danjko, z besedo in pismom izražali ognjevitost svojega narodnega prepričanja, — takrat, ko sta Fichte in Arndt glasno propovedovala rodoljubje na Pruskem.« [1])

Ta dôba pa je trajala v Slovencih še dalje in obsegala vso Bleiweisovo dôbo blizu do 1870. l. Take razmere pa niso ugodne razvitku dramatike tudi drugod ne; Lord Byron v uvodu svoje drame »Marino Faliero« govori o nevšečnem položaju gledališča na Angleškem in toži o propadanju gledališča v romantični dôbi; Nemcem sta ustvarila dramo Goethe in Schiller, ki sta bila v sporu z romantiki. Ker romantika domišljijo in mehko čustvo višje ceni nego visoko misel in odločno voljo, ne more biti podlaga krepki dramatiki. Lahko se dramatika postavi v službo narodnega probujenja, a to je le postranski namen, n. pr. v igri »Berite Novice«, ki sta jo spisala Jurčič in Kersnik v ta namen, da bi se primerno slavila Bleiweisova sedemdesetletnica in hkrati osmešilo nasprotstvo starokopitnežev proti narodni ideji. Blizu isto nameravata Alešovec z burko „Nemški ne znajo“ in Bilc s sliko „Slovenija oživljena“.

Za ugoden razvitek dramatike pa je treba velikega duševnega središča in velikih zgodovinskih dejanj, ki prešinjajo ves narod. V Parizu in Londonu se je poprej razvila dramatika nego v razkosani Nemčiji in Italiji. Na Ruskem je car Aleksij Mihajlovič ustanovil gledališče. Slovencem je do najnovejših časov nedostajalo vseh potrebnih preduslovij: sijajnega dvora, velikih zgodovinskih dejanj, bogatega osredja; vendar se je storil začetek, priznanja

[1]) Fr. Ilešič, Dramatika in slovensko slovstvo. Jahresbericht des k. k. Staats-Obergymnasiums zu Laibach 1897.

vreden, kolikor je v skromnih moćeh našega naroda. Predmete zajemljejo naši dramatiki radi iz slovenske ali slovstvene zgodovine. V razvoju slovenske dramatike je važna letnica 1876, ko je Jurčič objavil „Tugomera".

Da za predstave priskrbi primerni repertoar, izdaja *„Dramatično društvo"* od 1867. l. počenši *„Slovensko Talijo"*, v kateri je do 1892. l. izšlo petdeset zvezkov obsegajočih večinoma prevode; izvirni so: „Beríte Novice", „Gorenjski slavček", „Kje je meja", „Nemški ne znajo", „Roža", „Slovenija oživljena", „Teharski plemiči", „Veronika Deseniška".

Najodličnejši zastopniki na polju dramatske poezije so Jurčič („Veronika Deseniška", „Tugomer", „Beríte Novice"), Vošnjak („Lepa Vida", „Dr. Dragan", „Svoji k svojim"), Funtek („Teharski plemiči") in A. Medved („Kacijanar", „Ostrovrhar"). Jurčič, Funtek in Medved si izbirajo tvarino v zgodovini, Vošnjak pa v modernih družinskih in parlamentarnih razmerah. Narodnemu namenu služijo igre „Beríte Novice", „Nemški ne znajo" in „Slovenija oživljena". Krajevnega pomena je Klodičev „Materin blagoslov". Vzgojevalni namen ima Zavrtnikova igra „Loterist".[1])

Pisatelji.

Josip Jurčič. (Glej: Pripovedništvo).

„Veronika Deseniška." Celjski grof Friderik je na prošnjo graščaka Soteščana na svoj dvor vzel lepo Veroniko, hčer malega graščaka z Desenic, pa se je sam zaljubil v njo, ker je bil oženjen z bolehno in postarno grofico Modruško. Friderikov oče, grof Herman, je ukazal sinu, naj jo pošlje domov, Friderik pa jo je hotel spraviti na grad Ostrovec. V tem trenutku je prišel Janko, Deseničarjev nečak, da bi jo rešil: zaplete se v boj s Friderikom. Po nagli smrti svoje soproge se je Friderik na tihem poročil z Veroniko, pa jo je zapustil, ker mu je oče zapretil, da mu odvzame prvorojenstvo. Veroniko je dal stari grof zapreti, sina Friderika je poslal na Ogrsko, a njegov drugi sin je padel raz konja in se ubil. Veroniko so zatožili radi čarovništva, Janko je prišel pričat zanjo. Cesarsko sodišče jo je oprostilo, a Herman jo je obsodil na smrt; Janka so prebodli.

Način, kako je prišla Veronika na dvor Celjanov, je nenavaden. Ni verjetno, da bi bil mali graščak Soteščan spravil mogočnega grofa v Desenice na obisk in mu šele tam povedal, da bi se rad oženil z Veroniko in da bi naj samo radi tega bila na dvoru

[1]) „Loterist." Šaloigra v jednem dejanju. Spisal Anton Zavrtnik. V Gorici. 1889. Tiskal in založil A. M. A. Obizzi.

Celjanov, da bi ji on bil bliže. Pohlevni Janko, ki gorko ljubi Veroniko, nastopi preveč kakor „deus ex machina“, ko jo hoče rešiti iz rok Friderikovih; v ostalem pa je tragična usoda Veronike zelo primerna za žaloigro. Inače blaga in požrtvovalne ljubezni zmožna Veronika je zapadla kruti usodi, ker ni bila zadovoljna z mirno srečo v malih razmerah, nego je hrepenela po sijaju.

„Tugomer.“[1]) Povest te tragedije je ta-le: Geronu, nemškemu knezu v Polabski pokrajini, je njegov gospodar Oton I. strogo zaukazal, da mora ukrotiti ali uničiti polabske Slovane; v tem boju je bil vjet Tugomer, najveljavnejši vodja slovanski, a je čez dve leti pobegnil iz ječe. Zato je poslal cesar Hildeberta, prvega nemškega biskupa, poizvedovat, kako se je moglo to zgoditi. Geron je povedal, da se je to izvršilo na svèt Gripa, v Slovanih naseljenega Nemca, katerega Slovani spoštujejo za svojca. Slovani se posvetujejo, kaj je storiti. Staroizkušeni Mestislav je za odločen upor proti Nemcem, krščanski misijonar Slovan Zovolj, nevedoma slepo orodje Nemcev, je za mir, pesimist Spitignev je gol materijalist, dobrosrčni in preslepljeni Tugomer je za to, da se plača mala dan (tribut), da se dogovori, naj se pošlje trideset najveljavnejših slovanskih velmož v tale za šestdeset nemških. Toda nemški naseljenec Gripo je pomoril slovanske stražnike nemških talov, osvobodil te in pomoril slovanske talnike. Tak sad je rodila Tugomerova lahkovernost. Tugomer je potem v boju izdahnil junaško svojo dušo.

V „Tugomeru“ je narisan značaj slovenskega naroda; miroljuben in pošten do zadnje pičice, smatra tudi nasprotnika za poštenjaka; Mestislav nasprotuje tej preveliki zaupljivosti Tugomerovi, pa inače ceni njegove vrline; Gripo, Geron in Hildebert so risani po znanih posebnostih nemškega naroda; Gripo je kupec in imovit posestnik, na videz prijazen Slovencem, inače njihov nasprotnik; Geronu nobeno sredstvo ni prepodlo, da bi podvrgel in uničil Slovane. Hildebert je škof, kakor jih znamo iz Metodijevih časov, in to je dovolj. Tugomerova žena Zorislava je prava ljubeča žena in skrbna mati, plemenite ljubezni svojega moža do domovine pa ne ume; prizor, ko se poslavlja Tugomer na krvavih tleh od žene in otroka, pretresa čitatelja. Po moževi smrti bi tudi ona morala umreti, pa o tem ne slišimo ničesar. Bojan, ki je s Tugomerom jedini bil ušel Nemcem, ljubi krasno Grozdano, v kateri je morda ljubezen do domovine prekosila ljubezen do moža. Jako lepo je risana Vrza, babica Tugomerova, jako stara ženica; pamet se ji je omračila, ker je v bojih Slovanov z Nemci izgubila dva sina; z

---

[1]) Fr. Levec, „Tugomer“, S. 1876, 23, 25, 30, 32. Jos. Penižek je izdal „Tugomera“ v češkem prevodu zbirke „Slovanske divadlo“, Jičin, L. Sehnal. 1883.

monologom v petem dejanju, nastopivši v temni noči, vzbuja pozornost; Tugomer leži mrtev na tleh; Vrza je začela celo nad domačimi bogovi zdvajati. Dejanje je v prvem aktu zasnovano, v drugem in tretjem zapleteno, in je tudi še v četrtem tako krepko, da gledalec pazno čaka petega.

Snov za tragedijo „Tugomer" je našel Jurčič v Giesebrechtovi knjigi „*Wendische Geschichten*". 1870. l. jo je začel pisati v trohejih. Levec mu je dokazal, da ta mera ne ugaja našemu jeziku, zlasti ne dramatskim spisom in mu je nasvetoval peterostopni jambski verz. 1878. l. je spisal vso dramo v prozi. V tej obliki mu je Vošnjak ovrgel glavnega junaka. Tudi Levstik je pritrdil sodbama Levca in Vošnjaka. Z Levstikovo pomočjo je delo izvršil v jambih 1878. l.

Dr. Josip Vošnjak[1]),

porojen 1834. leta v Šoštajnu na Štajerskem (rodbina Vošnjakov-Bošnjakov prihaja iz Bosne), se je 1848. leta v graškem društvu „*Slovenija*" navdušil za slovenščino in postal 1858. l. doktor medicine na dunajskem vseučilišču in tam mnogo občeval z obema Ipavcema. 1859. l. se je sam ponudil za zdravljenje ranjenih vojakov in prišel vsled tega v bolnico ljubljansko. V Kranju je bil le malo časa, a je mnogo deloval za narodno stvar, kajti tam je 2000 podpisov nabral za spomenico, ki se je potem izročila Schmerlingu. V Ljubljano prišedši 1861. leta je občeval z Bleiweisom, Fleišmanom, Zabukovcem in sodeloval pri slovenskih diletantskih predstavah v Bleiweisovi hiši. Koncem 1861. l. je bil imenovan za okrajnega zdravnika v Slovensko Bistrico, je nadaljeval v Kranju započeto narodno delo v tej smeri, da je budil zaspano narodno zavest. Leta 1867. je z dr. Prelogom vred ustanovil „*Slovenskega Gospodarja*", 1868. l. pa z odličnimi slovenskimi rodoljubi „*Slovenski Narod*". Po mnogostranskem in mnogoletnem javnem delovanju, ki se opisuje v drugem snopiču te knjige in ki ga je podpiralo njegovo pisateljevanje v *a)* politični, *b)* narodno gospodarski in *c)* v poljudno-poučni stroki, se je posvetil leposlovju, ki ima tudi tri smeri: *a)* pripovedništvo za preprosto ljudstvo, *b)* pripovedništvo za omikane kroge in *c)* dramatiko.

[1]) Dr. P. Turner, Narodna Knjiž. II. uvod. P. v. R., Oesterr.-Ung. Revue XVII., B. 1895.

O poljudno - poučnih spisih glej „Narodno gospodarstvo“ v 2. snopiču IV. dela „*Zgodovine slovenskega slovstva*“. Duševni razvitek rodoljuba Vošnjaka je popolno naraven; v živi dotiki s preprostim narodom je prišel do prepričanja, da je treba buditi narodno zavest in za narod potegovati se v javnih zastopih. S pripovedništvom je hotel vplivati na širše kroge; mnogotere izkušnje v življenju, premišljevanje o človeški naravi in slovenskih javnih in slovstvenih razmerah so ga privedle do pisateljevanja v dramatski obliki.

„Lepa Vida.“ Glavne osebe so Andrej Kogoj, trgovec v pomorskem mestu, Urša, njegova mati, Martin Sodja, svetovalec v pokoju, Vida, njegova hči, Grofica Gadolla, Alberto, njen sin, Volpino, njen oskrbnik, Marjeta, služkinja pri Sodji; dva mornarja; igra se vrši v Kogojevi hiši, četrto dejanje na Gadollinem gradu.

Upokojeni svetovalec Sodja se je s hčerko preselil v malo pomorsko mestece v Kogojevo hišo. Njegovi hčerki se je prikupil prilizovalec grof Alberto, česar pa ni vedel njen oče, ki je bil zabredel v dolgove, ker je hči denar tratila za veselice. Njen oče si je hotel pomagati s tem, da bi Vida vzela Kogoja, kateremu je ugajala, odkar jo je ugledal. Vida se je udala, da pomore očetu iz zadreg, pa tudi radi tega, ker so jo prepričali navidezno, da ji je Alberto nezvest; ali ta je prišel in jo odvedel na svoj grad, kjer je izpoznala, da je prevarana. Zato je treščila zapeljivca v morje in se sama pripeljala v hudem viharju domov; tu je izvedela, da je umrl otrok in da mož več ne mara za njo: od srčne bolezni je umrla.

„Doktor Dragan“ (Drama v petih dejanjih) je slika iz parlamentarnega življenja. Dr. Miroslav Dragan se je zaljubil v hčer profesorja Vraniča. Mnogo je pesnikoval, a odvetniškega izpita ni dovršil. V njegovo nesrečo so ga izvolili še v državni zbor, kjer se je potegoval za železnico v rojstnem kraju. Dobil je koncesijo, to je prodal gradbeni zadrugi in živel razkošno. Zvita baronica Holbergova, mlada vdova, je po naročilu ministra grofa Berenga z laskavimi besedami pregovorila Dragana, da je glasoval za neki vladni predlog. Srce neizkušenega Slovenca se je vnelo za zvito kačo, ki se je le igrala ž njim. Volilci njegovi so mu dali nezaupnico na viharnem volilnem shodu. Ko je Dragan izvedel, da ga obsoja celo Vranič, se je zgrudil na tla. V istem času je bila v trgu, kjer se je vršil volilni shod, Katinka Holbergova s svojim Bilenegom, ministerskim tajnikom. Dragan je umrl v Vraničevem stanovanju, Miro, Vraničevo hčer, pa je vzel v zakon dr. Marko Stremil.

„Svoji k svojim.“ Upokojeni sodnik in veleposestnik Pilkovič ima lepo hčer Zoro, katero snubi Teodor Plövel, ki se hlini slovenskega narodnjaka, da bi dobil hčer starega in odločnega slovenskega rodoljuba; Zora je pa bila naklonjena doktorju zdravilstva Slavcu. Scherbel, Teodorjev prijatelj, je po nepremišljenem kvašenju odkril pravi značaj Plövelov in s tem pripravil Pilkoviča, da je ta po geslu „Svoji k svojim“ dal hčer poštenemu Slovencu. Igra se vrši za časa, ko se odkriva v Ljubljani Vodnikov spomenik, in namerava slaviti pošteno narodno mišljenje, pa je premalo zapletena. Neverjetno je, da bi ne bil Slavec nikdar nič slišal o namenu Pilkovičevem, hčerko dati Plövelu, in da bi Pilkovič ne bil zapazil, da Zora ljubi Slavca.

Spisal je dr. Vošnjak še te-le igre, katere so se deloma tudi uže uprizarjale na odrih: „Pene“, veseloigra v treh dejanjih. — „Ministrovo pismo“, veseloigra v dveh dejanjih. — „Ženska zmaga“, veseloigra v treh dejanjih. — „Pred sto leti“, dramatični prizor v dveh delih. — „Premogar“, igra s petjem v štirih dejanjih. — „Resnica oči kolje“, veseloigra v jednem dejanju.

Ker te igre še niso natisnjene in ker zasledujemo v tej knjigi slovensko književnost samo do 1895. l., se naštete igre ne morejo ocenjati pobliže.

Anton Medved

iz Kamnika (1869[1]), se je uže na gimnaziji bavil s pesništvom in je bil čislan sotrudnik *„Ljubljanskega Zvona“* z imeni „Bistran“, „Dolenjec“, „Zdeslav“ in s šifro L. V. Popolnem opravičena je sodba Gorjančeva, da je „Bistran“ „čoviek velikog dara“, kakor dokazujejo od Gorjančevega navedene in druge pesni; v istini je jezik čist, dikcija zanosna, misli poetične. Da se je v njem vzbudila pesniška žila, v to je gotovo mnogo pomogel lepi kamniški okraj in pa njegova mati, navdušena Slovenka in čitalniška igralka; on poje sam:

Ko bil sem deček mladolêt,
Mi mati dá spominek svêt:
Na vrat ga obešaje mi
Pa te besede govori:

Srcé si tako vzgoji ti,
V njem neugasni ogenj žgi,
A smotri žarkom trem vsakrat
Naj bodo: Bog in dom in brat.

[1]) Narodna Misao 1898, 6.

Med pesniki je bil Medvedu voditelj zlasti Lermontov, med znanci in prijatelji pa Josip Cimperman in dr. Lampe.

Medved je v „*Dom in Svetu*" najpoprej objavljal balade in legende, n. pr. »Vitovčeva smrt« (1890. l.); o Vitovcu poje tudi »Zakleto jezero«. »Sveta brata« obsega štiri posamezne pesni. I. Rostamila (Knežja hči je s pomočjo prstana sv. Klementa zopet dobila izgubljeni dar govora); II. Slovensko pismo; III. Cirilova smrt, IV. Smrti prorok.

Ni možno pretresovati tukaj vseh pesnij, katere je plodoviti in nadarjeni pesnik objavil v Lampetovem listu, nego omeniti nam je, da se je s pesnikom izvršila »Izpremememba«[1])

Ta je pridobil vse bogastvo,
Vso blaženost in vse časti,
Kdor rano prišel je k spoznanju,
Da prave sreče tukaj ni.

Nekdaj hrepenel po bogastvu,
Po slavi, sreči sem sveta:
Opustil ničeve sem želje,
Ki mir kalile so srca.

Ponujaj zdaj mi kdo sladkosti,
Kar jih poraja zemlja vsa:
Za vse povračam smeh na ustih
In hladno mu srce do dna.

Pesnik polagoma zapušča epsko pesništvo in se je odločil, da se hoče posvetiti dramatiki. Navzlic svoji mladosti uže sam vpliva na druge pesnike in mlajši naraščaj.

Antonu Medvedu — svojemu učitelju — poje hvaležna učenka Kristina:

Zato pa, blagi moj vodnik, na strani
V svetišči poezije mi ostani,
Ob roki Tvoji le bom tajstvo nje umela,
In zarje vneta hvalnice ji pela.

„Savel" (Dramatičen prizor). Mikola, Savlova hči, se je v gorki ljubezni razvnela za Davida, pastirja. Ko je bil Savel razljučen, ga je skušal David potolažiti z lepo pesnijo na harfi, a kralj ga je zapodil. Na prošnjo Mikole in Jonatana se dá omečiti in zaroči hčerko z Davidom:

Oproda, David, nisi več odslej,
Objemi hčer kot vojvoda kraljev!
Udana mi bodita iz srca,
Tolažita me v žalosti... in zdaj (razpne roke).

(„*Dom in Svet*" 1891.)

---

[1]) Dom in Svet 1894.

„Kacijanar.“ (I. „Zarja slave.“) Drama v petih dejanjih. Kacijanar, deželni glavar kranjski, je bil vrhovni poveljnik združenih armad pred Osjekom 1537. l.; ž njim nastopajo med drugimi Janez Ungnad, Herberstein Žiga, Primož Trubar, nekaj načelnikov posameznih oddelkov, višji posvetni in duhovni dostojanstveniki, voditelji turških čet, Kacijanarjeva soproga Elizabeta, hči Skolasta, grofinja Salamanka, Semenič Pavel, ljubimec Skolastin. Prvo dejanje se vrši v Begunjah, drugo v taboru v Koprivnici, tretje ob Gari, četrto in peto v Beču, kjer se je določilo, da Kacijanar radi zveze s Turki zapade smrti. Drugi dopolnilni del se imenuje „Zarja življenja“. (Tragedija v petih dejanjih.) Prva tri in peto dejanje se vršé po hrvatskih gradovih, četrto v Carigradu. Kacijanarja obglavijo — junaka, ki je bil poprej strah Turkom. Zakonsko življenje Kacijanarjevo ni bilo srečno: usodno je segla v to grofinja Salamanka, slavohlepna žena, ki je z velikim premoženjem podpirala nakane Kacijanarjeve „zato sem duševna mu porodica“ —, da bi kdaj ob njegovi strani bila slavna vladarica. Igra ima proslov, ki pravi med drugim:

Resnično in razsodno zgodovinar,
A jasno, doumljivo tvôri pesnik!
Saj česar ne verjame véden bralec
O préšlosti učeni knjigi včasih
To pevec uprizori v čarnem svitu.
(*„Dom in Svet“* 1895.)

„Viljem Ostrovrhar.“[1]) (Tragedija v petih dejanjih. *„Dom in Svet“* 1894.) Glavne osebe so: Majnard, grof Tirolski; Told, njegov svetnik, dvanajst zarotnikov, izmed katerih so najvažnejši Viljem, baron in gospod na Ostrovem Vrhu; Vučelin, sin zarotnika Otona z Dobre; Hinek s Sobolja; Ana roj. Ungnadova, soproga Viljemova; Tilda, njiju hči, Katinka njena varihinja; štiri oprode; Vila; dejanje se vrši na Ostrovem vrhu, v Priboru (Freiburg), Tridentu in na Grebinjem polju, po smrti Rudolfa Habsburškega 1291—1292. Hinek izjavlja ob zlatem studencu Tildi svojo ljubav; nato zapojó nevidni pogozdni duhovi. Vila podari Ostrovrharju zlat prstan, obljubivši mu slavno prihodnojst, s tem pogojem: „Da

[1]) Igra se opira na zgodovinsko podlago; Ostrovrharji so izumrli šele v tem stoletju. (Mitth. des hist. Ver. für Krain 1857.) Pesnik izjavlja, da so zgodovinske vse osebe razven Otona in Vučelina z Dobre, Hinka s Sobolja; naslanjal se je pri tem delu na Pertza: Monumenta Germaniae, na Valvasorja IX. 241 seqq., na Dimitza in Mucharja.

najin ta razgovor skrit ostane“ in „Da nikdar viteške časti ne žališ.“ Hinek je vse to slišal izza oskalja. Viljem v sijajni družbi praznuje petdesetletnico svojega rojstva; Vučelin nastopi kakor pevec; naslonjen na steber zapoje pesenco, ki se završi s tema kiticama:

Viteške časti branitelj,
Vere in domovja veden,
Slavnim dedom si potomec
Vitez Ostrovrhar, vreden.

Dolgo torej, v veke slôvi
Na skalovji in podolji,
Ob ognjišči, na bojišči
„Svetla krona v modrem polji.“

Tilda mu pokloni cvetico; Hinek se razjezi; Tilda mu še izroči krasno tkanico (Ritterschärpe). Tildin oče je za Hinka, ker je izvedel, da je Hinek slišal pogovor Viljemov z Vilo. Viljem prisili hčer, da mu obljubi poročiti se s Hinkom, ker bi inače vso rodbino pahnila v nečast. Na Priboru se posvetujejo zarotniki. Oproda Aloj je prišel v dvorano baje iskat zakladov. Med tem ko je Tilda vtopljena v molitev, je prišel Vučelin z mandolino. Hinek je Majnardu izjavil, da se snuje proti njemu zarota, in da je med njimi tudi Ostrovrhar. Peto dejanje se vrši na Grebinjem polju, na katerem se vidi iz dalje mesto Šent-Vid. V bitki sta trčila Vučelin in Hinek drug na drugega. Vučelin je padel in prosil Hinka, naj osreči Tildo. Viljem umiraje izroča prstan Konradu. Umrl je, ker ni držal pogojev. Padel je tudi Hinek, Tilda pa je odločila, da hoče v samostanu v Velesalu čakati na smrt.

V marsičem je Medved slično risal značaj Kacijanarjev in Ostrovrharjev; to se vidi iz samogovora Ostrovrharjevega (četrto dejanje, deseti prizor):

Če zdaj razmišljam smoter svoj, nakano
Kako da mi srce utriplje glasno,
Da vest pritiska mi neznosen kamen?
Ko človek se po lestvi slave vspenja,
Zamaknen gleda le naprej, le kvišku
A kadar lestvi se podstav zmaje,
Kadar ozreti mora se nazaj,
Nasproti zazija mu prepad širni,
Stemni se mu pred strmo globočino,
In kes mu z vročim ostnom v dušo črta
Besede suhe: Gledal bi nazaj!
O kès, spoznanje — mračna duše gosta,
Ki vedno, vedno prideta prepozno.

Ta samogovor nas spominja tistega položaja Kacijanarjevega, ko je izprevidel, da ne more več nazaj. Poleg zgodovine je preveč romantike; kljubu temu pa slovenska dramatika lahko stavlja v nadarjenega in izredno marljivega pisatelja za bodočnost najlepše nade.

Gledališčne igre raznih pisateljev.

Anton Klodič vitez Sabladoski. (Glej: Vzgojeslovje.)

„Materin blagoslov.“ Glavne osebe so: Podkutnik, bogat kmet; Vida, njegova sestra, in Jela, njegova hči; kovač Peter, Jelin brat, nekaj drugih kovačev in inženirjev; Nacestnik, Miroslav Anton, domači učitelj, zdravnik, jeden kolar pa drugi Kobaridci.

V prvem dejanju se poslavlja Peter od Jele, ker odhaja v svet pridobivat si premoženja, da bi mogel snubiti Jelo. Stari Podkutnik, s tem zadovoljen, si misli: „Kaj bo iz tega, naj odloči čas“, in je šel v Sandrovo krčmo, kjer je učitelj zapel kobaridskemu kraju na čast zloženo pesen. V drugem dejanju nastopita Vida in Jela in zapojeta pesmico, ki privabi Podkutnika. Peter se hoče v krčmi okrepčati za daljno pot, kar vstopita dva inženirja in nagovarjata Petra, naj ostane doma, da bo nadzornik mnogim delavcem. V tem, ko je šel Peter klicat kovače na delo, prišel je Podkutnik in pozdravil; tudi Peter je privedel kovače, kateri pripovedujejo, kaj znajo; postal je nadzornik in Jelin mož.

V igri je premalo dejanja. Da bi natakarica povedala tujemu inženirju, ki pride v krčmo, da je ta in ta pivec ženin, in da bi inženir odločil za nadzornika prvega pivca, ki ga vidi, je neverjetno; tudi ni verjetno, da bi kmetski aristokrat revnemu delavcu dal hčer za ženo, ker je slučajno dobil delo. Jezik v igri pa je prekrasen in dovršen, vpletene pesmice tudi ugajajo.

Anton Funtek. (Glej: Lirsko pesništvo.)

„Teharski plemiči“ imajo za predmet dogodek iz zgodovine celjskih grofov, ki je bogata tragičnih momentov. Dejanje se vrši na Teharjih sredi petnajstega stoletja. Glavne osebe so celjski grof Urh, teharski župan Pengar, njegova hči lepa Marjetica, njen ženin Ivan in Valentin, njegov prijatelj. Igra se začne z zborom fantov in deklet, ki nastopa pred Pengarjevo hišo, da slavé poroko mlade dvojice. Pridružil se jim je neki romar, iščoč navidezno prenočišča, v resnici pa poslan od Urha, da bi izvedel, kje spi nevesta. V drugem dejanju pričakujejo fantje grofa Urha, skriti blizu Marjetičinega stanovanja. Prikazal se je grof z dvema biričema, a prišel je fantom v oblast. Izpustili so ga le s tem pogojem, da jih je poplemenitil. Slovesno je na določeni dan grof Urh razglasil sam:

Po milosti sem svoji sklenil,
Urh, celjski grof in ortenburški,
Zagorski knez, hrvaški ban,
Slavonski ban in Dalmatinski,
Da vas povzdignem v plemski stan.

„Erazem Tattenbach.“ Žaloigra v petih dejanjih. Spisal *Prokop*. (Pseudonim pesnika omenjenega med lirskimi pesniki.) Dejanje je na splošno znano iz Jurčičevega romana istega imena, samo tukaj je inače porabljeno. Tudi v romanu se vrši shod, pa ne zato, da bi navduševali kmete, nego da bi se udeleženci zarote posvetovali. Neverjetno je, da bi se Tattenbachov pisar laskal grofici, primernejše je pri Jurčiču, da je udan lepemu kmetskemu dekletu. Zaroto je naznanil pri obeh pisateljih pisar, bolj naravno pri Jurčiču, ker se mu je pohotni Tattenbach izneveril. Pri Jurčiču prorokuje Tattenbachu ciganica, pri Prokopu pa astrolog dr. Gallus. Primerniši je tvarina še za roman nego za dramo.

Zgodovina Tattenbachova se je v slovenskem slovstvu porabila uže za roman (Jurčič), za dramo pa ima premalo razvitka. Tattenbach je častihlepen, pa malo pogumen mož; zarotniki ga tudi ne smatrajo za zanesljivega, saj pravi Frankopan:

Bojim se, da se trudimo zaman,
Strašljvec je, „zarota“ plaši ga,
Zakaj cesarju močno je udan,
Kaj bolje ni, če pravih mu namer
Še ne povemo? *(I. dejanje.)*

„Gospod s Preseka.“ Dramatična povest v petih dejanjih. Spísal *F. S.* („*Ljublj. Zvon*“ 1886). Vrši se za časa reformacije na Slovenskem ob ogrski meji. Nastopijo Gospod s Preseka; Veper, grajski pisar in bivši menih; Ivan Žar, kovač; Podstenec, svoboden kmet, in Mina, njegova hči; ciganka; Luka, kovaški pomagač; vitezi, drvarji, kmetje, hlapci in ljudstvo. Kovač se je zaljubil v lepo in ponosno Mino, katero pa je mladi, iz tujine domov prišedši graščak na Preseku s pomočjo ciganice prevaral in se pred pisarjem, po mašniško oblečenim, na videz z njo poročil in pahnil v sramoto pred povabljenimi vitezi. Ko so se vpijanili vsi, je zbežala Mina k očetu, kovač je z drvarji pridrl v grad se maščevat, Luka jih je izdal, da so opozorjeni hlapci umorili kovača, Mina je zabodla graščaka.

Protestantovska dôba se je obilno porabljala za zgodovinske povesti, dramatski proizvod pa je jedini „Gospod s Preseka“. Ni primerno in naravno, da sta graščak in kovač tekmeca v ljubezni, bolj naravno bi bilo, da je vsaj svoboden kmet. Usoda je za kovača pretrda in za Mino premehka, kajti krivda zadeva Mino radi častihlepnosti.

Pri *Rad. Silvestru* se je omenilo, da je objavil v „*Zgodnji Danici*“ 1871. igro v petih dejanjih: »Egiptovski Jožef«; iz tega cerkvenega časnika še omenimo: »Predstava rojstva našega Zveličarja Jezusa Kristusa«, spisal *O. Purgaj* 1877. leta;

x. »Sv. trije kralji« 1892. l.; *F. S.*, »Sveti večer v družini«; ibidem; »Božičnica«, igra v jednem dejanji, spisal *J. Bonnel* (je morda prevod), 1885.

V raznih zvezkih „*Pomladnih Glasov*“ se nahajajo gledališčne igre za šolsko mladino.

Poslednjič bodi še omenjen slovenski Aristofan *R. Vtôrij*, ki je v »Sentimentalcu« („*Ljub. Zv.*“ 1889) ožigosal sentimentalnega pesnika Solzislava; norčujeta se ž njim Jurij Tepkovec in Mirko Resnica. Prvemu je Solzislav dal v presojo te-le stihe:

Oj, z Bogom, s cvetjem pásani ti dòl mi,
Le zvónite po pestrem dnù potoci,
Zelênite hobotno bujni holmi —
Za mano, deva, je turôbna bòl mi,
Ki v srce sòlzno vóli bajno pot si
Za mano žarni smehi, črni jóci . . . .

Ko je padla zavesa, se sliši izza kulis:

„Luna bleda sije bajno,
Vétrec šepeče sládko — tajno —
Solzislav goni čarobno lajno . . .
Lajnaj lajnaj —“

č) Pripovedništvo.

Slovensko pripovedništvo je istotako kakor pesništvo v zadnjih petindvajsetih letih, namreč od 1870. do 1895. l., storilo velik korak naprej, kajti marsikateri slovenski pripovednik iz prve dobe omenjenega četrtstoletja se še naslanja na romantiko, n. pr. dr. Tavčar v Pajkovi „*Zori*“ (Antonio Gledjević), ki je tudi v poznejšem razvitku svojega pripovedništva pridržal marsikatere znake omenjene struje. Resnična se nam dozdeva sodba, ki jo Fr. Svetič v svojem sestavku o francoskem pisatelju Viktor Hugo-nu[1]) izjavlja o romantiki: „Sme se reči, da je bil romantizem splošna notranja potreba vseh političnih in kulturno-zgodovinskih razmer. Romantizem je upor srca in čuvstva proti dvoječemu mrzlo razumnemu osemnajstemu veku. Za prosvetljenega absolutizma in francoskega prevrata zanemarjeni in teptani verski čut se spet oživlja. V politiki se ustanovi „*Sveta zveza*“, v slovstvu požene romantika kalí. Do popolne zmage je dospela romantika okolo 1830. leta. Nasproti realizmu in naturalizmu romantika ni povsod jednaka; razlika se lože čuti nego razloži.“

[1]) Ljublj. Zv. 1885, str. 677.

Pot nadelavati realizmu je začel Lavoslav Gorenjec-Podgoričan nekaj po nabiranju narodnega blaga, nekaj po svojih mnogobrojnih lepih prevodih iz najboljših slovanskih pisateljev. Postavljen je na čelo pisateljem, opisanim v tej knjigi, ker veže Bleiweisovo in Stritarjevo dobo. Dasi večinoma prelagatelj, ima dokaj samostalno mesto v naši književnosti, ker se ni pridružil nobenemu krogu. Podgoričanu se pridružuje Josip Ogrinec.

Kakor v drugih narodih je tudi v Slovencih romantiki sledil realizem, ki sta ga pri nas ustanovila Levstik in Jurčič. Svoje snovi je moral slovenski realizem zajemati najpoprej iz življenja preprostega naroda. Jurčič pravi v *„Klošterskem žolnirju"*, 9. pogl.: „Človeško življenje pak, vnanje in notranje, ta čudovita zmes izkušenj, bojev, težav, veselja in žalosti — življenje je tista velika tvarina, katero je in bode obdelovalo ljudstvo vseh obrekovanih in hvaljenih pisateljev." Nato je posegel realizem v srednje in nižje stanove. Slovenci se ne mogó ubraniti vplivom splošnega socijalnega stanja; zato jemljejo naši pripovedniki v najnovejšem času snovi uže iz socijalnega gibanja, n. pr. Govekar v *„Ljublj. Zvonu"*; Ivo Trošt *(„Družina socijalistova")*, Sovran *(„Iz nove dobe")*, X. *(„Junak sedanjega časa")* v *„Dom in Svetu"*.

Pajkova *„Zora"* se še ni mogla ponašati z odličnimi pripovedniki, ker so njeni sotrudniki z večine bili početniki, n. pr. v povesti *„Helena"* in *„Miramar"*; v prvi se vrši neverjetnost za neverjetnostjo, druga nam predstavlja deklico z nemožnim značajem. Odličnejši pripovedniki so se zbirali okolo Stritarjevega *„Zvona"* 1870. leta, urednik sam jim je stopil na čelo; oglasili so se Jurčič, Levstik, Ogrinec, dr. Tavčar, Danilo (dr. Majaron, z zgodovinsko novelo *„Elizabeta"*) in zadnje leto M. Pleteršnik z lepo povestjo iz rimske zgodovine *„Prvi dnevi drugega triumvirata"*. Nazadnje omenjena pisatelja sta pozneje zapustila pripovedno slovstvo.

Z ustanovljenjem *„Ljubljanskega Zvona"* in Trstenjakovega *„Kresa"* se je odprlo pripovednikom obširno polje, in s tem je nastopila za slovensko pripovedništvo klasična doba. Najodličnejša pripovednika v *„Kresu"* sta Pavlina Pajkovka in Anton Koder. Kodrove povesti, večinoma zgodovinske vsebine, nam predstavljajo dogodke protestantske dobe in iz časa kmetskih uporov. Pavlina Pajkovka je v romanu *„Arabela"* podala sliko iz velikomestnega življenja. Sotrudnika Kresova v tej stroki sta tudi dr. Stojan (dr. Sket) s povestmi *„Miklova Zala"*, *„Milko Vogrin"*

in „*Žrtva ljubosumnosti*“, ter Bartel z lepo povestjo „*Pomladanski vetrovi*“.

Ko so se 1861. l. vsled uvedenja ustave začele ustanavljati čitalnice in druga društva, se je v Slovencih začelo razvijati družtveno in politično življenje; Slovencem narašča omikani srednji stan in s tem se je našim pripovednikom ponujalo dovolj snovi za socijalni in politični roman. Slovenci so vstopili v salon in parlament. V salonu se je znal spretno gibati J. Kersnik, postal je najboljši pisatelj v stroki socijalnega romana; pridružili so se mu Josip Stare in drugi. Politično delovanje je napotilo dr. J. Vošnjaka, da je napisal „*Pobratime*“, sliko iz narodnega probujenja štajerskih Slovencev, isti pisatelj nam v „*Spominih iz 1883. leta*“ pripoveduje dogodke iz parlamentarnega in zdravniškega delovanja; istotako je ožigosal v igri „*Dr. Dragan*“ korupcijo višjih krogov. Na istem polju se giblje J. Kersnik s svojim „*Agitatorjem*“, ki je drugi del romana „*Cyclamen*“. Oba romana „*Pobratimi*“ in „*Agitator*“ sta izraz dejanskih razmer, samo da ide Kersnik še dalje, ker v njegovem romanu nastopata uže dve slovenski stranki.

Slovenski pisatelji obdelujejo tudi zgodovinski roman, najodličnejši zastopnik na tem polju je dr. Fr. Detela. Vse važne dobe v zgodovini Slovencev se uporabljajo, Ciril in Metodijev čas (J. Jurčič), celjski grofi (Detela), protestantovska doba (Jurčič, Tavčar, Koder, Podgoričan), francoska revolucija (Jurčič, Bartel), 1848. leto (Podravski, Iv. Trošt), 1859. leto (J. Stare in drugi), ekspedicija v Meksiko. Zasedanje Bosne pa je najbolj priljubljen dogodek našim leposlovcem in narodopiscem sploh („*Milko Vogrin*“, „*Groga in drugi*“, „*Dalmatinske povesti*“, „*Pop Pero*“, „*Handžija Mato*“, „*Svatba na selih*“ itd. itd.).

Realizem slovenskih pisateljev se izraža tudi v tem, da si pisatelji izbirajo radi svoj rojstni kraj ali vsaj bližnje pokrajine, v katerih se vršé njihove povesti. V tem obziru se najbolj odlikujejo „*Bajke in pripovesti o Gorjancih*“ od Trdine v mnogih letnikih „*Ljubl. Zvona*“; prebivalci nobene slovenske pokrajine nam ne stojé tako plastično pred očmi kakor ti Gorjanci; Dolenjska je proslula tudi po Jurčičevih in Podgoričanovih povestih. Gorenjce predstavljata Koder in Tavčar, Notranjce Trošt, Tržačane in tržaške okoličane Marica; najmanj povestij se vrši na Štajerskem in Goriškem.

Modroslovni roman je začel obdelavati dr. Mencinger; zmožen bi bil te težke naloge dr. Tavčar, ako bi nekaj omejil svoj sarkazem.

Romanov iz življenja umetnikov še nimamo, pač pa se pečajo nekatere novele s tem predmetom (glej: Kersnik, Govekar in Marica); satirično se bavita s pesniki Ivan Cankar-Trošan („Morala“, „*Lj. Zv.*“ 1894) in Murnik (v „*Vesni*“), razbojniki in tihotapci pa so priljubljeni junaki našim pripovednikom. Iz pisateljskega življenja imamo samo Funtkovo povest „*Rokopis*“.

Zborniki, v katerih se nahajajo prevodi iz slovanskih ali drugih jezikov ali izvirni spisi leposlovne vsebine, n. pr. Krajčeva „*Biblioteka*“, Trstenjakova „*Knjižnica*“ ali Gaberščekova podjetja, navajajo se v oddelku „Časniki in časnikarstvo“ v drugem snopiču 4. dela „*Zgodovine slovenskega slovstva*“.

Gospod dr. Murko navaja v svojem spisu o slovenskem slovstvu v Ottovem „*Naučnem Slovniku*“ in dr. Vidic v svojem sestavku o novejši slovenski literaturi v „*Mladosti*“, I. snopič poleg Govekarja in Murnika tudi pripovednika Karola Dolenca; to pa ni pravo ime, nego je pseudonim za pesnika Fr. Meška, ki je omenjen med posvetnimi liriki.

Slovenci smejo biti ponosni na svoje pripovednike.

Lavoslav Gorenjec-Podgoričan *) (1840—1886) iz Podgorice na Dolenjskem, je kapelanoval na raznih mestih, umrl župnik v Adlešičah.

Uže gimnazijski dijak in bogoslovec se je rad učil slovanskih jezikov; v bogoslovnici je osnoval s sovrstniki beletristični list „*Savo*“. V ljubljanskem semenišču so mu bili tovariši bivši državni poslanec Karol Klun, Ivan Vesel (Vesnin), župnik Fr. Štrukelj (Jaroslav); J. Bilc in J. Flis sta bila eno leto pred njim, Jos. Ogrinec dve leti za njim. Oglasil se je istodôbno v Janežičevem „*Glasniku*“ in v „*Danici*“. Podajal je mnogo narodnega blaga, na pr. „Narodne zagonetke in narodne pripovedke o Šembilji“ [1]), „Izdana kraljičina“, „Pripovedke o smrti“, „Mačeha in Pastorka“ [2]), „Vojaški begun“ (krajinska narodna pripovedka) [3]), „Zlatoperi ptič“ [4]), „Kočevske vraže“ [5]), „Škratelj“, narodna pripovedka [6]), „Kovač“, narodna pripovedka. [7])

*) Harambaša-Merovčkov. Slov. Nar. 1886, str. 54—55. Lj. Zv. 1886, 187—188. A. Fekonja, Kres 1886, 82—85. J. Marn Jez. XXV. 91—94. J. Šašelj Slov. 1885, 12, 13.

[1]) Glas. 1861. — [2]) Glas. 1862. — [3]) Nov. 1862. — [4]) Glas. 1863; Vganjke, Kol. Moh. 1862. — [5]) Bes. 1871; Kratkočasnice, slovenski pregovori, Bes. 1877 Kr. 1881. — [6]) Kr. 1882. — [7]) Kr. 1886.

Druga stroka njegova se lahko imenuje naravo- in narodoslovna, kajti kazal je, kako se razširjajo rastline in živali po svetu[1]), kako mnogovrstne so mravlje v Afriki[2]), kako živi opica gorila, opica gnezdeča, kenguru in severni medved[3]), krilata leverica[4]), pisal je o Zjedinjenih državah[5]), o Turškem[6]), Islandiji[7]), o Ciganih na Angleškem[8]), o družinskem življenju v Jugoslovanski (po Bogišiću)[9]), o prirodi in življenju na Tatrah[10]), o Tamulih in Santalih[11]), o guberniji Jenisej, o prebivalstvu kneževine srbske, in o Ciganih na Srbskem[12]), o Kavkazu[13]), kako Indi in kako Kočevarji svatujejo, snubijo in ženitujejo[14]), o Huculih in Goralih, o krošnjarjih v Ogerski.

Predočil je rad odlične može, n. pr. Ignacija Knobleherja[15],) Greuterja[16]), M. Pogodina[17]), J. Strossmayerja[18]), dr. Riegerja[19]), Turgenjeva[20]), Mih. Lomonosova[21]), nadškofa grofa Ledohovskega[22]), Hilferdinga[23]), Jaroslava Čermaka[24]).

Največje zasluge pa si je pridobil Gorenjec s tem, da je pripovedno slovstvo slovensko obogatil z lepimi in blagozvenečimi prevodi najlepših povestij, novel in romanov sorodnih slovanskih plemen, posebno pa iz češkega, poljskega in ruskega; izvirnih povestij ni pisal, pa vendar ni zraven Jurčiča nobeden Slovenec Slovencem podal toliko prijetnega berila kakor on. Pokazal je na ta način, kam se je zatekati, če ni dovolj lepega domačega blaga; on se sme prištevati k najspretnejšim in najplodovitejšim prelagateljem slovenskim. Za ta posel se je pripravljal uže kot dijak.

Iz češčine je prevel po Vaclavu Štulcu: „Nevera ne blaži“ [25]), „Mirijam“ [26]), „Skopuh“ [27]); po J. E. Vocelu: „Poslednji Orebita“ [28]), po P. Chocholovšku: „Kosovo polje“ [29]), „Krvina“ [30]), „Poslednji bosenski kralj“ [31]), „Ilija“ (zgodovinsko-romantični obrazi)[32]), Agapija[33]). Pristavi še: „Pravljica o klobuci.“ „Zelo žalostna resnica vsem klobukom in njegovim prijateljem, humoreska“, po V. Haleku.[34])

Pozneje so se mu priljubili bolj Poljaki in Rusi; bogata in krasna literatura poljska[35]) mu je podala dovolj lepe in hvaležne tvarine za prevode, posebno pa pisatelji Czajkowski, Jellowicki, Grabowski, E. Dulski, J. Kraszewski, Krasinski, Korzeniowski, Vinc. Pol, Wojcicki, Potocki; po prvem je prevêl[36]): „Kirdžalija“ [37—38]), podonavsko povest, ki se je jako prikupila slovenskemu občinstvu. Po Mihaelu Grabowskem, ki rad Poljake seznanja z

[1]) Nov. 1862. — [2]) Ibid. — [3]) Nov. 1863. — [4]) Nov. 1864. — [5]) Dan. 1862. — [6]) Nov. 1862. — [7]) Slov. Več. 1862. — [8]) Ltp. Slov. Mat. 1871. — [9]) Ltp. Slov. Mat. 1877. — [10]) Ltp. Sl. Mat. 1878. — [11]) Bes. 1873. — [12]) Bes. 1874. — [13]) Sl. 1873. — [14]) Kres 1882; 1886. — [15]) Dan. 1872. — [16]) Ibid. — [17]) Slov. Nar. 1870. — [18]) Slov. Nar. 1871. — [19]) Bes. 1872; Zr. 1872. — [20]) Bes. 1873. — [21]) Bes. 1873. — [22]) Bes. 1874. — [23]) Zr. 1872. — [24]) Sl. 1878. — [25]) Dan. 1863. — [26]) Dan. 1864. — [27]) Dan. 1864; dalje ima še Dan. 1866: „Morivec pa spovednik“; Danica 1867: „Spominek živemu“: pristavi še po Štulcu: „Oče in sin“, Kol. Moh. 1864; „Mati in sin“, Ljudska knjiž. 1885 — [28]) Glas. 1864. — [29]) Glas. 1864. — [30]) Nov. 1869. — [31]) Slov. Nar. 1869. — [32]) Ltp. Sl. Mat. 1869. — [33]) „Cvetje“ id. (Janežič). — [34]) Bes. 1872. — [35]) Prvi poljski prevod: „Prava ljubezen“ iz Gwiazda, Dan. 1868. — [36]) „Rudeča suknja“, Gl. 1866. — [37—38]) „Cvetje“ id. (Janežič); pristavi: „Termolana“.

jugoslovanskimi literaturami, poslovenil je „Zamet v stepah“ [1]; od najodličnejšega poljskega pisatelja Kraszewskega je udomačil v Slovencih: »Dubenske pogodbe“ [2], „Berači in beračice v Poljskej“ [3], „Koča za vasjo“ [4]; od Krasinskega: „Izkušnjavstvo“ [5]; od Korzeniowskega: „Anica“ [6], „V torek in petek“ [7], „Faktor“, „Dopisi“ [8], „Hvaležnost“ [9]; od Vinc. Pola: „Obrazci iz prirode in života na Tatrah“ [10]; od Wojcickega: „Poljske vojske obraz“ [11]; od Potockega: „Kavkaški obraz“ [12]; tudi drugi manj znameniti poljski pisatelji so mu dajali dovolj tvarine. Posebno rad pa se je pečal z rusko literaturo, iz katere je presadil na naša tla spise od N. V. Gogolja: „Podoba“ [13], „Noč pred sv. dnevom“, „Nos“, „Plašč“ [14], „Povest, kako se je Ivan Ivanovič sprl z Ivan Nikiforovičem“ [15] in „Mrtve duše“; kakor „Koča za vasjo“ je tudi ta obširni prevod izdala „*Matica Slovenska*“ v „Zabavni knjižnici“.[16] „Zajetje med Čerkesi“ je tudi po ruskem izvirniku.[17] Iz jugoslovanskega sveta nam je predočil: „Nekoliko dni pri Horvatinoviću, obrazci iz bojnega tabora“ [18]; „Družinski život v Jugoslovanskej“ po Bogišiću[19], „Bilježnikova hči“, novela iz srbskega življenja po Damjanu Pavloviću[20]; po Jokai-u je poslovenil: „Junaci v rudečih čapkah 1848“ [21], „Skrivnostno trpljenje“.[22]

Samostalen je v teh-le spisih: „67. številka, 2. nadstropje, 3. vrata“ (črtica iz življenja nekega duhovna)[23] in pa „Ovaduh“) (obraz dijaškega življenja), v katerem opisuje, kako so bili dijaki — bržkone njegovi sošolci — neplemenitega tovariša kaznovali in spokorili. Istotako je spretno narisal narodnega učitelja, ki bodi plemenit, pobožen, rodoljuben, dovolj omikan in dobrovoljen.

Iz tega se izprevidi, da se mu mora pripisovati več izvirnosti, nego se navadno misli, kajti poleg prevajanja si je stekel zaslug z nabiranjem narodnega blaga ter s prirodo- in narodopisjem.

Josip Ogrinec (1844—1879) *)

iz Podgorja pri Kamniku, je bil v Ljubljani od 2. do 8. gimnazijskega razreda v Alojzijevišču, kjer je vodja Grabnar v njem zanetil ljubezen do pisateljevanja. Dasi ne posebno nadarjen, se je poleg

[1]) Nov. 1884; 1885. — [2]) Slov. Nar. 1871. — [3]) Zr. 1872. — [4]) Sl. Mat., Zab. knjiž. 1886 — [5]) Slov. Nar. 1871. — [6]) S. 1872. — [7]) Ltp. Sl. Mat. 1870. — [8]) Bes. 1870. — [9]) Bes. 1873. — [10]) Ltp. Sl. Mat. 1878. — [11]) Bes. 1871. — [12]) Bes. 1871. — [13]) Nov. 1863. — [14]) Nov. 1864. — [15]) Ltp. Sl. Mat. 1875. — [16]) Sl. Mat., Zab. Knjiž. 1886, 1887; Rusa Gogolja je tudi opisal v Bes. 1872. — [17]) Sl. 1875, 100—105. — [18]) Sl. 1876. — [19]) Ltp. Slov. Mat. 1877. — [20]) Sl. Nar. 1871. — [21]) Sl. Nar. 1871. — [22]) Bes. 1873. — [23]) Kol. Moh. 1882; Dostavi: „Očeta Blaža otlina“ po nemškem izvirniku. „Ljudska knjižnica“, Maribor 1886. — Josip Marn pripoveduje, da je „Mrtve duše“ prelagal v najhujših bolečinah, ko ga je mučila vodenica, da ni mogel niti ležati, niti sedeti.

*) Josip Benkovič, Dom in Svet 1890. — Slika Josipa Ogrinca v Dom in Svetu 1891. — Fr. Levec, Sl. Nar. 1879. — Jos. Stritar, Zv. 1879. — Vatr. Holc: Na grobu Jožefa Ogrinca, Lj. Zv. 1880.

šolskih predmetov učil tujih jezikov. L. 1864. je vstopil na odločno željo materino v ljubljansko semenišče; a v drugem letu izstopivši se je v Zagrebu vpisal v pravoslovno akademijo. Jeseni 1866. l. je odšel na Dunaj in do 1870. l. poslušal predavanja o prirodoslovju, 1872. l. je pisal v Ljubljani za „*Dramatično društvo*“, supliral 1872—73 na novomeški gimnaziji in od 1874. l. do smrti služboval za profesorja prirodoslovja, matematike in zgodovine na gimnaziji v Vinkovcih.

Mladega bogoslovca je srce vleklo v javno življenje; bogoslovec je zložil pesmici: „Slovenski Lipi“ in „Za Boga in za domovino“, ki se nahajata v V. letniku bogoslovskega časnika „*Slovenska Lipa*“. L. 1863.—64. je pisal za „*Zgod. Danico*“. Ko je Stritar 1867. leta osnoval „*Pisateljsko društvo*“, se je ognjevito poprijel pisateljevanja; podpisaval se je: J. O., Jože s Podgorja, J. Medvedov, O. Osipov.

Njegov glavni predmet je bilo prirodoslovje; iz tega je narisal slike, n. pr. „Petelin“ [1]), „Povodna žaba“ [2]), „Krtov pogreb“ [3]), „Vrstica nekterih posebno zanimivih osâ“.[4])

Klasični so „Obrazi iz narave“ [5]): „Po zimi“, „Golob“, „Kos“, „Lipa“, „Nevihta“ [6]), „Na razhodu“ [7]); izmed teh se posebno odlikujeta „Kos“ in „Lipa“. V jednakem zmislu je popisal „Pčelo, kakova je in kako se razvija“ v izvestju vinkovske gimnazije 1878. Splošna prirodoslovna vprašanja je razpravljal v sestavkih: „Nagon ali preudarek?“ [8]), „Naravoslovne črtice“ [9]). Te slike iz narave pa ne sežejo do njegovih klasičnih „Obrazov iz narave“, v katerih se kaže njegov humor, n. pr. „Cunjar“ [10]), „Berač“ [11]), „Ptičar Blažič“ [12]), plastični so „Lemenatar“ [13]), „Kaplan“ [14]), „Farmešter“.[15])

Njegova vrlina pa je bilo pripovedništvo; snovi je zajemal iz malomestnih razmer, n. pr. „Malomeška prigodbica“ [16]) nam kaže resnico, da bogati in ozkosrčni stariši včasih vničijo srečo svojih otrok. „Žila premogova“ [17]) je jednaka Erjavčevi povesti: „Ni vse zlato, kar se sveti“.

Izmed šaljivih povestij: „Ureh tretjikrat ženin“ [18]), „Eden dan ženin“ [19]), „Pismo Ošpete Skomrahe ta Janezastemu Skomrahu,

---

[1]) Sl. Gl. 1868. — [2]) Ibid. — [3]) Bes. 1869. — [4]) Bes. 1870. — [5]) Zv. 1870. — [6]) Zv. 1870. — [7]) Zv. 1870. — [8]) Zv. 1876. — [9]) Kol. Moh. 1878; pristavi: V afrikanski puščavi. Bes. 1870. — [10]) Zr. 1872. — [11]) Zr. 1873. — [12]) Zr. 1874. — [13]) Sl. Nar. 1875; 86, 88, 98. — [14]) Sl. Nar. 1875; 59. — [15]) Sl. Nar. 1875; 75, 76. — [16]) Zr. 1875. — [17]) Zv. 1870. — [18]) Sl. Nar. 1874; 252. — [19]) Sl. Nar. 1876; 130

ki na Dunaju za doftarja štedira"[1]) se posebno odlikuje zadnja po svoji nedosežni satiri.

Priprostemu slovenskemu ljudstvu so namenjene povesti: „Lesena noga"[2]) (vrši se v časih francoskih vojsk blizu Kamnika), „Setev in žetev"[3]), „Največji revež"[4]), „Babina Greda"[5]), „Blagor kmetskega stanu"[6]), „Babjeverstvo".[7]) Omikanejšim krogom so namenjene novele: „Solnce in senca", „Čegava bo?"[8]), „Čast in sramota", slike iz ljubljanskih uradniških krogov. V srednjem veku vrši se povest „Čarovnica iz Karneka"[9]), za časa pokristjanjenja Slovencev: „Vojmír ali poganstvo in krst".[10])

Ko je 1878. l. v Budapešti zvršil svoj izpit, popisal je svojo pot v madžarsko prestolnico v sestavku „Madyar ember in Budapešta"[11]), v katerem izraža svoje mnenje, da madžarska omika nima stalnih tal. K sestavkom, ki so navedeni v obširnem in temeljitem Benkovičem spisu o Ogrincu v „*Dom in svetu*", pristavi še: „Strnišče"[12]), „Obritov Jože — prida človek"[13]), „Marjeta"[14]) in „Valovi srca"[15]). „*Dom in svet*" (1890) je prinesel nepopolno Ogrinčevo povest „Enaki in različni poti", katero je dopolnil Domen Svetko. Jako marljivo je Ogrinec za „*Dramatično društvo*" prirejal igre. (Glej „*Bibliografija*".)

Iz pesništva imamo samo balado „Izteklo jezero" v Raićevi knjigi „*Pomladansko cvetje*", Trst 1871.

Radi svoje zgovornosti in svojega naivnega in nedolžnega humorja je bil Ogrinec priljubljen v omikani družbi in med kmeti. Vir, iz katerega je zajemal snovi svojim povestim, je bil dom njegov; njegova mati je znala mnogo narodnih pesmic in bajk; kmetje so radi hodili v Medvedovo hišo (tako se je reklo po domače njegovi rojstni hiši) v vas in so tam kramljali po domače, kar so vedeli in znali. Svoje povesti je Ogrinec prehitro pošiljal v svet; nekateri značaji so premalo utemeljeni, v opažanju in opisovanju narave pa je bil pravi veščak, in njegovi „Obrazi iz narave" spadajo med najboljše spise našega slovstva.

---

[1]) Sl. Nar. 1875. — [2]) Ltp. Sl. Mat. 1870. — [3]) Sl. Več. 1875. — [4]) Kol. Moh. 1877. — [5]) Sl. Nar. 1878. — [6]) Bes. 1869. — [7]) Bes. 1871. — [8]) Listki I., 1872. — [9]) Zr. 1872. — [10]) Sl. Več. 1871. — [11]) Sl. Nar. 1878. — [12]) Sl. Nar. 1871; 21. — [13]) Sl. Nar. 1872; 81. — [14]) Sl. Nar. 1875; 233—236. — [15]) Sl. Nar. 1876; 219—231. Dostavi „Kamnik", Ltp. Sl. Mat. 1870; „Kralj Samo", nemški spisal Fasching, poslovenil J. Ogrinc, Zr. 1872; „Terno" v knjigi „Križem sveta" 1877.

Josip Podmilšak (Andrejčkov Jože, 1845—1874)

iz Krašnje na Kranjskem, je bil iz sedmega razreda ljubljanske gimnazije vzet k vojakom v topničarski polk „Cesarjevič Rudolf" in prišel na Ogrsko. L. 1870. je stopil v zasebno službo v Celovcu, 1871. l. v službo deželnega odbora kranjskega, 1872. l. k brzojavu v Trst. Obolevši v neugodnem podnebju se je šel zdravit v Kamnik in umrl v Ljubljani.

Uže v četrti šoli se je seznanil z Antonom Janežičem in ostal ž njim v zvezi do njegove smrti. V kratkem času svojega življenja je Podmilšak spisal mnogo povestij; uvidel je takoj, da se ima pripovedno slovstvo opirati na narodno podlago; v vzgled so mu bili Levstikov „Martin Krpan", Jurčičev „Jurij Kozjak" in Ciglerjev roman „Sreča v nesreči"; to priznava tudi sam.[1]) Najpoprej je omeniti, da je zbiral narodno blago, n. pr. „Zapuščena" [2]), „Sv. Til".[3]) Svojim povestim je jemal snov iz narodnega življenja na kmetih, n. pr. *a*) „Kako se je Pekec s hudičem metal, lovcem pete odnesel", *b)* „Črni graben", *c*) „Korenina Krašnjiških županov", *d)* „Železni Križ" [4]). Na Jurčiča se naslanja tisti del v zadnjem poglavju, v katerem pripoveduje Mrtanovec, zakaj da ne nosi več podplatov. Na narodno snov se nanaša tudi „Ubežnik", domača povest [5]). „Spiritus familiaris" popisuje življenje kmetskega čudaka Skurta [6]). Življenje voznikov nam popisuje povest „Gregel Košenina" [7]).

Na njegove proizvode so vplivale tudi razmere, v kojih je živel. Omenili smo, da ga je vojaški poklic poslal na Ogrsko; zato nam popiše „Krvavo krčmo na ogrskej pustinji" [8]). Tudi izmed pesmic, katerih je zložil nekaj po narodni tvarini, se „Mlada ciganka" [9]) spominja ogrske dežele:

Prišel sem v deželo Ogrsko široko,
Videl ondi Nitro, Donavo globoko.

Ironija na njegov položaj je slika „Srečen! Obraz iz vojaškega življenja" [10]). Mnogo malih povestic je spisal za *„Besednik"* in za

Greg. Jereb, Lj. Zv. 1884. — [1]) Slov. Glas. 1868. — [2]) Slov. Glas. 1864, 226. — [3]) Sl. Glas. 1864, 226. — [4]) Sl. Glas. 1864, 256; pristavi: „Sv. Štefan", Slov. Glas. 1865; „O Torki", Slov. Glas. 1864, 353; „O divjem možu", Slov. Glasnik 1864, 379. — [5]) Slov. Glas. 1867. — [6]) Slov. Glas. 1868, 25, 60. — [7]) Slov. Glas. 1868, 170, 203. — [8]) Bes. 1872, 177. — [9]) Slov. Glas. 1868, 207. „Iz ogerske planjave" se zôve povest, ki se nahaja v njegovi rokopisni ostalini. [10]) Slov. Več. XXXIII. 1875. „Roparjeva ljubica", „Obraz iz vojaškega življenja", Zr. 1872.

knjige „Družbe sv. Mohorja“; česar Janežič ni mogel porabiti za svoj „*Glasnik*“, je prepustil družbi. Za „*Besednik*“ je Andrejčkov prelagal večinoma iz češčine, n. pr. „Spomin na Dubrovnik“ [1]), „El Nino, tolovajski častnik“ [2]), „Amerika, ali povsod dobro, doma pa najboljše“ [3]) je po poljskem izvirniku priredil Podmilšak. Za „*Besednik*“ je priredil zemljepisne sestavke, n. pr. „O ledenem morju“ [4]), „Severna luč“ [5]), „Laponci“ [6]), „Sibirija“ [7]), „Gora Vezuv“. „Miha Brtoncelj in njegove čudne dogodbe po svetu.“ [8])

Pa tudi v prirodopisje spadajo nekateri spisi, večinoma prevodi, n. pr. „Burja in zametje v Alpah“ [9]), „Moč in korist vode“ [10]), „Potresi v južni Ameriki“.[11])

Preprostemu ljudstvu so zadoščali njegovi spisi, višje izobraženim krogom pa ni znal pisati, ker mu je nedostajalo širše vsestranske omike. Ko je moral pisati za denar, je pisal slabeje; to se pa dotičnikom ne more vzeti za zlo zlasti takrat ne, kedar nimajo stalnega kruha. Da pa ni hotel popravljati hib, odkritih mu v dobrohotnem namenu, to se ne more grajati dosti ostro. Njegovi najobširnejši povesti za preprosto ljudstvo sta: „Sabinka, slovenska junakinja“ [12]) in „Žalost in veselje“.[13]) V obeh teče beseda gladko in prijetno.

Josip Jurčič (1844—1881) [14])

se je porodil kot drugi otrok „bornemu kmetu“, kakor je on imenoval svojega očeta. Hodil je v šolo na Krko, pozneje v Višnjo goro in je prišel 1885. l. v normalko v Ljubljani, kjer mu je bil prvo leto učitelj Blaž Praprotnik. V gimnazijo prestopivši 1857. l. je imel izvrstnega učitelja starega Pogorelca, odličnega latinca. V

[1]) Bes. 1873. — [2]) Bes. 1872. — [3]) Bes. 1869; sem še pristavimo „Maščevanje“ povesti iz poljščine, Bes. 1869. — [4]) Bes. 1869. — [5]) Ib. — [6]) Bes. 1873; Samojedje ib. — [7]) Ib. Izlandija in Izlandčanje ib., Potovanje na goro Athos, Sl. Gl. 1868. — [8]) Bes. 1870. — [9]) Cvetje II. 1876. — [10]) Ib. pristavi: „Življenje na planini“, Bes. 1871. Tu pristavimo še: „Lepe pesmi glas seže v deveto vas“, Koled. Moh. 1867; „Zgodovina motniškega polža“, Sl. Gl. 1868; „Bor z volkom“, Kol. Moh. 1869; „Kralj Mida v mongolski obleki“, Bes. 1874. — [11]) Bes. 1870. — [12]) Bes. 1876. — [13]) Slov. Več. XXI. — [14]) Josip Jurčič, Fr. Levec, Sl. Nar. 1881, 101—104; Zarnikov nagrobni govor, Sl. Nar. 1881, 106. — Akademija Jurčiču v spomin, Sl. Nar. 1881, 285. — Lj. Zv. 1881, 325. — Kr. 1882, 61. — Slov. 1881, 47, 57. — J. Stritar, Zb. sp. V. 216—226. — Dr. Vošnjak, Spomini na Jurčiča, Lj. Zvon. 1888, 48. — Obzor 1881. — Agr. Ztg. 1881; 1889, 545; 1890, 267. — Fr. Selak, Politik 1881. — Vladimir Levec. — X-Ne-Starina: „Jurčič in parket“, Edin. 1897.

Alojzijevišče sprejet je imel izbornega prefekta Jurija Grabnarja, pesnika *„Kranjske Čebelice“* in čestilca Prešernovega. Sedmo šolo dovršivši je izstopil iz Alojzijevišča in živel ob tem, kar si je zaslužil s peresom. V osmem razredu je srečno utekel veliki nevarnosti. S Celestinom in Marnom je izdal almanah *„Slovensko Vilo“*, ki je obsegal povesti, novele, balade in romance. Zaradi njegove povesti „Jurij Kobila“ so ga grajali profesorji, Bleiweis v *„Novicah“* in Janežič v *„Glasniku“*. Nasvetovana in zahtevana službena kazen pa ni obveljala. L. 1865. se je šel učit na Dunaj klasičnega jezikoslovja, kjer je prestal mnogo revščine. L. 1868. je prišel v Maribor k Tomšiču za sourednika *„Slovenskegv Naroda“*, pomagal 1870. l. Stritarju pri *„Zvonu“*, sodeloval istega leta v Sisku v *„Zatočniku“* in *„Südslavische Correspondenz“*, prevzel 24. majnika 1871. leta uredništvo *„Slovenskega Naroda“*, se ž njim preselil 1872. leta v Ljubljano, kjer je umrl dne 3. majnika 1881. l. ob $^1/_4$ na 10 zvečer.

Bil je Jurčič ljubljenec svojega 80letnega deda († 1858), ki mu je pripovedoval dogodbe o čarovnicah in strahovih, o bojih s Turki, o Francozih, ki so mladeniče lovili v vojake, o hrvatskih tihotapcih, o nekdanjih zatiških menihih in mu na tak način zbujal domišljijo in zanimanje za povesti. Jurčič četrtošolec je 1861. l. v *„Novicah“* priobčil spis „S p o m i n i n a d e d a“ z izmišljenim imenom J. Zavojščak. Poprej omenjeni prefekt J. Grabnar ga je razumno vodil in mu dajal primerno berivo. Marljivo je uže takrat čital spise nemške pisateljice Ide Hahn-Hahn in se vglobil v Walter Scotta; tega pisatelja romani so nanj vplivali tako močno, da je odločil svojemu narodu biti Walter Scott. Zelo mu je bilo v korist, da je bil porojen v takem kraju, kjer se govori lepo slovensko narečje, da ga je seznanil 1865. l. z Levstikom Levec, ki pravi: „Dasi po značajih jako različna, bila sta si v mnogih stvareh sorodni naturi: oba slovanska realista, oba sovražnika parketa, a velika čislatelja slovenskega kmeta, beračev slovenskih in vseh kmetskih originalov.“ [1]) Pisal je Jurčič o slovenskih narodnih pripovedkah, n. pr. „Kako so trije brati hudiču služili“ [2]), „Mogila pri Virji in narodna pravljica o njih“ [3]), „Zakrpana Višnjagora, raztrgan Žužemberg“ [4]), „Jesenska noč med slovenskimi polharji“ [5]), „Spomini

[1]) Fr. Levec, Spomini o Josipu Jurčiču, Lj. Zv. 1888, 423. — [2]) Slov. Glas. 1864. — [3]) Slov. Glas. 1863. — [4]) Nov. 1864. — [5]) Slov. Glas. 1864; pristavi: „Pozimski večer na slovenski preji“, Novice 1863, 290; „Kaj se v Križmanovem prerokovanji pripoveduje o kralju Matjažu“, Nov. 1863, 348.

starega Slovenca“ [1]). Levstikov spis v *„Novicah“* 1858: „Napake slovenskega pisanja“ je prečital trikrat, si ga dobro vtisnil v srce in vse svoje življenje pisal po njem. Silno sta nanj vplivala istega pisatelja „Martin Krpan“ in „Potovanje od Litije do Čateža“.

Velikega pomena zanj je bila prva njegova večja povest „Jurij Kozjak“, katero je Jurčič spisal sedmošolec; „družba sv. Mohorja“ mu jo je nagradila s 100 gld. Lepo in v narodnem duhu risani značaji, Dolenjcem znani kraji, samostan zatiški, cerkev Matere Božje na Muljavi id. se je narodu priljubilo tako, da se je povest v drugič natisnila v 2500 izvodih. S to pripovestjo se je Jurčič seznanil z Antonom Janežičem, ki ga je odslej kolikor možno gmotno podpiral, da je vsaj za silo nekaj časa izhajal na Dunaju.

Povesti iz slovenskega narodnega življenja.

„Domen“ je bil nezakonski sin. Oče se je zavezal sina preskrbeti s pogojem, da mati ne izda očeta. Odrasli Domen je vstopil v službo bogatega kmeta Jurce, ki je imel lepo osemnajstletno rejenko Anko. Jurca se je ustavljal ženitvi teh ljubečih se src, nekaj radi svojega premoženja, nekaj radi prigovarjanja grajščaka Sove — očeta Domnovega — in ga je izpodil iz službe. Sova ga je hotel utakniti v vojake. Anka je izvedela to in povedala Domnu, ki je utekel na Turško, a črez deset let vrnivši se na čelu razbojniške čete, zažgal Sovine dvore. Nastal je boj: Sova je smrtno ranjen izdihnil svojo črno dušo. — (Sl. Glas. 1864.)

Usoda je hudo tepla revnega Domna, ki bi bil lahko postal blag človek v ugodnejših razmerah. Sova se mora pristuditi vsakemu čitatelju; potomec je ptujcev, ki so prišedši obogateli in v svoji trdosrčnosti gazijo vse božje in človeške pravice.

„Tihotapec.“ Povest se vrši na Dolenjskem; glavne osebe so: Tihotapec France Štivernik in njegova sestra Rezika, vodja graničarjev Peč, ljubimec Rezike, krčmar Rebernik, Fortunatek Tekmec iz Suhe, graničarji, hrvatski kontrabantarji in kmetje. Štivernik je v Rebernikovi gostilni zapazil, da prihajajo graničarji in da je izginil njih vodja; on ga zasleduje in mu jih pod oknom svoje sestre pošteno naloži na hrbet ter pobegne med kontrabantarje. Devet let se je klatil ž njimi po gozdih; slučajno so ga našli obstreljenega; izdahnil je v hiši svojega svaka. — (Sl. Glas. 1865.)

France je telesen orjak, ki se premalo briga za dobre svete svoje dobre in bistre sestre, katero srčno ljubi, a je ne

---

[1]) Zbr. spisi II. pristavi: „Brič“, Sl. Nar. 1875, 60, in „Hišica na strmini“, „Glasnik za zabavo“ id., Maribor 1869; „Kako je Kotarjev Peter pokoro delal, ko je kradel krompir?“, Moh. Kol. 1880; „Dva brata“, Moh. Kol. 1868.

posluša. Klasična podoba je Fortunatek Tekmec, ki je smešen v svojem vedenju, kedar se čuti razžaljenega. Francetova usoda je nekoliko jednaka Domnovi, samo da je bolj zaslužena.

V časih francoske vlade vršita se povesti:

„Moč in pravica"[1]) in „Golida."[2]) Prva predstavlja nasledke zakonske nezvestobe, druga nasledke nesporazumljenja. Dva Francoza sta prišla k nekemu mlinarju in zahtevala „gallino". Mlinar prinese „golido", a jih z golido dobi tako po glavi, da se mrtev zvrne na tla. Pustila sta pri hiši košarico z „otrokom". Otrok imenovan Golida je postal premožen mož, domači sin pa, ki ga je sovražil, je popolnoma obubožal.

Po vsebini je ta povest „Golida" nekoliko jednaka povesti „Dva brata".

„Grad Rojinje."[3]) Grajščak France Rojar si je v rejencu Vilibaldu Polutu odgojil pravega gada. Ko sta šla proti Turkom v boj, je Vilibald dobrotnika nevarno ranil in raztrosil vest, da je pal grajščak, ter se oženil z Rojarjevo ženo. Ko je Rojar prišel nazaj, je Polut zbežal z ženo med razbojnike in bil obešen, ona pa je umrla v revščini.

Jako lep je prizor, ko Rojar v krčmi blizu grada najde svoje nekdanje hlapce, ki so mu zelo udani.

„Ponarejeni bankovci."[4]) Poprej pošteni kmet Zakrajec je opeharil revnega kmeta, ki je hotel svoj dolg plačati in ga izbrisati, sodnik pa je prišel na sled tej zvijači in ga zaprl. Ubežavši je zvedel, da mu je umrla žena, orožniki so ga ujeli in ustrelili.

Na Kranjskem so bili nekateri znameniti ponarejalci denarja, torej je snov hvaležna za povest, samo neverjetno je, da bi kakov ponarejalec svojo umetnost kar prvemu kmetu natvezel na nos.

Sem prištevamo manjše povesti: „Dva prijatelja", *„Slov. Vila"* 1865; „Urban Smukova ženitev", *Sl. Glas."* 1865; „Sosedov sin", *„Mladika"* 1868; „Nemški valpet", *„Sl. Glas."* 1867 in „Pipa tobaka", *„Zv."* 1870; zadnjo povest je Dav. Hostnik prevêl na ruski jezik v *„Slov. Svêtu"* 1895.

Zgodovinske povesti.

„Hči mestnega sodnika." Avstrijski vojvoda Ernest je kranjski deželi imenoval poglavarjem Jurija s Turjaka, prevzetnega plemenitaša, ki je sovražil meščane. Tem pa je bil zaščitnik Janez Sumerek, mestni sodnik. Njegovo lepo hčer je snubil mladi trgovec Grniščak, a ona je več verjela zvitemu Lahu, prijatelju deželnega poglavarja, in ž njim pobegnila na grad deželnega poglavarja. Pri begu so se služabniki glavarjevi spopadli z mestnimi

[1]) Sl. Glas. 1866. — [2]) Zv. 1870. — [3]) Sl. Več. 1866. — [4]) Sl. Več. 1880.

čuvaji; zato je poglavar sodnika dal pod ključ, češ da ne zna varovati reda. Nastali upor je potolažil sodnik, izvedevši, da je hči njegova v poglavarjevem gradu. Lah je usmrtil ljubico, ker jo je zahteval deželni poglavar; Italijana je usmrtil Grniščak, poglavarja pa odstavil Ernest. — (Sl. Glas. 1866.)

Jurčič je visoko cenil pošteni značaj nepokvarjenega slovenskega naroda, ne ugaja mu pa svojstvo starejih kulturnih narodov, ki živé okolo nas; to se razvidi iz te povesti in iz žaloigre „Tugomer“. S tem ni nameraval čitateljem vcepiti mržnje do inorodnikov, nego hotel je samo povzdigniti ponos svojih rojakov.

„Klošterski žolnir.“ Sloveči samostan v Kostanjevici na Dolenjskem, ki ga je 1234. leta ustanovila Juta, žena koroškega vojvode Bernharda, hči češkega kralja Otokarja (1197—1230), je imel z nekim sosednim grajščakom pravdo zaradi lepega gozda Krakovo in je poklical zemljemerca, naj po starih zaznamkih v samostanskih zapisnikih razmeri zemljišča. Ta zemljemerec, Adam Žabranek, se je pa zaljubil v bogato in lepo deklico, Kodranovo Katrico, samostanski prijor pa, njen stric, se je protivil zakonu; zato ga je „žolnir“ ob priliki neke vožnje po Kolpi sunil v vodo, da je menih utonil. Žabranek je izginil, črez nekaj časa se zopet vrnil in snubil Katrico, pa uprav pred poroko se je izvedel po ribiču Vidu zločin. Snubač se je ustrelil. (Sl. Glas. 1866.)

Izvrstno so pogojene slike prijorja in Katrice; Jurčiču se navadno očita, da se mu ni posrečilo naravno slikati ženskih ulog, to očitanje glede Katrice ne velja; Katrica je lep naraven značaj kmetske deklice, ki se je vnela v prvi gorki ljubezni.

„Sin kmetskega cesarja.“ Ilija Gobec, vodja v kmetskem uporu, je bil strašno kaznovan: bil je venčan z železno krono. Njegov sin, Ilija Kosoman, je ukrenil osvetiti se tlačitelju kmetov, baronu Joštu Turnu, čegar služabnik je Kosomana obvestil o Turnovih potih. Sorodnik Kosomanov, vrli župnik pri sv. Križu, se je trudil stričnika spraviti na mirno pot in ga odvesti od maščevalnih namenov. Imela se je vršiti poroka Joštovega sina Viljema. Kosoman je s trumo 100 mož vdrl v grad, dal povezati nekatere goste, barona Jošta pa in sina odvesti v skalnato špiljo. Baronovi prijatelji in hlapci so še o pravem času rešili gospoda, Kosomana pa so ranili do smrti. Stari baron je v kratkem umrl, njegov sin pa s svojo soprogo Heleno dobrohotno ravnal s podložniki. — (Bes. 1869.)

Kosoman je sicer umrl kot žrtva svojih blagih namenov, da bi kmete rešil suženjstva; osveta je utemeljena v človeški naravi, pa mladi baron kaže, da so kmetom napočili bolji časi.

V protestansko dôbo spada povest „Jurij Kobila“. „*Slovenska Vila*“ 1865.

„Erazem Tatenbach.“ Proti cesarju Leopoldu so se bili zarotili na Hrvatskem grof Peter Zrinjski, navdušen po svoji duhoviti soprogi Anki, Fran Frankopan, ogrski grof Veselény, grof Nadasdy in grof Erazem

Tatenbach, posestnik mnogih gradov na Spodnjem Štajerskem, in nekaj drugih plemenitašev. Iskali so zveze s Poljaki, Francozi in celo Turki. Odlično ulogo igrajo v tej zaroti Tatenbachov pisar Ribelj in pisar mariborskega mesta Jakob Koder. Tatenbach, pohoten in krut človek, je onečastil lepo Marijano, hčer svojega oskrbnika Gurnika, katera je bila naklonjena njegovemu pisarju Ribeljnu, in je dal tekmeca zapreti. Ta pa je iz maščevanja tajno pogodbo izdal Jakobu Kodru, ki jo je poslal na odločilno mesto. Predno je buknil upor, je vlada prijela upornike in vse obglavila. — (Sl. Nar. 1873.)

Tako za zgodovinski roman, kakor za dramo bi iz tega važnega zgodovinskega dogodka bila primernejša oseba Peter Zrinjski ali njegova soproga nego pa Erazem Tatenbach. Po bitki na Beli gori 1610. l. je na Dunaju začel vladati nemški duh, ki je tem bolj ozlovoljil nenemške narode, ker so po bitki pri sv. Gothardu 1664. l. pridobljeni večjidel vsled slovanske hrabrosti, dunajski diplomati prenaglo sklenili mir, ne oziraje se niti na Ogre, niti na Hrvate, kajti na najvažnejša mesta v jugu Avstrije so postavljali nemške dostojanstvenike. Na dvorih hrvatskih velikašev se je govorilo in pisalo hrvatski, začelo se je gojiti pesništvo, snovala se je večja slovanska država, h kateri bi pripadale tudi slovenske dežele. Tatenbach pa je mislil le na to, kako bi postal naslednik celjskih grofov. Bil je poleg tega pohoten in silen človek, ki je zanemarjal svojo blago in skromno ženo, rojeno grofico Fogačevo; za poštenje lepih kmetskih deklet mu ni bilo mar. Dosleden v svojih sklepih ni bil, saj se je lepa Ana Zrinjska navlašč pripeljala v Račje blizu Maribora, da bi ga bodrila na vztrajanje.[1])

Na široki podlagi zasnovan, a nedovršen roman je:

„Slovenski svetec in učitelj.“ Po Lubiji veslata proti Ljubljani Strahomer in zaročnica mu Promislava, uzor ženske lepote, pogumna, a vendar dražestna deklica. V Ljubljani razlaga krščansko vero sv. Metodij, a drugi dan se je napotil na sod pred nemške škofe. Metodij je tako vplival na Strahomera, da je postal njegov učenec z imenom Gorazd. Slovenci so ujeli Promislavo in jo pripeljali pred svojega kneza. Nemški škofje so Metodija vrgli v ječo, a Hinkmar ga je hotel rešiti, ko bi Metodij pri papežu hotel zagovarjati njegove sebične namene, kar pa je Metodij odklonil. Zvršuje se roman s popisom, kako sta se sv. Metodij in Svetopolk sešla na Ptuju, kjer

[1]) Z isto zgodovinsko tvarino je nekoliko v zvezi Jurčičeva krajša povest: „Bojim se te.“ Anton Tatenbach, sin obglavljenega Erazma, je stopil v Renski samostan nad Gradcem, ker mu je rekla izvoljenka, da se ga boji. Osem let pozneje se mu je, ne znajoč ga, izpovedavala; v zakristijo gredé je vzkliknil: „Dobro je bilo, da se me je bala.“

so nemški duhovniki Metodija prihlinjeno-prijazno vzprejeli. V neki hiši na Ptuju pripoveduje Promislavina babica vnukinji, kako je postala ona žena orjaškemu Obru. — (Lj. Zv. 1886.)

Romani.

„Deseti brat.“ Mladi vseučiliščnik Kvas je na gradu „Slemenice“ poučeval grajščakovega sina in se zaljubil v Manico, svojega gojenca sestro, ki je bila namenjena Marijanu, sinu sosednega grajščaka na Polesku. Na lovu je videl Kvas tudi Martinka Spaka, desetega brata, umazanega in raztrganega človeka, ki je životaril v tamošnji okolici. Stopil je Spak v bližnji gozd in slišal prepir med Marijanom in Kvasom. Po odhodu Kvasovem je Spak začel prepir z Marijanom, se stepel ž njim in mu dal po glavi usodni udarec. Dolef, grajščakov brat, navaden pijanec naletevši na pol mrtvega Marijana, ga ukaže spraviti domov. Kvas je prišel na sum, da je umoril Marijana in je moral v zapor. A tudi Spak je dobil rano in je moral v Krjavljevo kočo in je poslal po Kvasa in mu izročil nekaj pisem. Pa tudi Piškav, gospodar na Podlesku, je prišel k Spaku. Ta Piškav se je v mladosti bil seznanil z neko Magdaleno Strugovo; iz tega znanja se je porodil nesrečni deseti brat. Zapustil je nesrečno mater in se poročil zopet: sad tega razmerja je bil Marijan. Pravo ime Piškava je bilo Kaves ali Kvas in Piškav je bil stric vseučiliščniku Kvasu, ki je v zakon dobil Manico.

V tistih letih, ko je Jurčič trpel največjo bedo na Dunaju, se je rodil „Deseti brat“, ki ima klasične podobe in izborno narisane značaje, n. pr. Krjavlja, Dolfa, Obrščaka id.

Idejo za to povest mu je dal Levstikov fragment „Deseti brat“ v „*Napreju*“ 1863. l. O „Desetem bratu“ mu je napisal Levstik dolgo kritiko, vsak oddelek ocenil natanko, hvalil vrline, grajal pa tudi slabe strani. V „Desetem bratu“ pa se zrcalijo tudi Jurčičevi spomini na rojstni kraj. Jurčič študent je zahajal na bližnji grad Kravjak in poučeval v slovenščini grajsko gospodično Ivanko Ott, spretno slikarico. Lastnik grajščine je bil Ott iz Hessen-Darmstadta, ki se je 1878. l. zopet povrnil v Nemčijo. Med učenko in učiteljem se je izcimilo nežno razmerje: Benjaminova Manica v „Desetem bratu“ je Ivana Ott. Njuni poti sta sicer šli pozneje narazen, a prijateljski sta si dopisavala še dalje, kakor je sam Jurčič pravil Levcu. Zgodovinsko znameniti grad Kravjak, nekdaj lastnina slavnega dolgobradega barona Ravbarja, je kupil neki trgovec v Ljubljani in ga podrl do tâl.

„Med dvema stoloma.“[1]) Vseučiliščnik Nikolaj, sin Kolodeja, bogatega kmeta na Dolenjskem, je ljubil Tončiko, hčer očetovega soseda Pridona. V isto vas je prišla na letovišče Lujiza Vit, sorodnica nekega

[1]) Slov. Knjiž. 1876.

sodnega pristava, in je s sladkimi besedami omamila Nikolaja. Sebična Lujiza pa se je potem oklenila bogatega trgovca Majerja, ker je mislila, da je Nikolaj obožal, ko je njegovemu očetu pogorela hiša. Nikolajev prijatelj, dr. Sok je razkril podli značaj Lujizin, Nikolaj se je zopet bližal Tončiki, a ker ga je ta odklonila, šel je v boj proti Turkom in tam častno padel.

Jurčič je tudi v tej povesti prav dobro pogodil ženski značaj Tončike; naravno in simpatično je risana ta razumna kmetska deklica, ki presega po svojem značaju vseučiliščnika.

„Doktor Zober.“ [1]) Mlad inženir Lisec je prišel v Volčjak merit gozde; vaški župan ga je nastanil v koči zdravnika dr. Zobra, ki je bil odsoten uže dve leti. Lisec se je seznanil z gospôdo na gradu Pražanku. Nepričakovano se je vrnil dr. Zober in po svojem skrivnostnem vplivu Liscu priskrbel stanovanje na gradu, kjer se je tisti zaljubil v grajsko hčer Leno. Dr. Zober svetuje Liscu, naj se umakne, ker bi bile zastonj vse nade. Zapustila sta oba Volčjak in se pozneje slučajno sešla na parobrodu, ki je vozil po Dunavu proti Črnemu morju. Na tej vožnji razkrije Zober Liscu svojo tožno minolost, da je grajska gospa bila nekdaj njegova nevesta, da je prelomivši besedo omožila se z Langmannom, bivšim Zobrovim prijateljem in solastnikom zdravniškega podjetja v Egiptu; ta prijatelj je Zobra spravil tudi ob vse imetje. Zober povê Liscu, da je na Pražanku umrla graščakinja, in da Lina še zvesto ljubi Lisca. Ta jo je zasnubil in živel v srečnem zakonu. Zober je šel v Arabijo in tam izginil.

Zober je na zunaj osoren mož, pa blagega značaja, ki ga je usoda hudo, da prehudo sukala po svetu; čitatelj bi pričakoval, da bi svoja stara leta živel v bližini tiste srečne dvojice, katero je združil on. Lisec je mož brez posebne energije, pošten in delaven, ki se dá voditi po drugih.

„Lepa Vida.“ [2]) Dejanje se vrši ob Jadranskem morju. Vida, krasna jedinica, je radi svoje živahne narave morala marsikatero grenko slišati od starišev in je vsled tega nepremišljeno v zakon stopila s štiridesetletnim vdovcem Samorodom, ki se ji je v šali ponudil za ženina. V trgovinskih poslih je prišel v hišo lep Italijan Paolo, s katerim je pobegnila, v nemar pustivši moža in otroka. Mislili so, da so jo ugrabili razbojniki. Samorod, izvedevši resnico, je šel v Benetke in umoril Laha ter prišel oblasti v roke: zapadel je glavo. Na pol mrtva se je vrnila v domači kraj, kjer jo najde oglar in spravi domov. Samorodov brat, župnik, jo izpovê. Vida je zblaznevši umrla.

Jurčič je za to povest porabil znano narodno pesen in si tudi ogledal poprej morsko obrežje, predno je spisal povest. Misel te povesti je dr. Vošnjak porabil za svojo gledališčno igro. Lepa ilustracija k narodni pesni o lepi Vidi se nahaja v „*Österreich in Wort und Bild, Krain.*“

[1]) Slov. Knjiž. 1876; roman je preveden na češki jezik v „Ruchu“ 1889. — [2]) Zr. 1877.

„Cvet in sad.“ [1]) Leon, sin grajščaka na Zabrezju, se je seznanil z Matildo, hčerjo bogatega poštarja Gorca v bližnji vasi, potem s Pavlino, hčerjo sestre Gorčeve žene, in s Komplezom, poštnim odpraviteljem, ki je hrepenel po Pavlini; Matildo pa je želel poročiti baron Bremer. Kmalu po Leonovem prihodu na grad je prišel na počitnice profesor Vesel. Vesel je sovražil ljudi, ker se mu je izneverila Pavlina, do katere je gojil osmošolsko ljubezen. Neka neprijetna prilika mu je zadala rano, da so nezavestnega prenesli k Gorcu. Tam mu je Pavlina zvesto stregla in mu zopet naklonila svojo ljubezen. Matilda, prezrevši sebične namene Bremerjeve, je dala roko in srce Leonu, revni Komplez pa je obsedel med dvema stoloma.

Usoda Komplezova je jednaka usodi Nikolaja v Jurčičevi povesti „Med dvema stoloma“. Začetek tega romana spada v ono dôbo, ko je Jurčič na Dunaju občeval s Stritarjem, dovršil ga je šele deset let pozneje. Profesor Vesel v tem romanu je Stritar. Realist Jurčič je delal pod vplivom idealista Stritarja in je roman zvršil drugače, nego ga je bil zasnoval iz početka. Zasnoval ga je tako, da se mora zvršiti nesrečno: profesor Vesel bi se imel ustreliti tisti dan, ko se bivša njegova ljubica poroči z Leonom. Ko je Levec Jurčiča opozoril na nedoslednost, je odvrnil Jurčič: „Pametnih môž med Slovenci je tako malo, čemu bi se še ti streljali? Profesor Vesel je pameten mož, naj živi!“

„Rokovnjači.“ Za francoskih vojsk je bilo v kamniškem okraju na Kranjskem mnogo roparjev; vodil jih je Groga, imenovan tudi Nande, kateremu je bila srčno naklonjena Mozolova Polonica. Največji zločin teh roparjev — rokovnjačev — je bilo oropanje francoskih blagajnic v Črnem grabnu, ob kateri priliki je Nande trčil na svojega ljutega sovražnika Vernazza, pofrancoženega Slovenca Brnjača, ki je maršalu Marmontu služil za tajnika. Ta Brnjač je Nandeta nekdaj zarad 500 kron krivo zatožil in zavedel nevesto. Nekaj ranjenih rokovnjačev so ujeli in na smrt obsodili, drugi so odnesli pete, med njimi tudi Nande. Izdajalec med rokovnjači je naznanil Francozom, kdaj da pride Nande k Poloni. Francozi so ga ujeli in gnali pred grajskega pisarja Poljaka na Brdu, ki pa je Nandeta izpoznal za — brata in mu pomagal pobegniti. Z Nandetom je šla tudi Polona v Gradec; ko so mu pa prišli na sled, se je vpisal med francoske vojake in je zmrznil na Ruskem. Pisar Poljak je v zakon vzel Reziko, hčer kamniškega sodnika Gavriča. Sin Ferdinand, iz prvega zakona Poljakovke z generalom Basajem, je bil inženir v Celju, bil po krivici zaprt radi tatvine, je šel k vojakom, potem dezertiral, vstopil med rokovnjače in postal njihov voditelj, in tako sta se našla — sodnik in zločinec. Polona je služila v Gradcu pri nekem odvetniku, ki je čital, da se iščejo dediči za Ferdinandovo dediščino. Opozorjena po svojem gospodarju je šla na Kranjsko in na Mozolovini živela do smrti.

---

[1]) Slov. Knjiž. 1877.

Tega romana ni dovršil Jurčič, nego J. Kersnik po njegovi osnovi. Bival je Jurčič v svojih počitnicah 1880. leta na Brdu pri svojem prijatelju Kersniku in se je ž njim razgovarjal o tem predmetu; zato je postavil glavno dejanje tudi na Brdo in v njegovo okolico. Kersnik je bil Jurčiču pomočnik tudi v drugih delih, n. pr. v igri „Berite Novice“ in v romanu „Med dvema stoloma“.

Rokovnjači[1]) (rokomavhi, rokomavsi, rokovniki) so bile roparske čete, v katere so vzprejemali vojaške begune, ubegle jetnike, tatove in roparje; imeli so svoje predstojnike — papeže pa tudi take ude, ki so vstopivše novince učili rokovnjaštva. Imeli so svoje zbore ali skupščine v oddaljenih gozdih. Pravo središče jim je bilo ob kranjsko-štajersko-koroški meji nad izvirkom Savinje in kamniške Bistrice, kjer je stoloval njihov „papež“; imeli pa so tudi svoje podružnice za Korošce, Štajerce in Kranjce. Opravljali so svoj posel osobito ob semnjih, božjih potih, napadali in oropali pa so tudi posameznike. Znamenit rokovnjač je bil okoli 1640. l. Kljukec. Najbolj oblastni so bili za časov francoske vlade; v tem času so se odlikovali Veliki Groga, Črni Jurij in drugi. Govorili so svoj lastni jezik, neko mešanico iz slovenščine, nemščine in romanščine.

Jurčič - časnikar.

Ko je vstopil v uredništvo *„Slovenskega Naroda“* za sodelavca, pisal je sestavke pod in nad črto; uvodne članke je pisal v svobodomiselnem duhu jako odločno, ustavljal se je Goriški *„Domovini“*,[2]) oziral se v sredino Slovenije, pišoč „Poglavje o srcu sploh“[3]), „Slovenstvo v Ljubljani“[4]), preganjal v Slovencih „Nezaupnost“[5]), pisal za zedinjenje vseh Slovencev[6]), naj se bližajo Slovenci in Hrvati[7]); v „Jugoslovanskem Orestu“[8]) nam predočuje junaštvo Črnogorcev, popisuje razmere v Srbiji[9]), slovesnosti v Belgradu,

---

[1]) O rokovnjačih glej dalje: Mat. Ravnihar Poženčan, Nov. 1848. L. Pavlin, Sl. Nar. 1875, 121 122. — Aug. Dimitz, Gesch. Krains IV. 350. — Jos. Benkovič, Dom in Svet 1890. — I. Vrhovec, Razbojniki na Kranjskem, Lj. Zv. 1895. — [2]) Sl. N. 1868, 44. — [3]) Sl. N. 1868, 50. Beseda večini kranjskega deželnega zbora, Sl. N. 1868, 60. — [4]) Sl. N. 1868, 106. — [5]) Sl. N. 1868, 48; pristavi: Česar se nam je bati, Sl. N. 1868, 42. — [6]) „Slovenci, zedinimo se“, Sl. Nar. 1868, 77. — Štajerski zbor in zedinjenje Slovencev, Sl. Nar. 1868, 105—108. — Slovenija, vstani, Sl. N. 1868, 96. — [7]) Sl. N. 1871, 35; Sl. N. 1870, 120—123, naj se razvojači vsa Granica, Slov. Nar. 1871, 71. — [8]) Sl. N. 1871, 24. — [9]) Sl. N. 1872, 76, 78.

ko je zasel Milan prestol [1]), priporoča, naj se Avstrija z Rusijo pobota o vzhodnem vprašanju.[2]) Svojo odločnost v narodnih zadevah je pokazal tudi s tem, da je kranjskim poslancem očital, da niso odločno vstopili v slovansko opozicijo [3]); priporočal je tabore [4]), predlagal ustanoviti slovansko politično društvo [5]), zahteval, da se od mladih ne more zahtevati „Pokorščina".[6])

Zanimal se je za vse stvari slovenskega slovstvenega delovanja; uprl se je dvakrat Trstenjakovemu predlogu, naj se ustanovi „*Pisateljsko društvo*"; v člankih: „Pisar o slovenski literarnosti" in „Še edenkrat literarno društvo" [7]) boječ se terorizma; „Prijateljska pisma o marsičem" zahtevajo ostrejšo kritiko [8]). Naznanja Klodičevo igro „Novi svet", zahteva originale iz naroda in naravne značaje [9]); poročujoč o Mihe Kastelca smrti svetuje, da se je treba brigati za njegovo zapuščino, on je Prešerna uvel v slovensko slovstvo [10]); označil je tudi dr. M. Prelogove zasluge [11]), dr. Razlagovo delovanje [12]), pisal o „Tristoletnici prve slovenske tiskarne v Ljubljani" [13]), naslikal I. Purgerja kot prvega ruskega novelista [14]), posnel po A. Puškinu novelo „Dobrovski" [15]); po E. Vokanu „Kaj bodo ljudje rekli?" [16])

Omeniti moramo tudi „Potopisne črtice z Dolenjskega" [17]) in „Županovanje v Globokem dolu" [18]), čegar smisel je: pouka in šole je narodu treba.

---

[1]) Sl. N. 1872. — [2]) Sl. N. 1868, 113. — [3]) Sl. N. 1868, 83. — [4]) Slov. Nar. 1868, 55. — [5]) Sl. N. 1868, 99. — [6]) Sl. N. 1870, 60. — Naj navedemo še te-le članke: „Na starega leta dan", Slov. N. 1868, 115; „Zvonec nositi", št. 65; „Nekoliko besed zarad zakona o ravnopravnosti slovenščine", št. 66; „O naši politiki", št. 76; „Še ena beseda o slovenski politiki", št. 102; „Ruski glas o Avstriji", Sl. N. 1871, 69; „Konservativci in naš program", št. 72. — Nazore svoje je objavljal tudi v drugi obliki, n. pr. „Pisma gorenjskega pohajkovalca", Sl. Nar. 1868, 100, 103, 109, 114; „Črtice iz življenja političnega agitatorja", Sl. N. 1868, 54, 55. „Sršena" je poslal „Zoper slovenske revolveržurnaliste", Sl. N. 1880, 217, pa vendar bi bil Vodnik zadovoljen s stanjem Slovencev, Sl. N. 1877, 277. — [7]) Sl. N. 1868, 7 in 15. — [8]) Sl. N. 1868, 24; istega leta gorko priporoča „Družbo sv. Mohora", Sl. N. 1868, 47. — [9]) Slov. 1868, 103. — Postenjakovi „Elementi v venetščini", Slov. Nar. 1876, 147. — Krekova „Einleitung", Sl. N. 1875, 148. — [10]) Sl. N. 1868, 97. — [11]) Sl. N. 1872, 14; primeri: Malo poglavje o naših ženskih, Sl. N. 1869, 60—61. — [12]) Slov. Nar. 1880, 124. — [13]) Sl. N. 1875, 142—151. — [14]) Sl. N. 1869, 43. — [15]) Slov. Nar. 1870, 84. — [16]) Slov. Nar. 1869, 107—118. — [17]) Sl. Nar. 1879, 202. — [18]) Sl. N. 1870, 83.

Po smrti Kersnikovi so začeli Jurčiča primerjati s Kersnikom in prišli do zaključka, da je bilo obzorje Jurčičevo bolj omejeno od Kersnikovega: „Drugače Kersnik! Kersnik je poznal kmeta, poznal tržana in meščana v vsej njuni ‚purgarski' domišljavosti in prevzetnosti, poznal tudi ženske, saj je imel dovolj prilike, gibati se v njihovi druščini.“ [1])

Če kdo razven kmeta opisuje tudi tržana in meščana, še to ni dokaz, da je njegovo obzorje širše od obzorja tistih, ki ne storé tega. To je prirojena individuvalnost in posledica dejstva, da je kdo porojen v meščanski rodbini ali na kmetih.

Kdor je porojen in vzgojen v boljših in imovitejših krogih, pozna tiste razmere bolje nego ta, ki je porojen v kmetski hiši. Kersnik je bil grajščak in se je vse svoje življenje brezskrbno gibal v družbi; zato mu je tudi opisavanje meščanskega in tržanskega življenja prijalo in uspevalo. Kersnik je mogel z zadovoljstvom opazovati ljudi in jih opisavati. Beležnik na kmetih ima opravila z bolj raznovrstnimi ljudmi nego urednik v mestu. Uže to dejstvo, da je Jurčič napisal sto in sto uvodnih člankov o najbolj raznovrstnih stvareh, kar zahteva jako razsežnih znanostij, da je Jurčič zlagal pesni, pisal novele, romane in žaloigre, je po mojem mnenju dokaz, da je bilo njegovo obzorje gotovo jednako obširno, kakor Kersnikovo. Jurčič je po svojem svojstvu v slovenskem slovstvu ravno tako prvak v svojem „genru“, kakor je Kersnik prvak v družbinskem in političnem romanu. Vsak omikani Slovenec bo v gotovi dôbi svojega življenja Jurčiča čital tako rad kakor Kersnika v drugi.

Pritrjujem J. Golobu, ki pravi:

„Vsak razumnik bo vesel, ako pozna čim več individuvalnih pisateljev i. t. d., ki se razločujejo med seboj i po svojih snoveh i po svoji tehniki, ker vé, da je individuvalnost podstava izvirnosti, in da najboljša kopija nima nobene umetniške vrednosti. Jurčič je bil samo jeden, Aškerc je samo jeden in — tako ostani.“ [2])

Snoval je veseloigro „Olikani Slovenec“, tendencijozni roman „Nemški naseljenec“ in pripravljal roman „Baron Parovič“. Njegovi zaupni prijatelji so vedeli, da je mnogo krasnih osnov nesel s seboj

[1]) Edinost 1897, 118.
[2]) Slov. Svet. 1895, 394.

v grob in da še ni dospel do vrhunca svojega pisateljevanja. Opravičeno je torej o njem pel S. Gregorčič:

Ti spis na spis si nam podajal,
Za sliko sliko daroval,
Ko narod jih je občudoval,
Strmèč je sebe v njih spoznal.

Janko Kersnik [1])

se je porodil dne 4. septembra 1852. leta na Brdu. Njegov ded, Janez Kersnik, je bil od 1808—1850. leta profesor fizike na liceju ljubljanskem in zaradi dobrohotnosti izredno priljubljen pri mladini; njegov oče Josip, c. kr. sodni aktuar, se je 1851. l. oženil z Berto pl. Höffernovo na Brdu. Njegov oče je bil odločen narodnjak in osobno znan s tedanjimi prvaki ter je v tem vplival na sina, da se je tudi on ognjevito poprijel narodne ideje. Oče je Janka iz sedme šole vzel k sebi na dom, da je eksternist 1870. l. napravil zrelostni izpit, ker je Janko pri učiteljih bil na glasu za rovarja in nevarnega človeka. Istega leta je šel na Dunaj učit se pravoslovja, pa se je pozneje preselil v Gradec, 1876. l. je vstopil pri notarju dr. Zupancu za koncipijenta, šel 1879. leta za notarskega namestnika na Brdo, kjer je 1880. leta postal samostojni notar in umrl dne 27. julija 1897. Bratje in sestre so mu pomrli uže poprej. Grad na Brdu ima izredno lepo lego; prijazne vasice in lepe cerkve, temni gozdi in zeleni travniki ga obdajajo. Jankova pestunja je znala mnogo pravljic, vse to je vplivalo na domišljijo dovzetnega Janka, da je začel zlagati pesni v — nemškem jeziku. („Ode an den Triglav.") Njegov domači učitelj Fr. Levec ga je opozoril na slovensko slovstvo. Petošolec je v *„Slov. Glas."* 1866. l. objavil svojo prvo pesen „Gomila". Po vzgledu Jenkovem je opeval lepoto domačega kraja, n. pr. „Poleg Save", po staroklasični meri je opeval „Ljubav do domovine", poskušal se v baladah in romancah, n. pr. „Sred vodâ". Pesen „Roža in skala" nas spominja Cegnarjeve „Roža med trnjem". Nadaljeval je pesnikovanje v Stritarjevem *„Zvonu"* 1870., 1876. in 1877. l. in se skrival pod imeni „Janko" in „Baptista". Najbolj se odlikujejo njegove „Dekliške pesmi", ki se beró kot narodne, n. pr.:

Oh ljubček moj, kaj se boš jokal,
Kaj si boš lice rosil?
Ko jutri na ptuje boš romal
Z vencem klobuk boš ovil id. id.

[1]) Fr. Levec, Spomin na J. Krsnika, Lj. Zv. 1897. — Vladimir Levec, Sl. Nar. 1897, 178—179. — Fr. Vidic, Ilustr. Koledar 1898 (Dragotin Hribar, Celje). — Kersnik kot človek, Slov. List 1897.

Polagoma je žačel zapuščati pesništvo in se je zlasti po dovršenih pravoslovnih naukih vsled Jurčičevega vpliva posvetil pripovedništvu. L. 1866. je bil njegov oče premeščen za okrajnega sodnika v Zatičino na Dolenjskem. Tam je živel 77 letni Andr. Pajk, čegar „Spomine starega Slovenca" je izdal Jurčič; tam je živel Anton Tomšič, poznejši urednik *„Slovenskega Naroda"*; tam se je seznanil Kersnik tudi z Jurčičem. Tam so se izprehajali proti gradu Kravjeku, ki se v „Desetem bratu" imenuje „Slemenice". Kersnik je dobro poznal tedanje slovstvo in vse najnovejše osebe v Jurčičevih povestih. L. 1867. je osnoval literarni klub; udje so bili med drugimi Anton grof Pace, sedanji bogoslovni pisatelj Škufca, pesnik Ivan Resman, Ukmar, pomorski komisar na Reki. Pace je preložil nekaj Prešernovih poezij na nemški jezik in jih izdal 1869. l. pri Bambergu in Kleinmayru. Tudi v Ljubljani je v 1877 — 1879. letih živel v krogu duhovitih odličnih mlajših in starejših mož; zlasti mnogo je občeval z Jurčičem.

Jako lepo so se Kersniku posrečile male slike iz kmetskega življenja, n. pr. „Ponkrčev oče" [1] (ponesrečen hišni učitelj), „Rojenice" [2], „V zemljiščni knjigi" [3], (država podedovala ponesrečene rodbine imetje), „Nova železnica" [4], (Kersnik in Rahnè pisatelja), „Otročji doktor" [5], „Dva adjunkta" [6], „Kmetska smrt" [7] (fatalistična udanost). Za vzgled bodi „Kolesarjeva snubitev" [8]:

„Kolesarjeva snubitev." Petdesetletni živahni samec Rok Kobal, mož nekaj „omejenega dušnega obzorja", se je od svojega hlapca, bivšega vojaka, učil vojaške komande, da bi postal načelnik gasilne straže, a postal je samo pribočnik. Naučil se je tudi kolesarjenja, da bi se pokazal pred hčerko svojega prijatelja, ki je prišel na letovišče. Njegov hlapec pa je kolo priredil tako, da zavornica ni držala. Zato je nehoté pritekel v silnem diru in se zaletel v gnojnico. Domov se je vozil s konjem in v tuji obleki.

Dostavi „Mačkova očeta", „Mohoričev Tone".

Poleg teh malih slik in črtic iz narodnega slovenskega življenja na kmetih in v mestu pa je Kersnik podajal Slovencem tudi obširnejše povesti in nam ustvaril socijalni roman. Do one dôbe smo imeli samo tri romane od Jurčiča („Deseti brat", „Sosedov sin" in „Doktor Zober"). Kersnik je 1876. l. izdal roman:

„Na Žerinjah." Na grad Žerinje je prišla na letovišče grofinja Walden s hčerjo Veroniko, nezalo, a ošabno deklico in s sestrično Ano, deklico plemenitega značaja. Na sosedni grad Razbor je prišel nov gospodar, nečak

[1]) Lj. Zv. 1882. — [2]) Lj. Zv. 1884. — [3]) Lj, Zv. 1884. — [4]) Lj. Zv. 1888. — [5]) Lj. Zv. 1887. — [6]) Ibid. — [7]) Lj. Zv. 1890. — [8]) Lj. Zv. 1892.

umrlemu grofu Selskemu, slikar Vinko Rodulin in ulanski častnik German. Obojni prebivalci so se seznanili; zaljubila sta se Vinko pa Veronika, kateri je naklonjen tudi German, Amalija, stara grajščakinja na Žerinjah, pa nasprotuje. Gospodar grof Walden je privel s seboj grofa Sorija. Veronika se izneveri Vinku, Sori se dvobojuje ž njim in ga rani. Veronika in Sori se zaročita, Ana ljubi sedaj Vinka. Razven stare Amalije odpotujejo vsi na Moravsko. Vinko izve o zvezi strica Selskega z Amalijo, a sprl se je z Amalijinim bratom Aleksandrom, in ko se je ta ustrelil po nesreči, dolžila je Selskega umora. Vinko je našel zapisnik, ki je izpričal njegovo nedolžnost. Walden je umrl, Amaliji so pripadle Žerinje, kjer se je Vinko poročil z Ano.

Iz te povesti se razvidi, da stoji Kersnik še na podlagah, ki so mu jih dajali tuji uzori, romantika in slikarsko življenje. Slikar nastopi pri Kersniku tudi v „Luterskih ljudeh" in je sploh za pripovednike jako porabna oseba. V slovenskem slovstvu imamo precej povestij, v katerih nastopajo slikarji.

„Luterski ljudje."[1]) France Kosan, sin preprostih slovenskih starišev, se je na stroške svojega strica izobrazil v slikarstvu in se domu prišedši seznanil z nadporočnikom Wernerjem, sinom grajščaka, ki si je bil blizu kupil lepo grajščino, in pl. Bergom iz Lipskega, ženinom Wernerjeve sestre Olge. Slučajno jo sreča sam in se spomni, da ji je bil v Rimu pokazal pot do palače Borghese. Na grad povabljen je dobil nalog, naslikati Olgo, ki se je zaljubila v slikarja, ker ni marala usiljenega jej ženina. Na vrtu je Berg Kosana zasačil v nežnem razgovoru z Olgo in ga podrl na tla. Drugega dne se je grajščak odpeljal na Nemško. Kosan je umrl vsled jetike, Berg se je ločil od soproge, ki je nekaj časa živela na gradu, a potem izginila.

Zakaj se imenuje povest „Luterski ljudje"? Ce so bili protestanti, to v povesti ni nobene važnosti. Tvarina je preveč obrabljena; prevedena je povest na srbski jezik v *„Narodni biblioteki bratov Jovanovićev"* z naslovom „Stara slika", 74. zv.[2])

„Cyclamen". Dejanje se vrši v gorenjskem trgu in je zapleteno vanj vse omikano občinstvo trško. Junak romana je dr. Hrast, bogataš Bole, grajščak Meden, okrajni sodnik, davkarski pristav Megla, pl. Ruda, kon-

[1]) Lj. Zv. 1882.

[2]) Primeri te le starejše slovenske povesti iz umetniškega življenja:

„Slikarjeva ljubezen." Hči bogatega meščana v Veroni je ljubila slikarja, ki je bil izvršil njen portret, in je zbolela, izvedevši, da jo oče neče dati slikarju brez premoženja. 1866. l. je na Veroneškem kolodvoru ranjen častnik — slikar — zdravniku dal list za ljubljenko. Padel je — v dvoboju z baronom W., ki je bil njegov tekmec. — (Zr. 1875.)

V listu pripoveduje, da mu je njena ljubezen podelila častno smrt za domovino. Kako to, če je pa padel v dvoboju?

„Potrgane strune." Hromega dečka v Duški vasi je jedina Ančika, bogata deklica, branila proti zasmehovanju. On je šel v vojake in se vrnil

cipijent Koren. Dr. Hrast je bil odgojitelj v odličnih rodbinah in si pridobil vsled tega mnogo družtvene uglajenosti, ki jo je kot predsednik čitalnice pokazal v vsej dovršenosti. V tem društvu je zavzemala odlično mesto Boletova guvernanta Elza, rojena Nemka; celo izkušenemu Hrastu je vznemirjala srce. Na njegovo srečo je prišla v one kraje na letovišče lepa Moravka Ilovska s svojim bolnim in priletnim možem in v Hrastu oživila staro ljubezen. Stari Ilovski je umrl, Hrast se je poročil z Ilovsko, Meden z Elzo. — (Lj, Zv. 1883.)

Bole je značajen mož stare slovenske korenine, Meden na pol omikan in domišljav, sodnik je pravi birokrat, Elza pokazuje vso svojo koketerijo. Posamezni položaji in značaji so risani izborno, naša čitalnična inteligenca stoji pred nami plastično, kakor Jurčičevi kmetje, vendar pa je v vsem premalo dejanja, dasi se naravno razvija vse. „*Ljubljanski Zvon*“ 1884, 121, poroča, da je na Ogrskem živeča Slovenka ta roman prevedla za neki dunajski list.

„Agitator.“ [1]) Ta roman je nadaljevanje romana „Cyclamen“. Meden je povabil sosede na večerjo, da bi jih za prihodnje volitve dobil na svojo stran. Koren je sprejel povabilo, nadejaje se, da najde tam Boletove, ker se mu je zelo prikupila Boletova Milica. Občeval je z lepo Medenovo soprogo Elzo, ki je skušala Korena pridobiti za moževe nakane. V čitalnični gostilni je med pl. Rudo in Korenom nastal prepir radi volitev. V tem vstopi kapelan Anton in priporoča klerikalnega nemškutarja Medena, dr. Hrast je pa kandidat odličnih in naprednih Slovencev. Pri volilnem shodu so se volilci izrekli za Medena, dasi ga je Hrast po raznih interpelacijah spravil v zadrege. Ob tem shodu je slučajno slišal Koren, da Ruda snubi Milico, ki pa je naklonjena Korenu, ne Rudi, ki je ovadil Boletu, da si dopisujeta njegova hči in Koren; zato je Bole pisal oster list njegovemu šefu. Pri volitvah je zmagal Meden, Koren je dobil Boletovo hčer.

Osebe so risane po naravi, dejanje se razvija logično; od Korenovega značaja pa bi ne pričakovali, da bi prisluškoval za drevesom, o čem se razgovarjata Milica in Ruda, da nastopi Koren

---

kot slaven podobar (!), ona pa je zbežala svojemu možu in prišla k podobarju Valentinu, ki jo je opozoril na dolžnosti proti možu; ona se je vrgla v prepad, tudi njega so našli mrtvega. — (Zv. 1877. J. Vrhovec.)

Povest je lepo završena, duševni boji so slikani lepo, samo ne bijejo se taki boji v kmetskih srcih, nego v višjih krogih.

„Elizabeta.“ V Boloniji je živela slavna in krasna slikarica Elizabeta, za katero se je potegoval bogati in razuzdani Maloezzi, pa mladi in lepi slikar Marko Sessi. Njen oče je določil, da tisti dobi njegovo hčer, kdor tekmuje ž njo, da bi lepše posnel neko Renijevo sliko. Sessi se poskuša, a ne zmaga. Slikarica je umrla, a on je šel v samostan in tam mirno umrl. — (Dr. Majaron. Zv. 1879.)

[1]) Lj. Zv. 1885.

kakor ‚deus ex machina‘ in reši Milico iz sitnega položaja. Koren je inače poštenjak od pete do glave, Bole je narodnjak, a precej hladen, pl. Ruda mož brez vsake vrednosti; dr. Hrast je preračunjajoč narodnjak, Meden bogataš brez omike, njegova žena koketa, njuna hči Milica je ljubka prikazen; dasi nemški odgojena, je začela čislati težnje slovenske.

„Gospod Janez“ [1]) je bil župnik na Grmu; njegov sošolec in ožji rojak Vran je postal sodnik in je prišel k svojemu prijatelju za nekaj časa na dopust, predno je nastopil službo. Blizu tam si je kupil baron Milde iz Nemčije rudnik in se predstavil župniku. Vran je spoznal, da je baronica Milde njegova prva ljubezen. Vran je bil kot vseučiliščnik učitelj plemenitaške rodbine in je spoznal na potovanju v Kolonjo na ulici lepo dekle, se z njo zaročil; a ona se mu je izneverila in vzela barona Mildeja. Sedaj pa je priznala, da ga še ljubi. Župnik je obvaroval prijatelja, da ni prišel na pregrešna pota.

V prvem delu nas „Gospod Janez“ spominja povesti „Cyclamen“. Dasi v Kersnikovih povestih nahajamo zastopane vse stanove, so se mu posebej priljubili krogi vseučiliščnikov, primeri: „Rošlin in Vrjanko“, „Jara gospoda“ in „Očetov greh.“

„Testament.“ Bogatemu krčmarju Topolščaku na ljubljansko-celjski cesti je bolan popotnik izročil oporoko in mnogo denarja in umrl. Na sejmu v Št. Gothardu je Topolščaka uže poprej znani Tomaž v Brnotovi krčmi poprašal po pokojnem popotniku. Brnotovo rejenko Metko je snubil Topolščak, pa brez uspeha. Sodnik je pri Topolščaku našel mnogo denarja, a oporoke ne, ker jo je bil Topolščak dejal v pokojnikovo suknjo in spravil v podstrešje. Tomaž je v Ljubljani oporoko pokazal nekemu odvetniku in pri tem izvedel, da je Metka dedič umrlega popotnika in si je dal napraviti prepis. Iz Ljubljane prišedši je dobil nenadoma silen udarec po glavi in padel vznak na tla. Mešetar Klander je pred sodnikom izpovedal, da je na Topolščakovo povelje Tomaža podrl na tla. Klandra in Topolščaka so dejali v zapor, Brnotov sin Gothard in Metka sta se poročila.

Ta povest je najbolj zapletena izmed vseh Kersnikovih spisov, kajti nastopijo bogat popotnik iz Trsta, odvetnik, sodnik, zdravnik, krčmarji, mešetar id. in vendar se vse lepo vjema; završetek povesti je naraven in popolnoma utemeljen.

„Rošlin in Vrjanko.“ [2]) Na gradiču Dvoru ob Krki je gospodoval vpokojeni polkovnik pl. Lukić z mlado in lepo soprogo Zorico. Njihov sin Pavel vrnivši se z dunajskih visokih šol je s seboj pripeljal prijatelja dr. Vida Božana. Dr. Vid in Zorica se rada vidita. Polkovnik je skušal novo kupljenega konja, padel razenj in umrl. Črez leto in dan sta bila zaročena

[1]) Lj. Zv. 1884. — [2]) Lj. Zv. 1889.

dr. Vid in Zorica. Pavel izvedevši, da ga hoče Vid oslepariti za njegovo premoženje, zahteva od njega, da ali pusti mater ali da se dvobojuje ž njim. Božan je volil prvo: Zorica je ostala vdova.

V znani narodni pesni je hotela zlobna mati po morilcu svojega moža še sina spraviti s poti; popolnem se torej razvitek teh dveh dejanj ne vjema, pa itak se čitatelj te povesti nehoté spominja omenjene pesni. Po *„Lj. Zvonu“* 1891, 251 je to povest preložil na srbski jezik Aleksander Gjurić v Sremskih Karlovcih.

„Jara gospoda.“ [1]) Dva vseučiliščna dijaka sta se zaljubila na počitnicah v lepo dekle. Črez petnajst let je bil jeden pristav, drugi sodnik, in omenjena gospica je postala učiteljica. Sodnik je poročil neko natakarico, a pristav mu jo je izneveril. Vsled razpora sta šla na druge službe. Sodni pristav je videl nezvestnico še na — sodni obravnavi; umrla je za legarjem.

Kakor povsod je Kersnik tukaj izborno narisal življenje v malih mestih. Slovenci na Dolenjskem delijo gospôdo v pravo, jaro in posiljeno. J. Trdina, *„Lj Zv.“* 1885, 593.

„Očetov greh.“ [2]) Kačonov Janez, sin premožnih starišev, je prisegel pred sodnikom, da nezakonsko dete revne in lepe dekle, s katero je občeval, ni njegovo; nato se je oženil z usiljeno mu nevesto. Stari Kačon je ubogemu sosedu Lukcu dal šestdeset tolarjev, da je spravil svojo hčer v mestu v službo. Pri Kačonovih je gospodarstvo šlo vedno na slabše, a toliko so še zmogli, da je njihov jedini sin zvršil modroslovne študije. Seznanil se je v velikem vseučiliščnem mestu z odgojiteljico — Slovenko — in je prišel domov, da bi kaj gotovega izvedel o njenem rojstvu, ker je bila prê nezakonsko dete Lenčike. Očetu odkrivši to dejstvo, je izvedel, da je njegova nevesta njegova — sestra. Silno razburjen je šel iz hiše, drl naprej in naprej in padel v prepad.

To je najboljša in najbolj pretresujoča Kersnikova povest; to je najbolj tragična realistika: sin je moral pokoro delati za grehe svojega očeta. Še tisti dan, ko se je doma praznovala njegova poroka, je šel skrivši k svojemu dekletu in je postal na tak način dvakrat nezvest. Od dne njegove poroke z neljubljeno nevesto je izginil božji blagoslov iz njegove hiše, in nekdaj bogati kmet je umrl skoro na gnoju pod tujo streho. Kersnik je bil zmožen na naravni način opisati vse človeške razmere od lahkega govoričenja v salonih do najbolj tragičnih slučajev v življenju.

Iz tega pregleda njegovih spisov se razvidi, da je Kersnik zajemal iz našega narodnega življenja snovi za povesti, in sicer iz vseh slojev; v njih nahajamo kmete in meščane, aristokrate in sluge,

[1]) Lj. Zv. 1893. — [2]) Lj. Zv. 1894.

profesorje in beležnike, duhovnike in sodnike, krčmarje in hlapce, politike in umetnike, in vse je opisal tako verno, da bi se težko našlo kaj neverjetnega na tej ali drugi osebi. Čitatelj vidi pred seboj našo narodno družbo v malih mestih po čitalničnih dvoranah in po gradovih, gostilnah, pa tudi na volilnih shodih. Kersnikovi kmetje ne robantijo kot trde grče, se ne pretepajo, so sicer tù in tam okorni in nevkretni, pa vendar kažejo, da imajo srce in da jih tudi odlikuje bister um. Tudi Kersnikov kmet je podvržen strastém, pa vse njegovo vedenje je naravnejše in odkritosrčnejše nego drugod. Poučeval je Kersnik druge, naj opisujejo le take kroge, v katerih živé sami in katere tudi poznajo; pisal je pisateljici Marici:

„Tako je prav; opazujte življenje in opisujte in pišite le o krogih, katere poznate in v katerih se sučete.“ [1]) Kersnik se je uglobil v mišljenje vseh stanov; popolnoma se zlagam z Vl. Levcem, ki piše o njem: „On je bil realist v najlepšem in najčistejšem pomenu besede. Pri njem ne nahajamo več tistih idejalnih, vedno sentimentalno zaljubljenih in zdihujočih mladeničev, ne dobimo več tistih ženskih iz voska, ki se pregibajo in preobračajo, kakor bi stale na vzmetih, ne, pri Kersniku je vse živo, vse resnično.“

Kersnik je bil silno marljiv; počitek, ki si ga je privoščil po službenem opravilu, je porabil za pisateljevanje, županovanje in — politikovanje, ker so ga zanimali vsi pojavi v našem narodnem življenju. Kot človek je bil blage, ljubeznive in prizanesljive narave; prijazno je občeval s kmetom in gospodom, s prijateljem in nasprotnikom.

Josip Staré

se je porodil 1842. l. v Ljubljani. Njegov oče bi ga bil rad vzgojil v trgovca in ga je poslal v Reko, kjer se je dovzetni mladenič do dobra naučil hrvaščine, italijanščine in tudi nekoliko francoščine, pa je popustil trgovske nauke ter 1862. l. z odličnim uspehom dovršil srednje šole. Na Reki sta nanj vplivala J. Trdina in J. Mažuranić. Na vseučilišču je bil v Pragi (1862—1866), služboval je za gimnazijskega učitelja v Osjeku, v Požegi, v Varaždinu, v Zagrebu in šel 1881. l. za ravnatelja na realno gimnazijo v Belovar, odkoder se je iz zdravstvenih ozirov vrnil v Zagreb. Iz svoje druge domovine skoz mnogo let pošilja v „*Ljubl. Zvon*“ svoja zanimiva „Pisma iz Zagreba“, v katerih naše sosedne brate opisuje po njihovem

[1]) Fr. Vidic, Kol. 101.

slovstvenem in javnem delovanju. Bil je tudi sotrudnik „*Slovana*“. Njegovo zgodovinsko pisateljevanje prepustivši oddelku „Zgodovina“ omenjamo, da je Slovencem spisal tudi lepe pripovesti.

„Vinko“ [1]), porojen na Krasu, je šel, odlično dovršivši tržaško gimnazijo, na praško vseučilišče učit se modroslovja in se zaljubil v lepo hčer njemu naklonjenega Čeha. Prepozno uvidevši, da je hči zaročena, se je na Dunaju zapisal med ruske stipendijate in živi sedaj v malem ruskem mestu kot učitelj srednjih šol.

Slišal sem od slovenskega zdravnika, porojenega v tržaški okolici, da je ta povest vzeta in življenja.

„Prvi sneg.“ [2]) Lahkoživi uradnik Stanko Ilovski ljubi Elzo Kolarjevo, siromašni tehnik Čermak pa njeno sestričino Emo; ti se upoznajo s pravnikom Mirkom Svetlinom. Na pevskem večeru vidi Ilovski bogato Ido Strnadovo in zapusti Elzo; Strnadova pa ne mara zanj in se omoži z bogatim Müllerjem, Ilovski zapade oderuhom. Ko se Mirko povrne črez počitnice v P . . . . ., je izvedel, da se je Čermak usmrtil radi uboštva. Promoviran za doktorja je stopil v srečen zakon z Elzo.

Fr. Staré posnema Kersnika v socijalnem romanu in v opisovanju malomestnih razmer, osebe pa se sučejo bolj formalno druga okoli druge.

„Vanda.“ [3]) V Ljubljani je živela Poljakinja vdova Glovacka s hčerjo Vando in sinom Žigom. S to rodbino se je seznanil dr. Maček, pa je bolj ugajal materi negoli hčeri, ki se je v rodbini prognanega Poljaka Sieminskega seznanila z nadporočnikom Bronislavom, ki je bil prestavljen v Verono. Po nekem prijatelju v Veroni si je Maček dal list pisati, da se Bronislav hoče poročiti. Vanda mu dá uželjeno svobodo. S prijateljico Smaragdo napravi izlet v Benetke, kjer v gledališču zapazi Bronislava. Stvar se je razjasnila, in oba sta stopila v zakon. Bronislav je 1859. l. padel v boju proti Italijanom, ona je umrla v precej revnih razmerah.

Dr. Maček je odgojen v nemškem duhu in popolnem podla duša. Glovacka je bila ponosna na rodbinsko ime in se popolnoma zlagala z materijalističnimi nazori Mačkovimi, brez vsakega idejalnega vzleta.

Bronislav je bil plemenit mož, lepega vedenja, povsod priljubljen, po značaju jednak Vandi. Neverjetno je, da bi bil Maček mogel ustaviti pismeno občevanje med Bronislavom v Veroni in Vando v Ljubljani; neverjetno je, da bi Bronislav ne bil poprašal po vzroku, zakaj mu daje Vanda svobodo.

---

[1]) Lj. Zv. 1884. — [2]) Lj. Zv. 1886. — [3]) Lj. Zv. 1888.

Vpraša se, s čim se je zakrivila Vanda in kako se utemeljuje tako žalostna usoda njena? Nato ne dobimo pravega odgovora; drugače je pripovest naravna in zanimiva od konca do kraja.

„Zadruga.“ [1]) V malem mestu Prnjavoru se združi pet gospodov raznih stanov in osnuje „Zadrugo“. Vsi zadrugarji so bili veselega značaja in so prirejali različne zabave. Na „Purgarskem plesu“ pa so si za kraljico izbrali kmetsko dekle. Mestna straža je bila nasprotnica tej družbi, ker je baje širila demokratizem. Zvršetkom jednega leta so se razdružili, ker so se — poženili.

Malomestne razmere so slikane naravno, nedostaje pa povesti dejanja in vsled tega tudi prilike, da bi se razvijali značaji.

„Koline.“ [2]) Premožen grajščak na Gorenjskem je leta in leta odlašal, da bi snubil dekle, ki je čakalo nanj. Zavožene in pokvarjene koline, ki jih je poslal nekemu znancu na Hrvatskem, so ga naenkrat napotile, da je šel snubit.

Vsako ponosno in omikano dekle bi slabo sprejelo snubača, katerega bi taka malenkost privedla do odločilne besede.

„Lisjakova hči.“ [3]) Lepa soproga premožnega trgovca, katerega ni vzela iz ljubezni, se je po zlobnem navodilu svoje tete udala brezmejnemu uživanju in postala soprogu nezvesta. Užaljeni soprog je ranil zavodnika žene in zbežal. Nezvestnica je s svojim ljubimcem-častnikom pobegla na Hrvatsko, kjer sta životarila oba kot gledališčna igralca. Lepa Vida je v Varaždinu v umirajočem beraču izpoznala svojega soproga, potem prišla v blaznico na Dunaj in kot pol blazna v Ljubljani umrla pod imenom „grofinja“; njen zavodnik je umrl v Mehiki.

Poleg „Vande“ je „Lisjakova hči“ najboljša povest Starétova. Lepo psihološko utemeljeno je propadanje Lisjakove hčere, katero so omožili brez nagnenja; v marsičem bi se povest dala primerjati Jurčičevi „Lepi Vidi“.

Staré pripovednik se je oklenil realizma in opisuje družbinske razmere v malih mestih, n. pr. „Prvi sneg“ in „Zadruga“. Povesti „Koline“ in „Lisjakova hči“ se vršita na Slovenskem in Hrvatskem; v Trst in na Italijansko nas povede v lepi povesti „Vanda“, uporabljena je tukaj vojska proti Italijanom 1859. leta, katero pa slovenski pripovedniki ne vpletajo v toliki meri v svoje proizvode, kakor zasedanje Bosne. Pripovedovanje mu teče gladko in naravno, značaji so psihološki utemeljeni, dasi v „Zadrugi“ in v „Prvem snegu“ brez posebno značilnih potez.

[1]) Lj. Zv. 1890. — [2]) Lj. Zv. 1891. — [3]) Lj. Zv. 1892.

Dr. Ivan Tavčar,

por. 1851. l. v Poljanah nad Škofjo Loko, je odvetnik v Ljubljani. Spreten govornik je ob slovesnostnih prilikah duhovito slikal delovanje naših odličnih môž, n. pr. Prešerna [1]), Simona Jenka [2]) (govor v čitalnici ljubljanski), Boris Mirana [3]). V govoru „O ženstvu v slovenskih narodnih pesnih" [4]) je razlagal, kako odlično mesto zavzema ženski spol posebno v epski in lirski poeziji slovenski; ob Bleiweisovi svečanosti je opisal izredne zasluge našega vodje [5]); govoril je o slovenskem jeziku pri najvišjem sodišču [6]), nagovarjal je slovenske poslance, naj se zavzemajo za to, da se uvede javna zemljiška knjiga na Slovenskem [7]); poročal je o predstavah v gledališču [8]). Najbolj se pa Tavčar odlikuje kot pripovednik.

I. Slike iz loškega pogorja.

„Posavčeva črešnja." Jaka Posavčev je bil vojak. Domov prišedši pa ni šel najpoprej k svoji Marijanici nego na črešnjo. Marijanica pa ni čakala nanj nego vzela je drugega, saj je tudi on poprej poiskal črešnjo nego ljubimko. — Še bolj tragično usodo je povzročila „Šarevčeva sliva" revni Meti. Ko ji je ploha odnesla v zemlji shranjeni denar, je posekala jedino last, slivo, ki je padaje uničila svojo posestnico.

„Kobiljekar" je kmetski bahač, ki je prišel na boben radi pravde z nekim revnim kočarjem; vzrok ni popolnem verjeten; Miha Kočarjev je bil voznik župnika Andreja in se je udal pijančevanju, zvedevši, da se je poročila hči župnikovega brata, sodnika.

Župnikov hlapec, če je pri zdravi pameti, ne bo gojil nád, da bi postal zet okrajnega sodnika.

Gričarjev Blaže, prisiljen v zakon z neljubljeno jednooko ženo, se je obesil, ko je zapazil, da njegovo razmerje z lepim dekletom donaša neprijeten sad. „Tržačan", reven otrok iz tržaške okolice, umrè v odgoji brezsrčnih in samogoltnih ljudij na kmetih. „Moj sin" je slika nehvaležnega sina kmetskega rodu, ki je po svojih študijah svojega itak ne bogatega očeta spravil na beraško palico in ga popolnoma zapustil. Naravna slika kmetskih razmer je „Kako se mi ženimo"; lepo je pogojen Lazarjev Jakopè, ki

[1]) Zr. 1874 (govor v čitalnici ljubljanski dne 18. novembra 1874); Slov. Nar. št. 273—274; v Literarnem pismu, Sl. Nar. 1880, 101 je razlagal Prešernovo pesen „Nestrohnelo srcé". — [2]) Sl. Nar. 1882, 66—69. — [3]) Sl. Nar. 1875, 283—286. — [4]) Sl. Nar. 1876, 96—99. — [5]) Slov. Nar. 1883, 277. — [6]) Slov. Nar. 1881, 54. — [7]) Sl. Nar. 1880, 270—280. — Slovenci so po pisateljevem mnenju bili pod vsakim ministerstvom na boljem nego pod Pražakom, Slov. Nar. 1882, 27. — [8]) „Zmešnjava na zmešnjavo" (prevel J. Cimperman) je po njegovem mnenju slaba igra s slabim jezikom, Slov. Nar. 1880. — „Donna Juanita" je mešanica slabih dovtipov, Sl. Nar. 1880, 292.

nerodne mladiče uvaja v zakonski jarem in na njihov račun uganja svoje burke. — „Kočarjev gospod“ je obetal kmetski deklici zakon, ko je bil še dijak, profesor pa je vzel Nemko za ženo, in Ramovševo Lenčè je v obupu utonilo. Srečnejša je pa bila „Holekova Nežika“, katera je srce podarila nekemu rudniškemu uradniku, gospodu Erazmu. Dal jo je odgojiti in „jo učiti vsega hudirja, gosposko jo oblekel in jo navadil po gosposki hoditi. Tak je ta gosposki svet“.

Odlikujejo se te „Slike iz loškega pogorja“ po svojem humorju, popisi posameznih oseb so drastični, včasih morda pretirani, n. pr. „Kaspurjeva jednooka Agatulja“, prenesene so vanje tu pa tam meščanske razmere; zavoljo prevarjenih nad pač kmetska dekleta ne hodijo v vodo, in fantje se tudi ne obešajo.

II. Romantične povesti.

„Gospa Amalija“ je prva povest pisateljeva. Vseučiliščnik pobere lepi grajščakinji klobuk; zato ga vabi na grad in ga takoj imenuje s krstnim imenom in prosi poljuba; končno se ugonobi v prepadu, ker se ji splaši konj, ko so hlapci podirali smreke.

Pisatelj tiči ves v romantiki; sam pravi v početku povesti „Še mlad, še otrok sem bil, a uže sem strastno ljubil to zidovje. Sam nisem vedel, zakaj lazim le zmiraj k stari grajščini.“ V slovansko romantiko nas povede z „Antonijem Gledjevićem“, pesnikom v Dubrovniku. Med plemenitaši in meščani je zijal globok prepad, a to ni oviralo mladega plemiča dobrikati se lepi Gledjevićevi sestri. Vsled dvoboja je prišel v zapor, sestra v samostan. Z živimi bojami je risano brezskrbno plemenitaško življenje, pesnik sam je navdušen Slovan in demokrat. (*„Zr.“* 1873.)

„Gospod Ciril.“[1]) Vseučiliščniku pripoveduje odljuden samotar svoje življenje. Ljubil je Ciril isto dekle kakor brat Metodij, žrtvoval se in jo prepustil bratu, kateri pa po svoji naravi ni bil ustvarjen za njo. Da bi bila mera nesreče polna, se je še njun oče zaljubil vanjo.

Neverjetno je, da bi osamelec radovednemu ali usiljivemu mladiču tako hitro odkril srce; očetova ljubezen je nepotrebna za tragični zvršetek povesti; značilne pa so za pisatelja besede: „Zavoljo jedne same ženske ugonobiti si življenje ter si zatreti dušne svoje moči, to je brez dvombe huda nespamet.“ (Jurčičeva *„Slov. Knjiž.“* 1880).

„Ivan Slavelj“[2]), sin siromašnih roditeljev, je bil namenjen za duhovski stan. Pri slikarju Lavrenciju Žolni živita v siromaštvu Leksa in Marijanica. Ivan se izneveri prvotnemu namenu in postane zdravnik. Obiskavši

[1]) Jurčič, Slov. Knjiž. 1880. — [2]) Zv. 1876.

roditelja se zaljubi v Marijanico. Na mestnem plesu spozna komteso M., nezakonsko hčer grofa Salderna. Grof Karlo ju blagoslovi. Vpletena je tudi epizoda, kako je grof Oton ubil brata Rafaela zaradi grešnih razmer z njegovo ženo Olgo, ki je potem umrla. On sam se je tudi usmrtil.

Med posameznimi deli ni prave zveze.

„Soror Pia."[1]) Mlad častnik je ljubil revno dekle, a šel z nadvojvodo Maksimilijanom v Ameriko, ona pa v samostan. Vrnivšega se ni hotela vzeti Soror Pia in je ostala v samostanu, on pa se je bogato oženil.

Da bi se izpolnila praznota dejanja, je v začetku povedano, da je Andrej Sodar, skop mož, svojo hčer poslal v samostan, a tej deklici je posebno ugajala Soror Pia. V nasprotnem zmislu se giblje povest „Črez osem let." („*Zr.*" 1879).

„Tat"[2]) je slika iz vojaškega življenja: po razkošnem življenju hrepeneča žena polkovnikova je pripravila svojega soproga do tega, da je poneveril in se potem usmrtil.

„V Karlovcu."[3]) Burnega 1848. l. je vsled upora kmetov proti grajščakom lepa komtesa Ana zbežala v mlin starega Aleša in njegovim sinovom, zakonu nasprotnim, vcepila druge nazore. Jednemu izmed njih, ki je čital Shakespeareja, je očitala, zakaj se ne zmeni nič zanjo. (!)

Leta 1877. in 1878. je objavil v Stritarjevem „*Zvonu*" povesti „Valovi življenja" (žalostna usoda slavljenega pevca) ter „In vender" (Omahujoča ljubezen). Prva je izredno romantično-tragična.

„Otok in Struga."[4]) Grof Milan, posestnik grada „Otok", je imel, v nesrečnem zakonu živeč s svojo soprogo, hčer Serafino, in nezakonsko dete z baroneso Zoro, s hčerjo grajščaka na „Strugi", ter se je obupan utopil. Serafina in sestričina Lucija sta tajno (!) prišli na Strugo in se seznanili z zblaznelo Zoro in bratom Konstantinom. Zora je slučajno dobila sliko Milana in izvedevši, da se Milan ne vrne, utopila istotam, kjer grof Milan. Serafina je slučajno izvedela usodo očetovo in obolela. Konstantin jo zdravi in vzame v zakon. Dve sovražni rodbini sta se sprijaznili.

Nekatere osebe so nepotrebne, n. pr. Bontoux; blaznost Zorina je lepo opisana. Ta povest se je predelala za gledališčno igro in se predstavlja v Ljubljani.

III. Zgodovinske povesti.

„Kuzovci."[5]) Bogatemu in trdosrčnemu županu je ušel njegov sin med Kuzovce (rokovnjače), a njegova lepa in silno močna sestra Lenčika, prava slovenska Amazonka, ga je šla iskat in se je ob tej priliki zaljubila v Petra Smuka, glavarja Kuzovcev, ki so ga pozneje ustrelili. Tudi ona je rano umrla, odbivši mnogo snubačev.

---

[1]) Zv. 1878. — [2]) Jurčič, Slov. Knjiž. 1880. — [3]) Ltp. Sl. Mat. 1880. — [4]) Lj. Zv. 1881. — [5]) Lj. Zv. 1882.

Vedenje Lenčikino spominja čitatelja Mozolove Polone v Jurčičevem romanu „Rokovnjači".

„Tiberius Pannonicus."[1]) Neron, zaslišavši o prepiru svoje straže z ljudstvom, je prihitel iz svojega zlatega doma in prebodel Rimljana Krispina. Krispinova hči, kristijana, to izvedevši, je prišla k umirajočemu očetu. Ko je prodajala cvetlice, se je tribun Tiberius zaljubil v dekle, ki je hotela umreti mučeniške smrti. Tiberius je prosil Nerona, naj mu jo prepusti in ga pošlje domov. Dal se je potem krstiti.

Iz rimske zgodovine so slovenski pripovedniki primeroma malo snovij zajemali za svoje povesti; razun spredaj str. 92. omenjene Pleteršnikove povesti „Prvi dnevi drugega triumvirata" opisuje povest „Bojmir" v *„Slov. Glasniku"* junaške boje Ilircev proti Rimljanom.

„Vita vitae meae."[2]) Carolus Cosemus (Kosem), iskren katoličan, je ljubljanskega škofa spremljal na lovu. Njegovega brata Jurija, protestantovskega propovednika, so škofovi hlapci vjeli in vrgli v vodo, on pa se je rešil s svojo biblijo, katero je imenoval „Vita vitae meae". S svojim bratom se je prepiral radi vere, in prišlo je do boja. — Nekega dne so prišli škofovi hlapci in so hoteli okrasti Čudeta, Jurijevega spremljevalca; ta pa je usmrtil njih vodjo in zbežal v kočo Karola Kosma. Velika povodenj je odnesla kočo, a Čudè se je rešil. Čudè, hoteč pogubiti Kosma, je rekel, da je bila njegova mati luteranka; ta je verjel to in izginil v valovih, Čudè je pa zblaznel.

Povest je lepo razpletena; tragični konec je utemeljen v tedanjem verskem fanatizmu. — I. Trinko je to povest prevel na italijanski jezik. *„Lj. Zv."* 1885. Primeri povest „Grajski pisar".

„Janez Solnce."[3]) Vitez Janez Solnce se je poročil s krasno Ano, hčerjo mestnega ranocelnika, in bil radi tega pozvan na dvoboj z Jurijem Ljudevitom, nezakonskim sinom Vajkarta Turjaškega, in potem izobčen. Ljudevit je po dijaku Vidu najel rokovnjače, da bi Ano odvedli na Turjak, a Solncu se je odkrila vsa stvar, ker so bili rokovnjači preslabo plačani. V tem času prihaja cesar Leopold I. v Ljubljano. Solnce je šel kot menih oblečen opazovat Turjaški grad in je z neke hruške skozi okno zagledal soprogo; pa je bil obstreljen. Ko so bili dobre volje na Turjaku, je vstopil cesar; Ljudevit je bil slučajno umorjen. Na slovesnem obedu je smel Solnce cesarju poljubiti roko, cesar je na čelo poljubil njegovo soprogo in jo s tem počastil pred plemstvom.

Oseb je preveč v tej povesti; nepotrebna sta polkovnik in dijak; prisiljeno je, da se komu od strahu zavije prst, in s tem slučajno samokres izproži. Ana je premalo karakterizovana. Neverjetno je, da bi Ljudevit in njegovi tovariši ničesar ne bili izvedeli o cesarjevem prihodu. Kljukec je pristna slika rokovnjača, in plemenitaši so dobro pogojeni.

---

[1]) Lj. Zv. 1882. — [2]) Lj. Zv. 1883. — [3]) Slovan 1886.

IV. Modroslovne ali tendencijozne povesti.

„Mrtva srca.“ [1]) V tej povesti nastopijo Lesovej, posestnik na Višavi; Ernest Malec, posestnik na Nižavi; Helena, njegova žena, Meta, Ana, hčeri; Viktor, sin; Amalija Murnovka, sorodnica; Filip Tekstor, izprijen dijak; knezoškof Janez Evangelist; Lovrenc Sodar, plešast bogataš, in njegov sin Ferdinand, notar; grof Anton Babo, njegova hči Lina; grofinje tašča, kneginja Teano, baron Krušič in grof Welser, častniki; rakovski župnik Blagor. — Bogomir Lesovej je do tridesetega leta do smrti svojega očeta živel na tujem; sam pripoveduje na zvršetku romana, da je porojen sredi malega slovenskega naroda, da mu je duh ukovan v nemške verige; zemlja je slovenska, zrak je nemški. Vrnil se je v domovino preiskovat zapuščino očetovo. Iz listin je izvedel, da je oče ž njim zapustil posestvo in mater prepričavši se, da mu krasna žena ni zvesta. Ves razjarjen je drugo jutro obiskal posestnika na Nižavi ter očital staremu grešniku krivico. Na Ernestovo povabilo je šel na vrt in se tam seznanil s hčerkami, Ano je uže poprej videl v gozdu. Da se malo razmisli, udeleži se Bogomir Lesovej nekega plesa v nemškem Lukovcu (Ljubljana); kot voditelj zabave se mu predstavi nekdanji sošolec notar Sodar. Bogomir je v samoti imel le jednega prijatelja, Filipa Tekstorja, navdušenega Slovenca, ki se je po slovanskem načinu hotel izomikati na ruskem vseučilišču, a varih Ernst je to zaprečil. Stari Sodar je snubil Meto in zato ponujal denarja Ernstu, ki se je zadolžil radi rudnika; sinu notarju pa je izbral Murnovko, starejšo, pa bogato žensko. Meti, ki je srce darovala Filipu Tekstorju, je povedal oče, da je Filip njen brat, torej sin nezveste Bogomirove matere. Bogomir Lesovej se je vsled pravde o meji seznanil z grofom Antonom v Soteski in se zaljubil v komteso Lino, lepo a brezsrčno damo, zaročenko grofa Erdödija. Ko je snubil, so ga odslovili z velikim preziranjem. „To je zgodovina mrtvega srca“, vzkliknil je sam Bogomir Lesovej.

Glavno misel, ki prešinja ta roman, izreka Filip tako-le: „Mi živimo v časih mrtvih src“, kjer je navidezno vse lepo in blagohotno, v resnici pa prešinja sebičnost vse slojeve; vsako stoletje bo prê še hujše; sedanje je ponosno na izumovanje morilnega orožja. Trinajsto in štirinajsto poglavje, v katerih se opisuje birma škofa Evangelista, bi popolnem lahko odpadlo.

Nazadnje še pisatelj sam modruje o nas Slovencih, rekši, da v našem značaju in v vsem našem početju ni nič jednotnega, da smo polovičarski, ker „vzdihujemo pod prokletstvom sedajnosti“.

„4000.“ [2]) Pisatelj pripoveduje, da je spal v grobu dvatisoč let in da ga je angel Gospodov, Azrael, pozval, češ, „Sodnik te kliče pred svoj sodni stol“. Prvo vprašanje pisateljevo je bilo, kaj se je v tem času zgodilo s slovensko zemljo. Oglasil se je pri grobovih Tineta, Josipa in Frana (Zarnik, Jurčič in Levstik), jeli bi ga hotel kdo spremljati, pa nobeden izmed teh njegovih prija-

[1]) Lj. Zv. 1884. — [2]) Lj. Zv. 1891.

teljev ni bil voljan, spremljati ga. Skoz neizmerni vsemir ga vodi torej Azrael in takoj najde dr. Toneta od zelene Soče v predpeklenski revščini in zapuščenosti, kako mora stezo pometati in vrata v nebesa odpirati celo dušam slovenskih liberalcev. Potem je videl nebesa in nazadnje prišel nazaj na mehko travo ljubljanskega polja; videl je Emono, sedež slavnoznanih škofov, glavno mesto papeževe provincije številka LII. Občevalni jezik je latinski. Mesto mu je razkazoval profesor na vseučilišču svetega Simplicija id. id.

Vsa povest je sicer duhovita persiflaža na nazore dr. Mahniča, a ne sodi v tako resnoben list, kakor je „*Lj. Zvon*“. Gledé oblike ali okvira povesti so „4000“ jednaki Trdinovi bajki „Razodetje“.

„V Zali“ [1]) je kitica povestij, ki jih pripovedujejo udje lovske družbe. Kapelan je pripovedoval o nesrečni ljubezni kanonika Amanda do lepe protestantovske deklice, ko je ta ležal ranjen po medvedu; druge povesti se tičejo nesrečnih zakonov na kmetih.

Naj si bode lovec še tako strasten, takrat bo pustil medveda na miru, ko ga na smrt bolnega nesó domov, kakor Amanda. Jeden pripovedovalcev je na črešnji svoji izvoljenki izjavil svojo ljubezen! Vsak pripovednik ima svoje stalne izraze, n. pr. završuje jeden vsak večji odstavek z izrekom: „In pri tem ostanem.“ Posamezni značaji so jako plastično risani, primerniši bi pa bil napis: „Lovske pripovesti“, ki bi se pridružile „Slikam iz loškega pogorja“.

Dr. Tavčar je izprva pisal pod imenom Emil Leon in je po svojih spisih takoj vzbudil pozornost; v Trstenjak-Pajkovi „*Zori*“ je objavljal svoje prve spise; pokojni Trstenjak se je jako povoljno izrazil o njegovih zmožnostih. Skoro v vseh povestih se razodeva tista lastnost, ki odlikuje prebivalce njegovega rojstnega kraja, namreč šegavost, združena s perečim sarkazmom. Njegova duševna živahnost ga morda navaja na to, da tu in tam v njegovih povestih pogreša čitatelj ožje psihološki utemeljene zveze med posameznimi deli. Morda imajo prav tisti ocenjevatelji njegovih spisov, ki mislijo, da je marsikatera oseba bolj karikatura nego realnost, pristavili bi pa, da manj po premisleku pisateljevem nego po njegovi individuvalnosti.

Murko*) piše o Tavčarju: „Ne může se řici, že by jeho obrazy ze slovinského života byly vždy věrny; vadí jim příliš temný kolorit, velka naklonnost ke karikovani a nevždy místný effekt.“ Kljubu svoji mnogostranski delavnosti na narodnem polju je jeden glavnih in najodličnejših sotrudnikov „*Ljubljanskega Zvona*“.

---

[1]) Lj. Zv. 1894.

*) Ottův Slovnik Naučny XIII. 420.

Velika njegova zasluga je tudi to, da je za „Družbo sv. Mohorja“ v poljudni obliki za preprosto ljudstvo spisal „*Pravnika*“.

Pregled njegovih pripovestij nas je napotil, da smo postavili na prvo mesto „Slike iz loškega pogorja“ (ne z ozirom na vrednost, nego na obsežek posameznih črtic), na drugo mesto romantične, na tretje zgodovinske, na četrto modroslovne ali tendencijozne in da završujemo sestavek o Tavčarju s spisom „V Zali“, ker je tu nanizanih več povestij v celoto, kakor v prvem oddelku.

Anton Koder (Liberius)

iz Radomlja blizu Kamnika (roj. 1851), je dovršil 1871. l. gimnazijo v Ljubljani, kjer so mu bili tovariši dr. Tavčar, dr. Detela, dr. Kočevar id. Istega leta je šel prostovoljno k vojakom, potem 1872. l. k pošti v Ljubljano. Radi narodnega mišljenja je bil premeščen v Alo 1874. l. in 1890. l. v Inomost; potem je postal kontrolor in načelnik pošti na kolodvoru v Bregencu, kjer službuje še sedaj.

Koder je pesnik, pripovednik in žurnalist, poučuje pa tudi preprosti narod s svojimi poljudnimi spisi v knjigah „Družbe svetega Mohorja“. V „Pesmih na tujem“ [1]) si želi:

Le enkrat bi te še gledal,
Premili kraj, ti rojstni dom,
K počitku bi potem se vlegel
Na tuji zemlji, v tuji dom.

Dasi ga trdosrčna ni hotela ljubiti („Na polji“) [2]), pa mu vendar sijejo tudi milejši žarki („Moja ljubezen“):

Premili ima mi ljuba obraz,
Kot solnce odseva raz njega mi kras,
Črez polje rumeno ona ko gre,
Trepečejo cvetke in solzne strmé.

Boji na Balkanskem polotoku so razvneli tudi Kodra, da je zložil „Vstaševo slovo“ [3]); ta pesmica je pa predolga, ker se ponavljajo iste misli. Krepka pa je „Po boju“ [4]), v kateri poje končno navdušen Slovan:

Oj silni dan, oj dan Slovanstva silni,
Oj pridi, pridi, priti moraš ti!
Na gorah tvojih križ blišči rešilni,
Križ — odrešenja znamenje blišči!

Pa tudi v tej pesni se besede preveč ponavljajo. Mični so njegovi obrazi iz narave, n. pr. „Jezero“ (blejsko) [5]), h kateremu

---

[1]) Zr. 1877. — [2]) Zr. 1875. — [3]) Zr. 1876. — [4]) Zr. 1876. — [5]) Zr. 1875.

veslata krasna deklica in lep mladenič, nadejaje se prihodnje sreče; „Sred vasi“ [1]) pod košato lipo se zbira vse, mlado in staro; če pa domačin, ki je šel na tuje, pride čez nekaj časa nazaj, zapazi tam uže druge obraze in poloti se ga otožnost. „Zagorski zvonovi“ [2]) naj izlivajo srečo in radost v nesrečne prsi.

V knjigah „Družbe sv. Mohorja“ nahajamo kratke povesti, n. pr. „Najdenček“ in spise poučne vsebine, n. pr. „Kratek pouk o pošti“ [3]) id.

Koder rad opisuje originalne kmete na Gorenjskem.

„Stari Grivar“ [4]) je bil silno trd človek; še zmenil se ni za to, ko se mu je sin ponesrečil pod padcem smreke; jednak čudak je bil tudi „Vizenčar.“ [5]) Njegovi ženi so namestu umrlega deteta podložili cigansko deklico, v katero sta se črez dvajset let zaljubila oče in sin Janče, ki je vojaški dolžnosti ušel, a na prošnjo nadvojvode Ivana bil pomiloščen in vzel ciganko. „Na Višavi“ [6]) se gledé vsebine sme primerjati dr. Tavčarja povesti „Otok in Struga.“ „Oreharjev Blaž“ [7]) je preveč trivijalen; povest „Med in pelin“ neverjetna. Med „Drobnimi povestmi“ sta romantični „Emona in Ljubljana“ [8]) in „Rozamunda Katzenstein“ [9]); Jazonu je škrat zaročenko Emo odvedel v Postojnsko jamo, odkoder je zbežala na poprejšnje mesto, ki so je srečni prebivalci imenovali „Belo Ljubljano“. Rozamunda Katzenstein, hči grajščaka na Katzensteinu, je ljubila grajščinskega valpta in mu po noči stregla, ko se je bil opekel pri nekem požaru. Valpet je bil nezakonski sin grajščaka z grajsko deklo. Skočila je v studenec. Primeri Kersnikov „Očetov greh“. „V Gorskem zakotju“ [10]) je naseljene preveč inteligence, grajščak, zdravnik in upokojeni stotnik. Stotnik je radi dvoboja, zdravnik radi ponesrečene snubitve na gradu šel v Ameriko z Maksimilijanom. Tam se sprijaznita: stotnik prepusti svoje premoženje zdravniku, ki vzame potem županovo hčer za ženo.

Dostavi povesti „Samski spomini“, „Višnjeva pola“ in „Napoved“ vse v „*Lj. Zv.*“ 1895.

„Marjetica.“ V lepo Marjetico, hčer revnega kmeta Srakarja, se je zaljubil Štefan, sin bogatega mlinarja; njegov oče se tej ljubezni upre, zato je šel sin v mesto v službo, materi se posreči ga spraviti domov; imelo bi se vršiti ženitovanje, a Marjetica oboli, leže in — umrje.

V tem romanu je premalo dejanja, vsled tega tudi premalo prilike, da bi se razvijali značaji; opisi posameznih prizorov so dostikrat predolgočasni. Do zapletka se težko pride, ker nastopajo zgolj dobri ljudje. Beseda je lepa, samo prepogostoma se rabijo isti pridevniki pri samostalnikih.

---

[1]) Ibid. — [2]) Zr. 1876. — [3]) Koled. Moh. 1882. — [4]) Lj. Zv. 1881. — [5]) Kr. 1881. — [6]) Kr. 1883. — [7]) Kr. 1882. — [8]) Lj. Zv. 1881. — [9]) Kr. 1882. — [10]) Nar. bibl. 1883.

„Zvezdana.“ [1]) Na Radovju, v zagorski slovenski vasici, županuje grajščak Kolovski; v tem dolu je prebival tudi grajščak Pasjak in zdravnik dr. Vratislav. Sodni uradnik Skovir, prišedši na dopust, se je trudil za Zvezdano. Kolovski je bil hišni učitelj poprejšnjega grajščaka in je s svojo učenko zbežal na Švicarsko, kjer se je porodila Zvezdana. Podlo vlogo igra grajski pisar, med drugim trdeč, da je Vratislav grajski gospej zapisal strupa; zdravnik je šel v boj proti Turkom, a se je vrnil s Kolovskim; vrši se veselo ženitovanje.

V tem romanu se vrši mnogo neverjetnosti; v gorski vasici ne more biti toliko dostojanstvenikov, in nepošteni pisar bi ne mogel tako dolgo opravljati svojega podlega posla. Kolovski kot jurist in zastopnik grajščine mu je prišel na sled, a ga ni naznanil na dotičnem mestu, nego še z denarjem ga je podpiral.

„Luterani.“ [2]) Povest se vrši v drugi polovici XVI. stoletja. Lep in nadarjen Knafel je moral iz Kamnika v Kranj radi svojih razmer do vdove Stobé. Ko je naraščal katolicizem, je moral Knafel zapustiti Kranj in se je skril na Strmolski grad, kjer je služil za kočijaža. Mlada baronica se je zaljubila vanj, predno se je odkril, kdo da je. Ko so katoličani zvedeli zanj, so naskočili grad; Avniča so obesili, Knafel se je rešil, a grajščak je ob tej priliki zvedel za nagnenje svoje hčerice Lavre do predikanta; dal jo je v mekinski samostan; a Lavra je redovnici Ani, sestri škofa Hrena, odkrila svojo ljubezen do Knafla. Knafel je zbežal na Nemško, Lavra je prišla v drug samostan. Knafel se je sicer vrnil, a izgubil mnogo prijateljev.

Razvitek dejanja je zanimiv, zvršetek pa ne ugaja; jezik je tu in tam preveč robat, pretepov je preveč. Z ozirom na ta roman je Mencinger spisal satirično povest „Cmokavzar in Ušperna“.

„Kmetski triumvirat.“ [3]) Dejanje se vrši 1572—1573. l. Glavne osebe so Gubec z dvema tovarišema Pasancem in Guzetičem, stari oslepeli pevec Marko Gregorič, njegova hči Jela in Ferenc Tahy. Gubec je častilakomen mož in še 40letni vdovec se poželjivo ozira po Jeli, Guzetičevi zaročnici. Da bi se zaroka preprečila, je proti načrtom dal Gubec povelje za upor. Velika zmešnjava je prekrižala vse načrte. Kmetje so bili strašno kaznovani, Gubec pa venčan z razbeljeno železno krono.

Neverjetno je, da bi Jela in Guzetić bila tako silila, naj se poroka vrši pred srečno dovršenim ustankom. To zgodovinsko dejstvo je bilo jako hvaležna tvarina za zgodovinski roman. Primeri Aškerčev baladni venec „Stara pravda“ in M. Š-a povest „Voditelja kmetov“, *„Dom in Svet“* 1893.

Koder je bil jeden izmed najodličnejših sotrudnikov *„Kresa“* in spreten pisatelj v knjigah „Družbe sv. Mohorja“. Bil je mnogostranski delaven s peresom tudi v drugih strokah, mnogoletni

[1]) Kr. 1882. — [2]) Kr. 1883. — [3]) Kr. 1884.

sotrudnik „*Slovenskega Naroda*“ nad in pod črto s šifro „Liberius“ *), L-s in L.

L-s. Sedanjost in prihodnjost slovenskega kmeta, Sl. N. 1880, 237—242. — Naš srednji stan, Sl. N. 1881, 229. - Slovensko razumništvo, 191 (vsebina sestavka je ta, naj se mlada inteligenca trudi pridobiti osebno spoštovanje v vseh krogih. — „Narodni dom“ naj ne trpi separatizma, 202. — Sestavek „Novo leto“, Sl. N. 1879, 1, izraža popolnem naravno misel, da nas moreta rešiti samo živa delavnost in pravo rodoljubje. — Naj se še omenijo inostranstva se tikajoči sestavki: Bismarkov terorizem, Sl. N. 1881, 108; Shod v Gdanskem, 210; Leon Gambetta, Sl. N. 1882, 28.

Matej Brence (Nivalis 1856—1887) iz Hraš na Gorenjskem, se je učil pravoslovja na Dunaju in potem nekaj časa urejeval „*Ljubljanski List*“, bil je potem uradnik v kranjski trgovski zbornici. Objavljal je v „*Kresu*“ 1881—1883. l. drobne lirske pesmice brez pesniškega vzleta, n. pr. „V gozdu“. Spisal je tudi nekaj povestij, n. pr. „Ultimo“, „Almora“ in „Ne maram ga“; v drugi pripoveduje, kako grozno so brahmani ravnali s svečenico, ki se je bila zaljubila v kristijana. V „*Slovenskem Narodu*“ se nahajajo povesti „Così fan tutte“ in „Nori Tomaž“.

---

*) *Liberius*. V lahkem slogu popisuje v „Listih iz Italije“ svoje potovanje po Italiji [1]), zlasti mesta Benetke, Paduvo in Vicenco, kjer osobito hvali lepoto deklet; v Veroni se je spominjal Prešernovega rojstnega dne.[2]) „To ravno polje“ popisuje življenje v naravi, prvo ljubezen.[3]) Povest „Hči starega sodca“ (ljubimec je odvel ljubljenko iz grada blizu Ljubljane) je neverjetna.[4]) Povest „Črne oči“ (osebe: Karolina in Amalija, hčerki bogatega vinskega trgovca; Leon, mladi uradnik, in profesor, tekmeca) je po razvitku zelo navadna[5]); povest „Na naših gorah“, v kateri nastopi župnik Janez Montinus, spominja čitatelja Jurija Kobile.[6])

Druga stran njegovega pisateljevanja je posvečena javnim zadevam; v odločno pisanem sestavku „Slovenščina v srednjih šolah“ [7]) razpravlja uže dostikrat stavljene zahteve Slovencev; „V obrambo domače obrtnije“ (I—IV) zahteva, da se ustanové obligatorične zadruge in odpravi obrtna svoboda [8]); cela vrsta sestavkov z naslovom „Slovenski narod in ekonomija“ [9]) stavi važne predloge, kako se naj Slovenci gmotno osvobodé tujega vpliva; isto misel razjasnjuje v sestavku „Materijalna svoboda.“ [10]) „Pro domo“ dokazuje, da je panslavizem krivična obtožba. „*Slov. Nar.*“ 1888, 256 — 263. Njegovi sestavki so pisani živo in zanimivo.

---

[1]) Sl. N. 1874. — [2]) Sl. N. 1874, 243—272; Čaša pisanega vina, Slov. Nar. 1875, 242—262. — [3]) Sl. Nar. 1875, 96, 98, 118—119. — [4]) Sl. N. 1875, 158—185. —Dostavi: Spomin na staro mater, Sl. N. 1876. — [5]) Sl. N. 1875, 35. — [6]) Sl. N. 1875, 35. — [7]) Sl. N. 1880, 247—248. — [8]) Sl. N. 1882, 242—245. — [9]) Sl. N. 1883, 50 — 65. — [10]) Sl. N. 1889, 35 — 36. — Dostavi: „Agrarna reforma“, Sl. N. 1888, 269.

Dr. Fran Detela,

porojen 1850. l. v Moravčah na Kranjskem, od 1876. l. profesor v Dunajskem Novem mestu, od 1890. l. ravnatelj v Novem mestu na Kranjskem; piše za preprosto in omikano slovensko občinstvo. Na čelo postavimo humoresko:

„Kislo grozdje." [1]) Zdravnik Arnikar je ljubil histerično posestnico malega gradu, Emo pl. Hruško, blizu pa je stanoval grajščak Bernard z lepo hčerjo Teklo. Prvo je za šalo opeval profesor Mladič in jo navdušil tako, da ga je predstavila kot ženina Arnikarju, ki je bil slučajno v družbi Teklini na razvalinah bližnjega gradu. Tudi Arnikar je hotel Teklo predstaviti za nevesto, a ona tega ni dovolila, ker mora prē oče pogledati poprej v zemljiščno knjigo.

I. Povesti iz narodnega življenja.

„Prihajač." [2]) Mladi trgovec Janez Stržen je v tihi vasici odprl novo trgovino in je med dvema rodbinama napravil prepir, dasi je Čedinov Peter nameraval vzeti Mejačevo Minico. Na svojo stran pridobivši županjo, je Stržen odprl še krčmo in k sebi vzel lahkoživo sestro Rozo; zaslepljeni Dramljani ga še volijo za župana; v tem dostojanstvu spravi Petra k vojakom. V Dramljah se je začelo razuzdano življenje: Stržen je končal s samomorom, Peter je dobil Minico v zakon.

Spretno so slikani Stržen, Mejač in Čedin, razvitek dejanja je naraven; osebe govoré v domačem duhu in jeziku.

„Gospod Lisec." [3]) Lisec, bivši služabnik na železnici, se je nastanil v vasi Dobravi in postal hitro vplivna oseba, kar se posebno pokaže pri Brdarjevih. Jeden izmed bratov, visokoletеč, se je nesrečno oženil in pri skopuhu Vrbanu vzel denar na posodo in si pomagal celo pri Prelesniku, ponarejalcu denarja. Drugi pa, Tone, priden in tih, je vzel ponižno hčer skopuhovo, imel še sitnosti vsled vtikanja Liščevega, a končno je zmagal in živel v srečnem zakonu.

Povest je jako prikladna za naše preprosto ljudstvo. Vse se razvija naravno, osebe so vzete iz naroda.

II. Zgodovinski roman.

„Veliki grof." [4]) Celjski grofje so se bojevali s Friderikom IV. Celjani so pričakovali grofa Urha, pri uhodu bi ga naj pozdravila mestna dekleta, njim na čelu lepa Kornelija, hči Petacija, voditelja latinskih šol v Celju. Urh jo je hotel spraviti v neki grad, a rešila sta jo Viljem Vranjeberški in Cahej. Viljem je bil nasprotnik Celjanom, a Kornelija je v gorki ljubezni vzplamtela za rešitelja. V Celju se je širilo mnenje, da je Viljem siloma odvedel Kornelijo, zato ga je šel oče Petacij tožit v Dunajsko Novo

[1]) Lj. Zv. 1883, str. 37. — [2]) Slov. Mat. 1888. — [3]) Zab. Knjiž. Slov. Mat. 1894. — [4]) Lj. Zv. 1885.

mesto. Kornelija sama je šla v moški obleki spremljana po Caheju in prijateljici v Dunajsko Novo mesto, da razjasni vso stvar. Vsled izjave Kornelijine je bil Viljem spoznan nekrivim. Zopet so odvedli Kornelijo: Petacij in Viljem se napotita na Dunaj in rešita Kornelijo. Tudi Klara in Cahej sta postala srečna dvojica.

Pisatelj, ki zná zanimive tvarine iz svoje stroke izborno porabiti za zgodovinske povesti, je v uvodu razložil važnost celjskih grofov v omenjeni dôbi in njihove zveze z vladarskimi rodbinami. Ta povest nam jasno slika tudi družbeno in rodbinsko življenje v oni dôbi; izvrstno je pogojen med drugimi učitelj Petacij.

„Pegam in Lambergar.“ [1]) Zadnjega celjskega grofa Urha so Ogri 1456. l. ubili pri Belem gradu. Za bogato dediščino so se potegnili vdova Urhova, Katarina, cesar Friderik III., Ladislav Posmrtnik. Največjo oblast je imel vojskovodja umrlega grofa, Čeh Vitovec, kateremu se je od drugod vcepila misel, naj snubi kneginjo in naj se zanjo bojuje. V tej zmedeni stvari je drug rabil drugega: Vitovec je celo cesarja oblegal v gradu nad Celjem. Nekateri plemenitaši so se ločili od Vitovca, n. pr. Krištof Lambergar; zvest mu je ostal Ostrovrhar iz Galenberga. Kranjski plemenitaši so osvobodili cesarja, Katarina se je morala umakniti na Krško, Vitovec se je nazadnje bojeval za cesarja in postal grof Zagorski in ban slovenskih dežel. Poleg tega glavnega dejanja se plete ljubezen mladega oskrbnika Gregorja z ljubeznivo Tajdo, nečakinjo gornjegrajskega meniha Benedikta.

Roman je jako spretno zasnovan in se razvija celo po naravni poti; obleganje celjskega mesta in celjskega grada ter življenje v gornjegrajskem samostanu se slikovito riše; brez škode za celotni vtis bi se pa gibanje v Tomaževi krčmi v Gornjem gradu lahko opisalo bolj na kratko. Tvarina je sploh jako srečno izbrana.

Kakor se razvidi iz teh dveh romanov, si je pisatelj zgodovino celjskih grofov izbral za svoje lepe povesti; izmed vseh zgodovinskih romanov, kar jih ima naše slovstvo, so romani Detele najodličnejši; pisatelj ima bogato domišljijo in dar lepega ter naravnega pripovedovanja.

Pavlina Pajkova

se je porodila 1854. leta v Paviji. Ko sta ji v šestem letu umrla roditelja, je prišla k svojemu stricu in varihu Matiji Doljaku, županu in poslancu v goriškem deželnem zboru. V njegovo hišo sta zahajala med drugimi tudi dr. Lavrič in Ernest Klavžar. Začela se je marljivo učiti slovenščine in se vnemati za slovensko pisateljevanje; v „*Soči*“ 1872 nahajamo spis „Prva ljubezen“ in „Ženska v rodbini“.

[1]) Zab. Knjiž. Slov. Mat. 1891.

V prvo dôbo njenega pisateljevanja spadajo njeni pesniški proizvodi, ki so do malega vsi lirske vsebine in so se objavili večinoma v Pajkovi „*Zori*“. Predmeti njeni liriki so izraženi v tej-le kitici:

Iz svete ljubavi
Rodbinskih vezil,
In k materi Slavi
Ljubezni čutil, —
  Iz tega nastala·
  Ta knjiga je mala.

Med najlepše lirske pesni se šteje venec devetih pesmic z naslovom „Materni glasovi“, Ljubezen do domovine opeva v gazelah:

Prevzvišeno si čutje ti, ljubav do domovine!
Z najčiščim plamenom gori ljubav do domovine id.

Krvavi boji na balkanskem polotoku so ji dali povod za epski pesni „Ranjeni Črnogorec“ (po Čermakovi sliki) in „Prvi križ na turškem polju“; konec desete kitice slôve:

Križ, svetu ki naznanja, da kristjanka
V samotnem grobu mirno tam leži,
Ki je bila junakinja Slavjanka,
Slavjanka neprestrašene krvi.

Z ozirom na to, da se je šele v Gorici začela učiti slovenščine, v otroški dôbi vzgojena italijanski, je njen jezik dokaj gladek; pripomnil bi se tu pa tam kak manj odbran izraz, n. pr. „Dve bitji nepoznani, se dobite“ id.

S preselitvijo v Maribor se je poprijela pripovedništva, ker je jela natančneje opazovati in spoznavati družbinsko in društveno življenje.

„Odlomki ženskega življenja“ *) slikajo notranji boj nedolžnega dekleta, ki prvikrat stopi v svet in sprejema poklone moškega spola; ponosno odbije ponudbe majarja, o čegar iskrenosti ni prepričana, a se zanima za tihega mladeniča, ki se pa mora odpovedati njeni ljubezni.

Lepo je opisan boj ženskega srca, katero se v svoji neizkušenosti trudi, pravo in pristno ljubezen ločiti od navidezne in hlinjene.

„Blagodejno zvezdico“ [1]) imenuje pisateljica Ado, hčer nekega poročnika, odgojiteljico pri gospej Barbari, malo omikani ženi, čije sin Feliks se ji usiljuje. K Bertoldovim stopivši v službo si je po lepem vedenju pridobila srce gospodarjevega sina.

---

*) „*Zora*“ 1846. — V tej dôbi se je Pavlina Pajkova mnogo bavila z ženskim prašanjem: to se razvidi iz sestavkov: „Nekoliko besed k ženskemu vprašanju“, „Ženska pisma prijatelju“ (Zr. 1877), „George Sand“ (Zr. 1876), „Naravno je, da se odločno poteguje za pravice ženskega spola“, je pisateljičino mnenje. — [1]) Kr. 1881. — Povest je prevedena na češki jezik.

Ada se predstavlja čitatelju kot plemenit značaj; dejanje se razvija povsem naravno.

„Roka in srcé."[1]) Premožni rodbini s štirimi hčerkami je oče na borzi zaigral 50.000 gld. Bogat prileten markiz se je zaljubil v najmlajšo, ponudivši očetu pomoč. Kljubu jasnim dokazom nenaklonjenosti starec ni odstopil.

„Mačeha."[2]) Nadzornik X., vdovec, se je na smrtni postelji poročil z odgojiteljico Evfemijo, da bi vihravi hčerki Elzi dal pametno varihinjo. Elza se je hotela posvetiti pisateljevanju in je spremljala neko gospo v kopališče, kjer se je seznanila z dr. Bodanskim, ki je, še medicinec, Evfemiji obljubil zakon, pa jo zapustil radi nekega nesporazumljenja. Elzo je dobil poprej prezirani inženir Piber, mačeho pa dr. Bodanski.

„Pripovednik v sili."[3]) Razvajenim moškim in ženskim dedičem umrle grofinje pripoveduje oskrbnik Teodozij zgodovino komtese Vande, ki je prišla iz Lvova na okrevanje. Odklonjeno dekle prosi umiraje svojega nekdanjega ljubimca, naj ljubi svojo ženo.

Redka plemenitost! Povest bi morala imeti drug naslov.

„Arabela."[4]) Žid Karpeles, trgovec v Brnu, je imel v svoji rodbini rejenko Arabelo, katero je radi njenega imetja sinu določil za ženo, ali Arabela se je seznanila z vseučiliščnim profesorjem Walter-Waldekom. Karpelesova vrtnarica je na skrivnem stregla neki blaznici, za katero se je zanimala tudi dobra Arabela. Nesrečnica je umrla, in Arabela je dognala, da je bila to njena mati, in da so očeta-katoličana ubili iz verskega fanatizma, in da je ona sama po srečki dobila 100.000 gld. Mati Waldekovka, gospa plemenitega srca, je pomagala Arabeli razvozlati uganjke njenega detinstva. Waldek in Arabela sta postala srečna zakonska dvojica.

Profesorji-učenjaki se v današnjih dneh ne vedejo tako neukretno, kakor Waldek iz početka, nego se samo karikujejo v nemških humorističnih listih; izborno pa je opisan način, kako se zbližujeta in odbijata, a naposled vendar razumeta dva na videz osorno nasprotna, a v bistvu jednaka značaja. Opažanje velikomestnega življenja v Brnu je pisateljici dalo povod za to lepo povest.

„Najdenec"[5]) je pastiroval pet let posestniku Gregorinu, čegar hči Rezika mu je bila naklonjena. Po dovršeni vojaški službi je šel prodajat kostanj na Dunaj, kjer mu postane neki častnik v pokoju največji dobrotnik s tem, da ga je dal v kmetijsko šolo; ta dobrotnik je bil njegov — oče ter mu je pomagal, da je mogel Reziko vzeti v zakon.

„Dneva ne pove nobena pratika"[6]) pripoveduje, kako je potres v mestu Kasamiciola na italijanskem otoku Ishija 1883. uničil razuzdanega mladeniča, ki ga niti smrt očetova ni mogla spraviti na boljšo pot.

[1]) Kr. 1881. — [2]) Kr. 1882. — [3]) Kr. 1883. — [4]) Kr. 1885. — [5]) Slov. Knjiž. 30. Fr. Gabršček. — [6]) Slov. Knjiž. 30. Fr. Gabršček.

„Obljuba.“ [1]) 14letna hčerka delavca, ki je izgubil svoj zaslužek, je grbavemu sinu bogatega očetovega nasprotnika obljubila zakon, ko bi bogataš hotel zaslužka dati revnemu delavcu. Hromi sin jo je pozneje odvezal obljube.

V tej povesti nastopajo otroci preveč modro.

„Roman starega samca“ [2]) predstavlja zdravnika, poklicanega k grajščakinji, ko je imela poroditi; zapazil je, da je grajščakinje sorodnica, od njega oboževana radi krasote in duhovitosti, hotela bolnico s preobilim zdravilom zastrupiti, da bi postala sama grajščakova soproga. To dejstvo je na zdravnika vplivalo tako silno, da je ukrenil odreči se zakonskemu življenju.

Koketnost in prihlinjenost te ženske in brezsrčnost njene matere ter duševni boji zdravnika, ki je omahoval med ljubeznijo in dvomom, so opisani spretno; nepotrebno je natančno pripovedovanje, kako se je zdravnik odpravljal na visoke šole, kaj je izkusil dijak z usiljivimi sosedami in v šestletnem službovanju za hišnega učitelja v plemenitaški rodbini, ker to ni v nobeni zvezi z njegovimi dogodki na gradu.

„Planinska idila.“ [3]) Sorodnica premožnega poštarja v soški dolini, živeča v poštarjevi rodbini odklanja ljubezen zdravniku, sinu hišnega gospodarja, in se zaljubi v ogrskega magnata Veraniča, ločenega od lepe žene, bivše operne pevke. Po smrti te nečimurne ženske se poročita Veranič in Alenka.

„Spomini tete Klare“ [4]) je povest v okviru, kakor n. pr. „Pripovednik v sili.“ Blagohotna teta ob priliki zaroke svoje stričnice pripoveduje, da je vroče ljubila Italijana Odila, da ga je pa zvita zavistnica odtujila z obrekovanjem, češ da si za njegovim hrbtom dopisuje z bratrancem.

Pavlina Pajkova je objavila tudi „Aforizme o ljubezni“ [5]) in „Aforizme o prijateljstvu“ [6]). V prvem sestavku se nam zdi kočljiva ta-le izjava: „Ako se človek umori radi denarja id., tedaj nas obhaja stud, ne usmiljenje; ako se pa dve ljubeči osebi, ki ne moreta biti združeni, brezupni usmrtita — kako sočutno nam zatrepeče srcé! Njiju dejanja sicer ne odobrujemo, toda obsojati ju ne moremo!“

Plodovita pisateljica je v svojem več nego četrtstoletnem delovanju v vezani in nevezani besedi Slovencem podala mnogo svojih duševnih proizvodov, ki dokazujejo njeno nadarjenost in marljivost, vestno in samostalno premišljevanje o življenju in o potrebah slovenskega naroda. V njenih povestih nahajamo zastopane

[1]) Lj. Zv. 1894. — [2]) Lj. Zv. 1895. — [3]) Knez. Knjiž. 1895. — [4]) Dom in Svet 1895. — [5]) Lj. Zv. 1892. (Berilo v Slov. klubu na Dunaju 1892.) — [6]) Lj. Zv. 1893.

raznovrstne stanove, aristokrate, posestnike, uradnike, zdravnike, bogate tovarnarje in žide, profesorje in učenjake, častnike, duhovnike, odgojiteljice.

V začetku njenega pripovednega pisateljevanja se še vidi vpliv romantike in tujih vzorov, kajti v prvih povestih nastopajo častniki in plemenitaši; ko je pa na lastne oči opazovala življenje, se osvobaja in postaja bolj samostalna; „Arabela“ je plod opazovanja v bogatem trgovinskem mestu, kjer se bohotno šopiri židovstvo. — Dasi se nahajajo v njenih povestih različni značaji med moškimi in ženskami, se vendar vidi, da se pisateljica trudi ženski spol vsaj v veliki večini slikati kot pošten in ponosen. Razmerje med ženskim in moškim spolom je seveda glavni predmet leposlovju; dočim pa neki pripovedniki to razmerje opisujejo na ta način, da je „ona“ takoj pri prvem zbliževanju ali vsaj jako hitro „vsa njegova“, predstavlja Pavlina Pajkova zastopnice svojega stanu bolj ponosne; mislimo, da morda v tem oziru nekaj pretirava; sklicuje se na to, da tudi nasprotna stran pretirava. Nasprotnica je tisti struji v leposlovju, ki rajša obdeluje temne strani človeškega življenja, a je pristašinja tistih pisateljev, ki trdé, da je treba realno življenje nekoliko idealizovati, da povesti blažé in povzdigujejo čitatelja. Te svoje nazore zagovarja z odločnostjo, ki je redka med ženskami.

Marica Nadliškova (Márica I)

iz Šent Ivana blizu Trsta (roj. 1869), nadarjena in jako plodovita pisateljica, je v prvem svojem članku „Narodno ženstvo“ [1]) budila ženski spol na narodno delo, vzkliknivši: „Zatorej gospé in gospodične! pomagajte i Vê zatiranemu našemu narodu; mnogo lehko storite. Govorite med seboj naš lepo doneči jezik in vplivajte na moža in deco.« V istem zmislu in še živahneje nadaljuje to stran svojega delovanja v *„Slovanskem Svetu“*. Druga stran njenega pisateljevanja so lepe slike iz velikomestnega življenja ob morju, katere nam podaja čislana sotrudnica *„Ljublj. Zvona“*, n. pr.

„Na obali.“ [2]) Petrovič, posestnik na cesti proti Proseku, očim lepi Jeli, je hotel to dekle omožiti z lakomnim trgovcem, a ona je bila udana blagemu Ribarju. Blizu stanujoči ribič, bivši sluga pravega njenega očeta, pa jima je razložil po listih, da njen pravi oče še živi, da ga je Petrovič, njegov bivši sodrug v trgovini, po zvijači poslal na potovanje, dal sežgati ladijo,

[1]) Ed. 1888, 24. — [2]) Lj. Zv. 1891. —

soprogi natvezel, da je ponesrečil in jo je vzel v zakon. Petroviča je strela ubila, oče se je vrnil, in Jela je postala srečna soproga Ribarjeva. — Slika iz tržaškega življenja je tudi „Usoda, ka-li?“ [1])

Velikomestne razmere, polne raznovrstnega duševnega gibanja, so ugodni predmeti tudi slikarjem in pisateljem. Dve sliki z različnim zvršetkom sta „Sirota“ in „Iz življenja mlade umetnice“.

„Iz življenja mlade umetnice.“ [2]) Bolj ugodno, nego „Siroti“ se je razvijalo življenje hčerki revnega pisarja v Trstu, čegar soproga je imela premožne pa trdosrčne sorodnike. Šele po smrti njenega soproga so se dali omehčati in so jo dali odgojiti za učiteljico glasbe. Primeri „Ob izvirku Kamniške Bistrice“, Sl. Svet 1895. (Hrvat je navdušen za slavno rusko pevko.)

Sama učiteljica, mnogo premišljuje o težavnem stanu in ob usodi gospodičin, ki se mu posvetijo. Marsikatera vstopi v ta stan z visokoletečimi ideali, pa „Strte peruti“ kažejo, da se mora učiteljica zadovoljevati s skromnimi razmerami, dasi ni izključeno, da bi se ji življenje ne razvilo celo ugodno, kajti „Moja prijateljica“ (1889), katero je bil zapustil italijanski zaročenec, je dobila za moža plemenito mislečega grajščaka Barlè-ta. Njen bivši častilec je v kratkem prodajal drobno blago po ulicah. — Ni morda padec Vinkov prehiter in prevelik?

„Črtica iz sedanje dôbe“ [3]) ni kaj posebno laskava za moški spol. — „Moj pot“ [4]) izraža različne vtise, ki jih je imela od ljudij, srečujočih jo na poti od nežne mladosti do sedaj; dozdeva se pa čitatelju, da tiči nekaj pesimizma v besedah: „A ti, pot, ki me mučiš od rojstva do današnjega dne, vedi, da tudi na tebi ne bode kamena na kamenu, niti ne bode sledu o tebi.“

Pisateljica, ki sedaj jako spretno urejuje *„Slovenko“*, si je po živahnem zanimanju za narodna prašanja in po odločnem zastopanju svojih nazorov pridobila lep ugled med slovenskimi književniki. Vedoželjnosti ustrezaje, rada potuje po slovenskih pokrajinah in izražuje svoje vtise v lepih listih, n. pr. „V počitnicah“ *(„Slov. Svet“)*. Odlikuje jo fino opazovanje. Združila je okolo svojega lista najodličnejše novejše pisateljice iz učiteljskega stanu. V srditem literarnem boju, ki je pred kratkim vnemal slovenske pisatelje, se je potegovala za to, da naj idealisti in realisti pišejo za svoje pristaše, in da se nobena stranka ne zametuje. *)

---

[1]) Lj. Zv. 1895. — [2]) Lj. Zv. 1890. — [3]) Lj. Zv. 1894. — [4]) Lj. Zv. 1893.

*) Dostavi iz Slov. Sveta: „Lojzek“ 1893, Pojasnilo o ženskih v Turgenjevih romanih 1894. — „Santuzza“ 1894; o Tolstega romanu „Vojska in mir“, o Tomićevi knjigi „Za kralja, za domovino“ 1895. — Poslednja lekcija Alf. Daudeta, Slov. Nar. 1894, 276.

Fran Govekar *)

se je 1871. l. porodil na Igu blizu Ljubljane, kjer je učiteljeval njegov oče, plodovit pisatelj v stroki vzgojeslovja; ta ga je vedno priganjal, naj zapisuje ižanske narodne pripovedke. Kakor Jurčič je Govekar jako rano začel pisateljevati in je od pete do osme šole pridno zalagal „*Vrtec*“ z imenom Fr. Podkrimski. Dovršivši gimnazijo je postal jeden najodličnejših sotrudnikov „*Vesne*“, katere tretji tečaj je urejeval sam. Jako živahno se je udeleževal dijaškega gibanja in je o njem poročal v „*Vesni*“. Bivajočemu na Dunaju se je odprlo širno polje duševnega gibanja.

„Na božični večer“ [1]) je povest o vseučiliščniku, kateremu je sestričina Bina obljubila srce in večno zvestobo,- a zapustila je nadepolnega vseučiliščnika in vzela postarnega moža s polno mošnjo.

Kakor je Lina v Tavčarjevem romanu „Mrtva srca“ rekla Lesoveju, da sta takrat bila velika otroka, tako se je tudi izgovarjala Bina. V poetično življenje ljubljenih in ljubečih slikarjev nas povede:

„Stankov roman.“ [2]) Mlada lepa soproga postarnega beležnika je slikarju vzor za njegovo Ledo, s katero dobi na razstavi slik nagrado in tudi naročil. Skopega beležnika je zadela kap, in lepa vdova je dala slikarju roko in srce.

Istodôbno je „*Slov. Nar.*“ začel objavljati podlistke: „Idealist“, „Po šestih letih“, „Te punice“, „Dr. Strnad“, „Institutka“ id. id. in si pridobil laskavo priznanje urednikov dr. Trillerja in dr. Majarona.

V razvitku slovenskega pripovedništva zavzema Fr. Govekar jako odlično mesto, ker je on vodja takozvane „novostrujarske“ šole. Realizem, ki ga je v Slovencih začel gojiti Jurčič in katerega so drugi pisatelji, Tavčar, Kersnik, Staré, Trošt razširjali, je Govekar razvil blizu do naturalizma. Govekarjev učitelj je Kersnik, dalje pa Francozi in Italijani tiste smeri, katero zastopata Maupassant in Zola. Govekar je skrajni realist in kot tak lahko preide v naturalizem, ker mu je poltnost [3]) velik činitelj v pripovestih. On hoče bičati družbeno hinavstvo in „pobeljene grobove“. V predgovoru k zbirki svojih novel in črtic „O te ženske“ povdarja po Molière-u, da si je resnico v lepi umetniški obliki napisal na svoj

*) Z. Pečanov, Fr. Govekar („Odlomek iz literarnega boja na Slovenskem“), „Nova Nada“ 1898.

[1]) Vesna 1893.

[2]) Fr. Ribić, Vesna 1894.

[3]) Dr. Vidic. O novejši slovenski literaturi, „Mladost“ I. zv. str. 37.

prapor, ker si je doslej še vedno žive predmete poiskal za svoje spise. Zagovarja se istotam proti očitku, da je nova struja pohujšljiva. Priznavajo se lahko dobri nameni, istotako se pa lahko stavlja vprašanje, beró li čitatelji in sodijo povesti z istega stališča?

Kar se tiče tehnike, se je pisatelj z velikim pridom učil pri Francozih; odlikuje ga lep in vabljiv zlog, ki nekoliko nadomešča nedostatek psihološkega utemeljevanja, ki si ga pa gotovo še pridobi, ko mu z leti in opazovanjem sveta in slovanskih razmer njegova nadarjenost marsikaj pokaže v milejši luči.*)

Ker ta knjiga opisuje pisatelje slovenske samo do vštetega 1895. l., nista omenjena Govekarjeva romana „Rodoljubje in ljubezen“ ter „V krvi“.

Radoslav Murnik (Samo, H., R.)

iz Ljubljane (rojen 1870.), je v najmlajšem pisateljskem naraščaju zastopnik humorističnega pripovedništva. V humoreski „V šesti“ [1]) opisuje trpljenje in delovanje pesnika-šestošolca, ki je svoji ljubljenki poslal snopič poezij z naslovom „Cvetice, metuljčki in zefir“, spisal Amor; marala jih pa ni niti ljubljenka, niti urednika obeh v Ljubljani izhajajočih leposlovnih listov. „Signor Giannino“ [2]) se je imenoval maček postarne gospodične, ki se je z ljubljenčkom in s hišno odpravila na letovišče na Gorenjsko. Nenavajen na ropot na železnici je ušel muc skozi okno, a železniški uradnik, stanujoč

*) Primeri nekatere novejše slovenske povesti iz slikarskega življenja:

„L a b o d o v a p e s e m.“ Neki samec, čudak „Jelšarjev gospod“, je živel sam v vasi in je dijaku, ki se mu je bil prikupil, povedal pred smrtjo svojo zgodovino, da je bil on slavni slikar Roland, ki je za kneza Bonghija slikal in se zaljubil v njegovo krasno hčer Malvino, pa omamljen odvedel njeno teto Evgenijo, ki mu je v Parizu ušla z nekim bogatim in lahkoživim grofom. Od vseh zapuščen je prišel v samotno slovensko vas in tu umrl.

Okvir te pripovesti je tak, kakor pri Vladibojevi „Na grobeh“, „*Dom in Svet*“ 1890; spominja čitatelja tudi P. Pajkove povesti „Pripovednik v sili“ in J. Staretove „Stari naslanjač“. — (Podgorec, Ljublj. Zv. 1886.)

„U m e t n i k o v a m a t i.“ Sartelijeva rodbina v Florenciji je vzgojila vzglednega sina Amadeja, ki je naslikal krasno Madono. Njegov sosed Don Rodrigo je bil velik zapravljivec in je tudi Amadeja skoro ugonobil, rešila ga je njegova slika, pred katero je zagledal svojo mater zatopljeno v solze.

Lepo so slikani napori in dušni boji njegove matere, ki je storila vse, da bi rešila svojega jedinca. — (Dom in Svet 1889. Vladiboj.)

Primeri J. Kersnikovo povest „Luterski ljudje“. — *Op.* P o d g o r e c in V l a d i b o j nista pseudonima za Fr. Govekarja.

[1]) Vesna 1892. — [2]) Lj. Zv. 1892.

z gospodično v isti hiši, ga je prinesel gospodični, ki je uradnika s hišno vred blagoslovila v srečni zakon.

S prijetnim humorjem je opisana stara devica, ki prenaša vso svojo ženskemu spolu prirojeno ljubezen na kakšno živalco.

Težavne naloge se je pisatelj lotil v svojem humorističnem romanu „Groga in drugi“ [1]), v katerem nastopa množica oseb jako različnih stanov na gradu Javorice na Gorenjskem. Dasi je glavna oseba Groga, sluga majorja Stojana, imajo svojo ulogo v povesti tudi polkovnik Greben, grajščakinja Emilija pl. Jeličeva, Stojanovi hčerki Milena in Stana, dve znanki grajščakinje, Zobeljka in Grizajka, baron Lahnberg in trije drugi meščanski gospodje, guvernanta, kuharica Katra, za katero gorí Groga, divja Mina. Jeličeva bi rada po ženitvi barona Lahnberga dobila v svojo rodbino, a gospodični ne marata zanj, ker je po svojem pretiranem aristokratskem vedenju zopern človek. Roman sestaja iz mnogih posameznih slik, ki niso v jednotni zvezi med seboj. Nekatere osebe so dobro posnete po življenju; posrečile so se pisatelju ženske osebe bolj od moških; major je pretirano osoren in baron pretirano aristokratičen, da postane smešen. Da je značaj Groga bolj zjednačen in Lahnberg manj karikiran, in da je izpuščenih nekaj nepotrebnih epizod, bi se dal roman razkrojiti v dve sliki: „Groga doma in v Bosni“ ter „Baron Lahnberg v gradu in na kmetih.“

Kar se tiče jezika, je Murnik mojster oblike; on pripoveduje lahko in neprisiljeno, in se kar igra z jezikom. Roman je dokaz izredne nadarjenosti Murnikove.

Ivo Trošt

iz Orešja poleg Cola na Vipavskem (rojen 1865.), učitelj na Razdrtem pod Nanosom, je uže učiteljiščnik III. tečaja v Kopru v *„Edinosti“* objavljal zemlje- in narodopisne ter zgodovinske sestavke, kjer so tudi njegovi leposlovni prvenci zagledali beli dan, n. pr. „Ponos in ljubezen“, „Na jadranski obali“ (slika iz tržaške okolice); s spisi „Moretto“ in „Zakaj ga ni bilo“ se je pridružil realistom in pristopil krogu *„Dom in sveta“* 1889. l.

Ivo Trošt piše tudi v knjige „Družbe sv. Mohorja“, n. pr. „Bog ne plačuje vsako soboto“ *„Slov. Več.“* 1890. l., „Terno“ v *„Koled. Mohorjeve družbe“* 1893. l., je sotrudnik *„Vrtca“* in med vsemi slovenskimi učitelji jedini pisatelj v knjigah *„Slov. Matice“*.

[1]) Lj. Zv. 1895.

„Pokrcljeva ura.“ [1]) Kmetski sin ni hotel v zakon vzeti njemu neljube neveste in se je vpisal za Meksiko v Maksimilijanovo vojno, nadejaje se, da si prisluži denarja. Ranjen je prišel domov in na hlevu umrl, ko se je ustavila ura njegovega očeta Pokrclja.

„Očetova tajnost.“ Vinko Goršič, sin premožnega meščana v Kopru, čegar oče je bil pristen Slovenec iz Kranjske, je pretrgal svoje pravoslovne študije, da bi pomagal staremu očetu na obširnem posestvu. Hči odlične italijanske rodbine Marini se je zagledala vanj, kar je ugajalo obojnim starišem. Vinko pa se je na vseučilišču med slovensko mladino začel zavedati svoje narodnosti in se je, domov prišedši, zaljubil v slovensko učiteljico v okolici koprski. Goršič in Marini sta služila poprej v Dalmaciji; Marini je bil premeščen v Gorico; ž njim je pobegnila Goršičevka s hčerko Marico; sum pa je Marini odvalil na nekega drugega Italijana, ki je pobegnil v Italijo, ker se je umaknil naboru. Goršičevka je umrla, njena hči je postala učiteljica in je bila prijateljica učiteljice Slavice, v katero se je zaljubil Vinko. To vse se je razvidelo iz listin, katere je Marica podedovala po materi.

Povest je lepo razpletena; morda je tudi kaj posneto iz življenja, ker se je pisatelj dalje časa izobraževal tudi na koprski pripravnici. Značaj nastopajočih Slovencev in Lahov je slikan tako, kakor v Jurčičevi povesti „Hči mestnega sodnika“.

„Med valovi življenja.“ [2]) Pl. Videnski, upokojeni kapitan, ki se je v življenju navzel materijalističnih nazorov, je imel lepo hčer Lucijo in jo je hotel omožiti z italijanskim slikarjem Derossijem, a ona se ga je branila. Dokazalo se je, da je bil slepar — oženjen. Lucija je v zakon vzela poštenega Mlakarja.

Videnski je pristna slika vihravega častnika, ki se je pa v svojem življenju iznebil boljših nazorov in hrepeni le po materiji. Povest se vrši na Notranjskem.

„Selanov zet.“ [3]) Selan, premožen krčmar, je imel hčerko Anico, v katero se je zaljubil Šimen, sin soseda Bajca, dovršivši osmo šolo, a nji se je omilil tihotapec Matevž. Tihotapca so siloma vtaknili v vojake, Šimen pa je šel sam. Matevž se je vrnil in postal Aničin mož, a skoro umrl. Šimen je šel kot častnik v pokoj in si kupil Selanovo hišo. Stari Selan, obogatevši nepošteno, je umrl revež.

Ta mična povest se vrši na Notranjskem v viharnem 1848. l. Da se dekle zaljubi v sumljivega tihotapca, vidimo tudi v Jurčičevi povesti „Rokovnjači“ in Tavčarjevi „Kuzovci“.

Ivo Trošt je jako odlična osebnost v slovenskem učiteljstvu. Kakor Jurčič je Trošt uže dijak zastavil pero in se najpoprej pečal z zgodovino; kjerkoli je služboval, se je živo zanimal za zgodovinske znamenitosti dotičnega kraja. Opazoval je pa tudi ljudi,

[1]) Dom in Svet 1892. — [2]) Dom in Svet 1893. — [3]) Dom in Svet 1894.

njihov značaj in njihove posebnosti; vse to mu služi za njegove povesti, ki se vršé večinoma na Notranjskem, v Trstu in ki segajo tudi na Italijansko. Dotika slovenskega življa z italijanskim podaje hvaležnih snovij za spretnega pripovedovalca, posebno uže zaradi lokavega značaja Italijanov.

Pripovednik sam vzklikne v „Temnih oblakih“: „Pozdravljam te, notranjska stran, in tebe, čudovita Reka! Čuden je tvoj tek, a še čudnejše je človeško življenje. Lepa je zemlja ob tvojih bregovih, dičen je tod naš narod slovenski. Pozdravljeni, bregovi, pozdravljeni, stari znanci!“

Odličen učitelj, ki je delaven tudi v vzgojeslovni stroki, opazuje življenje v učiteljskem stanu in tudi v njem nahaja dovolj tvarine za zanimive povesti, n. pr. „Vodiški samotar“ in „Učitelj Gregor“.

„Vodiški samotar“ [1]), učitelj, je hodil samo na vsakoletno uradno zborovanje. Služil je poprej na Griču, kjer se je seznanil z lepo Zorko, sestro malega grajščaka Poljanca. Med potom na neko veselico je posetil bolnega tovariša v bližini. To mu je po nagovarjanju zlobne prijateljice Eveline Zorka zamerila in šla v Trst razganjat si potrtost. Tu se je seznanila s strojevodjo Slavičem, znancem svojega brata. Ko je pa Slavič v Kalkuti obolel opasno, so bratu Antonu rekli, da je umrl. Bližala se je nazvi-vdova učitelju, a prišel je Slavič, in učitelj Pavel se je dal premestiti z Griča na Vodice. A vendar je Slaviča pogrebla smrt, in Pavel se je dal zopet premestiti na Grič in ostali čas svojega življenja preživel v srečnem zakonu z Zorko.

„Učitelj Gregor“ [2]) doma iz notranjskih hribov, doslužen vojak, je postal učitelj in se zaljubil v hčer župana, kateremu je tolmačil nemške dopise. Ker je pa nekdaj župana-krčmarja ponižal v večji družbi, ga je župan pognal iz hiše in župnik iz službe. Nazadnje je Gregor pasel — ovce, župan Postava pa — govedo.

„Dve svatbi“ [3]), povest iz časov bosenske vojske, nam riše dva trmoglava značaja, očeta in sina, ki je zaradi malenkosti zapustil očetov dom in se v Bosni oženil. Hči redke plemenitosti je poravnala razpor.

Pisatelj pravi na koncu, da je prijatelj jednemu članu te rodbine in da mu je obljubil, opisati ta dogodek, ko „zopet vzame pero v desno roko“.

S povestjo „Temni oblaki“ je stopil Trošt med pisatelje *„Slovenske Matice“*.

Odlično ulogo igrata rodbini Lesar in Korenčan v Ilirski Bistrici na Notranjskem, ko se je iz Št. Petra železnica gradila do Reke. Narodnjak Lesar, zavratno umorjen, je zapustil lepo hčerko Gabrijelo, v katero se je zaljubil

---

[1]) Lj. Zv. 1895. — [2]) Lj. Zv. 1895. — [3]) Dom in Svet 1895.

Korenčanov Josip. A lepe nade so bile dolgo samo nade, ker je njegov oče zaradi suma, da je umoril starega Lesarja, moral v zapor. Pri Lesarjevih je bil na počitnicah hrvatski profesor Franković z lepo sorodnico Milico. Po listnici, ki so jo imeli Hrvati, se je izvedelo, da je Lesarja umoril sosed Suhorec s pomočjo nekega Italijana: Suhorec je hodil na Hrvatsko drvarit, in tam je prišla listnica med ljudi in ga je ovadila.

V uvodu se pisatelj spominja pesnika Vilharja na Kalcu, potem opisuje živahno gibanje v onem času, ko so gradili železnico; denar so si služili tudi Lahi, pa tudi razumni domačini, ki so prevzeli posamezne dele podjetja in imeli lep zaslužek. Na vidik se stavlja tudi razmerje med Slovenci in Hrvati, delavci in razumniki. Pisana je povest z veliko navdušenostjo za Notranjsko.

Frančišek Jaklič (Podgoričan)

iz Podgorice na Kranjskem, por. 1868. leta, učitelj v Dobrepoljah, je marljiv pripovednik *„Dom in sveta"*.

„Na Samovcu" je povest nesrečnega zakona na kmetih, ko stariši svoje otroke družijo proti njihovemu nagnenju.

Neverjetno je, da bi bogat Samovčan ne poznal sina svojega soseda, zapravljivega dijaka; izgubljenih dijakov pa dekleta tudi ne jemljejo v zakon. Prvi ljubimec Samovčanove Anice je prišel kot premožen kmet iz Amerike. To je preveč obrabljen pripomoček.

„Luka Vrbec" [1]) je bil za časa reformacije župnik v Dobrepoljah, a se je dal po predikantu Ponkraciju pridobiti za protestantovstvo. Poluteranil se je tudi njegov prvi kapelan Pavšalek. To pa ni bilo všeč cerkovniku Črčku, ki je ljudi nagovarjal proti luteranom. Vrbec se je začel kesati, zato ga je dal grof Turjaški zapreti, pa ga je zopet izpustil zaradi nepričakovane smrti Ponkracija Šobe. Luka Vrbec je postal zopet katoličan in je dolgo srečno župnikoval.

„Vaška pravda" [2]) je zaradi paše na Ratikah nastala med Žabarji in Podgoričani. Žabarji so si izvolili zastopnika Rometovega Matevža, kar mu je pa mnogo škodovalo, ker je imel nevesto v nasprotnem taboru; ta se mu je izneverila. On pa je vzel sicer bogato, a prisiljeno domačinko, katero je v jezi ubil; sam je umrl v ječi. Pravda je tekla štirideset let in se završila ugodno Podgoričanom.

„Ljudska osveta" [3]) je povest iz časov kmetskih uporov v dobrepoljski okolici. Posestnik čušperskega gradu je siloma vjel lepo Alenčico, hčer kmeta Rmana. Kmetje so napadli grad, rešili Alenčico in njenega očeta. Grajščak je na begu padel v jarek in se ubil.

---

[1]) Dom in Svet 1890. — [2]) Dom in Svet 1892. — [3]) Dom in Svet 1895.

Podgoričan posnema Trdino v spisu „Naši vaščanje“ v *„Ljubljanskem Zvonu“* 1891, porablja snovi iz narodnega življenja za svoje povesti, n. pr. „Na Samovcu“, „Vaška pravda“ in „Svatba na Selih“, *„Lj. Zv.“* 1894, pa tudi zgodovinske predmete; on jasno označuje svoje junake in piše jako lep, naroden jezik.

Slike, črtice in humoreske.

Peter Bohinjec

(B—c, B., Velimir, V—r, Veliček, Burač, Krešimir),

porojen 1864. l. na Visokem, župnik v Horjulu, je zelo plodovit, nadarjen in mnogostranski delaven pisatelj. Začel je pisateljevati v *„Vrtcu“* 1885. l. in ta list zalagal do 1892. l. z jako raznovrstnimi izvirnimi in nekaj iz češčine, ruščine, francoščine, laščine prevedenimi spisi (glej pobliže „Vzgojeslovje“), med katerimi se nahaja tudi otroška igra „Jezičnost in ošabnost“ (1892). *„Dom in svetu“* je od početka do najnovejšega časa odličen sotrudnik. Mnogo se je bavil s slovstveno zgodovino slovensko in slovansko in je nameraval pisati slovstveno zgodovino vseh slovanskih plemen, a službeni posli so ga odvrnili od te nakane; v rokopisu ima zgodovino semeniške knjižnice v Ljubljani. Iz Bohinjčevega peresa je najobširnejši življenjepis Levstikov v *„Dom in svetu“* 1888, „Vodnik“ v izdaji „Družbe sv. Cirila in Metoda“ in kratka ocena Gregorčičevih pesnij v *„Dom in svetu“* 1895. Kakor so temeljiti Bohinjčevi sestavki iz omenjene stroke, tako so se mu izborno vsponesle njegove slike in humoreske v *„Ljubljanskem Zvonu“* in *„Dom in svetu“*, n. pr. „Kako je to prišlo?“ [1]) dokazuje, da nesrečni zakoni na kmetih privedejo moža v žganje, vso kmetijo pa na kant. „Vragometov študent“ [2]) pa ni posrečen dokaz, da se mora študent pogubiti tako naglo, če ne gre v „lemenat“. Z izbornim humorjem je pisana klasična slika „Gospodična“ [3]), v kateri pripoveduje dogodke lepe kmetske deklice, ki je prišla v Ljubljano v tobačno tovarno. „Naša potovka“ je stara ženica, ki je iz mesta kmetom donašala raznega blaga za skromno odškodnino, dokler je ni Godežev Janez, doslužen vojak, uničil s svojo prodajalnico. „Cerkovnica“ je bila njiva, po oporoki določena cerkvi. Oče Koren je v navzočnosti svojih bratov napravil krivično oporoko.

---

[1]) Lj. Zv. 1887. — [2]) Ibid. — [3]) Lj. Zv. 1888.

Njegov sin je v kalifornskih rudnikih in kakor vojaški begun rano zapravil svoje zdravje, hroma Reza je rano umrla, sodišče je njivo prisodilo cerkvi. — Velimir je v *„Dom in svetu“* objavil 1895. l. dve humoreski „Prevarjeni kavalir“ in „Trije zdravniki“ ter tragično povest „Jarem pregrehe“. V prvih dveh se šale zbijajo iz malo zmožnih ljudij po zamenjavi oseb; povest „Jarem pregrehe“, ki se vrši v Kranju in okolici, nas spominja Kersnikove „Očetov greh“ in Troštove „Tajnosti očetove“, ker se vsebina suče v tajnih rojstnih razmerah v povest vpletene osebe. Med tem ko se je Kersnikovi povesti očitalo, da samomor mladeniča ni psihološki utemeljen, se v Bohinjčevi povesti zvršuje vse naravno.

V *„Angeljčku“* je opisal štiri letne čase (1890—1894), v *„Duhovnem Pastirju“* „Družbo sv. Mohora“ (1890), „Ostajanje zunaj cerkve“ (1894), „Preganjavce Kristove vere“ (1890); v *„Rogaču“* 1886 je objavljal „Cerkvenikova pripovedovanja“; v *„Škratu“* 1885 podajal vaške slike („Želodar“, „Obrajtov Anton“, „Naše ženske“, „Vsi ga radi pijó“, „Diurnist Miško Zeba“; primeri „Vragometov študent“ id.), v *„Slov. Narodu“* iz češčine prevel roman „Kandidat nesmrtnosti“ 1886, opisal Gundulića 1885 v *„Slovencu“*, prevel Gogoljev roman „Maščevanje“.

Razmišljevanja o življenju je izražal v „Iverih“, (*„Dom in svet“* 1889); navadno zadnja vrstica v lakonični kratkosti podaje nauk ali izraža trpko ironijo.

Pisatelja odlikuje fini humor, duhovito razumevanje položaja in lepa, narodna beseda.

Alfonz Pirec (Planinec)

je zložil lepo pesmico „Oj, ljubi me“ [1]):

Oj, ljubi me,
Da razcvete
Vrt moje poezije se,
Ti moj uzor . . .

in pisal male sličice navadno iz življenja boljših krogov.

„Giacomo.“ Grof Muzzi, beneški veljak, je imel lepo ženo Beatrico, ki se je vnela za živahnega hišnega prijatelja Filappo de Falcone. Gondolir je to tajnost izdal za 1000 lir. Mož je zabodel prešestnika.

„Baronica Maruša“ [2]) Povest se vrši za ljubljanskega kongresa 1821. Ko se je baronica s kmetov vozila v Ljubljano, so se ji splašili konji; rešil jo je ruski adjutant in prosil za njeno roko, pa adjutant se je moral oženiti z rusko kneginjo Olgo in je padel na bojišču. Maruša je ostala samica.

[1]) Lj. Zv. 1884. — [2]) Lj. Zv. 1886.

„Marko“ [1]), domač učitelj v bogati rodbini, je nesrečno ljubil učenko, izgubil službo, a se tudi izgubil v življenju. (Primeri: „Muzikus“ [2]) in „Prva ljubezen.“ [3])

„Anica“ [4]) je bila nezakonska hči barona Miroslava z lepo hišno. Morala sta oba (Miroslav in hišna) iz hiše. Dve leti sta živela ob njegovem. Potem sta mnogo pretrpela v Ameriki. Po materini smrti se je vrnil, podedoval njeno premoženje, in Anica je postala lepa in bogata baronesa. Primeri: „Na Vrbovem.“ [5])

V druge kroge nas prestavlja slika „Na počitnicah“, ki se odlikuje po finem risanju dušnega stanja in razvitka učiteljice Milke. (Župnik Matevž Kotar je na Tolstem Vrhu učiteljico Milko seznanil s svojim prijateljem Mirkom Robinom; posledica je bila srečen zakon.) „Prvi bolnik moj“ je humoreska. (Mačka blizu stanujoče baronice bila je prvi pacijent mladega zdravnika; hvaležna baronica ga je povsod priporočala.) „Drvar“ je slika iz delavskih stanov. (Prava ljubezen zveže dva skromna človeka, reve in skrbi pretvorijo moža v pijanca in ugonobé srečni zakon.)

Veseloigra „Čegava bode?“ predstavlja tri snubače-tekmece lepe in bogate vdove Podgorske: slikar Ljubić je premagal odvetnika in profesorja.

V „*Lj. Zv.*“ 1884 se nahaja njegov sonet „Ko prvič videl tebe sem, devica“, ki je zložen v izbornem jeziku.

Igo Kaš

iz Vojnika na Štajerskem, je prišel 1878. l. za poročnika k 31. lovskemu bataljonu v Osjek, se udeležil treh bitek; poveljnik čete, obstoječe iz Bošnjakov, za prevažanje živeža na mejo novipazarsko, 1879. l. je bil v 19. lovskem bataljonu. Zapustivši vojaško službo uči v privatnem zavodu v Badenu latinščino, grščino, nemščino in zgodovino. Pisal je v „*Politiki*“ podlistke, v „*Reformi*“ prelagal Gregorčičeve pesni, bil sotrudnik „*Kresu*“ in pozneje „*Ljubljanskemu Zvonu*“.

„Osveta“ [6]) (slika iz severnih Karpatov) nas spominja Edipa, kajti Aleksij Orsinski je bil oče in — ženin. Nevesti, izvedevši to, je počilo srce, in temne vode gorskega brezdna dvigajo moško truplo. „Popotni spomini“ [7]) privedejo pisatelja v Ercegovino.

---

[1]) Lj. Zv. 1886. — [2]) Ib. — [3]) Ib. — [4]) Lj. Zv. 1885. — [5]) Lj. Zv. 1888. — [6]) Kr. 1882. — [7]) Kr. 1883.

V Mostaru je našel v nekem hlevu velik top s turškim in nemškim napisom:

Ich bin der han,
ein wackher man,
der krahen khan
daz thurn und mauren
zu poden ghan

in pil izvrstno ercegovsko vino in lepo opisal ercegovske posebnosti. Po dovršenem opravilu se je vrnil črez Trst, Dunajsko Novo mesto na obali Novosiderskega jezera v novo domovino.

„Mira“ [1]) je krasna ciganka, katero je zalezoval mlad grajščak: Verano, njen ljubimec, pa je ustrelil njega — in njo po neukretnosti in še potem ugonobil samega sebe.

Jako lepe so njegove „Dalmatinske povesti“.[2])

„Stipo“ je bil prebrisan tihotapec in priden kmet, dokler mu niso stražniki obstrelili ljubljenega sina: ta kazen božja mu je iz glave izbila ta nevarni posel. — „Kamenito srce“ so nevedni ljudje nazivali nesrečno Maro, kateri sta lastna brata ustrelila ljubimca, Francozje pa uničili rojstno hišo. — „Pastir gljevski“ si je krasno Cveto pridobil za ženo s tem, da je na videz se udal Turkom in jih zavedel, oblegajoče trdnjavo Kliso, da so ujeli njihove voditelje, kateri so morali v njegovem imenu snubiti hčer ponosnega kapetana Balda Lepetuna. — „Križ ob poti“ je znak žalostne smrti ljutega Vuja, ki je v divji ljubosumnosti umoril ženina lepe Jele iz Zatona. Pobegnivši iz domovine se je vrnil črez štirideset let hrepené dotakniti se tega križa in dobiti oproščenje, a obnemogel je pred križem. Jela je samica udano nosila grozno nesrečo. — „Biser roški.“ Krasno hčer Vladičevo, zaročeno bogatemu Morinu, je slikar Hugon očaral tako, da je njen zaročenec podkupil zloglasnega Mijata, naj pri nekem izletu po morju s strelivnim strojem upropasti ladjo, na kateri se bo vozil Hugon z Evdoksijo. Po naključbi ali po zlobi Mijatovi je pogubni stroj bil vtaknen v Marinovo ladjo in je ugonobil zlobnega naklepnika, Evdoksijo pa združil z ljubljenim Hugonom.

Kakor se razvidi iz teh povestij, nam slika Kaš slojeve dalmatinske družbe, tako iz prostega naroda, kakor iz omikanih krogov; osobito nas očarajo poetični popisi krajev in prirode. Znamenite kraje pa je naslikal tudi posebėj, n. pr. „Bosanka“ [3]), (krševito planino nad Dubrovnikom; jeden del je pokrit z vinogradi; iz grozdja delajo Francozi vino „Bordeaux“), „Ercegnovi in dolenje Krivošije“.[4]) Trdnjavo Ercegnovi je sezidal bosanski kralj Tvrdko 1373. l. Od onod ni daleč v prvo krivošijansko selo Ubli, kamor se pride črez 1000 *m* visoko goro; pisatelj pravi: „Presrečen gleda potovalec to krajino.“ — Taki sestavki sodijo v čitanke za srednje šole.

[1]) Kr. 1884. [2]) Ljub. Zvon 1891. — [3]) Lj. Zv. 1890: berilo v „Slov. klubu na Dunaju.“ — [4]) Lj. Zv. 1891: berilo v „Slov. klubu na Dunaju.“

Rajko Perušek

iz Ljubljane (roj. 1854), sedaj profesor v Ljubljani, je služil mnogo let na serajevski realni gimnaziji, kjer je imel priliko spoznati bosenski narod.

„Pop Pero“[1] je bil župnik v Blažuju blizu Serajeva in je učil na omenjeni serajevski srednji šoli pravoslavni veronauk. Dobil je za svoj trud in na priporočilo gimnazijskega ravnatelja od cesarja cerkveno opravo za svojo župánijo in je pozneje dosegel še višje cerkveno dostojanstvo.

„Nesrečna junaška kri“[2]) je bil Vaso Jeremija, ki je na potu v Serajevo na ovinku srečal svojega ljutega sovražnika Šehovića, ponosno zahtevajočega, naj stopi raz konja. V jezi ga Vaso ubije in potem zbeži med hajduke. Ko je Jeremijičeva hiša slavila „krsno“, se je tiho prikradel domov, bil zasačen in ž njim tudi nekaj sorodnikov, ki so bili vsi ustreljeni, ker so se ustavljali orožnikom.

Jako zanimive in poučne so te črtice iz življenja in trpljenja južnih Slovanov, ker nam kažejo nenavadne in čudne razmere, v katerih so živeli Slovani v lepi Bosni.

Podlimbarski (Stotnik M.)

je podajal lepe slike iz vojaškega življenja v Bosni in drugod.

„Handžija Mato“, krčmar v Bosni z vsemi lastnostmi bosenske raje, živi kakor evangeljski ptič. — „Markica“, jako prebrisan Srb, sin junaškega Ostoića, je prišel vsled krivične ovadbe v preiskovalni zapor in je pri tem osivel; žena mu je umrla od žalosti, premoženje mu je vzel aga, on pa je postal „kirdžija“ = poštar. — „Plaznik in kirasir Martin.“ Kirasir Martin je na stara leta služil pri štedljivem in prebrisanem kmetu Plazniku, ki je s svojo ženo Plaznico prava slika nepokvarjenih slovenskih kmetskih ljudij.

Povest „Stričevi darovi“ je iz „*Lj. Zv.*“ prešla v čitanke. — V „*Zori*“ 1874. leta se nahaja od njega lepa pesen „Na bojnem polju“.

Valentin Bernik

iz Šmartna pri Kranju (roj. 1861), župnik na Homcu na Kranjskem, podaje v „*Dom in svetu*“ 1888 — 1889 celo vrsto humorističnih povestij z naslovom „Iz burkaste preteklosti Mihe Gorenjskega“, ki so posnete po umrlem resničnem vzorcu, poštarju Mihaelu Razingerju izpod Korena — po vsej gorenji savski dolini znanem humoristu.

[1]) Lj. Zv. 1891. — [2]) Lj. Zv. 1891.

Dodatek.

Romani in povesti raznih pisateljev.

Dr. Jakob Sket (Glej: Jezikoslovje.)

„Miklova Zala." [1]) Za turških vojsk se je po nasvetu kmeta Serajnika v Rožni dolini na Koroškem postavil močen grad za brambo. Zajedno je želel Serajnik, da bi njegov sin Mirko v zakon vzel lepo Zalo, hčer prijatelja Mikla, s katerim se je proti Turkom bojeval pri Belemgradu. V istem času se je v Rožni dolini naselil italijanski trgovec s hčerko Almiro, ki se močno prikupi Mirku. Almirin oče je Turkom pokazal pot v Rožno dolino in še skrivališča ženskih in otrok. Z drugimi ženskimi odvedli so tudi Zaliko v Carjigrad, odkoder jo je rešil njen stric. Med velikimi težavami sta prišla na Koroško, ko se je vršilo gostovanje po poroki Mirkovi z Almiro. Mirko vzame Zalo, in Almira umrje v kratkem.

Ta lepa povest se naslanja na narodno pripovedko, ki je bila poprej znana v obliki narodne pesni.

„Milko Vogrin" [2]) je bil hišni učitelj v odlični rodbini in se je prikupil svoji učenki, da mu je bila naklonjena. Tekmec mu je bil neki baron, ki ga je skušal ugonobiti. Nastal je dvoboj, in oba sta se nenadno srečala kot vojaka v Bosni. Milko je celo življenje rešil tekmecu, ki se je odpovedal zaročenki. Vogrin in Olga sta se združila v srečen zakon.

Povest se vrši večinoma na Koroškem, junak povesti je zaveden Slovenec, ki se pošteno in neustrašeno vojuje za čast svojega naroda: zato se je tudi sprl z nadutim baronom Bendo. Govoril je navdušeno na Jurčičevi slavnosti in bil zaradi tega obrekovan na odločilnem mestu. Plemenito je postopal proti svojemu podlemu nasprotniku in zato tudi sijajno zmagal.

„Žrtva ljubosumnosti." [3]) Lepo kmetsko deklico Vido sta ljubila Cvetkov Branko in bližnji grajščak. Zmagal je Branko. Hčerka Grozdanka je bil prvi sad nesrečnega zakona. O polunoči pred božičnim praznikom pa je obiskal grajščak mlado ženo: Branko je sluté prišel pred dovršenim cerkvenim opravilom domov in hotel oba ustreliti, pa je smrtno zadel le Vido. Kot sumljivega so zaprli Vekoslava, a Branko je priznal krivdo in prišel v dosmrtno ječo; črez petnajst let pomiloščen je prišel domov in na lovu Vekoslava ubil.

Dosmrtna kazen je bila neopravičena v tem slučaju.

[1]) Slov. Več. XXXVIII, 1884. — [2]) Kr. 1883. — [3]) Kr. 1884.

Anton Bartl (Glej: Jezikoslovje.)

„Pomladanski vetrovi." [1]) Na Lipnico, kjer sta srečno gospodovala nova poročenca Vinko Rojar in žena Ljudmila, prišlo je za francoskih vojsk deset vojakov z majorjem Brissonom v posadko. Major se je dobrikal lepi mladi ženi; hudobni služabnik Vinkov je pa ovadil majorju, da ima Vinko skrito orožje. To je major porabil in hotel ženo prisiliti do nečastnega dejanja. Nadejaje se, da Francozi kmalu odidejo, mu je žena pisala list, v katerem ne odreka, pa tudi ne dovoljuje. Mož dobi slučajno list v roke: njega odvedejo vojaki, Ljudmila pa zbeži k prijatelju domačega župnika na Štajerskem, kjer so napravili bolnišnico za ranjence; tam je umrl major Brisson. Vinka so obsodili na smrt, a predsednik sodišču se je spomnil, da ga je isti Vinko rešil pred štirimi leti, da ga niso ubili razjarjeni kmetje. Po dovršenih francoskih bojih je živel še mnogo let srečno s svojo blago Ljudmilo.

Povest je jako lepo razpredeljena, in posamezni deli se lepo zlagajo v celoto in so vsi motivirani. Brat Vinkov, Binče, duševna reva, je šel v Ljubljano iskat si neveste, a prišel po lastni neumnosti v ječo. Ta stranska slika še tembolj osvetljuje lepi značaj Vinka in Ljudmile.

Dr. Josip Vošnjak (Glej: Dramatika.)

„Pobratimi." Dr. Devin, mlad zdravnik, se vrača v domovino, namenjen idealno delovati za narod; njegov prijatelj, koncipijent dr. Dolnik, hladen narodnjak, in jurist Vinko Rovan so glavne osebe tega romana. Blizu malega mesta ima stari dvorni svetnik svojo vilo, kamor je njegova mlada soproga Dora na svoj imendan povabila cvet malomestnega razumništva. Na tej veselici sta Devin in Dolnik zapela slovensko pesen in razjezila okrajnega glavarja. Osnovali so čitalnico, kateri so bili najgorečnejši udje duhovniki iz okolice. Devin se zaljubi v gospico Pavlino, čije oče je kandidat protinarodne stranke. Oče bi jo rad dal grajščakovemu sinu Arturju. Dora je ljubila pred ženitvijo Dolnika, ki se zaradi Dore zaplete sedaj v dvoboj s častnikom Marbergom, pade smrtno ranjen in umrè kot kristijan. Devin postane hujši pesimist, nego je bil Dolnik, a ljubezen s hčerko iz preprostega naroda ga sprijazni s svetom.

Roman se vrši na Malem Štajerju za probujenja narodne zavesti v šestdesetih in sedemdesetih letih. Vsi trije Slovenci so bili obljubili na vseučilišču, da hočejo delati za svoj slovenski narod, a so zelo različni značaji. Devin je plemenit mož, navdušen za vzore. Ni se mu bilo na vseučilišču bojevati za vsakdanji kruh, kakor Dolniku; zato je bil optimist, prijatelj pa pesimist po Schopenhauerjevem načinu. Motivacija ni popolnem naravna, ker Schopenhauer in drugi pesimisti niso pesimisti zaradi revščine.

[1]) Kr. 1881.

Dolnik je praktikus. Vinko Rovan, miren človek brez lastnega prepričanja, je vzel Nemko za ženo in je brez vpliva na razvitek dejanja v romanu. Važno ulogo ima vprašanje o idealizmu in pesimizmu ter o spiritizmu, ki so pa za naše razmere v precejšnji meri tuja primes. S pesimizmom si skušajo ljudje opravičiti svojo lenobo, s spiritizmom pa se nakititi z dozdevkom, da so poučeni o najnovejših strujah v znanosti. Roman se prijetno čita, ker je povprek verna slika naših razmer. Jezik je gladek.

Na Silvestrov večer 1883. l.[1]) I. Spominja se pisatelj dr. Kočevarja in Mihe Hermana, državnega poslanca. II. Jeden pisateljev sošolec na dunajskem vseučilišču, za dijaških let imenovan „Master Vorwärts“, se je nastanil na Koroškem kot zdravnik, se bogato oženil in se za časa „des wirtschaftlichen Aufschwunges“ močno zadolžil, 1873. l. se upropastil in v kratkem zaradi preobile pijače umrl. III. Lepa gospodična Albina je vzela postarnega soproga, ki jo je na ženitovanjsko potovanje odvedel v Marijino Celje. Postala je silno histerična, njega je zadela kap. Na novo se je omožila in začela rabiti morfij ter v kratkem umrla.

Žrtva najmodernejše bolezni — morfinizma.

Odlomki iz človeške tragikomedije.[2]) 1. „Pepita“ se je omožila z bivšim častnikom, ki je zaradi nje zapustil vojaški stan in potem postal blagajnik neke družbe ter pozneje s poneverjenim denarjem in neko grdo koroško deklo zapustil rodbino. Prestavši dveletno ječo se je približaval svoji nekdanji soprogi, a ona je z otrokom odšla k sorodnikom v Ameriko. 2. „Petega septembra bo počilo.“ Ta krivo razumljeni izrek je v čudno zadrego spravil nekega okrajnega glavarja, ki je mislil, da je neki župnik, izgovorivši ta stavek, v tajni zvezi s hrvatskimi ustaši: pomenil pa je izrek le-to, da pojdejo na — zajce. — „Usodni dan.“ Florijan, premožni meščan v Kranju, je pripovedoval pisatelju, ki je bil 1860. l. zdravnik v Kranju, a imel malo opravila, da je prišel 1848. l. iz Beneškega reven Italijan Gazoli s svojo rodbino za kancelista. Odpuščen iz službe se je ravnokar mislil obesiti v bližnjem gozdu, kar ga obiščeta dva Italijana ter mu sporočita, da ga je markiz Umberto Gazoli postavil glavnim dedičem svojemu premoženju nad pol milijona lir.

J. Kraljev.

„Gospa s pristave.“[3]) Virida, hči Viscontija, avstrijskega namestnika v Lombardiji, se je omožila z nadvojvodo Leopoldom III., ki se je trudil pomnožiti moč habsburške hiše; a svobodoljubni Švicarji so ga premagali v bitki pri Sempachu 1386. l., v kateri je padel njen mož. Pod njegovim naslednikom Albrehtom so vdovo tako prezirali na dvoru, da si je s posredovanjem meniha Petra, rojenega Dolenjca, in po prejšnjem odgojitelju v njeni rodbini kupila majhen grad pri Zatičini: tam je ustanovila župnijo in mnogo dobrega storila za ta kraj.

[1]) Lj. Zv. 1884. — [2]) Lj. Zv. 1895. — [3]) Dom in Svet 1894.

Slika Viridina se nahaja v ljubljanskem muzeju. Pesniki na milanskem dvoru so ji domišljijo razvneli tako, da je bila navdušena za slavne čine in viteške boje. Ona je sama vnemala svojega moža, da se je odločil za boj proti Švicarjem, in je torej sokriva njegovega poraza: hrepenela je po dostojanstvu cesarice. Ni dosegla svojih visokoletečih vzorov, a s samozatajevanjem je zadovoljno živela na stara leta.

Razven pisateljev, katerih dela smo v knjigi doslej omenili, pa deluje dandanašnji še cela vrsta deloma jako nadarjenih mladih môž, bodisi še pod izmišljenimi, bodisi uže pod pravimi imeni. Večina njih se je navdušila za slovstveno delovanje v „Zadrugi“ (omenjeni na str. 52), katero sta ustanovila 1892. l. pok. Maks Čadež in Iv. Štefe med ljubljanskimi dijaki. Ti mladi „zadružani“, ki so razvili jako živahno delavnost v različnih slovstvenih strokah, so se shajali po jedenkrat ali dvakrat na teden k predavanju in medsebojnemu ocenjevanju svojih spisov. Med tistimi, ki sodelujejo danes uže pri najraznovrstnejših slovenskih časopisih, naj imenujemo razven uže omenjenega Al. Peterlina še Iv. Cankarja, Dragotina Ketteja, ki obeča po svojih najnovejših sonetih v „*Ljublj. Zvonu*“ nekaj izrednega, Iv. Kunšiča, O. Zupančiča, Iv. Benkoviča, M. Pirnata, I. C. Oblaka.

Znanstveno
in
zabavno-poučno slovstvo.

Kakor se je povzdignilo od l. 1870. sem **leposlovje** do nepričakovane stopnje, tako se je zlasti **znanstveno slovstvo** stoprav v tej dôbi začelo vsestransko razvijati. — Ko si je namreč narod slovenski po trdih bojih priboril vsaj nekaj ustavno mu zajamčenih pravic, tako pri sodiščih, prav posebno pa v šolah: tedaj je stoprav čutil potrebo znanstvenega slovstva. Ko se je odprla slovenščini pot v sodne dvorane in v srednja učilišča, v gimnazije in učiteljišča, tedaj je pokazal zopet jezik slovenski svojo čudovito agilnost, ko je stvarjal ali naravnoč iz sebe ali pa zajemajoč iz sorodnih slovanskih narečij — brez števila novih izrazov za najrazličnejše stroke človeškega znanja. Dočim je delovalo v **leposlovju** le omejeno število zato bolj ali manj nadarjenih mož, vidimo, da se poprimejo **znanstvenega** delovanja s hvale vrednim navdušenjem več ali manj vsi znanstveno ali strokovno izbraženi možje, bodisi raziskujoči ali pisateljujoči, bodisi svetujoči samo ali kritikujoči. Tu vidimo pri vztrajnem delu v raznih znanstvenih strokah v prvi vrsti srednješolske profesorje, potem pravnike, duhovnike, učitelje itd. — Vsi stanovi delujejo in se trudijo, da zgradijo čim preje tudi veličastno poslopje slovenske znanosti. In kolik je vsled navdušenega in složnega tega delovanja napredek našega naroda!

Še ni prav dvajset let, ko se je Slovencem, zahtevajočim slovenskih srednjih šol in drugih učilišč, pomilovalno odgovarjalo z višjih mest: „Saj nimate knjig, saj vaš jezik nima znanstvene terminologije“ itd.; a danes so te in take ugovore naši nasprotniki tako temeljito pozabili, da nam niti zahtevajočim slovensko vseučilišče še nihče ni oponašal jezikovnega ali znanstvenega siromaštva. In gotovo je: če bodo i drugi činitelji ravnali odločno in složno, da slovenski narod doseže ravno na podlagi znanstvenega svojega slovstva univerzo.

Naša naloga pa je, da v tem oddelku pregledamo še vse ostalo slovstveno delovanje t. j. **zgodovino znanstvenega in zabavno-poučnega slovstva** v tej poslednji dôbi.

I.

Zgodovina (zemljepisje, narodopisje, potopisje).

Kakor v vseh drugih strokah, zapazujemo tudi v zgodovinski in zemljepisni lep napredek. V prvi vrsti so naši zgodovinarji gledali na to, da so občno zgodovino podali v obliki, ki je primerna potrebam Slovencev; v obliki za preprosto ljudstvo in za srednješolski pouk in sploh za omikane kroge. V prvem smislu je spisal Josip Staré občno zgodovino za „Družbo sv. Mohorja", za šolske potrebe pa je Janez Jesenko od 1865. do 1890. l. neumorno prirejal šolske knjige in jih večinoma zalagal sam. Občno zgodovino je izdal na svetlo v večji in manjši izdaji; prva je izhajala od 1871. do 1881. l., druga od 1883. do 1886. l. Poleg svojega resnobnega strokovnjaškega dela si je privoščil odmora s tem, da je romane iz svetovnih slovstev prevajal na slovenski jezik. Janko Kersnik, bratranec propovedniku Janku Kersniku, bivši suplent v Novem mestu, si je izbral ožje polje in izdal zgodovino avstrijsko-ogerske monarhije. Ivan Trdina*) uže mnogo let umirovljen profesor reške gimnazije, na kateri je lepo vplival na mladino, je spisal po „*Matici slovenski*" izdano zgodovino slovenskega naroda, pozneje se je pečal z nabiranjem narodnega blaga.

Strogo znanstveno pot zgodovinskega raziskavanja je nastopila četa mladih zgodovinarjev, ki so se lotili raziskavanj na podlagi izvirnih študij v domači zgodovini. Na čelu mlajših pisateljev stoji pisatelj iz Bleiweisove dôbe, Davorin Trstenjak, sè svojo razpravo: „Weriand de Graz", v kateri dokazuje bistroumno, da niso utemeljeni poprejšnji nazori o pokoljenju kneževske rodbine Windischgraez. Mlajša šola zgodovinarjev se naslanja na svoja preiskavanja v arhivih. Ivan Vrhovec je preiskaval arhive mestnih občin Ljubljana in Novo mesto. S posebno marljivostjo se obdeluje zgodovina škofij in župnij. Na Štajerskem je to delo

*) Pisatelj te knjige obžaluje, da o Trdini ni mogel zvedeti življenjepisnih podatkov.

započel kanonik Ignacij Orožen sicer v nemškem jeziku, a njegov naslednik župnik Matej Slekovec nadaljuje to delo v slovenskem jeziku; na Kranjskem je započel to delo kurat Koblar, ki si je vzgojil marljivih sotrudnikov, kakor so J. Šašelj, Vrhovnik in drugi, ustanovil je prvi slovenski zbornik „*Izvestje muzejskega društva*“. Dočim sta si prazgodovinsko dôbo za svoje torišče izbrala S. Rutar in Pečnik, se bavi Fr. Kos najrajši s prazgodovinsko dôbo slovenskega naroda, od l. 570 do 1200, I. Apih je razjasnil vpliv 1848. l. na razvitek slovenskega naroda.

* * *

Janez Parapat *) (1838—1879) iz Ljubljane, je služboval kot duhovni pastir na raznih krajih, umrl župnik v Zagradu na Dolenjskem. Svoje pisateljevanje je pričel v Janežičevem „Glasniku“, n. pr. „Deček in cvetlica“ [1]. Ta pesmica kaže vpliv Cegnarjev. Pesnikovanje pa kmalu opustivši si je izbral resnobno stroko zgodovinsko, tako cerkveno kakor posvetno in se je hkrati začel zanimati za špansko slovstvo. Opisal je cerkev sv. Križa [2]) pri Beljaku, cerkve prvih kristijanov [3]) in starološko faro.[4]) Pri tej priliki je izrazil željo, naj bi se na drobno preiskovali župniški arhivi, da bi se mogla sčasom napisati temeljita cerkvena povestnica kranjska. Obširnejšo tvarino si je izbral v spisu „Svetinje škofov ljubljanskih“ [5]) in „Spominska svetinja kranjskih stanov“ [6]) iz leta 1600. S tem spisom je prestopil na posvetno zgodovino kranjske dežele, ki ga je odslej zanimala vedno živahneje, kajti leta 1870. je sestavil „Letopis mesta Kranjskega [7]), rimskega Santica od 788—1870 po tiskanih in netiskanih virih“; prvi podatek je, da je bil Kranj za Karola Velikega glavno mesto Kranjski marki, zadnji pa, da je v Kranju 18. oktobra 1869. umrl pesnik Simon Jenko. Tudi v poznejših *Letopisih Matičnih* je razjasnjeval zgodovino kranjskih mest, [8]) opisoval odlične rodbine

*) Slov. Narod 1879. 85. J. Marn Jez. XXV. 90—91. — [1]) Glasnik 1861. Pristavi še: Postiljonska in l. 1864. Gospa Sreča in gospod Denar. Nesrečni pesniki. Zora 1873. 238. — [2]) Več. Moh. l. 1864. — [3]) Več. Moh. 1865. — [4]) Dan. 1874. — [5]) Ltp. Mat. Sl. l. 1869, 84—86; svetinja tehta šest cekinov in edini znan eksemplar hrani se v Št. Vidu na Koroškem. — [6]) Ltp. M. Sl. 1868. Samostan Velesovski. Ltp. 1872—1873, 18—32. Sveto leto na Svetinjah Dan. 1875, 36, 60. Lokava (samostan na Koroškem, postavljen v 16. stol.) Sl. Gl. 1862., 122—6. — [7]) Ltp. M. Sl. 1870., 94—128. — [8]) Ltp. 1872—1873., 1874.: Regeste 12 dozdaj še nenatisnjenih rokopisov; l. 1876.: Numismatični spominki iz l. 1848. in 1849.

na Kranjskem n. pr. Žiga Herberstein[9]), Gospodje Višnjagorski[10]), Hohenwarti.[11]) Iz ožje Kranjske stopil je na balkanski polotok ter opisal nam turške boje[12]) v XV. in XVI. veku s posebnim ozirom na Slovence. Spretno je umel zajemati iz virov[13]) za domačo zgodovino in mično pripovedovati. Govoril je za to, naj se pospešuje predlog[14]), da se v mali obliki izda naučni slovnik.[15]) Njegovemu znanstvenemu delovanju v zgodovinski stroki je kakor iz početka bila zvesta spremljevavka — španska literatura. S tem slovstvom, ki se v Slovencih goji malo, seznanjal je čitatelje v samostalnih spisih in prevodih, n. pr. „O španskem gledališču" [16]); največ španskega blaga je podajal v „*Besedniku*"; 1869. l.[17]): „Kasilda", „Janez Vsegadost in smrt"; 1870. l. [18]): „Gadji lovec"; 1873. l.: „Ofero" (španska legenda). Največje delo je: „Družina Alvaredova".

Franc Štrukelj (Jaroslav 1841—1895) iz Št. Vida nad Ljubljano, duhovnik, je svojo pozornost obrnil na zgodovino raznih plemen slovanskih, n. pr. „Kraljevina Poljska pa Jagieloni", „Kraljevina Poljska pa kralji iz volitve", oba spisa poleg Šemenskega. *(Ltp. Slov. Mat.* 1868., 1870.) Opisal je tužno stanje raje v Hercegovini[1]) Štefana Nemanjo[2]), prvega srbskega velikega župana; Štefana Dušana Silnega[3]), ustanek Srbov pod Črnim Jurjem.[4]) Spremimo ga na njegovih potih v Ameriko, kjer nam opisuje New-York in Brooklyn[5]), Tomaža Macaulaya.[6]) Njegov obzor se je razširjal in se je tudi raztegnil na vzhod[7]) (Napolj in okolica), potem na sever[8]) (Gustav Wasa), pa se zopet ozrl na bližnje dežele, n. pr. Saligrad (Salzburg) — Juvavo.[9]) Vsi ti spisi so bili samo uvod jako obširnemu spisu: „Zemljepisni in narodopisni obrazi",

— [9]) Zora 1872. — [10]) Vest. I. 42. — [11]) Sl. 1873. — [12]) Turki na Slovenskem, Slov. Gl. X. 28.; Ltp. M. Sl. 1871. 1—159; Prehod Turkov v Evropo in na slovensko zemljo, Bes. 1871. Narodna bramba za časa turških bojev, Zora 1875, 40, 64; Bitva pri Sisku, Kol. Moh. 1870. — [13]) Furlanski arhivi in naša zgodovina Sl. 1874. Cesar Leopold v Ljubljani, Ltp. 1869., 35—46. Večer v Benetkah, Sl. Gl. 1862., 157—160. — [14]) Sl. Nar. 1870, 107. — [15]) Sl. Nar. 1873. — [16]) Zr. 1873. — [17]) „Najboljše krščansko delo", „Verne duše". — [18]) Dostavi: „Prilika očeta Bonaventure", „Papežev izpovedanec", „Poslednja tolažba". Spisal Caballero, Več. Moh. 1867.; „Dva umetnika", Zr. 1873. „Teta Holofernes in njen zet" (andaluška pravljica), Sl. Gl. 1864.

[1]) Sl. 1875, 94, pristavi: Zgodovina Črne gore. Sl. 1875. 145—148. — [2]) Zr. 1873. — [3]) Zr. 1875. — [4]) Zr. 1875. — [5]) Zr. 1873. — [6]) Zr. 1873. — [7]) Nov. 1885. — [8]) Zr. 1875. — [9]) Zr. 1874.

ki so se počeli v *Besedniku*, se nadaljevali v „*Novicah*" 1885. l. ter se zvršili istotam 1886. l. Tu čitatelju predstavlja najpoprej Arabce, Egipčane; na drobno popisavši avstralijsko rastlino „evkalipti" se vrača v Evropo k Črnogorcem, govori o afriškem zelišču boabob [10]), o Črnogorki [11]); nato opisuje kitajske in peruvanske vrtove, Novogrke, Perze in Semite in zopet Črnogorce (z ozirom na njihovo pobožnost).[12]) Nemiren popotnik si ogleda Holandsko, poljskega plemiča na vasi, arabske vrte [13]), se vozi s Hvara na Krf [14]), si ogleda kralja dahomejskega, italijanske, francoske in angleške vrte, napoti se k zaporoškim kozakom. Škoda, da v mičnih sestavkih ni več reda. Poleg tega je Slovencem pisal „Politične pridige"; [15]) v njih budi Slovence na plodovito delo: ne več pesmariti o polni luni in klicati „Živijo!" nego delati. — V samostalni knjigi je opisal svojega rojaka „Knobleharja".

Janez Jesenko iz Poljan na Gorenjskem (1838.), je služboval za suplenta v Gorici in prišel 1867. l. za pravega profesorja na državno gimnazijo v Trst, kjer je po 33letnem izvrstnem službovanju stopil v pokoj 1899. l. *) Jesenkova delavnost se razteza na dvoje strok, na zemljepisno-zgodovinsko pa leposlovno, in pričuje o njegovi nenavadni marljivosti. Lepe zasluge ima Jesenko za šolsko slovstvo z ozirom na zgodovinsko in zemljepisno stroko, ker je priredil potrebne knjige. Zemljepisnih del je priredil šest, Mali in Veliki občni zemljepis, Zemljepis za I. ter II. in III. razred srednjih šol, oba v dveh izdajah, potem Avstrijsko-ogrsko monarhijo; Občno zgodovino v treh zvezkih v manjši in večji izdaji, večinoma vse na svoje stroške. Njegovo delovanje obsega celo četrtstoletje, od 1865. l., ko je bil suplent na goriški gimnaziji, do 1890. l. Najvažnejša knjiga je njegov „*Občni zemljepis*" 1873. Knjiga, primerna ne samo raznim šolam nego tudi vsakemu omikanemu človeku, obsega zvezdoznanski, prirodoznanski in državnoznanski zemljepis (osobito je Avstrija popisana obširno). Ta zemljepis ni prevod nego izvirno delo strokovnjaka, ki je vestno porabil vse nemške, francoske, angleške in druge podatke

---

[10]) Nov. 1885. — [11]) Ibid. — [12]) Nov. 1886. — [13]) Nov. 1886. — [14]) Nov. 1886. — [15]) Ibid.

*) Ob priliki vpokojenja je dobil naslov „šolskega svetnika". Celo nemški in italijanski listi so pohvalno omenili njegovo delovanje na gimnaziji, kateri je bil na slavo. Razlagal je izvrstno svoj predmet in učenci so pri zrelostnih izpitih izkazovali nenavadno drobno znanje zgodovine. Bil jim je pravi oče.

in bogato tvarino Slovencem priredil v lepi, umevni obliki. Janez Jesenko je v izpodbujevalen vzgled napisal lep sestavek: „Massimio Azeglio, jeden največjih rodoljubov italijanskih našega časa“ in koreniti spis: „Zemeljski potresi“ ter je prevel več znamenitih romanov na slovenski jezik. (Glej: Bibliog. za leposlovje.) Z veliko pohvalo omenja Stritar v svojem „*Zvonu*“ lepi Jesenkov prevod angleškega romana: „Župnik Wakefieldski“ ter povdarja, kako lepo ga je znal Jesenko prirediti za slovensko občinstvo.

Matija Sila iz Povirja (1840.) na Primorskem, je študiral na tržaški gimnaziji in je uže gimnazijski dijak rad prebiral Janežičev „*Slov. Glasnik*“. Ko je bil v goriškem osrednjem semenišču, ga je za slovenščino vnemal profesor Štefan Kocijančič. Sedaj je Sila dekan v Tomaju na Goriškem. Izmed njegovih poprejšnjih služeb so bile zanj važne Opčine nad Trstom, ker se je takrat začel zanimati za zgodovino Trsta in okolice; napotila ga je k temu tržaška zgodovina Italijana Ireneo della Croce in njegovega prepisovalca Mainatija. S tržaškim zgodovinarjem Kandlerjem je bil osebno znan. Ko se je 1882. l. v Trstu praznovala 500letnica, odkar se je Trst udal Avstriji, je na prošnjo pesnika Fr. Cegnarja in Jakoba Gomilšaka, sedaj profesorja na tržaški realki, za podlistek „*Edinosti*“ začel pisati zgodovino Trsta in okolice pod pseudonimom M. Skalovič, katero je Jakob Gomilšak na svoje stroške dal ponatisniti v 400 izvodih. Zgodovina se razlaga v teh oddelkih: I. Od najstarejše dôbe do Karola Velikega (803. l.); II. od Karola Velikega do združenja z Avstrijo (1382. l.); III. od 1382. l. do razglašenja svobodne luke 1719. l.; IV. od 1719. l. do Francozov 1790. l.; V. Francoska vlada; VI. Restavracija do 1882. l. — Pridejana je listina o združenju Trsta z Avstrijo in imenik tržaških vladarjev in namestnikov. — V razlaganju lastnih imen je morda tu pa tam segel predaleč. Sodeloval je tudi v drugih listih; v „*Kresu*“ se nahaja spis „Dahovina“; v „*Dom in Svetu*“ je ocenjeval Rutarjeva zgodovinska dela; za „*Zgodnjo Danico*“ je pisal „Simbolične članke“.

Franc Zmazek (1844.) iz Radoslavcev pri Mali Nedelji, župnik pri Sv. Benediktu v Slovenskih Goricah, je začel pisateljevati okoli 1863. l. v „*Novicah*“, potem pa v „*Slovencu*“ in „*Slovenskem Gospodarju*“ pod imenom Radoslavčan. Krajepisne

črtice je pošiljal tudi v „*Kres*“, n. pr. „Huda Luknja“ (1882.); v posebni knjižici je opisal župnijo Št. Peter pod Mariborom.

Martin Slekovec iz Negove na Štajerskem (1846.), sedaj župnik pri Sv. Marku blizu Ptuja, je pregledal in preiskal arhive v Mariboru, Gradcu, Zagrebu in na Dunaju in je nabral mnogo zgodovinskega blaga za dôbo 1400—1780. Slekovec je marljiv naslednik Nestorju štajerskih zgodovinarjev, Orožnu in je bil sotrudnik „*Kresu*“, kjer je 1882. l. objavil slovensko tožbeno pismo iz 1648. l. in dve središki prisegi ter pravljice o čarovnicah v Središču in razjasnil, da je Središče dobilo pravico cesarskih trgov (*Kr.* 1885). S tem spisom je prestopil iz folklorističnega na zgodovinsko polje in pristopil sotrudnikom „*Slovenskega Gospodarja*“. Nadaljni spisi se še večinoma tičejo Središča [1]) in njegove okolice. Preiskavanje v arhivih ga je povedlo v oddaljenejše kraje, n. pr. v „Št. Vid pri Ptuju“.[2]) Opisal je Sv. Barbaro v Halozah [3]), objavil „Doneske k zgodovini cerkvâ na Kranjskem“ [4]), pobirke iz dnevnika ljubljanskega škofa Hrena [5]), „Doneske k zgodovini cerkvâ na Slovenskem“.[6]) Nekateri spisi so se mu razširili tako, da jih je dal potem posebej natisniti, n. pr. „Sekelji“ [7]), „Vurberg“ [8]), „Škofija in nadduhovnija na Ptuju“.[9]) Razjasnil pa je tudi delovanje posameznih cerkvenih dostojanstvenikov in pisateljev, n. pr. Fr. Pergerja [10]), Simona Pirnata [11]), dr. Gregorija Oglarja [12]), Polidorja pl. Montagnana [13]), pisatelja župnika Franca Bizjaka [14]) in sploh nekaterih „Odličnih Kranjcev“.[15]) Tudi za zgodovino šolstva se je zanimal.[16]) Neutrudni zgodovinar shranjuje še mnogo zgodovinske tvarine o sv. Križu, Veržeju, Mali Nedelji, Negovi, Leskovcih in drugih krajih na Slovenskem Štajerskem.

---

[1]) „Madjari v Središću“, Sl. Gosp. 1878., 47; „Središčani in ormuški grajščaki“, Sl. Gosp. 1879. „Cerkev in samostan frančiškanov v Ormužu“. Cerkv. pril. Sl. Gosp. 1882. „Kruci na Slovenskem Štajarskem“, Slov. Gosp. 1880. „Kobilice na Slov. Štajarskem“, Slov. Gosp. 1882. Sl. Več. 1887. — [2]) Slovenski Gospodar 1887. — [3]) Sl. Gosp. 1889. — [4]) Sl. 1887. — [5]) Izv. muz. dr. 1894. — [6]) Zgod. Zbor. 1891.; dostavi: „Duhovščina v Novem mestu in okolici“ 1734. in 1735. l. Zgod. Zbor. 1892. — [7]) Sl. 1893. — [8]) Sl. Gosp. 1895. Spisa „Sekelji“ in „Vurberg“ sta prišla na svetlo tudi v nemškem jeziku v „Südst. Post.“ Tu bodi omenjeno, da je „Grazer Volksblatt“ 1888. prinesel iz njegovega peresa „Beiträge zur Kirchengeschichte der Steiermark. — [9]) Slov. Gosp. 1889, 1890. — [10]) Sl. Gosp. 1885, 1886. — [11]) Sl. 1893. — [12]) Sl. 1889, 1890. — [13]) Sl. 1894. in Zgod. Zbor. 1895. — [14]) Sl. 1887. — [15]) Sl. 1887. — [16]) Popot. 1887. 1895.

Ivan Steklasa iz Prelesja na Dolenjskem (1846.), se je na graškem vseučilišču učil zgodovinskih in zemljepisnih naukov in slavistike pod Weissom, Kronesom in Krekom ter 1871. l. postal suplent in 1873. l. pravi učitelj na gimnaziji v Karlovcu, prišel 1876. l. v Požego, 1877. l. na realno gimnazijo v Rakovec blizu Karlovca, 1890. l. na učiteljišče v Zagreb, kjer poleg omenjenih strok uči tudi nemški jezik. Svoje prve spise je pošiljal v Trstenjak-Pajkovo „*Zoro*“, „*Kres*“, „*Slovenski Narod*“, v „*Slovenca*“, v „*Letopis Sl. Matice*“ in v „*Ljubljanski Zvon*“. Za rusko zgodovino je Steklasa navadno zajemal iz znanih ruskih zgodovinarjev. Najpoprej je opisal kneza Vladimira Monomaha [1]), Ivana III. Vasilijeviča [2]), ki se je bojeval z Litvanci in Liponci; znamenita je bila njegova soproga Sofija; začele so se snovati zveze z zapadom; za Jaroslava Vladimiroviča [3]) se je Novi grad osvobodil od Kijeva; Rusija se je na znotraj ojačila; tudi Mihajlo Teodorovič [4]) se je trudil, da je v letih 1613—1643. imel precejšnji mir; Aleksij Mihajlović je dajal dobre zakone za vso državo. Zlasti takrat, ko so se balkanski narodi začeli oproščati turškega jarma, je I. Steklasa jako marljivo opisoval razne razmere na Ruskem, ker se je veliki slovanski narod začel brigati za tlačene narode. Razjasnil je konec stare dôbe [5]) na Ruskem, Litevsko podanstvo [6]) za časa Olgierda, veliki požar Moskve [7]), splošni razvitek moskovske države od 15. stoletja do Petra Velikega po mejah in razmerah do bližnjih držav [8]), Rusijo pod tartarsko vlado [9]); naslikal veliko važnost osrednje-azijske železnice za svetovni promet [10]), opisal znotranjo delavnost Petra Velikega in Katarine [11]); severnoiztočna morska potovanja skozi severno morje [12]); naštel je sibirske raziskovalce iz XVIII. stoletja, naglašujoč, da imajo Rusi lepih zaslug

[1]) Zr. 1875, 110 . . . 174. — [2]) Sl. N. 1875, št. 58, 68; pristavi: Vasilij Dimitrijević, Sl. N. 1875, 220. — [3]) Sl. N. 1875, 31; pristavi: Knez Andrej Bogoljubski, Sl. N. 1876, 52—55; Carević Dimitrij, Sl. N. 1877, 268—269; knez Skopin Šujsty 184—186; Nasledniki Bogdana Hmelniškega, Sl. N. 1881, 84-106. — [4]) Sl. 1878, 75; Metropolit Dimitrij Tuptalo, Sl. 1880, 103 do 106; Metrop. Bulgarov, Sl. 1882, 92. — [5]) Sl. N. 1875, 113—114; Vretje Kazana, Sl. N. 1876, 165—166. — [6]) Sl. N. 1876, 217. — [7]) Sl. N.1876, 103—104, Moskva in Moskvičani, Sl. N. 1876, 72—74. — [8]) Sl. 1882, 20—50. — [9]) Sl. N. 1876, 114—116: „Krimske vojske“. — [10]) Sl. N. 1880, 201—207. — [11]) Sl. N. 1882, 202—227, Sl. 1883, 68; Bitva na reki Kulpa, Sl. N. 1878, 124—125. — [12]) Sl. 1884, 122.

zlasti za zemljepisno raziskovanje azijskih dežel.[13]) Pa ne samo državne in zgodovinske zadeve Ruske, nego tudi južnoslovanske je pojasnjeval, n. pr. delovanje bolgarskega kneza Simeona [14]), Marka Bočarja, sijajnega zastopnika pravega kozmopolitizma [15]), Petra Berislavića[16]), bana hrvatskega; razjasnil vzroke[17]), zakaj je propala hrvatska država; popisal, kako je postopal Žiga Višnjagorski[18]), prvi avstrijski poslanik na turškem dvoru; kako so se bojevali Herbert Turjaški [19]) (1528—1575.), Andrej Turjaški [20]), karlovški general Žiga Višnjagorski [21]), Ivan Josip Herberstein, karlovški general [22]), Jožef Lamberg.[23]) Ker so vkljub tolikokrat naglašeni slovanski vzajemnosti dela ruskih pisateljev in učenjakov še vender znana premalo, je Slovencem ustregel jako, da jim je popisal življenje skoraj vseh važnejših ruskih imenitnikov [24]), med temi omenimo, da je Vas. Grigorjev [25]) pobil neresnične podatke od zapadne Evrope toliko hvalisanega orijentalista Vambery-ja. Jaroslav Čermak [26]) se je bavil večkrat v jugoslovanskih pokrajinah in se je poslavil s slikami, za katere je tam dobil snov. Sergej Solovjev [27]) je odgojil skoraj vse mlajše ruske zgodovinarje; Aleks. Nekrasov [28]) je po težkih bojih v življenju odločno zastopal posle zatiranih ljudij. Preprostemu narodu je v domači besedi v knjigah *Družbe sv. Mohorja* opisal I. Strossmayerja [29]), Jana Sobieskega [30]), Lavdona.[31]) Z veseljem so Slovenci slišali iz njegovega sporočila, kako visoko so Hrvati in Slovenci čislali dr. And. Gostišo.[32]) Priporočal je Slovencem in Hrvatom skupen

---

[13]) Sl. Nar. 1879, 242—246, Katarina II., Sl. 1886, 261 do 289; Peter II. 50; Gajbija, turški prerok, Lj. Zv. 1889, 489; Žumberk, Sl. 1885, 145—162. — [14]) Sl. N. 1874, 36, 37. — [15]) Sl. 1876, 99—102. — [16]) Sl. 1876, 7. — [17]) Sl. N. 1874, 62; pristavi Skadar na Bojani, Sl. 1878, 39 (po Narod. Listih); — [18]) Oče Luka Imbrišinović: V spomin na 200letnico rešitve Slavonije, Sl. 1889, 185—191, Sl. 1886, 124—128. — [19]) Sl. 1886, 193—201. — [20]) Sl. 1887, 134—154; Ltp. M. Sl. 1890, 1—51. — [21]) Letopis Mat. Sl. 1887, 168—184; Črtice iz bosniške zgodovine, Mehmed II. dá leta 1466. privilegije bosniškim menihom; Sl. 1875, 13. — [22]) Sl. 1888, 208—214. — [23]) Ltp. M. Sl. 1888, 190 do 204. — [24]) Teod. Nik. Glinka, Sl. N. 1880, 211; basnar Ivan Krylov 1886, 220; Aksakov 1874, 143. Pogodin—Rački 1877, 88—97; Izmail Sreznevski 1880, 102; Aleksandrovič Kotljarjevski 1888, 229. — [25]) Sl. N. 1882, 191; — [26]) Sl. N. 1878, 45—46. — [27]) Sl. N. 1881, 54—64. — [28]) Sl. N. 1878, št. 15; dostavi: Dan. Efremović, Sl. N. 1876, 7—8; Teod. Pečorski, slika iz ruske cerkvene zgodovine, 51; Prep. Sergij, slika iz ruskega meniškega življenja 1879, 92—94. — [29]) Kol. Moh. 1888. — [30]) Kol. Moh. 1874. — [31]) Kol. Moh. 1882. — [32]) Sl. N. 1875, 61.

časnik za srednje šole[33]), in naznanjal Staretovo zgodovino[34]) izrazivši željo, naj bi se jej pridejale tudi slike.

Simon Rutar (1851.) izpod Krna na Primorskem, suplent na gimnaziji v Gorici, od 1877. pravi učitelj v Kotoru, 1880. v Spletu, 1881. na višji realki v Ljubljani, 1890. na tamošnji nižji gimnaziji. Rutar se prišteva k najmarljivejšim in mnogostranski delujočim zgodovinarjem; njegovo delavnost smemo deliti na tri dela, *a)* on preiskuje najstarejšo dôbo slovenske zgodovine, *b)* nabira in preiskuje narodne pripovesti in pesmi, in *c)* ocenjuje temeljito zgodovinske spise. Najrajši preiskuje svojo ožjo goriško domovino, n. pr. „Topografija goriške deželе za časa Rimljanov“[1]), po katerej dokazuje, da so Kras, Sežana in Devin takrat pripadali k Istri. Belinska Opatija[2]) v Akvileji je postavljena na mestu, kjer je bil v starih časih bogu Belinu posvečen tempelj. Jako zanimljiv članek „Rimske ceste po Vipavski dolini in po Krasu“[3]) izraža mnenje, da je pri Hrušici ali pri Logatcu bila rimska mansio-postaja: omenja dalje „Pons Sontii“ blizu iztoka Vipave v Sočo; ad fornulos — Bukovica. „Nemški rut“ na Goriškem[4]) nam kaže, da so se bistriški ponemčeni Slovenci tam blizu l. 1219. naselili in skoraj do najnovejšega časa obdržali svojo individualnost. Reka Timavus[5]) bila je nekdaj mnogo bolj na glasu nego sedaj; dokazal je Rutar, da je Škocijanska jama bilo prazgodovinsko bivališče.[6]) Slovenske naselbine na Furlanskem[7]) so bile tako vplivne, da je bil v 12. stoletju slovenski jezik po vsem Furlanskem splošen, da se je govoril na dvoru longobardskih vojvod v Čedadu, da so Slovenci tam imeli tudi plemenitaše. Posebno drobno je opisal „Razmere med Slovenci in Longobardi“.[8])

---

[33]) Sl. N. 1874, 142; hrvatske dijake pa je opominjal, da je koristneje, učiti se zgodovine, nego delati demonstracije, Sl. 1877, 22; pristavi: 300letnica Gundulićeva, Sl. 1888, 5—7, Od ljubljanskega kongresa, Sl. 1884, 1. — [34]) Sl. N. 1875.

[1]) S. 1874, 36—38. — [2]) S. 1883, 14—17. — [3]) S. 1886, 14 seqq.; dostavi: Kakšno važnost imajo Pavla Diakona knjige: „De gestis Longobardorum“ za starejšo zgodovino Slovencev. Ltp. Sl. Mat. 1885. — [4]) Kr. 1882, 524—529. — [5]) Lj. Zv. 1885, 211—217. Prazgodovinske najdbe pri sv. Luciji, S. 1884, 45. — [6]) Sl. N. 1889, 199. — [7]) Lj. Zv. 1883, 53, 122, 188; posebno imenitni so bili plemenitaši Bojani. — [8]) S. 1875, 7—16. „Etruščanski pobirci“, Lj. Zv. 1886, 306—308, dokazuje po najnovejših preiskavah prvih nemških strokovnjakov, da so prvotni prebivalci v Noriku bili ilyrskega rodu. Primeri še „O najstarejši dôbi slovenske zgodovine“, govor v Goriški čitalnici, po Krekovi knjigi Einleitung in die slavische Literaturgeschichte, S. 1875, 19—20.

Naznanjaje Šumanovo knjigo „Die Slovenen“[9]) ji je očital, da se je v zgodovinskem delu premalo povdarjalo jedinstvo slovenskih dežel v poprejšnjih stoletjih; da se je v slovstvenem oddelku omenilo preveč neznatnih pisateljev in da so se važnejši opisali preborno. „Trst in okolica“ (spisal M. Sila) ima baje svojo vrednost radi zemljepisnega uvoda,[10]) Aelschkerjevo „Geschichte Kärntens“ [11]) označuje kot zgodovinsko grabežljivost nemške države. Častno omenja Črvovo „Sveto Goro pri Gorici“ in dvoje drugih spisov jednake vsebine[12]), hvali Trstenjakovo knjižico „Weriand de Graz“ [13]), očita Lapajnetovi „Politični in kulturni zgodovini štajarskih Slovencev“ krparijo [14]), pohvali dr. Kosa „Spomenico tisočletnice Metodijeve smrti“ [15]) in povdarja, da bi se bilo moralo nekaj več povedati o važnosti Moravske. Asboth: „Bosnien und die Herzegovina“ in Hörnes: „Dinarische Wanderungen“[16]) sta prê obe pisani v smislu Slovanom nasprotnem. Priznavajoč zasluge, katere si je stekel Carlo Podrecca s knjigo „Slavia Italiana“ [17]), (Čedad 1887), pogreša pregledne razvrstitve; „Postojnsko okrajno glavarstvo“, 1889, ima preveč nedostatkov [18]); toplo priporoča Ignacija Orožna: „Das Dekanat Rohitsch“ [19]) 1890 in želi, da bi se take knjige okrajšane brez znanstvene priprave podajale Slovencem v materinem jeziku [20]); po zaslugi je ožigosal Tomasinovo razpravo: „Die Volksstämme im Gebiete von Triest und Istrien“, 1890, za šušmarijo in premišljeno sleparijo. Sam se rad baveč z narodnim blagom je priporočal Scheinigove „Narodne pesni koroških Slovencev[21]), Ljubljana 1889. Narodne pesni je nabiral sam, izmed katerih se posebej odlikuje druga vojaška (nekatere mu je zapisal Fr. Meden). Na zanimljiv način je dokazal[22]), da se je vsled živahnega občevanja med Slovenci in Ogri ime Matije Korvina udomačilo v Slovencih in od tod kralj Matjaž v slovenskih narodnih pesnih. Tvarina narodna je pripovest o knezu Pes-Marku[23]), ki je po mnenju nekaterih Atila, in slovenske pripovesti o morju[24]); ocenil je Jul. Schmidt-ovo razpravo: „Perchtesglauben bei den

— [9]) Lj. Zv. 1882. — [10]) Lj. Zv. 1883. — [11]) Lj. Zv. 1883. — [12]) Lj. Zv. 1883. — [13]) Lj. Zv. 1885. — [14]) Ib.; istotam pohvali M. Mayerja knjigo: „Die östlichen Alpenländer im Investiturstreit“, Innsbruck 1883. in graja politični završetek Schuchardtove knjige „Slavo-Deutsches und Slavo-Italienisches“, Graz 1885. — [15]) Lj. Zv. 1886. — [16]) Lj. Zv. 1889. — [17]) Lj. Zv. 1889. — [18]) Ib. — [19]) Lj. Zv. 1890. — [20]) Primeri: „Slomškovi zbrani spisi“, Sl. N. 1879, 295. — [21]) Scheinig „Narodne pesmi“, Lj. Zv. 1883. — [22]) Zv. 1879. — [23]) Lj. Zv. 1883. — [24]) Zv. 1880.

Slovenen".[25]) „Božja pot in semenj pri Sv. Ivanu Devinskem"[26]) je bil imeniten v srednjem in novem veku do minolega stoletja; ko je Karol VI. ustanovil svobodno luko v Trstu, začel je hirati Devin. Rad zasleduje Rutar to, kar Slovence zanima izven domovine, n. pr. „Katere pravice imajo Slovenci do gostinjca (hospica) sv. Jeronima v Rimu?"[27]) ali „Spomini na gorenje-štajersko slovenstvo". Dospevši v Dalmacijo v službovanje je opisal Spljet v zgodovinskem obziru[28]) in nastopnega leta Črno goro[29]) po najnovejših znanstvenih odkritjih; Črnogorci se prê želé razširiti na južno stran. Načrtal je obširno slovstveno delovanje Vesela Koseskega[30]), ne priznavaje mu slave, ki se mu je pela poprej: Štefana Kociančiča[31]) in govoril ob Prešernovi slavnosti v Gradcu. Ko je „*Muzejsko društvo*" začelo izdajati „*Izvestja*", je postal temu odličnemu znanstvenemu listu odličen sotrudnik, ustanovivši slovensko-starinoslovsko terminologijo[32]); naznačil važnost Sv. Križa vipavskega[33]); povdarjal v spisu „Claudia Celea"[34]), da sme Celje ponosno biti na spomenike tolikih rimskih namestnikov iz tistih temnih časov, o katerih molčé vsi drugi viri. Kot starinoslovec se živo zanima za prazgodovinske izkopine ter je opisal „Gradišče in gomile na gori sv. Magdalene pri Šmarji"[35]) ter „Grobišče pri sv. Luciji blizu Tolmina"[36]); o tem pripoveduje, da spada v prvo predel železne dôbe in da temeljito pobija poprejšnje nazore o Keltih. Razven teh večjih sestavkov prinašajo „*Izvestja*" raznovrstne krajše zgodovinske beležke. Samostalni deli sta „Zgodovina Tolminskega" in „Domoznanstvo". Pisatelj méni, da je toliko naravna lega kakor cerkvena uprava iz Tolminskega ustvarila posebno deželico, katera se je razvijala po svoje in zato zaslužila svoj poseben popis. Ta knjiga je najboljši samospis, s katerim se more ponašati kak slovenski kraj. V uvodu pravi pisatelj, da je uže učenec nižjih latinskih šol ukrenil spisati tolminsko zgodovino, in da se je uže takrat lotil dela, ter da jo je predelal petkrat. — Za „*Slov. Matico*" opisuje „Slovensko zemljo" ter je objavil uže dva zvezka „Goriška in Gradiščanska" in „Trst in Istra", 1896. V šolske svrhe je spisal „Domoznanstvo" in „Zemljepis za srednje šole, II. stopnja", 1892. Rutarjev zlog je kratek in jedrnat, njegovo razpravljanje je prepričevalno; gledé slovenske

---

[25]) Lj. Zv. 1883. — [26]) Ib. — [27]) Sl. N. 1886, 142–149. — [28]) S. 1882, 30. — [29]) Lj. Zv. 1883. — [30]) Zv. 1879. — [31]) Lj. Zv. 1883. — [32]) Izv. 1893. — [33]) Izv. 1892. — [34]) Izv. 1895. — [35]) Izv. 1893. — [36]) Izv. 1894.

in slovanske zgodovine krepko zavrača vsako inorodno pačenje in zavijanje.

Ivan Vrhovec iz Ljubljane (1851. l.), služboval kot suplent najprej v Ljubljani, potem kot profesor v Novem mestu, se je oglasil najpoprej v Stritarjevem „*Zvonu*“ [1]), v katerem nahajamo sestavke „Njega ni“ [2]), „Plavice in slak“. Po narodnem življenju je posnet spis „Zimski večer pri peči“ [3]), ki nas v marsičem spominja Jurčičevih prvih spisov. Na zgodovinska tla je prešel s sestavkom „Kako so naše očete v vojake jemali?“ [4]) in opisal Petra Pavla Glavarja.[5]) Na podlagi samostalnih arhivskih raziskavanj so nastali lepi spisi „Iz domače zgodovine“ v „*Ljubljanskem Zvonu*“ 1886. l., kjer opisuje zabave v stari Ljubljani, pasijonsko procesijo, kugo, deželno brambo, početke ljudske šole, tlako in nekdanji deželni zbor kranjski. Za svojega bivanja v Ljubljani se je temeljito pečal z zgodovino glavnega mesta kranjskega, n. pr. Topografična slika Ljubljane, to pa je bil samo uvod večjemu delu „Ljubljanski meščanje“. V tej knjigi je živo popisano delovanje in gibanje Ljubljančanov od srednjega veka do novejših časov na podlagi nenatisnenih virov. V istem smislu je obdelal tudi zgodovino Novega mesta. Pisava je istotako zanimljiva, samo omeniti bi bilo, da so navedene nekatere premalenkostne stvari, n. pr. prepiri in tepeži dijakov. Mnogobrojni so njegovi spisi v „*Izvestjih muzejskega društva*“. Ivana Vrhovca odlikuje temeljitost in gibčen zlog; vidi se njegovim spisom, da se je pisatelj z veseljem bavil s predmetom.

Josip Apih (1853.), iz Zapuž na Kranjskem, profesor od 1877. l., je služboval mnogo let v Jičinu, sedaj na učiteljišču v Celovcu. Sodelavec „*Ljubljanskega Zvona*“, je opisal Velegrad [1]), obširno in s posebnim ozirom na Slovence narisal plemstvo in narodni razvoj [2]), navedši tudi mehko svojstvo slovenskega plemena kot razlog, da so Slovenci izgubili plemstvo, eminentno bistven del naroda, ki je n. pr. v Madjarih najkrepkejša podpora narodni ideji, na Poljskem pa je v poprejšnjih časih zakrivilo propast države; zato pa bi morali Slovenci skušati po lastni marljivosti nadomestiti ta važni nedostatek. Ko zasleduje Apih vpliv plemstva na razvoj posameznih narodov, opisuje tudi židovstvo [3]) v zgodo-

[1]) Zv. 1877. — [2]) Ib. — [3]) Zv. 1879. — [4]) Lj. Zv. 1885. — [5]) Lj. Zv. 1885.
[1]) Lj. Zv. 1885. — [2]) Lj. Zv. 1887. — [3]) Ltp. Sl. Mat. 1886.

vinskem, verskem in prirodopisnem obziru in po razmnožitvi pridevši črtice iz patologične in kriminalne statistike, posebno povdarja, da je 1879. l. po narodnosti kridatarjev bilo 24·14% obsojenih radi nepoštenega postopanja pri kreditnih opravkih, ki pa so bili samo židje. Od teh splošnih predmetov je prestopil Apih v ožje meje opisavši „Žigo Herbersteina“ [4]) s posebnim ozirom na Slovanstvo, temeljito razpravo je naslonil na mnoge znanstvene vire. Naravno je, da se spis peča osobito s Herbersteinom, odkriteljem Rusije. Njegov spis „Kranjski stanovi“ [5]) ga je uvedel ali napotil v zgodovinski razvoj vladne uprave in je bil morda povod, da se je začel baviti z zgodovino 1848. l., katero je opisal v posebni knjigi „*Slovenci in leto 1848*“. Tvarina te knjige je razdeljena na te-le oddelke: I. Kulturne in politične razmere Slovencev do 1848. leta; II. Viri preobrata; III. Marčevi dnevi; IV. Narodni program; V. Boj proti Frankobrodu; VI. Prepir o bojah; VII. Narodna organizacija; VIII. Volitve v državni zbor; IX. Slovenski program; X. Slovenski poslanci v dunajskem državnem zboru; XI. Slovenci in ustaja meseca oktobra; XII. Slovenske zahteve in pridobitve; XIII. Iz državnega zbora v Kromerižu; XIV. Slovenci v ustavnem odboru; XV. Dopolnilne volitve; XVI. Razpust državnega zbora. Ta jako pregledno in trezno v lepem zlogu pisana knjiga je vsakemu omikanemu Slovencu ogledalo bližnje minolosti in kažipot za bodočnost. Apihov spis „Statistika članov“ „Matice Slovenske“ [6]) izraža željo, naj bi „*Matica*“ nadaljevala in izvršila knjigo „Slovanstvo“. Ko se je ustanovilo „*Izvestje*“, je Apih pristopil med sotrudnike zgodovinskega lista, ter objavil v njem „K zgodovini novomeški v 18. veku“ [7]) in „K obrtni politiki v 18. veku“.[8]) Apihova posebnost je ta, da zgodovinska dejanja rad spravlja v dotiko z današnjimi razmerami; zarad tega so njegovi spisi splošno zanimljivi in se kaj radi čitajo.

Dr. Franc Kos iz Sele na Kranjskem (1853.), je služboval kot profesor v Gorici, v Kopru in sedaj zopet v Gorici na ženskem učiteljišču. V svojem obširnem spisu „Slovenci za Karola Velikega“ [1]) podaje najpoprej zemljepisni pregled slovenske zemlje in pripoveduje,

[4]) Ltp. Sl. Mat. 1885. — [5]) Ltp. Sl. Mat. 1892. Dostavi: K zgodovini novomeški v 8. veku, Izv. II. K obrtni politiki v 18. veku, Izv. IV. — [6]) Ljub. Zv. 1887. — [7]) Izv. 1892. — [8]) Izv. 1891.

[1]) Lj. Zv. 1882; dostavi iz Sl. N. 1871, 75—79, spis „Slovenci pod Karolom Velikim in nasledniki iz njegovega rodu“.

kako so Slovenci slednjič podlegli Frankom. Spis se odlikuje po svoji točnosti. Ocenil je Staretovo „*Občno zgodovino*“ [2]), očital Fekonjevemu spisu „Razširjevanje kristijanstva“ [3]), da je osnovan na zastarelih virih, pohvalil Rutarjevo „Zgodovino Tolminskega“.[4]) Jako ugodno vpliva na razvitek slovenskega zgodovinopisja to dejstvo, da si je naš mlajši naraščaj nekako razdelil obširno zgodovinsko polje; s posebnim zanimanjem zasleduje Kos prvo dôbo naše zgodovine, ko so Slovenci zasedli svoje ozemlje, to dokazujejo uže navedeni spisi in „Regesti k domači zgodovini“ [5]) ter „Iz domače zgodovine“ [6]); v prvem je navedenih 76 važnih podatkov iz 9. stoletja, drugi sega pa še dalje nazaj v dôbo, ko so vzhodni Gotje gospodovali po deželah, kjer stanujejo sedaj Slovenci. Prvi uradnik kralja Teodorika je bil plemeniti Rimljan Magnus Aurelius Cassiodorus Senator, čigar uradna pisma so se pozneje natisnila z naslovom Variarum (epistularum) libri XII. V tej zbirki se nahajajo tudi pisma podrejenim uradnikom ob Soči, v Istri in v Posavju. Gotski vladarji so gledali na to, da se je pomoglo ljudstvu, če je bila v kakem kraju slaba letina. Radi slabe letine na Beneškem se je Cassiodor obrnil na istrske [7]) provincijale, naj bi za določeno ceno poslali vina, olja in pšenice. V tem pismu Cassiodor slavi Istro radi rodovitnosti in blagostanja. Dotični list je veleznamenit; zato bodi tukaj posnet: „Istra je zanj (Cassiodor je bival v Raveni) najbližja pokrajina, ležeča med zalivom Jonskega morja, polna oliv, okrašena z njivami in vina bogata, kjer zori vsak sadež s trikratno rodovitnostjo. Po vsej pravici se zove Istra polje ravensko, jedilna shramba kraljevega mesta (Ravene), razkošno in prijetno shajališče, katero ima kaj ugodno podnebno toplino, da se razprostira proti severu. Istra ima takorekoč nekoliko svojih Baj [8]), ker se morje na raznih straneh zajeda v njeno zemljo. V takih krajih je polno gostilen z morsko juho; tudi je obilo rib. Tu je tudi več Avernov. Brez števila je morskih ribnikov, kjer se povsodi plodijo ostrige brez človeškega napora. Tu se ni treba truditi za živež in tudi ne skrbeti, kako bi si kdo prisvojil rečene dobrote. Vile (praetoria) se svetijo na dolgo in široko, in človeku

---

[2]) Kr. 1885. — [3]) Kr. 1886. Dostavi „Upor hrvatsko-slovenski pod Ljudevitom“, Kr. 1882. — [4]) Kr. 1882. — [5]) Izv. 1894. — [6]) Izv. 1895. — [7]) Cassiodori Variar. XII. 22. — [8]) „Baiae so bile mesto na kampanskem obrežju blizu Neapola ter za časa rimskih cesarjev imenitno kopališče. Ne daleč od Baj je bil Avern z majhnim jezerom“.

se zdi, da so sestavljene iz biserov; zato so trdili predniki, da krasotí toliko palač imenovano pokrajino. Blizu brega je cela vrsta najlepših otokov, kateri donašajo priljubljeni dobiček, varujejo ladje pred nevarnostmi ter bogaté poljedelca s svojo izredno rodovitnostjo. Istra popolnem okrepčuje dvorno stražo („comitatenses excubias“), lepša italsko državo, preskrbuje višje osebe z razkošjem, nižje pa z živežem, in skoraj vse, kar se pridela v tej pokrajini, spravi se v kraljevo mesto (Ravena). Sedaj prepušča ta presrečna pokrajina radovoljno svojo zalogo.“ Iz tega se razvidi, kako zanimljivi so podatki o naši zemlji iz starih časov. Najvažnejše Kosovo samostalno delo je „Spomenica o tisočletnici Metodove smrti“ 1885, ki jo je izdala „*Matica Slovenska*“. V prvem delu navaja pisatelj vire, iz katerih je zajemal, v drugem riše življenje slovanskih blagovestnikov, v tretjem opisuje ozemlje slovensko v 9. stoletju. Vjemamo se s sodbo Rutarjevo, da bi moral stati tretji del pred drugim, in da bi bilo treba obširniše opisati Moravsko. Dr. Kos bi bil mož za to, da nam Slovencem podá našo zgodovino.

Franc Orožen (1853.), iz Laškega trga na Štajerskem, učitelj zgodovine na pripravnici v Ljubljani, se je v dveh korenitih spisih bavil s prašanjem, s čim in kako so pisali stari narodi in kako pišemo mi[1]), in kako se je počelo in razvijalo pisanje.[2]) Postavljen na čelo „*Slovenskega planinskega društva*“, katero je v kratkih letih spravil do lepega ugleda, se je vrlo zanimal za hribolastvo v Slovencih in je raziskaval njegov zgodovinski razvitek; uspehi teh trudov sta dva lepa sestavka „Prvi hribolazci na Triglavu v dôbi od 1778—1837“ ter „Vodnik turist in turistiški pisatelj“ [3]). Ves omikani svet se zanima za znanstveno potovanje pogumnega Angleža Stanleyga Henryja Moretina; zaslužno delo je torej izvršil Orožen, da je v poljudni obliki Slovencem razložil njegova potovanja. Ugleden in spreten šolnik v svoji stroki, zgodovini in zemljepisju, je za meščanske šole razložil zemljepis v treh stopnjah s slikami (1893—96); zemljepis za 1. stopnjo se je natisnil uže drugič, kar je lep dokaz za njega porabnost. Istotako se je uže dvakrat natisnila njegova „Metodika zemljepisnega poduka“. Zvest podpornik „*Slov. učiteljskega društva v Ljubljani*“ je v proslavo petdesetletnice slavnega vladanja ce-

[1]) Lj. Zv. 1887. — [2]) Lj. Zv. 1888. — [3]) Plan. Vest.

sarja Franca Jožefa izdal „Ustavoznanstvo“, ki je pa šele po 1895. l. zagledalo beli dan. To delo je resultat njegovih sestavkov v „*Učiteljskem Tovarišu*“. Za slovenske šole prireja stenske zemljevide.

Ivan Vrhovnik (1854.), iz Ljubljane, sedaj župnik v Trnovem, se prišteva najodličnejšim zgodovinarjem na Kranjskem in je delaven na polju cerkvene in slovstvene zgodovine. Pridružil se je Koblarju ter v drugem zvezku njegove „Zgodovine farâ“ opisal Nakeljsko, Dupljansko in Goriško faro, spisal nekatere sestavke v V. letniku „*Izvestij muzejskega društva*“, n. pr. „Glagolica na Kranjskem“, potem pa je temeljito naslikal delovanje dveh slovenskih pisateljev, namreč Janeza Debevca (Izv. V.), ki je bil vrl pomagač Japlju, Vodniku [1]) in Kopitarju in zapustil tudi nekaj rokopisov, ki se nahajajo v škofijskem arhivu in v ljubljanski semeniščni knjižnici. Življenjepis Janeza Ciglerja je pa izdal v posebni knjižici. Vrhovnikovi spisi se odlikujejo po temeljitosti in po poljudni obliki.

Anton Koblar (1854.), iz Železnikov na Kranjskem, se je uže v dijaških letih posebno navdušil za zgodovino. Kot bogoslovec je iz ruščine prelagal za razne časnike. Dr. Bleiweis mu je šestošolcu dal za „*Novice*“ prevesti sestavek „O Matuševu v Ljubljani“. V „*Vrtcu*“ je iz Nestora priobčil „Črtice iz ruske zgodovine“.[2]) Imenovan za knezoškofijskega kaplana je jel študirati škofijski arhiv in nabirati tvarino za zgodovino župnij na Kranjskem; zato je bil s posebnim dekretom imenovan škofijskim arhivarjem in pozneje urednikom lista „*Diöcesanblatt*“, v katerem je začel objavljati zgodovinske spise v slovenskem jeziku. Pozneje je prišel za kaplana v Mengeš, a 1889. l. za kurata v prisilno delavnico. Sedaj je postal še arhivar v muzeju in tajnik „*Muzejskemu društvu*“. Po njegovem predlogu je društvo začelo izdajati tudi slovenske spise; v resnici je tudi ves prvi letnik „*Izvestij*“ njegovo delo. V tem letniku je začel objavljati „Drobtinice iz furlanskih arhivov“, ki so se nadaljevale v nastopnih letnikih; pisatelj trdi v uvodu, da se v italijanskih arhivih nahaja mnogo listin, važnih za zgodovino slovenskega naroda, posebno v cerkvenem obziru. Pri drugem spisu: „O človeški kugi na Kranjskem“ mu je bil v pomoč in v vzpodbujo spis o jednaki

[1]) Dostavi: „Nekaj Vodnikove ostaline“, Izv. V.

[2]) „Vrtec“ 1879. l.

tvarini za Spodnje Štajersko; pisatelj vzklikne v uvodu: „Lahko se reče, da je kužna kosa po Slovenskem spravila več ljudij pod zemljo, nego turški meč“. Najvažnejši spis v I. letniku pa je „Loško gospodstvo frižinskih škofov“ na podlagi urbarija, ki ga je 1291. l. dal napraviti škof Emihon; natisnil ga je štajerski deželni arhivar I. pl. Zahn v knjigi „Codex diplomaticus Austriacus-Frisingensis“. Brižinski škofje so v 12. stoletju radi pičlega števila prvotnih slovenskih prebivalcev okolo Loke naseljevali bavarske, tirolske in koroške Nemce; kraj med Loko in Kranjem so imenovali vsled tega „Officium Bavarorum“. Te pokrajine so se pozneje razdelile v petnajst županstev. Pisatelj navaja v jako natančnih pregledih imena vasij, župnij in občin teh krajev iz 1271., 1584., 1880., in 1891. l., iz česar se razvidi, da je večina vasij loške okolice stala uže pred 600 leti, da so Nemci pačili lepa slovenska imena, in da ni opravičena Dimitz-ova trditev, češ, Slovenci so prvotna nemška imena „verb Ilhornovali“. V kapucinskem arhivu v Škofji Loki je Koblar našel rokopisno knjigo z naslovom „Instructio pro Processione Locopolitana in die Parasceues. FVnesta VIsV InCepIt ReDeMptorIs nostrI ProCessIo. V tej knjigi se nahaja ves spev (nad 1000 slovenskih in par nemških stihov), ki so ga med potom recitovale delujoče osebe. V III. letniku „*Izvestij*“ je Koblar nadaljeval „Drobtinice iz furlanskih arhivov“, opisal boje na Krajinah ter zmago pri Sisku 1593. l. ter Valvasorja vojaka; pojasnil zgodovino pošte na Kranjskem; v IV. letniku objavil črtice o kapucinskih samostanih štajerske provincije in v V. letniku kranjske cerkvene dragocenosti. Ko je preiskaval škofovski arhiv 1882. l., je pričel z izdajanjem „Zgodovine farâ ljubljanske škofije“ 1883. l. in je prvi zvezek (ponatis iz „*Diöcesanblatta*“) zopet napisal sam, pri drugih zvezkih pa je pomagal s podatki iz arhivov Vrhovniku, Lavrenčiču, Šašlju in Volčiču; v „*Letopisu Slov. Matice*“ 1892. l. se nahaja njegov spis „*Zgodovina železarstva na Kranjskem*“. A. Koblar je bistroumen in marljiv delavec na polju domače, osobito cerkvene zgodovine. Naposled se je začel zanimati tudi za politiko in je bil nekaj časa državni poslanec.

Ivan Lavrenčič (1858) iz Planine pri Vipavi, sedaj dekan v Šmartnem pri Litiji, ljubljenec Bleiweisov, je uže v mladih letih marljivo v „*Novice*“ pisal o starejši cerkveni zgodovini, n. pr.

„Krščanstvo pri Slovencih do Cirila in Metodija"[1]), „Brata solunska"[2]), kjer povdarja, naj se primerno slavi dan 5. julija, ko je po vsem katoliškem svetu zapovedan sopraznik, saj je rimska stolica zaščitnica slovanskih blagovestnikov. Izmed življenjepisov omenim lepo knjižico o škofu Wolfu[3]), krajši spis o Juriju Grabrijanu.[4]) Sestavek „Tisočletnica smrti papeža Janeza VIII. dné 15. dec. 1882"[5]) je pisan sicer navdušeno, a ne podaje nič novega. Najobširniše je njegovo samostalno delo, ki nam podaje zgodovino Cerkljanske fare.[6]) Knjiga ima sliko farne cerkve, a na zvršetku dva latinska dokumenta. Spisana je z velikim trudom, pa z očividnim veseljem do tvarine. — Lavrenčič je odločen v svojih načelih in neumoren delavec v svojem poklicu.

Ivan Šašelj iz Mokronoga na Kranjskem (1859), sedaj župnik v Adlešičih, je uže od drugega gimnazijskega razreda naprej začel nabirati stare novce in si pribavil na tak način zbirko, v kateri se nahaja okoli 450 rimskih in do 200 drugih novcev. Njegov prvi spis „O najdbi rimskih denarjev v Mokronogu"[1]) pripoveduje, da je vsled izjave nekega berača začel kopati v bližnjem gozdu na naznačenem mestu in jih našel v zemlji. Lastnik zemlje, pl. Berg, je tudi kopal; novcev so našli blizu 4500, ki spadajo vsi v dôbo 260—284 po Kr.; posebno lepi so Probovi novci. Nekaj tega denarja se je razposlalo v muzeje v Ljubljano, Novo mesto, Zagreb, Budejevice, Olomuc in Plzen. — Koblarjevo delovanje na polju cerkvene zgodovine ga je vzbujalo na jednako pisateljevanje; n. pr. „Doneski k zgodovini zvonarjev in zvonov na Kranjskem"[2]) ter „Zgodovinske drobtinice iz nekaterih cerkvâ na Dolenjskem"[3]). Delokrog na tem polju se mu je razširil na toliko, da je v tretjem in četrtem zvezku Koblarjeve „Zgodovine farâ Ljubljanske škofije" opisal župniji Šentpeter in Adlešiče, in sicer obe po jednotnem načrtu: I. Prirodoznanski in statistični opis; II. Ob ustanovljenju fare; III. Cerkve; IV. Duhovni pastirji; V. Dohodki; VI. Farovž in šola; VII. Odlični župljani. Drugi knjižici so pridejani tudi Adlešički lokalizmi. Konečno objavlja še hrvatske besede. Jednako slovarsko gradivo je objavil tudi v „*Slovencu*"[4]) in v „*Dom in*

[1]) Nov. 1881. — [2]) Ibid. — [3]) Anton Alojzij Wolf, knezoškof Ljubljanski. V spomin stoletnice njegovega rojstva. V Ljubljani. 1882, 8°, 58. — [4]) Nov. 1882. — [5]) Nov. 1882. — [6]) Nov. 1882.

[1]) Sl. Nar. 1880, 9, 10. — [2]) Zgod. Zbornik 1889 - 1895. — [3]) Zgod. Zbornik 1893. — [4]) l. 1887, 238.

Svetu"[5]); temu se pridružujejo „Belokranjske narodne pesmi"[6]), „Belokranjski pregovori in reki"[7]), „Belokranjske vraže in prazne vere".[8]) Opisal je tudi posamezne kraje, n. pr. Mokronog[9]), Pobrežje v Beli Krajini[10]), Žalostno goro na Dolenjskem[11]), Krupo v Beli Krajini[12]); opisal je tudi slovenskega pisatelja Lavoslava Gorenjca-Podgoričana.[13]) Spreten in neumorno delujoč pisatelj obdeluje cerkveno in posvetno zgodovino.

Evgen Lah iz Vipave (1858), je dovršil modroslovje na Dunaju, bil 1883—1884 suplent na gimnaziji ljubljanski, postal 1884. l. tajnik „*Slov. Matici*", 1886. l. komunalni statistik na ljubljanskem magistratu, od 1889. l. stalno nameščen z naslovom: magistratni konceptni pristav. Lah je strokovnjak v statistiki; v statističnem obziru je primerjal „*Slovensko Matico*" in „*Družbo svetega Mohorja*"[1]) (z ozirom na število udov po raznih pokrajinah), podal statistične črtice o kranjskem duhovništvu[2]), židov v Cisleitaniji[3]), popisal kraške jame[4]), nekatera gorenjska mesta[5]) (Kranj, Tržič i. dr.), Ljubljano v zemljepisnem obziru[6]), označil literarni in zabavni klub[7]), občevalni jezik na Kranjskem.[8])

Fridolin Kavčič, porojen 1860. l. v Sevnici na Štajerskem, se je šolal na ljubljanski gimnaziji, vstopil 1877. l. v 8. lovski bataljon, 1880. l. dovršil zagrebško kadetno šolo in bil premeščen k 47. slovenskemu pešpolku v Trident. Šest let je služil v hrvatskem pešpolku Sokčević v Oseku, odondot se je dal premestiti k ljubljanskemu domobranskemu bataljonu, a sedaj je nadporočnik v 27. koroškem domobranskem bataljonu v Celovcu. Vrstnik Komelov[1]) v slovenskem slovstvu, izbral si je Kavčič lepo nalogo, opisati življenje tistih odličnih Slovencev, ki so v vojaškem stanu dospeli do visokih častij. Kavčič je sotrudnik „*Ljublj. Zvonu*".

Janko Barle (1869) iz Budanj pri Vipavi, se je 1871. l. sè stariši preselil v Podzemelj v Beli Krajini. Na novomeški gimnaziji sta mu p. Ladislav Hrovat in sorodnik p. Florentin Hrovat vce-

[5]) 1891, 1893. — [6]) Sl. 1886, 1887; Lj. Zv. 1887; Dom in Svet 1889, 1891. — [7]) Drobt. 1887; Dom in Svet 1888, 1890, 1893. — [8]) Dom in Svet 1889, 1892, 1894. — [9]) Dom in Svet 1891. — [10]) Dom in Svet 1893. — [11]) Ibid. — [12]) Ibid. [13]) Sl. 1886.

[1]) Lj. Zv. 1886. — [2]) Lj. Zv. 1888. — [3]) Sl. Nar 1882, 19. — [4]) Lj. Zv. 1883. — [5]) Lj. Zv. 1886. — [6]) Lj. Zv. 1888. — [7]) Lj. Zv. 1887. — [8]) Lj. Zv. 1883.

[1]) „Iz vojaške torbe", Sl. Nar. 1888, 175, 180.

pila ljubezen do knjig; po peti šoli je Barle z nekaterimi tovariši odšel v Karlovec, sedmo in osmo šolo je dovršil v Zagrebu kot klerik ondotnega semenišča in od 1892. l. služil za kapelana; od 1893. l. pa je protokolist v nadškofijski pisarni v Zagrebu. Lepa knjižnica v zagrebškem semenišču mu je dala prvi povod za pisateljevanje, da je 1888. l. začel sodelovati v „*Dolenjskih Novicah*", v „*Vrtcu*" in v Lampetovem „*Dom in Svetu*". Bogoslovec je začel o počitnicah nabirati narodno blago. Njegovi spisi v „*Vrtcu*" so večinoma izvirni, tako n. pr. „Iz naše vasice"; v jednakem zmislu so spisane v „*Angeljčku*" (1895—1896) zimske, pomladanske, jesenske podobice, za „*Dolenjske Novice*" je pisal v humorističnem zmislu, n. pr. „Kako se je opekel stari Česnik?", „Mihec Dugolin in Metka Tepka." V šaljivem zmislu je tudi za „*Slovenca*" pisal podlistke ali izvirne, ali pa priredjal iz češčine, n. pr. „Gospod Gimpelj" (1891), „Matiček Poliček, krčmar", „Potovanje Miška Zmetenke in Lenarta Barigeljca" (1895). V „*Dom in Svetu*" se nahajajo v vsakem letniku poročila o hrvatskih, srbskih in slavonskih rečeh, n. pr. „Slavonska hiša" (1891), „Dr. Fr. Rački" (1894). V istem zmislu so spisani sestavki v knjigah družbe sv. Mohorja, kjer se poleg tega nahaja tudi narodno blago; to je zabeleženo tudi v „*Ljublj. Zvonu*", v „*Slovencu*", v „*Letopisu Slov. Matice*" in v Štrekljevi knjigi. Da bi ovrgel trditve Kraussove knjige „Sitte und Gebrauch der Südslaven", je v „*Letopisu Slov. Matice*" opisal „Ženitovanjske običaje Belih Kranjcev"; ta spis je napotil ruskega učenjaka Lamanskega, da ga je nekoliko prevel za knjigo „Živaja starina". Tako pisateljevanje ga je privedlo do preiskovanj o slovanski ornamentiki in cerkveni zgodovini, o kateri poroča v „*Izvestjih muzejskega društva*" (1893—1895). Naš marljivi in vestni rojak piše tudi v raznih hrvatskih listih, n. pr. v „*Danici*", v „*Katoličkom listu*", v „*Viencu*", v „*Vestniku hrv.-slav.-dalm. zemaljskog arkiva*", v „*Prosvjeti*", večinoma vse o zgodovinski stroki in poroča o slovenskih književnih proizvodih. Pisatelj izdaja zgodovino zagrebških cerkvâ.

Konrad Črnologar (1860) iz Višnje gore, je prišel v Ljubljano učit se knjigoveštva. Učenec v obrtni nadaljevalni šoli se je seznanil s prof. Fr. Levcem in prof. Jurijem Kozino, ki sta pridnemu dečku posojala knjige. Izučivši se knjigoveštva je prestopil v učiteljišče, katero je častno dovršil 1883. l.; zdaj je učitelj

v Šmarju na Kranjskem. Njegovi spisi se nahajajo v „Mittheilungen der k. k. Centralcommission zur Erhaltung i. dr.“, v „Mittheilungen des Musealvereines etc.“, v „Izvestjih muzejskega društva“. Črnologar je tudi dopisnik omenjene komisije za vzdržavanje zgodovinskih spomenikov in ima velike zasluge za raziskavanje cerkvene zgodovine in cerkvenih umetnin.

Najmlajši zgodovinar v našem slovstvu je brez dvombe *Vladimir Levec* (1877) iz Ljubljane, ki se je po odlično dovršeni maturi pod vodstvom profesorja Luschina in drugih učiteljev začel zanimati za domačo zgodovino; prve njegove krajše spise nahajamo v „Izvestjih muzejskega društva“. Ne omenjaje njegovih večjih samostalnih spisov, ker so izšli po 1895. l., javljamo samo to, da je Vladimir Levec čislan sotrudnik slovenskih in nemških strokovnih listov, n. pr. „*Vestnika slovanskih starožitnosti*“, „*Ljublj. Zvona*“, „*Edinosti*“, „*Mittheilungen des historischen Vereines für Steiermark*“ i. dr.

Josip Pečnik (1836) iz Dolenjskega, je redek pojav v slovstvenem delu kakega naroda, ker je preprost kmet in — arheolog: spisal je za „*Izvestje muzejskega društva*“ nekaj zanimivih sestavkov, n. pr. „Najnovejše izkopine z Gore pri Šmariji“ (IV. let.) ter „Pogled na kranjska grobišča“ (V. let.). Po svojstvih gradišč jih Pečnik deli v štiri vrste. Na zadnje pa pristavlja:

„Nisem učenjak po knjigi. Toda v zadnjih desetih letih, ko se vedno pečam s starinoslovjem in občujem s pravimi učenjaki v tej stroki, sem si pridobil toliko izkušnje, da se lahko grem merit s kakim starinoslovskim kričačem, očitajočim mi nevednost. Poglavitno je, da ne pretiravam stvarij in ne sodim svojevoljno. Kar pišem, je resnica, ktero mi narekuje izkušnja i. d., i. d.“

Potopisje.

Potopisje v Slovencih ni tako razvito, kakor v drugih bogatih narodih, n. pr. v Angležih, Nemcih, v Rusih in Poljakih. Slovenski romarji si volijo pot v Jeruzalem, v Rim, v Lourdes, Ahasver I. (dr. Pavel Turner) je ogledoval najbolj severne dele Evrope, pesnik Aškerc si je razširjal duševno obzorje v Carigradu in tam dobil mnogo snovij za svojega „Pavliho na Jutrovem“, dočim je Ahasverus III. (Vatroslav Holz) slovensko zemljo pre-

potoval „Križem domovine", drugi slovenski popotniki so bolj skromni in se zadovoljujejo z našo lepo slovensko domovino.

Nekateri slovenski popotniki so si pa še črez obljubljeno deželo naprej ogledali vzhodne dele sveta. Viljem Potočnik[1]), c. kr. mornarski poročnik, je s „Fasano" odplul iz Trsta in je iz Hongkonga poslal popis svoje vožnje. V iste daljne kraje je prišel Ivan Franke[2]), profesor na višji realki v Ljubljani, in objavil zanimive podatke o Kitajcih; Anton Ukmar[3]), mornarski komisar na Dunaju, podaje svoje „Spomine na jutrove dežele", opisavši pot od Trsta v Smirno, povdarjaje, da se vkljub nesnagi v turških mestih nahaja dovolj zanimljivega. S posebnim veseljem ga je navdajalo, da je mogel priti do najvišje piramide. Vrnivši se na Grško, si je ogledal Atene.

Naši odlični slovenski književniki so poročila o potovanjih porabili v to svrho, da so svoja mnenja izrekli o slovstvenih stvareh, n. pr. Levstik v „Potovanji od Litije do Čateža"[4]), kjer uči, kake predmete naj si pisatelji izbirajo za svoje delo; ali Cegnar v svojem spisu „Iz Trsta v Ljubljano".[5]) Kakor v drugih obzirih izborni Erjavec je tudi skoro nedosežen potopisec. Hrvatsko in Slavonijo je prepotoval v prvi vrsti v naravoslovskih namenih, vendar se nam prikazuje tudi odličnega narodopisca, n. pr. v „Potovanju po Bosni" in pozneje v Stritarjevem „*Zvonu*". Stritarju samemu je potovanje dalo povod za njegove prekrasne „Popotne pesmi"; tudi druge je vnemalo potovanje, pa v manj poetični obliki, n. pr. slovenskega misijonarja Fr. Pirca. Jako važen je Vidmarjev „Potopis po Istri"[6]), ker je bil povod za to, da je J. Volčič začel nabirati in objavljati istrsko narodno blago. Val. Lah obilno poroča o Bolgarih[7]) z ozirom na verozakonsko stran. Med učitelji je marljiv popotnik J. Levičnik; v „Spominih na Dunaj in okolico" podaje slike iz svetovne razstave.[8]) Od nekdaj mu je ugajalo potovanje, kajti „duh naš po dolgem trudu hrepeni po oddihu in bi inače moral hitro v krtovo deželo" pravi sam pisatelj v „Spominih na Dolenjsko". V tem potopisu je povdarjal po Valvasorju zgodovinsko stran Dolenjskega. Najobširniše in

---

[1]) Nov. 1877. — [2]) Sl. Nar. 1876, 9–10. — [3]) Lj. Zv. 1883. — [4]) Slov. Glas. 1858. — [5]) Sl. Glas. 1860. — [6]) Nov. 1857. — [7]) Sl. 1875–1876. — [8]) Učit. Tovariš 1873, 1874, 1875; pristavi: „Belak", Dan. 1862: „Goriško in tržaško Primorje", Slov. Več. 1864.

z vedno rastočim veseljem in navdušenjem je opisal Levičnik veliko slovansko romanje v Rim 1881. l.[9]) Tem popisom je pristavil konečno besedo v „*Novicah*" 1888. l.

Jako priljubljene so našim rojakom jugoslovanske dežele Dalmacija, Bosna in Hercegovina; Janežičev „*Slov. Glasnik*" je skozi tri letnike (1858—1861) Bosno opisaval tako vsestransko, da si čitatelj lahko predstavlja precej popolno sliko Bosne; primeri „Potopisne črtice iz Bosne" v „*Slov. Narodu*" 1871. leta, št. 69. Posebno pa je ustanek balkanskih narodov pozornost obrnil na te dežele. „Pisma iz Dalmacije" [10]) opisujejo zgodovinski razvitek raznih mest, n. pr. Spleta in Zadra; pri zadnjem se osobito odobruje, da občinski svet skrbno nabira zgodovinsko tvarino. V „Potovanju po Bosni" [11]) trdi pisatelj, da je Bosna od Dolnje Tuzle do Serajeva tako lepa, da se ji človek ne more načuditi. Postaja Zenica je baje tako živahna, kakor marsikatera velika postaja ob južni železnici. V Serajevo prišedši se je pisatelj predstavil vojvodi Würtemberškemu, da bi izvedel kaj o bosanskem gospodarstvu. Sedajni labodski knezoškof dr. Mihael Napotnik se je kot vojaški kapelan udeležil okupacije Bosne[12]), duhovnik labodske škofije J. Čagran je bil nekaj časa katehet v Serajevu in je popisal to, kar je doživel.[13]) V vzneseni besedi govori o teh deželah Igo Kaš (glej „Pripovedništvo").

Anton Svetek, sedaj računski svetnik pri finančnem ravnateljstvu v Ljubljani, v „Spominih na okupacijo Bosne" (ob desetletntci) [14]) pripoveduje iz življenja slovenskih vojakov 17. pehotnega polka; posamezne epizode so opisane jako plastično. — Gustav Pirc je naznačil svoje vtise, ko je iz gospodarskih namenov ogledoval velika posestva čeških plemenitašev [15]) — Vekoslav Vakaj riše v posebni knjigi potovanje na Češko.

Pozabiti ne smemo dveh Dolencev, očeta dr. Henrika Dolenca (1838) in sina mu Antona Dolenca (1871), ki je praporščak; pisala sta v „*Slov. Narod*" in „*Ljublj. Zvon*".

Planinski turist slovenski je Franc Kadilnik, ki je leta 1872. popisal „Pot na Veliki Zvon"; nasvetoval je, naj se več-

[9]) Nov. 1882 -1884. Dostavi: „Spomini na Notranje-Kranjsko", Kol. Moh. 1874; „O narodnih običajih v Železnikih", Šolski Prij. 1854. — [10]) Sl. 1878, 1879. — [11]) Nov. 1888. — [12]) Slov. Gosp. 1878 in 1881. — [13]) Slov. Gosp. 1884; dostavi Avg. B--c: „Kotorsko ustje", Sl. 1882, 22—23; C. Dular opisuje Slavonijo v Nov. 1875. — [14]) Lj. Zv. 1888. — [15]) Nov. 1880.

krat hodi na Triglav, katerega popisuje Žanov[16]), 1874. l. je Kadilnik napravil izlet na Učko goro. — Druge vrste hribolazec je bil Simon Robič, ki je gore preiskaval oziraje se na prirodoslovje; prišel je na Grintovec[17]), na Ledenico[18]), na Storžič.[19]) J. Lavtižar je popisal Košuto[20]); Cirilov[21]) predlaga, naj se na Grintovcu napravi zavetišče; Fr. H—ski[22]) toži, da se Slovenci tako bore malo brigajo za krasne planine; vendar so si v zadnjih letih ustanovili „*Slovensko planinsko društvo*“, za katero si je pridobil mnogo zaslug župnik Aljaž.

Najodličnejši slovenski popotniki.

Dr. Pavel Turner (Ahasverus I.), (1842.) iz Frama blizu Maribora, je pohajal prvih šest šol latinskih v Mariboru leta 1857—1863, sedmo na Reki, napravil maturo v Mariboru 1865. l. Potem je šel na Angleško, kjer je silno težko utrdivši si položaj preživel nekaj let. Nato je bil mnogo let hišni učitelj v odličnih plemenitaških rodbinah (sedaj pri mejnem grofu Pallaviciniju na Dunaju). Uže l. 1865. nahajamo v „*Novicah*“ dopise iz Hulla in iz Londona, kjer popisuje na jako mičen način javne in družbinske razmere na Angleškem; v „*Celovškem Slovencu*“ l. 1869. popisuje volitve v angleški parlament. V „Črčkarijah iz Londona“ popisuje božične praznike, tekmovanje angleških amaconk v dirkah v Rotten-Row, pustne veselice, gledišča, hiše v Londonu, praznik sv. Valentina.[1]) Angleških razmer se je vedno rad spominjal in v humorističnem smislu v „*Zori*“ l. 1872. izpovedal „Na Angleško se grem ženit“. Leta 1871. je potoval po Nemškem, Švicarskem in Angleškem, naslikal[2]) Hamburg, švicarsko svobodo, Reno, Brighton, angleške čitalnice, društva za razširjanje omike, ki so razdeljena v sekcije; osobito se tam skrbi za predavanja. Po Ogerskem potujoč se je oglasil „Črčkarus redivivus“[3]) o narodnem blagostanju. Na Angleškem se je seznanil z Rusi, ki so se trudili Angleže pridobiti za ruske težnje; med temi se odlikuje Olga Kiréjeva *); pisal je Turner v „*Slov. Narod*“ 1880, 80—81 o raz-

[16]) Nov. 1872. — [17]) Nov. 1880. — [18]) Nov. 1879. — [19]) Nov. 1878. — [20]) Nov. 1878. — [21]) Sl. Nar. 1888, 108. — [22]) Sl. 1877, 192.

[1]) Slov. 1869, 1-28. — [2]) Sl. Nar. 1871, 61, 63, 75, 18-82, 94, 115. — [3]) Sl. Nar. 1871, 66-69.

*) Na prošnjo Turnerjevo je pisatelj te knjige v „Slov. Narodu l. 1881. iz angleške knjige Olge Kiréjeve prevel obširni del o reformah Aleksandra II.

merah Anglije in Rusije v letih 1876—1880. Osobito zanimljivo je bilo njegovo potovanje do najskrajnejših severnih krajev v Evropi, kamor je spremljal svoja plemenitaška ogerska gojenca; to je mično popisal v „*Slovenskem Narodu*“.[4]) Videl je mesta Tromsö in Drontheim in vrnil se črez Angleško domov. Tamošnje ljudi hvali kot marljive, snažne in pobožne. Pot je ubral čez Slovaško, kjer je obiskal kopelj Homone; potem je potoval čez Prago, Draždane, Berolin, ki mu ni ugajal, čez Stockholm in Kristianijo; proletarijat se tu ne nahaja niti v mestih niti na kmetih, nego blagostanje je bolj enakomerno razdeljeno. Slovenci so z velikim veseljem čitali te potopise, ki so jih povedli v dosedaj neznane severne kraje.[5]) Pred tem daljnim potovanjem je Turner poslal „*Novicam*“ 1880. l. osem pisem iz Ogerske, v katerih popisuje Ogersko s posebnim ozirom na narodno-gospodarske razmere, nadaljeval je ta pisma še v 1881. l. Goreč slovenski rodoljub je Turner Slovake še posebej opisal v „*Novicah*“ 1880. l. v sestavku „Izpod Karpatov“. Ker je videl mnogo sveta, daje mlademu prijatelju svete, kako se mu je vesti v življenju, da bo dobro izhajal.[6]) Temeljito znanje tujih razmer, pridobljeno na ta način, da jih je gledal na svoje oči, privedlo ga je na to, da je tuje državne razmere primerjal domačim, in tudi za Avstrijo zahteval ustavo, urejeno po angleškem uzorcu.[7]) Povest „Tri gracije“ [8]) podajajo nam pristno, dasi ne vabljivo sliko iz visokih ogerskih družbinskih krogov.

Josip Nolli (Ahasverus II.). Kot izborno izurjen operni pevec in prijatelj dramatike je bil koj s početka krepka podpora „*Dramatičnemu društvu*“ in je napisal „Besede naši mladini“ [1]), nagovarjajoč jo, naj se pobrine za to velevažno društvo; naznanjal je h krati, da odbor omenjenega društva njegovo knjižico „Priročna knjiga za gledališčine diletante“ razdeljuje med ude. Ocenil je prvo produkcijo domačega orhestra, ki je prednašal Spohrov kvartet v C-dur[2]); naglašal veliki pomen in izredno važnost Kuhačeve zbirke[3]) „Južnoslovjenskih narodnih popievaka“; izrazil je svoje mnenje, da je videti vpliv nemških čveterovrstičnih

[4]) Sl. Nar. 1881, 146 seqq. — [5]) Dr. Ahasverus, Popotne opazke, Kr. 1881. — [6]) „V Svet“, Lj. Zv. 1888. — [7]) Slov. 1867, 16 do 17. — [8]) Lj. Zv. 1888; dostavi: „O ti zakajeni svet“, Lj. Zv. 1886.

[1]) Sl. N. 1870. — [2]) Sl. N. 1875, 110. — [3]) Sl. N. 1878, 66.

kitic. Dočim je naš Ahasverus I. potoval, da si ogleda svet, ga je šel Ahasverus II. razveseljevat in povečat slavo slovenskega imena v tujini. Napotil se je 1879. leta na Italijansko in nastopil dné 10. julija v milanskem gledišču La Scala v operi Trovatore, nastopnega meseca je pel v Livornu; kakor Milan, tako opisuje tudi to mesto vpletši zgodovinske spomine osobito o „Genua la superba". (Listi iz tujine)[4]) Nastopnega leta udari čez Pontebo v Benetke, v Ferraro, Verono, Milan in Bologno.[5]) („Listi iz Italije"). Lepa Italija, domovina umetnega petja in učilnica slikarjev ga izvabi tudi 1881. l. iz Ljubljane, da jo krene čez Trst na južno stran. V Listih iz tujine[6]) obžaluje, češ da v Trstu besní domači prepir. Ob hudi burji je odplul v Benetke in Milan in povdarjal v nadaljevanih Listih iz tujine[7]) zlasti zgodovinsko važnost Monze. Iz Genove je odrinil v Marseille in Barcelono, ki je domovina Giordana Bobolija in drugih slavnih mož. Naprošen v Odeso, jo je krenil s Španskega na Rusko: na tej dolgi poti se je mudil na Reki, v Zagrebu; povsod je prê našel preveč nemščine. Pred Belgradom je bil dné 19. februarja 1881; vrivali so se mu zgodovinski spomini o slavnem uporu jugoslovanskih plemen proti Turkom. Stopil je s hrabrim Srbom Savo Alešičem v Uskoder v Mali Aziji. — 1884. l. ga nahajamo zopet na Italijanskem. „Listi iz tujine" poročajo o njegovih potovanjih v Sicilijo; Cataneo primerja Carigradu. — Slovenskemu gledališču je Nolli sedaj brez dvoma najstarejši igralec in kot režisêr opere ter kot stalni domačin delujoč v prvi vrsti iz navdušenja za domačo opero glavni steber, s svojim še vedno svežim glasom pa vsemu občinstvu priljubljen. Priredil je mnogo gledališčnih iger; glej „Bibliografijo dramatike". Nolli je porojen v Ljubljani 1841. l.

Vatroslav Holz (Ahasver III.), recte Olc (Lovro Anželov, Vilko Drvanjski, Prostoslav Kretanov, Skok), je bil porojen 1844. l. pri Sv. Trojici v „Slovenskih Goricah", je šel po dokončanih prostonarodnih šolah v Maribor in tam poiskal mojstra cerkvenega restavratorja in zlatarja, kjer je dovršil nauke v štirih letih. L. 1864. je prišel na Vrazov dom in ljubezni poln začel zlagati pesni. Dan 17. marca 1865. postavila ga je usoda k vojakom. Povabljen pa je bil hkrati naslikati Vrazovega brata. Srečno do-

[4]) Sl. Nar. 1879, 19 id. — [5]) Sl. Nar. 1880, 34–170. — [6]) Sl. Nar. 1881, 224. — [7]) Sl. Nar. 1881, 225.

vršivši sliko in ugodno preživevši nekaj dnij odrinil je čez Ljubljano, in Trst v Pulj in se vdeležil bitke pri Visu. Nato je šel zopet na morje na fregati „Donavi“ proti Kitaju. Priporočen po Dav. Trstenjaku dobil je službo pri „*Slov. Narodu*“ 1872. l., potem služil na mariborskem magistratu kot pomožni uradnik do 1878. l., ko je vstopil pri banki „Slaviji“. Da ni moral iti v vojake, bi bil šel v Beč na slikarsko akademijo. V vezani in nevezani besedi dal je rojakom pogledati v svojo duševno delavnico; njegova pesen „Slovenskim umetnikom“ [1]), ki je izraz njegovega svojstva, se začenja tako-le:

Življenja posvetite božji dar,
Sinovi slave, službi umetnije,
Umetnosti postavite oltar
Na svetih tleh slovenske domačije.

„Iz zapisnikov slovenskega umetnika“ [2]) se razvidi, kako se je vila pot njegove omike:

Tam prikaže se mi deva mila,
Ljubeznivo se mi nasmehlja,
In prijazno kot nebeška vila
Nežno svojo roko mi poda. [3])

Kar je doživel v divnih ljutomerskih goricah, izraža v nežnih pesmicah [4–5]). Kakor Vraz opeva Vatroslav Holz klasično panonsko zemljo v „Glasu iz Slovenskih Goric“ [6]); tudi je zložil slavospev Slomšku. Njegova služba pri banki „Slaviji“ ga je gonila „Križem domovine“. Krenil je iz Ljubljane skozi Celje na Ptuj, da je opisal „Staro Celje“ in „Ptujski grad“ [7]) in naslikal Haložane. V vseh teh spisih navajal je precejšnje število verzov iz nemških pesnikov. Drugokrat je pot ubral v Vipavsko dolino, v Ajdovščino, Rifenberg [8]), Gorico [9]) na Sv. Goro. [10]) Ker mu je Spectabilis očital nemške citate, jih je v omenjenih potopisih izpustil. Istega leta je krenil Ahasverus III. na Dolenjsko stran, bil na domu Jurčičevem, pri slovenskem graščaku Rudežu, šel čez Samobor, Zagreb v Karlovec, obiskal Mandelčev grob. [11]) Domov se povrnivši upotil se je v Idrijo [12]), omenil vrhniške izvore Ljubljanice in obiskal slikarja S. Ogrina. Ogledal si je tudi v tužni Istri [13]) Hrušico,

---

[1]) Zr. 1874. — [2]) Zr. 1875. — [3]) Zr. 1875. — [4]) Zr. 1872. — [5]) Zr. 1872. — [6]) Kr. 1881. — [7]) Sl. Nar. 1881, 25, 93, 139; (Po Ptuju gori in doli). — [8]) Sl. Nar. 1881, 180, 216, 281. — [9]) Sl. Nar. 1882, 25–28. — [10]) Sl. Nar. 1882, 57, 83. — [11]) Sl. Nar. 1883, 108, 123, 136, 178, 184, 258; v Metliki se je sešel z Ivanom Navratilom, Sl. Nar. 1883, 270. — [12]) Slov. Nar. 1884, 172, 198. — [13]) Sl. Nar. 1884, 239.

Buzet, Matavun, bil pri pisatelju Volčiču in podal njegov življenjepis. Ozrl se je potem na triletno potovanje „Križem domovine.“[14]) „Potopisne arabeske“[15]) opisujejo Budapešto, Bečkerek, Zemun, Beligrad in Novi Sad. V Iloku je palača Odescalhi s krasno knjižnico. V Mitrovici je videl plesati narodno „Kolo“, v Rumi vršiti se poroko. „Golubince“ in „Martince“ je opisal na enak način kakor Erjavec gostbe v Mazinu. Nazaj gredé je videl Zader z mnogimi spomeniki iz beneške dôbe, Poreč, Pičan, Lindar in Pazin.[16]) „Sprehodi po domovini“[17]) so ga povedli ob kvarnerskem zalivu pod sivi Sisol; popotnik podaje življenjepis Kumičićev. — V „Liburniji“ so prê vsa poslopja okrašena z mnogimi slikami. Naši omehkuženi Poljanci bi videli, kako težko si tam kmet pridela svoj pičli kruh. Naravno je, da se je Holz močno zanimal za naše slikarje; opisal je delovanje Jurija Šubica [18]) kot cerkvenega slikarja, ki je z mojstrsko roko šentjakobsko cerkev v Ljubljani ozaljšal s štirimi slikami. Preje [19]) ga je narisal kot umetnika sploh in razložil njegovi sliki „Umetnost in zgodovina“[20]) „Prirodopisje in starinstvo“[21]) v deželnem muzeju v Ljubljani. Jako zanimljivo je načrtal duševni razvitek Janeza Šubica[22]) in umetniško važnost slikarske rodbine Šubicev sploh. Spretno je ocenjal vrednost posameznih slik, n. pr. Jurija Šubica „Marijno obiskovanje“ v velikem oltarju na Rožniku in Antona Chitussija sliko „Pogled na Prago“.[23]) Malokateri Slovenec pozna toliko omikanih rojakov, kakor on, zatorej so zanimljivi njegovi „Spomini“, v katerih opisuje 31 umrlih slovenskih odličnjakov na tako plastičen način, da jih vidimo kar žive pred seboj, opisovanje pa se omejuje bolj na njihovo kretanje v družbi. — Holz je jedini pisatelj v Slovencih, ki se peča z umetniškimi vprašanji slikarstva.

---

[14]) Sl. Nar. 1885, 23–25. — [15]) Sl. Nar. 1885, 99; dostavi: O grških duhovnikih v Slavoniji Sl. Nar. 1886, 98. — [16]) Sl. Nar. 1887. — [17]) Sl. Nar. 1888. — [18]) Slov. 1886. — [19]) Ibid. — [20]) Ibid. — [21]) Ibid. — [22]) Ibid.; po njegovi smrti mu je (Juriju Šubicu) napisal nekrolog v Ljublj. Zvon 1889. — [23]) Lj. Zv. 1889.

II.

Jezikoslovje.

Uvod.

Ker se je vsaj načelno priznala jednakopravnost vseh v Avstriji živečih narodov, je slovenščina tudi v šolah zadobila nekaj več veljave; nastala je torej potreba, skrbeti za dotične knjige, ki se pa nanašajo v večini na pouk slovenščine in ne na vse predmete srednješolskega pouka; za klasično jezikoslovje je poskrbljeno v toliko, kar je potrebno za nižje razrede. Radi tega se v oddelku „Jezikoslovje“ govori najpoprej o pisateljih šolskih knjig; njim se pridružijo pisatelji, ki so slovenski jezik raziskavali v znanstvenem obziru; tu omenjamo pred vsemi p. Škrabca, dr. Oblaka, dr. Štreklja in dr. Murka, ki stojé v svojih strokah na taki visočini, da so nam Slovencem na čast. Razdelili so si obširno stroko slavistike, Štrekelj in Škrabec se ozirata bolj na oblikovno stran, Oblak na zgodovinski razvitek jezika in Murko na slovstveno stroko; Štrekelj izdaja v vzorni uredbi slovenske narodne pesni. Izvestja naših gimnazij donašajo tu pa tam samospise o jeziku starejših pisateljev. Nazadnje se v tem odstavku navajajo pisatelji, ki so svojo pozornost večinoma obračali na slovstveno stroko; med temi zavzema najodličnejše mesto Frančišek Levec. V poprejšnjih letih je na tem polju uspešno deloval dr. Pajek, ki se je bavil osobito s slovenskimi pisatelji na Štajerskem; žal, da ga drugi posli odvajajo od tega dela. Njegov tovariš na Štajerskem Andrej Fekonja je opetovano preiskaval n popisal ilirsko dôbo in se najrajši pečal s Stankom Vrazom. Pokojni Jereb, velik ljubitelj slovenskega slovstva, je vselej navedel nove podatke o pisateljih, katerih delovanje je narisal živo in temeljito; Lovro Žvab je z velikim trudom in nemalimi žrtvami iskal doslej nepoznanih starih knjig in jih zanimljivo opisal. Mlada odlična moč na tem polju je Josip Benkovič, špiritual v ljubljanskem Alojzijevišču; njega odlikujeta temeljitost in živahno opisovanje. Franjo Celestin je z vseslovanskega stališča sodil naše duševno gibanje in dajal dobre svete.

a) Šolniki.

Valentin Kermavner (1835) iz Brezovice na Kranjskem, 1859.—1869. l. profesor v Črnovicah, do 1873. l. v Celju, in do 1890. l. v Ljubljani; odlikovan z Najvišjim priznanjem živi v pokoju v Gradcu. Podpiral je „*Slov. Narod*“ z raznimi spisi o šolstvu in odgoji [1]), n. pr. o vzgoji mladine, o nalogi naših gimnazij, na katerih se je treba ozirati na materin jezik, domače slovstvo in zgodovino [2]), o Leibnitzu v Rusiji [3]), ki je izdelal načrte za vladne kolegije in akademijo znanosti, o narodnostnih razmerah na Erdeljskem [4]), o pesništvu sploh.[5]) — On je priznan strokovnjak v grškem jeziku, iz katerega je spretno prevel tretji [6]) in deveti [7]) spev Odiseje in Platonovega Evtifrona.[8]) Udeležil se je izdelovanja „Latinsko-slovenskega slovarja“ (po J. H. Rožku) prirediviši črke A, B, C in izdal tri jako vestno izdelane šolske knjige, „Vadbe“ za 3. in 4. razred in „Slovnico“ za latinski jezik. Te knjige so spisane z nenavadno natančnostjo in samostalnostjo nasproti nemškim učilom jednake vrste.

Josip Šuman (1836) od sv. Ane v Slovenskih Goricah, od 1860. l. profesor na mariborski, potem na akademični gimnaziji na Dunaju. L. 1884. je prišel za ravnatelja na višjo gimnazijo v Ljubljani, 1890. l. postal deželni šolski nadzornik. — Sodeloval je v „*Novicah*“ in v Geršakovi „*Čitalnici*“, v čije četrtem zvezku se nahaja sestavek njegov „Ravnopravnost in robstvo“. Ko se je 1868. l. v Mariboru ustanovil „*Slovenski Narod*“, ga je podpiral s spisi, ki se pečajo s Slovanstvom, n. pr. „Obrazi Slovanstva“ [1]), „Sosedi Slovanstva“ [2]); v tem zmislu je opisana „Starost slovanstva v Evropi“ [3]), kateri spis je pa Krek v „*Kresu*“ vendar sodil preostro. Svoje predavanje v mariborski čitalnici o Šafařikovem življenju in slovstvenem delovanju je objavil v Pajkovi „*Zori*“.[4]) Študije o stari dobi Slovanstva so ga dovêle do primerjalnega in splošnega jezikoslovja; dotične nazore novejše šole je Slovencem pojasnil v spisih „Človeški jezik in njegov razvitek“, „Jeziko-

[1]) Sl. Nar. 1875, 236, 238. — [2]) Sl. Nar. 1875, 231. — [3]) Sl. Nar. 1875, 275: Leibnitz o pedagogiki, Sl. Nar. 1875, 229. — [4]) Sl. Nar. 1875, 203-204. — [5]) Kr. 1882, 37, 97. — [6]) Zr. 1876, 81—233. — [7]) Prog. gim. celjske 1878. — [8]) Zr. 1872.

[1]) Sl. Nar. 1870, 46. — [2]) Sl. Nar. 1870, 50. — [3]) Ltp. Sl. Mat. 1881. — [4]) Zr. 1877.

slovstvo"[5]), „Mlajše omehčanje".[6]) Večje delo, dasi ne samostalno, je „Slovenska slovnica po Miklošiču". To ni preprosti mozeg iz Miklošičeve slovnice, temveč pisatelj je hodil kolikor moči samostalna pota, samo preveč je privzel iz primerjalnega jezikoslovja in premalo je zajemal iz slovenskih narečij. Spisal je tudi slovensko slovnico za srednje šole. Slovnica kaže lep napredek v slovničarski stroki, pa je neprimerna za praktično rabo, za katero je namenjena. V nemškem jeziku je opisal Slovence. Splošni uvod je predolg, zgodovina Slovencev (od Fašinga) je preuborna, precej kratek je oddelek „Navade in šege", slovstvo pa je opisano dobro. — Za razvitek narodnega življenja v Mariboru za časa svojega večletnega bivanja je imel Šuman kot odbornik in tajnik tamošnje čitalnice mnogo zaslug.

Maks Pleteršnik (1840) iz Pišec na Štajerskem, suplent v Mariboru in Celju 1863—1865, pravi učitelj v Gorici 1866—1867; profesor v Trstu do 1871, odslej v Ljubljani na veliki gimnaziji, je pisal v „*Slov. Narod*" pod črto in nad njo, n. pr. „Naša prihodnost"[1]); priljubljena tvarina so mu bile slike iz grškega in rimskega življenja, n. pr. „Periklej"[2]); „Prvi dnevi drugega triumvirata"[3]) (lepo osnovana in razpredeljena povest), „Antigona"[4]); izdelal je za Rožkov „Latinsko-slovenski slovar" črke C, D, M. Primerjanje klasičnega jezikoslovja sè slovanskim ga je privêdlo do tega, da je razpravljal o prispodobah v Homeru in v srbskih narodnih pesnih.[5]) Zapustivši stare jezike se peča odslej zgolj sè slovanskimi stvarmi, n. pr. „Slovo o polku Igorjevem"[6]), „Vodnik učitelj ljubljanske gimnazije".[7]) Sodeloval je v Geršakovi „*Čitalnici*"[8]), v Matičnem „*Slovanstvu*", v Jurčičevi „*Slovenski knjižnici*" (Bret-Hartove Kalifornske povesti), urejal nekaj let „*Letopis Slov. Matice*"; Pleteršnik je mnogoletni odbornik raznih slovenskih društev v Ljubljani. Največje zasluge za Slovence pa si je pridobil s svojim „Slovensko-nemškim slovarjem", ki ga je stal

[5]) Ibid. — [6]) Kr. 1883.

[1]) Sl. Nar. 1869, 25. — [2]) Stritarjev Zvon III. — [3]) Stritarjev Zvon VI.; dostavi „Odgoja pri klasičnih narodih, posebno v Grkih." — [4]) Sl. Nar. 1875, 270—271. — [5]) Zr. 1873. — [6]) Prog. celjske gim. 1865. — [7]) Prog. gim. ljublj. 1876. — [8]) „Najstarejša doba slovenske zgodovine." — Dostavi: „Krylov", Sl. Glas. 1868: „Gledališče v starih Atenah", Ltp. Mat. Sl. — ; „O sužnosti", Sl. Nar. 1877: „Slovenščina na ljubljanskem liceju", Prog. ljublj. gimn. 1887.

deset let napornega truda. Večina pripravljenega gradiva je bila nabrana nekritično: on pa jo je v soglasje spravil s stanjem sedanjega znanstvenega raziskovanja slovenskega jezika; hodil je zlato srednjo pot in se odvrnil od pretiranega Levstikovega purizma ter se naslonil bolj na rezultate Škrabčevih raziskovanj in se na takov način približal narodni govorici. Pri vsaki besedi je natanko določen naglas; vsled tega je slovar neizmerne cene za ortoepijo našega jezika. Tako nam je Pleteršnik s svojim slovarjem podal dragoceno knjigo, ki bi vsem našim pisateljem morala biti pravi kažipot. V najnovejšem času pa je nastal upor proti nekaterim oblikam n. pr. b r a v e c nam. b r a l e c.

Franjo Marn *) (1846) iz Štange na Kranjskem, se je klasične in slovanske filologije učil v Pragi in v Gradcu in potem postal gimnazijski učitelj v Zagrebu, kjer služi še sedaj. V začetku slovstvenega delovanja je pesnikoval, zložil ravnatelju ljubljanske gimnazije, J. Nečasku, odhajajočemu v Prago, pesen v slovo; istotako Jurju Grabnarju.[1]) Sodeloval je v „*Slovenski Vili*“ (koledarju slovenske gimnazijske mladine) v vezani in nevezani besedi; poleg novele „Moč ljubezni“ se tam od njega nahaja nekaj pesmic, v katerih se izražuje nekako nasprotstvo: dočim se mu duh bavi z „Rosnimi cvetlicami“, izreka tudi uže „Poslednjo željo“. Za „*Liro Sionsko*“, ki jo je 1866. l. ustanovil Fr. Gerbič, je zložil mnogo lepih cerkvenih pesmic, katere je uglasbil Fr. Gerbič. K njegovim leposlovnim proizvodom prištevamo tudi nekatere gledališčne igre, ki so se predstavljale ali v Alojzijevišču, n. pr. „Nikolaj Zrinjski“ po Körnerju in „Skriti biser“ po Wisemanu, ali pa v gledališču. Anton Janežič je takoj spoznal zmožnosti mladega pisatelja in ga sprejel v svoj krog; Marn mu je obdelaval večinoma prirodoslovno tvarino; razlagal je na poljuden način, kako nastaja toča, grom[2]), kako se pridobiva hrana[3]), opisal je mravljinske vojske[4]), živalsko zimsko spanje[5]), življenje v gozdu[6]), življenje pod vodo[7]); nekateri teh sestavkov so prevedeni iz češčine. — Zapustivši to stroko je jel spisovati učila, slovnice Slovencem najbližjih slovanskih jezikov. Prve napotke mu je dajal brat Josip

*) Jos. Marn Jez. XXX.

[1]) Dan. 1862: pristavi „Venec na grob preč. g. Bonača“, Dan. 1864. — [2]) Slov. Več. 1865 in 1866. — [3]) Kol. Moh. 1867. — [4]) Slov. Glas. 1867. — [5]) Cvetnik 1867. — [6]) Ibid. — [7]) Ibid.

Marn. Slovnici za češki in hrvatski jezik sta izdelani po jednakem načelu. Po nalogu deželne vlade v Zagrebu je Marn spisal nemško slovnico za hrvatske srednje šole, sestavil nemške čitanke za vse gimnazijske razrede in za dekliške šole, latinsko čitanko za tretji gimnazijski razred, „Pregled grške in rimske literature“ z dodatkom iz starinoslovja ter slovar k Homerju; tudi izvestja zagrebške gimnazije so objavila nekaj znanstvenih spisov iz Marnovega peresa. Kakor Valjavec, tako je tudi Marn Slovencem na čast med brati Hrvati.

Franc Wiesthaler (1849) iz Celja na Štajerskem, profesor na gimnaziji ljubljanski 1874—1885. l., ravnatelj nižje gimnazije v Kranju do 1888. leta, višji gimnaziji v Ljubljani prideljen do 1890. l., odslej ravnatelj nižji gimnaziji v Ljubljani. Iz početka svojega pisateljevanja je Slovence seznanjal s socijalnimi in literarnimi razmerami Rimljanov, n. pr. „O propadu nravnosti za rimskih cesarjev“ [1]) in „O literarnih razmerah za rimskega cesarja Avgusta“ [2]), povdarjaje, da je s smrtjo Avgustovo propadala tudi literatura, da se je govorništvo sprevrglo v golo deklamacijo. — Na obširniše polje se je spustil s spisom: „Kako so stari narodi mrtve pokopavali“ [3]); pričenši v Indih in končavši v Slovanih omenja pri zadnjih, da so stari Slovani mrtvece ali sežigali na grmadi ali pokopavali v gomile; sežigali so jih običajno stari Poljaki, Čehi, polabski Srbi in Rusi; o teh so poročila najobširniša. Obširni in temeljito pisani članek „Volkodlak in vampir“ s posebnim ozirom na slovansko bajeslovje [4]) je privêl pisatelja v slovansko vedo; tudi tu je pričel raziskavanje pri klasičnih narodih, navel mnogo slovenskih prič o volkodlaku, naglašujé, da so Slovani jedini narod, ki je božjo čast izkazoval vampirjem. — Odslej nahajamo pisatelja zgolj na slovstvenem polju. Jasen in pregleden je spis „Dr. Jakob Zupan [5]), ob stoletnici njegovega rojstva.“ V tem spisu je Zupanova veljava prvikrat označena dostojno, ker je pisatelj porabil mnogo doslej neznanih podatkov. — Toplo je priporočal Pajkovega „Leopolda Volkmerja“ [6]), naznačil nedostatnosti Lebanove knjige „Slovstvena zgodovina“.[7]) Znani so njegovi

[1]) Lj. Zv. 1883. — [2]) Sl. Nar. 1875, 292—294; primeri „Tri dni v starem Rimu“ (Predavanje v čitalnici ljublj.), Sl. Nar. 1876, 84. — [3]) Kr. 1883. — [4]) Lj. Zv. 1883; pristavi „Slovenske protestantovske pesmi“, Lj. Zv. 1884. — [5]) Lj. Zv. 1885; pristavi „Slovenska elegija iz preteklega stoletja“ (Paskal in Skrbinc). — [6]) Lj. Zv. 1882. — [7]) Lj. Zv. 1886.

nazori o Marnovem „Jezičniku“ [8]), morda je gledé oblike, ocene in odgovora padla tu pa tam kaka preostra beseda. — Dovršen po obliki in vsebini je Wiesthalerjev „Slavnostni govor ob odkritju Vodnikovega spomenika“ v Ljubljani dne 30. junija 1889.[9]) Najvažnejše njegovo delo pa so Vodnikovi prozaični spisi, ki jih je ob tej priliki izdal vsled naročila „*Slovenske Matice*“. V uvodu je opisal Vodnikovo življenje in pisateljevanje, potem izdal značilne odlomke iz „Velike pratike“, iz „Ljubljanskih Novic“, iz „Kuharskih bukev“, iz knjig „Početki gramatike“, „Keršanski nauk“, „Babištvo“; dodal je iz rokopisne ostaline Vodnikove prevode iz grščine in latinščine, pa jeden govor (Homilia in Evangelium Dominicae Duodecimae post Pentecosten). Po tej knjigi še-le se more Vodnik prav oceniti ko prozaist: Wiesthalerju gre zasluga, da zdaj poznamo vsega Vodnika. Za Rožkov „Latinsko-slovenski slovar“ je izdelal črke N—Q in priredil za pouk v latinščini tudi primerne „Vadbe“. Mnogoletni odbornik „*Slovenske Matice*“ si je pridobil za ta zavod lepih zaslug.

Dr. Jakob Sket, por. 1852. l. na Sladki Gori na Štajerskem, od 1878. l. profesor na celovški gimnaziji, se trudi na Koroškem nadomeščati Antona Janežiča. Priredil je na novo čitanke za vse razrede srednjih šol. V čitankah za prvi in drugi razred se nahaja preveč gradiva (posebno pesniškega) iz starejše in manj veljavne tvarine, v tretji in četrti se dovolj ozira tudi na najboljše mlajše pesnike. Druga izdaja „Čitanke za peti in šesti razred“ je v slovniški obliki napredovala, pa ne dovolj; „Slovstvena čitanka“ za sedmi in osmi razred ima iz protestantovske in katoliške dôbe preveč, iz najnovejše dobe od Stritarja naprej premalo tvarine, tako v vezani, kakor v nevezani besedi. „Staroslovenska čitanka“ obsega vse, kar je treba vedeti Slovencu, ko zapusti gimnazijo. S temi knjigami je Sket zelo olajšal pouk slovenščine na srednjih šolah. — Izdal je na novo Janežičevi slovnici v nemškem in slovenskem jeziku. Obširno je v slovenskem jeziku pisano slovnico ocenjeval Josip Lendovšek (Ljublj. Zv. 1889); odgovoril je Sket (Ljublj. Zv. 1890) pobijaje očitke. Vse pripomnje Lendovškove ne veljajo, pa vendar bi si želeli, da se je v slovnici bolj oziralo na razna narečja in na bolj slovanski zlog; besedni red v dikciji

[8]) Lj. Zvon 1886, 1888. — [9]) Lj. Zvon 1889; govor so ponatisnili skorej vsi slovenski listi.

diši preveč po nemškem zlogu; to si razlagamo s tem, da Sket živi in deluje že dvajset let v nemškem mestu. — Sketove izdaje Janežičevih slovnic, spisanih v nemškem jeziku, so bile poprej v prvotni obliki in so še sedaj za prvence mnogo pretežke, v jednem oddelku se rabi premnogo neznanih besed. — Druga stran njegovega truda so poljudni spisi, n. pr. „Einspieler Andrej“ (Kres 1882), „Črtice iz Dav. Trstenjakovega življenja“ (Kol. Moh. 1890), „Pravne razmere med sosedi“ (Več. Moh. 1883); urejal je mesečnik „*Kres*“ (1880—1886), v katerem je objavil dve obširni povesti „Milko Vogrin“ in „Žrtva ljubosumnosti“. Lepa povest „Miklova Zala“ (Več. Moh. 1884) se vrši v časih turških bojev.

Josip Lendovšek (1854—1896), porojen v Cestah pri Rogatcu, je pohajal srednje šole v Celju in Mariboru, klasične in slovanske filologije se je učil v Gradcu. Podpiral ga je njegov brat Miha Lendovšek, župnik v Makolah, slovenski pisatelj in poslanec v štajerskem deželnem zboru. Služil je Josip v Beljaku od 1885. leta na realni gimnaziji. Izdal je 1890. l. slovensko slovnico za Nemce; na prvih (1—43) straneh ima berilo v vezani in nevezani besedi, potem je slovar, nato slovnica do 186. strani, na zadnje slovensko-nemški slovar. Knjiga je spisana po navodilih, ki jih daje ministerska naredba od 9. maja 1887. l. o pouku slovenščine na državnih gimnazijah v Celovcu in Beljaku. Za dopolnilo je v rokopisu zapustil slovenski slovar. Ocenil je Sketovo slovensko slovnico v „*Ljublj. Zvonu*“ 1889. l. Za razvitek slovenske narodnosti na Koroškem si je pridobil mnogo zaslug s tem, da je zbiral v svoji gostoljubni hiši rodoljubne veljake slovenske in jim dajal svete. Imel je radi tega mnogo težav v službenem obziru, ki so se pa večinoma povoljno rešile zanj.

Pisatelji slovarjev in slovnic, ki niso navedeni tukaj, se navajajo zadej v bibliografiji.

b) Slovenski in klasični jezikoslovci.

*P. Stanislav Škrabec**) (1844) iz Ribnice na Kranjskem, je vstopil v frančiškanski samostan (1863) in se na graškem vseučilišču učil klasičnega in slovanskega jezikoslovja; bil je jedno

*) m. p. Lj. Zv. 1894.

leto suplent na novomeški gimnaziji, prišel za lektorja v samostan na Kostanjevici pri Gorici, kjer živi še sedaj. Takoj iz početka si je za svoje preiskovanje izbral slovensko glaso- in oblikoslovje, in o tem predmetu spisal sestavek „O glasu in naglasu našega književnega jezika“, 1870, v programu omenjene srednje šole. Na ovitkih cerkvenega lista „*Cvetje z vrtov sv. Frančiška*“ objavlja uže mnogo let važne razprave o zgodovinski slovnici slovenskega jezika, n. pr. 1888. l. o času, o zloženi sklanji, kjer se upira dr. Oblakovim nazorom, da bi oblike *iga* in *imu* bile nastale na novo po zaimenski sklanji. Najvažnejši spis njegov se nahaja v Jagićevem „Archiv f. slav. Phil. XIV.“[1]), v katerem najpoprej opravičuje svoj način, kako on pismeno izražuje slovenske glase in potem razlaga svoje nazore o oblikah zaimenske sklanje, o ogersko-slovenski končnici *ke* za imenovalnik moških samostalnikov in o etimologiji zaimena *kaj*. Uže poprej je bil Valjavec (Arch. für slav. Phil. V.) opozoril na Škrabčeve razprave o naglasu velevnika v slovenščini, o razlagi besede „nobeden“, o hijatu v slovenski poeziji, i. dr. Živo se zanima za vprašanja, katera je bil izprožil M. Lamurski sè svojimi nazori o dovršnih in nedovršnih glagolih. (Glej Lamurski.)

Anton Raič (1845—1888) od Male Nedelje na Štajerskem, je službovaL kot realčni profesor v Ljubljani od 1872. do 1888. l., ko ga je smrt dohitela v občni bolnici v Pragi. Začel je v Pajkovi „*Zori*“ pisateljevati z naslovom „Stanovski“, priobčil je zgodovinsko študijo „Kmečka vojska na Ogerskem“.[1]) V zadnjih letih se je s posebnim veseljem pečal z jugoslovansko zgodovino in srbsko-hrvatskim slovstvom; v to svrho si je nakupil mnogo dragocenih dotičnih knjig in potoval v Bolgarijo, Rim, Neapelj, preživel več mesecev v Zagrebu, se napotil 1888. l. v Prago, da bi si ogledal tamošnje znanstvene zbirke in napredek češkega naroda na lastne oči. Na podlagi teh študij je opisal kajkavskega pisatelja Petra Petretića,[2]) Ivana barona Ungnada,[3]) obširno ocenil[4]) knjigo „Namen und Schwinden der Slaven von Th. Sicha. Laibach, 1886“, kjer po pravici zavrača pisateljevo mnenje, da so bili Slovenci nekdaj razširjeni po deželah, kjer jih nikdar videli niso. Najboljši njegov

---

[1]) „Ueber einige schwierigere Fragen der slovenischen Laut- und Formenlehre.

[1]) Zr. 1877. — [2]) Ltp. Sl. Mat. 1887. — [3]) Lj. Zv. 1887. — [4]) Slov. 1886.

spis pa je „Stapleton“[5]), razlaga in ocena starega slovenskega rokopisa iz sedemnajstega stoletja; rokopis se nahaja v licejski knjižnici ljubljanski. Raič je bil delaven odbornik „*Slov. Matice*“, tajnik „*Slov. pisateljskega društva*“, vesten učitelj in v narodnem obziru vreden sorodnik Bož. Raiča.

Davorin Hostnik (1853) iz Šmartna pri Litiji, je pohajal do sedmega razreda ljubljansko gimnazijo, potem bil jedno leto korektor pri „*Slov. Narodu*“. Čez jedno leto je vstopil za kadeta v 46. pešpolk vojvoda Sachsen-Meiningen in prišel v Trst s Cegnarjem in Dolinarjem in ju podpiral z malimi doneski za „*Edinost*“. Zaradi bolezni odpuščen iz službe, je vstopil v uredništvo „*Slov. Naroda*“ 1875. leta ter kot eksternist napravil v Celju izpit zrelosti. Na dunajskem vseučilišču se je vpisal na modroslovskem oddelku v romansko filologijo in 1880. l. šel za domačega učitelja gospe Teplove, vdove bratranca Turgenjeva. Še istega leta je vstopil v rusko državno službo za učitelja nemškega in francoskega jezika najpoprej na gimnaziji v Borisoglebsku, 1882. l. pa v Rylsku, kurske gubernije, kjer službuje še sedaj. Za „*Slovenski Narod*“ je 1873. in 1874. l. v podlistku prevajal iz francoščine n. pr. „Meta Holdenis“ (1873), „Speče jezero“, novela (1874), „Silverija“ po L. Briartu (1874). Za slovensko gledališče je prevel mnogo iger, ki so navedene v bibliografiji lepoznanstva; na Rusko prišedši pa se je poprijel lepe naloge, posredovati med Rusi in Slovenci, da se spoznajo pobliže. Franu Podgorniku je zvest sotrudnik v „*Slovanskem Svêtu*“ in Bogdanu Trnovcu v njegovem boju za glagole dovršnike.

Dr. Karol Štrekelj (1859) z Gorjanskega na Krasu, od 1890. leta urednik slovenske izdaje državnega zakonika, več let docent slovanskih jezikov; po Oblakovi smrti (1896) imenovan izvenrednim profesorjem slavistike s posebnim ozirom na slovenski jezik in slovstvo na vseučilišču v Gradcu. Štrekelj se šteje med najmarljivejše sotrudnike „*Ljubljanskega Zvona*“, kjer je opisal nekatere ruske (Makušev[1]), Nekrasov[2]), Žukovski[3]) in poljske (Szujski, Maciejowski, Anszyc[4]) pisatelje; poleg tega je poročal o češki[5]), lužički[6]), srbski[7]) književnosti, o petdesetletnici pesni „Hej

[5]) Prog. ljublj. realke 1887/88.

[1]) Lj. Zv. 1883. — [2]) Ibid. — [3]) Ibid. — [4]) Ibid. in 1884. — [5]) Lj. Zv. 1883. — [6]) Lj. Zv. 1884. — [7]) Ibid.

Slovani[8]); razjasnil Slovencem Geitlerjevo novo hipotezo o glagolici in cirilici.[9]) Presrčno je opisal življenje svojega prijatelja Krilana[10]) (Pagliaruzzi-ja) in ocenil Šumanovo slovensko slovnico[11]), kjer neprijetno dirne njegova mladeniška samozavest. Ali skorej je zapustil leposlovno ali slovstveno polje in se poprijel resnobnega jezikoslovja in osobito etimologije; v „Jezikoslovnih mrvicah“ v „*Ljublj. Zvonu*“ 1884. l. podaje redke besede deloma izposojene[12]) od sosedov, ali besede v nenavadnem pomenu. Doktorsko čast si je pridobil z obširno razpravo o kraškem narečju, katero je 1887. l. izdala dunajska akademija znanosti. Baudouin de Courtenay ocenjujoč to delo v Jagićevem „Arch. f. slav. Phil. X.“ omenja, da je pisatelja poznal kot dijaka goriške gimnazije, ki mu je donašal zbirko jako skrbno v domačem narečju pisanih tekstov, ker se je uže takrat vrlo zanimal za etimologizovanje. Baudouin graja „principia divisionis“ in netočnost v nekaterih izrekih ob izgovarjanju Štrekeljevega znaka *j*, omenja pohvalno bogato gradivo in našteva značilne lastnosti kraškega narečja, ki je potem Dr. Oblak v svoji oceni (istotam) označuje pobliže, namreč vokalno harmonijo; jednako usodo *e-ja*, če prihaja iz staroslovenskega *e*, ѣ ali ѫ *-ja*, in nekatere stare oblike v sklanji, graja pa, da se Štrekelj ni oziral na jednake pojave v drugih slovanskih jezikih. Jako zanimiv je njegov spis „Zur Aleksiussage“[13]), v katerem podaje narodne pesni, tikajoče se te tvarine (poslali so mu jih goriški dijaki, J. Kokošar, kaplan na Cirknem, in trgovec Křižnik); jedni pesni je pridejal tudi napev. Ta spis dokazuje, da je tudi v Slovencih znana ta legendska snov, priljubljena vsem evropskim slovstvom. Najvažnejše Štrekljevo delo pa so „Slovenske narodne pesmi“, katerih je izšel I. zvezek obsegajoč 820 stranij. Razdeljene so na 1. Pesni pripovedne, 2. zaljubljene, 3. prigodne, 4. pobožne, 5. stanovske, 6. šaljive in zabavljive. Delo dobi šest prilog. Predgovor povdarja, da se urednik ni dal voditi „ljubeznivi devici estetiki“, nego samo znanstvenim namenom, da hoče podati kritičen prispevek k psihologiji slovenskega naroda. V zbirko so sprejete tudi kajkavske pesni, ker jih velika zagrebška zbirka prezira tako

---

[8]) Lj. Zv. 1885. — [9]) Lj. Zv. 1884. — [10]) Lj. Zv. 1885. — [11]) Lj. Zv. 1885; dostavi „Pismo Stanka Vraza Jožefu Roštlapilu“, Lj. Zv. 1887. — [12]) Miklošičeva razprava o tujih besedah v turščini, Lj. Zv. 1889; dostavi „Pagovor k Miklošičevi sedemdesetletnici,“ Lj. Zv. 1884; Iv. R. S. Ralston, Lj Zv. 1889. — [13]) Jagić, Arch. IX.

kakor kajkavsko leksikalno blago. Pesni se podajejo vse v prvotni obliki. Navedene so tudi inačice raznih pesnij. dodana je domovina. Štrekljeva zbirka je delo velike vrednosti in je na čast slovenskemu narodu.

Dr. Matija Murko (1861) z Dostele pri Sv. Urbanu zunaj Ptuja, je 1886. leta na Dunaju promoviral „Sub auspiciis imperatoris“ iz germanistike na podlagi razprave „Ueber die Bedeutung der Fremdwörter“. Potoval je po Ruskem v znanstvene svrhe, potem postal pomožni uradnik v c. kr. ministerstvu za zunanje reči, učitelj slovenščine na c. kr. Terezijanišču ter 1897. l. na dunajskem vseučilišču docent za slavistiko. Vseučiliščni dijak, mnogo zaslužen za razvitek dijaškega društva „*Slovenija*“ na Dunaju, je 1889. leta spisal brošurico o razmerju Miklošiča proti Hrvatom. Iz velikih del Miklošičevih je pisatelj navel izreke v dokaz, kako nepristransko je naš veliki rojak sodil o znanstvenih prašanjih samo na podlagi tehtnih študij in nebegočih dnevnih opazovanj. Hrvati so bili in so morda še sedaj tega mnenja, da jim je bil Miklošič nasprotnik. Ta spisek temeljito pobija to mnenje in je spis prigodnik za 1883. l. ob priliki Miklošičeve sedemdesetletnice. — Pozneje je Murko v „*Ljubl. Zvonu*“ poročal o Miklošičevih delih [1]), obžalujé na jedni strani malobesednost Miklošičevo v slovarju in drugod, češ da ne navaja virov, na drugi strani pa pičlo zanimanje slavistov za nekatere spise Miklošičeve. Jednako dobro poučen o slovenskem kakor germanskem jezikoslovju, seznanja svoje ožje rojake z raznimi pojavi v slovstvih sorodnih plemen, n. pr. naznanja knjigo „Na Vidov dan“[2]); pripoveduje, kako se znanje Prešernovih poezij širi po Ruskem. Dné 3. grudna 1890. l. je na Dunaju ob Prešernovi devetdesetletnici izprožil misel, naj se našemu prvemu pesniku 1900. l. v Ljubljani postavi dostojen spomenik. Zelo plodovita je bila za Murka pot na Rusko, kajti na ta način se je pisatelj seznanil z ruskim slovstvom in je spisal temeljite ocene, n. pr. o Nedeševi slovnici beloruskega jezika, o Karskijevem glaso- in oblikoslovju istega jezika, o ruskih narodnih pesnih iz Gomelja, o Romanovi zbirki ruskih narodnih pesnij, o obozrenju ruske naravoslovske družbe v Moskvi, o knjigi „Žitije svatago Alekseja“ i. dr., i. dr.[3]) (Arch.) Od ocen je prehajal Murko na samostalna dela, n. pr. „Die

[1]) Lj. Zv. 1886. — [2]) Lj. Zv. 1889. — [3]) Arch. f. slav. Phil. XII.

russische Uebersetzung des Apollonius von Tyrus“ und die „Gesta Romanorum“. V zadnjih letih se je Murko pridružil Oblaku v tem smislu, da je začel zgodovinski razvitek slovenskih slovniških oblik razlagati v „Letopisih Matice Slovenske“ in v Jagićevem „Archivu XIV.“ n. pr. „Zur Erklärung einiger grammatischen Formen im Neuslovenischen.“

*Dr. Vatroslav Oblak**) (1865—1896) iz Celja, je do sedmega razreda pohajal srednje šole v rojstvenem mestu, a je moral, radi narodnega mišljenja izključen, nadaljevati svoje študije v Zagrebu. Lepo znanje slovanskih jezikov je prinesel na Dunaj na vseučilišče. Najodličnejši slovenski jezikoslovec v mlajšem zarodu je zelo marljivo in uspešno obdelaval v slovenskem in nemškem jeziku slovensko in slovansko jezikoslovje. V „*Ljublj. Zvonu*“ 1888. ocenjuje Brandelnove življenjepise Šafařika in Erbena; prvemu očita, da premalo označuje njegove zasluge za slavistiko, dasi podaje natančne življenjepisne črtice. Navajaje Brandta ruski prevod Miklošičeve primerjalne slovnice z naslovom: Sravnitelьnaja morfologija slavjanskihъ jazykovъ“ omenja nekatere slučaje, v kojih se ne zlaga s prelagateljem; naznanja „Prace filologiczne wydawane przez I. Baudouina de Courtenay“; Ogonovskega zgodovino ruskega slovstva, ne strinjaje se s pisateljem, ki uže v XII. stoletju malorusko slovstvo loči od velikoruskega; Raičevo delo „Neznanega prelagatelja evangelija preloženega po Stapletonu“ v XVII. stoletju; med pohvaljenima dvema razpravama „Ueber das Euchologium Sinaiticum“ (Dr. R. Jarosiewicz, Kolomea 1888) in „Jazykovědecký rozbor Euchologia Sinajskeho“ (Prokop Lang, Příbram 1888) priznava drugej največjo važnost. (Lj. Zv. 1884.) Prvi njegov večji in samostalni spis je „Trije rokopisi“ [1]), obsegajoč „Slovenske prisege“ iz XVII. in XVIII. stoletja, „Vinogradski zakon“ iz 1644. l. in slovenski „Dolžni list“ iz 1630. l. Popravil je hibe, ki jih je storil Radics in opozoril na aorist v tretjem; vse tri pa je v jezikoslovnem obziru preiskal temeljito. Tudi „*Letopis Slov. Matice*“ 1889. l. ima jednake spise.[2]) V tem zmislu je izdelan spis „Doneski“[3]). Porabljen je Skalarjev rokopis iz leta

*) Lj. Zv. 1896; Dom in Sv. 1896; Vatr. Jagić v Arch. f. sl. Phil. 1896.

[1]) Trije rokopisi slovenski iz prve polovice XVII. stoletja. Ltp. Sl. Mat. 1887. — [2]) *a)* Očitna spoved. *b)* Vinogradski zakon v najstarejšem prevodu iz 1583. l., *c)* v prevodu iz 1683. l. — [3]) Doneski k historični slovenski dialektologiji. Ltp. Sl. Mat. 1890, 1891.

1643. obsegajoč 145 listov (v licejalni knjižnici v Ljubljani) z naslovom „Shulla tiga permishluvana sloshena skusi brata Joannesa Wolfa reformiraniga Franciscaneria is pouella tiga visoku Chastitiga Firsta inu Gospuda Gospuda Wilhelma skoffa v Priskni (?) Istiskana v Insprukhi per Johannu Jachen 1633." Tu povdarja, da se je ohranil pri Skalarju važen arhaizem, namreč imperfektum *bé*, in potem navaja nekatere besede in izraze, ki so sedaj uže izginili iz govora, uvrščujoč ga v oblast gorenjščine in podaje končno nekoliko takih v zgled. Po jednakem vzoru je obdelan „Alasija da Somaripa" *(Ltp. Sl. Mat. 1892),* ki je skorej ves ponatisnjen in objasnjen. Dokazal je Oblak, da jezik ni jednoten, da je v pesnih boljši nego v drugih delih, da ima precej, sedaj ne več rabljenih besed, pa tudi mnogo tujk; in da je knjiga pisana v devinskem narečju. Na širši podlagi, nego je omenjena, se giblje temeljito delo v nemškem jeziku[4]), ki se opira na mnogo rokopisov in tiskanih del starejše dobe ter zasleduje razvitek oblike vsakega sklona v vseh slovenskih narečjih. Podpiralo ga je mnogo zasebnikov v tem, da so mu poročali o narečju raznih krajev. Gledé temeljitosti se smé to delo primerjati Gebauerjevi zgodovinski slovnici češkega in Daničićevi slovnici srbskega jezika. Zelo važen je Oblakov opis najstarejšega slovenskega datovanega rokopisa[5]), ki mu ga je v preiskavo dal beneški Slovenec Trinko. Ta spomenik prihaja od italijansko-slovenske meje in obsega volila v pobožne namene v italijanskem pravopisu in v slovenskem narečju, ki je močno pomešano z italijanščino. (Vzglede glej Zgodov. slov. slovstva I., 68.) V slavistiki je bil Oblak priznan strokovnjak v prašanju o domovini cerkveno-slovanskega jezika. V to stroko slavistike spada sestavek o prevodu apokalipse.[6]) K poprejšnji izdaji v jugo-slovanskem narečju je še Amfilohij izdal ta del sv. pisma v ruski obliki. (Moskva 1886.) Primerjanje je pokazalo starejši tip jezika, ki se bliža panonskemu narečju, pa vendar ni enoten. Obširna ocena Vondrakovih spisov *a)* Altslovenische Studien, *b)* Ueber einige orthographische und lexicalische Eigenthümlichkeiten des codex Suprasliensis (Sitz. Ber. der Akad. d. Wiss. Wien 1890, 1891.) mu je dala priliko, da je spisal sestavek o staroslovenščini[7]), v

[4]) Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen. Arch. f. slav. Phil. XI., XII. Ta razprava je izšla tudi v posebni knjigi. — [5]) Das älteste datierte slovenische Sprachdenkmal. (Arch. XIV.) — [6]) Die kirchenslavische Uebersetzung der Apokalypse. (Arch. f. slav. Phil. XIII.) — [7]) Zur Würdigung des Altslovenischen. (Arch. XV.)

katerem se upira Miklošičevim nazorom o panonski domovini staroslovenščine ali cerkvene slovanščine, kakor se imenuje sedaj. Svoje lepe duševne zmožnosti kaže naš mladi učenjak tudi v oceni znanstvenih del, n. pr. o spisu Stojana Novakovića „Č in Ć u makedonskim narodnim dijalektima," 1889; o „Žiteckega zgodovinski slovnici maloruskega jezika", o „slovnici ruskega (Ogonovski), staroslovenskega (Sobolovski) jezika"[8]), o „zgodovinskih spisih dr. M. Mayerja" (Jeremias Hornberger) in Kronesa „Die deutsche Besiedlung der oestl. Alpenländer"; vse v Jagićevem Arch. für slav. Phil. XII. Ugodno je ocenil Zavadlalovo razpravo „Die Sprache des Kastelec", naznanil bolgarski časopis „*Knižici za pročit*"[9]), ki prinaša tudi narodne pesni in znanstvene razprave, in Conevo knjigo ob iztočno-bolgarskem glasoslovju.[10]) Konečno še omenimo, da je pozornost slavistov obrnil v Jagićevem Arch. XV. na nekatere starejše spise protestantovskih Koroščev. Oblaka smatramo za najodličnejšega jezikoslovca med mladim zarodom.

Miha Zavadlal (1856) z Gorjanskega na Goriškem, je dodovršil srednje in visoke šole v Gorici in na Dunaju, bil suplent v Trstu, pravi profesor v Paznu in Celju, kjer je opravljal tudi posel okrajnega šolskega nadzornika, 1895. l. postal gimnazijski ravnatelj v Dubrovniku, 1898. deželni šolski nadzornik v Dalmaciji. Slovenci imajo premalo samospisov o slovenskih pisateljih, tako gledé na njih jezik iz starejših dob kakor gledé na vsebino in estetično ocenjevanje spisov iz novejših časov. Zavadlal je torej preiskal jezik dolenjskega pisatelja Kastelca[1]) in je podal s tem spisom lep donesek k spoznavanju zgodovinskega razvitka našega jezika.

Viktor Bežek (1860) iz Postojne, glavni učitelj na pripravnici v Gorici, je za časa štiriletnega urejanja „*Ljubl. Zvona*" napisal mnogo ocen, katerih tu ne moremo navesti pobliže; njegov prvi večji spis „Jezik v Mat. Ravnikarja Sgodbah fvetiga pifma sa mlade ljudi"[1]) je vzbudil pozornost v tem obziru, ker so tačas začeli pobliže preiskavati jezik starejših pisateljev (Raič, Oblak, Zavadlal). Pintarjevim razgovorom[2]) se je Bežek uprl v nekaterih

---

[8]) Sobolevski, Lekciji (Arch. f. slav. Phil. XIV.), Stojanović (Arch. XV.) — [9]) Arch. f. slav. Phil. XIV. — [10]) Arch. XV.

[1]) Die Sprache in Kastelec' Bratovske Bvkvice S. Roshenkranca. Gim. prog. celjski 1891, 8, 34.

[1]) Progr. novomeške gimn. 1889. — [2]) Lj. Zv. 1890.

točkah s svojimi „Slovniškimi razgovori"[3]), v katerih je pobijal glagole na *irati* in pa rabo pravega sedajnika; pisal je ta sestavek z očitnim veseljem in dobil zato priznanje od svètnika Trnovca v Trstu; saj je suhoparno tvarino znal obdelovati na poljuden način in si je pridobil dokaj ugleda kot kritikar. To dokazujejo spisi: „Ruska biblioteka in naši prevodi slovanskih izvirnikov"[4]), „O slovenskih gimnazijah in njih letošnjih izvestjih"[5]), „Vodnik v novi izdaji"[6]), „O Levstikovih zbranih spisih"[7]), „O slovenskih in nemških čitankah na naših srednjih šolah"[8]), „O Sketovih čitankah"[9]). V „*Slovanskem svetu*" je v sestavku „Malo kritike" hotel na dr. Lampeta vplivati v tem zmislu, da bi omenjeni pisatelj omejil svojo delavnost na manj strok. Z navdušenjem se je poprijel uredništva „*Ljubljanskega Zvona*", ki mu ga je ponudil odbor „Narodne Tiskarne"; sestavil si je program, da mu bodi zadača gojiti slovensko leposlovje, bodisi s kritično-poučnimi sestavki, bodisi z izvirnimi spisi; v poučnem delu je obdeloval znanstvo v poljudni in lepi obliki. Gledé leposlovja se je, urejujé „*Ljubl. Zvon*", udal prevladajočemu novemu toku, ki je bil bolj plodovit nego stari tok ali stara struja; mi dvomimo, da bi bil Bežek — odgojitelj — pristaš golemu naturalizmu; gledé poučnih spisov pa zagovarja obliko feljetona. Mnogo se je trudil s svojim požrtvovalnim prijateljem Antonom Mikušem, deželnim oficijalom v Ljubljani, da sta pililo in popravljala jezik sotrudnikov „*Zvonovih*"; da se jezik „*Ljubl. Zvona*" v obče smatra vzornim, to je njuna zasluga. Pesniški del urejuje A. Aškerc. Viktorja Bežka zanima tudi šolsko slovstvo, kajti poleg poprej omenjenih ocen šolskih knjig je objavil tudi spis „Die deutsche Sprache als Unterrichtsgegenstand auf der Unterstufe slovenisch-utraquistischer Gymnasien"[10]), ki je vzbudil pozornost na filološkem shodu na Dunaju. V Bežku se družita dve moči, pedagoška in kritičarska, na obeh poljih more Bežek pri svojih zmožnostih in pri svoji marljivosti doseči mnogo uspehov.

Na novomeški gimnaziji, katero vodi znani pripovednik dr. Detela, se marljivo goji jezikoslovje, slovensko in klasično;

[3]) Lj. Zv. 1891. — [4]) Dom in Svet 1891. — [5]) Ibid. — [6]) Ibid. — [7]) Ljublj. Zv. 1892, 1893. — [8]) Lj. Zv. 1893. — [9]) Lj. Zv. 1893. — *Opomba.* V Ljublj. Zv. 1893 je branil fonetično pisavo staroklasičnih imen; v „Slov. Narodu" se je uprl nemškemu izvestju nižje gimnazije v Ljubljani in objavil sestavek „Šolske bilancije", Sl. Nar. 1893. — [10]) Oesterr. Gymn. Zeitschrift 1892.

obe stroki obdeluje *Rajko Perušek* (1854) iz Ljubljane. (med tem premeščen v Ljubljano); prav umevno je razjasnil zloženke v novi slovenščini [1]) in izdal lep prevod Sofoklejevega Edipa na Kolonu.

Ivan Poljanec (1844) od Sv. Ane na Krembergu v Slovenskih Goricah, je razložil obsežek Demostenovega govora Megalopolskega [1]), pisal o srbskih narodnih pesnih [2]), podal črtice o romantični poeziji srbski (Ženitev Maksima Crnojevića); njegov rojak iz Štajerske *Leopold Koprivšek* (1839) od sv. Petra, je objavil latinsko-slovensko frazeologijo k I. knjigi Cezarjevih komentarjev de bello Gallico [3]) ter izdal v posebnih knjižicah grško in rimsko bajeslovje. *Franc Brežnik* (1849) od Sv. Martina v Rožni dolini na Štajerskem (sedaj v Ljubljani), je pisal o Sokratovi metodi [4]) in izdal tudi posebno knjižico o Fabiju Kvintilijanu.

Kragelj Andrej (r. 1853. l. v Modrejcah), profesor na goriški gimnaziji, je v poljudnem zlogu za učečo se mladino napisal vsebino Odiseje v Gabrščekovi „Slovanski Knjižnici“.

Ivan Kunšič (1874 — 1899) iz Mevkša pri Gorjah na Gorenjskem, je 1895. l. izvršil ljubljansko gimnazijo. Uže na nižji gimnaziji se je z navdušenjem poprijel slavistike, a ker ni imel gmotnih sredstev, da bi bil šel na vseučilišče, je vstopil v celovško semenišče, kjer so vsled njegovega izpodbujanja semeniščniki med seboj izdajali list „*Lipa*“. Plemenit Čeh mu je segel pod pazduho, da je mogel iti na praško vseučilišče, kjer je prebil dve leti; nato se je napotil na Dunaj učit se slavistike, a prenagla smrt ga je rano položila v grob. Svoje spise je pošiljal v „*Izvestje muzejskega društva*“, v „*Ljublj. Zvon*“ in bivšemu [1]) dijaškemu listu „*Nova doba*“.

P. Korbinijan Lajh (1840 — 1889) od Sv. Marjete blizu Ptuja, umrl župnik pri Sv. Juriju ob Pesnici, je bil sotrudnik „*Zore*“ in „*Vestnika*“; v prvem listu (1872) je objavil prevod „Horatii Flacci Ars poetica, prolegomena“ in v drugem je izdal spis „O senji ali Lukianovo življenje“ ter jezikoslovno razpravo „Ka ali da“.

[1]) Gim. prog. nov. 1890.

[1]) Gim. prog. nov. 1873. — [2]) Gim. prog. nov. 1886. — [3]) Gim. prog. nov. 1891. — [4]) Gim. prog. nov. 1880.

Dostavi Dr. Ivan Trtnik „O jeziku Prešernovem.“ Gim. prog. marib.

[1]) I. M. v Slov. Nar. 1899, 43.

c) Slovstveni zgodovinarji.

Davorin Valenšak (1834—1887.) od Sv. Tomaža na Spodnjem Štajerskem, je služil na mariborski gimnaziji 1871.—1878. in stopil radi bolehnosti v pokoj. Pisal je v „*Slov. Narod*“ podlistke, n. pr. „Rimsko govorništvo“ [1]), „Rimsko zgodovinopisje [2]); v tem sestavku nagovarja Slovence, naj gojé domačo zgodovino. Zanimal se je za razvitek balkanskih narodov [3]) in za slovenske pisatelje.[4])

Dr. Janko Pajk (1837) iz Št. Pavla v Savinjski dolini na Spodnjem Štajerskem, se je na Dunaju učil klasičnega in slovenskega jezikoslovja, učiteljeval od 1862—1872. l. v Gorici, v Kranju in Mariboru, od koder bi bil moral na Stremayerjevo povelje v Novo mesto, a je rajši stopil iz službe, prišel 1879. l. v Brno, in 1887. l. na Franc-Jožefovo gimnazijo na Dunaj; istega leta je postal doktor modroslovja z glavnim rigorozom iz modroslovja samega. Njegov prvi spis „Nekateri fonetični zakoni našega jezika [1]) spada sicer v jezikovno stroko, vendar se večina njegovih spisov iz nastopne dôbe tiče slovstvenih stvarij. V Kranj prišedši je v mestnem arhivu zasledil važen rokopis, ki ga je 1870. l. izdal v programu mariborske gimnazije [2]), rokopis obsega slovenske prisege iz petnajstega stoletja. Zlasti o „*Slovenski Matici*“ je opetoma izpregovoril; 1868. l. priporoča, naj naš prvi znanstveni zavod vpliva [3]) na to, da se podpirajo pisatelji in „*Slovenska Matica*“ naj izdaje naravoslovne knjige [4]). Stritarjev „*Zvon*“ 1870. naznanjajoč ocenjuje razne pisatelje in priznava, da se s Stritarjem začenja nova dôba v slovenski prozi, samo opusti naj se „svetožalje“. Ni slovstvenika, ki bi se ne pečal s Prešernom; poročal je Pajk iz Prešernove zapuščine [5]), pre-

[1]) Sl. Nar. 1872, 61—62. — [2]) Sl. Nar. 1876, 35. — [3]) „Dogodki na balkanskem polotoku“, Sl. Nar. 1877, 218—220. — [4]) „Kaj je važnejša vsebina Prešernovih poezij“, Sl. Nar. 1877, 226; Primož Trubar, der Begründer der neuslov. Literatur. Gym. Prog. Marburg 1877, 1878.

[1]) Na podlagi razprave: „Zur Theorie der menschlichen Nachahmungen.“ Psychologische Studie (1886—1887). — [2]) Nov. 1862. — [3]) Stari rokopis Kranjskega mesta. Našel in z opombami izdal v Izvestju mariborske gimnazije 1870. l. — [4]) Naj se delo razdeli, Sl. N. 1868, 86. — [5]) Sl. N. 1864, 103; Sl. N. 1870, 111—112, naj bi imel občni zbor več moči, Sl. N. 1869, 86. Matica naj izdaje šolske knjige, Sl. N. 1870, 101.

ložil je tri Prešernove pesmice na latinski jezik.[6]) Kot večleten urednik „*Zore*" je moral bržkone v stiski radi dobrih sestavkov pisati o raznovrstnih predmetih; tako nahajamo od njega v letniku 1873. življenjepise Josipa Jungmana, Nikolaja Kopernika, Aleksandra Popa; v letniku 1874. Fr. Liszta, Pet. Preradovića, dr. Robiča, mladega slovenskega jurista, ki se je pripravljal zasesti slovensko stolico za juridična predavanja na graškem vseučilišču, Jules Verne-a (l. 1875.); Pogodina (l. 1876.). Če so prinašale druge knjige kaj zanimljivega za Slovence, je o tem poročal v slovenskih listih, n. pr. o poročilu deželnega arhiva za Štajersko, ki je zanimljiv za zgodovino ponemčenja na Štajerskem.[7]) Izvestja zemljepisnega društva na Dunaju so mu dala povod za spis „O turških Slovanih".[8]) Sprožila se je misel, naj si Slovenci osnujejo zgodovinsko društvo; Pajk je bil proti temu in je zahteval, naj se kranjsko zgodovinsko društvo postavi na narodno podlago.[9]) Sam pripoveduje v podlistku „*Slov. Nar.*"[10]) („Jen forint"), posvečenem Josipu Cimpermanu, da ga je občevanje s tem odličnim pesnikom privedlo do učenja angleščine.[11]) Shakespeareja čitaje v izvirniku je pisal o njegovem Hamletu[12]), o Beneškem trgovcu[13]), o Lessingovi in Shakespearovi sodbi o židih.[14]) Dostojno uvažujoč vrednost narodnega pesništva je napisal 1863. l. lepo razpravo o narodni poeziji[15]), kjer se predmet razpravlja na vse strani. To ga je napotilo, da se je sam poskusil v pesništvu v narodnem duhu n. pr. „Mustaf-aga"; „Smrt Hasan bega" (prosto po Valvasorju). Plod tega delovanja je tudi mala primerna izdaja srbskih narodnih pesnij za šolsko rabo.[16]) Dijak mariborske gimnazije je slul za temeljitega znalca klasičnih jezikov, pozneje je prevel nekaj Horacijevih ód na slovenski jezik[17-18]), in 1883. l. slavil Miklošiča v latinski ódi.[19]) Ko je bil profesor na mariborski gimnaziji, se je poleg znanstvenega in slovstvenega dela tudi jako živo zanimal za javne zadeve in je bil radi tega postavljen za

[6]) Zr. 1876, 28: O Prešernu, Sl. N. 1872, 113. — [7]) Kr. 1882, 544; V spomin Prešernu, Zr. 1874, 451. — [8]) Sl. Nar. 1870, 49; pristavi: Reichelnov spis v gimn. prog. marib. l. 1869. naslovljen: „Marburger Namenbüchlein" kaže na slovensko pokolenje mnogih mariborskih rodovin. Sl. N. 1870, 102. — [9]) Sl. N. 1871, 111—117; pristavi: „O značaju Slovanov" po Krekovi knjigi: „Einleitung i. d.", Zr. 1874. — [10]) Sl. Nar. 1873, 32. — [11]) 1893. (Ten forint). — [12]) Zr. 1874. — [13]) Zr. 1877. — [14]) Ltp. Slov. Mat. 1881. — [15]) O slovenskih narodnih pesmih, progr. goriške gimnazije 1863, 8. — [16]) Sl. Glas. 1866. — [17]) Sl. Glas. 1862, Zr. 1871. — [18]) Kr. 1883. — [19]) Sl. N. 1869, 4—6.

slovenskega kandidata v mariborski okolici. Bil je marljiv sotrudnik „*Slov. Narodu*“, n. pr. „Troje listov o slovenskih zadevah“ [20]), „Dualismus“ [21]), „Kriza in državna pomoč“ [22]), „Nekoliko besed o zasedanji Bosne“ [23]), „Poročila o Rusiji“, „O slovanski trgovini na jugu“. V „*Zori*“ 1877. leta je razlagal teorijo šestomera in je zložil sedem pesmic z naslovom „Daktilus“ v potrditev svojim nazorom, spustivši se s tem v vezani in nevezani obliki v razgovor ali boj z Levcem, ki je združen z Levstikom dal odgovor v svoji knjižici „Pravda in drugo“. Svoje jako raznovrstne spise je Janko Pajk zbral in izdal. V novejšem času je Pajk prešel na modroslovno polje. V „*Slov. klubu*“ na Dunaju je 1891. l. čital o predmetu: „Dr. Jožef Mislej, slovenski modroslovec“; pisali so ga nekaj časa krivo: Niesley. V zadnjem dvajsetletju je Pajk spisal mnogo modroslovnih knjig v nemškem jeziku.

Dr. Fran Celestin *) (1843—1895) iz Klenka na Kranjskem, je napravil 1869. l. doktorat modroslovja in odpotoval istega leta kot slovenski stipendijat z Brezovarjem vred v Petrograd. V Moskvi je naredil izpit iz latinskega grškega in ruskega jezika ter iz ruske zgodovine in zemljepisja. Služil je dve leti v Vladimiru in se potem radi milejšega obnebja preselil v Harkov. Zbog nepovoljnih razmer se je povrnil v Avstrijo, napravil profesorski izpit za avstrijske gimnazije ter dobil službo v Zagrebu; od 1875. l. naprej je bil tudi lektor ruskega jezika na zagrebškem vseučilišču.[1]) 1890. l. je radi bolehnosti na očeh stopil v pokoj in umrl 1895. l. Profesor J. Macun mu je dajal hrvatske knjige ter je tudi uredniku „*Učit. Tovariša*“ izročil neko nalogo Celestinovo za porabo, podpisano z imenom „Neboslav“. Na gimnaziji je Celestin prevel šesti spev Ilijade, ki je izšel v Janežičevem „*Glasniku*“ 1865. l. Z Jurčičem in

[20]) Sl. N. 1869. 126; Založnice, 30—31. — [21]) Sl. N. 1873, 689. — [22]) Sl. N. 1878, 166. — [23]) Sl. N. 1871, 18—19.

*) Dasi se je kritika jako povoljno izrazila o tej knjigi, je vse premalo znana tako strokovnjakom kakor širšemu občinstvu; razpršila bi preoptimistične in prepesimistične nazore o Rusiji, da je bolje znana. Knjiga opisuje politične in književne razmere za časa Aleksandra I. in Nikolaja I. in kaže položaj kmeta pred in po odpravi robstva, financijelne in sodne reforme, upravo, pouk in družabno življenje.

[1]) Uvodno predavanje, što ga je imao na hrvatskem vseučilišču Franjo Josipa I. dné 31. listopada 1878. godine učitelj slavenskih jezikâ dr. Fr. Celestin. U Zagrebu. Tiskarski i litografski zavod C. Albrechta, 1878 8°, 13.

F. Marnom je izdal mali almanah. V prva leta njegovega pisateljevanja spadata noveli „Mala Furlanka“ [2]) in „Gostinija“. [3]) Na Dunaju je spisal komedijo „Roza“ (glej bibliogr. dramatike). Spisana je v verzih in se naslanja na Molière-a. Igrala se je jedenkrat, pa se ni prikupila. Pravec njegovemu pisateljevanju so dale razmere, v kojih je živel. Odhod v Rusijo mu je dal povod, da je v „Pismih iz Rusije“ z živimi barvami risal svoje dogodke v veliki slovanski državi. [4]) Ogledal si je Krakov, Varšavo, živahno gibanje v Petrogradu, opisal narodno „guljanje“ z dné 6. januarja in pripovedal konečno, kako se vedejo Rusi o velikih praznikih v cerkvi. Da ni prišel Celestin kot suhoparen jezikoslovec na Rusko, se razvidi iz tega, da se je začel zanimati za narodno ekonomijo, za upravne, financijalne in sodne reforme [5]) na Ruskem in v Evropi sploh; zaradi tega je marljivo proučaval Careya, Draperja, I. Scherra, Buckleja in St. Milla; s paznim očesom je gledal na splošni razvitek ruskega naroda in radostno zabeležil [6]), tožeč pa pri tem, da je premalo samostalnih ljudij. Povdarjal pa je posebno korist produktivnega dela. [7]) Ko so za časa rusko-turških bojev stopili Rusi na plan, opozarjal je na nečuveno požrtovalnost ruskega naroda za človekoljubne namene, opominjaje, da so slabi uspehi v početku boja samo „čistilen ogenj“, ki je na korist Slovanstvu [8]); Slovanstvo se sme zanašati samo na-se. [9]) „Ruske radikalne struje“ [10]) opisujoč nam razklada, kateri ruski pisatelji so najbolj razširjali radikalizem, in misli, da pri realnem mišljenju ruskega naroda in pod vplivom dobrohotnih naredeb vladinih radikalizem nima trdne podlage. Nade, ki jih je stavil na svoje obširno delo o Ruskem [*]), se niso izpolnile. To in pa dejstvo, da je radi svojega odkritega značaja moral prenašati marsikatero preziranje in nepriliko, mu je izsililo sarkastične besede:

Prezir in srd mi duša piše,
Da vsa je ogenj hud in svet,
S krvjo mi roka pesem piše,
Besed je gneva broj neštet.
Beseda vodi gnev mi vneta,

Druhal le beži, beži, kleta,
Pogrezni v temni se pekel
In tam se muči večna leta,
Zato, kar sem od te trpel.

---

[2]) Sl. Glas. 1867. — [3]) Slov. Glas. 1868. — [4]) Stritarjev Zvon; posebno lep je popis Moskve, Sl. N. 1871, 3. — [5]) Sl. N. 1872, 115, 120—121, 126, 128, 131—132, 140. — [6]) Sl. N. 1872, 48. — [7]) Zv. III. — [8]) Sl. N. 1877, 231. — [9]) Sl. N. 1877, 244. — [10]) Slov. 1887.

[*]) Fr. Goestl v Ljublj. Zv. 1896; Val. Tomić v Viencu 1895, Slovanski Svet 1895

Vedno se je Celestin rad obračal na celotno stran duševnega gibanja Slovanov in skušal priti temu in onemu pojavu do dna; to kaže obširen sestavek „Naše obzorje“.[11]) Na Hrvaškem je prê globok prepad med preprostim narodom in med inteligenco, v Nemcih ljubi romanticizem dotiko z narodom in v Slovencih ni niti nesreča, da se morajo boriti za vsako malenkost. Kako bodi naše obzorje, naj nas učé Levstik, Jenko, Stritar, Jurčič. S tega splošnega stališča opazujoč delovanje posamnih slovanskih pisateljev predočil nam je Celestin posamne prav jasno, n. pr. Gogolja[12]), Puškina[13]), Lermontova[14]), Aksakova[15]), Belinskega“[16]) i. d. Izmed Slovencev je postavil lep spomenik Sebastijanu Žepiču[17]), napisal uvod A. Bezenšekovi knjigi: „Svečanost o priliki sedemdesetletnice Janeza Bleiweisa, ocenil Vošnjakov roman „Pobratimi“[18]) najobširniše pa Josipa Stritarja[19]), Prešerna.[20]) Ko je prenehal izhajati „*Slovan*“ in nastopil „*Slovanski Svet*“, se ga je tesno oklenil, ker mu niso ugajala strankarstva na Slovenskem. V tem listu, ki se po svojem programu ozira vedno na vse Slovane, je objavljal letne preglede, opisaval ruske razmere, podajal „Drobtinice“, razjasnjeval družbeno in gospodarsko razvijanje ruskega naroda. Spisal je tudi zgodovino ruske književnosti in jo ponujal hrvatski in slovenski Matici, pa odklonila se je, ker je preučena; v rokopisu je ostavil tudi spis „Carstvovanje Aleksandra I.“ Pesmice je zlagal v slovenskem in ruskem jeziku, slovenil ruske poezije in jih mnogo objavil v „*Slov. Svetu*“. Bil je jeden izmed redkih mož na Slovenskem s svetovno omiko in z vseslovanskim mišljenjem ter mož plemenitega značaja. Vedno naklonjen mladini je bil na Dunaju član dijaškega društva „*Slava*“ in soustanovnik „*Slovenije*“, ki ga je 1881. l. imenovala častnim članom.

Dr. Jožef Pajek (1843. l.) iz Konjic na Štajerskem, mnogo let profesor na mariborski gimnaziji, sedaj korar v Mariboru, je obrnil svojo pozornost na dvojno stran: opisal je nekatere znamenite može slovenske in se zanimal za narodno blago. Načrtal je delovanje I. L. Šmigavca[1]), Marka Glaserja[2]), navel nekoliko drobtinic o St. Vrazu, ob tej priliki popravil nekatere Trstenja-

[11]) Lj. Zvon 1883. — [12]) Slov. 1884. — [13]) Slov. 1884. — [14]) Slov. 1885. — [15]) Lj. Zv. 1886. — [16]) Lj. Zv. 1886. — [17]) Lj. Zv. 1883. — [18]) Lj. Zv. 1889. — [19]) Slov. 1889. — [20]) Vienac 1881; ponatisnjen je spis v posebni knjigi.

[1]) Kr. 1881. — [2]) Kr. 1882.

kove podatke[3]), nedovršen je njegov spis „Kmetski upori v 16. stoletju“.[4]) Samostalno je njegovo delo „Leopold Volkmer“. V začetku, str. 1—8, opisuje življenje pesnikovo, str. 8—12 književno blago Volkmerjevo uvrščeno po onem redu, v katerem je nastalo, str. 13—62 Volkmerjeve basni in pesni. Zanimljivi so pred vsako basnijo uvodi, v nekaterih pisatelj navaja inačice navedenih basnij v drugih slovstvih. Drugo njegovo važno delo je „Črtice“. Tvarina je uvrščena po abecednem redu in je pobrana nekaj po slovenskih knjigah in časopisih, nekaj po osebnih poročevalcih, ki so navedeni po imenu; najvažnejša vira pa sta Krekova „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte“ in Janežičev „*Slov. Glasnik*“. Posamezni predmeti so obdelani v celih razpravah, n. pr. „Copernice“ str. 18—30. Nobena knjiga, ki se peča z narodnim blagom, nima toliko legend kakor Pajkova knjiga.

Dr. Karol Glaser (1845) iz Hoč blizu Maribora, je služboval kot profesor v Ptuju, Kranju, Weidenau-u, odkoder je prišel 1880. l. v Trst, kjer službuje še sedaj. Na Glaserja so najbolj vplivali spisi Trstenjakovi, v katerih se je govorilo o sanskrtščini, da je uže šestošolec odločil po dovršenih študijah klasične in slovenske filologije posvetiti se orijentalistiki. Doktorski izpit izvršivši 1883. l. je na omenjenem polju jel pisateljevati z orisanjem slavnih jezikoslovcev, (n. pr. Johannes Schmidt[1]), August Schleicher[2]), Jurij Caf.)[3]) V podlistkih „*Slov. Naroda*“ se nahajajo sestavki, n. pr. „Ob indoevropskih jezikih“ (prevod iz angleščine), „Damajantica žaluje po soprogu“ (prevod epizode: „Nala in Damajanti“ iz Mahâbharata). V „*Edinosti*“ (1886) se nahaja kratek posnetek in ocena realistične indske veseloigre „Ilovnat voziček“. „Indske pravljice in pripovedke“ v „*Kresu*“ 1882, 1883 so poleg drugih vplivov napotile pesnika Aškerca, da se je začel zanimati za orijentalsko slovstvo in modroslovje. Jako ugodna sodba o njegovem nemškem prevodu indske igre „Pârvatî's Hochzeit“ je privedla Glaserja do tega, da je poslovenil dve indski gledališčni igri „Urvaśî“ ter „Malâvikâ in Agniwitra“, katere pa je prehitro izdelal, ker jih je hotel predložiti orijentalskemu shodu na

---

[3]) Kr. 1883. — [4]) Sl. Gosp. 1877.

[1]) Vêstnik (priloga Trstenjak-Pajkovi „Zori“) 1872—1873. — [2]) Ibid. — [3]) Grazer Tagespost, Juli 1874.

Dunaju 1886. V rokopisu hrani slovenski prevod indske igre „Sakuntale“, ki bo vsekako ustrezala bolje. Poleg te stroke se je Glaser vedno zanimal za slovenske razmere. V Mariboru službujoč za hišnega učitelja 1869. l. je na prošnjo Tomšičevo in Jurčičevo za „*Slov. Narod*“ iz češčine prevajal za podlistek, pisal za „*Zoro*“, izpodbujan po Trstenjaku, n. pr. „Poljub“[4]) (Karoline Svetle), opisal maloruskega pesnika Taras-Ševčenka, Kazimira Velikega, naslikal „Utemeljitev krakovske akademije“[5]), na prošnjo dr. Turnerja prevel na slovenski jezik angleški spis ruske pisateljice Olge Novikove „Reforme carja Aleksandra“.[6]) Ker je „*Slovenska Matica*“ odklonila njegov spis „Eranski narodi in jeziki“, je objavil spis[7]) „Kakšne jezikoslovne spise naj objavlja „*Letopis Slovenske Matice?*“, kjer zastopa mnenje, da bodi Letopis zrcalo tega, kaj vzmogó slovenski pisatelji v raznih tudi neslovanskih slovstvih in jezikoslovjih. Osobno znan z mnogimi slovenskimi pisatelji je opisal življenje in pisateljevanje Jurija Cafa, Davorina Trstenjaka[8]), Bož. Raiča[9]), Sim. Gregorčiča[10]), Frana Cegnarja[11]), naznanil izhajanje zbornika „Archiv für slav. Philologie“ v podlistku „*Slov. Naroda*“, Miklošičevo „Altslovenische Grammatik in Paradigmen“ v „*Zori*“, spisal spomenico političnega društva „*Edinost*“ za pomnoženje slovenskih tečajev na tržaški gimnaziji.[12]) Na podlagi beležek, ki si jih je delal spisujoč „Zgodovino slovenskega slovstva“, je objavil obširen sestavek „Zgodovinske črtice o slovenščini na srednjih šolah na Slovenskem.[13]) Udeleživši se 1881. l. shoda orijentalistov v Berolinu je stopil med lužičke Srbe in o tem poročal v spisu „Slovenske Benetke“.[14]) 1887. l. se mu je na tržaški gimnaziji poveril nauk v slovenščini v vseh osmih tečajih; istega leta je začel spisavati „Zgodovino slovenskega slovstva“ in je ukrenil uže takrat dôbo 1870—1895. l. kot najvažnejšo opisati v posebnem oddelku, ki sedaj obseza četrti del omenjene knjige. Spisal je Glaser tudi nekaj sestavkov v gimnazijskih izvestjih.[15])

---

[4]) Zr. 1873. — [5]) Kr. 1883. — [6]) Sl. N. 1881, 73—82. — [7]) Ed. 1884, 13—17. — [8]) Ed. 1890, 14—19 — [9]) Ltp. Slov. Mat 1888 — [10]) Ed. 1893, 1—4. — [11]) Dom in Svet 1892. — [12]) Ed. 1884, 91; dostavi „Slovenski juristi za Primorsko“, Sl. Nar. 1886, 59. — [13]) Sl. Nar. 1888, 12—20 — [14]) Kr. 1882 — [15]) Odlomek iz Ploetzove slovnice francoskega jezika, Celje 1871. in Kranj 1875. l. Die Prothese im Griechischen, Romanischen und Englischen, Weidenau 1878. Rgeda I, 143; Trst 1885; Ponatis Hochzeit (glej bibliog.), „Altnordisch“ Trst, 1888. (Grajan od „Leipziger Centralblatta“, pohvaljen od „Hamburger Nachrichten“.)

Dr. Franc Simonič por. 1847. l. v Ivankovcih, župnije svetinjske v ljutomerskih goricah, 1875. doktor modroslovja [1]), od 1874. v službi deželne knjižnice na Ivanišču (Joanneum) v Gradcu, od 1877. v dvorni knjižnici na Dunaju, je objavljal poročila strokovnjaških listov o Slovanih [2]), označil pomen Fechtnerjeve knjige „Die praktische Philosophie und ihre Bedeutung für die Rechtsstudien" [3]); v spisu „Macocha" [4]) popisuje prepad blizu Brna in navaja pravljico o njem. Zelo važne so „Prisege ljubljanskega mesta" [5]), ki se nahajajo v c. kr. vseučiliščni knjižnici na Dunaju in o katerih je P. pl. Radics poročal v „*Letopisu Slovenske Matice*" 1879. l., pa nepopolno. Ves rokopis po Simoničevem preiskavanju ni iz iste dôbe niti od iste roke, nego obstoji iz dveh prisežnih knjig ljubljanskega mesta ter obsega 24 nemških, 17 slovenskih in dve italijanski prisegi; slovenski so prisegali valpet, prekupec, solomerec, čolnar, gozdarski hlapec id. (Glej pobliže „Prisege", Zgodovina slovenskega slovstva I. 144.) V posebni knjigi je opisal življenje slovenskega humanista dr. Greg. Jožefa Plohla. Knjiga je razdeljena tako, da župnik Jakob Meško opisuje življenje in delovanje Gregorja Jožefa Plohla (1—37), potem sledi Plohlova oporoka (37—59); konečno nam kaže Simonič (59—144) Plohlovo domačijo in rod njegov. — Marsikaj bi se dalo urediti drugače in bolj pregledno, jezik tu pa tam ni pravilen. Knjiga, ki ima tudi več slik, nas vodi po onih divnih in klasičnih panonskih tleh, ki so nam Slovencem porodila toliko slavnih mož. V nemškem jeziku je Simonič spisal kratko zgodovino slovenskega slovstva, ki primerno povdarja najvažnejše točke te tvarine.

Frančišek Levec (1846) z Ježice na Ljubljanskem polju, je preživel svoja mlada leta v Radomlju pri Kamniku in pri svoji stari materi pod Rožnikom pri Ljubljani. 1867. l. je z odliko dovršil gimnazijo v Ljubljani, 1871. l. modroslovje na Dunaju, bil nato dve leti suplent na gimnaziji v Gorici, od 1874. l. na veliki realki v Ljubljani, kjer je od 1877. l. dalje profesor in od 1886. l. tudi okrajni šolski nadzornik. Na gimnaziji so vplivali nanj profesor K. Melzer, ki ga je seznanil s Prešernom, profesor Josip

[1]) Na podlagi razprave „Politische Stellung Leopold des Glorreichen zum Deutschen Reiche". — [2]) Kr 1882 iz „Archaeologisch-epigraphische Mittheilungen aus Oesterreich" in iz „Zeitschrift des Deutschen Alpenvereins". — [3]) Ljublj. Zv. 1888. — [4]) Kr. 1881. — [5]) Ltp. Sl. Mat. 1884.

Marn, ki mu je vcepil veselje do književne zgodovine, notar dr. Jernej Zupanec, ki je vsak dan hodil pod Rožnik ter mladega gimnazijalca zalagal s knjigami, zlasti pa slovenski pisatelji Anton Umek, Fr. Levstik, Jos. Jurčič in dr. Celestin, s katerimi se je Levec pobratil uže v četrti šoli. Na gimnaziji je bil Levec tri leta domači učitelj Janku Kersniku, katerega je pridobil za literarno delovanje, in grofu Antonu Pačetu, s katerim je prebiral Prešernove in Jenkove poezije ter Jurčičeve povesti. To je napotilo Pačeta, da je 1869. l. še dijak izdal jako dober prevod Prešernovih pesnij z naslovom „Lieder des Franz Prešern. Deutsch von A. Pace. Laibach. Ign. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Na Dunaju je poslušal slovensko jezikoslovje pri Miklošiču, zgodovino pri Aschbachu in Lorenzu ter ob jednem mnogo občeval s Stritarjem, ki je bil takrat duša slovenskega literarnega kluba (Celestin, Jurčič, Levec, Ogrinec, Šuklje, katerim se je na pomlad 1871. l. pridružil Levstik). Kot domači učitelj v amerikanski rodbini I. C. Samson je Levec s svojim jako nadarjenim gojencem in z njegovimi roditelji prepotoval vso Notranjo Avstrijo, Tirolsko, Salzkammergut, Nemčijo, Švico in gorenjo Italijo. Na tem potovanju, ki je trajalo vsako leto po več mesecev, sta si učitelj in učenec ogledovala zlasti stavbene spomenike, kiparske zbirke in slikarske galerije po večjih nemških in italijanskih mestih, zlasti v Monakovem, v Norimberku, Heidelbergu, Frankobrodu ob Menu in v Benetkah; v planinskih krajih pa sta lazila po gorah in se vozila po zelenih gorskih jezerih. Živo je popisal nekatera potovanja v sestavkih „Lepi dnevi“, „Na domu in grobu Romejeve Julije“ id. Preselivši se v Gorico 1871. l. se je spoprijateljil s Fr. Erjavcem, dr. Lavričem in S. Gregorčičem ter imel na gimnaziji celo kopo izbornih učencev, kakor so n. pr. Simon Rutar, Anton Pagliaruzzi (Krilan), dr. K. Štrekelj, S. Gregorčič mlajši, Andrej Kragelj. Svoje slovstveno delovanje je pričel 1862. l., ko je prve svoje pesni priobčil v „*Venčku*“, ki so ga ljubljanski gimnazijalci poklonili svojemu odhajajočemu ravnatelju I. Nečasku. Nadaljeval je pesništvo v Janežičevem „*Glasniku*“, n. pr. „V dolini“ [1]), „Oj planine“.[2]) Domorodne vsebine so „Na Kumu“ [3]) itd. Jako nežni in narodni sta „Cerkvica bela“ [4]), pa „Rožmarin“ [5]), mladeniško živahnost nam riše

[1]) Sl. Glas. 1864. — [2]) Ibid; dostavi: „Okamnjeni lovec“, Sl. Glas. 1862. — [3]) Sl. Glas. 1866; „Na straži“, „Ponočni jezdeci“, ibid. — [4]) Sl. Glas. 1864. — [5]) Sl. Glas. 1868

„Študentovska zdravica.[6]) Pesem „Oj planine“ je uglasbena že dvakrat. Za Stritarjev „*Zvon*“ je pisal v vezani in nevezani besedi; zlasti je za „*Zvon*“ pisal pregled o novih slovenskih in hrvatskih knjigah in naših društvih ter književnih zavodih. To delo je začel v Gorici, 1872. l. ter označil v predavanjih Vodnika in Prešerna.[7]) O stoletnici Staničevega rojstva 1872. l. je napisal o tem znamenitem možu obširen listek v „*Soči*“, ki je prišel v posebni knjigi na svetlo. Zlasti lepo je Slovencem naslikal Vodnika, Prešerna, Čopa in Simona Jenka v Stritarjevem „*Zvonu*“ 1879. l., ki je imel tudi slike prvih treh. O Knaflu je pisal dvakrat „Dva blaga Kranjca“ (Knafl in Zupančič)[8]) in „Nesrečen, pa blag mož“.[9]) V „*Slov. Večernicah*“ (zv. 35, l. 1880.) je opisal življenje in delovanje Janeza Bleiweisa; životopis se naslanja na podatke ki jih je dobil od Bleiweisa samega. To je prvi popolni Bleiweisov življenjepis. Iskreno prijateljstvo ga je vezalo z Jurčičem.[10]) Ko si je ustanovil svoj list „*Ljubljanski Zvon*“, ki ga je urejal deset let, nahajamo v vsakem letniku po več življenjepisov, n. pr. Josip Hašnik [11]), Josip Novak [12]), Ivan Šolar [13]), Doktor Štefan Kočevar [14]), Dr. Jernej Levičnik [15]), Ivan Macun [16]), Janez Bonač [17]), Dr. Zlatoust Pogačar [18]), Jurij Volc [19]), Karol Rudež [20]), Leopold Gorenjec Podgoriški.[21]) Njegova spisa „Naši umrli 1878. l.“ in „Umrli narodnjaki 1879. l.“ [22]) kažeta sploh, koliko znanstveno delujočih Slovencev leže primeroma rano v hladni grob. Kakor Stritar se je tudi Levec rad pečal z našim pesnikom prvakom; važni so „Prilogi k Prešernovemu životopisu“ [23]). „Na Prešernove smrti dan“ [24]) izreka željo po kritičnem življenjepisu Prešernovem; v spomin 25letnice Prešernove smrti je iz „*Napreja*“ 1863. l. ponatisnil Levstikov spis „Na Prešernovem domu“.[25]) Tudi o Vodniku je iz arhiva „*Slov. Matice*“ objavil zanimive „Listine in pisma iz Vodnikovega življenja“.[26]) V „*Slov. Narodu*“ je mnogo let pisal nekrologe slovenskim pisateljem, n. pr. Petru Kozlerju (1879),

---

[6]) Ibid. — [7]) Sl. Nar 1872, 144. — [8]) Sl. Nar. 1873, 299. — [9]) Sl. N. 1874, 4; l. 1878. je opisal Bleiweisa, Sl. Nar. 1878, 265—266; pristavi: Peter Kozler, Sl. N. 1879, 92—94; Dav. Trstenjak, Sl. N. 1878. — [10]) Sl N. 1881, 101—104; Lj. Zv. 1888. — [11]) Lj. Zv. 1883. — [12]) Ib. — [13]) Ib. — [14]) Ib. — [15]) Ib. — [16]) Ib. — [17]) Lj. Zv. 1884. — [18]) Ib. — [19]) Lj. Zv. 1885. — [20]) Ib. — [21]) Lj. Zvon 1886. — [22]) Sl. Nar. 1879, 2, in Sl. N. 1880. Tu pod črto še omenimo življenjepisa „Šenoa“, Sl. N. 1881 in dr. Kaznačič, Lj. Zv. 1883. — [23]) Ljublj Zv. 1888. — [24]) Sl. N. 1871, 12. — [25]) Sl. N. 1874, 31; dostavi Sl. N. 1880 66—67. — [26]) Lj. Zv. 1889, tu pristavimo njegov spis o Vodnikovih pesmah „Premaga“ in „Mirov god“ in Vodnikov napis iz leta 1814, Lj. Zv. 1885.

Josipu Ogrincu (1879.), Josipu Jurčiču (1881.), opisal Trstenjakovo delovanje ob štiridesetletnici njegovega pisateljevanja (1878) in Bleiweisovi sedemdesetletnici (1878). S podpisom „Vladimir“ je v „*Koledarju družbe svetega Mohorja*“ 1876. l. označil škofa M. Ravnikarja, 1877. l. M. Čopa. Naznanjal in ocenjal je temeljito knjige, važne za Slovence ali za Slovane sploh.[27]) Vrlo zanimljiv je podlistek „Martin Luter v slovenski narodni pravljici“.[28]) (Martin Luter = Primož Truber). Grajal je Levec, da se na naših srednjih šolah preveč ozir jemlje na staro slovenščino in da učitelji novo slovenščino preveč potiskajo v kót. Levec pa ni samo pisal posameznih sestavkov, nego izdajal je samostalna dela in prirejal izdaje naših odličnih pisateljev; tu sem stavljamo „Pravdo o slovenskem šestomeru“. Koliko je v tem spisu Levčevega, koliko Levstikovega, je razloženo v Levčevi izdaji Levstikovih „*Zbranih spisov*“. Izdal je dva zvezka Erjavčevih „*Zbranih spisov*“ s pisateljevim življenjepisom 1889. l. (gl. Erjavec); pet zvezkov Levstikovih spisov 1891—1895. (glej Levstik). V nemškem jeziku spisana sestavka v izvestju ljubljanske realke 1878. in 1891. l. se bavita z domačimi stvarmi; v prvem razlaga posebnosti Trubarjevega jezika v evangeliju svetega Matevža, v drugem opisuje napade Turkov na Kranjsko in Istro; oba spisa je pohvalila znanstvena kritika. V znani knjigi „*Die österr.-ung. Monarchie in Wort und Bild*“ je opisal razpravo „Zur Geschichte Krains“. Ko je bil suplent na goriški realki, je urejal dve leti „*Sočo*“ in včasih napisal do malega ves list sam. Po Jurčičevi smrti se je popolnoma odtegnil delovanju v političnih listih. Težko je zasledovati njegove spise po „Torbici“ v Einspielerjevem „*Slovencu*“, v „*Edinosti*“ in „*Slovenskem Narodu*“, ker je pisatelj čestokrat menjal svoja imena; pseudonimi „Paulus“ „Jaropolk“, „Svetlin“, „Anton Kos“, „Strelec“, „Sšš.“, „Vladimir“, „Carniolus“, „Solus“ in dr. so Levčevi. Njegov zlog je preprost in prikupljiv, razpravljanje je jasno; njegovo duševno obzorje obsega vse slovstveno delovanje Slovencev; stvarno in dobrohotno je ocenjal slovenske spise; najbolje so se mu pa posrečile njegove književno-zgodovinske razprave in črtice.

[27]) Th. Elze, Die Universität Tübingen und — die Studierenden aus Krain, v Sl. N. 1878, 1—2; tu se razlaga, zakaj se je prva knjiga slovenska natisnila v Tibingah: dostavi „Paul Wiener“, Lj. Zv. 1883. „Novi spisi Miklošičevi“, Lj. Zv. 1883. — [28]) Sl N. 1874, 26.

Gregor Jereb (1846—1893). Med one slovenske trpine, čijih pravcata slika je bil pesnik J. Cimperman, se po vsej pravici sme šteti tudi G. Jereb. Porojen na Gorenjskem, je po dokončanih latinskih šolah prišel k vojakom, potem je šel k brzojavu, katero službo je nad 20 let opravljal v Trstu, samo jedno leto je služboval v Paznu. Bil je vedno v ozki zvezi s slovenskimi pisatelji, ki so živeli v Trstu. Osobito se je zanimal za duševni razvitek slovenskih pisateljev, ki jih je poznal sam, opisal je n. pr. Fran. Josipa Remca.[1]) Deloma po Žvabovih zbirkah je naslikal Franula Weissenthurna[2]), jako na obširno pa Knobla[3]) kot pesnika in skladatelja cerkvenih pesnij. Bržkone je Franul Weissenthurn na slovenski jezik preložil tista borzna oznanila, ki jih je Jereb objavil v „*Edinosti*".[4]) Prevel je Jereb Glaserjev spis „Der siebente Orientalisten-Congress und die österreichischen Slaven".[5]) Opisal je tudi Godino-Verdeljskega v „*Ljubljanskem Zvonu*".

Julij pl. Kleinmayer (1847) iz Višnje gore na Kranjskem, je učiteljeval na pripravnici v Kopru, v Gorici in naposled zopet v Kopru. Pisal je v različne časnike, n. pr. „O starosti kraljedvorskega rokopisa"[1]), „Koroško za časa srednjega veka"[2]), „Meščanstvo na Koroškem v srednjem veku"[3]), opisoval narodne predmete, n. pr. „Lipa, domače drevo"[4]), objavljal narodne pesmice.[5]) Z veliko pijeteto je naslikal M. Majerja[6]), Miroslava Vilharja[7]), dr. Bleiweisa[8]), Jurija Grabrijana, A. Hribarja[9]), Einspielerja[10]), Siegfrieda Kapperja[11]) omenil stoletnico Gutsmanove slovenske slovnice.[12]) Ko je 1874. in 1879. l. izdal dve mali brošurici o slovenskih pisateljih, je 1881. leta opisal slovensko slovstvo. Za tako delo pa ni imel dovolj sredstev; zaslovela je njegova knjiga po Levstikovi oceni v „*Ljubl. Zvonu*" 1881., v kateri se pa ne more odobravati oblika. V podrobnosti se ne moremo spuščati. Njegov zlog je nepravilen. Sodeloval je v Stritarjevem „*Zvonu*", v „*Soči*", „*Edinosti*", v „*Slovenskem Nar.*", v „*Večernicah*", „*Družbi sv. Mohorja*", v „*Beseniku*", bil odbornik raznih na-

---

[1]) Ed. 1893, Lj. Zv. 1893; Lj. Zv. 1880. — [2]) Lj. Zv. 1892. — [3]) Lj. Zv. 1893. — [4]) Ed. 1884. — [5]) Ed. 1884.

[1]) Sl. N. 1877, 22. — [2]) Sl. N. 1877, 33—34. — [3]) Zv. 1879. — [4]) Kr. 1881. — [5]) v Edinosti in Slovanu (gl. Matija Majar). — [6]) S. 1871. — [7]) Triester Zeitung. — [8]) Ed. 1881. — [9]) Ed. 1887. — [10]) Sl. 1887. — [11]) Sl. Nar. 1879, 170. — [12]) Sl. N. 1877, 45—56.

rodnih društev in ud začasnih odborov, n. pr. po Janežičevi, Einspielerjevi, Hribarjevi smrti, in si s tem pridobil mnogo zaslug. 1898. l. na jesen je šel v pokoj.

Franc Hubad (1849) iz Vodic na Kranjskem, najprvo profesor na deželni gimnaziji v Ptuju 1875. l., pozneje premeščen na drugo gimnazijo v Gradcu, nekaj časa ministerstvu prideljen, od 1894. leta ravnatelj učit. pripravnice v Ljubljani. Značilna črta njegovega pisateljevanja je narodopisna stran z ozirom na slovanske narode, n. pr. „Običaji slovanski“ [1]), „Črtice o starožitnostih slovanskih“ [2]), v katerih se na drobno opisuje „božja sodba“; „Zidanje novega doma“ v Ltp. Mat. Slov. l. 1881; te navade je pojasnil tudi Nemcem.[3]) V tem zmislu se vjema njegovo pisateljevanje z Navratilom. Zasledoval pa je ostanke Slovanov tudi v drugih deželah, n. pr. „Slovanske naselbine na Italijanskem“ [4]), „Slovenci na Saksonskem“.[5]) Po velikih nemških samostojnih delih je opisal Petra Pavla Vergerija v „*Ltp. Mat. Slov.*“ 1880. Kakor je Krek, učitelj Hubadov, v slavistiki zasledoval povest o Polifemu pri raznih narodih, tako je tudi Hubad dokazal, da se nemški pesni o Hildebrandu nahajajo enačice tudi v slovanskih slovstvih.[6]) (Ausland, 1881.) Naznanjal je knjige neslovanskih učenjakov, ki so pisali o Slovanih, n. pr. „Le Montenegro contemporain“ par G. Tralley. Paris 1876.[7]), Biedermanovo razpravo o srbskih naselbinah na Štajerskem.[8]) Zlasti obširno in temeljito je naznanil v „*Ljub. Zvonu*“ l. 1887. Krekovo knjigo „Einleitung“. (Hubadovi spisi za mladino se omenjajo drugod.)

Andrej Fekonja (1851) iz Negove na Štajerskem, je kaplanoval po raznih župnijah, nekaj časa tudi v Starem trgu pri Slovenjem

[1]) Ltp. Mat. Sl. 1878, 1—20. — [2]) Ltp M. Sl. 1879, 48, pristavi: Regenrauber bei den Südslaven „Globus“ 1878; Gottesgerichte bei den Südslaven „Globus“ XXXV. B. — [3]) Glob. L.: Slavische Gebräuche beim Hausbau. Seznanjal je Nemce z literarnimi zavodi slovanskimi, n pr Südslavische Akademie der Wissenschaften, Magazin f Lit. des Auslandes 1878 p. 782; Matica Slovenska, 1880; v istem letniku: Matica srbska; Windische Sagen und Märchen; Prešern ein slov. Dichter. — [4]) Kr. 1884, 213 — [5]) Lj. Zv. 1883, 543; število Slovanov 410; Slovani v Andaluziji v nekem Ltp. Mat. Slov. — [6]) Kr. 1882. — [7]) Sl. N. 1877, 2. — [8]) Lj. Zv. 1883, 407; Slov. literaturna zgodovina, Sl. Nar. 1881, 27—33. Pristavi: Kerbholz und Knotenstrick „Neue illustrierte Zeitung“ 1880. Der grüne Georg, „Leip. illustrierte Zeitung“ 1881. — Šifra F. H. v. Ltp. Mat. Sl. in Lj. Zv. je Hubadova.

Gradcu za časa Trstenjakove smrti. Najbolj priljubljena tvarina je Fekonji ilirska dôba; v tem zmislu je popisal Stanka Vraza v „*Kresu*“ 1884, 103: Stanko Vraz, slovenski rodoljub [1]), Stanko Vraz, zbiratelj slovenskih narodnih pesmij [2]), Stanko Vraz, Ježičnik, XXIV [3]), „Kako in zakaj je Stanko Vraz postal Ilir? „*Ljub. Zvon*“ 1887. Zlasti obširen in lep je spis „Dr. Ljud. Gaj in ilirska ideja“ v „*Kresu*“ l. 1881., 36—657. „Dva lista iz knjige jugoslovanske“ [4]) opisuje vzajemno slovstveno delovanje Slovencev in Hrvatov za časa protestantovske in ilirske dôbe. Ne samostalen, nego po Ljubiću (Ogledalo id.) je posnet spis „Kajkavski pisatelji [5]) in njih spisi“; jako koristen pa je v tem, ker se naglaša, da so Kajkavci most med Slovenci in Hrvati. Istotako se ozira na južne brate v spisih „Vila Slovenska“ [6]), črtice o hrvatskem pesništvu v Dalmaciji v XV.—XVIII. stoletju, v katerem prav za prav samo ponavlja svoje misli, izražene v „*Zori*“ l. 1873. Druga stran njegovega pisateljevanja je življenjepisje; sem spada „Josipina Turnogradska“ [7]), Dragoila Jarnevićeva [8]), Alojzij Perger [9]), Konzul in Dalmatin [10]), Marka Pohlin [11]) in Anton Slomšek [12]) (s sliko). Njegovi življenjepisi imajo uvode, v katerih je primerno opisano delovanje prednikov dotičnega pisatelja. Kolikor toliko v to stroko spada njegov jubilejni spis „O početkih slovenske književnosti“ [13]), sestavljen v tristoletni spomin Trubarjeve delavnosti, s popolno objektivnostjo. Najodličnejša njegova vrlina pa so ocene, n. pr. Marnov Ježičnik [14]) (let. XXI—XXIII), dr. Simoničev življenjepis Plohelna [15]), knjige *družbe sv. Mohorja* [16]), Lapajnetova „Politična in kulturna zgodovina štajerskih Slovencev [17]), Macunova „Knjiž. zgodovina“ [18]); njegove ocene

---

[1]) Kr. 1885, 471, 519. — [2]) Kr. 1884, 522, 619. — [3]) Slov. 1887, 41. — [4]) Sl. 1885, 315—364. Pristavi: „Slovenci v književni uzajemnosti s Hrvati. Beseda o petdesetletnici preporoda književnosti jugoslovanske“, Lj. Zv. 1885, 555, 608. — [5]) Kr. 1885, 572, 620. Pristavi: „O stoletnici slovaške književnosti“, Lj. Zv. 1887, 469. — [6]) Lj. Zv. 1888, 26—190; pristavi: Dalmacija, cvet književnosti hrvatske XVI—XVIII. stoletja, Zr 1873, 201—261. — [7]) Lj. Zv. 1884, 345. — [8]) Zr. 1877, 332, 365. — [9]) Kr. 1884, 51, 103; Trubar, župnik v Loki a ne v Logi, Lj. Zv. 1884, 18. — [10]) Slov. 1886, 145, 61. — [11]) Slov. 1886, 81, 98. — [12]) Sl 1885, 163, 79; Pavel Šafařik, Sl. 1886, 178, 93. — [13]) Lj. Zv. 1886, 42—418. Pristavi: Duhovniki slovenski pisatelji, Lj. Zv. 1887 (k petdesetletnici Trstenjakovi). — [14]) Sl. 1886, 39, 55; 1887, 41. — [15]) Lj. Zv. 1888. — [16]) Sl. 1886, 73. — [17]) Kr. 1885, 218; pristavi: Književno delo slovensko l. 1878 v Sl. N. 1879, 160. — [18]) Lj. Zv. 1884.

so jako poučne; dasi se trudi pisati mirno, mu vendar uide včasih kaka gorka, tako da je v „*Slov. Nar.*“ l. 1886, štev. 85 napisal „Faust ali Fäustlein gospodu nasprotniku moje ocene, Marnovega Jezičnika.“[19]) Na jako zanimljiv način je naznanil knjige „Listi in Evangelia“ l. 1860[20]), „Branje in Evangelium“[21]), razjasnil izvor in postanek nekaterih Orožnovih pesnij[22]), opisal latinsko-nemško šolo v Slovencih.[23]) Manj se mu je posrečil zgodovinski spis „O početkih kristjanstva na Slovenski zemlji“.[24]) Bil je čislan sotrudnik „*Slovana*“, „*Slovanskega Sveta*“ in marljivo sedaj pomaga Lampetu v „*Dom in Svetu*“. — Marljivi pisatelj je stopil letos kot župnik v Bučah v pokoj.

Lovro Žvab (1852—1888) iz Dutovelj na goriškem Krasu, je pohajal najpoprej gimnazijo v Gorici in potem realko v Trstu, katere pa ni dovršil, nego je vstopil za praktikanta pri davčnem uradu v Trstu. L. 1876. je šel prostovoljec na Srbsko, pa se vrnil še istega leta v Ljubljano ter je učil na Mahrovi trgovski šoli nemški, slovenski, srbski jezik ter zemljepis. Hudo zbolevši 1881. leta se je vrnil v rojstni kraj, odkoder je 1882. l. šel za zasebnega učitelja jezikov v Trst, kjer je po Dolenčevi smrti 1887. l. prevzel uredništvo „*Edinosti*“ ter svoj posel spretno opravljal do smrti. V Gorici je nanj vplival dr. Lavrič, v Ljubljani Levstik, ki ga je navdušil za slovstvene starine in bibliografijo slovensko, v kateri je bil strokovnjak. Pri svojih skromnih dohodkih si je pritrgal od ust, da bi si mogel nakupiti zaželenih knjig; marsikateri zanimljivi, redki ali nepoznani knjigi je prišel na sled in jo opisal. Opisal je Z. V. Popoviča[1]) tako obširno, da ga je uredništvo pred koncem prirezalo; naslikal Fra Gregorio Alasica de Sommaripa[2]), Ivana Zbogarja[3]), Ivana Dolinarja[4]), napisal črtico o Trubarju[5]), ki pa ni obveljala[6]); tudi ime Vraz je skušal razjasniti.[7]) Stalno vrednost imata njegovi prilogi k slovenski bibliografiji[8]), redki spisi[9]), Curiosità Triestina[10]), knjižne redkosti

[19]) Sl. N. 1886, 85. — [20]) Lj. Zv. 1886, 700. — [21]) 570. — [22]) Lj. Zv. 1889, 139. [23]) Lj. Zv. 1885, 735. — [24]) Ltp. Sl. Mat. 1884. Pristavi: „Narodno jedinstvo“, Sl. 1885, 168, 86; Uplemenitev Teharčanov, Lj. Zv. 1885, 164: Iz slovanskega bajeslovja, Sl. N. 1879, 288—292.

[1]) Lj. Zv. 1885, 573; Sl. N. 1888, 204; Ed. 1888, 70—72; Lj. Zv. 1881. — [2]) Lj. Zv. 1883. — [3]) Lj. Zv. 1887. — [4]) Lj. Zv. 1886. — [5]) Lj. Zv. 1885. — [6]) A. Fekonja, Lj. Zv. 1884. — [7]) Kr. 1884. — [8]) Lj. Zv. 1883. — [9]) Lj. Zv. 1883. — [10]) Lj. Zv. 1885.

slovenske[11]), slovenski rokopis iz 1799. l.[12]), droben spisek Trubarjev[13]), Tomanovo pismo prijatelju (dr. Koblnu v Trstu).[14]) V tržaški čitalnici je l. 1886. govoril o Slavjanskem društvu v Trstu.[15]) V „*Kresu*" 1882. je objavil pripovest „Topolovo rebro". Urejanje „*Edinosti*" mu je pohabilo njegove slabe telesne moči; pisal je dobro premišljene in učene uvodne članke, ki pa niso navduševali prostega naroda; zastopal je jako odločno svoja načela. V pisavi je pazil bolj na slovniško pravilnost nego na lep uglajen zlog.

Ivan Scheinig (1851) iz Borovelj na Koroškem, od 1877. l. profesor za grški in latinski jezik na celovški gimnaziji, si je pridobil velike zasluge za raziskavanje koroškega slovenskega narečja in za nabiranje narodnih pesnij. Med najboljše spise o slovenskih narečjih se šteje njegov „Obraz rožanskega narečja na Koroškem."[1]) Poleg tega je obrnil pozornost na slovstveno delovanje koroških Slovencev in temeljito opisal najpoprej zapuščino Urbana Jarnika[2]), potem pa njegovo znanstveno delovanje[3]) in ugledni položaj, ki ga je zavzemal naš rojak med nemškimi pisatelji na Koroškem. Dalje časa se je bavil z nabiranjem narodnega blaga in potem najpoprej napisal lepo razpravo o slovenskih koroških narodnih pesnih[4]), potem pa jih izdal v posebni knjigi.

Josip Benkovič *) (1869) iz Kamnika, sedaj špiritual v Alojzijevišču v Ljubljani, je šestošolec začel pisati v „*Vrtec*" v vezani in nevezani besedi; v pesništvu mu je bilo rodovitno leto 1889. n. pr. „Bitka pri Lepantu", „Zadnja cvetlica" id. V „*Koledarju Mohorjeve družbe*" 1894. l. se nahaja „Slavospev svete Stolice". V nevezani besedi je podajal v istem listu (1886—1889) pripovedne spise in obraze iz narave, n. pr. „Danica", „Sova", „Ne muči živali" id.: 1890. l. je začel sodelovati v „*Dom in Svetu*" s povestmi n. pr. „Sestra Vincencija", „Gostačeva hči" in potem podal mnogo temeljitih življenjepisov, n. pr. Josip Ogrinec (1890. in 1891.), Jurij Japelj (1894), Flor. Hrovat, Janez Parapat, Jožef

[11]) Lj. Zv. 1886, passim. — [12]) Ibid. — [13]) Ibid. — [14]) Ibid. — [15]) Sl. 1886.

[1]) Kr. 1882. — [2]) Kr. 1883. — [3]) Kr. 1884. — [4]) Kr. 1885.

*) Ob 50letnici škofovanja Leona XIII., dné 19. februarja 1893. l., se je med ljubljanskimi bogoslovci ustanovila „Academia Operosorum"; to leto pa je tudi 200letnica „Academiae Operosorum", ki se je 1693 l. ustanovila v Ljubljani. Ta akademija je namerjala člene navajati k znanstvenemu pisateljevanju. Vsako leto so se družbeniki sešli po jedenkrat in so delali načrte za prihodnje leto: držali so se navodila papeža Leona XIII.,

Podmilšak (1895), v isto stroko spada spis „Slovenski koledarji in koledarniki“. Ko je bil kapiteljski vikarij v Novem mestu, je urejal „*Dolenjske Novice*“. V „*Slovencu*“ je 1890. leta nastopil kot jako plodovit in bister pisatelj na zgodovinskem polju. „Listki“ v „*Slovencu*“ razpravljajo srednjeveške božje sodbe (1890), „Sv. Primož in Felicijan v Slovencih“ (1891), „Imena papežev po prerokovanju škofa sv. Malahije“ (1893). Tudi na političnem polju je bil delaven s peresom, kajti štirinajst člankov naslovljenih „Od kod — kako — kam?“ (1891) in „Poglejmo nazaj, da pridemo naprej“ (1894) je prišlo iz njegovega peresa. — Sodeloval je pod raznimi pseudonimi tudi v „*Pomladnih Glasih*“, v „*Slovencu*“, v „*Dol. Novicah*“ in v knjigah „*Mohorjeve družbe*“. Za svoja mlada leta razpolaga z obširnim znanjem, se odlikuje po lepem zlogu in narodnem jeziku.

France Lekše (1862) por. v Pustempolju v župniji Rečica na Štajerskem, je študiral na gimnazijah na Ptuju, v Celju, v Varaždinu in na Reki; bogoslovje pa v Mariboru; kapelansko službo je opravljal na raznih mestih in je sedaj od 1897. l. župnik v Lučah pri Ljubnem v Gornji savinjski dolini. Zanimaje se za jezikoslovje se je napotil na Hrvatsko, in je imel v III. gimnazijskem razredu za slovenščino dobrega profesorja, kateri je staro cerkveno slovenščino učil primerjaje jo z drugimi slovanskimi jeziki; učil se je ruščine in češčine, pa tudi laščine in francoščine. Prvo razpravo je napisal v bogoslovju in ji je dal naslov: „Recimo katero

ki je je dal avstrijskim škofom dné 3. marcija 1891: Quapropter apte et salubriter fuerit, si suae propriaeque ephemerides, veluti pro aris focisque propugnantes, unicuique sint regioni eo modo institutae, ut nulla in re a judicio episcopi abscedant, sed recte studio seque cum ejus conveniant prudentia et voluntate. — Člani so bili: Dr. Aleš Ušeničnik, dr. Opeka, Anton Medved, Josip Vole, Fran Finžgar, Alojzij Stroj, sedaj urednik „*Duhovnega Pastirja*“, Ivan Barlè, Josip Rozman, sedaj tajnik „družbe sv. Mohorja“, Ivan Štrukelj, Anton Hribar, Viktor Steska, Josip Benkovič, ki je društvu napravil pravila. Pisali so v časnike: „*Rimski katolik*“, „*Dom in Svet*“, „*Vrtec*“, „*Slovenec*“ in v knjige „*Družbe sv. Mohorja*“. Razdelili so si predmete; z modroslovjem se peča dr Ušeničnik, z zgodovino Benkovič in Steska, s homiletiko in z otroškimi spisi Stroj, s povestmi in ukovitimi spisi Štrukelj, Finžgar, Barlè, Rozman, boritelj za narodne pravice na Koroškem, kot urednik „*Mira*“, drugi zgoraj imenovani se pečajo s pesništvom. Ta akademija se sme imenovati nekak uvod k „Leonovi družbi“ in se je tudi razšla 1896. l, ko se je ustanovila „Leonova družba“.

o našem pravorečji"[1]), kjer uči, naj se *l* izgovarja kakor *v*; Škrabec je v „*Cvetju*" VIII spis imenoval „korenito razpravo" in dr. Oblak jo je pohvalil v „*Archivu*" XII. Ta uspeh mu je dal pogum, da je pisateljeval dalje, in opažal govorico preprostega ljudstva v tistih krajih, kjer je služboval. V nastopnih letnikih „*Dom in Sveta*" nahajamo spise: „Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in pismu"[2]), „Naš jezik in naša književnost"[3]), „Imena rodbine in svaščine"[4]); zadnja razprava je najpopolnejši spis o tej tvarini v slovenščini, prva dva pa dokazujeta temeljito znanje slovenskega jezika. Pa ne samo jezikovno stran je obdeloval Lekše, nego opisal je življenje in slovstveno delovanje dr. Gasperja Rojka[5]), dr. Križana[6]). 1894. l. se je udeležil shoda krščanskih starinoslovcev v Spletu in potem potoval skozi Hercegovino, Bosno v Beligrad; 1895. l. se je udeležil razstave v Pragi in jo popisal v „*Slovenskem Gospodarju*"; ta spis se je porabil tudi za „*Učiteljskega Tovariša*". Tudi učiteljska lista „*Vrtec*" in „*Popotnik*" imata 1890. l. spise od Lekšeta. Lahko trdimo, da spada Lekše med naše odličnejše mlade jezikoslovce.

III.

Prirodoslovje in narodno gospodarstvo.

Nobena dežela v našem cesarstvu ni tako bogata na raznih pojavih prirode kakor naša slovenska zemlja; na jugu mejí na morje, v zapadu in nekaj na severni strani jo dičijo prirodne lepote planinskega sveta, na vzhodu so ji na diko vinorodne gorice na Štajerskem in Dolenjskem, med planinami in goricami se razprostirajo rodovitne planjave. Pesniki so opevali naše reke, deročo Muro in Sočo, bistro Savo in mogočno Dravo, tujci prihajajo občudovat naša jezera in podzemeljske čudeže kraškega sveta. Od Vodnika počenši do Gregorčiča bi lahko našteli navdušene izraze o lepoti naše zemlje, ki prinaša raznovrstne pridelke, podaje premog, železo, srebro i. dr. Ni torej čudo, da se je lepo število slovenskih

[1]) Dom in Sv. 1888. — [2]) Dom in Sv. 1890, 1891. — [3]) Dom in Sv. 1892. — [4]) Dom in Sv. 1893. — [5]) Dom in Sv. 1893. — [6]) Dom in Sv. 1894.

pisateljev oklenilo te lepe vede, saj je uže pesnik Vodnik bil tudi navdušen prirodoslovec.

Pridružili smo prirodoslovju tudi narodno gospodarstvo, ker sta si te dve stroki v ozki zvezi; navedeni so pa tukaj samo odličnejši zastopniki te stroke, ker smo prepričani, da bi bilo potrebno, naj bi vešč strokovnjak o primerni priliki obdelal to stran našega stremljenja v posebni knjigi. Mali narod stoji pod vplivom mogočnih sosedov in se ne more lahko razvijati, posebno v gospodarskem obziru ne po prirojenih svojstvih, vendar bi bila obširna in temeljita slika jako zanimljiva in poučna.

a)

Simon Robič *) (1824 — 1897) iz Kranjske Gore na Gorenjskem, je kapelanoval v Metliki, v Loškem potoku, v Dobu, v Preddvoru, v Borovnici, v Št. Juriju pri Kranju, od 1874. leta je bil upravnik na Šenturški gori. Zanimal se je za prirodoslovje in imel velike zbirke; največjo je prodal deželnemu muzeju za 1500 gld., katere je določil za dijaške ustanove. Bil je srečen in zadovoljen na Šenturški gori, ker je ljubil prirodo črez vse. Pisal je v „*Novice*“, n. pr. „Kratke popotne črtice polžarja“ [1]), označil Suhadoločkovo dolino kot znamenito gledé raznih vrst polžev [2]), popisal nekatere griče in jarke v vznožju Šenturške gore v geološkem in paleontološkem oziru [3]), pisal o strupenih kačah [4]), o kranjskih mahovih.[5]) Bil je Robič svobodnega mišljenja, dobrega srca in vesele narave.

Dr. Simon Šubic (1830) porojen v Brodéh v Poljanski dolini na Kranjskem, je 1844. l. prišel na gimnazijo v Celju, 1850. l. na gimnazijo v Ljubljani in je tam delal zrelostni izpit, ki se je istega leta vršil prvokrat; potem se je na dunajskem vseučilišču posvetil matematiki in fiziki ter 1856. l. napravil iz tega predmeta izpit z izvrstnim uspehom. 1856. l. je postal suplent na državni gimnaziji v Budi, 1857. l. pravi profesor na višji realki v Pešti. 1861. l. je z drugimi „germanizatorji“ zapustil Ogersko in postal pravi profesor na mestni realki v Rosavi na Dunaju. Tam je zbolel na jetiki. Mož slabotnega telesa se je uže od drugega

*) Dom in Svet 1897.

[1]) Nov. 1882. — [2]) Nov. 1882. — [3]) Ibid — [4]) Dom in Svet 1888, 1889. — [5]) Izvestja muz. društva III. (1893.)

gimnazijskega razreda v Celju moral preživiti sam in je mnogo bede prebil na Dunaju v dijaških letih. Slavna zdravnika Škoda in Oppolzer sta mu svetovala odločno, naj zapusti Dunaj in si drugod poišče službe. Zatorej se je 1864. l. preselil v Gradec in tam od 1864. do 1884. leta služil na obrtni akademiji; med tem je bil 1859. l. imenovan za „extraordinaria“ matematike in fizike na graškem vseučilišču, pa — brez plače. Pod Stremayerjem so ga na Dunaju razglasili za slovanskega agitatorja. 1874. l. se je v Zagrebu ustanovilo vseučilišče, in Šubicu so ponudili profesuro matematike in fizike, a on jo je odklonil po nasvetu Erjavčevem. Jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti ga je z Bleiweisom vred imenovala dopisujočim članom. Dopisaval je v „*Rad*“, dokler je sprejemal slovenske sestavke; ko je pa zahteval hrvatski prevod, je prenehal dopisovati. Mnogo je Šubic pisal v nemškem jeziku.[1]) Jako važne in poučne spise je Šubic objavil v „*Ljubljanskem Zvonu*“, n. pr. „Občni potopi starih in novih dnij (na Sundeških otokih)“ [2]), „Ogenj sv. Elma“ [3]), „Kriva vera o usodnih dneh“ [4]), „Nebeški in podzemeljski ogenj“ [5]), „Pogubni malik sveta“ [6]) i. dr. Svojo novo teorijo gorkote, katero je razlagal v spodaj imenovanih nemških zbornikih, je razlagal tudi v „*Radu*“ jugoslovanske akademije. Šubic je velecenjen sotrudnik „*Dom in sveta*“. Trideset let se je trudil z nabiranjem tvarine za najobširnejši spis „Titansko napadovanje Olimpa“, ki ima biti „Kosmus človeškega duha“: „Na onem svetu zbrani rajnki očaki, prvaki vseh ljudstev in vseh vekov od prve lučice prosvete v Egiptu, Indiji, Kitaju i. dr. do naših dnij, pretresajo med seboj v dialogih vprašanja večnih resnic, vsak po značaju svojega veka in svojega ljudstva.“ Rokopis se nahaja v uredništvu „*Ljublj. Zvona*“. Gosp. Viktor Bežek je pisal avtorju: „Kar se tiče zrelosti in jedrovitosti dela, bi jaz Vaš rokopis najrajše primerjal s poznejšimi Platonovimi najzrelejšimi spisi, kakor ‚Politeia‘. A kaj, ko mi borni Slovenci za to nimamo niti občinstva. To delo je preorjaško za ‚*Zvon*‘; tako, kakor je, bi moralo biti pisano v kakem svetovnem jeziku in založiti bi ga morala kaka akademija ali kak mecenat.“

[1]) Njegovi spisi, natisnjeni v „Sitzungsberichte der k. k. Akademie der Wissenschaften in Wien“ in v „Poggendorfs' Annalen“ se pečajo z novo mehanično teorijo gorkote. — [2]) Lj. Zv. 1883. — [3]) Ib. 1891. — [4]) Ib. 1892. — [5]) Ib. 1892. — [6]) Ib. 1893.

Matej Vodušek porojen 1839. l. pri Novi Štifti blizu Ptuja, prišel je 1869. l. za profesorja v Kranj, 1872. l. v Gorico, 1877. l. v Ljubljano, kjer službuje še sedaj na višji gimnaziji. Opisal je Popoviča in za Rožkov latinsko-slovenski slovar izdelal črki *F* in *L*. Bolj priljubljena tvarina pa mu je zvezdoznanstvo; opisal je prehajanje Venere mimo solnca dné 6. dec. 1882. l., označil Platonovo leto, objavil svoje mnenje o določevanju časa poldnevnika (meridiana) in zemljepisne širjave po solnčnih opazovanjih. Svoje temeljito strokovno znanje v tej vedi je pokazal v obširni nemški knjigi.

*Dr. Jožef Križan**) por. 1841. l. v župniji sv. Križa na Murskem polju, je pohajal latinske šole v Varaždinu, učil se na graškem vseučilišču matematike, fizike in modroslovja; ugodno sta vplivala nanj učitelja Mach in Nahlowsky. Jedno leto je bil suplent v Požegi, 1868. l. je prišel v Varaždin, kjer službuje še sedaj. 1893. l. se je v Varaždinu slovesno praznovala petindvajsetletnica njegovega tamošnjega službovanja. Marljiv sotrudnik je bil Pajkovi „*Zori*“ in „*Kresu*“. V prvem listu se nahajajo ti-le spisi: „Vreme“[1]) „O naši zemlji“, „Spanje“, „Mesec“, „Merkurij“,[2]) „Jupiter“, „Hitrost zvoka“, „Zvezde repatice“,[3]) „Tycho de Brache“, „Solnce“, „Saturn“, „Uran“, „Neptun“, „Hitrost svetlobe“,[4]) „Vzajemno delovanje naravnih močij“, „Zmota očij pri vidu“,[5]) „Gledanje z obema očima“, „Elektrika vzbujena z dotikanjem“.[6]) V „*Kresu*“ je navedel zgodovino mnenj o postanku potresov.[7]) Da bi Slovenci opustili predsodke in vraže gotove vrste, je po zakonih fizike, spektralne analize in astronomije razložil „Severni sij“.[8]) V dušeslovno stroko spadajo spisi: „Nečustveni svet“, „Razvoj predstave duše človečje.“[9]) Obširneje je o dušeslovju pisal v mariborskem učiteljskem listu „*Popotnik*“. Vse te sestavke je potem združil v knjigo „Logika“ 1887. Gledé na terminologijo imajo premagati težave tisti pisatelji, ki orjejo ledino; samo pisatelj ni vselej dosleden, n. pr. rabi izraz: „analitiški“ in „sintetični“ pojmi, potem „razstavni“ in „sestavni“; tudi rabi pisatelj izraz „osnov, i“ namesto

*) Dom in Sv. 1894; Hrvatski Učitelj 1893, 21.

1) Zr. 1872. — 2) Zr. 1875. — 3) Zr. 1876. — 4) Zr. 1877. — 5) Vest. 1874. — 6) Vest. 1875: dostavi „Elektrika vzbujena po atmosferičnih procesih“, ibid. — 7) Kr. 1881; pristavi „Žarenje neba“, Kr. 1884. — 8) Ltp. Sl. Mat. 1874. — 9) Vest. 1873: pristavi „Povstanek godbe in njeno delovanje na ljudi in živali. Kr. 1881.

„osnova, e“, „biten, a, o“ nam. „bistven, a, o“. Opisal je tudi pisateljevanje dveh Slovencev, ki sta živela v Hrvatih, Luke Zime in Francelja[10]). Podpiral je slovenske mladeniče, učeče se na Hrvatskem, oživil v Varaždinu čitalnično društvo „*Dvorano*“ in pevsko društvo „*Vila*“, uvel predavanje in se priljubil tako, da so ga izbrali za poslanca občine Varaždina. Tudi v hrvatskem slovstvu je marljivo delal, v „*Viencu*“, „*Napretku*“, in v gimnazijskih izvestjih objavivši mnogo sestavkov.

Vincencij Borštner (1843) od sv. Miklavža na Štajerskem, profesor na ljubljanski veliki gimnaziji, opisuje v „*Kresu*“ 1881. spektralno analizo kot pripomoček astronomiji, razjasnjuje telegrafska vremenska poročila (1882), naznanja in ocenja Celestinovo „Geometrijo za nižje gimnazije“ (1883).

Dr. Makso Samec (1844—1889) iz Arclina blizu Vojnika na Štajerskem: sekundarij v deželni bolnici v Ljubljani, se je 1871. l. nastanil za praktičnega zdravnika v Kamniku, potem za zdravnika pri železnici v Trstu 1873. l. in 1877. l. zopet v Kamniku, kateremu je tudi županil. Visokošolec je poslovenil ruski roman „Dim“, pozneje „Pomladanske valove“. Zapustivši leposlovno polje, se je obrnil k prirodoslovju, opisal gluhoneme s sodnijskega stališča, podal črtice ob vplivu podnebja na človeški organizem. Večji in s slikami razjasnjen spis je o spektralni analizi.

Jakob Čebular (1845) iz Slatine na Štajerskem, profesor od 1872. l; službuje na goriški gimnaziji; spisal je „Fiziko“ 1882. Jezik je lep in pravilen; v razvrstitvi kemične tvarine bi se bil pisatelj moral bolj ravnati po dotičnih pedagogičnih načelih; slovenskim izrazom bi naj bil povsod dodal nemške.

Josip Celestina (1845) iz Zagorja na Kranjskem, profesor od 1876. l., službujé v Ljubljani je po Močniku 1882. l. „Aritmetiko“, 1883. l. „Geometrijo“ priredil za nižjo gimnazijo. Prelagatelj se ni pretesno držal izvirnika; slovenskim izrazom je pridejan vsakokrat tudi nemški ali latinski, kar se mora odobravati. Vsled tega, ker se je po ministerskem ukazu na nižjih gimnazijah v Kranju in v Rudolfovem in v slovenskih oddelkih ljubljanske gimnazije začela matematika poučevati slovenski, zato je trebalo primernih učil. Prevod je uravnan tako, da se čita kakor izvirno delo.

[10]) Kr. 1885.

Viljem Ogrinec (1845—1883) okrajni sodnik metliški, je bil vsestransko izobražen mož in je za „*Novice*“ mnogo sestavkov spisal iz zvezdoznanstva, n. pr. „Nekaj o luči“, „O utrinkih“, „O solncu“. Posebno pikro je spisana kritika o astronomskih izrazih v Jesenkovi „Zemljepisni začetnici“; v prijetni besedi je sestavil poučno delo: „Nekatere opombe in popravke“ k Dragotina Šavperla spisu „Potovanje po nebu“. (Nov. 1865.) „*Slov. Matici*“ je poslovenil „Astronomijo“ v Schödlerjevi „Knjigi prirode“. — Beseda mu teče gladko, zlog je jasen.

Matej Tonejec (Samostal) (1846—1882) iz Gorjan na Gorenjskem, po izvrstno dovršenem zrelostnem izpitu v Ljubljani 1869. l. vstopil jednoletni prostovoljec v 18. pešpolk, kjer je istodôbno poslušal na tamošnjem vseučilišču predavanja o klasičnem jezikoslovju; ker pa radi slabih gmotnih razmer ni mogel dovršiti priljubljenih mu študij, vstopil je v učiteljišče v Celovec, prebil 1872. l. z odliko izpit za meščanske šole za vse predmete razven risanja in postal suplent na tamošnji realki, potem na dekliški meščanski šoli, 1875. l. na enakem zavodu v Leopoldovem predmestju na Dunaju, kjer je na vseučilišču obiskoval predavanja o prirodoslovju in matematiki, in napravil iz njih izpit 1881. l.; tudi iz brzopisja je napravil izpit. Morda vsled trdega boja za življenje, vsled trpljenja, prestanega v bosenski okupaciji, mu je zdravje začelo pešati, da je umrl v domačem kraju 15. maja 1882. l. Začel je pisateljevati za Stritarjev „*Zvon*“ slike iz priljubljene mu gorenjske strani, n. pr. „Bratovlja peč“, čije nauk se glasi „Spoštujte stare ljudi; šiba božja je dolga, vsacega lahko zadene“. Blažunova mati je pripovedovala v povesti „Za starim gradom“ o kruti grajščakinji. Večina njegovih kratkih in prijetnih povesti pa se vrši v preprostem narodu, v kmetih, s katerimi je Samostal rad občeval, in za katere je mnogo storil v svojem rojstvenem kraju, n. pr. „Na slemenu“; „Črtica iz življenja na kmetih“, slika starega kmeta, ki je bil vesel, če je mogel govoriti s Trojanovim gospodom, ki je rad nabiral cvetlice. Enaka slika je „Starec samotar na novega leta dan“; spretno je popisal „Planšarico in pastirja“, „Predice na Gorenjskem“, „Rudokopa“, „Podgorko“. Prijetno se čita sestavek „Na planinah“ v Stritarjevem „*Zvonu*“ 1879. l. Spis „Baba na Poljanah“ (str. 309) razlaga po narodni pravljici okamenino v pečini nad Kočno na potu iz Javornika

v Bled. Iz prirodoslovja je popisal „Lisici in jazbeca", posebno obširno pa „Strupene kače". Mnogo svobodnega časa je preživel v triglavskem pogorju, ki je je poznal natančno; poznal je mišljenje tamošnjega prebivalstva in je opisaval verno; prijetno se čitajo njegovi popisi in slike, samo omeniti bi bilo, da so nekateri izrazi preveč stereotipni. Bil je vesten učitelj, spoštovan tovariš in plemenit značaj.

Luka Lavtar (1846) profesor od 1873. l., službuje na pripravnici v Mariboru, je spisal za učiteljišča „Občno aritmetiko". Tvarina je primerno razdeljena, jezik lep in razumljiv; knjiga se more rabiti tudi na gimnazijah.

Franc Hauptman (1847) od Sv. Križa nad Kamnico na Štajerskem, učitelj na ženski pripravnici v Gradcu, marljiv sotrudnik „*Popotnika*". Ko ponatis iz tega lista (IV. teč.) je izšla „Fizika" 1884. Pisatelj govori o načinu, kako se naj poučuje prirodopis v prostonarodnih šolah; napotki so jako porabni

Andrej Senekovič (1848) iz Ščavnice na Štajerskem, profesor na veliki realki v Ljubljani 1874—1885; ravnatelj v Novem mestu do 1890. l., odslej ravnatelj na veliki gimnaziji v Ljubljani, (kjer je tudi občinski svetnik), je pisal črtice iz dunajske električne razstave in ocenil Celestinovo „Geometrijo". Samostalno delo je njegova „Fizika" 1883. Sestavljena je knjiga z malimi izjemami po uradnih instrukcijah za avstrijske realke. Podobe so razven jedne vse pravilne; izrazi ugajajo po ogromni večini. Ravno tako je spisal tri izborne učne knjige „Osnovni nauki iz fizike" za meščanske šole.

Dr. Ignacij Klemenčič (1853) iz Trebnjega na Dolenjskem, je 1879. l. v Gradcu napravil doktorat in se istotam habilitoval za privatnega docenta za matematiko in fiziko; postal je 1888. l. v Gradcu izvanredni in 1895. l. redni profesor v Inomostu. Svoje nemške spise je objavljal v zbornikih dunajske akademije in po drugih znanstvenih časnikih. Klemenčič je sotrudnik „*Ljubljanskega Zvona*".

Ivan Šubic (1856) iz Poljan na Gorenjskem, ravnatelj obrtnih strokovnih šol, razklada v obširnem spisu „Rastlinske bolezni" (Lj. Zv. 1887), da prihajajo te bolezni iz mehaničnega poškodovanja ali iz škodljivega vpliva neorganske narave ali pa od rastlin in

živali. Njegove prve sestavke „Zlato“ in „Palme“ nahajamo v Stritarjevem „*Zvonu*“ 1877., in 1878. „O dragih kamenih in biserjih“. (Več. 1885.)

Ferdinand Seidl (1856) iz Novega mesta, učitelj na goriški realki, je primerjal v posebnem spisu toplinske razmere zagrebške in ljubljanske. Pisatelj, ki v Slovencih prvi raziskuje meteorologijo, navaja najpoprej Lambert-Besselovo „Formulo o osnovni motenja oproščeni toplini“, in podaja na podlagi tridesetletnega (sicer ne vsega lastnega) opazovanja v Zagrebu in Ljubljani stalne jednačbe in izračunjene formule, kako se toplina po Kranjskem in Dolnjem Štajerskem preminja z nadmorsko višino. — Temeljita sta njegova spisa: „Osnovna toplina v Ljubljani“ in „O menjavi topline v Ljubljani.“ (Lj. Zv. 1886.)

b)

Slovenci so po svoji ogromni večini kmetski narod; zato so se slovenski rodoljubi koj v začetku preporoda našega naroda brigali za njegovo vzgojo v tej stroki; to nam dokazujejo Bleiweisove „*Novice*“. Mi Slovenci sicer nimamo narodnega in bogatega plemstva: Cojzi, Trpinci in Rudeži so redko sejani, ali vendar so se v „*Novicah*“ oglasili Gustav grof Auersperg [1]), Anton grof

[1]) *Gustav grof Auersperg:* „Žveplo pomoč zoper gnjilobo kmetijskih pridelkov“ (N. 1879). *Baron Bibra* je spisal nekaj opazek o reji bek (N. 1886.) *Anton grof Barbo* k članku: „Kako zeleno krmo ohraniti?“ (N. 1890.) *M. Brežnik*, učitelj: „Dokazi velikega dobička, ako pridelujemo krompir tudi iz semena“ (N. 1873): povedal je, kako dosedanje železne vage s kembeljnom predelati za domačo rabo po novi vagi (N. 1875). *Ljudevit Dimic*, c. kr. nadgozdar, zdaj dvorni svétnik, je spisal obširni potni pouk o Krasu in pogozdovanju Krasa (Nov. 1871), „Kako se odvrne škoda, ki jo sneg dela drevju“ (N. 1886). Med svilorejci se je oglasil tudi *Anton Hrovatin*, duh. pomočnik pri Novem sv. Antonu v Trstu in razložil, kako se prideluje Delprino zdravo seme (N. 1872). *Ivan Hribar*, zastopnik banke Slavije, je podal življenjepis Janeza Dzierzona s sliko (N. 1880). *Mat. Ilovar*, kmet v Paradišču, premišljuje o žalostnem stanju kmetijstva (N. 1880). *Dr. M. Godec*, pomorski zdravnik, pojasnjuje „Ozebo sadnega drevja“. *Gašpar Križnik* objavlja „Narodne pravljice o umnem gospodarstvu“ (N. 1880). *Anton Ogulin* v Novem mestu razlaga, kako je ravnati nograde po toči oškodovane (N. 1873), „Preiskave novega vina“ (N. 1875). 1877. l. se obrača do deželnih in državnih poslancev, da bi se ustavljali zarubljenju pretečemu vsled dolgov (N. 1872). *Jos Lenarčič:* „Pridelujmo oves“ (N. 1887). „Strešna lepnica“ (Dachpappe) 155. „Perutninstvo (N. 1889). *Jan. K. pl. Pihelštajnski:* „Vpliv svetlobe na rastlinstvo“ (N. 1880) ni izviren, nego posnet po dr. G. Heyerju. „Važnost vode za rastlinsko življenje“ (N. 1880).

Barbo, baron Bibra plem. Pukelstajnski. Župniki na kmetih so dostikrat sami posestniki in so na tak način navezani na to, da se bavijo z narodnim gospodarstvom, pred vsem imenujemo Janeza Mesarja na Gorenjskem.

V drugi vrsti so poklicani učitelji pečati se z narodnim gospodarstvom in kmetijstvom; častno mesto med njimi zavzema Matija Rant na Kranjskem; med kmeti samimi so se oglasili pisatelji n. pr. Matija Ilovar v Paradišču in Miha Bizjak v Framu blizu Maribora, od cesarja odlikovan kot izboren sadjerejec; dr. Pavel Turner (Ahasverus I.) je danske in norveške kmete našim stavil v vzgled.

Sčasoma so se začele snovati kmetijske šole, in učitelji na takih šolah so najznamenitejši strokovnjaki v tej stvari. Mej temi se odlikujejo:

Rihard Dolenec, vodja kmetijske šole na Slapu, *Ernest Kramar*, bivši popotni učitelj in vodja kmetijske šole v Gorici; *Gustav Pirc*, urednik treh gospodarskih listov; *Franjo Kuralt*, poprej učitelj kmetijstva v Gorici, sedaj tajnik gospodarskega društva v Zagrebu, *Fran Povše*, mnogoletni urednik „*Gospodarskega lista*“ v Gorici in vodja slovenske kmetijske šole v Gorici, *Viktor Rohrmann* pa *Franjo Šolmayer*.

Tem strokovnjakom se pridružujejo v novejšem času *dr. Josip Vošnjak* s svojimi temeljitimi spisi „Ob agrarnem vprašanji“ („*Letp. Mat. Slov.*“ 1884) in „Socijalni problem in kmetski stan“ (*Letp. Mat. Slov.*“ 1885).

Tudi juristi niso izostali: *dr. Janko Sernec*, odvetnik v Mariboru, je gospodinjam spisal primerno knjigo in v „*Ljubljanskem Zvonu*“ 1886 opominjal k večji zmernosti.

Janez Mesar (1832 -1895) iz Jesenic na Gorenjskem, 1855. l. kapelan v Bohinjski Bistrici, 1861. l. župnik na Bohinjski Beli, 1863. l. na Bistrici. V Bohinjski dolini se je ž njegovim prihodom začelo razumno gojiti lanarstvo, sadjarstvo, živinarstvo, mlekarstvo; njegova zasluga je, da so se v Bohinjskih planinah začele snovati sirarske zadruge. Mesar je bil marljiv načelnik podružnice c. kr. kmetijske družbe v Bohinju.[1]) Pisal je o zboljšanju planinskega gospodarstva[2]), naslikal gospodarske razmere na nekaterih kranjskih planinah.[3])

[1]) Nov. 1887. — [2]) Nov. 1875. — [3]) Ib.

Lovro Mencinger (Golski), župnik na Golem, porojen 1835. l. v Bohinjski Bistrici, priporoča v toplo pisanem sestavku: „Prijateljem sadjarstva za novo leto“ [1]), kmetijske podružnice in šolske vrte [2]); opisal je „Prikazen na Golem“ [3]) (barvano podobo v meglah).

Dr. Josip Vošnjak je po vzgledu Bleiweisovem svojo pozornost obrnil na gmotno stanje slovenskega naroda in Slovencem Čehe postavil v vzgled, n. pr. „Učimo se od Čehoslovanov“ [1]) in povdarjal, da morajo Slovenci najprej postati neodvisni od tujcev; zaradi tega je 1874. l. priporočal „Zadruge z neomejenim poroštvom“. Ker so na Češkem te hranilnice uspevale jako ugodno, se je napotil v Prago poučit se o njih upravi in je omenil [2]), da se brez posebne težave vodijo taki zavodi in da pride na Češkem na 25.000, na Moravskem na 9000 oseb jedna posojilnica, dočim posluje na Kranjskem samo jedna. Z veseljem je naznanil nekoliko let potem, da je posojilnicam znižan davek.[3]) Za naše narodno gospodarstvo je najvažnejši kmetski stan. Napisal je v koledarjih „Družbe sv. Mohorja“ od 1872. do 1890. l. poučnih spisov za ljudstvo, n. pr. „Posojilnice na pomoč kmetskemu ljudstvu“, „Hranilnice in posojilnice na kmetih“, „Proti žganju“, „O koleri“, „Prva pomoč v smrtnih nevarnostih“, „O gospodarskih šolah“. Kako močno ta stran zanima mnogoletnega bojevnika na polju politične delavnosti, se razvidi iz tega, da se je sedaj v pokoju v rojstnem kraju popolnem posvetil narodnemu gospodarstvu, o katerem je tudi obširno razpravljal v „*Letopisih Matice Slovenske*“ v letih 1884.—1888.

Matija Rant (1844) od Sv. Lenarta na Kranjskem, nadučitelj na Dobrovi na Kranjskem, marljivo obdeluje gospodarsko, prirodoslovsko in pesniško polje, prvo stroko s posebnim ozirom na krajevne razmere; glasilo so mu „*Novice*“; kmetski stan v dobrem gmotnem položaju mu je glavni steber vsem drugim stanovom [1]), obrtnijo v trnovsko-vremski dolini priporoča tudi žen-

---

[1]) Nov. 1871. — [2]) Nov. 1871. — [3]) Nov. 1878; to prikazen je popisal tudi Šolmayer, Nov. 1877.

[1]) Sl. Nar. 68, 40; pristavi: „Trgovina z grozdjem na Rusko.“ — [2]) Sl. Nar. 1872, 53. — [3]) „Enketa o propadanju kmetijstva na Kranjskem“, Sl. 1884.

[1]) Nov. 1879, 115; N. 1881, 1884, 1885.

skam za zimski čas[2]), obširno in temeljito opisuje živinorejo v trnovsko-vremski dolini[3]); umnim gospodarjem podaje desetero pravil[4]); Notranjcem priporoča sadjerejo[5]), s katero se je osobito rad pečal, kajti večkrat je učil v „*Novicah*", da je treba pravilno saditi in snažiti sadno drevje in spomladi[6]) za to potrebno ukreniti. Ker pa imajo rastline in osobito drevje mnogo sovražnikov v živalstvu, je klical zoper ogrce „Na vojsko, na vojsko"[7]) in opisal nekatere sadnemu drevju škodljive mrčese[8]). O tem predmetu je posebej izdal „Opis". Ljubljana 1883. Ta knjižica je nastala iz izkušenj, ki si jih je pridobil marljivi pisatelj v večletnem boju s škodljivimi mrčesi. Opisal je posebej velikega ponočnega pavlina (das grosse Nachtpfauenauge)[9]), češnjevega jedrčarja (Kirschkernrüssel-Käfer)[10]), vrbarja ali lesnega črva (Weidenbohrer)[11]) in podal kratke poteze iz splošnega življenja metuljev in gosenic.[12]) Slovesne prilike so mu dale povod, da je izpregovoril važnejšo besedo; v spomin poroke Rudolfa s Štefanijo je nagovarjal Vipavce, naj se trdno oklenejo uprav v ta namen osnovanega „*Vipavskega sadjerejskega društva*"[13]) „sè združenimi močmi za splošni napredek nam in našim naslednikom" kliče 1883. l. v spomin 600letnice.[14]) Odločno zahteva Rant, da naj ljudske šole skrbé za umno gospodarstvo.[15]) Da bi pa tudi preprosti kmet razumel napredek v kmetijstvu, navaja v spisu „Pri sosedu" starikave in napredne kmete razgovarjajoče se o kmetskih zadevah

Rihard Dolenec (1849) iz Podbrdja v Št. Vidu v Vipavski dolini, je 1873. l. postal vodja dež. in vinorejske šole v Vipavi. Poprej je dovršil kmetijske studije v Altenburgu in pohajal sadjerejsko šolo v Klosterneuburgu. Ponujeno mu službo na Tirolskem je odbil in šel na Kranjsko. (Nov. 1873, 135.) V „*Novicah*" 1869 je razložil razvitek čebeloreje od prvega početka do najnovejših časov in je v sestavku „Naprej, čbeloreja slovenska"[1]) priporočal sedem točk v prospeh te stroke. Odgovoril je na vprašanje iz Štajerskega, kako je zboljšati slabò zrno, da je je treba pasteurizirati[2]), pri-

[2]) Nov. 1881, 60. — [3]) Nov. 1881, 100—132. — [4]) Nov. 1882, 217. — [5]) N. 1887, 36. — [6]) N. 8, 437 . . . 73: pristavi: „Nekaj o ajdi in njenem pridelovanji", N. 1882, 24. — [7]) N. 1875. — [8]) N. 1879, 177—249. — [9]) Nov. 1881. — [10]) Ibid. — [11]) Ibid. — [12]) Nov. 1882. — [13]) Nov. 1881. — [14]) Nov. 1883. — [15]) Nov. 1880.

[1]) Nov. 1871; pristavi: „Kako murve obrezovati?" N. 1871, 188; „Skočidoljski panj", N. 1891, 304. — [2]) N. 1872, 92 . . . 193.

poročal sadno drevje saditi ob krajih cesarskih in srenjskih cest [3]), izpregovoril „Prijazno besedo vipavskim kmetovalcem“ [4]) in razložil po nemškem sadjerejcu dr. Lukasu izumljene sadne sušilnice [5]). Ker je „*Gospodarska priloga*“ „*Slovenskega Gospodarja*“ krivo razumela nauk o obrezovanju trt, je on to reč pojasnil po pravilih slapinske šole.[6]) Dolenec priporoča kranjskim vinogradnikom rudečega španjola, modro portugalko in črnega burgundca [7]) in navaja praktična vinograjska orodja [8]); v obširnem sestavku „Študije o povzdigi kranjskega sadjarstva“ [9]) zahteva, naj se goji v pravi meri in po pravem načrtu. Dolenec je izumil sušilnico, čije načrt se razjasnjuje v „*Novicah*“ 1884. 316; deželnim in državnim poslancem je priporočal domače pristno vino braniti proti fabrikantom.[10]) Po francoskih izkušnjah, je rekel, je bakreni vitriol dobro sredstvo proti peronospori [11]), pa je tudi koristno, z žveplom zakajevati vino [12]); omenil je izkušnje z ameriškimi trtami v Bizelju na Štajerskem [13]), razlagal je, katere ameriške trte sadimo [14]), in razjasnil požlahnitev zelenečih ameriških trt.[15]) Spisal je tudi nekaj knjig iz svoje stroke; te so navedene v bibliografiji.

Gustav Pirc (1859) iz Škofje Loke, je pisal spomine iz potovanja po velikih posestvih na Ruskem, Češkem in Šleziji (Nov. 1880). Premala gospodarska omika, slabo denarno stanje in premalo trdne volje so mu tri glavne ovire v napredku slovenskega kmetijstva (Nov. 1880); množina poljskih pridelkov je odvisna od množine redilnih snovij v zemlji (Nov. 1880). Kdo je res ud c. kr. kmetijske družbe na Kranjskem? Vsak, kdor ljubi lepo kranjsko deželo in slovensko ljudstvo (Nov. 1887). „O amerikanski sadni sušilnici in koruzni uši“ (Nov. 1886). V „*Novicah*“ (1884) je temeljito opisal živinorejo na Kranjskem. Izdal je Pirc „Mlekarstvo“ 1884. Knjiga je pisana poljudno pa vendar temeljito in namerava našemu narodu odpreti nove vire dohodkov; večjidel je ponatis iz „Novičnih“ sestavkov pisateljevih (1884). — Pirc je kot tajnik kranjske kmetijske družbe tudi urednik gospodarskega lista „*Kmetovalec*“.

---

[3]) N. 1872, 259 . . . 305. — [4]) N. 1879. 248—304. — [5]) N. 1879, 331 . . . 366; dostavi: „Klic našim deželnim in državnim poslancem iz Vipavske doline“. N. 1881. 19. — [6]) N. 1880, 99. — [7]) Nov. 1884. — [8]) Nov. 1884. 89, 100. — [9]) Nov. 1884. 187 . . . 237. — [10]) Nov. 1885. — [11]) Nov. 1886. 9. — [12] Nov. 1886, 290. — [13]) Nov. 1889. — [14]) Nov. 1890. 106. — [15]) Nov. 1890, 202.

Franjo Kuralt (1849) iz Mengša na Kranjskem, je višjo gimnazijo dovršil v Varaždinu, gospodarsko akademijo v Starem gradu (Ungarisch-Altenburg) (1870—1871). Preslužívši nekaj let kakor gospodarski pristav in oskrbnik na velikih posestvih na Pankovem pri Zagrebu in v Slivnici blizu Maribora je 1874. l. postal učitelj gospodarstva na slovenskem oddelku deželne kmetijske šole v Gorici, in 1878. l. tajnik „*Hrvatsko-slavenskega gospodarskega društva u Zagrebu*“. Po okupaciji Bosne je na željo vojvode Würtenberga prepotoval Bosno in ministerstvu poslal obširno spomenico o ondišnjih gospodarskih odnošajih. Povabljen od bolgarske vlade, da ustanovi v Čiftliku blizu Ruščuka gospodarsko šolo, se sicer ni odzval pozivu, a prepotoval je Bolgarsko, da se seznani s tamošnjimi gospodarskimi odnošaji. Slovstveno je začel delovati Kuralt 1871. l., ko je bil slušatelj na akademiji, in je v „*Novice*“ pisal članke o gospodarstvu; istotam je objavil tudi potopisne črtice o Bosni; v Gorici je bil urednik „*Gospodarskega lista*“. V tem času je „*Družba sv. Mohorja*“ iz njegovega peresa podala slovenskim kmetom jako spretno urejeno knjigo o sadjarstvu. Preselivši se med Hrvate je tam nadaljeval pisateljevanje o svoji stroki. Hrvatom spisana knjiga „Vinogradarstvo“ je 1886. l. prisla na svitlo v Novem Sadu. 1889. l. se je Kuralt napotil na Francosko, da se prepriča na licu mesta, kako Francozi opravljajo svoje vinograde. Njegovo tiskano poročilo o tem potovanju se je razdelilo med kmete in je mnogo pripomoglo k temu, da so se poprijeli kmetje amerikanskih trt. Kuraltov delokrog in vpliv na razvitek vinogradarstva na Hrvatskem povzdiguje tudi koledar, ki ga je 1893. l. začela izdajati tiskarna Kugli i Deutsch, osobito pa dvojica časnikov, koja urejuje uže od 1878. l., namreč „*Gospodarski list*“ in „*Seoski Gospodar*“; oba izhajata v 14.000 izvodih.

Franjo Povše (1845) iz Kresnic v okraju Litijskem, je, dovršivši kmetijsko akademijo v Altenburgu, služboval za ravnatelja na deželni kmetijski šoli v Gorici od 1869.—1885. l. Nato se je preselil v Ljubljano in se je posvetil javnemu življenju ter bil izvoljen državnim poslancem. 1875. l. je ministerstvo Povšetu naložilo, naj preišče goveja plemena v Istri, na Goriškem in na Gorenjskem, in pové, katera plemena so prilična za posamezne kraje.[1]) Poročal je o shodu vinorejcev in o razstavi vin na Dunaju[2]); svilo-

[1]) Nov. 1871, 367—384; prim. Nov. 1881, 73. — [2]) Nov. 1879, 345—417 „Kako na Goriškem sušijo svinjsko meso“. Nov. 1878, 26.

rejcem na Kranjskem priporoča, naj se ustanovi sredstvo za prodajo kokonov.[3]) 1876. l. je imel v Metliki govor o cepljenju trt[4]), 1877. l. je opisal razstavo goveje živine v Celovcu[5]); kmetijske družbe je nagovarjal, naj si izprosijo izdatne podpore[6]), povdarja, da kmet ne sme več gospodariti po starem[7]); nasvetoval je najboljšo od roda do roda stanovitno živino[8]), po vzgledu na Tirolskem in Švicarskem je priporočal mlekarske zadruge.[9]) Na podlagi vestnih statističnih podatkov je narisal natančno sliko o živinoreji na Kranjskem, vso živino je cenil na trinajst milijonov goldinarjev. Urejal je več let „*Gospodarski list*“ v Gorici (glej „Časniki in časnikarstvo“) ter izdal nekaj porabnih knjig za kmete. (Glej bibliografijo.)

Dr. Ernest Kramar (1854) iz Škofje Loke, predstojnik kmetijsko-kemičnega poskuševališča v Ljubljani, priporoča idrijsko rudo (Nov. 80) za gnojilo našemu polju in razklada redilno vrednost planinskega sena. (Nov. 81.) Ta spis je bil objavljen tudi v dunajskem nemškem listu „*Oesterr. landw. Wochenblatt*“ in uči, kako je treba oskrbovati govejo živino. Njegovo večje delo je: „Kmetijsko berilo“. Pisatelj je zajemal iz Bleiweisove „Živinoreje“, iz Kuraltove „Sadjereje“, iz Erjavčevih „Škodljivih živalij“, iz Povšetovega „Umnega Kmetovalca“ in drugih strokovnih knjig. Rokopis je pregledal deželni nadzornik A. Klodič vitez Sabladolski, gledé jezika pa Erjavec. Tvarina je razdeljena tako spretno, da knjiga učiteljem rabi za vodilo in učilo.

Viljem Rohrman (1862) iz Novega mesta, učitelj na kmetijski šoli na Slapu sedaj na Grmu, je v obširnem sestavku „Obdelujmo umno naša polja“ [1]) zahteval, da je treba orati globlje in zemlji dati počitek; prvo točko je obdelaval marljivi sodelavec „*Novic*“ Matija Rant; njegovim nazorom pa je ugovarjal Rohrman.[2]) Povedal je tudi svoje mnenje o odvodenju zemljišč, o kmetijskem knjigovodstvu[3]), o živinski paši v ravninah[4]) in priporočal govedo švicarskega plemena. On navaja tudi rastline[5]), katere provzročajo plodovitost ali rodnost zemlje. Napisal je tudi več samostalnih del (glej bibliografijo), ki so dobro došla slovenskim gospodarjem.

---

[3]) Nov. 1875, 217. — [4]) Nov. 1877. — [5]) Nov. 1877. — [6]) Nov. 1880, 86. — [7]) Nov. 1880, 131, 171; dostavi: „Šota sposobna za nastiljo in gnojitev“, Nov. 1880, 187, 196. — [8]) Nov. 1880, 384. — [9]) Nov. 1880, 242.

[1]) Nov. 1884. — [2]) Nov. 1884. — [3]) Nov. 1885. — [4]) Nov. 1886. — [5]) Ljublj. Zv. 1890.

Franc Šolmajer piše o razorih za odtekanje vode na njivah[1]), o zložbi zemljišč[2]), o uravnavi zemljiškega davka[3]), podaje kmetijske črtice iz Rumunije[4]), toži v dopisu iz Slatine na Rumunskem[5]), da so Rumunci zaprti in nestrpni proti tujim strokovnjakom, popisuje zanimivo gozdove[6]), lov in ribarstvo v rumunskih transilvanskih Alpah; v posebni knjižici je poročal o dunajski razstavi 1873. l. Ker Šolmajer ni bil zmožen slovenskega književnega jezika, so vsi njegovi slovenski spisi prevodi.

Franjo Padar razpravlja v sestavku „O gozdnem varstvu“[1]): 1. skrb za gozdne meje; 2. za seč in semenišče; 3. za gozdna pota: 4. za trebljenje posekanih krajev; 5. za les. Izraža misel, da ne samo visoki davki, nego neprimerno uravnana živinoreja in poljedelstvo provzročujejo propadanje kmetskega stanu.[2]) Franjo Padar je kot oskrbnik državnih sadišč v Postojni 1873. l. v tamošnji nedeljski in ljudski šoli razlagal po štiri ure na teden gospodarske in kmetijske predmete. Na ta način je kranjski deželi povrnil stroške[3]), ki ga je bila poslala na šneperško šolo. Padar v sestavku „Gozdna policija“[4]) hvali vlado, da je namestila gozdne nadzornike.

Frančišek Jančar se je (1820—1889) porodil pri Kuharovih v Črešnjevcih in je prostonarodno šolo pohajal najpoprej pri Sv. Petru, potem pa v bližnji Radgoni, kjer se je vrlo zanj zanimal njegov bližnji rojak Peter Danjko. Ta je nagovarjal stariše, da so bistrega fantka dali v latinske šole; 1841. l. na jesen je vstopil v bogoslovje v Gradcu. Tam se je za njegovega časa toliko Slovencev pripravljalo za duhovski stan, da so čestokrat preglavico delali ravnatelju; zato so kaj radi slovenske duhovnike nameščali na Nemškem, češ, naj se jim ohladi prevroča kri. Tudi njemu se je godilo tako: kapelanoval je v Ottersbachu, v Fladnici, v Kirchbergu ob Rabi, pri sv. Štefanu v Rožni dolini; šele čez osem let je prišel na Slovensko k sv. Lovrencu v Puščavi, potem k Svetinjam blizu Ljutomera in 1850. l. v rojstno župnijo sv. Petra. Radi odločnega narodnega mišljenja so ga tožili nasprotniki, in moral je iti zopet med Nemce v Arvež (Arnfels). Tamošnji župnik, vrli Slovenec Frančišek Vršič, je dosegel s svojim vplivom, da so ga

---

[1]) Nov. 1871. — [2]) Ib. — [3]) Nov. 1874. — [4]) Nov. 1878, 1881. — [5]) Nov. 1883. — [6]) Nov. 1881.

[1]) Nov. 1871, 75 ... 252. — [2]) Nov. 1872. — [3]) Nov. 1873. — [4]) Nov. 1872.

premestili v Ormož, potem k Sv. Miklavžu, kjer je vladika Slomšek izpoznal njegove odlične duševne zmožnosti in ga zagotovil svoje naklonjenosti. A Slomšek je kmalu potem umrl; vestni in nadarjeni duhovnik pa je delal trikrat župniški izpit; zastonj je prosil za župnijo Benediško in Negovsko, ker je bil na glasu za panslavista; užaljen je stopil 1873. l. v pokoj in je na svojem posestvu v Zbigovcih neumorno delal ko naroden gospodar in naroden buditelj. Po stariših je podedoval lep vinograd v Črešnjevcih, katerega je obdeloval tako uzorno, da mu je leto za letom donašal večjih dohodkov. S svojimi prihranki si je v bližnjih Zbigovcih kupil obširno posestvo, da so ga uvrstili med veleposestnike. Povsod, kjerkoli je služil, učil je kmete umnega gospodarstva; minolo je štirideset let, odkar je služboval pri Svetinjah, a sedaj še pripovedujejo Svetinjčani, kako jih je učil o nedeljah popoldne, kako je treba ravnati z gnojem, kako je saditi drevje in trte. Pri Sv. Benediktu ga je podpiral spretni in izkušeni veleposestnik na Drvarji Dominik Čolnik, po domače Jakopič, takrat najslavnejši mož v Slovenskih Goricah (imenovali so ga kralja Slov. Goric). Za časa Jančarjevega službovanja si je Čolnik postavil gradiču podobno hišo, 1864. l. Nekateri narodni prijatelji so brezmejno gostoljubnost Čolnikovo zlorabili v toliki meri, da je poprej imoviti mož umrl pod tujo streho. Sadjerejo sta oba rodoljuba povzdignila na tako višino, da bodo še poznejši rodovi uživali sad njunega truda. Jančar je bil marljiv pisatelj; pisal je o raznih predmetih v „*Zg. Danico*", v „*Slov. Prijatelja*" in v „*Slovenca*" v Celovcu, v „*Slovenski Narod*" in v „*Slov. Gospodarja*". Sporočil je 100 gld., da bo njegova hiša na vedno naročena na „*Slov. Gospodarja*" ali kak drug jednak list. Pisal je tudi v „*Drobtinice*" (1862) in „*Slov. Večernice*" (1866). „*Družbi sv. Mohorja*" je spisal 1866. ter 1869. dve jako porabni knjigi za kmete. (Glej bibliografijo.) Njegovi 1865. l. v „*Novicah*" objavljeni spisi o umni vinoreji so se ponatisnili v posebno knjigo; spisal je tudi „Umnega sadjerejca", ki je izšel v „*Slov. Gospodarju*". Dasi v pokoju živeč ni več pisal toliko radi velikih gospodarstvenih skrbij, pa je občanom v občinskih in gospodarskih stvareh modro svetoval in uspešno pomagal; pogosto je mladeniče in može zbiral okolo sebe jih navduševal za materinščino ter jih učil umnega gospodarstva in politike. Postal je občinski odbornik, blagajnik in tajnik ter načelnik krajnega šolskega sveta pri Sv. Petru. Dokler je živel on, ni imel

zloglasni „orehovski prerok“ veljave. Ko je Jančar legel k večnemu počitku, je dobila nasprotna stranka svobodne roke na škodo narodni stvari. Svoja posestva je sporočil sorodnikom; z glavnico 2200 gld. je ustanovil v dijaškem semenišču mesto za jednega dijaka iz sorodstva ali iz Šentpeterske župnije, in je mnogo sporočil tudi za cerkvene potrebščine. Njegovo geslo je bilo: „Vse naj bode Bogu na čast in ljubemu narodu na korist.“ *)

IV.

Modroslovje.

Spisal *Jos. Benkovič.*

Splošni pregled.

Omikani narodi imajo o modroslovju celo slovstvo, znamenita dela o posamnih modroslovnih vedah, kakor so n. pr. logika, psihologija, noetika, metafizika, etika, estetika itd. Kako slové slavni modroslovci: Aristotel, Platon, Sokrat, Justin, Avguštin, Anzelm, Tomaž Akvinski, Kartezij, Leibniz, Kant i. dr.!

Ob neznatnem slovenskem narodu so šli vsi modroslovni toki v preteklih dôbah neopaženi mimo. Do najnovejših let Slovenci strogo modroslovne vede v svojem jeziku skoro nismo poznali. Sicer se je že v 17. in 18. stoletju predavalo modroslovje tudi slovenskim modroslovcem in bogoslovcem v semeniščih, a le v latinskem in nekoliko tudi v nemškem jeziku. Kar se je o tem pisalo, je bilo narodu neumljivo, nepristopno.[1])

Kolikor imamo Slovenci modroslovnega slovstva, je vse tako novo, da smemo reči o njem, da je komaj tiskarski stroj zapustilo. Šele pred malo leti so nam nekateri učenjaki določili posamne modroslovne pojme in izraze ter spopolnili „*Znanstveno terminologijo*“, katero je „*Matica Slovenska*“ 1880. l. v posebni knjigi poklonila svojim članom.

---

*) Podatke o tem vzornem rodoljubu in narodnem gospodarju imam od č. g. M. Slekovca, župnika pri Sv. Marku pod Ptujem.

[1]) David Verbec je pisal „De Logica, libri II“, „De temperamentis“ etc. — Josip Prešeren: „Idea Sapientis“. — J. Sig. Popovič: „Untersuchung vom Meere“ etc. — Jezuit A. Ambschel: „Dissertatio de centro gravitatis“, „Dissertatio de motu“ etc.

Ker je modroslovje v najtesnejši zvezi z bogoslovjem, zato so se tudi v slovenskem narodu s to vedo bavili največ duhovniki, ki so poleg bogoslovnih napisali nekaj modroslovnih del. A modroslovcev, kakoršnih imajo nekateri narodi, ki so s svojimi duševnimi proizvodi pokazali nova pota, otvorili nove struje, Slovenci nimamo.

Glavni zastopniki modroslovja so: dr. Frančišek Lampe, dr. Anton Mahnič, dr. Ivan Krek, dr. Josip Pavlica in dr. Aleš Ušeničnik. Med svetnimi modroslovnimi književniki, ako ne upoštevamo nekaj estetičnih razprav, moramo imenovati prof. dr. I. Križana, ki je v „*Zori*“, v „*Vestniku*“ in „*Popotniku*“ objavil več spisov o modroslovju in 1887. leta dal na svetlo v posebni knjigi „*Logiko*“, ponatisk iz „*Popotnika*“.

Pisatelji.

Dr. Frančišek Lampe se je porodil 23. februarija 1859 v Črnem Vrhu nad Idrijo. Po izvrstno dovršenih gimnazijskih in bogoslovnih študijah je bil 1881. l. posvečen v mašnika. Pozneje je študiral v Gradcu, kjer je bil promoviran doktorjem bogoslovja in modroslovja. Ko je bil par let podvodja v ljubljanskem semenišču, je za dr. Čebaškom postal ravnotam profesor dogmatike (1885). Prav tedaj kmalu po smrti kanonika dr. Gogale je prevzel vodstvo novoustanovljenemu deškemu zavodu Marijanišču, katerega v učnem in v gmotnem oziru oskrbuje še sedaj. Lampe je jeden najbolj delavnih in žilavih, najbolj požrtvovalnih in vsestranskih slovstvenikov slovenskih. V sebi spaja skoro vse stroke: bogoslovje, modroslovje, zgodovino, leposlovje, pesništvo itd. V vsem tem se je že poskusil, a glavni predmet mu je vendar-le modroslovje z bogoslovjem. Pisateljeval je že kot dijak v Alojzijevišču v domač list „*Domače Vaje*“. Za „*Letopis Slov. Matice*“ 1877. l. je spisal „O starem rimskem malikoslovju sploh“ s podpisom F. L. Črnogorski. V semenišču je kot bogoslovec med tovariši ustanovil 1881. l. bogoslovsko pisateljsko „*Cirilsko društvo*“, ki deluje še sedaj. Vsak teden po jedno uro se shajajo cirilski člani k sejam, kjer ta ali oni čita svoj spis, in čitanju sledi ocena. Mnogo teh izdelkov so objavili „*Glasi*“, „*Drobtinice*“, „*Vrtec*“, „*Dom in Svet*“, „*Zgod. Danica*“, „*Slovenec*“, knjige „*Družbe sv. Mohorja*“ itd. — Leta 1891. je tedanji načelnik cirilskih sej, Viktor Steska, dal na svetlo prvi zvezek „*Pomladnih Glasov*“,

zbornik poučno-zabavnih spisov posvečen slovenski mladini. Poslej so ljubljanski bogoslovci vsako leto za piruhe poklanjali slovenski deci te plodove „*Cirilskega društva*“. Ocena vseh letnikov se je glasila zelo ugodno. Prva leta svojega pisateljevanja je bil dr. Lampe zelo marljiv sotrudnik „*Zgod. Danice*“. Leta 1882. in 1883. je pod zaglavjem „Vevnica“ razpravljal o omiki, o učenosti in učenjakih, o duhovskem stanu itd. Leta 1884. je priobčil devet poglavij o „Modroslovju“. Kritične in kulturno-zgodovinske članke je pisal tudi za „*Slovenca*“ in za druge liste. Ko se je dr. Jeglič preselil v Serajevo, prevzel je dr. Lampe uredništvo „*Glasov katol. družbe*“, katere je pa 1887. l. prekrstil v „*Drobtinice*“; okoli njih je vsako leto zbral nekaj pisateljev. Sam je sodeloval z različnimi spisi, n. pr. 1884. l. „Delo Metodovo“; 1885. l. „Ciril in Metod vzornika pisateljem“, „Naša trobojnica“, „Pomoč v skušnjavah“; 1886. leta „Resni dnovi“, „Ob začetku sv. leta“ itd. — „*Drobtinice*“ so prinesle izpod njegovega peresa životopise 1889. l. „Župnik Ivan Belec“ in „Ljudevit Perona“; 1893. leta „Sv. Oče Leon XIII.“; 1892. l. pa „Besedo o prvem slovenskem katoliškem shodu“. Marljivo je sodeloval tudi v knjigah „*Družbe sv. Mohorja*“, n. pr. 1883. l. „Trojni strup za naše ljudstvo“; 1884. leta „Dr. J. Kriz. Pogačar“; 1888. l. „Dr. Jan. Gogala“. Odbor „*Družbe sv. Mohorja*“ ga je naprosil, naj spiše Mohorjanom „*Zgodbe sv. pisma*“. V to svrho je 1891. l. potoval v Palestino, da si je osebno ogledal sv. deželo in Egipt. Potovanje je opisal nekoliko v „*Dom in Svetu*“, obširneje pa v knjigi „*Jeruzalemski Romar*“, katero je izdala družba 1892. in 1893. leta Leto dnij pozneje je začelo izhajati v založbi „*Mohorjeve družbe*“ njegovo največje in krasno delo „*Zgodbe sv. pisma*“, o katerem več na drugem mestu. Leta 1887. — 1889. je pisal „*Apologetične razgovore*“, katere je prinašal „*Duhovni Pastir*“ v posebni prilogi. Prvi del razpravlja o človeku, drugi del pa odgovarja na vprašanje: „Ali je Bog?“

„Tukaj ne govorim o vsakdanjih nazorih“; — pravi v predgovoru, — „v mislih imam najvišje nazore, ki jih ima človeštvo. Naš um želi zvedeti, kaj je svet, kaj je človek, odkod je in kam gre? Odgovor na taka vprašanja mora biti resničen, ker ta vprašanja so najvišja pa tudi najvažnejša. Ž njimi se je pečal v vseh časih človeški um, s takim delovanjem je iskal resnico..“

L. 1890. je v isti obliki pisal „*Obrambne govore*“: 1. Slovenskemu narodu, 2. Slovenski duhovščini, 3. Slovenskim rodo-

ljubom, 4. Narodnost slovenske duhovščine, 5. Za kaj se gre?, 6. Mir in sprava.

„Misli teh govorov so se rodile v onem času, ko smo Slovenci — ni še dolgo tega — imeli hude notranje boje. Namen teh govorov je, da bi se obzorje razjasnilo in da bi se vzbudila na vseh stranch močna želja po miru. Pač treba vedeti, kako moremo skleniti mir in na kakšni podlagi utrdimo narodu stalno edinost . . . Dobro bi bilo napraviti tu pa tam na deželi shode: tu bi se domenili o takih rečeh, katere delajo veliko razburjenost, zlasti vsled ostre pisave časopisov . . . V obče naj bi časniki delali odločno, naravnost, vendar zmerno. Smešno, vendar kvarljivo je, ako se v časopisih razpravljajo na široko in pretirano take malenkostne, zasebne, ničvredne stvari, da bi jih v navadnem pogovoru nihče ne omenjal . . . . . Sestavljalca teh govorov bi veselilo neizrekljivo, ako bi kaj pripomogel do miru. A zakrival nisem nikakor, kakšen si mislim pravi mir. S samo popustljivostjo ga ne dosežemo nikdar: le jasnost, krepkost v načelih, miloba pa in bratovska prijaznost v obliki ta nam pomore do sloge in do večje narodove sreče.“

Leta 1888. je osnoval nov leposloven list „*Dom in Svet*“. Po vsebini in obliki zelo neznatni listič je naraščal leto za letom v vsakem oziru. Kmalu je začel prinašati tudi ilustracije, s katerimi si je pridobil zlasti mnogo zaslug in prijateljev. Odlikuje se po životopisih in portretih slovenskih in sploh slovanskih pisateljev ter drugih slavnih mož. Tudi popisi in slike raznih slovenskih in tujih krajev mu dajo posebno ceno. Urednik sam je napisal za svoj list mnogo modroslovnih in drugih znanstvenih razprav, potopisov in životopisov slovečih môž ter 1890. l. nadaljevanje J. Ogrinčeve povesti „Enaki in različni poti“. Važnejši urednikovi spisi v „*Dom in Svetu*“ so: 1888. l. „Lepota in nravnost“; 1889. l. „Vede v sedanjem času“, „Šola in življenje“; 1890. l. „Schopenhauer“; 1891. l. „Pogovori“, „Slava Avstriji!“, „Avstrijska vojska na Laškem 1866. leta“; 1892. l. „Naš jezik in naša književnost“; 1892. in 1893. l. „Na Jutrovem“ ; 1893. l. „Učitelj in vzornik v vedi in umetnosti“, „O tiskanih slikah“; 1894. l. „Potovanje križem jutrove dežele“, „Mateju Cigaletu v spomin“; 1897. l. „Cvetje s polja modroslovskega“ itd. Dr. Fr. Lampe, odbornik in podpredsednik „*Matice Slovenske*“, je tudi njen dejanski sotrudnik. V tem književnem zavodu skoro on jedin zastopa modroslovje. Leta 1886. je v Letopisu objavil študijo „Spomin“; 1887. l. je izšel v posebni knjigi „Vvod v modroslovje“; 1889. in 1890. l. pa „Dušeslovje“. Druga modroslovna dela bodo še sledila: logika, noetika, metafizika, etika, estetika.

V predgovoru svojega „Vvoda“ piše med drugim: „Moj namen je bil: umevno učiti, in ne: razkladati kak pristransk modrosloven nauk. Stališče tega delca je obče-modroslovno: na to nepristransko, visoko stališče postavil bi rad tudi cenjenega čitatelja... Povsod sem se skušal ogibati jednostranosti, predsodkov in nenavadnih nazorov: med dvema skrajnima nazoroma je srednja pot najboljša. Modroslovje je nekoliko več, kakor delo samo jednega moža in najsibode kdor koli. Zato sem mnogokrat stopil na stališče kulturnega zgodovinarja, ki opazuje in ocenjuje vse duševne proizvode narodov jednako, bodisi umetnostne, bodisi vednostne. Prav zato, ker sem želel podati občinstvu rabno knjigo, ni natlačena s strogo znanstvenim blagom, kakor so knjige, ki se pečajo s posameznimi deli modroslovja.“

Vsebina tega „napredujočim Slovencem“ namenjenega, stoindevetdeset strani obsežnega dela je: pojem, predmet, metoda, zgodovina modroslovja, modroslovje v vedah in v življenju ter kratek pouk, kako se je treba modroslovja učiti.

V predgovoru k „Dušeslovju“ pravi med drugim: „Naloga moja je bila, da podam Slovencem knjigo, ki bi bila v sredi med strokovnjaškim in med poljudnim delom; le taka ustreza večini Matičarjev . . . Težavnih dušeslovnih preiskovanj, s kakoršnimi se lahko bavijo pisatelji velikih narodov, nisem smel nakopičiti v knjigi; saj šele začenjamo. — Vendar lahko rečem, da ima ta knjiga tudi v primeri z drugimi knjigami iste vrste znanstven pomen. Izveden dušeslovec se bode prepričal, da sem hodil po trdni, pa tudi kolikor toliko novi poti, da sem hotel duševnemu delovanju seči do dna in je razložiti jednotno, dosledno . . . . Lahko rečem, da sem hotel Slovencem podati izvirno delo; kar sem spoznal za resnično, ali kar se mi je zdelo najbolje, to sem zapisal.“

To Lampetovo delo je temelj modroslovni književnosti v Slovencih. Zasnovano je srečno. Snov je dobro izbrana in izvrstno obdelana; jezik je modroslovski dovršen in lahko umljiv. Le nekatere pojme je neukim čitateljem premalo pojasnil. Opira se na Aristotela in na krščanske modroslovce ter zavrača nauke protikrščanskih modroslovcev, n. pr. Kartezija, Kanta i. dr. Knjiga je Slovencem res nova, ker ni preprost prevod tujega dela, temveč samostojen plod obilega truda. Odlikuje se od mnogih dušeslovnih knjig v tem, da druži v sebi stara neovržna načela z vednostnimi pridobitvami nove dôbe. — Vsi Lampetovi spisi se odlikujejo po lahkem in zato prikupljivem slogu in po pravilnem jeziku. Gledé na vsebino je pa seveda ločiti med takimi spiski, katere je spisal za dnevne potrebe o dnevnih vprašanjih, in med takimi spisi, katere piše na čisto znanstvenem ali umetnostnem stališču. Velike zasluge si je pridobil dr. Fr. Lampe, ker je z „*Dom in Svetom*“

vpeljal celo vrsto mladih močij na slovensko slovstveno polje in je s svojim peresom in zgledom v Slovencih zbudil zanimanje za modroslovje.

Dr. Anton Mahnič.[1]) Porodil se je v Kobdilju na Goriškem 14. septembra 1850. l. Po izvrstno dovršenih gimnazijskih in bogoslovnih študijah je bil 30. avgusta 1874. l. posvečen v mašnika ter par let potem promoviran doktorjem bogoslovja. Nato je služboval skoro dvajset let v goriškem malem semenišču, najprej kot prefekt, pozneje pa kot ravnatelj. Leta 1880. je postal profesor bogoslovja, prevzemši stolico sv. pisma novega zakona. Po neumornem, skrajno požrtvovalnem petnajstletnem delu na polju slovenskega slovstva je bil 30. novembra 1896. l. prekoniziran za škofa na otoku Krku in je (7. februarija 1897 posvečen) svojo škofijsko stolico zasedel 25. marca 1897. l. Velenadarjen, izboren dijak je že v malem semenišču pokazal svojo živahnost, povzetnost in jeklenost. Zastavil je pero in z nekaterimi tovariši-gojenci ustanovil v zavodu domač listič „*Vrt*“, za katerega je sam največ napisal. Bavil se je zlasti z bogoslovjem, modroslovjem in z zgodovino. Stoječ na čelu malemu semenišču je navajal gojence tudi k pisateljevanju. Najprej je pisal razne latinske članke v goriški škofijski list „*Folium Periodicum*“, ki so se odlikovali po posebni jedrnatosti in ognjevitosti. Na slovenskem književnem polju se je prikazal dopolnivši trideseto leto svoje starosti. V „*Kresu*“ je 1881. l. objavil kratek spis „Kako je Kobencelj na Dunaj sir nosil?“ Ko je 1881. l. pesnik Simon Gregorčič poklonil slovenskemu narodu prvi zvezek svojih „Poezij“, ocenil ga je dr. Mahnič v listku „*Slovenčevem*“. Dočim so se vse druge kritike glasile zelo ugodno, je dr. Mahnič našel v raznih pesmih n. pr. „Človeka nikar!“, „Nevihti“ itd. mnoge protikrščanske misli. Izvajal je iz njih take ideje in sklepe, kakoršnih katoliški duhovnik - pesnik ni mogel namenoma učiti. S to kritiko je obrnil dr. Mahnič pozornost vsega slovenskega razumništva na svojo osebo. Zadel je na odpor skoro v vseh slovenskih glasilih. Pesnik sam mu je odgovoril v vezani besedi 1882. l. v „*Zvonu*“, kjer je dodal nekak komentar svojim poezijam. V „*Slovencu*“ samem je goriški profesor Hilarij Zorn objavil

[1]) „*Katoliški Obzornik*“ 1897. l., str. 11—21. Dr. J. Pavlica: „Duhovnemu očetu slovó in naročilo.“ — Dom in Svet 1898, 183—184. — Koledar družbe sv. Mohorja za 1899. l., 37—38.

svojo oceno, s katero je Gregorčiča branil pred Mahničem. Ta literarni boj se še dolgo ni polegel. Mahnič si je nakopal s tem srd večine slovenskega razumništva. Ž njim so soglašali le nekateri goriški in kranjski duhovniki. — Kmalu potem je začel „*Slovenec*“ prinašati njegov zgodovinski roman „Zadnji samotar“, čegar dejanje se vrši v jožefinski dôbi. V njem pojasnuje, kako se je v slovenski narod zanesel protikatoliški duh. Sledila je nekaka študija v obliki pisem „Indija Komandija“, v kateri je z bridko ironijo bičal hibe sedanjih naših političnih odnošajev. Novo pozornost so vzbudili nanj „*Slovenčevi*“ listki 1884. l., ko je pod zaglavjem „Dvanajst večerov“ razpravljal v obliki pogovorov o raznih modroslovnih vprašanjih, n. pr. o skepticizmu, o lepoti, o umetnosti, o vzgoji, o svetožalju, o Prešernu in Stritarju itd. Ta spis je ponatisnil 1887. leta v posebni knjigi „Dvanajst večerov. Pogovori doktorja Junija z mladim prijateljem“.

„Povod tem pogovorom — piše pisatelj, — je dalo potovanje v Rim, ki je lepim umetnijam prvo svetišče na zemlji. Današnji vek se naglo in različno razvija. Zato treba omikancu ustvariti si lastno, neodvisno stališče. Skepticizem izpodjeda temelj krepkemu duševnemu napredku, lenobnost v resnem mišljenju dela nas vedno nesposobnejše o življenju in njegovih prikaznih prav soditi. Skepticizem je poguben, nenaraven; človek je ustvarjen, da spozna resnico. Tudi omikanemu Slovencu je treba stalnih, jasnih načel, ker naše slovstvo se je v poslednjem času zelo razvilo, a njegovi proizvodi se jako različno, celo nasprotno sodijo. Taka načela razjasniti in utemeljiti je namen tem pogovorom.“ — V predgovoru pa pravi: „Kdor se količkai ogleda po našem slovstvenem polju, mora priznati, da se tu že več let bíje boj o najvišjih načelih, od katerih je konečno odvisen ves duševni razvoj človeštva. Le kdor hoče slep biti, more ta boj in njegovo važnost prezirati. Moj namen torej in želja je, da s to knjigo vsaj nekoliko pripomorem v pojasnjenje onih načelnih vprašanj, ki so posebno v leposlovju odločilna. Ako najde ta knjiga pri Slovencih prijazen odmev, mi bo to v spodbudo, pričeto delo nadaljevati ter počasi ustanoviti nekako slovstveno-kritično biblioteko — resnici v obrambo.“

Po teh spisih je postalo Mahničevo ime eno najbolj popularnih med Slovenci, a le po odločnem hudem odporu proti onim načelom, katera je utemeljeval in razvijal. Silen časnikarski hrup je nastal, ko je 1888. l. začel izdajati svoj znanstven list „*Rimski Katolik*“. Kot sotrudniki so pristopili duhovniki: dr. Josip Pavlica, dr. Ivan Jurič, Ignacij Kralj, Anton Črv, Ivan Kokošar, dr. Frančišek Sedej, jezuit dr. Josip Lassbacher, dr. Aleš Ušeničnik, dr. Andrej Pavlica, Josip Grilanec, Alfonz

Levičnik (r. 1869), o. Angelj Mlejnik (r. 1865), o. Ecchiel Jurinič, o. Severin Fabiani (rojen 1866), M. Mihaeljev, T. Šimonov, Ivan Zimski, Vaziljev, Borodinov, M. Seigerschmied, Ciriljev i. dr. — Največ in najbolj temeljitih člankov je napisal dr. Mahnič sam. Smelo trdim, da toliko po obsegu in vsebini znamenitega v tako kratkem času ni napisalo mnogo slovenskih pisateljev. Lotil se je vseh aktuelnih javnih vprašanj, ki so se ali iz tujine zanesla med Slovence, ali pa se v Slovencih samih razvila. Pisal je tako jasno, odločno, živo in ostro, da je vsak članek provzročal hrup. Svoje nazore je razvijal tako določno, da smem reči: ob vsakem njegovem stavku se je občinstvo cepilo v dva nasprotna si tabora. Razpravljal je razna socialna, narodna, cerkveno-politična ali strogo politična, estetična in druga modroslovna vprašanja. Jako strogo je ocenil Stritarja, Trdino, Aškerca, dr. J. Vošnjaka, dr. J. Tavčarja, Levstika, Marico i. dr. Turgenjeva je opisal po njegovih lastnih pismih. Obdelal je pedagoga Komenskega in dr. Lindnerja; opisal znanega češkega rodoljuba Jana Lego. Ostro je poprijemal J. Scheinigga ocenjujoč njegovo „Zbirko narodnih pesmi koroških Slovencev“ 1889. l. Dr. Mahnič je v „*Rimskem Katoliku*“ polemiziral z vsemi sodôbnimi slovenskimi časniki, ki so zastopali in širili svobodomiselna načela. Zoper „*Zvon*“ je n. pr. naperil članke: 1889. l. „Ljubljanski Zvon in slovenska duhovščina“, 1890. l. „Zvonovim leposlovcem še nekaj“, „Naši realisti pa realizem“ itd. Glavno ost je obrnil zoper političen dnevnik „*Slovenski Narod*“, n. pr. 1889. l. „Z liberalci — nikake zveze; k večemu kompromis!“ „Politika uspeha in nasledkov pa Slovenci“; 1890. l. „Smejo-li tudi duhovni politikovati?“ „Katoliški škofje pa politika“, „Narodno prvaštvo“, „Katoliški duhoven pa volitve“, „Politična zrelost“; 1891. l. „Evangelij miru in sprave ali najnovejša stranka na Slovenskem“, „Škofje pred sodiščem javnega mnenja“ itd. — Hud boj je bil zoper „*Edinost*“ in „*Soča*“, n. pr. 1891. l. „Ljudski poslanci, — pa ljudska in božja volja“ i. dr. V učiteljskem glasilu „*Popotniku*“ se je oglasil dr. Romih zoper Mahničeve nazore o vzgoji in politiki; Mahnič mu je odgovoril v ostrih replikah. Ko je povodom znane afêre v Podragi „*Slovanski Svet*“ delal za odpad v razkol, oglasil se je Mahnič 1889. l. z razpravo „Razkolniška propaganda Slovanskega Sveta“ itd. Celo vrsto razprav je napisal o slovenskem dijaštvu, zlasti zoper tedanje dijaško

glasilo „*Vesna*“; n. pr. 1893. l. „Sumljiva znamenja v slovenskih akademiških in dijaških krogih“, „Vesna, nje okrožje in nje ozadje“, „Dijaško gibanje na Slovenskem“; 1894. l. „Naš list pa slovensko dijaštvo“; 1895. l. „Nekaj o verskih nazorih naših akademiških radikalcev“ itd. „*Rimskemu Katoliku*“ je 1891. l. dodal posebno dijaško prilogo, kjer je objavljal boljše dijaške pisateljske poskuse, n. pr. „Kdo je značajen?“ „Kakšno mora biti pravo prijateljstvo?“ „Katera je prava ljubezen do domovine?“ „Moč človeškega govora“, „Zakaj so stari Rimljani zmagali svet“ itd. itd. A dijaška priloga je kmalu prenehala izhajati, ker je šolska oblast „*Rimski Katolik*“ dijakom prepovedala naročati in čitati. Akademikom je dr. Mahnič razpisaval nagrade za najboljše modroslovne razprave o predmetih, katere je sam določil. Tudi te spise je prinesel „*Rimski Katolik*“ v prilogi, n. pr. „Izvestnost človeškega spoznanja“ (dr. A. Ušeničnik), „Kako važnost ima Kantov nauk o sintetičnih sodbah a priori za naše spoznavanje“ (dr. A. Pavlica), „Stara klasiška pa krščanska umetnost“ (Iv. Žmavc), „O naravnem pravu“, „Razmerje med državo in cerkvijo izvirajoče iz naravnega reda“ itd. — Ta kratki opis Mahničevega slovstvenega delovanja nam priča o njegovi izredni nadarjenosti, živahnosti in neustrašenosti, s katero je hotel vplivati na razvoj sodôbnih slovenskih javnih razmer. Ni še prišel čas, da bi mirna in trezna sodba o dr. Mahničevem delovanju našla tudi miren in trezen odmev. Da tega nenavadnega moža umemo prav, treba dobro poznati razvoj slovenskih odnošajev pred njegovim nastopom v javnost, zlasti pa od 1870. l. dalje. Vsa krivda, ki se Mahniču predbaciva, vršiči v očitanju, da je on zasejal prepir med Slovence, ker je narodnost proglasil kot poganstvo. Kdor hoče izvedeti, kaj se mu je vse očitalo, čita naj sovražne mu časnike istih let ali pa rdeče ovitke „*Rimskega Katolika*“, na katerih je ponatiskaval nekatera očitanja! — Kdor pozna razvoj slovenskega narodnega življenja v zadnjih petdesetih letih, priznati mora, da prepira v naš narod ni zatrosil dr. Mahnič. Slovenski narod, ali pravzaprav le njega prvaki so bili razcepljeni v dva odločno si nasprotna tabora že tedaj, ko slovenska javnost o Mahniču nič ni vedela. Kako se je razvijalo in reševalo naše narodno vprašanje od 1848. l., zlasti pa od 1868. l. dalje, o tem obširneje tu pisati ni umestno. Kaj pa je značil oni ljuti vihar za načela, ki je v letih 1872—1875 celo Slovenijo rozdvojil in priklical poleg raznih drugih listov tudi

„*Slovenca*“ v življenje? Načelno je bil ta razpor isti, kakoršnega je našel dr. Mahnič, ko je tudi on stopil na slovensko pisateljsko „bojno“ polje. Razlika je bila le ta, da tedaj oni pojmi, ki so se v javnosti največkrat ponavljali, niso še bili dovolj pojasnjeni in določeni. Za par let se je ta prepir polegel, ker so prišli zopet Nemci na krmilo. A svojih načel ni popustila niti ena niti druga slovenska stranka. Dr. Mahnič pa je vsemu političnemu proticerkvenemu gibanju na Slovenskem vkljub glasno in odločno zaklical: „Do tukaj in ne dalje!“ Seveda je tako samozavestna beseda doslej skoro nepoznanega moža morala zbuditi pozornost in pri nasprotnikih tudi odpor. Priznati moramo, da prvi korak Mahničev na polje slovenskega slovstva z oceno Gregorčičevih poezij ni bil srečen. Kritika je bila preostra, ker je v izvajanju posledic šel predaleč. In ta prvi njegov nastop v javnost proti „ljubljencu“ slovenskega naroda mu je odtujil skoro vse duhove. To je bilo krivo, da se poslej njegovim spisom in delom ni prisojal pravi pomen, in so njegovi nasprotniki menili, da ga z golim zasmehovanjem onemogočijo pri občinstvu. Poznejši njegovi spisi, zlasti „Dvanajst večerov“ in še bolj „*Rimski Katolik*“ so mu pridobivali vedno več somišljenikov zlasti med duhovščino. O tem pričajo mnoge zaupnice, katere je prejemal za časa najhujših napadov. V ljubljanskem knezu in škofu dr. M i s s i i je našel najkrepkejšo moralno oporo in zaslombo. Ko so koncem 1887. leta škofje goriške metropolije izdali celo skupen pastirski list zoper svobodomiselno slovensko časnikarstvo, imenoma zoper „*Slovenski Narod*“, tedaj je bila kriza prav za prav že rešena, razmere do cela jasne. Nekaj mesecev po tem dogodku se je oglasil „*Rimski Katolik*“ s prvo številko. — Najlepši sad njegovih trudov je bil prvi slovenski katoliški shod v Ljubljani 1892. l. Temelj shodu pa je vložil Mahnič s svojim glasilom, in shod sam je skušal položiti temelj vsemu poznejšemu versko-narodnemu gibanju in delu na Slovenskem. Mahničevo „treskanje“, ako hočemo tako nazvati njegovo vztrajno in odločno delo, je pregnalo megle in oblake s slovenskega duševnega obzorja, da je postalo v nekaterih letih na vse strani jasno, pri čem da smo. Dotlej so bili pač med narodnjaki že marsikaki načelni boji v versko-narodnih vprašanjih, a le od slučaja do slučaja, ker stališče ni bilo še določeno, pojmi še ne zadostno raztolmačeni. A Mahnič je sestavil nekak sistem slovenskemu kulturnemu in političnemu delovanju

po pristnih krščanskih načelih, ki bo služil poslej katoliškim Slovencem kot temelj njih versko - narodnemu stremljenju. To smemo smatrati kot glavno zaslugo Mahničevo. Mahniča moramo šteti med prve slovenske pisatelje, ne le po množini njegovih del, temveč tudi po obsežnosti in jedrnatosti spisov. Osem letnikov „*Rimskega Katolika*“ je do malega sam napolnil. In skoro vsa njegova dela ohranijo trajno vrednost. Ideje, katere je razširjal in utemeljeval, so krščanske ideje; zato bodo v Slovencih našle vedno dovolj somišljenikov, ki jih bodo dejansko izvrševali. Mahnič je veliko sodil o naših javnih odnošajih; še več pa so drugi sodili o njem. On je čital, upošteval in premotril tudi glasove svojih nasprotnikov; a ti so ga sodili največ, ne da bi čitali njegove spise in premotrili njegova dela. Je-li mogla potem biti ocena nepristranska? Mahničevo pero je bilo večkrat skrajno ostro in celo izzivajoče, a do strasti osebne mržnje se ni ponižalo nikoli.[1]) Le žal, da se pa z nasprotne strani ni znala vselej ločiti oseba od načel. Teden dni pred imenovanjem za krškega škofa je dr. Mahnič po mnogem trudu oživotvoril slovensko „*Leonovo družbo*“, ki ima smoter gojiti vede in znanosti med slovenskimi razumniki, in to na podlagi katoliške vere. Leta 1896. dné 19. novembra, se je vršil prvi občni zbor v Ljubljani. Ker je dr. Mahnič kot novoimenovan škof prenehal izdajati „*Rimski Katolik*“, ustanovila je „*Leonova družba*“ novo glasilo: „*Katoliški Obzornik*“. Urednik mu je dr. Aleš Ušeničnik, ki je objednem društveni tajnik.

Dr. Aleš Ušeničnik se je porodil v Poljanah na Gorenjskem 3. julija 1868. l. Dovršivši gimnazijske študije je bil poslan v Rim v „Collegium Germanicum“, kjer je v sedmih letih zvršil modroslovne in bogoslovne študije. Služil je potem jedno leto kot kapelan v Stari Loki; odtod pa je prišel v Ljubljano kot stolni vikarij. Ob jednem poučuje kot suplent namesto dr. Iv. Kreka modroslovje v bogoslovnem semenišču. Ušeničnik je zastavil svoje spretno pero kot dijak v Alojzijevišču. V domač list „*Domače Vaje*“ je napisal mnogo znanstvenih sestavkov in pesmi. Poslovenil je tudi „Batrohomijomahijo“ in spisal izvirno igro „Germanik“. Nekaj

[1]) „Vrhbosna“ 1891. l., str. 84 je priznala zasluge dr. Mahniča za povzdigo verskega mišljenja na Slovenskem. O njegovi ostri obliki pa pravi: „Mi bi jedino to željeli, da ne bi hametom pobijao svoje protivnike, da ne bi pisao in spiritu Eliae, nego da bi mu perom upravljao krotki i pomirljivi duh sv. Franje Saleškoga.“

pesmi je objavil v „*Slovanu*“ (1886) in v „*Ljubljanskem Zvonu*“ (Cvetin, Leksej, L-j). Pozneje se je oglasil v „*Dom in Svetu*“ pod psevdonimom A. C. Slavin do 1895. l. Krasne so njegove „Rimske elegije“ v distihih. Zložil je tudi dokaj sonetov, n. pr. 1892. in 1893. l. Nekaj jih je posvetil svojima rojakoma umetnikoma Janezu in Juriju Šubicu. Povrnivši se 1895. l. iz Rima v domovino je prenehal pesnikovati. Poslej le sem ter tje zloži kako priložnostno pesem. „*Dom in Svet*“ 1891. l. je prinesel njegovo modroslovno razpravo „Tvar in lik“. Priloga „*Rimskega Katolika*“ je prinesla izpod njegovega peresa „Izvestnost človeškega spoznanja“. V listu samem je 1895. in 1896. l. objavil nekaj jako ostrih člankov, n. pr „Avstrija — ali je res katoliška?“ „Deset božjih zapovedi v politiki in v slovstvu“, „Liberalne fraze“, „O škofovski oblasti ‚contra murmurantes‘“, „Kristus in socijalna demokracija“, „Zakaj Avstrija ni katoliška?“, „Dva pojava na polju bogoslovja in modroslovja“, „‚Učiteljski Tovariš‘ nekdaj in sedaj“. Poslej je Ušeničnik marljiv sotrudnik „*Katol. Obzornika*“ in „*Slovenca*“.

Dr. Josip Pavlica (rojen 1861 v Rifenberku), špiritual v goriškem bogoslovnem semenišču, je bil dr. Mahniču pri urejevanju „*Rimskega Katolika*“ takorekoč desna roka. Napisal je za njegov list mnogo temeljitih razprav zlasti o socijalizmu, o pravoslavni cerkvi, o vzgoji itd., n. pr. 1890. l. „Socijalistični skrajni nazori o ženstvu“, „Liberalizem pripravlja pot socijalizmu — v šoli“, „Jezuitska odgoja“, „Izhodna in zapadna cerkev; 1893. leta „Rim bodi narodom sveto mesto“, „Zavornica duhovne sile“; 1894. l. „Svoboda in oblast ljudstva“, „Slovenskim bogoslovcem“; 1895. l. „Volilna pravica“ itd.

Njegov brat *dr. Andrej Pavlica* (roj. 1866), je pisal 1891. l. „Kako važnost ima Kantov nauk o sintetičnih sodbah a priori za naše spoznavanje“; 1894. l. „O nagoti v lepi umetnosti“.

Ignacij Kralj (1865—1895) je pisal največ o ruskem narodu in sploh o slovanskih cerkveno-političnih razmerah. Znamenita je njegova razprava „O romanu sploh“ in ocena J. Jurčičevih del (1892). Umrl je sredi dela v najlepših letih. Veliko je pisal tudi v „*Primorski List*“.

Dr. Ivan Jurič je umrl 1894. l. kot bogoslovec v nemškem zavodu rimskem. Spisi, katere je objavil že v zorni mladosti, ko je še šolo pohajal, pričajo o njegovi nenavadni nadarjenosti. Prvi

letnik „*Rimskega Katolika*“ je prinesel njegovo razpravo „Naše spoznanje v čutnem svetu in atomizem“; 1890. l. „Goethejev ‚Faust‘ in Dantejeva ‚Divina Commedia‘ “; 1891. l. „Novodôbna veda — pa Aristotel in Tomaž Akvinski“, „Ljubezen v Petrarkovih rimah z ozirom na slovenskega lirika prvaka“; 1892—1893. l. „Učenost pa modrost — ali česa nam je najbolj treba?“ V „*Zori*“ 1894. l. „Forum Romanum“.

Jezuit o. *Josip Lassbacher*, štajerski Slovenec (1853—1894), je zastavil uprav svoje pero, ko ga je pokosila smrt. Drugi letnik „*Rimskega Katolika*“ je prinesel njegovo prvo in zadnje delo „Pojasnjenje socijalnega vprašanja s posebnim ozirom na Slovence“. On je pravzaprav prvi sprožil misel o slovenskem katoliškem shodu.

Josip Grilanec (roj. 1866) je razmotrival vprašanji „Kaj je lepo?“, „Kaj je smešno?“ itd.

Frančiškan o. *Ecehiel Jurinić* (roj. 1871) je 1895—1896. l. ocenjeval „iz novejšega hrvatskega slovstva“: Preradoviča, Martiča, Šenoa, Mazuranića, Botiča, Bogoviča in Šandorja Gjalskega.

O. *Severin Fabiani* je spisal nekaj krajših člankov o socijalizmu in pod zaglavjem „Časopis“ je opisaval nekatera dnevna vprašanja. — O. *Angelj Mlejnik* je pisal „Apologetične razgovore“.

Važnejši spisi v raznih letnikih „*Rimskega Katolika*“ so še dr. *Fr. Sedeja* študiji o „Renanu in Straussu“, — *Vaziljeva* študija „O zlogu kot umetnosti“ in *Val. Kraglja* „Razmišljavanja o verski šoli“ in poročilo o husitskem gibanju na Češkem.

Krogu slovenskih modroslovnih pisateljev se pridružuje tudi dr. *Ivan Svetina* (roj. 1851 na Breznici), profesor verouka in nekaj let tudi modroslovja na ljubljanski gimnaziji. V „*Dom in Svetu*“ 1890. l. je objavil modroslovno razpravo „Čutno predstavljanje pa mišljenje in zakoni mišljenja“; 1888. l. „Pisma vojaškega kapelana“ iz bosanske okupacije. „*Kres*“ pa je prinesel 1882. l. njegov navod „Kako se umetno led dela?“

V.

Bogoslovje.

Spisal *Jos. Benkovič.*

Razvoj cerkveno-političnih razmer. [1])

Vse slovensko slovstvo do 19. stoletja ni obsegalo skoro nič drugega nego nekaj molitvenikov in nekaj drugih poslovenjenih ascetičnih knjig, zlasti biblij, preprostemu narodu v porabo. Strogo znanstvenih slovenskih bogoslovnih del iz one dôbe sploh nimamo.

Bogoslovna semenišča so bila še jako primitivno urejena. Slovenski bogoslovci so se izobraževali največ na Laškem in med Nemci. Na Slovenskem so bile neznatne bogoslovnice, n. pr. v Gornjem Gradu, v Ljubljani in v nekaterih večjih samostanih. Učni jezik v vseh teh zavodih je bil izključno le latinski. Do cela naravno je torej, da so bogoslovni pisatelji, rodom Slovenci, pisali svoja učena dela največ v latinskem, nekaj pa tudi v nemškem in laškem jeziku.[2])

Koncem 18. stoletja so bila ustanovljena bogoslovna semenišča kakor drugod tako tudi na Slovenskem za posamne večje škofije, n. pr. v Ljubljani, v Gorici, v Celovcu. A vendar se niti v 19. stoletju bogoslovno slovstvo še dolgo ni dvignilo iz prvotne neznatnosti. Razlog temu moramo iskati v tedanjih cerkveno-političnih razmerah.

Bogoslovno slovstvo vseh narodov je v vsaki dôbi odsvit sočasnih cerkveno-političnih odnošajev. Isto velja tudi o slovenskih bogoslovnih spisih zlasti najnovejše dôbe, odkar se je narod politično probudil in nastopil na svetovno pozorišče z drugimi narodi vred. Zato tega slovstva ne moremo prav umeti in soditi, ako se ne ozremo v tedanje naše javne razmere.

Strogi janzeniško-jožefinski duh, ki je koncem 18. in v prvi polovici 19. stoletja držal katoliško cerkev v okovih, je onemogočil vsak samostojen razvoj in napredek bogoslovnih študij.

[1]) To poglavje je nekoliko obširnejše, ker je dr. Glaserjev „Zgodovinski pregled“ te dôbe (str. 1—8) uprav v pogledu na domače notranje razmere prepovršen in nejasen. *Op. pis.*

[2]) Marko Pohlin jih navaja v „*Bibliotheca Carnoliae*“, n. pr. Martin Bautscher, Robert Kuralt, Edmund Smrekar, Feliks Poeck, Fidelis Žerovec, Friderik Jelenčič, Anton Lazari, Janez Tropper, Oton Spruk, Benedikt Vogrin i. dr. Bili so največ redovniki.

Profesorji sami, vzgojeni v tem duhu, so se držali poučujoč stare odrevenele šablone. Prevladovala je še vedno latinščina in le nekoliko tudi nemščina kot učni jezik.

Leto 1848. je prineslo avstrijskim narodom prve darove svobode. Po konkordatu, ki se je sklenil med papežem in cesarjem 1855. l., je jela tudi cerkev prostejše dihati in se gibati. S tem so se javne razmere v Avstriji bistveno izpremenile i v narodnem i v verskem pogledu.

Že 1849. leta so se posvetovali avstrijski škofje o reformi bogoslovnih študij, a tedanji nemirni časi niso dali kaj določenega doseči. Tekom let se je o tem še mnogo razpravljalo in pisalo. Med drugimi je tudi slovenski rojak dr. Frančišek Stanonik, profesor dogmatike na graškem vseučilišču, 1873. l. objavil temeljito delo „Zur Reform der theologischen Studien in Oesterreich", v katerem izvaja svoje misli na podlagi, kakor so jo določili avstrijski škofje 1849. leta. Kaka splošna preosnova bogoslovnih študij se vendar ni izvršila; pač pa se je v vseh semeniščih učni črtež tekom let zelo izpremenil, in zlasti je narodni jezik dosegel večjo veljavo. V Ljubljani je že Matevž Ravnikar kot semeniški vodja storil v to svrho prve korake. Pomagala sta mu profesor dr. Jakob Zupan in podvodja Fr. Metelko. Osebno vneti narodnjaki in spretni pisatelji so tudi na bogoslovce v tem pogledu dobro vplivali.

Pred vsem so špirituali duhovnih semenišč v svojem delokrogu, menda na lastno roko in po medsebojnem dogovoru, priznali slovenščini večjo veljavo, tako Slomšek v Celovcu, Burger, Zalokar in Volc v Ljubljani, Büchinger v Gradcu, Stibiel v Gorici itd. — Okoli 1840. l. so imela že vsa semenišča na Slovenskem zasebne slovenske, oziroma slovanske knjižnice ter bralna društva. Semtertje so izdavali v domačem krogu tudi kak znanstvenozabaven listič. Lavantinski in krški bogoslovci so poslovenili celo par knjig za ljudstvo. Tako je bila narodna zavest v teh krogih že davno probujena, ko se je za časa konkordata in pozneje dal vsem bogoslovnim študijam pristno-katoliški, cerkven pravec, ki se je od prejšnjega, po vladnem vplivu pohabljenega, precej razlikoval in odlikoval

Velepomemben korak naprej v razvoju bogoslovnih študij se je storil s tem, da se je jelo gojiti tudi krščansko modroslovje na temelju sv. Tomaža Akvinskega, zlasti po okrožnici papeža Leona XIII. (ddo. 4. avgusta 1879), ki razpravlja o tem predmetu.

V Ljubljani se je 1893. l. ustanovila nova profesorska stolica za tomistiško modroslovje; tudi druga slovenska semenišča so v tem napredovala.

Tako se je torej šele v najnovejšem času na Slovenskem izvršil odločen preobrat v bogoslovnih vedah, ko se je cerkev končno precej otresla vladnega vpliva na svojo notranjo upravo.

Za časa konkordata (1855—1868) se je tudi slovenska duhovščina toliko v cerkvenem pogledu osamosvojila, da je bila vsaj nekoliko pripravljena na preobrat, ki se je zvršil v cerkvenopravni politiki po padcu konkordata. Predaleč bi nas peljalo, ako bi na tem mestu razmotrivali obširno tedanje avstrijske odnošaje in razloge, ki so privedli tudi nam Slovencem do cela novo dôbo.

Po dolgem, hudem napadanju je padel konkordat 20. marca 1868. l. Nekaterim vladajočim krogom se je zdela opasna i tista mala svoboda, katero je cerkev dosegla po njem. Znano je, kaka gonja se je takoj nato začela zoper katoliško cerkev, zlasti zoper duhovnike. Vatikanski cerkveni zbor (1869) in proglašenje papeževe nezmotljivosti (1870) sta ta vihar še pospešila. Vrelo je na vseh straneh; katoliški cerkvi se je napovedal boj na celi črti.

Vse to ni moglo ostati brez vpliva na naš slovenski narod. Od 1848. leta dalje se je narodna svetna inteligencija namnožila. Občevanje s slovanskimi tovariši je slovenskim visokošolcem ohranilo in poživilo narodno zavest, a življenje v dunajskih in sličnih razmerah jim je vcepilo tudi tedaj prevladajoče, cerkvi nasprotne ideje, katere so skušali zanesti v domovino, da se jih navzame slovenski narod.

To moderno svobodomiselno gibanje je bilo doslej, ako izvzamemo nekaj slučajev 1848—1849. l., med Slovenci neznano. Preprosto ljudstvo je bilo pač še premalo probujeno, da bi take ideje mogle v njem se vkoreniniti, posvetne narodne inteligencije pa dotlej tudi sploh še nismo imeli. A tekom zadnjih dvajset let (1848—1868) se je i v tem pogledu precej izpremenilo.

Dné 19. marca 1868 se je sešla gosposka zbornica na Dunaju, ki je po dvadnevni debati vrgla konkordat. Kak vtisk je to naredilo na obe nasprotni si stranki v Avstriji, je dovolj znano. „*Laibacher Zeitung*“ je pozvala svoje somišljenike v Ljubljani, naj v znak veselja v soboto 28. marca razsvetlé svoje hiše. A od 980 hiš jih je bilo razsvetljenih le 64. Nekdo, ki ni bil niti „ultramontanec“,

niti „fevdalec“, se je izjavil o tej razsvetljavi, katero so „*Novice*“ nazvale „komedijo“, tako-le:

„Nein, nein! Wir beleuchten nicht,
Wir sehen unser Elend ohne Licht!“ [1])

Pet dnij pozneje, 2. aprila, je zagledala v Mariboru prva številka „*Slovenskega Naroda*“ beli dan. To je bil, ako izvzamemo malenkostne „*Celjske Novine*“ 1848. l., prvi slovenski list, ki se je oklenil svobodomiselnega, Slovencem novega toka in se ga oklepal dosledno vsa leta. Sprva je bil njegov nastop še krotak in zmeren; a čim več zaslombe je dobival, tem odločneje je nastopal, tem določneje kazal tudi svojo barvo. Stara narodna stranka, ki je imela v duhovščini svoje jedro, se je jela nad tem novotarjenjem izpodtikati. Odpor je bil sprva le rahel, a postajal je čim dalje močnejši. Štajerski duhovnik dr. Jos. Šuc je 1868. leta objavil brošurico „Konkordat, cerkev in šola“. 8. novembra i. l. je govoril v mariborski čitalnici o vprašanju: „Gre li svoboda nad narodnost?“ [2])

Leta 1869. se je ustanovila v Ljubljani „*Katoliška družba za Kranjsko*“. Pri ustanovnem shodu 13. junija 1869 je govoril dr. Janez Kulavic: „Zakaj sem kristijan?“ „Katoliška družba“ je bila poslej par desetletij središče stare narodne stranke.

V javnosti sta zastopala nje načela tedaj poglavitna kranjska časnika „*Novice*“ in „*Danica*“. Sprva sta imela polemiko le proti kranjskim nemškim „liberalcem“, kmalu pa tudi z domačimi slovenskimi.[3])

Leto 1869. je bilo leto slovenskih narodnih „taborov“. Vršili so se ob ogromni udeležbi ljudstva v Vižmarjih pri Ljubljani, na Kalcu, v Trstu, v Celju itd. — Leta 1870. 27. junija so se vršile volitve v deželni zbor kranjski. Zmagala je složna slovenska stranka. Ker je bil pa začetkom decembra 1871 nenadno razpuščen, vršile so se že 12. decembra i. l. nove volitve, pri katerih je složna narodna stranka zopet prodrla z vsemi svojimi dosedanjimi kandidati. A to je bila zadnja zmaga na podlagi popolne narodne sloge. Poslej se je kazal narodni razkol vedno očitneje.

---

[1]) Nov. 1868, 113. — [2]) Nov. 1868, 384, kjer je ta govor objavljen. — [3]) Tedaj so se tudi na slovenska tla zanesla imena, oziroma psovke: klerikalec, ultramontanec, fevdalec, mračnjak, nazadnjak; — liberalec, prostomišljak, ustavoverec, konkordatoborec, naprednjak itd. „*Danica*“ je prinesla celo izraz „konkordatobombardonocigomigovci“.

Sicer sta se stranki v kritičnih trenotkih okoli 1880. l. pri raznih volitvah zopet združili zoper skupnega narodnega sovražnika, da je bil poražen, a ta sprava je bila le navidezna, ker ni imela složnega načelnega temelja.

Kakor je dr. Vinko Klun kot narodni poslanec že pred 1870. l. igral jako dvomljivo, v narodnem in verskem pogledu žalostno ulogo, tako je kmalu za njim dr. Jakob Razlag kot deželni poslanec postopal zelo sumljivo. Pridružilo se mu je nekaj mlajših tovarišev, n. pr. dr. Val. Zarnik, dr. Jos. Vošnjak itd., ki so zavrgli staro slovensko geslo: „Vse za vero, dom, cesarja!“ in si postavili novo: „Vse za domovino, omiko in svobodo!“

To je bila goreča baklja v krov slovenskega doma, pod katerim je narod doslej složno živel. Pokazalo se je očitno, da se je ta nova stranka izneverila starim narodnim tradicijam, da v cerkveno-političnih vprašanjih, ki uže od pamtiveka tako živo posegajo v razvoj slovenskega naroda, soglaša popolno z nemško, oziroma z nemškutarsko stranko. Ista krivična očitanja, katera so letela na slovensko duhovščino 1869. leta iz ljubljanskega „*Tagblatta*“ zlasti povodom vižmarskega tabora, ponavljal je že par let pozneje „*Slovenski Narod*“.[1])

Odkar se je „*Slov. Narod*“ 1872. l. preselil v Ljubljano, se je razpor še poostril. Na 8. občnem zboru „*Matice Slovenske*“ 26. septembra 1872 je dr. Janez Bleiweis javno konštatiral, da sta poslej na Slovenskem dve narodni stranki.[2])

Ko so se 1873. leta vršile volitve v državni zbor, nastal je zopet ljut prepir med obema narodnima strankama. Razdvojeni pa so bili že tudi štajerski in primorski Slovenci. Ker „*Novice*“ niso bile več kos „*Slov. Narodu*“, začel je 14. oktobra 1873 izhajati „*Slovenec*“. Glavni urednik mu je bil duhovnik Karol Klun. Nemške „majeve postave“, ki so zadale katoliški cerkvi hud udarec, našle so tudi med slovenskimi somišljeniki primeren odmev 1874. in 1875. l.

Poraz obeh narodnih strank je Slovence toliko umiril in spravil, da se je razpor začasno polegel. Poudarjalo se je raje to, kar jih je družilo; o prepornih cerkveno-političnih točkah se je molčalo. Tako so Slovenci zmagali pri volitvah 1879. l. Poslej so se narodne zmage vrstile druga za drugo.

[1]) N. pr. Nov. 1869, 189; 1870, 211, 220, itd.

[2]) Ltp. Mat. Slov. 1872—1873, 36—40.

A komaj so narodnjaki porazili nemške sovražnike, buknil je nov razpor v domačem narodnem taboru.

V ospredje je stopil v tem boju profesor dr. Anton Mahnič, ki je imel na ljubljanskem knezu in škofu najmočnejšo oporo in v duhovščini, zlasti kranjski, najizdatnejšo zaslombo.

Najsijajnejši uspeh njegovega truda in boja je bil prvi slovenski katoliški shod 1892. leta z geslom: „Vse za vero, dom, cesarja!"

Splošni pregled bogoslovnega slovstva.

Preosnova bogoslovnih študij je v najnovejši dôbi dala povod, da smo tudi Slovenci dobili nekaj strokovnih spisov te vrste v svojem domačem jeziku. Zastopane so že skoro vse bogoslovne vede: dogmatika (apologetika), morala, homiletika, eksegeza, biblijska arheologija, pastorala, cerkvena umetnost in zgodovina itd. Kot prvo večje delo te vrste smemo smatrati knjigo „*Zlati Vek*", ki je izšla 1863. l. v spomin tisočletnice sv. Cirila in Metoda in štiristoletnice ustanovljenja ljubljanske škofije.

Krepko bodrilo za gojitev bogoslovnih študij je dal vsem slovenskim duhovnikom lavantinski knez in škof dr. Mihael Napotnik, ko je 1898. leta poklical v življenje do cela nov strokovni list „*Voditelj v bogoslovnih vedah*". Ta zbornik bo poslej središče vsem bogoslovno-znanstvenim pismenim plodovom slovenske duhovščine.

Svobodomiseln, cerkvi sovražen tok v javnosti sploh, zlasti pa v najnovejšem slovstvu je vzbudil v duhovnikih odločen odpor tudi na Slovenskem. Jeli so se tesneje in samostojneje organizirati. Ustanovila so se razna društva za slovensko slovstvo, ki imajo izrečno katoliški značaj. Zasnovala so se tudi nova književna ali sploh kulturna podjetja ki imajo namen pospeševati in gojiti ne le narodno, temveč tudi katoliško zavest. Zato ima skoro vse bogoslovno slovstvo te dôbe tudi v Slovencih določno apologetično smer. Najbolj se je množilo bogoslovno in posebej nabožno slovstvo po raznih družbah in bratovščinah, ki so v drugi polovici devetnajstega stoletja zlasti v Avstriji iz nova jele cveteti.

Družba sv. Mohorja, ustanovljena 1852. l., se je 1860. l. kot cerkvena bratovščina postavila na strogo cerkvena tla ter poslej v dosego svojega smotra vsako leto poklanja svojim članom po eno ali po dve bogoslovni, oziroma nabožni knjigi.

Katoliška družba za Kranjsko (ustanovljena 1869. l.), ki si je postavila kot nalogo buditi in gojiti katoliško mišljenje in življenje, je že 1870. l. sklenila v to svrho dajati na svetlo primerne brošurice ali pa tudi obsežnejša dela nabožne vsebine. Prošta Jožef Zupan in dr. Anton Jarc sta priredila par večjih prevodov iz nemščine po škofu Zwergerju in sličnih tujih ascetih. Redno glasilo katoliške družbe pa so bili „*Glasi*", ki so tekom desetih let (1877—1886) narastli na dvajset zvezkov. Poslej so jih namestovale oživljene „*Drobtinice*".

Prvi strogo ascetični list je bil (1880. l.) „*Cvetje iz vertov sv. Frančiška*", glasilo tretjerednikov. Tudi katoliško tiskovno društvo v Mariboru je izdalo nekaj nabožno-poučnih brošuric.

Razen novih molitvenikov, med katerimi nam je omeniti raznih „*Šmarnic*", so stare priljubljene mašne knjige v popravljeni obliki tudi v novejši dôbi doživele mnogo novih natiskov. Žal, da imamo v tej stroki mnogo premalo izvirnih del, in da tudi prevodi v slovniškem pogledu niso povoljni.

Največ natiskov so doživeli razni *Katekizmi* in *Zgodbe sv. pisma* za šolsko rabo. L. 1869. je prišel na svetlo „Katekizem za Slovence videmske nadškofije na Beneškem". Tiskan je bil v Gorici in v slovniškem pogledu se je opiral zelo na kranjsko slovenščino. A imel je žalostno usodo. Laška vlada ga je že čez nekaj tednov prepovedala rabiti in zagrozila s strogo kaznijo tistim, ki bi se ga posluževali, češ, da je to „vladi sovražno rovarstvo".[1]) Ta slučaj je žalosten dokaz, kako se siloma dela na potujčenje slovenskega naroda. Na Koroškem in na posameznih drugih krajih še sedaj ni mnogo bolje.

Dogmatika in morala (apologetika).

V 18. stoletju so nekateri slovenski duhovniki, n. pr. Tropper, Kuralt, Spruk, spisali nekaj strogo znanstvenih del o dogmatiki in morali, a v latinskem jeziku. Kritične cerkvene razmere v prvi polovici 19. stoletja zlasti na Slovenskem niso bile ugodne za temeljite dogmatične študije. Novo gibanje se je začelo, zlasti ko je 1854. l. bila proglašena dogma o brezmadežnem spočetju M. B. in 1870. l. dogma o papeževi nezmotljivosti.

---

[1]) Nov. 1869, 69, 95, 262.

Ker je pa prerod katoliške misli v nasprotnem taboru poostril odpor, zato nosi večina slovstva iz dogmatike in morale apologetičen značaj. Slovenska zemlja ni bila še nikoli merodajno pozorišče večjih verskih bojev; zato se o prepornih verskih vprašanjih pri nas ni mnogo pisalo. Kar se je sploh v tem pogledu storilo, je le medel odsvit verskega gibanja v širnem katoliškem svetu.

„*Zgodnja Danica*“ je v raznih letnikih objavila to in ono iz dogmatike, morale, cerkvenega prava in drugih bogoslovnih ved, a v zelo preprosti obliki, da je bilo berilo umljivo ljudstvu. Razen tega so nekateri cerkveni govorniki obravnavali v svojih govorih dogmatiško tvarino. Tudi posamne brošurice so zlasti od 1868. l. dalje tolmačile ljudstvu nekatera dogmatična vprašanja. A kake celotne, temeljite dogmatike v slovenskem jeziku doslej še nismo prejeli. O morali je pisal doslej le župnik Fr. Kosec. — Glavni zastopniki dogmatike na Slovenskem so: dr. Andrej Čebašek, dr. Josip Ulaga, dr. Josip Šuc, dr. Anton Jeglič, dr. Frančišek Lampe, dr. Lav. Gregorec in dr. Anton Mahnič.

Dr. Andrej Čebašek (1820—1899).[1] Rojen 14. nov. 1820 v Smledniku, je bil od 1852. do 1885. l. profesor dogmatike in osem let tudi vodja v ljubljanskem bogoslovnem semenišču. Postal je stolni kanonik, papežev prelat, apost. protonotar in je 27. januarija 1899 umrl kot stolni dekan. Jako navdušen in živahen mož si je pridobil mnoge zasluge za reformo bogoslovnih študij in zlasti za probujo katoliške ideje med Slovenci. Največ po njegovem naporu se je 1868. leta ustanovila v Ljubljani „*Katoliška družba za Kranjsko*“, katero je sprva vodil grof Wurmbrand, a dr. Čebašek ji je bil tajnik. Bil je do svoje smrti eden najbolj delavnih in najbolj spretnih sotrudnikov „*Zgodnje Danice*“, kjer je objavil veliko svojih jedrnatih govorov, katere je govoril v katoliški družbi, n. pr. o papeževi nezmotljivosti, o ljudski šoli, o bogoslovskih šolah, o političnih razmerah itd. Leta 1890. je z ozirom na tedanje dogodke v Podragi in na časnikarsko rovanje govoril o pravi veri in cerkvi nasproti pravoslavni. Opetovano je ostro bičal liberalizem in verski indiferentizem. L. 1892. je načeloval pripravljavnemu odboru za prvi slovenski katol. shod. — Svoje cerkvene

[1]) Marn, Jezičnik XXX. 41—48. — Drobtinice XXX. 1898, 103—106. — Dom in Svet 1899, 97—99.

govore (okoli trideset) je objavil 1855. in 1856. l. v homiletičnem listu „*Cerkveni Govornik*". L. 1868. je polemiziral z dr. Srncem zaradi civilnega zakona. Najtemeljitejša njegova dogmatična spisa sta: „Verski razločki med staroversko ali pravoslavno in jedino pravo rimsko katoliško cerkvijo" v „*Zlatem Veku*" 1863. leta in „Papeževa nezmotljivost kratko pojasnjena vernim Slovencem v pouk" v posebni brošurici 1870. leta. Kot bogoslovni profesor in semeniški vodja je jako blagodejno in bodrilno vplival na bogoslovce. Med najboljše njegove gojence moramo šteti kneza in škofa dr. A. B. Jegliča in dr. Fr. Lampeta.

Dr. Anton Bonaventura Jeglič.[1]) Porodil se je 29. maja 1850 v Begunjah na Gorenjskem. Kot duhovnik se je v bogoslovnih vedah dalje izobraževal v Würzburgu in Rimu. Štiri leta je bil podvodja v bogoslovnici. L. 1882. je bil imenovan stolnim kanonikom v Serajevem. Tam je postal 1891. l. generalni vikarij, pozneje apost. protonotar, 1897. l. pa pomožni škof serajevski. Že nekaj mesecev pozneje se je (1898) kot knez in škof ljubljanski preselil v domovino. Slovstveno je jel delati že kot dijak v Alojzijevišču, kjer je z nekaterimi tovariši-gojenci ustanovil zaseben list „*Domače Vaje*" 1869. l. Po tem listu se je zbudila že cela vrsta slovenskih slovstvenikov. Prve svoje dijaške poskuse je objavil v „*Letopisu Matice Slovenske*". Kot bogoslovec se je oklenil „*Zgod. Danice*", kateri je bil štiri leta (1870—1873) jako marljiv sotrudnik. Vsi ti njegovi članki imajo polemičen značaj. Treba pomisliti, da se je uprav tedaj bíl ljut boj na Slovenskem med rojaki. Jegličevi članki so n. pr. 1870. leta „V katerem grmu tičí zajec?", „Vsi bratje?", „Kaj uči cerkev?", „Vera in razum", „Ali je res verovati nič vedeti?" — L. 1871. „Prikaz in pokaz na našem slovstvenem polju", s katerim poprijemlje Stritarja in njegov „*Zvon*". — L. 1872. „Naša Zvezda", „Vera in napredek", „Vera, pa omika in svoboda". Na psovko „Unfehlbarkeitsaspirant" je odgovoril s člankom „Vprašanje nasprotnikom" itd. — „*Glasom*" katoliške družbe je bil par let urednik. V tem zborniku je objavil med drugim spis „Apologija krščanstva" 1880. l. — Razen tega je bil pod psevdonimom „A. J. Doberčan" sotrudnik *Mohorjeve družbe* kjer je objavil par povestic. „*Besednik*" 1877. leta ima njegovo

[1]) Dom in Svet 1898, 147—149. — Koledar dr. sv. Mohorja za 1899. l. 34—36. — Vrhbosna 1898, 153—158.

povest „Hudobni sin". — Tudi v „*Slovenec*" je pisal več polemičnih in apologetičnih člankov, n. pr. „Naravoslovni materializem" 1878. leta. Vsi njegovi spisi se odlikujejo po posebni živahnosti, odločnosti in jasnosti. Nekatere njegove sestavke v „*Slovencu*" je celo zaplenil državni pravdnik. Leta 1873. je pisal o tedanjih političnih bojih na Slovenskem tako-le[1]):

„Liberalen se pravi po domače prostomiseln. Prostomiselno pa hoče danes vse biti in pomanjkanje tega znaka se pripisuje vsakemu v največji madež . . ." Razlagajoč dalje, kdo je v resnici prostomiseln, liberalen, zaključuje spis s to-le refleksijo na domače slovenske razmere: „Res, nekateri listi se boré za narodno pravo, zoper vsemogočne države, — to je lepo, — niso pa tolikanj prostomiselni, da bi branili tudi sedaj povsod in grozovitno teptano pravo cerkve. Njihove oči se nočejo odpreti zgodovini, njih ušesa nočejo poslušati klica vseh časov, da zgine prostost iz narodov, kjer se oklene ova cerkve in cerkvenih naukov. Oni hočejo sicer v boljem smislu prostomisleci ali liberalci biti, toda žalibože, da ostanejo le na pol pota; — da se pa polovičarstvo nikjer še ni dobro obneslo, to je lahko vsakemu znano. Znano je pa tudi, da dolgo ostati ne more; mora se na jedno ali drugo stran obrniti, — to nam kaže zgodovina sploh. Žalibože, da imamo pri nas dovolj tacih polovičarjev, — ki se sicer boré z vso dušno močjo za narodno pravo, za svobodno državno ustavo, — a ne zinejo besedice v obrambo cerkve kljubu strašnim napadom, marveč jo prezirajo, emancipirajo se od nje, počasi gredó proč z njenega stališča; — zabredli bodo, cerkveni organi jih bodo svarili, pričel se bo prepir in iz sedanjih na pol liberalcev se bodo izluščili celi v najslabšem pomenu. Tako se je drugod vršilo, — da bi se pri nas drugače, ne verjamemo."

Preselivši se 1882. l. v Serajevo, je v slovenski književnosti skoro do cela umolknil. Semtertje je zapisal še kako kratko dnevno poročilo v „*Zgod. Danico*" in 1888. l. je poslovenil nadškofa dr. J. Stadlerja molitvenik „Ljubimo Gospoda Našega Jezusa Kristusa, Sinu živega Boga!", ki pa v slovniškem oziru zelo spominja na hrvatski izvirnik. — Tem več pa se je poslej oglašal v hrvatskem bogoslovnem slovstvu. Takoj po svojem dohodu v Bosno je jel sodelovati pri časniku „*Srce Isusovo*". Leta 1887. je dal na svetlo hrvatsko „Uzgojeslovje za učitelje in učiteljske pripravnike", sestavljeno po najboljših virih. Veliko zaslug ima zlasti, da se je 1887. l. ustanovil hrvatski bogoslovni list „*Vrhbosna*", ki izhaja poslej vsa leta kot mesečnik, včasih tudi s prilogo. Do svojega povratka v slovensko domovino jej je bil jako marljiv sotrudnik. Objavljal je obširne in temeljite razprave iz različnih

[1]) Danica 1873, 34—35.

bogoslovnih strok. Najprej se je bavil z biblijsko arheologijo, potem je podal nekaj pedagogičnih sestavkov. Pozneje je razpravljal o raznih točkah iz cerkvenega prava, n. pr. o redovništvu, o zakonskem pravu in spisal dolg životopis francoskega župnika Vianneya. Obširno je raztolmačil v dveh letnikih jednajst psalmov. Zlasti zanimiv je njegov spis „Paljetkovanje s mojega puta“ („*Vrhbosna*“ 1895), kjer opisuje svojo pot po Avstriji, Nemčiji, Belgiji in po Francoskom. Par obsežnih spisov je prevel iz francoščine. (Bougand: Ljubimo Papu! 1893. in Moigno: Vjera. 1894.) — Ko je 1896. l. v svrho zedinjenja katoliške cerkve s pravoslavno začel izhajati nov bogoslovni list „*Balkan*“, je pristopil dr. Bonaventura (t. j. Jeglič) kot najspretnejši sotrudnik. Vse njegove spise znači iskrena ljubezen do katoliške cerkve in nje poglavarja, žarovita navdušenost za vse katoliško stremljenje in delo ter brezpogojna odločnost. Nekak vzorec njegovih slovstvenih del je kratek, a krepak članek „An Christus, an Belial?“ („*Vrhbosna*“ 1891).

Še nekateri zastopniki dogmatike.

Ko se je okoli 1870. leta narodno življenje zlasti na Štajerskem jelo krepko razvijati, pojavila se je že tedaj nekaka nesloga med tamošnjimi Slovenci, oziroma med „*Slov. Narodom*“, ki je tedaj v Mariboru izhajal, in med „*Slov. Gospodarjem*“, ki je bil glasilo katoliškega političnega društva. Tedaj so nekateri duhovniki v govoru in pismu skušali razmere pojasniti in vsako nerazporazumljenje zabraniti.

Dr. Lavoslav Gregorec (roj. 17. decembra 1839 pri Sv. Urbanu, nekaj let profesor bogoslovja v Mariboru, sedaj župnik in dekan v Novicerkvi ter državni poslanec), je v pogledu na tedanje časovne potrebe dal na svetlo tri knjižice; 1869. l. „Opombice zastran cerkvenega zbora v Rimu 1869. leta ali knjižica, v kateri se pové, zakaj so Pij IX. poklicali vse škofe v Rim na zbor“; — 1871. leta „Stara in nova šola“; — 1873. leta „Mala apologetika ali prijazni zagovori sv. katoliške vere“. Velezanimiv in temeljit je njegov obširen sestavek v „*Vestniku*“ 1874. l. „Sovremenski pisci celjskih grofov“. Njegove govore v državnem zboru so prinašali razni časniki, n. pr. „*Slov. Gospodar*“, „*Slovenec*“, „*Mir*“. Odlikujejo se po jedrnati vsebini, krasni govorniški obliki in bridkem sarkazmu.

Dr. Josip Šuc in *Fr. Kosar* sta govorila o novih cerkveno-političnih odnošajih v mariborski čitalnici. Prvi je 1868. l. spisal brošurico „Konkordat, Cerkev, Šola“; drugi je pa podal ljudstvu 1872. l. knjigo „Katoliška cerkva in njeni sovražniki“. Razen tega je tudi *dr. Jos. Ulaga* kot urednik „*Slovenskega Gospodarja*“ branil resnice katoliške vere in pravice katoliške cerkve. „*Novice*“ 1870. l. imajo njegov govor v katoliškem konservativnem društvu po geslu: „Vse za vero, dom, cesarja!“ in v „*Danici*“ 1870. leta je

pod pseudonimom „Kalophron Christianus“ polemiziral zoper tedanji Stritarjev *„Zvon“*. Pozneje je dr. Mahničev *„Rimski Katolik“* prinesel nekaj v dogmatiko posegajočih razprav. A o tem na drugem mestu.

Morala. O katoliškem nravoslovju (Theologia moralis) do najnovejših časov Slovenci nismo imeli nič svojega. Sicer imamo v raznih bogoslovnih časnikih in zbornikih marsikak spis, ki „moralizuje“, a da bi to bogoslovno vedo znanstveno obravnaval, ga skoro ni. Edini, ki je doslej o tem pisal, je Fr. Kosec.

Frančišek Kosec se je porodil v Vodicah na Kranjskem 7. decembra 1843. Kot duhovnik tržaške škofije je pastiroval na raznih krajih, kot župnik pa v Truškah in na Katinari pri Trstu, kjer je bil izvoljen tudi deželnim poslancem. Duhovnim tovarišem je napisal tri knjige, katerim po vsebini sličnih v slovenskem slovstvu ne najdemo. L. 1879. jim je podal „Nravoslovje“, 1881. l. „Spovednik in njegova služba“, 1894. l. pa „Zakonsko pravo“. — Spisujoč ta dela se je posluževal raznih obče priznanih tujih strokovnjakov, n. pr. E. Müllerja, Gury-ja, Simarja i. dr. „Nravoslovje“ je za tako obsežen predmet sicer premalo temeljito delo; vpleta vmes marsikaj iz pastirstva in cerkvenega prava. Za praktično rabo pa je jako porabno, ker pové vse najnujneje stvari kratko, a zanesljivo. Tudi jezik je dovolj gladek in takemu strogo znanstvenemu delu primerno umljiv.

Dr. Fr. Lampe je spisal kot prilogo *„Duhovnemu Pastirju“* (1887 — 1889) „Apologetične razgovore“ v dveh delih in 1890. l. „Obrambne govore“. V istem časniku objavlja že več let kritične ocene raznih bogoslovnih del tujih narodov, zlasti pa ona, ki posegajo v dogmatiko in moralo. O tem več pod zaglavjem „Modroslovje“.

Duhovno pastirstvo in katehetika.

Odkar so se na Slovenskem namnožile ljudske šole, razširila se je med narodom cela vrsta učnih knjig, ki podajejo mladini prvi verski pouk: katekizmi, zgodbe sv. pisma, liturgika, evangeljske knjige itd. Uprav te knjige, zlasti pa „krščanski katoliški nauk“, rabijo tudi odraslim za zasebni verski pouk. Vsa ta katehetična dela so bila opetovano v neizpremenjeni izdaji natisnjena, največ v c. kr. zalogi šolskih knjig na Dunaju.

Avstrijski škofje so pri svojih zborovanjih priredili nov katekizem v trojni obliki: *Mali, srednji in veliki katekizem*, katerega so odobrili 9. aprila 1894 in s tem uvedli v vse avstrijske katoliške šole. Slovenski prevod je oskrbel največ dr. Ivan Krek po navodilu kneza in škofa dr. J. Missie, ki je pri tem delu sam mnogo sodeloval. Slovenski novi katekizmi so bili prvič natisnjeni 1896. in 1897. l.

Pomnoženje narodnih šol po deželi je dalo povod, da se je tudi v bogoslovnih semeniščih duhovno pastirstvo (katehetika in pedagogika), jelo predavati v domačem občevalnem jeziku. V Ljubljani je že profesor J. Poklukar predaval pastirstvo v slovenskem jeziku, čeprav še ni imel v to svrho na razpolago tiskane knjige. V istem smislu je nadaljeval njegov naslednik profesor Andrej Zamejic. Rabila sta oba z bogoslovci vred neke zvezke v rokopisu.

Leta 1882. je prevzel pastirsko stolico v ljubljanskem semenišču Anton Zupančič. Knez in škof dr. J. Pogačar mu je naročil, naj spiše slovensko „*Duhovno Pastirstvo*“, bogoslovcem in duhovnikom v porabo. Obširno delo je dal na svetlo v štirih zvezkih 1884–1885. l. Temu je sledila 1888. l. tudi „Pedagogika“. Z obema deloma je vrlo ustregel slovenskemu duhovskemu naraščaju in duhovnikom sploh. — V duhovno-pastirsko stroko posegajo tudi že omenjene tri knjige Koščeve, zlasti „Spovednik in njegova služba“. Temu krogu moramo prištevati tudi izborno Počevo delo „Duhovski Poslovnik“, katero je 1892. l. poklonil slovenskim duhovnikom.

Drugih strogo znanstvenih spisov o duhovnem pastirstvu Slovenci nimamo. Le v starejših letnikih „*Slov. Prijatelja*“, semtertje tudi v „*Zgod. Danici*“, se nahaja kak kratek sestavek, ki obravnava to tvarino. — Bistven in zelo važen del duhovnega pastirstva je katehetika, združena s pedagogiko. Razlaga verskih resnic in sploh cerkvenih naukov na podlagi katekizma se imenuje kateheza.

Take šolske kateheze so zlasti v zadnji dôbi pisali: Tomaž Mraz, Anton Kržič, Simon Zupan, Frančišek Perpar in Josip Kragelj.

O liturgiki je v slovenskem prevodu izdal A. Lesar 1863. l. posebno delo za šolsko porabo; drugi natisk 1881. l. V novejšem času so pisali o tem: Andrej Marušič, Janez Komljanec,

Jos. Simonič, Josipina Jurik in nekateri sotrudniki „*Zgodnje Danice*“ in „*Glasov*“.

Andrej Marušič (1828—1898)[1] je 1874. l. v posebni knjigi obširno razlagal cerkvene obrede „Velikega tedna“. V „*Danici*“ je 1875—1876. l. Jurij Volc objavljal za vsak teden rimski martirologij s kratkimi opombami. Razen tega so razni pisatelji ali urednik Luka Jeran sam ob slovesnih priložnostih razlagali v kakem članku pomen tega ali onega praznika.

* * *

Anton Zupančič[2] se je porodil v Ljubljani 13. jan. 1841. Služil je kot kapelan v Šmartinu pri Litiji, v Mengšu, v Cerkljah in v Ljubljani pri sv. Jakobu. L. 1882. je postal profesor duhovnega pastirstva. Ko se je 1888. l. ustanovilo „*Katoliško tiskovno društvo*“ v Ljubljani, je bil izvoljen predsednikom. Z veliko požrtvovalnostjo vodi poslej tudi „Katoliško tiskarno“. Za mnoge zasluge je bil 1898. l. imenovan častnim papeževim kamornikom. Mož bistrega duha in jeklenega značaja deluje mnogo v čast cerkve in naroda. Po pravici Marn obrača nanj besede: „Kar raste, šuma ne dela.“ Že kot dijak se je jel 1861. l. oglašati v „*Novicah*“ s kratkimi ličnimi prizori in prirodoslovnimi spisi. Kmalu potem se je oglasil v „*Koledarčku*“ družbe sv. Mohorja in v „*Glasniku*“. Kot bogoslovec je razen tega sodeloval tudi pri „*Zgod. Danici*“. Za „*Mohorjevo družbo*“ je priredil prevod Wisemannove povesti „Fabiola“ (1867). „*Koledar*“ je 1877. leta prinesel zanimiv popis „Hoja na Vezuv“. Po Gaumeju pa je poslovenil knjižico „Credo kristjanu v sedanjih časih zavetje“; prevod je prinesla „*Danica*“ 1869—1870. l. Kot duhovnik je pozneje v javnosti skoro utihnil. V „*Zgodnji Danici*“ je (1871—1874. l.) objavil v obliki odprtih pisem (1—13.) „Marsikaj o cerkveni umetnosti“, kjer opisuje notranjo cerkveno opravo. V viharnem letu 1874. je v „*Slovencu*“ pod zaglavjem „Politika na kmetih“ razlagal nove konfesionalne postave, semtertje tako ostro, da je bil list zaplenjen. Najvažnejše njegovo delo je „Duhovno Pastirstvo“ in „Pedagogika“, ki je sestavljena po najboljših virih v strogo katoliškem duhu. „Duhovno Pastirstvo“ je po vsebini izborna knjiga; v slovniškem

[1]) Glaser. Zgod. slov. slovstva III. 122—124. — [2]) Jez. XXX. 35—39.

pogledu pa nekoliko zastarela. V drugi pomnoženi izdaji (1894) se je ta hiba popravila. Jezik mu teče gladko in prijetno; včasih je tudi šaljiv in zbadljiv, n. pr. „Dom žajfje kulture". („*Glas.*" 1866).

Martin Poč, rojen v Semiču 1841. l., župnik na Vačah, potem v Komendi, je spisal „Duhovski poslovnik" (1892), s katerim je napolnil veliko vrzel v slovenskem bogoslovnem slovstvu. Pri tem delu je nekoliko sodeloval frančiškan o. Kalist Medič, izboren strokovnjak v cerkvenem pravu. Knjiga je 1899. l. doživela drugi natisk.

Tomaž Mraz [1]), rojen 1826. l. v Št. Vidu pri Ponikvi, župnik in dekan v Vuzenici, je 1878. l. spisal „Šolske katekeze za pervence", 1883. l. pa „Razlaga srednjega in največjega šolskega katekizma". Obe jako obsežni knjigi sta prišli na svetlo kot prilogi „*Slov. Prijatelju*" (8°, 240+1036 str.)

Simon Zupan je bil rojen v Kropi 1844. l. Veliko let je bil katehet v uršulinskih šolah v Loki, potem župnik na Ježici pri Ljubljani. Spisal je več prav dobro sestavljenih katehetičnih del; razen tega je sotrudnik „*Duhovnega Pastirja*". Leta 1881. je spisal „Nauk za prvo spoved", 1883. l. „Keršanski nauk" in „Cerkveni obredi". Njegov „Krščanski nauk za prvence" je v nekaterih letih dočakal šest natiskov. Za Marijine družbe je sestavil molitvenik „Hči Marijina" 1886. l.

Frančišek Perpar (rojen 1855 v Doberniču), župnik pri sv. Trojici na Dolenjskem, je v „*Duhovnem Pastirju*" (1887—1889) podal navod za velikonočno izpraševanje, kako naj se poučujejo posamni stanovi: stariši, mladeniči in dekleta.

Liturgične knjige so v tej dôbi pisali: *Janez Komljanec* (roj. 1848), profesor verouka v Kočevju, je 1893. l. pisal v „*Danico*" „Cerkveno leto ali letni sveti časi in dnevi". Ponatisk je izšel 1894. leta. — *Andrej Žnidaršič*, duhovnik na Goriškem, je 1892. l. objavil knjigo „Liturgični jeziki". — Za cerkvenike in mašne strežnike sta poskrbela nekaj knjižic *dr. J. Simonič* in *Josipina Jurik* v Ptuju.

Eksegeza in homiletika.

Kakor o ostalih bogoslovnih strokah, tako se je doslej le malo pisalo tudi o eksegezi ali razlaganju sv. pisma. Razlogi so umevni, ker v Slovencih duhovnikom za lastno rabo služijo največ le latinske strokovne knjige; ljudstvo pa bi se za take strogo znanstvene razprave ne zanimalo in bi jih tudi težko umelo.

L. 1849. je Metelko objavil razlago evangelija sv. Matevža pod zaglavjem „Vir in izvirek zveličanskih naukov". A prvemu

[1]) Glaser. Zgod slov. slovstva III. 287.

zvezku ni sledil noben drug. Po dolgem presledku je ljubljanski semeniški profesor dr. L. Klofutar 1878. l. dal na svetlo svoje „Svete listne bukve“, in 1892. leta je lavantinski knez in škof dr. Mihael Napotnik poklonil slovenski duhovščini izborno svoje delo o sv. Pavlu. Leta 1889. je podal Iv. Skuhala Mohorjanom „Življenje našega Gospoda Jezusa Kristusa“.

Velik korak naprej je tudi v tem pogledu naredila »*Družba sv. Mohorja*«, ko je jela 1894. l. objavljati »*Zgodbe sv. pisma*«. Prevod in razlago je oskrbel dr. Fr. Lampe. Predno se je lotil dela, romal je v sveto deželo, da si je osebno ogledal svetopisemske kraje. To svoje potovanje je zanimivo in poučno opisal 1892. in 1893. leta v knjigi „Jeruzalemski romar“, ki je izšla kot nekak uvod k „Zgodbam“. Slovenski narod nima mnogo takih knjig, kakoršna bo ta, kadar se dovrši. Tekst pojasnuje mnogo lepih slik. V „predgovoru“ pravi med drugim:

„Kdor pozna naše slovensko ljudstvo, vé, kako pobožno misli in kako spoštljivo govori o sv. pismu. Kakor je naše ljudstvo verno in goreče za božje reči, tako je tudi vneto za sv. pismo. Četudi je pač le malo slovenskih hiš, kjer bi imeli celo sv. pismo, vendar jih je tudi le malo, kjer bi ne imeli vsaj sv. evangelijev, zlasti odkar je izdala naša družba ‚Življenje našega Gospoda Jezusa Kristusa‘. Naše slovensko ljudstvo, ki želi napredovati tudi v veri in v verskem spoznavanju, kakor napreduje v drugih ozirih, želelo si je davno in želi tudi dandanes dobiti v roke sv. pismo v taki obliki, da bi mu bilo v nauk, v tolažbo in v spodbudo . . . . Držal se bom, kolikor se bo dalo, besed sv. pisma. Tako bodo Mohorjani rekli, da imajo v rokah sveto pismo samo. Prav s tem bo naša družba ustregla ljubim Slovencem, ki si žele sv. pisma. Tako bodo Slovenci poslušali doma besedo sv. Duha, kadarkoli bodo hoteli . . . Upam, da razlaga ni preobširna. Povedal sem, kolikor se mi je zdelo imenitno iz katerega koli razloga . . . Nisem se trudil, da bi razlagal različne stvari, ampak da bi bralci lahko umeli ves pomen božjega razodenja, da bi spoznali vso moč božje besede, kakor občutimo solnčno gorkoto, kadar stopimo po dnevu pod jasno nebo, ali pa prijeten hlad, če ležemo v senco gostega drevesa . . . Pisatelj teh vrstic upa, da bodo ‚Zgodbe‘ veliko koristile Slovencem. Beseda božja jih bo utrdila v naši sv. veri . . . . . . Ta knjiga bo utrdila omahljivce v veri, maloverce pa bo prepričala, da je prava in nebeška naša vera. Lahko bodo spoznali, da ni v svetih knjigah ničesar zoper naš razum, in da zato nimajo razloga, zakaj bi ne verjeli božji besedi . . .“

Velezanimiv je „uvod“ v svetem pismu, v katerem govori v splošnem o vsebini, namenu, tolmačenju, prevajanju, sploh o usodi te knjige. Slovenskemu narodu bo rabilo to monumentalno delo do poznih časov.

Dr. Mihael Napotnik[1]) se je porodil 20. septembra 1850. l. na Tepanjskem Vrhu pri Konjicah. Dovršivši v Celju gimnazijske študije in doslučivši eno leto pri vojakih je vstopil v mariborsko bogoslovno semenišče. Leta 1875. posvečen v duhovnika je služil nekaj tednov kot kapelan v Vojniku; potem je šel v ‚Avguštinej', na Dunaj nadaljevat svoje študije, kjer je bil (1880) promoviran doktorjem bogoslovja. Za časa okupacije Bosne 1878. l. je služil kot vojni kapelan na bojišču. Vrnivši se v domovino je nastopil kapelansko službo v Selnici. Odtod se je preselil v Maribor kot korni vikarij; kmalu potem je postal profesor in podvodja semeniški. Leta 1885. je bil imenovan c. kr. dvornim kapelanom in ravnateljem v ‚Avguštineju' na Dunaju; a že 8. oktobra 1889 je postal knez in škof lavantinski. Pisateljsko pero je zastavil že v semenišču, kjer je za „*Zoro*" napisal mnogo poučno-znanstvenih člankov. Podpisal se je navadno z imenom „L i p a k o v". Kar je za časa okupacije doživel v Bosni, opisal je v živih barvah v „*Slov. Gospodarju*" (1878—1882). Navdušen Slovan se je zanimal za duševno gibanje tamošnjih prebivalcev. Plod svojih slovstvenih trudov sredi bojnega hrupa je podal 1884. l. v lični knjižici pod zaglavjem „Kratek pregled bosanskega slovstva". Stopil je v krog »*Kresovih*« sotrudnikov in v tem listu je 1884. leta podal „Prineske k slovstveni zgodovini bosanski", 1886. l. pa „Imenopis konjiške nadfare", v katerem zanimivo razlaga imena vasi, potokov, gór, lastna imena, kaj pomenijo in odkod prihajajo. S posebnim zanimanjem je opisaval životopise slavnih mož, domačih in tujih, n. pr. Jožefa Rozmana, Voltairja, Hipokrata itd. Slovečega Irca Daniela O' Connella je v „*Slovencu*" celo dvakrat opisal. Po raznih virih je sestavil nekaj znanstvenih spisov, n. pr. „Nekoji izreki velemož o vedah", „Eksaktne znanosti" i. dr. Opirajoč se na Chateaubrianda primerja v sestavku „Biblija" sv. pismo Homerovi Iliadi in Odiseji, kako sta si biblija in starogrško pesništvo podobna v zgodovinskem in pesniškem pogledu, pa tudi z ozirom na pripovedovanje, popise, primere, prostost in starinski zlog. Poljudno-zabavna sta spisa „Smeh" in „Solza". Najznamenitejši

[1]) Slovenec 1889, 269. — Sl. Nar. 1889, 248, 265. — Slov. Gosp. 1889, 14. novembra; 1891, 111. — Koledar družbe sv. Mohorja, dr. Jos. Pajek o škofu Napotniku 1891. l.

njegovi deli sta knjigi „Sveti Viktorin“ (1888) in „Sveti Pavel“ (1892). Obe knjigi se smeta vspored staviti najznamenitejšim bogoslovnim delom drugih omikanih narodov, delali bi čast vsaki akademiji. Tako vsestransko dovršenih knjižnih del Slovenci nimamo veliko. — Ptujskega škofa sv. Viktorina nam opisuje na temelju zanesljivih virov tako jasno in določno, da je poslej stvar za vselej dognana. To delo kaže, kako globoko je prošinila pisatelja prava znanstvena metoda. — Velikega apostola sv. Pavla pa na podlagi njegovih lastnih pisem in vporabljajoč razna v to stroko spadajoča eksegetična dela slika kot pravega krščanskega junaka, vzornika tudi našim časom. Za vzgled le nekaj mest iz tega dela:

„Vrlih, zavsem neomadeževanih značajev šteje današnji svet ubogo malo. Plašč po vetru sukati, dozdeva se mnogoterim pametno, modro in koristno. Žalostna prikazen sicer, a zato ni neresnična. In odtod prihaja neuspešno delovanje, nemarna popustljivost, tako škodljiva nezaupnost in nezanesljivost .... Kdo ne spregvidi, da je Pavlov treba današnjemu, gledé na Boga zaspanemu in mlačnemu svetu? Apostolskih môž, pravim, je treba, ki učé brez strahu večne resnice, ki neupogljivo branijo svete pravice ter vselej in vsakemu nepristrano povedó, kar storiti dolžnost veleva .... Pavel je z vsemi žilami in silami ljubil svoj narod. Toda kakošna je bila ta njegova ljubezen? V čem je koreninila? Nedvomno v ljubezni do Jezusa Kristusa, za katerega je hotel Pavel ves svoj ljubljeni narod pridobiti. In ta je jedina prava ljubezen, iz katere izvirajo tudi druge državljanske čednosti, poganjajo tudi druge domovinske kreposti. Kdor dela za večno srečo svojega naroda, ta bode storil vse in počel vse, s čemur se dá doseči večno blagostanje. Tega porok je sv. Pavel, kateri ni umel druge politike, kakor le evangelij in Kristusa križanega. Navzlic temu pa vendar ni misliti in ni najti boljših domoljubov, nego sta bila učenik in učenec, Jezus in Pavel ...“ Sklicujoč se dalje na vzgled in na načela vzornega narodnjaka škofa Slomška, nadaljuje: „Kar zadeva prednost vere pred narodnostjo in narodnosti pred vero, mora pač veljati to, da je vera svrha in narodnost sredstvo. Kdor želi prvo, mora naravno hoteti tudi drugo. Kdor tako uči, naj se vendar ne ima za brezdomovinca, katero očitanje dozdeva se vsaj meni najbolj abotno in najbolj prazno. Kdor se poslužuje tega oponašanja, temu ni verjeti betvice, ker mu ni resnobno za resnico. Pravi katoličan je vselej bil in bode vselej tudi pravi narodnjak in treba mu ni, to še posebej naglašati. Resnica je sicer, da so prenapeteži tožili Pavla in ga dolžili, češ, on ne ljubi naroda. A ljubil ga je bolje, kakor so ga ljubili njegovi tožniki, njegovi sovražniki, ki so postali pogrebniki svoje domovine, prelepe Palestine, da še do tega trenljaja nimajo njihovi potomci lastovitih tal ..... Krščanska vera je jedina in sicer prav krepka zaslomba za manjše narode v vseh onih državah, v katerih prebiva več narodov pod jedno upravno streho ..... Narod brez vere je stavba na pesek. Greh je največji sovražnik domovine, naroda.“

Knjiga je polna lepih, globokih misli. Beseda je gladka in nekako slovesna. Pisatelj se nikjer ne izneveri plemenitosti in resnobnosti. Vsakemu omikancu je to delo tečno berilo, iz katerega si more povzeti marsikake ideje o sedanjem javnem življenju. Ko je zasedel škofijsko stolico v Mariboru, pozdravljalo ga je ljudstvo s svojo duhovščino kot Slomška II. In to po pravici! Ognjevit in odločen višji pastir skuša duševno dvigniti svoje podložne; zlasti mu je mar temeljita izobrazba duhovščine. V to svrho je zboljšal učni črtež v bogoslovnem semenišču. Posebno se odlikujejo njegovi izborni, temeljiti in obsežni pastirski listi. Škofa Napotnika moramo prištevati najboljšim govornikom; on je govornik v velikem obsegu, kakor so n. pr. Francozom Bossuet, Bourdaloue, Fenelon, Massillon i. dr. Leta 1896. je sklical v Maribor škofijsko sinodo. Po njegovi inicijativi je jelo 1898. l. v Mariboru izhajati znanstveno glasilo slovenske duhovščine *»Voditelj v bogoslovnih vedah«*, kateremu je urednik dr. Frančišek Kovačič. List je otvoril bogoslovnim vedam med Slovenci novo dôbo.

Dr. Frančišek Sedej. Porodil se je 10. oktobra 1854. l. v Cirknem. Bil je več let profesor bogoslovja v Gorici. Za dr. Napotnikom je postal c. kr. dvorni kapelan in vodja ‚Avguštineja‘ na Dunaju. Odtod se je 1898. l. preselil v Gorico kot stolni kanonik. V *»Rimskem Katoliku«* (1893—1894) je kritično obdelal Davida Friderika Straussa in (1894) Ernesta Renana. — V *»Cerkvenem Glasbeniku«* je 1886. l. priobčil spis „O nekaterih dr. Fr. Wittovih mašah“ in 1895. l. „O glasbi v vzhodnih deželah in o njeni zvezi s koralom“. Umrlemu glasbeniku Jož. Böhmu je 1896. l. napisal kratek nekrolog. *»Dom in Svet«* je prinesel izpod njegovega peresa razpravi 1891. leta „O sedemletni lakoti za časa Jožefa egiptovskega“ in 1897. leta „Klinopisni spominiki in sv. pismo“, kateri moramo imenovati najboljši o biblijski arheologiji v slovenskem jeziku. Upati smemo, da bo učeni pisatelj podal še marsikak plod o tej velezanimivi znanstveni bogoslovni stroki, o kateri se pri nas do malega ni nič pisalo.

Od 1870. l. dalje so se namnožili tudi protestantovski prevodi sv. pisma v slovenskem jeziku, n. pr. psalmi, pregovori, evangeliji itd. Male brošurice v lični zunanji obliki in v pravilnem jeziku daje od časa do časa na svetlo „Angleška biblijska družba“

seveda le v agitacijsko svrho. Slovenilo je knjižice baje par slovenskih pisateljev-lajikov. Ker pa so krivoverske, zato so ljudstvu nepoznane in ne dosežejo nobenega praktičnega uspeha.

V najtesnejši zvezi z eksegezo je **homiletika**, t. j. oznanjevanje božje besede. Vsi cerkveni govori so pravzaprav le razlaganje in učenje božje besede, torej nekaka široka, prav poljudna eksegeza. V zvezi s tem je katehetika. Kakor imamo Slovenci le malo strogo eksegetičnih del, tako imamo tem več homiletičnih. Leta 1852. je jela »*Slovenska Bčela*« prinašati prilogo »*Šolski prijatelj*«, ki pa se je kmalu osamosvojila kot nov list. Peti in in šesti letnik (1856 in 1857) sta imela naslov „*Slov. Prijatelj. Časopis za cerkev, šolo in dom*“, ter sta naslovu primerno imela tri dele; le druga dva sta bila združena v celoto. L. 1856. je jel torej izhajati homiletični list »*Slovenski Prijatelj*«, kateremu je bil urednik Andrej Einspieler tje do 1883. l., ko je prenehal in je na njegovo mesto stopil ljubljanski »*Duhovni Pastir*«.

Leta 1856. so ljubljanski duhovniki: Andrej Čebašek, L. Jeran, Janez Stritar in Andr. Zamejic zasnovali sličen list „*Cerkveni Govornik*“, ki je izhajal vsako četrtletje, a prvega leta ni preživel. Ob „*Slovenskem Prijatelju*“ se je poslej združila vsa slovenska duhovščina. Bil je mesečnik in prva leta je služil obenem kot duhovsko glasilo. Prinašal je razne članke in dopise o organizaciji duhovščine, o delovanju duhovnikov na cerkvenem in narodnem polju. L. 1863. je jel prinašati prilogo „Razlaganje keršanskega katoliškega Nauka“. Pisati je začel to veliko delo suhorski župnik Janez Škofic (1821—1871); nadaljeval pa je je Janez Volčič (1825—1887). Dovršeno je bilo 1876. l. na 369 tiskanih polah v osmerki. Ta knjiga je duhovnikom „bogata zakladnica, iz katere morejo zajemati za vse svoje potrebe na leci, v spovednici, na bolniški postelji in v šoli, pa tudi česar potrebujejo za lastno svojo omiko in za pošten svoj kratek čas.“

Popoln pregled vseh sotrudnikov „*Prijateljevih*“ ni mogoče podati, ker se mnogi niso nikoli ali pa le semtertje podpisavali ob svojih izdelkih. V dvaintridesetih letnikih „*Slov. Prijatelja*“ je nagromadenega obilo homiletičnega gradiva vsake vrste, največ pa je preprosto poučnega krščanskega nauka, kakor ga slovenski narod potrebuje o verskih resnicah z ozirom na praktično življenje kristijanovo, o Kristusovem življenju, o Mariji in svetnikih. Precej je med njim priložnostnih govorov za razne cerkvene slovesnosti; a razmerno premalo je strogo dogmatičnih. Žal, da so govorniki delali premalo samostojno. Izvirnega je le malo. Mnogi so pisali po izrečnem naročilu urednikovem. Einspieler je temu ali onemu duhovniku poslal kakega tujega homileta, in ta ga je prirejal po svoji previdnosti za „*Prijatelja*“. Večina

govorov je poslovenjena iz nemških, latinskih, laških in francoskih del. Rabili so jim n. pr. Zollner, Wenninger, Graser, Hirscher, Liebermann, Königsdorfer, Hurter, Tschupik, Förster, Zenger, Veith, Scherer, Krönes, Künzer, Raess, Knoll, Mehler, Segneri, Bourdaloue i. dr. ter razni homiletični časniki in zborniki n. pr. „Prediger und Katechet", „Philotea", „Hedwigs-Blatt", „Chrisologus" itd. Marsikak govor je prikrojen po izvirniku preveč za potrebe drugih narodov, kjer živé katoličani med drugoverci, a za slovensko ljudstvo nima pravega pomena. Sploh moramo reči, da so tedanji cerkveni govorniki premalo vpoštevali časovne razmere in potrebe, ter jim premalo ustrezali. Mnogo boljši nego navadni cerkveni govori so večji venci govorov (Cyklus) n. pr. za postni in adventni čas, za sv. leto itd.

Jezik je za tisto dôbo primeroma še precej gladek in čist, le v nekaterih govorih se kaže očitno nemški izvirnik. Nekateri govori so po vsebini in govorniški obliki pravi homiletični biseri, polni globokih misli s točno govorniško pointo. Sploh pa se zlasti v homiletiki iste dôbe tudi na Slovenskem kaže, da bogoslovna semenišča niso imela pravega in zadostnega učnega črteža. Nekateri govori so bili objavljeni šele po smrti dotičnih govornikov. V slovniškem oziru jih je popravil kak drug duhovnik ali pa urednik sam; zato niso do cela njih delo. Poglavitni in najbolj marljivi sotrudniki „*Slovenskega Prijatelja*" so bili tekom let ti-le duhovniki:

(Iz krške škofije): Urednik *Andrej Einspieler*[1]) je slovenil zlasti homilije, a tudi druge govore ter razne osnove govorov.

Jožef Škrbinec, rojen 1831. l. v Stranjah pri Kamniku, umrl 1897. l. kot župnik v Vogrčah, je spisal prav mnogo dobrih govorov Leta 1863. je objavil postne govore o križevem potu, 1876. leta pa o zgubljenem sinu itd. Mnogo zaslug si je pridobil za narodno probujenje koroških Slovencev in za njih gospodarsko organizacijo.

Janez Ev. Marinič (1832—1897), prošt v Doberlivasi, je že 1857. l. sodeloval pri šolskem oddelku „*Slov. Prijatelja*". N. pr. „Zakaj se učimo?", „Dijak in mizarski učenec" itd. Pozneje je objavil nekaj priložnostih govorov. „*Večernice*" 1872. leta so prinesle njegove „Črtice iz življenja in trpljenja sv. Očeta papeža Pija IX."

Janez Globočnik (1833) župnik v Pontablju, je slovenil zlasti Königsdorferjeve homilije.

Frančišek Rup, rojen 1. decembra 1843. l. v Vetrinju, umrl kot župnik 15. oktobra 1897, je bil 1878. l. dalje sourednik pri „*Slov. Prijatelju*". Sodeloval je tudi pri *Mohorjevi družbi*, zlasti pa v „*Besedniku*". Poslovenil je 1880. l. po sv. Frančišku Saleziju nabožno knjigo „Filoteja". Slovenil je iz nemškega, španskega, madjarskega, angleškega, celo iz hebrejskega jezika. A zlog v njegovih spisih je silno okoren in jezik nepravilen.

Lambert Ferčnik[2]) je objavljal svoje govore i v „*Slov. Prijatelju*" i pozneje v „*Duh. Pastirju*".

[1]) Glaser, Zgod. slov. slovstva III. 157.
[2]) Glaser, Zgod. slov. slovstva III. 158.

Razen teh so pisali govore *Lambert Einspieler*, *Gregor Einspieler*, *dr. Val. Müller*, *Florijan Izop*, *L. S.*, *A. S* itd.

(Iz ljubljanske škofije): Najmarljivejši ekseget na Slovenskem je bil doslej *dr. Leonard Klofutar*. Porodil se je v Tržiču 1819. Delal je mnogo let kot profesor eksegeze novega zakona v ljubljanskem semenišču. S svojo stroko se mnogo bavi tudi še kot ljubljanski stolni prošt. Spisal je v latinskem jeziku štiri knjige: razlaganje vseh štirih evangelistov in lista sv. Pavla do Rimljanov. Ta dela rabijo v mnogih semeniščih kot učne knjige. V slovenskem jeziku je podal 1878. l. „Svete listne bukve", ki so po svoji obilni in jedrnati vsebini cerkvenim govornikom zelo porabne.

Najplodovitejši med vsemi kranjskimi in menda tudi med vsemi slovenskimi cerkvenimi govorniki je župnik *Matija Torkar.*[1] Rojen 1832. l. v Zaspeh, je postal duhovnik ljubljanske škofije. Zaradi raznih neugodnosti je 1865. l. prestopil na vabilo A. Einspielerja v krško škofijo. Čez šest let se je povrnil v domovino in je dokaj let delal kot župnik v Košani. — V *„Slov. Prijatelju"* je jel objavljati svoje govore 1862. l. Nadaljeval je to vsa leta in pozneje prestopil kot sotrudnik k *„Duhovnemu Pastirju"*, ki še sedaj objavlja njegove izdelke. Vsega skupaj je napisal par tisoč govorov vsakovrstne vsebine. Največ govorov je kratkih, a z lepo vbranimi mislimi. – Pisati pa je jel — sošolec J. Marna — že kot bogoslovec v *„Novice"* 1853. leta. Pozneje se je oglašal v *„Zgod. Danici"*, v knjigah *Družbe sv. Mohorja* in v celovškem *„Slovencu"*. Nadaljeval in dovršil je za dr. Jos. Rogačem delo „Življenje svetnikov in svetnic Božjih". V *„Zvonu"* je objavil spisek o Fr. Zaniniju, v *„Dom in Svetu"* (1895) pa spomine iz svojega življenja.

Matija Hočevar[2]) (1824 — 1888) župnik pri sv. Petru v Ljubljani je sodeloval pri poslovenjenju sv. pisma v Wolfovi izdaji. Leta 1858. je spisal „Zgodbe sv. pisma stare in nove zaveze za šolsko mladost". V *„Slovenskem Prijatelju"* in v *„Duh. Pastirju"* je objavil več sto cerkvenih govorov.

Razen teh so pisali govore v *„Slov. Prijatelju"* ti-le duhovniki ljubljanske škofije: *Janez Ankerst* (1814—1875), *Janez Gostiša* (1833 — 1884), *Jurij Volc* (1805—1884), *Janez Škofic*, *Luka Dolinar* (1794 – 1863), *Anton Namre* (1812—1893), *o. Albert Pintar* (1829 - 1887) frančiškan, *Tomo Zupan*, *Janez Ažman*, *Jožef Rozman* (1801—1871) i. dr.

(Iz lavantinske škofije): Mnogo prav dobrih govorov sta podala ptujski dekan *Frančišek Cvetko* (1789—1859), čegar govori so bili objavljeni šele po njegovi smrti, in mariborski stolni kanonik in župnik *Krištof Kandut* (1830—1892).

Tomaž Mraz je pisal poleg šolskih katehez tudi mnogo govorov. Med boljše izdelke moramo prištevati govore gornjegrajskega, pozneje braslovčega dekana *Lavrencija Potočnika* (1827—1892).

---

[1]) Glaser, Zgod. slov. slovstva III. 116. (Napačna je letnica njegove smrti 1877, ker še živi. — Jezičnik. XXX. 20—21,

[2]) Jezičnik, XXX. 21.

Simon Gaberc, rojen 1838. l. v Črešnjevcu, župnik v Frauheimu, je v obeh slovenskih homiletičnih časnikih objavil čez dvesto govorov. Začel je 1868. l. in nadaljuje še sedaj. V *„Zgod. Danici“* je od 1872. l. dalje podal vsako leto nekaj pesmic, največ nabožnih, a tudi nekoliko posvetnih. Opeval je M. B., svetnike in svetnice ter zlagal razne priložnostne popevke. Posebno marljivo je sodeloval pri *„Slov. Gospodarju“*, kjer je objavil marsikak dopis zlasti o sadjereji in vinoreji. Razen tega je spisal dvojne „Šmarnice“ in par drugih brošuric.

Sodelovali so še nekateri drugi, n. pr. *Fr. Kosar*, *Peter Vozel, Andrej Kajtna, Frančišek Ser. Bezjak* i. dr.

(Iz goriške nadškofije): Najbolj znan primorski govornik je *Filip Jakob Kafol* (1820 — 1864)[1]), ki je po mnogem potovanju po svetu slednjič umrl kot župnik na Pečinah. Na svetlo je dal štiri knjige cerkvenih ogovorov 1853., 1856., 1861., 1862. l. Razen tega je pisal v knjige *Mohorjeve družbe*, v *„Zgodnjo Danico“* in v *„Slov. Prijatelja“*, ki je še po njegovi smrti prinašal njegove govore. Njegova homiletična dela moramo prištevati med najboljša v slovenskem slovstvu. Odlikujejo se po ognjevitosti in prisrčnosti, ki spominja zelo na laški značaj, in tudi po primerno lepem jeziku.

Svoje govorniške izdelke so objavljali tudi *Lavrencij Rutar* (1821 do 1894), duhovnik na Sveti Gori, *Tomaž Rutar, Marko Vales*, *Jožef Furlani*[2]) itd.

„Duhovni Pastir“ je stopil na mesto *„Slov. Prijatelja“* z novim letom 1884. Urednik mu je bil do 1896. l. tedanji katehet v uršulinskih šolah Anton Kržič. Kot mesečnik izhaja koncem vsakega meseca, navadno vselej s prilogo.

Priloge je pisal dr. Fr. Lampe 1887., 1889. in 1890. l. A. Zupančič je 1888. l. v prilogi podal svojo „Pedagogiko“. Poslej podaja urednik kot namešek „Zbirko lepih izgledov“ v porabo cerkvenim govornikom.

Okrog *„Duhovnega Pastirja“* se je zbralo veliko kranjskih duhovnikov, ki so na novo stopili na polje homiletičnega slovstva. Izmed izvenkranjskih duhovnikov jih sodeluje poslej le malo. Nekateri govori so res pravi biseri, a pri mnogih se pozna, da niso izvirni.

Razen govorov prinaša list kratka književna poročila iz bogoslovnega slovstva tujih narodov. Poroča navadno dr. Fr. Lampe. Domača bogoslovna dela pa ocenjujejo razni duhovniki. Župnik Lud. Škufca je 1893. l. sestavil v posebni knjigi jako porabno „Dvojno kazalo prvih deset letnikov *‚Duhovnega Pastirja‘*“ (1884—1893.)

Anton Kržič[3]) se je porodil v Rakitni 2. junija 1846. leta. Služil je devetnajst let v ljubljanskem uršulinskem samostanu kot katehet. L. 1891. je postal profesor verouka na učiteljski pripravnici v Ljubljani. — Malo je v Slovencih mož, ki bi tako neumorno in

[1]) Jezičnik XXV. 59—61.

[2]) Glaser, Zgod. slov. slovstva III, 120.

[3]) Jezičnik XXX. 54—57.

požrtvovalno delovali za prospeh prave narodne omike, kakor je delal Kržič s peresom. Oglasil se je že bogoslovec v »*Letopisu Matice Slovenske*« 1869. l. Obenem je jel pisati v »*Zg. Danico*«, kjer je priobčil tekom let razne cerkvene govore in druge nabožne spise. Rabil je pseudonim A. Zakotkarjev. Leta 1878. je začel priobčevati „Izglede bogoljubnih otrok iz vseh časov krščanstva“. Ponatisk teh životopisov je objavil z mnogimi drugimi vred v treh knjigah 1879., 1880. in 1883. l. Sotrudnik *Mohorjeve družbe* je 1882. l. popisal „Irce“, 1887. l. pa spisal posebno knjigo „Osmero blagrov ali dolga pridiga za kratkočasno življenje“. V „*Večernicah*“ in „*Drobtinicah*“ je objavil nekaj zabavno-poučnih govorov, n. pr. „Ura in naše srce“, „Življenja nit“ itd. Za male otroke je začel 1887. l. dajati na svetlo male zvezke z naslovom „*Angeljček*“. Vsebina jim je bila zabavno - poučna v vezani in nevezani besedi. Ko je pa Kržič po smrti učitelja Ivana Tomšiča (1894) prevzel tudi uredništvo „*Vrtčevo*“, prideja1 je „*Angeljček*“ kot prilogo „*Vrtcu*“. — Za napredek prave krščanske vzgoje je jel 1888. l. izdajati male knjižice „*Krščanski Detoljub*“, po štirikrat na leto. Temu malemu pedagogičnemu zborniku je pridružil še manjše brošurice kot priloge, v porabo najmanjšim šolskim otrokom, n. pr. „Ali znaš? Zbirka krščanskih resnic in molitev, ki naj bi jih vsak kristijan znal na pamet“, „Mala zakladnica“, t. j. zbirka krajših molitvic in pobožnosti z obilnimi odpustki itd. Nekatere teh knjižic so doživele že več natiskov in so v 30 do 40.000 izvodih razširjene med mladino. Pisal je vse to največ sam. Nekoliko so mu pomagali tudi: Anton Hribar, o. Angelj Mlejnik, Ciril Vuga i. dr. V prvih letnikih „*Cvetja z vertov sv. Frančiška*“ se nahaja tudi marsikak Kržičev sestavek, n. pr. „Srce Jezusovo“, „Češčenje sv. Jožefa“ itd. V „*Duhovnem Pastirju*“, katerega je urejeval 1884 — 1896, je objavil mnogo govorov ali vsaj govorniških osnov. — V rokopisu se je ohranilo nekaj njegovih veselih in dovtipnih iger v porabo katoliškim družbam in sploh manjšim krogom, n. pr. „Zamujeni vlak“, v petih dejanjih, „Denar ali pa nos“, „Izgubljena suknja“ itd. — Vsi Kržičevi spisi so polni lepih misli; preveva jih pravi krščanski duh. Jezik je jako poljuden, gladek in prikupljiv. Imenovati ga smemo slovenskega Albana Stolza.

Janez Ažman se je porodil v Kropi 1842. l. Služil je kot kapelan na raznih krajih, konečno kot župnik na Dovjem in potem v Gorjah, kjer je bil tudi izvoljen deželnim poslancem. — Že kot dijak je pisal 1860. in 1861. leta

v „*Novice*“ o kroparski žrebljariji itd. V bogoslovskem zasebnem listu „*Slovenska Lipa*“ je podal dolg životopis † Matevža Lotriča, potopis „Eno noč pod Stolom in še nekatere malenkosti“. Svoje cerkvene govore je začel objavljati 1871. l. v „*Slov. Prijatelju*“ in je nadaljeval v „*Duh. Pastirju*“. Vsega vkupe je spisal blizu tristo govorov razne vsebine, ki so duhovnikom zelo priljubljeni. Tudi v „*Zg. Danici*“ je objavil nekaj priložnostnih govorov. Leta 1884. je prinašala „*Danica*“ rokopis župnika Antona Furmacherja o premišljevanju, katerega je Ažman temeljito predelal. V „*Slovenec*“ je poslal nekaj precej ostrih člankov, n. pr. „Duhoven in politika“, „Stremajerjevi groši“, „Torne ali občinske ubožnice“ itd. Zadnja leta je pa sestavljal obširna poročila katoliškega političnega društva za Gorenjsko. Iz pedagogike je spisal dve deli: 1867. l. v „*Učit. Tovarišu*“ „Darila in šiba v ljudski šoli“, 1873. l. pa je katoliške družba založila posebno knjižico „Krščanska izreja“ izpod njegovega peresa.

Anton Žlogar, rojen 30. novembra 1850. l. v Suhorju pri Metliki, je bil več let kapelan pri Sv. Jakobu v Ljubljani, potem župnik v Kranjski Gori. — V „*Danici*“ 1881. leta je obelodanil zanimiv spis „Trojna božja pot s svetimi stopnicami na Kranjskem“, katerega je potem izdal v posebni knjižici. V proslavo tisočletnice sv. bratov Cirila in Metoda je založil 1886. l. „Zbornik cerkvenih govorov“, pri katerem je sodelovalo mnogo duhovnikov. L. 1886. sta on in tovariš Andrej Karlin, kapelana pri sv. Jakobu, spisala knjižico „Mestnofarna cerkev sv. Jakoba v Ljubljani“ povodom nje posvečenja. V „*Duh. Pastirju*“ je priobčil doslej že par stotin cerkvenih govorov, ki se odlikujejo po ličnem jeziku. Mnogo zaslug si je pridobil kot tajnik šolske družbe sv. Cirila in Metoda; v tem poslu sestavlja vsakoletno družbeno letno poročilo „*Vestnik*“. Svoje dni je pisal razne životopise v „*Zvon*“, „*Slovan*“ in v knjige *Mohorjeve družbe*.

Andrej Kalan. Rojen 2. decembra 1858. v Stari Loki, je postal 1882. leta duhovnik in poslej kapelanoval na Gorenjskem. L. 1886. je bil pozvan kot trnovski kapelan v Ljubljano, štiri leta pozneje je bil imenovan stolnim vikarjem in 1896. leta stolnim kanonikom. Po smrti kanonika Jerana vodi z veliko požrtvovalnostjo dijaško kuhinjo. L. 1897. je bil tudi urednik „*Zg. Danice*“. Pisateljevati je začel kot dijak. Pozneje je sodeloval mnogo pri „*Slovencu*“ in v „*Glasih*“ katoliške družbe, n. pr. 1882. leta „Spomini s pota“, 1883. l. „Prvi lustrum Leona XIII.“, 1885. leta „Sv. Ciril in Metod“ itd. — V „*Duhovnem Pastirju*“ je objavil mnogo jedrnatih govorov. Znameniti so zlasti govori o „cerkvenem letu“ 1888. leta, ko je za vsako nedeljo v letu sestavil poseben

govor o omenjeni tvarini. Leta 1887. je dal na svetlo knjižico „Andrej Einspieler — zlatomašnik“ (ponatisk iz „*Slovenca*“). *Mohorjeva družba* je 1888. leta podala v njegovem prevodu „Tomaža Kempčana: Hodi za Kristusom!“ — Leta 1888. je postal urednik „*Slovenčevi*“ prilogi „*Domoljub*“, ki je izhajal po dvakrat na mesec in čez nekaj let postal samostojen politično-poučen list za preprosto ljudstvo. Povesti, katere je pisal nekaj sam, nekaj drugi sotrudniki bodisi izvirno, ali po tujih vzorcih, je jel 1891. l. zbirati v posebne zvezke „*Povesti*“; do 1895. leta jih je izšlo že osem snopičev. Ljudstvu to berilo zelo ugaja; „*Domoljub*“ sam ima do 10.000 naročnikov. Največ je pisal poslej v „*Slovenec*“ i nad črto i pod njo. Njegovi članki se odlikujejo po lepem jeziku, po odločnosti in jasnosti. Kljubu temu, da se je zadnja leta, zlasti odkar je prevzel tudi deželno poslanstvo, popolno posvetil politiki, vendar napiše od časa do časa še kaj znanstvenega. Zanimiv je njegov spis „Jezičnik v slovenskem slovstvu“ 1888. l. V „*Rimskem Katoliku*“ je priobčil razpravo „Strossmayer o namenu postnih okrožnic in o papeževih okrožnicah“. L. 1891. je spisal molitvenik „Šmarnice“. Podpisaval se je „Omanov“.

Razen teh so mnogo sodelovali pri „*Duh. Pastirju*“ ti-le duhovniki ljubljanske škofije:

Ludovik Škufca, rojen 1851. l. v Ljubljani, župnik v Blagovici. Spisal je k „*Duh. Pastirju*“ dvojno kazalo 1893. l. in 1886. l. je *Mohorjeva družba* podala njegove „Šmarnice ali Romanje v nebeško kraljestvo v Marijinem mesecu.“

Janez Kobilica, rojen 1844. l. v Ljubljani, župnik na Črnučah. Pisal je tudi nekaj nabožnih sestavkov v „*Zgod. Danico*“ in semtertja kak prizor ali kako povest v „*Slovenec*“, n. pr. „Valerija“.

Janez Podboj, rojen 1848. l. v Ribnici, župnik v Planini. Oglašal se je tudi v „*Danici*“ in „*Slovencu*“; zlasti rad popisuje kak ribniški običaj. Spisal je malo igro „Dijak - prosjak“ in 1890. l. za Mohorjeve „*Večernice*“ životopis „Oče Cene. Uzor dobrega gospodarja in možaka poštenjaka“.

Valentin Bernik, rojen 1861. leta v Stražišču pri Kranju, župnik na Holmcu. Sodeloval je tudi pri „*Dom in Svetu*“, n. pr. 1888. in 1889. l. „Iz burkaste preteklosti Mihe Gorenjskega“, 1890. l. „Nekaj jezikoslovnih posebnostij iz Kranjske Gore“, 1892. leta „Kameleon“, v „*Danici*“, „*Slovencu*“. Podpisuje se „Tine Balant“.

Josip Resnik (1851—1885) umrl kot kapelan pri sv. Jakobu v Ljubljani, je v „*Danici*“ priobčeval pesnice in krajše sestavke v nevezani besedi. Podpisaval se je „Resnicoljub“.

Dr. Josip Lesar, rojen 1858. l. v Ribnici, profesor bogoslovja v Ljubljani. Leta 1891. je v *„Danici“* priobčil obširen životopis dekana Martina Skubica, katerega je potem (1892) dal ponatisniti v posebni knjižici. *„Drobtinice“* so prinesle životopisa 1888. l. škofa J. Missie, 1893. l. pa † Jožefa Marna. *„Dom in Svet“* je 1892. l. prinesel izpod njegovega peresa sestavek „O Sibilah“, 1894. l. pa študijo „Poncij Pilat“.

Janez Mikš, rojen 1863. leta v Hotedršici, župnik na Trsteniku. V *„Danici“* je podal 1888. leta životopis „Don Bosko“ ter sodeluje v *„Drobtinicah“* in v *„Slovencu“*.

Poleg že omenjenih sotrudnikov *„Slov. Prijatelja“*, ki so tudi *„Duhovnemu Pastirju“* zvesti ostali, n. pr. M. Torkar, M. Hočevar in J. Gostiša, treba omenjati še sledečih: *Anton Potočnik* (1823—1881), *Janez Potočnik* (1813—1893), *Josip Marn* (1832—1893), *Štefan Gnjezda* (1837—1888), *Janez Porenta* (1846—1886), *Josip Škofic* (1859 - 1896), *Andrej Šimenec* (r. 1849), *Jožef Kerčon* (roj. 1821), *Janez Rozman* (roj. 1832), *o. Hugolin Sattner* (r. 1851), *o. Jožef Bizavičar* (r. 1844), *Ignacij Žitnik* (r. 1857), *dr. Andrej Karlin* (roj. 1857), *Frančišek Rihar* (roj. 1858), *Peter Bohinjec* (roj. 1864), *S. Zupan* (r. 1844), *Anton Kukelj* (r. 1845) itd.

Iz sosednih škofij so sodelovali poleg že omenjenega S. Gaberca: *Ivan Slavec* (r. 1859), iz tržaške škofije, ki je bil par let urednik *„Primorskemu listu“* v Trstu, *Simon Gregorčič* (r. 1856) „Pavlov“, iz goriške nadškofije in *Ivan Rotner* (roj. 1862) iz lavantinske škofije. — Cerkvene govore je prinašala tudi *„Zgod. Danica“* skoro v vseh letnikih, *„Drobtinice“* in *„Cerkvena priloga ‚Slov. Gospodarja‘“*.

Konečno nam je še omeniti pastirskih listov slovenskih škofov, kakoršne izdajajo redno vsako leto za postni čas in semtertje tudi izvanredno o posebnih priložnostih. V novejši dôbi so se odlikovali zlasti pastirski listi ljubljanskega kneza in škofa, sedaj kardinala dr. Jakoba Missie in obširni, poučni listi lavantinskega kneza in škofa dr. Mihaela Napotnika. Znamenit je zlasti oni pastirski list, katerega so izdali 1887. l. vsi škofje goriške metropolije, s katerim so svarili pred liberalnim časnikarstvom in cerkvi sovražne liste naravnost prepovedali svojim podložnikom.

Ascetika.

A. Molitveniki.

Pretežna sila slovenskega slovstva je bila do najnovejših let v ascetiki. Saj se do 19. stoletja skoro ni druzega pisalo nego nabožne knjige, največ molitveniki. Ljudstvo se je učilo čitati največ zato, da bi znalo rabiti mašno knjigo in po njej za svojo dušo skrbeti. V ostalem mu je nedostajalo šolske naobrazbe.

Nabožna dela so bila navadno le prevodi iz tujih jezikov ali kompilacije iz raznih del. Žal, da so bili pisatelji v marsičem premalo izbirčni v volitvi ascetičnih knjig in so se premalo pri-

lagodili duhu slovenskega naroda. V 19. stoletju so po vsebini njih del najboljši ti-le možje: Baraga, Veriti, Slomšek, Jeran, Kosar, Janez Zupančič, Janez Bonač, Anton Kržič in dr. Ivan Križanič.

Najnovejše nabožno slovstvo je največ pomnožila *Družba sv. Mohorja*, ki redno vsako leto daje svojim udom tudi po dve bogoslovni knjigi, med tema je ena molitvenik ali sploh kako premišljevalno delo.

Molitveniki so po vsebini navadno zelo enolični: mašne, spovedne, obhajilne in druge običajne molitve se vrsté v raznih izpremembah. Tem je dostavljenih nekaj nabožnih pesmi. Nekateri molitveniki so prirejeni za posebne stanove n. pr. za dijake, vojake, stariše; ali pa za posebno starost: za mladeniče, device, otroke itd. Mnogi molitveniki, zlasti iz novejših let, so pravzaprav le premišljevalna knjiga, in mašne molitve sledé le kot dodatek; take so n. pr. „Šmarnice", knjiga Tomaža Kempčana „Hodi za Kristusom!" o rožnem vencu i. dr.

Nobena knjiga ni med ljudstvom tako razširjena nego so molitveniki; nekateri izmed njih so doživeli mnogo natiskov, n. pr. Baragova „Dušna paša", Slomškovo „Krščansko devištvo", L. Pintarjeve „Nebeške iskrice", L. Hergov „Venec pobožnih molitev", Bezjakova „Žalostna Mati Božja", Mežnaričevo „Vodilo tretjerednikom" itd. Žal, da je jezik v mnogih knjigah že zastarel, in da se tudi pri novih natiskih ni dovolj oziralo na pravilnost jezika. Par knjig je celo zadnja leta bilo natisnjenih z velikimi črkami v bohoričici, da jih morejo rabiti stari ljudje, ki se gajice niso učili, n. pr. molitvenik „Jesus moje shelje".

Imamo celo vrsto večjih in manjših molitvenih knjig ali pa sploh ascetičnih spisov, katerim ne vemo pisatelja. Pisali so pač duhovniki, ki so s svojim trudom hoteli narod v pravovernosti in bogoljubnosti ne le z živo besedo, temveč tudi pismeno voditi in utrjevati.

Najnovejši pisatelji molitvenikov so ti-le: Janez Volčič, Janez Zupančič, Baltazar Bartol, Frančišek Bezjak, o. Nikolaj Mežnarič, Frančišek Marešič, Jakob Dolenec, o. Hrisogon Majar, Janez Parapat i. dr.

Razen tega imamo v drugi polovici 19. stoletja posebno „šmarnično" slovstvo, nabožne knjige za *„Šmarnice"* meseca majnika.[1])

[1]) Koledar družbe sv. Mohorja za 1897. l., 25—26. P. Bohinjec: „Pregled slovenske šmarnične književnosti."

Prvi je priredil knjigo za tako opravilo Davorin Trstenjak, preloživši iz francoščine „Mesec Marije“, ki je izšla 1842. leta v Gradcu in je bila 1856. l. drugič natisnjena. Drugi je spisal slično knjigo braslovški dekan Mihael Stojan z naslovom „Marije rožen cvet“ 1855. l., ki obsega premišljevanje o Jezusovem in Marijinem srcu. Pravi prvak „Šmarnic“, ki je tej pobožnosti dal tudi to ime, je bil horjulski kapelan in znani slovenski pisatelj Janez Volčič 1855. l.

Najbolj jedrnate „*Šmarnice*“ je pisal Luka Jeran v sedmih zvezkih 1859., 1861., 1863., 1865., 1870., 1872., 1878. l. Odlikujejo se, dasiravno so največ po tujih izvirnikih prirejene, po gladkem domačem jeziku in po mikavni, prikupljivi vsebini.

„*Šmarnice*“ so pisali tudi: Jožef Kerčon, dr. Jurij Štrbenec (1834—1899), Anton Žgur, Frančišek Marešič, Lud. Škufca, Jakob Dolenec, o. Hrisogon Majar, Andrej Kalan, Viktor Steska in Simon Gaberc.

Premišljevalne knjige z nabožno vsebino so pisali: dr. Anton Jarc, dr. Ivan Križanič, Ivan Skuhala, Mih. Lendovšek, Anton Kržič, Janez Šmuc, Frančišek Zbašnik, Jernej Voh, Karol Čigon, Anton Črv itd.

Janez Volčič (1825—1887).[1] Bil je kapelan na raznih krajih, potem župnik v Šmarjeti na Dolenjskem. Pisal je v „*Novice*“ in „*Danico*“. Sodeloval je mnogo tudi pri *Mohorjevi družbi*, za katero je napisal veliko delo „Življenje Marije in sv. Jožefa“ v petih delih. V „*Danici*“ je priobčil tudi mnogo nabožnih pesmi, ki pa nimajo vrednosti; najraje je opeval Mater Božjo. V „*Novicah*“ je poročal tudi o gospodarskih stvareh. Njegovi premnogi nabožni spisi imajo hibo, da se v njih ista stvar večkrat ponavlja.

Janez Zupančič (1819—1895), rojen v Šmariji na Dolenjskem, je bil na stare dni župnik v Ihanu, potem pa vpokojen v Radomljah. Spisal je štiri zelo priljubljene knjige o krščanskem življenju „Dušna pomoč“. Častilcem sv. rešnjega Telesa je podal molitvenik „Kruh nebeški“.

Jožef Kerčon se je porodil v Šmariji 1821. leta. Služil je nekaj let kot katehet v uršulinski šoli v Loki, poslej pa kot župnik v Predosljah. — V „*Duh. Pastirju*“ je objavil nekaj stotin svojih

[1]) Jezičnik XXVIII. 1890, 56—58. — Njegov životopis je podal o. Florentin Hrovat koncem knjige „Življenje Marije in sv. Jožefa“.

cerkvenih govorov. Spisal je trojne „Šmarnice“ in par drugih molitvenikov, n. pr. „Rafael“ za mladeniče (1889) in sličen molitvenik za dekleta (1868). Njegova nabožna dela kakor tudi cerkveni govori so zelo čislani.

Dr. Ivan Križanič, rojen 12. avgusta 1843 pri Sv. Križu poleg Ljutomera, je profesor pastirstva, katehetike in metodike ter stolni kanonik v Mariboru. — Za *Mohorjevo družbo* je spisal poljudno „Zgodovino sv. katoliške cerkve“ v treh delih (1883—1887). Opisal je svoje potovanje v Rim 1888. l. Preprostemu ljudstvu je podal nekaj malih knjižic nabožne vsebine, n. pr. „Tekel“ in „Bela žena“ (1890), „Nebeški venec“ (1893). V „*Koledarju*“ Mohorjeve družbe podaja zadnja leta „Razgled po katoliških misijonih“.

Mihael Lendovšek (Rogački) se je porodil 15. avgusta 1844 v Rogatcu, bil nekaj časa mestni kapelan v Ptuju in učitelj verouka v tamošnji gimnaziji; sedaj je župnik v Makolah. — Že kot dijak je pisal male dramatične prizore. V „*Danici*“ (1869) je objavil prizor „Darovanje sv. treh kraljev“. Poslovenil je Kotzebuejevo opereto „Tičnik“. Izvirna njegova igra „Kateri bo?“ se prilega manjšim gledališkim odrom. Pozneje se je lotil druzega dela ter dal na svetlo Val. Orožna izbrane spise (1879). Največ zaslug si je pridobil s tem, da je jel izdajati Slomškove zbrane spise. Prve štiri zvezke je založil on sam, I. „Pesmi“ 1876; II. „Povesti“ 1878; III. „Životopisi“ 1879; IV. „Različno blago“ 1885. Nadaljuje *Družba sv. Mohorja*: 1890. l. „Pastirski listi“; 1893. l. „Življenja srečen pot“; 1894. l. „Krščansko devištvo“ itd. V „*Večernicah*“ je 1887. l. popisal „Spomine na Italijo“.

Baltazar Bartol (r. 1821 v Sodražici), župnik v pokoju na Brniku pri Cerkljah, je spisal 1856. l. molitvenik „Nevesta Kristusova“, ki je doživel že šest natiskov. Leta 1860. je po Šmidu poslovenil „Zgledne molitvene bukve“. Leta 1881. je *Mohorjeva družba* prinesla njegovo po Sailerju poslovenjeno knjigo „Hoja za Marijo Devico“.

Frančišek Ser. Bezjak, roj. 1814. l. pri Sv. Rupertu v Slov. Goricah, je umrl župnik pri Sv. Marku niže Ptuja 1887. leta. — Najbolj priljubljena in razširjena je njegova knjiga „Marija, žalostna mati“, ki je doživela že šest natiskov. Prvi natisk 1847. l. je izšel še v bohoričici. Vsi naslednji natiski so bili pomnoženi; petega je priredil 1880. l. župnik Matej Slekovec. Goreč pospeševalec tretjega reda sv. Frančiška, je podal 1852. l. tretjerednikom vodilo „Duhovno življenje v kratkem spisu za brate in sestre III. Reda sv. Očeta Frančiška“. Sličen molitvenik je objavil 1861. leta. Drugi pomnoženi natisk (1883. l. pri Blankeju v Ptuju) ima zelo nedostatno in malo prikupljivo obliko.

Poleg teh del je spisal „Nauk o sv. birmi“, „Vsakdanji kruh“ itd. — Bezjak je zapustil precej nabožnega blaga v rokopisu, zlasti nagovore na učence o raznih priložnostih, potem premišljevanja za Alojzijevo in Marijino pobožnost. L. 1883. je Matej Slekovec rokopis o sv. Alojziju spravil v tisk z naslovom „Sv. Alojzij, mladenčem in deklicam zvest in zanesljiv vodnik proti nebesom“; drugi natisk 1885. leta. V starejših letnikih „*Slov. Prijatelja*“ je marsikaka prav dobra pridiga Bezjakova (F. N.). Kot kapelan v Negovi je dopisaval „*Novicam*“.

Dr. Anton Jarc (r. 1813 na Ajdovcu) je postal profesor, pozneje deželni šolski nadzornik. Nekaj časa je služil pod ogersko krono in postal prošt Sv. Pavla de Nyir Pályi v Veliko-Varadinski škofiji. Preselivši se v Ljubljano je mnogo sodeloval pri raznih katoliških društvih. Bil je predsednik cecilijanskega društva, vodil je Vincencijeve konferencije, zlasti pa se trudil kot načelnik katoliške družbe za Kranjsko. Spisal je par nabožnih knjig, pri katerih ga je podpiral učitelj M. Močnik. L 1881. je dal v tisk brošuro „Sveto leto“, 1888. l. pa „Molitev velik pripomoček k zveličanju“.

Janez Skuhala, rojen 15 avgusta 1847. pri Sv. Tomažu niže Velike Nedelje, je postal profesor moralke v Mariboru, pozneje tudi vodja dijaškega semenišča. L. 1886. je odšel kot župnik in dekan v Ljutomer. Od mladosti se je rad bavil s slovstvom dotlej, da mu je huda bolezen iztrgala pero iz roke. Podpisaval se je „Gombarov“. V „*Vrtec*“ je pošiljal pripovedke in legende, dopisoval je „*Slovencu*“, „*Slov. Gospodarju*“, zlasti pa „*Cerkveni prilogi*“, kjer je priobčil več spisov iz zapuščine prošta dr. Lovra Vogrina in dekana Fr. Cvetka. — Spisal je životopise mnogih duhovnikov n. pr. Anton Žuža, Fr. Sorčič, Franc Cvetko. Jožef Rozman i. dr. Romarjem je opisal 1881. l „Župnijo in božjo pot Device Marije v Puščavi“. Po Knechtu je poslovenil „Zgodbe sv. pisma za otroke“, 1889. l. Knjižico je založil in tiskal Herder v Freiburgu, 1896. l. je bila natisnjena že četrtič. V „*Koledarju*“ Mohorjeve družbe je podal nekatere krajše spise; 1889. leta pa je poklonil Mohorjanom „Življenje Gospoda Našega Jezusa Kristusa po vseh štirih evangelistih“. Zanimivo je opisal 1884. l. „Mladega Gašperja življenje in trpljenje“. Mladini je spisal molitvenik „Ključek nebeški“ 1888. l.

Jernej Voh (r. 1844 pri Sv. Ilju pri Gradiču), nadžupnik in dekan v Konjicah, je spisal nekaj knjižic za ljudsko porabo, n. pr. 1876. l. „Obrednik za cerkvenike“, 1882. l. „Truplo sv. Agapita“, 1887. leta „Kratek poduk za sv. leto“, 1891. leta „Škofova mati Neža Napotnik“; v „*Drobtinicah*“ pa je 1890. l. opisal pokojnega kneza in škofa Jak. M. Stepišnika.

Razen teh so pisali nabožne knjige: župnik *Jakob Dolenec* (r. 1846) o Jezusovem Srcu; župnik *Frančišek Marešič* (r. 1846) par dijaških molitvenikov in po Lassere-ju je poslovenil iz francoščine „Lurška Mati Božja“. Župnik *Anton Žgur* (roj. 1845) je napisal troje „Šmarnice“. *Janez Šmuc* (r. 1831), župnik v Žabljah, je za *družbo sv. Mohorja* 1878. l. po Stögerju priredil „Nebeško krono“. *O. Tadej Gregorič*, frančiškan, je 1890. l. izdal poslovenjeno delo „Duhovna samota“, in njegov redovni tovariš na Štajerskem o. *Nikolaj Mežnarič* (r. 1847), je 1884. l. poklonil tretjerednikom sv. Fran-

čiška redovno vodilo „Pot v nebesa“. Da jim je knjiga vrlo dobro došla, pričajo mnogi novi natiski. Hinjski župnik *Frančišek Zbašnik* je 1889. leta objavil po Müllerju poslovenjeno knjigo „Duhovna lekarna“. Stolni kanonik ljubljanski *Josip Erker* (r. 1851), je spisal knjigo o odpustkih. Slično delo je že pred njim sestavil jezuit o. *Frančišek Sajovic* (r. 1834).

O. Hrisogon Valentin Majar, roj. 1851. l. v Dolu za Savo, je postal frančiškan, a 1897. leta je kot dušni pastir stopil v poreško-puljsko škofijo. Dopisaval je v „*Zgod. Danico*“ od 1876. l. dalje, v „*Slovenčev*“ podlistek, v „*Cvetje z vrtov sv. Frančiška*“, v knjige *družbe sv. Mohorja*; sestavil je celo vrsto molitvenikov in slovenil tudi razne znanstvene razprave in povesti, n. pr. 1884. l. Campe-jevo „Odkritje Amerike“ in 1895. l. po K. Mayu „Gozdovnik“. Izvirnega ni menda nič napisal. A v prevodih je premalo izbiral res dobrih izvirnikov; marsikak njegov spis nima praktične vrednosti za Slovence. Jezik je na mnogih mestih zelo nepravilen in okoren. Kaže se sploh velika površnost v prevajanju.

Anton Črv, rojen 1846. leta v Grahovem na Goriškem, je v Gorici delal kot špiritual v semenišču, pozneje pa kot spovednik in vodja na Sveti Gori. Umrl je 1891. l. — Na Primorskem je bil znan po svojih humorističnih spisih v „*Glasu*“ in v „*Soči*“. Za romarje je spisal tri brošurice o Sv. Gori: nje zgodovino, pouk o romanju in devetdnevnico (1883). V „*Rim Katoliku*“ pisal je 1888—1890. l. „Črtice o ruski cerkvi“.

Karol Čigon (r. 1848), vikar v Temenici, je otrokom napisal tri knjižice, eno pa tretjerednikom. — *O. Herman Venedig* je spisal romarjem molitvenik „Trsatski romar“. — Ljubljanski katehet *Janez Smrekar* (r. 1853) je povodom 300 letnice sv. Alojzija napisal o njem ličen molitvenik (1891). Razen tega je zlasti po „*Zgod. Danici*“ vzbujal zanimanje za novo cerkveno družbo Salezijancev (1887 — 1896). V isto svrho je dal na svetlo knjižico „Salezijanski sotrudniki“.

B. Časniki in zborniki.

„*Zgodnja Danica*“ si je 1848. l. zastavila nalogo, da hoče gojiti in krepiti versko mišljenje in življenje med Slovenci. In po tem načrtu deluje že nad petdeset let. Pozneje se je osnovala v isto svrho „*Katoliška družba za Kranjsko*“ (1869), ki je od 1877. l. dalje imela svoje skromno glasilo v zvezkih „*Glasi*“ katoliške družbe. Do 1886. leta je dala na svetlo dvajset zvezkov. Z 1887. l. pa je oživila „*Drobtinice*“, ki so 1869. l. v Mariboru pod uredništvom Fr. Kosarja zastale.

„*Slovenski Gospodar*“ je poleg „*Gospodarstvene priloge*“ 1879. l. priložil še „*Cerkveno prilogo*“. Ker so se v drugi polovici 19. stoletja ustanovile mnoge cerkvene bratovščine, potrebovale so svojih posebnih navodil, in to je bilo povod novim knjižnim delom.

Frančiškani kranjsko-hrvatske pokrajine so 1880. leta začeli dajati na svetlo „*Cvetje z vrtov sv Frančiška*“, glasilo tretjega reda istega svetnika. Štel je pa v par letih že pet tisoč naročnikov.

Ljubljanski kanonik Andrej Zamejic je kot načelnik misijonske bratovščine 1876. l. začel družbenikom dajati brošurice *„Dejanje sv. Detinstva“*. Za šolsko deco je sestavljal še posebne knjižice „Misijon otrôk“, ki podajajo najnovejša poročila iz katoliških misijonov ter s tem gojé zanimanje in radodarnost vernikov v misijonske namene.

Za krščansko vzgojo mladine se je ustanovila avstrijska družba detoljubov, ki izdaje poročila v mnogih jezikih. Na Slovenskem je to delo prevzel prof. Anton Kržič, ki je 1888. l. začel objavljati zvezke *„Detoljub“* s prilogami *„Angeljček“* in še z nekaterimi drugimi knjižicami, ki imajo smoter, da vplivajo na dušno in telesno izobrazbo mladine.

Cerkvene bratovščine imajo skoro vse svoja lastna navodila v malih knjižicah. O karmelski bratovščini je spisal brošurico o. Ladislav Hrovat, o bratovščini sv. rožnega venca in o petirnatem škapulirju župnik Anton Peterlin, ki je 1879. l. v mali brošurici podal tudi „Drobtinice iz zgodovine šmihelske fare pri Novem Mestu“.

Slovenski misijonarji v Ameriki so 1891. leta jeli dajati na svetlo list *„Amerikanski Slovenec“*, da po njem ohranijo svoje rojake Bogu in narodu zveste. List prinaša poleg vsakdanjih novic tudi cerkvene govore ali homilije v dušni prid onim Slovencem, ki širom Amerike med tujci razkropljeni živé in nimajo priložnosti poslušati božje besede. Sotrudniki so razen urednika gen. vikarija Josipa Buha ti-le slovenski misijonarji: Iv. Solnce, Fr. Šušteršič, Ant. Vilman, Vid Hribar, Mat. Bilban i. dr.

* * *

„Zgodnja Danica“ je prva leta, ko so bili slovenski časniki še jako redki, vrlo uspevala. Ko je ga dobila več tekmecev, jela je pešati, zlasti pa po 1880 letu. Vse boljše moči so se ali postarale ali se pridružile kakemu drugemu listu. Urednik L. Jeran je sam z nekaterimi pomočniki vzdrževal časnik, ki se mu je skoro na srce prirastel. Največ so mu pomagali ljubljanski bogoslovci, n. pr. Fr. Kregar, dr. Fr. Lampe, Fr. Gornik, Avguštin Šinkovec, Val. Bernik, Jan. Mikš, Rok Merčun. — Pesnikovali so: J. Bilc (r. 1839), Frančišek Krek (roj. 1858), učitelj Ivan Zupan, Radoslav Silvester, Simon Gaberc, kapucin o. Herkulan Šavor (1852–1882), učitelj Andrej Perne, Br. A. V., Štefan Kamnarjev, Anton Namre, uršulinka M. Stanislava Skvarča, šolski sestri S. Bonaventura Suhač († 1893) in S. Fr. Grizoldova, J. P. Belostenski, Fr. Neubauer, Fr. Šmid, Ciriljev, Zmagoslav, J. V. Tihomil, Milidrag, R-v-n, O. Purgaj, Kovačev itd. — Večina izmed teh je objavila tu svoje pesniške poskuse in čez poskuse ni prišla; zato jih nam ni treba dalje ocenjevati. Več veljave imajo: J. Bilc, S. Bonaventura Suhač in Radoslav Silvester.

Prozaični spisi so prikrojeni za rabo preprostemu ljudstvu. *„Danica“* je prinašala pastirske liste slovenskih škofov, cerkvene govore, zlasti priložnostne, n. pr. Antona Kržiča, Petra Urha, Janeza Flisa, dr. Andreja Čebaška itd. Misijonarji iz Amerike so poročali o svojih misijonih, n. pr. Jožef Buh, Jakob Trobec, o. Bernard Ločnikar, o. Simon Lampe, o. Roman Homar i. dr.; iz Južne Amerike in iz Švice je dopisaval kapucin o. Maksimilijan Senica († 1896 v Brežicah).

Včasih se je *„Danica“* spustila tudi v polemiko z nasprotnimi listi in knjigami, ki so nasprotovale katoliškim načelom. Leta 1870. je dr. J. Ulaga obsojal prvi letnik Stritarjevega *„Zvona“*, leta 1878. je S. polemiziral zoper pisatelja *„Zvonovega“* članka „Zemeljska čuda“. Leta 1875. je urednik Jeran ostro nastopil zoper priložene sestavke v Kleinmayrovi *„Pratiki“* itd.

Razen že naštetih sotrudnikov *„Danice“* nam je še nekaterih bliže omeniti:

Janez Klapšič (1800 — 1884), župnik v pokoju v Tržiču, je napisal mnogo zanimivih in tudi obsežnih sestavkov, a največkrat se ni podpisal. Njegova dela so n. pr. 1873. leta „Lažnjivi liberalizem, laži - liberalizem“; 1875. l. „Skrivnostno ‚nekaj‘“; 1876. l. „Cerkveno premoženje“, I — X, razmotriva oropanje Rima in papeževe svetne oblasti; 1878—1879. l. „Obnašanje katoličanov z drugoverci“ itd. Čuditi se moramo 80 letnemu starčku, da je do zadnjega tako vztrajno sukal pero.

Fr. Sitar je 1872. leta objavil nekaj polemičnih spisov, n. pr. „Staro in novo paganstvo“, „Nekteri vzroki verskega odpada“, „Nič vredna vera ali vera zavoljo kruha“, „Kaj vse hočejo mavtarji s sveta spraviti“ itd.

Avguštin Šinkovec (r. 1861), župnik, je kot dijak in bogoslovec zložil nekaj pesmic, n. pr. „V krog se vstopimo!“ Leta 1885. je v *„Danici“* odgovarjal na vprašanja: „Ali je liberalni časnik slab časnik?“, „Je-li časništvo dobra ali slaba reč?“, „Ali se sme katoličan naročiti na liberalni časopis?“ — V *„Glasih“* katoliške družbe je 1884. l. priobčil zanimiv spis „Pogreb in vstajenje družbe Jezusove“, 1885. l. „Marija — pomoč kristijanov“, v *„Cvetju z vrtov sv. Frančiška“* pa 1887. l. „Zelenica v puščavi“. — *„Slovencu“* je 1893. l. prinašal članke „Slovenski liberalci in loža“, katere je potem dal na svetlo v posebni knjižici. — Več ali manj so pisali v *„Danico“* tudi Anton Kocmur, Josip Levičnik, Ant. Pintar, M. Torkar, Josip Resnik, Janez Kobilica, Jan. Volčič, M. Kolar, Jak. Dolenec i. dr.

Največ se je trudil seveda urednik Luka Jeran sam. Slovenil je iz raznih časnikov. Zadnja leta mu je pošiljal nabožne članke zlasti vpokojeni profesor Janez Repič na Dunaju, toda v nemškem jeziku. Jeran jih je pa dal posloveniti, če sam tega ni storil. Tudi marsikako pesmico je še zakrožil v visoki starosti bodisi kakemu svetniku ali kakemu prijatelju v slavo. Vendar se pa vidi na zadnjih *„Danicah“*, da se je list že postaral in da je star tudi njegov urednik. Zelo rad je prinašal v svojem listu nekake samogovore, v katerih je bičal sedanje človeške razvade ali pa se hudoval nad kakim paglavcem, katerega je med tednom opazil v stolni cerkvi, da se ni „lepo obnašal“. Rabil je v pisavi vedno polglasni „e“. — Urejal je *„Danico“* od nje začetka z malim presledkom tja do svoje smrti, skoro petdeset let. Koliko truda in dela, koliko uspeha! Takih urednikov Slovenci ne poznamo. Jeran je bil pač le eden tudi v tem pogledu. Zadnja leta je žrtvoval vse svoje gmotne sile ubogim slovenskim dijakom in katoliškim misijonom, za katere je kranjska duhovščina rada obilno prispevala, samo da je ljubega starčka Jerana oveselila. — Po kratki bolezni je blagi mož zatisnil svoje oči 25. aprila 1896. l. v 78. letu svoje dôbe (r. 1818 v Javorjah na Gorenjskem). *„Zgodnja*

Danica“, njegova zvesta družica, je črnoobrobljena žalovala po njem. Žalostinke so mu zložili: dr. Ivan Krek, Radoslav, Janez Bilc, J. A., J. Baloh in J. P. Belostenski. Dr. Ivan Krek poje o njem med drugim tako-le:

„V našem vrtu tožna je praznina,
Kvišku deca zre osirotela,
Plače ž njo ljubezen ovdovela,
Plače zapuščena ž njo mladina.“

„*Glasi*“ in „*Drobtinice*“. Nova dôba ustave in svobode je obudila razna politična, narodna, gospodarska, dobrodelna društva. Nekatera so se kmalu pokazala veri in cerkvi nasprotna, celo sovražna. Zato so se začeli tudi katoličani vseh narodnosti jediniti v svojih društvih že 1848. l, še bolj pa po 1861. l.

V Ljubljani je prvi sprožil misel na tako društvo grof Viljem Wurmbrand. Našel je 29. novembra 1868. leta v mestni dvorani na krepak ogovor prijazen odmev v slovenskih krogih. 3. marca 1869 se je vršil prvi občni zbor „*Katoliške družbe*“ ob veliki udeležbi. Smoter ji je bil: poživljati in krepiti v narodu katoliško zavest. V to svrho je prirejala shode, kjer so nastopali govorniki: dr. A. Čebašek, Peter Urh, Karol Heidrich, Jos. Marn, Tomo Zupan, Janez Flis, Mat. Močnik, dr. A. Jarc, A. Kržič, A. Jeglič itd.

Svoj namen je skušala družba dosegati tudi po primernih knjižicah, kakoršne je že 1870. l. sklenila izdajati. A nikdo ji ni ponudil primernega rokopisa. Podajala je le vsakoletno poročilo z imenikom udov. Zato se je ta misel šele 1877. l. jela dejansko izvrševati. „*Glasi*“ so izhajali sprva v štirih malih zvezkih, potem pa po dva večja na leto; pozneje le po eden, a toliko obsežnejši. Vsebina je največ poučna in spodbudna. Dopisovali so: dr. Andrej Čebašek, Jeran, Jeglič, J. Marn, dr. Fr. Lampe, Fr. Krek, J. Gomilšak, Bl. Grča, Andrej Kalan, dr. I. Krek, A. Šinkovec, J. Mikš itd. Vseh „*Glasov*“ je bilo do 1886. l. dvajset zvezkov.

Namesto njih so stopile 1887. leta oživljene „*Drobtinice*“. Urednik dr. Fr. Lampe jim je znal vsako leto oskrbeti mikavno tvarino. Prinašale so nabožno-zabavne spise v vezani in nevezani besedi. S pesmami so prispevali: Fr. Rajčevič, župnik; Fr. Krek, župnik; dr. Iv. Krek; Radoslav; J. Bilc; S. Bonaventura Suhač, J. Vesel in † J. Virk. Životopise so priobčili: A. Kalan o papežu Leonu XIII., dr. Lesar o škofu Missii in prof. Marnu, J. Voh o škofu Stepišniku, M. Mrak o župniku K. Tedeschiju, dr. J. Marinko o župniku J. Lesjaku, J. Skuhala o Fr. Kosarju, K. Klun o kanoniku Fr. Kramarju, J. Ažman o proštu Zupanu, J. Benkovič o o. Florentinu Hrovat. Razen tega je pridno sodeloval župnik Ivan Müller (r. 1862), ki je poslovenil Camusovo knjigo „Duh sv. Frančiška Salezija“ in sestavil životopis sv. Alfonza Ligurijana. Poleg teh zasledimo v raznih letnikih „*Drobtinic*“ pisatelje: M. Novak (r. 1866), A. Kržič, Peter Ogrin († 1897), I. Lavrenčič, M. Močnik, o. Ladislav Hrovat itd.

Katoliška družba je poklonila svojim članom še te-le knjige: Čebašek. Papeževa nezmotljivost 1870. l.; Jarc. Petdesetletnica *Vincencijeve družbe* 1883. l.; Jeran. Dominik Savio, 1870; po Zwergerju poslovenjeni knjigi: Pogledi na uni svet“ in „Nar lepši čednost in nar grši pregreha“.

„*Cerkvena priloga.*“ V to prilogo „*Slov. Gospodarja*“ so pisali od 1879. leta dalje razni štajerski duhovniki. Med njimi se odlikujejo zlasti: M. Slekovec (r. 1845 v Negovi), župnik pri sv. Marku niže Ptuja, znan preiskovalec in veščak domače zgodovine, dr. J. Mlakar (r. 1845), kanonik v Mariboru, ki je bil več let urednik „*Slov. Gospodarju*“, S. Gaberc, M. Lendovšek, Jurij Purgaj (1846—1894), ki je pesnikoval v „*Danici*“ in še nekaterih listih, Iv. Skuhala, Jakob Meško (r. 1824) itd. Osobito nam je omeniti župnika Mat. Karba (r. 1852 pri Ljutomeru), ki je napisal celo vrsto kratkih člankov, n. pr. 1880. l. „Razodeta vera“, „Zamoremo li si misliti človeka brez vere?“, „Verovati pa vedeti“; 1881. l. „Predmeti duhovniku za sv. mašo potrebni“; 1884. leta „Agenda za organiste v lavantinski škofiji“ itd.

„*Cvetje z vrtov sv. Frančiška*“. To je prvi slovenski strogo ascetiški list, katerega so 1880. leta jeli dajati na svetlo slovenski frančiškani zlasti za člane tretjega reda. Urednik mu je vsa leta o. Stanislav Škrabec, čeprav je bil prva leta za ta posel imenovan o. Evstahij Ozimek. V slovniškem pogledu se drži list dosledno urednikovih načel.

„*Cvetje*“ razlaga vodilo tretjega reda, priobčuje životopise raznih frančiškanskih svetnikov in svetnic, navaja z nabožnimi znanstvenimi spisi vernike k strogo verskemu življenju, poroča o katoliških, zlasti frančiškanskih misijonih, in včasih je objavil že tudi kako pesem, n. pr. 1882. l. jako dolg spev o „Sv. Frančišku“ v proslavo 700letnice njegovega rojstva. — Spisujejo ta časnik največ frančiškani sami. Izmed svetnih duhovnikov zasledimo te-le: Anton Ribar je opisal življenje Sofije Kukla 1884. leta, Jan. Plevanič „Čudežne podobe M. B. in njena božja pota“ 1887. leta, A. Šinkovec in A. Kržič 1880. l. „Srce Jezusovo“, 1881. l. „O češčenju sv. Jožefa“ itd.

Urednik o. *Stanislav Škrabec*,[1]) rojen 7. januarija 1844. l. v Ribnici, je po dovršenih gimnazijskih študijah 1863. l. stopil v frančiškanski red. Par let je bil suplent na novomeški gimnaziji, potem, ko je bil naredil učiteljsko izkušnjo iz klasičnih jezikov, pa vodja in učitelj v zasebni modroslovni šoli na Kostanjevici nad Gorico. Zaslovel je po svojih jezikoslovnih razpravah na raznobarvanih platnicah „*Cvetja*“. V list sam ni mnogo pisal. V šestem letniku te v spomin tisočletnice sv. Metoda objavil dva jako zanimiva spisa. Za nojranjo olepšavo svetišč je priredil dolg sestavek „Cerkev in cvetje“. — V „*Kresu*“ je objavil dve pravopisni črtici 1881. l. „Prešeren“ in 1883. l. „Žali“. Novomeški gimn. program 1870. l. ima tudi njegovo jako korenito razpravo o pravilnem govorjenju in naglaševanju v slovenskem jeziku.

O. Aleksander Roblek[2]) (1848 — 1884), je bil akademični slikar in pisatelj. Le žal, da ga je tako zgodaj smrt pobrala! Za „*Cvetje*“ je v prvih petih letnikih mnogo napisal; zlasti se odlikuje životopis slovečega kapucina Marko d'Aviano.

O. Evgenij Heglar (1844—1887) je opisal življenje kralja sv. Ludovika in sv. Elizabete ter čudeže sv. Antona.

[1]) Glej str. 190.

[2]) Dom in Svet 1895, 289.

O. Albin Bregar (1848—1894) je v prvem in drugem letniku pisal o vodilu III. reda.

O. Florentin Hrovat[1]) (1847—1894). Porojen v Tuhinju, nečak znanega pisatelja in redovnega brata o. Ladislava Hrovata, je kot učitelj in šolski vodja z o. Hugolinom Sattnerjem jel 1880. l. izdajati „*Spise Krištofa Šmida*“. Založnik jim je bil tiskar Ivan Krajec v Novem Mestu. Doslej je izšlo enajst zvezkov. Razen šestih povestic je poslovenil vse drugo o. Florentin sam. Spisi so bili sploh z veliko hvalo sprejeti. „*Cvetju*“ je bil od 7—13. letnika najmarljivejši sotrudnik Opisal je življenje sv. Angelje in sv. Paškala, svetega Janeza Kapistrana itd. *Družba sv. Mohorja* je 1887. leta dala svojim članom životopis ameriškega misijonarja Fr. Pirca izpod peresa Florentinovega. Opisal je tudi misijonarja o. Otona Skola in Lavr. Lavtižarja. Sodelovanjem učiteljev novomeškega okrajnega glavarstva je sestavil malo knjižico o istem glavarstvu. Kot ponatisk „*Vrtčevih*“ člankov je izšla knjiga „Kranjska mesta“, zgodovinsko-zemljepisne slike. Vsi njegovi spisi, dasi največ poslovenjeni, se odlikujejo po pravilnem jeziku in lahkem in gladkem slogu.

O. Efrem Turk (r. 1849 v Zagorju na Krasu). je spisal n. pr. (1885 do 1887) „Razlaganje novega vodila svetovnega tretjega reda sv. Frančiška“, 1888. l. „Tretji red in delavni udje“, 1892. l. „Kako se mej svetom krščansko živi“, „Začetek križevega pota po samostanih naše okrajine“, 1893. l. „Zgodovina sv. obhajila“ itd.

O. Nikolaj Traven (r. 1846 v Tunjicah), je v devetem letniku opisal frančiškanskega vesoljnega predstojnika o. Bernardina Portogruarskega, v 11. letniku so njegovi spisi: „Kako se mej svetom kerščansko živi“ in „Blaženi Nikolaj Tavelić“, v 12. letniku „Zgodovina sv. obhajila“ in „Stoletnica obnovljenja božje poti na Sveti Gori“, v 14. letniku „Blaženi Janez z Alvernije“ itd.

O. *Konštantin Luser* (rojen 1849 v Novem mestu), nekaj let generaldefinitor vsega reda v Rimu, potem provincijal, je 1880. leta opisal na dolgo „Povesti iz življenja sv. Frančiška in njegovih sv. tovarišev“. Po nekolikem presledku je v zadnjih letnikih opisal življenje nekaterih frančiškanskih svetnikov.

O. Marijan Širca (r. 1851 v Pliskovici), piše zlasti o premišljevanju o molitvi in sličnih duhovnih zadevah. — Z istimi predmeti se bavi jako marljivi *o. Hijacint Repič*, ki je poslovenil marsikaj duhovnega berila iz laščine. — *O. Alfonz Furlan* (r. 1856) obdeluje zlasti predmet o cerkvenih, odpustkih, o raznih bratovščinah itd.

O. Angel Mlejnik (r. 1865) je 1894. l. priobčil životopis sv. Leonarda Portomavriškega in 1895. l. „Zgodbo sv. gorkumskih marternikov“. V prejšnjih letnikih je pisal „O zatajevanju samega sebe“ itd. Sodeluje tudi pri Kržičevem „*Detoljubu*“.

Sotrudniki „*Cvetja*“ so tudi: *o. Ladislav Hrovat* (r. 1825), *o. Gelazij Rojko* (roj. 1832), *o. Hrisogon Majar*, *o. Kasijan Zemljak*, *o. Joahim Svetič*, *o. Bonaventura Resman*, *o. Henrik Hirsch* (1862—1887) i. dr.

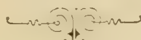
---

[1]) Dom in Svet 1894, 353.

Bratovščine Razen tretjega reda ni imela nobena bratovščina svojega lastnega glasila. Šele 1897. l. se je osnoval za vse skupaj nov list „*Venec cerkvenih bratovščin*“, kateremu je urednik dr. Fr. Ušeničnik. Posamne bratovščine so imele svoje obrednike ali „bratovske knjižice“. Tako je n. pr. bratovščini svete Uršule napisal knjigo kapucin o. *Andrej Dolinšek* (1809 do 1872) l. 1859., ki je doživela že mnogo natiskov. — Slične brošurice so rabile bratovščine sv. Dizma, sv. rožnega venca, sv. Jožefa, Matere Božje itd. Spisali so jih razni neznani duhovniki.

Posebne knjižiee so izšle tudi o raznih božjih potih n. pr. 1868. leta o Sv. Joštu nad Kranjem, 1874. l. o sv. Križu pri Beljaku, 1879. l. o sv. Petru pri Mariboru, 1881. i. o Brezjah na Gorenjskem itd.

Vse te nabožno-poučne knjižice se zaradi pogostne rabe in zaradi nizke cene v tisočih izvodov širijo med vernim ljudstvom.

VI.

Cerkvena umetnost.

Spisal *Jos. Benkovič.*

a) Stavbarstvo.

Cerkvena umetnost, zlasti stavbarstvo, je bila že v petnajstem stoletju na Slovenskem precej razvita. O tem pričajo mnoge lepe cerkve iz one dôbe. V 18. stoletju se je dvignilo zlasti kiparstvo po Robbi in slikarstvo.

Vendar o umetnosti sploh se prav do zadnjih let ni pisalo v slovenskem jeziku skoro nič. Prvo krasno delo o tej plemeniti stroki je poklonil narodu *Janez Flis* 1885. l. s svojimi „Stavbinskimi slogi“. Porodil se je vrli mož 27. februarija 1841. l. v Dobu. V mašnika posvečen (1864) je postal kmalu katehet na uršulinski šoli v Ljubljani, pozneje semeniški špiritual, 1890. l. stolni kanonik, 1898. leta pa generalni vikarij. Kot semeniški špiritual je začel bogoslovcem predavati o estetiki, o cerkveni umetnosti sploh in posebej še o notranjščini cerkveni. Sad teh predavanj in mnogih zasebnih študij je dozoril v delu „Stavbinski slogi, zlasti krščanski, njih razvoj in kratka zgodovina z dodatkom o zidanji in popravljanji cerkvâ. V tekstu 145 slik in štirideset tabel s 305 slikami. V Ljubljani. Založba pisateljeva. Tisk Katol. tiskarne. 1885.“ 176+XL tabel.

Naslov sam že označi obseg te knjige. V uvodu pravi: „Prvi namen ti knjigi je, da podajem pomoček k višji omiki. Iz tega se uvidi, da knjiga ni namenjena strokovnjakom, temveč širjim krogom, recimo rokodelcem, kateri imajo opraviti z arhitektonskimi oblikami: oni morajo dobro poznati razne sloge in vsakemu slogu lastne potanke oblike, da vse zvedó po enem slogu: dalje obrtnim šolam, učiteljem, sploh olikanim zlasti pa duhovnikom, katerim je skoraj neobhodno potrebno poznati stavbinske sloge in njih razvoj, kajti pridejo mnogokrat v take okoliščine, da morajo zidati novo cerkev, napravljati lepšave, popravljati staro; ako o slogih nimajo pojma, pači se staro, in novo ni v soglasji s starim. Mnogo zgodovinsko važnih proizvodov se je v slovenskih krajih že pogubilo: marsikaj ohranjenega se je že opisalo, vendar pa se nahaja pri raznih cerkvah še mnogo znamenitega, kar je vredno, da se ohrani, zbere in opiše, a to se ne more zvršiti brez znanja slogov; ker pa domačim manjka znanja, kličejo se in prihajajo tujci, da opisujejo naše zgodovinsko znamenite stavbine."

Knjiga je tembolj zanimiva, ker opisuje nekatere najznamenitejše in najstarejše cerkvene stavbe na Kranjskem ter nekaterim prilaga tudi lepe slike. Pisatelj je priredil tudi že rokopis za drugo slično knjigo o cerkveni notranjščini, a žal, ga doslej ni še objavil. Prelat Flis ima veliko zaslugo, da se je zanimanje za cerkveno umetnost na Slovenskem sploh poživilo, zlasti med duhovskim naraščajem.

Po prvem katoliškem shodu se je ustanovilo v Ljubljani „*umetniško društvo*" 1893. leta, katero vodi veščak kanonik *Jožef Smrekar* (rojen 1842. l. v Ljubljani), profesor cerkvene zgodovine in cerkvenega prava v semenišču. V „*Zgod. Zborniku*" je 1888—1889. l. objavil znamenit in temeljit spis o stari mašni knjigi iz 1410. l., katero hrani župnijski arhiv v Kranju. Umetniško društvo vodi poslej s svojim vplivom vse nove cerkvene stavbe na Kranjskem in vsa v to stroko posegajoča dela.

Društvu se obeta lepa bodočnost. Leta 1899. si je ustanovilo svoj „*škofijski muzej*" v škofijski palači v Ljubljani. Za domačo cerkveno umetnost se zlasti zanimajo in jo proučujejo Viktor Steska, knezoškofijski tajnik in kustos „škofijskega muzeja", Frančišek Avsec, župnik v Brusnicah na Dolenjskem ter Matevž Sitar, župnik v Št. Juriju, ki je o tej stvari objavil že marsikako zanimivo poročilo v „*Izvestjih muz. društva*."

b) Glasba.

Koncem 18. in začetkom 19. stoletja je cerkveno petje na Kranjskem zelo propadlo. Stolni pevovodja in orgljavec, duhovnik

Gregor Rihar (1796—1863) si je pridobil mnogo zaslug s svojimi napevi, čeprav niso bili popolno v cerkvenem duhu zloženi.

Kmalu potem, ko se je versko mišljenje tudi v Avstriji jelo poživljati in utrjevati, razširjala so se po škofijah *„cecilijanska društva"*, ki so si stavila smoter, v cerkev uvesti glasbo in petje popolno v cerkvenem smislu.

L. 1876. se je udeležilo nekaj slovenskih duhovnikov občnega cecilijanskega zbora v Gradcu. Med njimi so bili dvorni kapelan Žiga Bohinec, profesor Ivan Gnezda in frančiškan o. Hugolin Sattner. Vračajoč se domov so sklenili ustanoviti na Kranjskem cecilijansko društvo za reformo cerkvene glasbe. Našli so močno moralno oporo na knezu in škofu dr. Janezu Krizostomu Pogačarju in profesorju-pevovodju Antonu Foersterju.

Leta 1877. se je ustanovilo cecilijansko društvo in obenem tudi orgljarska šola za naobrazbo orgljavcev po deželi. Tekom prihodnjega leta (1878) je društvo jelo dajati na svetlo svoje glasilo, mesečnik *„Cerkveni Glasbenik"* z *„Glasbeno Prilogo"*. Urednik lista je bil vsa leta profesor Ivan Gnezda, urednik prilogi pa profesor Anton Foerster.

Sotrudniki *„Glasbenika"* so bili poleg urednika zlasti o. Hugolin Sattner, o. Angelik Hribar, Josip Lavtižar, Avguštin Kukovič, Gregor Jakelj, Janez Tavčar, Danilo Fajgelj, dr. Josip Mantuani, dr. Andrej Karlin, Jakob Aljaž, Anton Dolinar, učitelj Fran Govekar (1840 — 1890), Frančišek Ferjančič, Anton Lesjak i. dr. — Sotrudnike *„Glasbene Priloge"* mora opisati zgodovinar slovenske glasbe.

Vsi spisi se drže strogo svojega predmeta. Poljudno razpravljajo razna vprašanja o cerkveni glasbi s posebnim ozirom na skromne slovenske razmere, n. pr. 1878. l. „Kaj je cerkvena glasba in nje notranje bistvo"; 1879. l. „Nekoliko najnavadnejših pomislikov in ugovorov zoper reformo cerkvene glasbe"; 1880. l. „Nekoliko o orgljanji", „Kake dolžnosti imajo verniki do cerkvenega petja?"; 1881. l. „O stališču cerkvene poezije in glasbe"; 1887. l. „O instrumentalni godbi"; 1888. l. „Ali res propada cerkveno narodno petje, in zakaj?", „Zakaj naj narod v cerkvi poje?", „Še enkrat o cerkvenem petju v domačem jeziku"; 1892. l. „Kaj zlasti ovira reformo cerkvene glasbe?"; 1893. l. „O zboljšanju korala v poslednjih petdesetih letih; 1894. l. „O gojenju gregorijanskega korala"; 1895. l. „Socijalni pomen liturgije" itd.

Vmes je uvrščenih dokaj liturgičnih razprav in životopisi slovečih skladateljev, n. pr. Gvidon Areški, Palestrina, Fr. Ksav. Witt itd. O Gallusu je pisal dr. J. Mantuani, o Arnoldu Brucku, nekdanjem ljubljanskem kanoniku, J. Lavtižar. Evgen Lampe je 1894. l. objavil velezanimiv spis „Najstarejše slovenske pesmarice".

O cerkveni glasbi je prinašala razne sestavke tudi „*Cerkvena priloga* „Slov. Gospodarja‟". Pisali so jih župnik Simon G a b e r c, Avg. K u k o v i č, Karol T r i b n i k in Ivan V r a z. Karol Tribnik je 1885. l. dal na svetlo tudi posebno knjigo „Cerkveni orglavec". — Nobeden ne more tajiti, da je cerkveno glasbeno društvo pri Slovencih bilo zelo potrebno, da se je vendar jedenkrat uvedla neka edinost po cerkvenih določbah. Vendar nikakor ne moremo odobravati onega radikalizma, ki hoče vse zatreti in zavreči v cerkvi, kar kaže količkaj narodnega duha. Uprav zaradi tega se je med „*Glasbenikom*" in med „*Cvetjem z vertov sv. Frančiška*" 1885. l. razvila precej huda polemika.

O. Hugolin Sattner. Rojen v Kandiji pri Novem mestu 1851. leta, je postal frančiškan, veroučitelj na novomeški gimnaziji, pozneje gvardijan in župnik v Ljubljani. Bil je jako marljiv sotrudnik „*Glasbeniku*". Pisal je o gregorijanskem koralu, o cecilijanskem idealu, o preosnovi cerkvenega petja. Svoje govore o tej stroki je objavljal nekaj v „*Glasbeniku*", nekaj v „*Danici*". L. 1878. je dal na svetlo brošurico „Cerkvena glasba, kakošna je in kakošna bi morala biti?" S svojim znanjem in vplivom je zelo povzdignil cerkveno petje v ljubljanski škofiji, zlasti kot učitelj petja v ljubljanskem bogoslovnem semenišču. Poprej je poslovenil tudi par povestic Krištofa Šmida 1880. leta „Ljudevit Hrastar", „Golobček"; 1883 l. „Kresnica", „Kapelica v gozdu" in „Kanarček". Mnogo svojih cerkvenih govorov je objavil v „*Duh. Pastirju*". Vglasil je celo vrsto nabožnih in svetnih pesmi.

Dr. Avguštin Kukovič. Rojen 1849. l. pri Sv. Juriju ob južni železnici, je postal duhovnik, profesor bogoslovja in semeniški podvodja v Mariboru. Umrl je 1889. l. — Delal je mnogo za prospeh cerkvene glasbe v lavantinski škofiji. Leta 1879. je odgovarjal v „*Glasbeniku*" na vprašanje „Jeli mogoče tudi po kmečkih cerkvah glasbo po načelih Cecilijinih društev preustrojiti?" Slične članke o glasbi je prinašala mariborska „*Cerkvena priloga*".

Josip Lavtižar (r. 1851), župnik v Ratečah, je pisal o glasbi v „*Glasbenik*" n. pr. 1886. l. „Lastnosti cerkvene glasbe", „Iz mojega dnevnika"; 1888. l „Jacobus Gallus", „Arnold Bruck"; 1889. l. „Naši cerkveni skladatelji", „Tekst v cerkveni glasbi", „Spremljevanje korala z orgljami". V prejšnih letih je pisal v „*Zgod. Danico*" in pozneje v „*Slovenec*" razne poučne ali zabavne članke. Lotil se je tudi cerkvene zgodovine; a ta njegova dela so prepovršna.

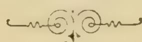
Anton Lesjak (rojen 1857), župnik v Želimljah, je 1889. l. govoril „o vrednosti in nalogi cerkvene glasbe in dolžnosti duhovnikovi njej nasproti"; 1890. l. je razmotrival vprašanje „Ali je naše cecilijansko društvo kaj doseglo, in kje so vzroki, da ni več doseglo?" Razen tega je spisal dve lični zgodovinski knjigi o dobrovski fari pri Ljubljani 1892. in 1893. l.

Janez Kokošar (r. 1860), župnik v Šebreljah na Goriškem, pospešuje cecilijanstvo v goriški nadškofiji. Teoretično je obdelaval to stroko v „*Rim. Katoliku*" 1890. leta „Nekaj o glasbi sploh"; 1891. leta „Glasba v cerkvi", „Glasba-umetnost", „Glasba s tekstom"; 1893. l. „Kdo je dolžan skrbeti za dobro glasbo v cerkvi?"

O. Angelik Hribar, frančiškan, (r. 1843 v Tuhinju), mnogo let učitelj na orgljarski šoli v Ljubljani, je opisal v „*Glasbeniku*“ 1887—1888. l. „Petje pri čč. oo. Benediktinih v Sekovi“. Teoretično sicer ni pisal veliko, a tem bolj je množil nabožne in svetne slovenske skladbe s priljubljenimi napevi. Zadnja leta objavlja v „*Vrtčevi*“ prilogi „*Angeljček*“ napeve otroških pesmic, n. pr. Stritarjevih iz knjige „Pod lipo“.

Anton Dolinar (rojen 1847), župnik v Lučnah, je s prof. Foersterjem uredil za *Družbo sv. Mohorja* dva zvezka „*Cecilija*“, cerkvena pesmarica, 1883. in 1884. l. V „*Danici*“ je priobčil par pesmic in 1878. l. v „*Cerkvenem Glasbeniku*“ odgovoril na vprašanje „V katerem jeziku se ima pri službi božji peti in kako?“

Jakob Aljaž (r. 1845), župnik na Dovjem, sloveč turist je 1896. leta začel na željo *Družbe sv. Mohorja* sestavljati „*Slovensko pesmarico*“, zbirko raznih priljubljenih narodnih in umetnih pesmi z napevi.

VII.

Bibliografija.

Spisal *Jos. Benkovič.*

Dr. Anton Mahnič. *(Str. 238—243.)*

„*Rimski Katolik*“, I. letnik, 1888—1889. l.:

1. Rimski papež in prostost. — 2. Več luči! ali nekoliko poglavij o idealizmu. — 3. Katoliški liberalizem. — 4. O bistvu cerkve. — 5. Kaj uči o narodnosti zdrava pamet in sv. pismo. — 6. Iz dnevnika Štefana Hodulje. (Dalje 1890—1891. l.) — 7. Židovstvo in framasonstvo. — 8. Ogled po katoliškem in slovanskem svetu. — 9. 1789—1889. Voltaire-Rousseau. (Avktoriteta. Živela prostost!) — 10. Pisma o vzgoji. (Dalje 1891. l.) — 11. Katoliški shod na Dunaju — 12. Z liberalci — nikake zveze; k večjemu — kompromis! — 13. Škofovska oblast in njene meje. (Dvojna cerkev v cerkvi.) — 14. Slovenski katoliški shod. — 15. Politika uspeha in nasledkov pa Slovenci. (Machiavelizem.) — 16. Razkolniška propaganda „Slovanskega Sveta“.

II. letnik, 1890. l.:

17. Vera in ljubezen. — 18. Smejo tudi duhovni politikovati? — In celo kapelani? — 19. Pisma brezvercu v najvažnišib filozofijskih in verskih vprašanjih. (Dalje 1891. l.) — 20. Katoliški škofje pa politika. — 21. Naši realisti pa realizem. (S posebnim ozirom na dr. Tavčarja.) — 22. Narodno prvaštvo. — 23. Katoliški duhoven pa volitve. — 24. Politična zrelost. —

Opomba. Zaradi nedostatnega prostora navajam dela le onih môž, ki so že nehali slovstveno delati, in onih, katerih spisi so po raznih knjigah raztrošeni; celotno bibliografijo ostalih bo treba itak pozneje podati.

25. Slovenski katoliški shod. (S posebnim ozirom na sedanje šolstvo.) — 26. Jezuiti — latinizatorji!? — 27. Nekaj o najnovejšem „realizmu“ v slovenskem slovstvu. („Bela ruta, bel denar.“ Aškerc.) — 28. Sv. Pavel razlaga politiška in nepolitiška vprašanja. — 29. „Zvonovim“ leposlovcem še nekaj. — 30. Slovenskim razumnikom.

III. letnik, 1891. l.:

31. Nekaj več o našem programu. — 32. Metafizika spolne ljubezni. — 33. Kaj je pravzaprav liberalizem? (Dr. Romihu.) — 34. Politični oddelek: Kaj je politika? itd. — 35. Kardinal Lavigerie o republiki. Rimsko vprašanje. Katoliško internacijonalno gibanje. — 36. Dve misli o novih volitvah v državni zbor. — 37. Ljudski poslanci — pa ljudska in božja volja. (Soči.) — 38. Organizacija. — 39. Realizem in naturalizem. (Dr. Fr. Celestinu.) — 40. Evangelij miru in sprave ali najnovejša stranka na Slovenskem. — 41. Slovenski „henotikon“. — 42. Aut — aut! — 43. Škofje pred sodiščem javnega mnenja. — 44. Platonska ljubezen. — 45. Naše in naših nasprotnikov delovanje pred sodiščem avstrijskih škofov. — 46. „Kristijan“ dr. Lindner. (Dr. Romihu.) — 47. Katoliški fanatizem. — 48. Nekoliko v pojasnilo razkolniške propagande med avstrijskimi Slovani

IV. letnik, 1892. l.:

49. Internacijonalna slavnost Jana Amosa Komenskega. — 50. Slovenskim dijakom. — 51. Magister Hus — redivivus. — 52. Narodnost. — 53. Bodi luč! — (Slaviteljem Komenskega.) — 54. Slovenski katoliški shod. — 55. Srce. (De Amicis.) — 56. Slovstveno-kritični „quodlibet“. — 57. Naš najnevarniši nasprotnik. — 58. Kaj nas loči? — 59. Apologetika. — 60. Naša politična izpoved. — 61. Spomini s katoliškega shoda.

V. letnik, 1893. l.:

62. Vojskujoče sile v 19. veku. — 63. Vporabnost in plodovitost katoliške dogme. — 64. Apologetični razgovori. (Dalje 1894. l.) — 65. Liberalizem in socijalna beda. — 66. Žensko poglavje (Dalje 1894. leta) — 67. Vera in politika. — 68. Sumljiva znamenja v slovenskih akademiških in dijaških krogih. — 69. „Vesna“, nje okrožje in nje ozadje. — 70. Dijaško gibanje na Slovenskem. — 71. Filozof Herbart v novodôbni državni šoli. — 72. Levstikove poezije, I. in II. — 73. Slovenska in hrvatska „Marica“. — 74. Kaj piše „Marica?“

VI. letnik, 1894. l.:

75. Politične svatbe. (Koalicija. Katoliški centrum.) — 76. Najnovejša socijalno-politična revolucija. — 77. Poezija krščanske dogme. — 78. Metafizična trojica. — 79. Ne bojmo se precerkvenega mišljenja! — 80. Meje državne oblasti. — 81. Odgovori na vgovore. — 82. Visoka pesem ljubezni in edinosti brez Boga. — 83. Prijazna beseda v odgovor bratom Hrvatom. — 84. Naš list pa slovensko dijaštvo.

VII. letnik, 1895. l.:

85. Radikalizem. (Radikalno napredna stranka na Slovenskem.) — 86. Deset poglavij iz narodnostnega katekizma. — 87. Državno krščanstvo

v luči Herbartove filozofije. — 88. Leonova družba. (Razmišljevanje o nalogi filozofije v našem veku.) — 89. Politika sile in snovi. — 90. Kako pobijati indiferentizem današnjih omikancev? — 91. Razkol v razkolu ali verske sekte v sedanji Rusiji. — 92. Nekaj misli o narodnih slovstvih. — 93. Verska stran vshodnega vprašanja. — 94. Naša zvezda ali zmaga katoliške ideje. — 95. Liberalizem v našem srednjem šolstvu. — 96. Nekaj o „verskih" nazorih naših akademiških radikalcev. — 97. Grof Leo N. Tolstoj: Kraljestvo božje. — 98. Nekaj spominov z letošnjih počitnic.

VIII. letnik, 1896. l.:

99. Metafizično ozadje politiških metamorfoz. — 100. Osnovni zakoni estetike in lepe umetnosti. — 101. Božja pravda v zgodovini držav in narodov. 102. Idealizem, realizem in njega dekadenti. — 103. Cerkev in politika. — 104. Estetični formalizem. — 105. Časopis.

Ignacij Kralj. *(Str. 244.)*

„*Rimski Katolik*". I. letnik, 1888—1889. l.:

1. Svetnik roda slovanskega — in slovanski brezverci. — 2. Pravoslaven o pravoslovju.

III. letnik, 1891. l.:

3. Revolucijonarno gibanje na Ruskem. (Nihilizem.)

IV. letnik, 1892. l.:

4. Slovenski roman. (O romanu sploh.) — 5. Slovenski roman. (Josip Jurčič.) — 6. Rusov občevanje z Rimom. — 7. Padre Vincenzo Vanutelli o veri in verskem življenju ruskega naroda.

V. letnik, 1893. l.:

8. Slavizem in panslavizem s posebnim ozirom na Slovence. — 9. Nekaj zanimivejših poglavij iz ruske cerkvene zgodovine od XIII. do XVII. stoletja. — 10. Moskva.

VI. letnik, 1894. l.:

11. Rusko ljudstvo v babilonski sužnjosti. — 12. Napredno-radikalni tok v češkem narodu.

VII. letnik, 1895. l.:

13. Grško-slovanski razkol na vshodu.

Dr. Anton Jeglič. *(Str. 254—256.)*

„*Letopis*" Matice Slovenske:

L. 1869. — 1. Slovenci in sedemnajsti vek. (V književno-zgod. oziru.)

L. 1870. — 2. Prva pot v ljubljanske šole in prvi dan v njih. — 3. Slavija. (Igra v dveh dejanjih.)

L. 1871. — 4. Pisma o vedah in umetnijah.

L. 1872—1873. — 5. Človek in država. (Po Ehrlichu poslov.)

„*Zgodnja Danica*“:

L. 1870. — 6. V katerem grmu tiči zajec? — 7. Vsi bratje? Kaj uči cerkev? — 8. Vera in razum. — 9. Ali je res verovati nič vedeti? — 10. Pomoč kristijanov, prosi za nas! — 11. Veselimo se! (V odgovor „Tagblattu“.) — 12. Žalost in veselje. — 13. Človeštvo pa samostani.

L. 1871. — 14. Kristus in Pij IX. — 15. Živel Pij IX! — 16. Prikaz in pokaz na našem slovstvenem polju. („Boris Miran.“)

L. 1872. — 17. Naša zvezda. — 18. Vprašanje nasprotnikom, odkod njihovo sovraštvo do katoličanstva. — 19. Vera in napredek. — 20. Mi in oni. — 21. Ti si Peter! — 22 Vera in stanovi. — 23. Vera, pa omika in svoboda.

L. 1873. — 24. Liberalen. — 25. Šolsko. (O govorniških vajah.) — 26. Kopernik — Galilei — Cerkev.

„*Slovenec*“: 1878. l. — 27 Naravoslovni materializem i. dr.

„*Glasi*“ Katoliške družbe:

Zv. XI. in XII. 1879. l. — 28. Kdo nas popelje k zaželjeni sreči? — 29 Prednosti Marije Device.

Zv. XIII. in XIV. 1880. l. — 30 Apologija krščanstva. — 31. Poročilo o delovanju katoliške družbe.

Zv. XV. 1880. l. — 32. Nekoliko o sv. Rešnem Telesu.

Zv. XVI. 1882. l. — 33. Srce Jezusovo.

„*Slovenske Večernice*“: XXVIII. zv. 1872. l. — 34. V veri tolažba, v neveri obup. (Povest.)

XXXIV. zv. 1878. l. — 35. Nevera. (Podučna povest.)

„*Koledar družbe sv. Mohorja*“ za 1873. l. — 36. Ali bogastvo samo že dá srečo? (Povest.) — Za 1881. leto. — 37. Strupena Neža. (Povest.) —

38. Ljubimo Gospoda Našega Jezusa Kristusa, Sinu živega Boga. V Ljubljani. 1888. 12⁰. — 39. U z g o j e s l o v j e za učitelje i učiteljske pripravnike. Po najboljim piscima sestavio. U Sarajevu. 1887. 8⁰. 249.

„*Srce Isusovo*“: 1882. l. — 40. Što treba za vjenčanje?

L. 1883. — 41. Vjera i politika.

L. 1884. — 42. Rimsko pitanje. — 43. Papinstvo na koncu godine 1883. — 44. Viest odlazku pape iz Rima. — 45. Propaganda. — Itd.

„*Vrhbosna*“: 1887. l. — 46. Hieroglifsko i klinčano pismo odgonetano. — 47. Kaldeja o početku svieta i čovjeka. — 48. Psalmi: (Razlaga trinajstih psalmov; dalje 1888. l.)

L. 1888. — 49. Djecu treba poznavati. — 50. Njekoliko misli o uzgojnih nagradah i kaznah. — 51. Uspomene s puta. — 52. Uzgoj pogledom na temperament.

L. 1889. — 53. Borba u čovjeku i kršč vjera. — 54. O posebnom značaju kršč. krieposti. — 55. Redovnički stališ u katol. crkvi. — 56. Sastanak avstr. katolika u Beču. — 57. Stogodišnjica franc. prevrata.

L. 1890. — 58. Tri redovnička zavjeta, vriede li štogod? — 59. Oberammergau.

L. 1891. — 60. An Christus, an Belial? — 61. Presveto Srce Isusovo u djelu stvorenja i odkupljenja. — 62. Sveti Toma Akv. i civilizacija u Europi. — 63. Zar bez Boga?

L. 1892 — 64. Prvi slovenski katoliški shod v Ljubljani. — 65. Crtice iz katol. ženitbenoga prava.

L. 1893. — 66. Narodi prirode. — 67. Katolička hierarhija. — 68. Katolicke misije. — 69. Ljubimo Papu! (Sp. Bougand.)

L. 1894. — 70. Vjera. (Sp. Moigno.)

L. 1895. — 71. Paljetkovanje s mojega puta. — 72. Ivan Marija Vianney.

L. 1896. — 73. Antiframasonski kongres u Tridentu. — 74. Žena u družtvu ljudskom.

L. 1897 — 75. Antikrist i antikristi. — 76 Dobrotvornost katolička i slobodno-zidarska. — 77. Iz kongregacije za sv. obrede. — 78. Nade crkve.

„Balkan“: 1896 l. — 79. Leo papa XIII. i Autum patrijarh carigradski. — 80. Ustrojstvo crkve Isusove za prva dva vijeka. — 81. Zar papa nije nasliednik sv. Petra? (Konec 1897.)

L 1897. — 82. Ustrojstvo crkve Isusove v III. vijeku.

L. 1898. — 83. Naši zajednički, vaseljenski sabori.

Frančišek Kosec. *(Str. 257.)*

1. Krščansko katoliško nravoslovje. Spisal — — župnik v Hrušici. V Celovcu. Tiskala in založila tiskarnica družbe sv. Mohora 1879. 8°, 261.

2. Spovednik in njegova služba. Spisal — — — župnik v Truškah. Založil pisatelj. Tiskal Fr. Huala v Trstu. 1881. 8°, 304.

3. Katoliško zakonsko pravo z ozirom na državne avstrijske pravice. Spisal — — župnik. Priloga *„Duh. Pastirju“*. V Ljubljani. Založba „Katoliške Bukvarnice“. Tisk „Katoliške Tiskarne“, 1894. 8°, 248.

Anton Zupančič. *(Str. 259.)*

„Novice“, 1861. l. — 1. Mladi hudodelnik. (Poslovenil.)

L. 1862. — 2. Pomladansko življenje. — 3. Martinček pa slepec. — 4. Krta pred sodbo! — 5. Kukavica. - 6. Veverica. — 7. Življenje peščenega zrnca.

L. 1863. — 8. Nekoliko o zraku in njega pomenu za življenje človeško. — 9. Mrtvaška ura

„Glasnik“, 1862. l. — 10. Kras in ipavska dolina. — 11. Juri Kovač. — 12. Zaklad pri Savici.

L. 1863. — 13. Dvoje utopljencev. — 14. Pred jamo. — 15. Ledena jama.

L. 1864. — 16. Krimski mož.

L. 1865. — 17. Smrt za domovino. — 18. Resnična dogodba 1813. l. — 19. Ruski car Aleksander v Ljubljani 1821. l.

L. 1866. — 20. Brtavsov Jurček. — 21. Humoristične črtice iz domačega življenja. — 22. Dom žajfje kulture.

L. 1867. — 23. Kostanjevo drevo. (Natoroznanski obraz.)

„*Čitalnica*“, 1865. l. — 24. Pogoji življenja.

„*Cvetnik*“, I. 1865. l. — 25. Zimsko življenje. — 26. Črna kuga na Dunaji.

II. 1867. l. — 27. Najboljši kažipot. — 28. Demosten.

„*Koledarček*“ družbe sv. Mohorja, 1862. l. — 29. Večna luč. (Po Wisemannu.)

L. 1864. — 30. Kdor ne uboga, ga tepe nadloga.

L. 1865 — 31. Vožnja po zraku.

L. 1866. — 32. Človek gospodar stvarjenja.

„*Večernice*“, XIII. zv., 1866. l. — 33. Zadnja leta nesrečnega kralja Ludovika XVI.

„*Zgodnja Danica*“, 1865. l. — 34. Pridne roke boljši ko zlate gore. — 35. Najlepši plajš. — 36. Bog nedolžnost varuje.

L. 1867. — 37. Nekaj besed zastran bogoslužbine obleke.

L. 1869—1870. — 38. Credo kristijanu v sedanjih časih zavetje. (Poslovenil po Gaumeju.)

L. 1871., 1872., 1874. — 39. Odprta pisma I—XIII. Marsikaj o cerkveni umetnosti.

„*Letopis*“ Matice Slovenske, 1879. l. — 40. Žalostna 1800 letnica ali posuto mesto Pompeji.

„*Slovenec*“, 1874. l. — 41. Politika na kmetih.

42. Fabiola ali cerkev v katakombah. Po kardinalu M. Wisemannu poslovenil . . . Izdala družba sv. Mohora. V Celovcu 1865. 8°, 245. — Drugi natisk 1895.

43. Duhovno Pastirstvo Slovenskim bogoslovcem in mašnikom spisal . . . V Ljubljani. Založil pisatelj. Natisnila Katol. Tiskarna. Deli I—IV. 1884—1885. 8°, 903. — Drugi popravljeni natisk. 1894. 8°, 932.

44. Pedagogika. Po najboljših virih spisal . . . . V Ljubljani 1888. 8°, 152. (Priloga „Duhovnega Pastirja“.)

45. Katehetika. Ponatis iz „Duhovnega Pastirstva“. V Ljubljani 1893. 8°, 91.

46. Koledar katol. tiskovnega društva v Ljubljani za 1889—1899. l.

Martin Poč. *(Str. 260.)*

Duhovski Poslovnik. Sestavil Martin Poč, Vaški župnik. Izdalo Katoliško tiskovno društvo. V Ljubljani. Tisk Katoliške Tiskarne. 1892. 8°, 343+40.

Simon Zupan. *(Str. 260.)*

1. Nauk za pervo spoved. Sestavil . . . V Ljubljani 1881. Lastna založba. Tisk Milicev. 16°, 3 .

2. Keršanski nauk za pervi in drugi razred. Sostavil . . . V Ljubljani 1883. Lastna založba. Natisnil R. Milic. 8°, 47. — Krščanski nauk za prvence. II. natisk 1884. — III. 1888. — IV. 1889. — V. 1892. — VI. 1894.

3. Cerkveni obredi. Za ljudske šole sostavil ... V Ljubljani 1883. Lastna založba. Natisnil R. Milic. 8°, 55.

4. Hči Marijina. Ročna knjižica udom Marijinih otrok v porabo ... Založila Marijina družba v Loki V Ljubljani. Tisk Milicev. 1886. 16°, 62. — II. natisk. 1893

5. Otrok pred tabernakeljnom. Mladini za vsakdanjo porabo .. Tisk Milicev. 1887. 16°, 92

Dr. Mihael Napotnik. *(Str. 262.)*

„Zora“, 1874. l. — 1. Hipokrat. — 2. Plačilo hvaležnosti in nehvaležnosti. — 3. Nekoji izreki velemož o vedah.

L. 1875. — 4. Posebnosti nekojih slavnih mož. — 5. Garrick in Sterne. — 6. Franklinov nagrobni napis. — 7. Smeh.

„Vestnik“, 1873. l. — 8. Poljedelstvo začetek izomike.

„Slov. Gospodar“, 1878—1879., 1881—1882. l. — 9. Dogodki iz življenja vojaškega duhovnika v bosenski vojski.

L. 1874. — 10. Voltaire.

L. 1881. — 11. Veliki teden na Dunaju.

„Letopis“ Matice Slovenske 1874. l. — 12. Jožef Rozman.

„Slovenec“, 1875. l — 13. Daniel O'Connell. (Vnovič 1876. l., št. 121 do 139)

L. 1877. — 14. Eksaktne znanosti.

„Kres“, 1884. l. — 15. Prineski k slovstvenej zgodovini bosenskej.

L. 1886. — 16. Imenopis konjiške nadfare.

17. Pridiga pri pogrebu v č. gosp. Fr. Juvančiča, dekana pri Novi Cerkvi. Maribor 1884. 8°, 12.

18. Pridiga o evangeljskih svetih. Pri novi sv maši čast. P. Leopolda Napotnika, O. S. B., dné 28. decembra 1884 v Konjicah govoril ... V Mariboru 1885 8°, 22.

19. Kratek pregled bosanskega slovstva. V Mariboru 1884. Natisnil Janez Leon. 8°, 84.

20. Sv. Viktorin, škof ptujski, cerkveni pisatelj in mučenec. Njegovo življenje in delovanje. Na podlagi najstarejših virov in po najnovejših pripomočkih spisal ... Dunaj 1888. 8°, 278

21. Sveti Pavel, apostol sveta in učitelj narodov. Njegovo življenje in delovanje, spisal .... V Mariboru 1892. Založil pisatelj. Natisnila tiskarna sv. Cirila. — Druga popravljena in pomnožena izdaja. 1893. 8°, 152.

22. Kratko poročilo o prvi lavantinski dieceznі sinodi, obhajani v Mariboru dné 27.—30. avg. 1883. l. Sestavil ... V Mariboru 1883. Tiskal Janez Leon. 8°, 23.

23. Pridiga o pogrebu preč. g. stolnega dekana Frančiška Kosarja. V Mariboru. 1894. 16°, 15.

Protestantovske knjige. *(Str. 264.)*

1. Evangelije sv. Matevža. V Trstu. A. Reichhard. 1870. 16°, 72.

2. Evangelije po sv. Janezu in Dejanja sv. Aposteljnov. V Trstu. A. Reichhard. 1871. 16°.

3. Novi zakon. I. del: Čveteri Evangeliji in dejanja sv. Aposteljnov. V Trstu. A Reichhard. 1871. 16°, 324.

4. Prepis sledeče molitve, ki se je našla v Jeruzalemu na grobu našega gospoda Jezusa Kristusa. Založil J. N. Kopriutz v Artičah; natisnili J. Feichtingerjevi nasledniki v Lincu. 1872.

5. Vera in pamet ali razodenje božje v naravi. Spisal B. Mislinski. V Ljubljani. Narodna Tiskarna. Založil M. Stergar. 1874. 16°, 32.

6. Novi zakon gospoda in zveličarja našega Jezusa Kristusa. Čveteri evangeliji, dejanja aposteljnov in list Rimljanom, Korinčanom in Galatom. Poleg grškega izvirnika. Na Dunaju. 1877. Zal. A. Reichhard in druž. 16°, 405.

7. Novi testament gospoda in zveličarja našega Jezusa Kristusa. Poleg grškega izvirnika. Založila britanska in inozemska svetopisemska družba. Dunaj 1882. 16°, 410.

8. Psalmi Davidovi. Založila britan. in inozemska svetopisemska družba. Dunaj 1882. 16°, 112.

9. Pregovori. Založila britanska in inozemska svetopisemska družba. Na Dunaji. Natisnil Adolf Holzhausen. 1883. 16°, 50. — II. natisk 1896.

10. Zakaj naj berem sv. pismo? Na Dunaji. Založila Prva zaloga krščanskih spisov. Elisabethstrasse 6. Natisnil Adolf Holzhausen na Dunaji. 1895. m. 8°, 4.

11. Grešnikov prijatelj. Tiskarna A. Pajevića v Novem Sadu. 1895. 8°, 32.

12. Pravoverni katoličan. Preložil Anton Chráska. V Ljubljani. Samozaložba. Tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1897. 8°, 24.

13. Verujem v odpuščanje grehov, 1898.

14. Kri Kristusova, 1898.

Frančišek Rup. *(Str. 266.)*

Filotea ali navod k pobožnemu življenju. Francoski spisal Sveti Frančišek Salezij. Poslovenil . . . . Izdala in založila družba sv. Mohorja. V Celevcu 1880 8°, 252.

Vsak naj opravlja svoje delo. (L. 1877. v knjigi „Križem sveta“, str. 91 do 92.)

„*Koledar*“ družbe sv. Moh. za 1876. l. — Možu oralo, ženi pa kuhlja. L. 1882. — Spomin na Benetke.

„*Besednik*“ 1875. l. — Štefan Seredyjeva stava. — Kako zver gonijo. — Ni ga nad človeško oko. — Srčna gospa. — Kratko pa dobro. — Mladi Kanova.

L. 1876. — Čemu se kihajočemu nazdravlja? — Dvoje popotnikov v Afriki (Iz hebrejščine.) — Augostan in Janoška. (Iz mažarščine.) — Modri sodnik. (Iz španščine.) — Gospod Svift in sluga. (Iz angleščine.) — Vdanost do smrti. (Iz ruščine.) — Moja mladost. — Rože in trnje.

L. 1877—1878. — Prijetni spomini.

L. 1878. — Proštnija Tinje na Koroškem.

Dr. Leonard Klofutar. *(Str. 267.)*

Svete listne bukve katoliške cerkve, ali razlaga in dejanska obravnava vseh listov, ki se berejo ob nedeljah in zapovedanih praznikih celega leta. Spisal ... V Ljubljani. Lastna založba. Natisnila Klein in Kovač. 1878. 8°, 310+IX.

Matija Torkar. *(Str. 267.)*

Življenje svetnikov in svetnic božjih. Po najboljših virih spisal ... III. del. Izdala družba sv. Mohorja. V Celovcu. 1870—1874. 4°, 629.

„*Novice*“, 1853. leta. — Prijatel, — Večeren sprehod, — O večernici. (Pesmice.)

L. 1860. — Odprto pisemce razkropljenim prijatlom.

L. 1870. — Zgodovinske in pravljičine črtice o starodavnih Indijanih in njihovej omiki.

L. 1870. — Kralj Matjaž. Pesem po narodni pravljici.

„*Zgod. Danica*“, 1855. l. — Pesem k Marii za odvrnenje skušnjav.

L. 1856. — Sv. Erazem.

„*Slovenec*“, 1865. l. — Moja razodetev o Slovencu in slovenščini.

„*Koledar*“ družbe sv. Mohorja za 1870. l. — Ženinu in nevesti.

„*Zvon*“ 1883. l. — Frančišek Zanini.

„*Dom in Svet*“, 1895. l. — Nekoliko črtic iz mojih mladih let.

Poduk od odpustkov za sveto leto in molitve pri obiskovanji cerkva za škofijo Celovško. V Celovcu, 1866.

Anton Kržič. *(Str. 268.)*

„*Letopis*“ Matice Slovenske 1869. l. — Slava in sreča kmetijstva. Sava.

„*Zgod. Danica*“ 1869. l. — Kakošno moč ima revščina in bogastvo do nravnosti in čednosti? — Črtice iz življenja sv. Očeta Pija IX.

L. 1870. — Majnik.

L. 1879. — Marija brezmadežna in šolstvo. — Učiteljem in odgojiteljem za novo leto. — Solze presv. Srca Jezusovega. — Čast komur čast! (Odgovor „Tagblattu“, „Zvonu“ i. dr.)

L. 1886. — Čigar je mladina, tistega je prihodnjost.

„*Večernice*“, 1882. l. — Irci.

L. 1887. — Dolga zastavica.

L. 1888. — Življenja nit. (Poučno-zabavni govor.)

L. 1889. — Najoblastnejša vladarica na svetu. (Šaljivo-poučen govor.)

„*Drobtinice*", 1887. l. — Ura in naše srce.
L. 1888. — Radoslav Silvester. — Govor o parcževi slavnosti.
L. 1889. — Zmotnjave in zmote.
L. 1894. — Dva skrajna nasprotnika.

„*Koledar*" Katoliškega tiskovnega društva, 1889 — 1899 l. — Ocena slovenskih knjig za mladino in ljudstvo.

Izgledi bogoljubnih otrok iz vseh časov krščanstva. Ponatisk iz „Zgod Danice" I. del, 1879; II. natisk 1882. 8°, 151. — II del, 1880. 8°, 145. — III. del, 1883. 8°, 172 Tiskal Blaznik.

Osmero blagrov ali dolga pridiga za kratkočasno življenje. Založila in na svetlo dala družba sv. Mohora V Celovcu. 1887. 8°, 190.

Duhovni Pastir. S sodelovanjem več duhovnov ureduje Anton Kržič. Založba Katoliške Bukvarne. (Mesečnik.) Letniki 1884—1896. 8°, po 612 do 750 str.

Angeljček, otrokom učitelj in prijatelj. Urednik A. Kržič. Letniki 1887—1895. Od 1896. l. kot priloga „Vrtcu". 12°.

Krščanski Detoljub. List za krščansko vzgojo in rešitev mladine. Izdaje štirikrat na leto „Katol. društvo detoljubov". Letniki 1888—1899. 16°, z mnogimi prilogami:

1. Ali znaš? Zbirka krščanskih resnic in molitev. — Mala zakladnica, t. j. zbirka krajših molitvic. — 3. Litanije presvetega Imena Jezusovega. — 4. Sv. Germana, izgled krščanske potrpežljivosti — 5. Sv. pokora. — 6 Posvečevanje dneva z mislimi, v verzih zložil A. Hribar. — 7. Podobica svetega Alojzija. — 8. Spomin prvega sv. obhajila.

Sv. Marije Magdalene Paciške mladostna leta. V Ljubljani. 1885. 8°, 16.

Andrej Kalan. *(Str. 270.)*

„*Glasi*", XVI. 1882. l. — Spomini s pota.
XVII 1883. l. — Prvi lustrum Leona XIII.
XIX 1885. l. — Apostolu Metodu. Pesem.

„*Drobtinice*", XXI. 1887. l — Leon XIII. Pastir. Pesem.

Einspieler — zlatomašnik. Spominska knjižica. Uredil A. Kalan, kapelan. V Ljubljani 1887. 8°, 104. Založil slavnostni odbor. (Ponatis iz „Slovenca".) Tiskala Katoliška Tiskarna.

Tomaža Kempčana: Hodi za Kristusom! Štiri knjige. Preložil in z navadnimi molitvami pomnožil . . . V Ljubljani. 1888. 16°. 402. Izdala in založila družba sv. Mohora.

Jezičnik v slovenskem slovstvu ob njegovi petindvajsetletnici. Predaval v Katoliški družbi . . . (Ponatis iz „Slovenca".) V Ljubljani 1888. 8°, 74. Samozaložba.

Šmarnice. Marijina visoka pesem ali magnifikat; sestavil . . . . . V Ljubljani 1891. 12°, 302. Založila Katoliška Bukvarna. Tiskala Katol. Tiskarna.

Povesti slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo; zbral in uredil.. (Ponatis iz „Domoljuba".) I. zvezek. V Ljubljani 1891. 8°, 118. Samozaložba. Tisk Katoliške Tiskarne. — II. zv. 1891. — III. zv. 1892. — IV. zv. 1893. — V. zv. 1893. — VI. zv. 1894. — VII. zv. 1894. — VIII. zv. 1894. — IX. zv. 1896. — X. zv. 1896. — XI. zv. 1898. — XII. zv. 1899.

Domoljub. Slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo. Letnik I. 1889. Odgovorni urednik A. Kalan. Tisk Katoliške Tiskarne. Izhaja vsak prvi in tretji četrtek meseca v 4°.

„Rimski Katolik" 1888. l. — Strossmayer o namenu postnih okrožnic in o papeževih okrožnicah.

Janez Volčič. *(Str. 274.)*

„Zgod. Danica", 1852—1887. l. — Mnoge razprave, pesmi in dopisi.

Šmarnice Marii Materi naši darovane ali Počeševanje Matere Božje v mescu velikim travnu, nabral ... Ljubljana, 1855. 12°, 214.

Žganju vojsko, žganju slovo! Škodljivost žganja v pogovorih. Zbral ... V Ljubljani 1853. 8°, 132.

Lavretanske litanije, razložene po najboljših virih za počešče-vanje prečiste Device Marije, zlasti v mesecu velikem travnu. V Ljubljani 1857. 8°, 538.

Vertec nebeški. Pobožnim Slovencem darovan. Bukve lepih molitev in naukov. V Ljubljani 1863. 8°, 476. — VI. natis 1892.

Nove Šmarnice Mariji prečisti Devici darovane. Drugi natis. V Ljubljani 1867. 8°, 192.

Getzemani in Golgota, šola ponižnosti, pokorščine in ljubezni do smerti. Bukve premišljevanja in molitve k časti bridkega trpljenja in smerti našega Gospoda Jezusa Kristusa. Četerti natis. V Ljubljani 1868. 8°, 664.

Misijonski spomin. Kratek zapopadek misijonskih pridig in nauki in molitve za bogoljubne kerščanske duše. Drugi natis. V Ljubljani 1873. 8°, 620

Razlaganje kerščanskega nauka. — V. zvezek. Celovec 1871. 8°, 108. — VI. zvezek. Celovec 1872. 8°, 368. — VII. zvezek. Celovec 1874. 8°, 658. — VIII. zvezek. Celovec 1876. 8°, 1273.

Svete Pesmi. Tretje bukvice. S privoljenjem pesnikov. Četrti natis. V Ljubljani 1874. 8°, 90.

Domači zdravnik. Kratek navod si zdravje utrditi in življenje podaljšati. Celovec 1874. 8°, 112.

Sveti Hermagora, slovenski apostelj. Součencem svojim v spomin petindvajsetletnice. Novomesto 1874. 8°, 49.

Petdeset vzdihljejev k Mariji Devici, naši ljubi Gospej presvetega Srca, katere je zapisal v spomin petindvajsetletnice svojega mašnikovega posvečevanja. V Ljubljani 1875. 8°, 104.

Devetdnevnice k naši ljubi Gospej presv. Srca in vedne pomoči v posebnih bridkostih našega življenja. V Ljubljani 1875. 8°, 168.

Šmarnice naše ljube Gospe presv. Srca. Svojim udom dá družba sv. Mohora. Celovec 1879. 8°, 333.

Gospod, usliši mojo molitev! Molitvene bukve za pobožne Slovence. V Ljubljani 1880. 8°, 412.

Vijolice bratom in sestram družbe vednega češčenja sv. Jožefa. V Ljubljani 1881. 8°, 572.

Pas sv. Jožefa in sedem nedelj sv. Jožefu posvečenih. Novomesto 1881. 8°, 182.

Marija, zgodnja danica, mati milosti božje. V Ljubljani 1882. 8°, 717.

Živi Roženkranc.

Stopinje k popolni ljubezni božji, v zedinjenju z Jezusom pri sv. maši in sv. obhajilu. V Novem Mestu 1882. 8°, 656.

Ura, moliti Jezusa v zakramentu ljubezni božje. Udom prelepe bratovščine sv. Rešnjega Telesa. Sedmi natis. V Ljubljani 1885. 8°, 64.

Sveta ura, moliti Jezusa v zakramentu ljubezni božje. Ali obiskovanje presvetega Rešnjega Telesa in počeščenje vselej neomadeževane device Marije za vse dni v mesecu. Peti natis. V Novem Mestu, 1887. 8°, 380.

Jezus in Marija moja ljubezen, ali nauki in molitve za pobožne Slovence. Četrti pomnoženi natis. V Rudolfovem 1887. 8°, 250.

Sveti misijonski križ. Nauki, premišljevanja in molitve po najboljših misijonskih bukvah. V Ljubljani 1874.

Kratke molitvice pobožnih otrok. V Novem Mestu 1875. 8°, 82.

Božja pot k naši ljubi Gospej presvetega Srca in k Mariji Pomagaj. V Ljubljani 1878.

Zlata šola, vsakemu kristijanu potrebna. Bukve polne lepih naukov in molitev. V Ljubljani 1879. 8°, 160.

Naša ljuba Gospa presvetega Srca. Podučilne in molitvene bukvice častilcem Matere božje. Drugi natis. V Ljubljani 1883. 8°, 472.

Zgodovina Šmarješke fare. V spomin svojim faranom. Rudolfovo 1887. 8°, 116.

Šmarnice naše ljube Gospe presv. Srca. (Druga knjiga.) V Celovcu. Izdala in založila družba sv. Mohorja. 1892. 16°, 348.

Življenje preblažene Device in Matere Marije in njenega prečistega ženina sv. Jožefa. Izdala družba sv. Mohorja v Celovcu.

I. zvezek, 1884. 8°. 456. — II. zvezek, 1885. 8°, 146. — III. zvezek, 1887. 8°, 274. — IV. zvezek, 1889. 8°, 300. — V. zvezek, 1891. 8°, 251.

„*Koledar*“ za Slovence 1856. l. — Poglavitni grehi. — Premislek. — Zmešnjava. — Ples. — Svet.

„*Slovenski Romar*“ 1858. l. — Benedicite Mariam — Hvalite Marijo!

Janez Zupančič. *(Str. 274.)*

Dušna pomoč za bolnike, ali prigovori, zgledi in molitve za bolne in umirajoče kristijane. Dušne pomoči perve bukve. Drugi predelani in pomnoženi natis. V Ljubljani. Založila družba sv. Vincencija. 1887. 8°, 557. Tisk Katoliške Tiskarne.

Zgledna pomoč za bolnike, ali zgledi, prigovori in molitve za bolne kristijane. Druge bukve. V Ljubljani 1877. 12°, 536. Založil H. Ničman. — Drugi natis založila družba sv. Vincencija. 1888. 8°, 452.

Dušna pomoč za zdrave in bolne grešnike in pravične. — Dušne pomoči tretje bukve. V Ljubljani 1879. 12°, 531. — Drugi natis: Duša spokorna ali prigovori in zgledi za dušo hrepenečo po spokornosti. V Ljubljani 1890. 8°, 480.

Duša popolna, ali molitve, prigovori in zgledi za dušo hrepenečo po popolnosti, ali dušna pomoč za pravične kristijane. Dušne pomoči četerte bukve. V Ljubljani 1880. 12°, 538. — Drugi natis, 1887.

Kruh nebeški, ali bukvice za moljenje in češčenje Zakramenta presvetega Rešnjega Telesa, s trojnimi mašnimi in vsemi drugimi navadnimi molitvami. V Kamniku. Založil Fr. Keber. 1881. 16°. — Drugi natis 1882. — Tretji natis 1885. — Četrti natis 1890. V Ljubljani. Založila družba sv. Vincencija. Tisk Katoliške Tiskarne. 16°, 437.

Jožef Kerčon. *(Str. 374.)*

Pravi Marijni služabnik. Ljubljana 1868. Založil H. Ničman. 8°, 208. — Drugi natis 1872.

Ave Marija! Podučljivo razlaganje molitve „Češčena si Marija!“ V Ljubljani 1885. Založila in tiskala Katoliška Tiskarna. 16°, XII+340.

Rafael ali nauki in molitve za odraslo mladino. V Ljubljani 1889. 16°, 350. — Drugi natis 1895.

Salve Regina ali razlaganje molitve „Češčena bodi Kraljica“ za Šmarnično opravilo. V Ljubljani 1894. 16°, 318.

Marija Podoba pravice. Šmarnice. V Ljubljani 1896. 16°, 323.

Dr. Ivan Križanič. *(Str. 275)*

Zgodovina svete katoliške cerkve za slovensko ljudstvo. Izdala in založila družba sv. Mohorja. V Celovcu.

I. zvezek, 1883. 8°, 208. — II. zvezek, 1885. 8°, 228. — III. zvezek, 1887. 8°, 230.

Lurška mati božja. Za verno slovensko ljudstvo ... V Mariboru 1884. Tisk J. Leona. 16°, 184.

Žlahtna rozga slovenskih goric. Spisal Slovencem za novo leto 1888. V Mariboru 1887. 8°, 50.

Rimska božja pot in nje romarji. V Mariboru.

Tekel ali pravična tehtnica božja. Slovencem za novo leto 1891. V Mariboru 1890. 16°, 63.

Bela žena ali Prva reč med štirimi poslednjimi. Spisal Slovencem za novo leto 1890. V Mariboru. 16°, 61. — Drugi natis 1893.

Nebeški venec, ali vesela reč med štirimi poslednjimi. Slovencem za novo leto 1893. V Mariboru 1893. 16°, 69.

„*Koledar*“ družbe sv. Mohorja za 1878. l. — Skušnjava in skušnja. Povest.

L. 1889. — Zlatomašnik Leon XIII. in slovenski romarji.

L. 1890—1899. — Razgled po katoliških misijonih.

Baltazar Bartol. *(Str. 275.)*

Nevesta Kristusova ali podučne in molitevne bukve za pobožne keršanske device. Iz nemškega poslovenil . . , 1856. V Ljubljani. 8°, 613.

Hoja za Marijo Devico ali posnemanje njenih čednosti. Po P. Sebastijanu Zajlerju, premonstratencu, posnel . . . V Celovcu 1882. 8°, 220.

Jakob Dolenec. *(Str. 276.)*

Marija Devica, Gospa Jezusovega presvetega Srca. Sostavil Jakob Dolenec, stolni kapelan v Ljubljani. Založil H. Ničman. V Ljubljani 1875. 12°, 504.

Cvetlice posvečene naši ljubi Gospej presv. Srca. 1875. 12°, 421.

Naša ljuba Gospa presv. Srca. V Ljubljani 1875. 12°, 420.

Častna straža Jezusovega presv. Srca. Bukvice v prid družnikom te bratovščine . . . poslovenil . . . V Ljubljani 1880. 12°, 62.

Presveto Srce Jezusovo ali molitvene bukve za pobožno in verno ljudstvo . . . V Ljubljani 1882. 8°, 388.

Frančišek Marešič. *(Str. 276.)*

Lurška Mati Božja. Francoski spisal Henrik Lassere Poslovenil . . . . V Ljubljani 1881. 8°, 272.

Lurški majnik in molitvenik sestavil . . . V Ljubljani 1883. 12°. 363.

Molitvenik za dijake. Češki spisal Anton Mužik. Poslovenil . . . V Ljubljani 1884. m. 8°, 276.

Molitvenik za dečke. Zbral . . . V Ljubljani 1886. 12°, 222. — Drugi natis 1890.

Molitvenik za deklice. Zbral . . . V Ljubljani 1886. 12°, 222. — Drugi natis 1890.

Anton Žgur. *(Str. 276.)*

Mati dobrega sveta ali Šmarnice. Sestavil po Keršbaumerji . . . V Ljubljani 1874. 16°, 310.

Marija, moja Kraljica ali šmarnice. V Ljubljani 1886. m. 8°. 342.

Marija Devica, Majnikova kraljica. Izvirno spisal P. Beks ... Slovencem priredil ... Izdala in založila družba sv. Mohorja. V Celovcu 1896. 16°, 232.

O. Hrisogon Majar. *(Str. 277.)*

„Danica“ 1876. l. — Kako sta Kristus in sv. Peter po svetu hodila?
L. 1876—1877. — P. Karol Antonievič.
L. 1877. — Govor sv. Avguština za verne duše.
L. 1886. — K zedinjevanju zahodnje in vzhodnje cerkve.
L. 1891—1892. — Marijino svetišče na Trsatu.
L. 1895. — Jan Mesnik, priča spovedne molčečnosti. — Gerb papeža Martina V. — P. Samuel Kimovec.
„Cvetje z vrtov sv. Frančiška“, 1887—1889. l. — Cvetlice iz puščave. (Kr. Šmid.)
L. 1889—1890. — Tri prilike sv. Barlaama.
L. 1885—1887. — Tersat.

Pogledi na uni svet. Spisal K. Martin, poslovenil .... Založila Katoliška družba za Kranjsko. V Ljubljani 1881. 8°, 113.

Razlaganje sv. rožnega venca za vse dni meseca maja ... Celovec 1881. 16°, 230.

Križana usmiljenost ali življenje sv. Elizabete. Spisal dr. A. Stolc, poslovenil ... Izdala družba sv. Mohorja. V Celovcu 1882. 8°, 198.

Molitevna knjiga za ude tretjega reda sv. Frančiška. V Ljubljani 1882. 8°, 490+VIII.

Kruh angelski. I. Molitvene bukvice za mladino. II. Pripravljavne bukvice na prvo sv. obhajilo ... V Ljubljani 1882. 16°, 264. — Drugi natis 1885. — Tretji natis 1890. — Četrti natis 1894.

Sv. Ana ali molitevne bukvice v češčenje sv. matere Ane... V Ljubljani 1883. 12°, 316.

Mali duhovni zaklad ... Tretji natis 1883. 8°, 359. — Sedmi natis 1895.

Odkritje Amerike ... Predelal po Campeju. Ljubljana 1883. 8°. 162+141+133.

Bukve božje v naravi. Spisal dr. A. Stolz, podomačil .. Maribor, 1886. m. 8°, 188.

Pot v nebeško domačijo ... Peti natis. V Mariboru 1886. 8°, 336.

Marija dobra mati pobožnim otrokom. Za sedmi natis pripravil in pomnožil ... V Ljubljani 1887.

Dobri otrok. Molitevna knjižica ... Insbruk 1887. 24°, 256. Založil J. Knitel.

Duhovno veselje. Molitvenik za verne kristijane .... V Ašahu 1888. 24°, 391. — Drugi natis. V Vimberku 1893. 16°, 448.

Tolažba katoliškega kristijana v molitvi. Insbruk 1888. 12°. 352.

Tolažba nebeška. Katoliški molitvenik, zlasti za postarne ljudi. Po raznih virih ... V Ašahu 1886. — Drugi 1892. m. 8°, 318. — Tretji natis. 1895.

Pravljice Izdal ... V Ljubljani 1889. 8°, 32.

Venček krščanskih resnic. . V Ljubljani 1889. 16°, 444.

Svetišče Matere Božje na Trsatu. 1890. 32°, 607

Bodi moj naslednik! Molitvena knjiga ... V Ljubljani 1892. 16°, 381.

Cvetina Borograjska. Povest, predejal ... Ilustrovana izdaja. Ljubljana 1892. 8°, 127.

Sveta družina ali molitvenik v rabo občni bogoljubni družbi krščanskih družin ... Celje 1895. 16°, 503.

O. Aleksander Roblek. *(Str. 281.)*

„Cvetje“, 1882. l. — Pot na goro Alvernijo.

L. 1883. — Brat Janez Montekorvinski. — Prilika zvel. brata Jakopona Tudert.

L. 1884. — Smrt svete matere popisana od svetega sinu. — Lakomni oskrbnik. — Kralj armenski — manjši brat. — Ljubezen sv. očeta Leona XIII. do gore Alvernije. — Marko d'Aviano.

O. Evgenij Heglar. *(Str. 281.)*

„Cvetje“, 1880. l. — Življenje sv. Ludovika.

L. 1881. — Življenje sv. Elizabete.

L. 1883. — Sv. Antona čudeži. — Kraljevi mrtvi na Kostanjevici.

L. 1884. — Nekateri čudeži, ki so se zgodili po smrti sv. očeta Frančiška.

O. Florentin Hrovat. *(Str. 282.)*

Spisi Krištof Šmida. V Novem Mestu, tiskal in založil J. Krajec.

II. zvezek 1880. l. — Jozafat; 8°, 131.

III. zvezek 1881. l. — Pridni Janezek in hudobni Mihec; 8°, 199.

IV. zvezek 1883. l. — Kanarček. Kresnica; 8°, 51.

V. zvezek 1883. l. — Slavček. Nema deklica; 8°, 80.

VI. zvezek 1884. l. — Ferdinand; 8°, 246.

VII. zvezek 1886. l. — Jagnje. Starček z gore; 8°, 116.

VIII. zvezek 1888. l. — Pirhi. Ivan, turški suženj. Krščanska obitelj; 8°, 111.

IX. zvezek 1890. l. — Hmeljevo cvetje. Marijina podoba; 8°, 102.

X. zvezek 1891. l. — Ludovik, mladi izseljenec; 8°, 73.

„Vrtec“ 1881. l. — Andrej Hofer.

L. 1882. — Kranjska mesta — Ponatisk v posebni knjigi 1885. l. 8°, 136.

Novomeško okrajno glavarstvo. S sodelovanjem učiteljev uredil ... V Novem Mestu 1886. m. 8°.

Franc Pirec, oče umne sadjereje na Kranjskem in apostolski misijonar med Indijani v severni Ameriki. Izdala družba sv. Mohorja. 1887. 8°, 111.

„*Dom in Svet*“ 1891. l. — P. Ladislav Hrovat. — Iz popotnega dnevnika.

„*Drobtinice*“ 1891. l. — Lovrenec Lavtižar, apostolski misijonar.

„*Cvetje*“, VII. letnik. — Življenje in delavnost sv. Frančiška Solana. — Življenje sv. očeta Leona XIII. zlatomašnika.

VIII. letnik. — Življenje sv. Janeza Kapistrana.

IX. letnik. — Življenje sv. Lovrenca Brindiškega. — P. Oton Skola, apostolski misijonar.

X. letnik. — Življenje sv. Marije Frančiške. — Sveta suknja v Treviru.

XI. letnik. — Življenje sv. Angelje Meriči.

XII. letnik. — Življenje sv. Paškala Bajlona.

XIII. letnik. — Sv. rožni venec.

O. Efrem Turk. *(Str. 282.)*

„*Cvetje*“, letnik V. in VII. — Razlaganje novega vodila svetovnega tretjega reda sv. Frančiška.

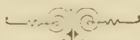
VII. letnik. — Lastnosti razveseljevanja tretjerednikom pripuščenega.

VIII. letnik. — Tretji red in delavni udje. — O pravi pobožnosti. — Življenje zvel. Egidija.

IX. letnik. — Imenik svetnikov in svetnic in blaženih vsega seraf. reda. — Moč lepega zgleda.

XII. letnik. — Kako se mej svetom krščansko živi. — Začetek križevega pota po samostanih naše okrajine. — O vesoljni odvezi.

XIII. letnik. — Zgodovina sv. obhajila. — Bl. Leopold iz Gajikov.

VIII.

Vzgojeslovje.

Spisal *Jernej Ravnikar.*

Uvod.

Dasi se v vsaki stroki duševnega delovanja v Slovencih po uvedenju ustave zapazuje redna izpremememba proti poprejšnjim razmeram v tem smislu, da so se začele slobodno razširjati duševne sile, vendar trdimo smelo, da se je ta izpremememba videla najbolj na polju vzgojeslovja, ker so slovenskemu učiteljstvu z novim šolskim zakonom z dné 14. maja 1869. l. nastopili novi časi. 1871. l. se je v „*Novicah*“ objavil razglas „Učitelji, šolski možje, šolski prijatelji!“, naj se osnuje društvo „*Šola*“, ki ima podpirati šolo; v to društvo naj vstopijo ljudski učitelji, šolska predstoj-

ništva, šolski prijatelji in domoljubi. Dné 24. in 25. sept. 1872. l. se je vršil prvi zbor društva slovenskih učiteljev z vsporedom: 1. Kako se naj slovenski učitelj izobražuje za svoj stan; 2. Kako se poučuje v večrazrednih šolah drugi deželni jezik; 3. Kako naj bi ljudski učitelji na Kranjskem, Koroškem, Štajerskem in Primorskem imeli jednake plače. S tem zborovanjem[1]) je bila združena tudi razstava učil. Pregled in uspeh slovenskega slovstva je jako pospešil „Imenik šolskih oblastnij, šol in učiteljev po Slovenskem“, ki ga je sestavil M. Močnik. 1874. l. Tudi v časnikih se je jelo jako marljivo razpravljati o šolskem vprašanju; tako objavlja Janez Bilec „Nekatere misli o naših šolskih razmerah“.[2]) Drugi uspeh živahnega gibanja med učiteljstvom je bil ta, da so poleg „*Učiteljskega Tovariša*“ začeli izhajati tudi drugi časniki, (Glej „Časniki in časnikarstvo“) namenjeni učiteljem. Starejšim priznanim pisateljem na pedagogiškem polju, Praprotniku, Mat. Močniku, Levičniku so se pridružile mlajše moči n. pr. Tomšič, Lapajne, katerim je sledila cela vrsta navdušenih delavcev. Za ljudsko šolstvo sta se trudila nadzornik vitez Močnik in vitez Kladič-Sabladoski; učiteljiščem na čelu so se postavili akademično naobraženi ravnatelji n. pr. Fr. Hubad v Ljubljani, H. Shcreiner v Mariboru; med sotrudniki pedagogičnih listov nahajamo tudi srednješolske profesorje n. pr. Orožen in druge. Društveno življenje je vedno bolj napredovalo. „*Pedagogiško društvo*“ se je ustanovillo na Krškem 1886. l., namen je izražen v nastopnih izjavah: „Duševni in gmotni napredek naroda je le mogoč na podlagi dobre domače in šolske vzgoje. V to svrho treba narod ustno in pismeno poučevati tudi izven šole, kar se najlože doseže po društvih in z razširjanjem primernih spisov. V zadnjem obziru pa nam nedostaje slovenske pedagoške literature.“ Društvo naj zboruje na raznih krajih na Slovenskem in naj vzbuja s tem zanimanje za pravo vzgojo. Po raznih krajih so se začela snovati učiteljska društva; da bi se krepilo vzajemno postopanje teh posameznih društev, se je ustanovila „*Zaveza slovenskih učiteljskih društev*“, ki zboruje po raznih krajih na Slovenskem in deluje plodonosno na duševno in gmotno blaginjo toli važnega učiteljskega stanu. Pisatelje smo razvrstili po abecednem redu; pisateljem-glasbenikom je na koncu odločen poseben prostor.

[1]) Pravila so natisnjena v Nov. 1871. l, št. 256 in so potrjena po slavni vladi dné 11. oktobra 1874. — [2]) Nov. 1871. Studije o „studijah kranjskih šol“

Pisatelji.

Dr. Bezjak Janko (1862) od sv. Trojice v Halozah, sedaj profesor na c. kr. učiteljišču v Mariboru, prireja z ravnateljem Schreinerjem jako koristne knjige za pouk s posebnim tiskanim navodilom. — „Deutsch-slovenisches Wörterbüchlein“ zum Gebrauche beim Unterrichte in den weiblichen Handarbeiten an Volksschulen mit slovenischer Unterrichtssprache. 1897. leta. „Prva nemška vadnica“ za slovenske občne ljudske šole, spisala H. Schreiner in dr. J. Bezjak „Anleitung zum Gebrauche des ersten deutschen Übungsbuches für slovenische allgemeine Volksschulen“. V c. kr. zalogi šolskih knjig. Marljivi naš vzgojeslovni pisatelj dr. Janko Bezjak je obdeloval v lanskem „*Popotniku*“ „slovniško teorijo Kernovo“ ter jo priporočal toplo v uvaževanje slovenskim učiteljem.

Bezlaj Jožef (1855) iz Ljubljane je sedaj učitelj istotam. Prvikrat se je g. Bezlaj oglasil javno v letnem poročilu javne štirirazredne mestne ljudske šole v Kranju 1877. leta, v katerem je priobčil prav popularen in poučljiv s slikami razjasnjen sestavek „O oblikoslovji in risanji v vsakdanjem živenji.“ On je vedel uže takrat, da so taki sestavki v letnih poročilih prav na svojem mestu, ker se tako razširjajo med ljudstvo, ki se more poučiti le na podlagi materinega jezika. Mnogo sestavkov iz Bezlajevega peresa nahajamo od 1882. l. dalje v „*Učiteljskem Tovarišu*“ n. pr. „Peršpektiva po Grandauer-ji“, „Nekoliko o barvah“ (1883 l.); „Zdravjevarstvo (diätetika) v ljudski šoli“; „Nov priprost račun elipsne ploščine“ (1884. l.); „Nova delitev lokov in kotov“ (1885. l.); „Risarski pouk na obrtno-nadaljevalnih šolah“ (1891. l.); „Kako je risati zemljevid Kranjske dežele“ (1894. l.). V „*Popotniku*“ je tudi nekaj Bezlajevih sestavkov. Ko so bili učitelji na Krškem 1886. l. ustanovili „*Pedagogiško društvo*“, poprijel se ga je s posebno vnemo tudi Jožef Bezlaj, ki je za vsak letnik napisal nekaj sestavkov. Po odhodu nadučitelja Frančiška Gabrška na učiteljišče v Ljubljano je bil voljen tudi predsednikom tega društva, ki ga je vodil prav spretno in uspešno do občnega zbora 1899. l. V prvem „*Pedagogiškem letniku*“ je priobčil Bezlaj „Pouk o črtežih“, II. del. Prvi del „Pouka o črtežih“ (planih) izdal je uže leto poprej na svojo roko, kojega pa je kmalu razpečal. Gledé praktične izpeljave je

bila omenjena knjižica sosebno pri stavbarskih črtežih zeló pomanjkljiva. Kot dopolnilo temu je v II. delu dodal „Posamne hišne dele“, „Najvažnejše določbe stavbnega reda za Kranjsko“ in „Pomnoženo terminologijo“ o tem predmetu s posebnim ozirom na Flisove „Stavbinske sloge“. Splošni pouk o črtežih obsega tudi „peršpektivo“, katera je izostala v I. delu te knjižice. S tem dodatkom je g. pisatelj zaradi važnosti in popolnosti predmeta jako ustregel Slovencem, ker smo do sedaj še zelo pogrešali jednakih spisov. V drugem „*Pedagogiškem letniku*“ nahajamo iz Bezlajevega peresa sledeča važna spisa „O šolskih stavbah“ in „Navod za risanje strojev“. Prvi sestavek je v prvi vrsti namenjen kot nekako navodilo krajnim šolskim svètom — oziroma občinam, da se vedó po njem ravnati pri novih šolskih poslopjih, ki naj se zidajo tako, da ustrezajo v vsem zdravstvenim in pedagogičnim načelom. Za tretji „*Pedagogiški letnik*“ je spisal Bezlaj sestavek „V šolski delarni“, v katerem slovenskim učiteljem toplo priporoča — zlasti mlajšim, naj bi med počitnicami udeleževali se praktičnega pouka v prvi dunajski šolski delarni. V četrtem „*Pedagogiškem letniku*“ nahajamo sledeče Bezlajeve spise: 1. „Navod k početnemu risanju in oblikoslovju“; namenjen je učiteljem ta spis, v katerem jim pisatelj kaže prav umljivo, kako naj postopajo pri tem težavnem predmetu, da se uspehi v risanju na naših kmetskih šolah izboljšajo. Drugi del tega spisa obsega izvirno razpravo o oblikoslovju, ki se v ljudski šoli sedaj poučuje deloma pri risanju, deloma pri računstvu. 2. „Iz risarske izložbe v Norimberku.“ Ta risarska izložba je bila 1889. l. v Norimberku, v prvem obrtnem mestu Bavarske in v rojstvenem kraju slavnega nemškega slikarja Albrehta Dürerja, katero je g. pisatelj sam ogledal in nato tudi opisal. 3. „Vpliv prirode in hrane na zdravje človeško.“ V tem spisu g. Bezlaj razlaga prav preprosto in brez vsake znanstvene podlage, kaj zdravju koristi in kaj mu škoduje, kako si človek ohrani svoje zdravje in kako si izgubljeno zopet pridobi s pomočjo prirode itd. Za peti „*Pedagogiški letnik*“ je poslovenil g. Bezlaj po Karolu Heskem „Jednostavni predmeti iz stavbarstva in strojstva“, kar je namenjeno za obrtne nadaljevalne šole s slovenskim učnim jezikom. Za ta letnik je g. Bezlaj še spisal „Kotomerstvo“ in „Iz norimberške risarske izložbe 1890 l.“ V šestem „*Pedagogiškem let-*

niku" je priobčil g. Bezlaj nastopne spise: 1. „Situvacijski črteži in risanje zemljevidov"; 2. „Pogled v kemijo in alkimijo"; 3. „Donesek k strokovni terminologiji." V sedmem, slavnostnem „*Pedagogiškem letniku*" popisuje g. Bezlaj „odlične hrvaške in srbske pedagoge": Ivana Filipovića, Ljudevita Modica, Nikolaja Hadžića, Frana Volarića, Štepana Novotnega, Miho Stojanovića, Antona Truchelko, Andreja Hajdinjaka, Frana Klaića, Frana Hochmanna, Dositeja Obradovića, Teodorja Jankovića in Jurija Natoševića. — Njegova spisa v tem letniku sta tudi „Donesek k strokovni terminologiji" in „Poročilo o delovanji Pedagogiškega društva od 1896.—1898. l." — Bezlaj je dalje poslovenil po dr. Fr. vitezu Močniku „Geometrijsko oblikoslovje za dekliške meščanske šole." Najnovejše delo g. Bezlaja je knjiga z naslovom „Stavbni črteži s proračuni in kratek nauk o projekcijskem, situvacijskem in peršpektivnem risanju", katero je izdalo in založilo letos „*Pedagogiško društvo*". Bezlaj je v „*Ljubljanskem Zvonu*" priobčil spis „Najnovejši rimski grobi na Krškem polji" in „Črtež rimskega mesta Neviodunum". Prvi spis je v VII., drugi pa v VIII. letniku.

Brezovnik Anton (1853) iz Starega trga na Kranjskem, učitelj v Vojniku na Štajerskem, je priobčil v učiteljskem listu „*Popotniku*" 1880. l. „Slike iz kazalnega poduka"; v raznih letnikih „*Popotnikovih*" je podajal „Lepe učne slike iz zgodovine", „Zbirke Anton M. Slomšekovih izrekov o poduku in odgoji"; spisal je nekaj sestavkov o „knjižnicah za šolsko mladino". „Učne slike iz zgodovine" je nadaljeval g. Brezovnik v „*Učiteljskem Tovarišu*" 1882. l. V prvem „*Pedagogiškem letniku*" (1887) je priobčil Brezovnik „Učne slike iz somatologije". V drugem „*Ped. letniku*" (1888) najdemo od Brezovnika spis „Šolstvo na Štajerskem v šolskem letu 1886/87", ki ga je sestavil po poročilu deželnega odbora. Brezovnik je spisal — oziroma sestavil raznovrstne knjige: *a)* „Zvončki." Zbirka pesmij za slovensko mladino. Tiskala in založila Kleinmayer in Bamberg v Ljubljani. 1887. 8°. 356. *b)* „Šaljivi Slovenec".

Zbirka najboljših kratkočasnic iz vseh stanov. Založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg v Ljubljani 1885. l. *c)* „Z a b a v n i k.“ Zbirka družbinskih iger za v sobi in pod milim nebom. Celje 1893. l. Tiskal in založil Dragotin Hribar. Str. 207. Cena 50 kr. *d)* „Z a k a j? — Z a t o!“ Zbirka pravljic, pripovedk in legend za šolo in dom. Založil Janez Giontini v Ljubljani 1894. l. *e)* „Z e l e n i l i s t i.“ Kratke pripovesti za otroke, stare šest do deset let. Ta knjižica je izšla kot petnajsti snopič v knjižnici za mladino; poslovenjena je po Francu Wiedemanu. Naši mladini je Brezovnik z „Zabavnikom“ podal obilen vir oživljajočih iger, ki ne krepé samo telesa, nego vplivajo tudi vzgojevalno na dušo in srce. Njegova zbirka pravljic je zajeta iz „*Vrtca*“, „*Ljudske knjižnice*“, „*Popotnika*“, „*Večernic*“, „*Oesterr. Jugendbibliothek*“ i. dr.

Iv. Boštjančič Nep. (1844—1892) iz Vrtojbe pri Gorici, umrl poštar na Blanci pri Sevnici na Štajerskem, je v „*Novicah*“ 1871. l. spisal sestavek „Kako primerno pripravljati gluhoneme za sprejem v kako gluhonemnico“; bil je sam učitelj na zavodu za gluhoneme v Gorici; nekaj časa je tudi urejeval „*Sočo*“.

Ciperle Jošef (1856) iz Ljubljane je, dovršivši sedmi razred ljubljanske gimnazije, vstopil v zadnji tečaj ljubljanskega učiteljišča, dovršil tam zrelostni izpit ter šel na Dunaj, dobil tam službo na ljudski šoli in obiskaval dunajski pedagogij ter si tam pridobil usposobljenost za prostonarodne in meščanske šole; sedaj je meščanski učitelj na Dunaju. Ciperle je najprej pridno prebiral pedagoge-klasike: Graefe-ja, Dittes-a, Rousseau-ja, Hermann-a, Mild-eja in druge, iz katerih je — kakor pravi sam — nabral si marsikaj — in marsikatera misel se je vsled marljivega čitanja klasikov rodila v njegovi glavi . . . . Prvi pedagogični spis „O o d g o j i“ je prijavil g. Ciperle v „*Učitelj. Tovarišu*“ 1877. leta, št. 3 in 4. Tedanji „*Tovarišev*“ urednik in osebni prijatelj Ciperlejev, pokojni učitelj in pisatelj slovenski, Matej Močnik, pozdravlja novega pisatelja z besedami: „Močno nas veseli, da se mladi gospodje bavijo s tako resno stvarjo. — Žlahtni kamni so skriti v globoki zemlji, na očitnih potih jih ne nahajamo: kdor hoče resnico prav izpoznati, treba mu je veliko premišljevati in skuševati. Z navadnimi frazami o ljubezni stvar še ni obdelana.“ V istem letniku je priobčil Ciperle „24 p e d a g o g i č n i h p o g o v o r o v“, v katerih riše sarkastično in z le njemu prirojenim

humorjem senčnate strani slabe moške vzgoje. V naslednjem letniku „*Učiteljskega Tovariša*“ (1878) je priobčil Ciperle zopet „Dvanajst pedagogičnih pogovorov“, v kojih pa neusmiljeno biča slabo domačo odgojo pri deklicah takozvanih „boljših rodbin“. 1879. leta je priobčil Ciperle v „*Učiteljskem Tovarišu*“ zopet „Dvajset pedagogičnih pogovorov“, katere je leto kasneje Milic izdal in založil v posebni knjižici. Ti — kakor tudi prejšnji pogovori — niso urejeni strogo sistematično, ampak rapsodno osnovani kakor pogovori. Sodba o njih je bila različna, temu to, onemu ono ni ugajalo, a pridnosti in prizadevnosti, bistroumnosti v opazovanju in obsežne vednosti pisatelju nihče ne more odrekati; ti pogovori imajo vsekako svojo vrednost, zato je tretji del 1879. l. zbral v posebni knjigi in ga poslal v svet. — „Dvajset pedagogičnih pogovorov v poljubni razvrstitvi.“ Spisal — učitelj na Dunaju. (Ponatis iz „*Učit. Tovariša*“ 1879.) III. del. Ljubljana. R. Milic. 8°. 8—65. V letnikih 1883. in 1884. „*Učit. Tovariša*“ je priobčil Ciperle daljši spis „Ženska vzgoja“, v katerem riše mojsterski, kako naj matere vzgajajo svoje hčere, da bodo kedaj vrle gospodinje in skrbne matere svojim otrokom. „*Slovenski Narod*“ je prinesel 1886. l. št. 275 — 7 iz Ciperlejevega peresa važen spis „O narodni odgoji.“ O tem je bil poprej predaval v slovenskem klubu na Dunaju. V letniku 1895. „*Učiteljskega Tovariša*“ je jel Ciperle priobčevati obširen spis „Narodna vzgoja“, ki je izšel tudi v posebni knjigi kot V. zvezek „Pedagogične knjižnice“, ki jo izdaja in zalaga „*Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani*“. To knjigo moral bi vsak naobraženi Slovenec imeti, da bi se prepričal sam, kake nazore ima g. pisatelj o pravi „narodni vzgoji“. — „Cesar Franc Jožef I.“ V spomin petindvajsetletnice srebrne poroke Nju Veličanstev sestavil — —. V Ljubljani. (Obelodanilo in založilo „*Učiteljsko društvo*“). R. Milic. 1879. 8°. 50.

Cilenšek Martin (1848) iz Gotovelj, dovršil gimnazijo 1871. l. v Celju, suplent na ljubljanski realki 1876. l., redni profesor na višji realni gimnaziji v Ljubnem; črez devet let je menjal z Glovackim službeno mesto na ptujski realni gimnaziji. Njegova mati, praktična ženska, je obudila v njem veselje do prirode, ker ga je učila spoznavati važnejše rastline. Dr. Sket ga je pozval, naj sodeluje v „*Kresu*“. Erjavec mu je bil v prirodoslovju voditelj. Ker je Cilenšek spisal nekaj sestavkov za čitanke, ga uvrščamo v ta

oddelek; v Berilu za V. in VI. razred se nahaja spis „Družne rastline“ in v „Čitanki“ za IV. razred „Voda“; v „*Kresu*“ je pisal o žitu, „o rastlinskem vprašenju in razširjanju rastlinskih plodov in semen“; posebno lepi in zanimljivo pisani pa so sestavki „Kaj pripovedujejo ob Ložnici“ (Ljublj. Zv.); „Na Plaču“, „S Ptuja ne Rogaško goro“ (1892), „Na Konjiški gori“; „Od Drave do Dravinje“ (1894); spisa v knjigah „*Matice Slov.*“ „Kakšnih odnošajev nahajamo na slovenskem Štajerju gledé zemlje in njenih prebivalcev“ ter „Premogova tvorba na slovenskem Štajerju“ dokazujeta, da se pisatelj spretno giblje tudi na geološkem polju. V knjigah „*Mohorjeve družbe*“ se nahajajo spisi, koristni kmetovalcem, „Kako je ravnati s travniki“, istotako v „*Domovini*“ „Kako treba gnojiti sadnemu drevju“. Najvažnejše delo Cilenškovo pa je izdala „*Družba sv. Mohorja*“ „Naše škodljive rastline“.[1]) Knjiga je izborno uravnana za preprosti narod; lepe slike razjasnjujejo besedilo, ki je lahko umevno, tako da knjigo z velikim pridom čita naš kmet. S to knjigo je pokazal Cilenšek, da je vreden naslednik Erjavčev.

*Černej Ludovik**) je več prav dobrih pedagogičnih sestavkov objavil v „*Popotniku*“, n. pr. „Samodelavnošt pri pouku“ (1894), „Na vseh svetnikov dan“ i. dr., i. dr.

Dimnik Jakob iz Jarš ob Savi, je nižjo gimnazijo in učiteljišče dovršil v Ljubljani, sedaj učitelj na drugi mestni petrazredni deški šoli v Ljubljani. Najprej se je oglasil v „*Učiteljskem Tovarišu*“ 1884. leta v št. 4., kjer je priobčil uvodni članek „O vzgoji sploh“. V 11. štev. tega letnika imamo od njega spis „Učitelj bodi spreten“. V naslednjih letnikih „*Učiteljskega Tovariša*“ nahajamo obilo spisov iz Dimnikovega peresa, n. pr. „Zdravstvo v šoli“; „Učitelj in vzgoja“; „Domača vzgoja“, jako obširen in temeljit spis v 1889. letniku; „Slabo gmotno stanje učiteljevo opovira mu uspešno delovanje v šoli ter mu krati toli potrebno veljavo pri ljudstvu“; „Gosposka“; „Dveintrideseto leto“; „Čitanje“; „Učiteljski dom“ i. t. d. — S 1894. letom je prevzel Dimnik uredništvo

[1]) V nemškem jeziku je Cilenšek spisal sestavek „Bau und Thätigkeit der Faroniferen und riffbildenden Korallen“ v prog. Ljubenske realke 1879.
*) Glej „Zgodovina slovenskega slovstva“ IV. del, str. 50.

„*Učit. Tovariša*“. V prvi številki v uvodnem članku z napisom „Štiriintrideseto leto“ razvija svoj program, kojega se je vedno trdno in zvesto držal. Sedaj še-le se prične njegovo uspešno delovanje. Ni številke, da bi v njej ne našli kacega Dimnikovega članka. V tem letniku je priobčeval tudi poleg raznih spisov sestavke o domoznanstvu. „Domoznanstvo v ljudski šoli.“ Izdalo in založilo „*Slov. učiteljsko društvo*“ v Ljubljani. Tisk Miličeve tiskarne. Velika 8⁰. Str. 66. Cena 50 kr. Pisatelj podaje pred vsem najpotrebnejše stvari, s katerimi uči spoznavati svoj dom, potem pa temeljne zemljepisne pojme. Pohvalno in laskavo so pisali o tej knjigi svoj čas „*Ljubljanski Zvon*“, „*Slovenski Narod*“ ter „*Dom in Svet*“. „Domača vzgoja.“ Slovenskim materam, vzgojiteljicam, učiteljicam, vzgojiteljem in učiteljem po najboljših virih spisal Jakob Dimnik, učitelj v Ljubljani. Izdalo in založilo „*Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta*“ v Ljubljani. Tiskarna Rudolf Miličeva. Ljubljana, 1895. Str. 141. Cena 1 gld. Z „Domačo vzgojo“ je ustvaril Dimnik knjigo, katero moremo s polnim prepričanjem priporočati vsem, kateri se morajo zanimati za vzgojo otrok. „Pripovedke iz avstrijske zgodovine.“ Nabral in priredil Jakob Dimnik, učitelj v Ljubljani. Tiskal in založil R. Milic v Ljubljani, 1896. Str. 144. Cena 50 novčičev. Kot podstava zgodovinskemu pouku predpisuje učni črtež iz zgodovine avstrijske „pripovedke iz avstrijske zgodovine“. Tacih pripovedek imamo mnogo raztresenih po raznih slovenskih in še več po nemških šolskih berilih in tudi po nekaterih drugih knjigah. Učitelj, posebno še učitelj na deželi, pa nima vseh teh virov na razpolago. To je napotilo g. Dimnika, da je zbral skupaj 110 pripovedek iz avstrijske zgodovine, v katerih so zastopani najodličnejši vladarji, oziroma člani vladarske hiše. Knjiga je v prvi vrsti namenjena šolskim knjižnicam, s pomočjo katere učitelju zelo olajša zgodovinski pouk. „Slavoj in Ljudmila.“ Milosrčna brat in sestra. Zbirka kratkočasnih in poučnih pogovorov o živalih. Slovenski mladini nabral in priredil Jakob Dimnik, učitelj v Ljubljani. I. del. — Dimnik pak je še vedno neumorno delaven nele kot vesten urednik „*Tovarišev*“, temveč tudi kot iskren zagovornik učiteljstva, ki ga zagovarja pri vsaki priliki v svojem časopisu, pa tudi v druzih novinah.

Finžgar Frančišek (1871) z Breznice na Kranjskem, kapelan v Idriji, je v „*Vrtcu*“ (1893 — 1894) objavljal povesti

„Dvakrat izgubljeni sin“, „Počitniški spomini“; istotako v „*Pomladnih glasih*“ (1893 — 1895) povesti „Rana smrt je dolgo življenje“ ter igrokaz „Indijski siroti“. Finžgar je tudi sotrudnik „Narodne bibl.“ „Zarota o polnoči“ (zv. 58.), „*Slovenca*“ in „*Planinskega vestnika*“.

Freuensfeld Josip *), omenjen spredaj med pesniki, je bil tudi na vzgojeslovnem polju delaven pisatelj; nabiral je narodno blago in pisal mladini primerne povesti. Sredotočje vsega narodnega čuvstvovanja je bila ljubezen do materinega jezika, katerega je izborno govoril. Z imenom Milko Devojan je izdal dve knjižici. „M l a d i n i.“ Spisal Miljenko Devojan. Tiskal in založil J. Krajec v Novem mestu. 1885. 8⁰. 90. „Venček pravljic in pripovedk.“ Nabral — —. Tiskal Dragotin Hribar v Celju. 1892.

Funtek Anton **) je pesnik, pripovednik in tudi jako marljiv pedagogični pisatelj. V „Prizorih“ so slike barvane, da bi se prikupile mladini; k vsaki sliki je Funtek zložil jako mično pesmico, s katero oživlja podobico, ter ji dodava v besedi, otroškemu umu jako prikladni to, česar risar ni mogel izraziti. Knjižica podaje mladini dovolj lepega berila. „Prizori iz otroškega življenja.“ Spisal — —. Založila „*Narodna šola*“ v Ljubljani. Tiskal Matija Grubbauer v Lincu. 1886. 8⁰. 24 slik. „Z a b a v i š č e“ slovenskim otrokom. Spisal — —. Izdala in založila „*Narodna šola*“, natisnila Klein in Kovač v Ljubljani. 1887. 8⁰. 55. „Zabavišče“ je bila do tedaj prva knjiga te vrste ter je tudi vzbujala občo pozornost. S to knjigo je odbor „*Narodne Sole*“ posebno ustregel otroškim vrtnaricam slovenskim, katere do tedaj niso imele zbranega gradiva za otroške vrte. Knjiga pa je tudi namenjena učencem ljudskih šol, katero naj bi s pridom čitali. „O b r t n o s p i s j e“, sestavil Anton Funtek, c. kr. strokovni učitelj v Ljubljani, natisnil in založil pa jo je Dragotin Hribar v Celju. 1891. Z „Obrtnim spisjem“ je pisatelj jako ustregel našim obrtnikom ter popolnil ž njo važno praznino v strokovni književnosti slovenski. Urejena je po najnovejših knjigah jednake vrste, sosebno po nemških in čeških. „Ž i v o t o p i s n i o b r a z i“ iz obsega obrta, umetnosti in industrije. Izdal dr. Fr. vitez Haymerle. Preložil A. Funtek. V Ljubljani. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.

*) Glej „Zgodovina slovenskega slovstva“ IV. del, str. 73.
**) Glej „Zgodovina slovenskega slovstva“ IV. del, str. 44.

1895. Str. 99. Cena 50 kr. „Životopisnim obrazom“ je namen „Zarano se úči mladi obrtnik ponašanja s tem, da bodi vselej in povsod prvo: biti dovršen mož. Da ga učimo tega ponosa, ne zadošča, ako mu propovedujemo o morali; treba mu je podajati resnične vzglede iz onega duševnega okrožja, v katerem bode kdaj živel sam.“ Funtek je poslovenil tudi par povestij. Konečno naj še omenimo, da je bil Funtek svoje dni sotrudnik raznih slovenskih novin, katerim še vedno marljivo dopisuje; a danes urejuje tudi uradni nemški časopis „*Laibacher Zeitung*“.

Gabršek Frančišek (1856) s Holmca na Gorenjskem, je služil v Braslovčah in na Zidanem mostu na Štajerskem, v Radečah, na Krškem, na ženskem učiteljišču v Ljubljani in je sedaj na drugi mestni šoli istotam. Začel se je uže zgodaj ukvarjati s pisateljevanjem. Najprej je pisal jako duhovite in poučne članke v „*Učiteljskem Tovarišu*“ 1883. l., n. pr. „Jezik“, „Izboljšanje društvenega stanja po večjem blagočestji“ (pijeteti) in „Obrazovanje estetičnega vkusa v šoli“. „Učiteljevo vedenje med narodom“ (1884), „Pomen učiteljevega delovanja z narodno-gospodarskega stališča“ (1885), „Domači učiteljski zbori“, „Potovanje učiteljevo“, „Vzajemnost vzgoje in zdravstva“. Več člankov najdemo v 1886. letniku „*Tovariša*“. Za časa svojega službovanja na Štajerskem je podpiral Gabršek tudi „*Popotnika*“ z raznimi članki in dopisi. Z imenovanjem c. kr. okrajnim šolskim nadzornikom za krški šolski okraj 1889. l. Gabršek ni več tako marljivo dopisoval šolskim listom, — pač pa je s posebno vnemo in z največjo delavnostjo oklenil se „*Pedagogiškega društva*“, kateremu je načeloval od 1886. do 1895. l. Poziv je sestavil g. Gabršek, ki ga je imel za vodilo ves čas kot predsednik društva. Le škoda, da učiteljstvo in ostali slovenski razumniki društva niso podpirali tako, kakor je zaslužilo! V prvem „*Pedagogiškem letniku*“, ki ga je uredil Gabršek, je priobčil urednik sam „Občno vzgojeslovje“, ki je izšlo tudi v posebnem odtisku kot samostojna knjigu. Ta knjiga, katero je g. pisatelj poslovenil po dr. Jos. Michu, c. kr. šol. svetniku in ravnatelju c. kr. izobraževališča za učitelje in učiteljice v Opavi, obsega ob kratkem vse potrebno ter je vrhu tega vrejena po zahtevah „Organisations-Statut der Bildungsanstalten für Lehrer und Lehrerinnen der öffentlichen Volksschulen in Oesterreich“,

uvedenim z ukazom vis. c. kr. učnega ministerstva z dné 31. julija 1886. leta. Kar se tiče prevoda samega, omeniti nam je, da se je g. prelagatelj z večine strogo držal razdelbe in vsebine nemškega izvirnika. Vendar pak je tu in tam kaj dodal ali izpremenil; sosebno hvale vredno je, da je uvrstil na primernih mestih zlate izreke našega prvega pedagoga A. M. Slomšeka. S tem je dobila knjiga bolj domače lice ter se bolj prilega slovenskim razmeram. V drugem „*Pedagogiškem letniku*“ je priobčil g. Gabršek na prvem mestu „Občno ukoslovje“ tudi po nemškem Michovem izvirniku. V tretjem „*Pedagogiškem letniku*“ je priobčil g. Gabršek „Izkustveno dušeslovje“. Pri tem delu so mu bili glavni viri dr. Jos. Michovo „Dušeslovje“, St. Basaričkovo „Kratko izkustveno dušeslovje“, dr. G. A. Lindnerjeva „Učèbnica psychologie zkušebne“, potem Fr. Erjavčeva „Somatologija“, Ant. Zupančičeva „Pedagogika“ in dušeslovni spisi H. Baumgartnerja, dr. R. Zimmermanna, dr. J. Becka, dr. Ant. Stoeckla, Fr. Herrmanna in drugih. Nekaj primernega gradiva pa je tudi dobil po slovenskih časopisih. Namenjena je našim učiteljiščnikom, ki bi se je izvestno z boljšim uspehom učili nego pa v nemščini. Kje tiči vzrok, da je ministerstvo še do danes ni potrdilo in vpeljalo v naša učiteljišča, nam ni znano! „*Pedagogiški letnik*“. IV. leto. 1890. Uredil Frančišek Gabršek. Največji del tega letnika obseza „Jezikovni pouk v ljudski šoli“ teoretični del, katerega je spisal urednik sam. S tem sestavkom je storjen prvi korak v dosego popolne slovenske špecijalne metodike, katero slovenski učitelji živo potrebujejo. Peti „*Pedagogiški letnik*“ (1891 — 1892) je prinesel iz Gabršekovega peresa Jána Amosa Komenskega: I. „Šola v igri“ (IV. del). II. „Kako pregnati lenobo iz šol.“ V spomin rojstvene tristoletnice slavnega pedagoga Jána Amosa Komenskega (22. marcija 1592. — 22. oktobra 1671.) podal je g. prelagatelj s svojim uvodom vred ta dva njegova spisa brez vsake druge namere, da je pokazal na podlagi živega vira praktičnega učitelja, ki si je sosebno na didaktiškem polju pridobil trajno slavo. „Schola ludus“ — „Šola v igri“ nam kaže v IV. delu pouk v začetni šoli, ki je prav važen zlasti za učitelje in pripravnike, ker nam predočuje, kako je Komensky praktično poučeval. Tu se popisuje tudi igra za stavo in sintaktiška igra s kartami. „Narodni pouk v šoli“. Spisal — —. Izdalo in založilo „*Pedagogiško društvo*“, natisnila „Narodna Tiskarna“.

Ljubljana. 1894. Poleg navedenega je g. Gabršek v letnikih (I.—V.) priobčeval vsako leto „Poročilo o delovanju „*Pedagogiškega društva*". Jezik Gabrškov je čist, slog pravilen, oblika pa povsem dovršena. Po odhodu s Krškega v Ljubljano je prenehal pisati, ker ni imel za to potrebnega časa. Sedaj pa, ko je zopet na svojem mestu. upamo, da zastavi i v prihodnje krepko svoje pero v prospeh ljudskega šolstva in slovenskega pedagogiškega slovstva.

*Gangl Engelbert**), učitelj na mestni petrazrednici v Ljubljani, je v „*Učiteljskem Tovarišu*" (1892) priobčil „Prolog ob priliki abiturijentske veselice slovenskih in hrvatskih pripravnikov". V št. 21. „*Učit. Tovariša*" (1894) imamo na prvem mestu Ganglovo „Simonu Gregorčiču". (K petdesetletnici njegovega rojstva.) 1895. l. nahajamo v „*Tovarišu*" sledeče Ganglove proizvode: „Andreju Praprotniku v spomin"; „Po strašnih dneh"; „Šola in dom". V tem letniku je tudi temeljito opisal prvaka-pedagoga pokojnega Andreja Praprotnika. V letniku „*Učit. Tovariša*" (1896) imamo od Gangla spis „Narodopisna češko-slovanska razstava" v Pragi 1895. l. Na strani 378. tega letnika pak „Ob Praprotnikovem grobu". V „Knjižnici za mladino", katero izdaja in zalaga g. Andrej Gabrščček v Gorici, najdemo kot 21. snopič „Pisanice" E. Gangla, zbirka pesmic za otroke. To je že četrta večja zbirka otroških pesmij (Fr. Levstika, Ant. Funtka, Jos. Stritarja in — E. Gangla). Kakor prejšnje zbirke, tako tudi zadnja (Ganglova) ustreza prav dobro svojemu namenu. — Saj je znano, da je E. Gangl — „Rastislav" „*Lj. Zvona*" — nadarjen in marljiv pesnik in pisatelj slovenski. Iz njegovega peresa smo čitali uže marsikaj pesniškega in prozajiškega i v „*Zvonu*" i v „*Tovarišu*" (n. pr. „Zmes", „Gorjanec") i v „*Narodu*" i v „*Domu in Svetu*". Tako tudi „Pisanice". Pesnik jih je razdelil v tri razdele, katerih zadnji je najljubkejši. G. Gangl občuti živo ljubezen do nedolžne mladine, ima jako razvit razum za otroške boli in radosti, pa nenavadno rahlo srce za krasoto narave. Ako se pridružimo prof. V. Bežku gledé oblike in namena mladinskih spisov. moramo seveda dostaviti tudi o „Pisanicah" obžalovanje, da je pesnik po nekod preveč moraliziral in poučeval. No „Pisanice" so prva Ganglova zbirka otroških pesmic; druga bode izvestno čista i te sence. — Pripomnimo naj še to, da so odločno

*) Glej „Zgodovina slovenskega slovstva", IV. del, str. 49.

najboljše one pesmice Ganglove zbirke, v katerih se nam kaj popisuje, bodisi igre, male nesreče ali narava, ali v katerih se nam pripoveduje kak dogodek. V pesmicah čisto lirskega značaja pa nas včasih moti sentimentalnost. Gangl je še spisal „Materine sanje“, slika v jednem dejanju. Knjižica je jako lična ter stane 15 kr. V tej divni pesniški sliki predstavlja nam nadarjeni mladi pesnik sanje matere, boječe se za svojega otroka, kateremu preti sovraštvo in brezsrčnost, a ga otme ljubezen, ki ga pripelje v zavetje sv. Cirila in Metoda. Slika je posebno primerna za igre pri podružnicah „*Družbe sv. Cirila in Metoda*“ in se je že v Ljubljani pri dveh koncertih predstavljala z velikim uspehom.

Govekar Frančišek (1840 — 1890) iz Idrije, je učiteljeval v Šturji na Vipavskem, v Trnovem pri Ilirski Bistrici, na Igu in v Šiški. Ves čas svojega življenja se je trudil za blagor njemu izročene dece in za splošno blaginjo ljudstva — osobito učiteljstva. Na Igu je bil od 1870 l., ko so se ustanovili krajni šolski sveti po novem šolskem zakonu, predsednik temu svetu do svojega odhoda. Kot predsednik se je v teh šestih letih trudil veliko za društvo in zanimivi so njegovi govori pri raznih občnih zborih. Kot tajnik tega društva in „*Narodne šole*“ je vselej vestno in zanimivo poročal o društvenem delovanju. Na Igu je bil ustanovitelj „*Gasilnega društva*“ ter si je s trudom pridobil šolski vrt, za katerega je moral celó iz svojega žepa založiti, dokler niso všolane občine repartirale letnih prispevkov. Razen vseh slovenskih skladeb je imel v lasti mnogo latinskih in nemških; imel je gosli, glasovir in harmonij. Petje in godba sta mu bila nad vse, dokaz temu, da je na Igu oskrboval cerkveno petje in godbo za borih 12 gld. in nekaj ajde kot biro; ko je bila bira odpravljena, dobival je poleg štole le 40 do 50 gld. na leto, kar pa je gotovo porabil za nakup muzikalij in nekaj za nagrado svojim izborno izvežbanim pevkam, koje je le po notah petja učil in najtežje skladbe v cerkvi izvajal ž njimi. Radi raznih zaprek pa je zadnji dve leti svojega bivanja na Igu odložil orgljarsko službo. Pokojni Govekar se je trudil vse svoje življenje tudi na pisateljskem polju. Pokojnemu očetu slovenskega naroda dr. Janezu Bleiweisu, čegar osebni prijatelj je on bil, donesel je večkrat kak sestavek za „*Novice*“. 1871. l. spisal je in založil „Prirodopisje za ljudske šole“, nadejaje se, da bode naučno ministerstvo to knjigo potrdilo za učne namene v šolah, a up ga je

varal. Imel je poleg truda tudi materijalno izgubo, kajti še mnogo iztisov hrani pokojnikova vdova. Spisal je tudi knjigo za kmetovalce (glej bibliografijo „*Narodnega gospodarstva*“). Članki v „*Slovenskem Narodu*“ za uredništva pokojnega Jos. Jurčiča s podpisom „Narodni učitelj“ bili so proizvodi Govekarjevi. Izmed raznih spisov omenimo le nekatere: „Zopet o našem šolstvu“, „Našim ljudskim učiteljem“, „Nekatere poteze o šolstvu“ i. t. d. ter izborni listek (1880. l.) „Iz dnevnika kranjske učiteljice“, kateri pa je imel le to napako, da je bil prekratek in da ni prišel še drugi del na svitlo, kar pa je zakrivilo preobilo opravilo rajnega. V „*Slovenca*“ je poročal pokojnik jako vestno o vsaki važnejši učiteljski stvari prav do zadnjega. V „*Tovarišu*“ izza prejšnjih let se nahaja veliko njegovih izborno pisanih sestavkov in poročil o društvih; toda zadnja leta mu je branila očesna bolezen (kratkovidnost) pečati se s pisateljevanjem. Rano v jutro je prijel pokojni Govekar pero v roke, da je nemoten pisal v ljubi mu učiteljski list. „*Cerkveni Glasbenik*“ in „*Ljubljanski Zvon*“ štejeta tudi Govekarja med svoje sotrudnike. Poleg nekaterih krajših spisov je zapustil Govekar že za natis odločeno „Gospodarsko berilo“, na podlagi osnove učnega črteža za kmetijska nadaljevalna izobraževališča; „Globus“, njega praktična obravnava v ljudski šoli; „Ozir na nebes“ (I. Matematično zemljepisje in zvezdo- ali neboznanstvo, II. Zemljeslovje ali sklad zemlje), po raznih virih spisal Fr. Govekar. Žal, da ni dobil založnika za te spise za ljudsko šolo. Hoteč odpomoči potrebi domačih lahkih, a prijetnih in dovršenih pred- in poiger, založil je 1889. l. „Orgeljske odmeve“ svojega sošolca in prijatelja Danila Fajglja; pri tem pak je imel malo hvaležnosti za svojo požrtvovalnost, kajti nad polovico iztisov praši se še vedno v veliki omari — pod streho. Želeti je, da bi gg. tovariši — zlasti orgljavci — segli pridno po njih. S tem činom bodete podpirali Govekarjevo vdovo, vam pa ne bode treba naročati si iz inozemstva dragih skladeb. Govekar se je 1873. leta tudi udeležil gospodarskega tečaja v Celovcu. Zbog svoje možatosti, odkritosrčnosti, jeklene stanovitnosti v svojih nazorih ter čistega značaja volili so ga njegovi tovariši večkrat zastopnikom v c. kr. okrajni šolski svet, zadnja leta pa upraviteljem okrajne učiteljske knjižnice, o kateri je vestno in sploh, kakor je bila njegova navada, natančno poročal.

Gradišnik Armin (1858) z Vranskega na Štajerskem je služboval v Senožečah, v Hrastniku na Štajerskem in je sedaj nadučitelj na okoličanski ljudski šoli v Celju. Za „*Učitelj. Tov.*“ jel je pisati uže za Močnikovega urejevanja pod imenom „A. Vranski“, n. pr. „Nekaj v tolažilo in spodbujo“ l. 1879., „Nekaj o branji“, „Pisanje v narodni šoli“, „Črtice o igri in nje važnosti za odgojo“, „Nekaj za uravnavo okrajnih učiteljskih knjižnic“, „Zakaj naj se računanje na pamet dostojno goji?“ l. 1880. Ko je Praprotnik zopet prevzel uredništvo „*Tovariševo*“, se Gradišnik ni tako pogosto oglašal — vendar pak je še vedno pošiljal kak sestavek za ta list, tako n. pr. „Nekoliko izrekov Bóris Miránovih“, 1884. l.; „O šolskih zdravstvenih zadevah“. „*Popotnik*“ 1880: „Upliv narave na človeško srce“, „Telovaja“, v istem letniku. V 1881. letniku je priobčil spise „Selski učitelj“, „Šola in dom“ in „Strahovi“ — črtice za dom —; 1883. l. beremo od njega „Feljton“ na str. 155. in 265.: „Nekaj aforizmov učiteljem v prevdarek“. V 1886. letniku „*Popotnika*“ je priobčeval Gradišnik „Posamezne misli o vzgoji, pouku in učiteljstvu“, kar je nadaljeval kot II. serijo v 1887. letniku. V naslednjih „*Popotnikovih*“ letnikih nahajamo še marsikak članek iz peresa Gradišnikovega. Veliko pa se je naš vrli Armin trudil za ustanovitev „Zveze slovenskih učiteljskih društev“, ki se mu je končno tudi posrečila.

Gros Peter (1834) iz Tržiča na Gorenjskem, sedaj učitelj v Zagorju pri Savi na Kranjskem, se je uže v mladih letih zanimal za pisateljevanje ter je zlagal pesmice in pisal povestice, ki jih je na svitlo dajala „*Družba sv. Mohorja*“; tudi „*Vrtcu*“ je bil marljiv sotrudnik. V „*Učiteljskem Tovarišu*“ je priobčeval raznovrstne sestavke, n. pr. „Kranjsko“, „Metodična obravnava 85. berilne vaje v „Tretjem berilu“ (1887), „Katerih napak se naj učitelj varuje“ i. dr. (1890. l.), „Iz šole za šolo“ (1893. l.) i. dr., i. dr.

Hubad Frančišek *) je marljiv pisatelj tudi na polju vzgojeslovnem, ker izdaje mladini primerne pripovedke in spise iz zgodovine avstrijskih vladarjev. „Pripovedke za mladino.“ Spisal Fr. Hubad. I. in II. zv. Založil in natisnil W. Blanke v Ptuji.

*) Glej „Zgodovina slovenskega slovstva“, IV. del, str. 212.

1882.—1888. 8°. Ugajala je ta knjižica mladini tako, da se je koj razpečala in izšla potem v drugem natisu. Marljivi gospod pisatelj je izdal 1888. l. II. zvezek svojih „Pripovedek za mladino“, ki obsega trinajst jako lepih narodnih pravljic iz slovenskega, srbskega, češkega, ruskega in nemškega narodnega blaga. Vse je odbrano, ukusno in prav priležno za mladino. „Franc Jožef I., cesar avstrijski.“ V spomin štiridesetletnice Njegove vlade, spisal mladini slovenski Fr. Hubad, c. kr. gimnazijski profesor. V Ljubljani. Izdala in založila „Družba sv. Cirila in Metoda“, „Rudolf Habsburški, oče avstrijske cesarske rodovine.“ Spisal slovenski mladini Fr. Hubad, c. kr. gimnazijski profesor. Izdala in založila „Družba sv. Cirila in Metoda“. Tisk Blaznikovih naslednikov. V Ljubljani. 1889. 8°. 77. „Junaki“ I. snopič. Spisal slovenski mladini Fr. Hubad, c. kr. gimnazijski profesor. V 24 krajših povestih pisatelj slika prav mikavno 24 Slovencev junakov; torej je ta knjižica posebno pripravna za naše dečke, v katerih naj budi in krepi domorodni in avstrijski patrijotični čut. Naša vrla „družba sv. Cirila in Metoda“ je spoznala dobro, kakšne in katere duševne hrane naša mladina neobhodno potrebuje, in je izdala Hubadove „Junake“. Oblika en, ena, eno je zastarelo in je sedaj v navadi jeden, jedna jedno. Glagol ubogati zahteva tožilnik, ne dajalnik. Pri podobah „Gorenjska ženitovanjska noša in dolenjska noša“ bi kazalo povedati, da je bila taka noša nekdaj, kajti sedaj je ni več. To so majhni nedostatki, kateri se odpravijo prav lahko. Knjižica je vredna vsega priporočila. „Franc Jožef I., cesar avstrijski.“ V spomin petdesetletnice Njegove vlade.

Jamšek Frančišek Ser. (1840—1892) iz Žalca na Štajerskem je služboval v Konjicah, kjer je bil njegov učenec sedanji knez in škof labodski, dr. Michael Napotnik, pri sv. Križu pri Slatini, pri sv. Roku ob Sotli, v Mozirju; 1869. l. je postal nadzornik za šolske okraje: Brežice, Sevnica in Kozje; 1870. l. učitelj v Rajhenburgu, kjer so vsled njegovega napora dvorazrednico razširili v trirazrednico; 1888. l. je dobil naslov „ravnatelj“. Njegov prvi slovenski spis — kolikor nam je znano — je bil priobčen 1873. l. v *„Slovenskem učitelju“*, namreč „Govor o zemljepisu“, ki ga je imel pri raznih učiteljskih zborih okrajnega učiteljskega društva. Potlej pa se je doma držal in pilil, kar je sestavljal. Najbrže tudi ni hotel nekaj let pošiljati, kar je imel

spisanega; menda mu v tistih letih (1873—1878) ni ugajala pisava slovenskih šolskih listov. „*Slovenski učitelj*“ mu je povdarjal preostro narodno stališče, „*Učiteljski Tovariš*“ pa se je pod M. Močnika uredništvom preveč upiral novim šolskim zakonom. Ko je začel „*Popotnik*“ v Celju in potem v Mariboru izhajati, ugajal mu je ta list povsem. Jamšek mu je pridno dopisoval pod imenom „Žalski“ ali „Žalčan“. Omenimo le nekatere, n. pr. „Beseda slovenskim učiteljem“, „Avancement ljudskih učiteljev“ v 1883. letniku; „Zakaj ne dosežejo posamezni, duševno normalno nadarjeni otroci predpisanega učnega smotra?“, „Kako je pospeševati jednakomerno napredovanje razreda?“ v 1884. letniku. V 1886. letniku „*Popotnikovem*“ opisuje skoro v vseh številkah „Slomšeka“ kot domoljuba in pedagoga. 1889. l. je priobčil v „*Popotniku*“ „O regulovanji učiteljskih plač na Štajerskem“. V naslednjih „*Popotnikovih*“ letnikih nahajamo še marsikak spis iz Jamšekovega peresa. „*Učiteljski Tovariš*“ je prinesel pod naslovom „Iz šole za šolo“ nekatere izvirne in temeljito spisane slovenske spisne in pravopisne vaje 1886. in 1887. l. Te vaje so takratnemu uredniku, pokojnemu Praprotniku, ugajale tako, da se je Jamšeku za nje zahvalil v posebnem pismu. Včasih je pisal Jamšek tudi v „*Slovenski Narod*“ „O uredbi učitetjskih plač“ ali kaj druzega. Jamšek se je kaj čvrsto oklenil „*Pedagogiškega društva*“ na Krškem, kateremu je bil takoj s početka pristopil; hvalil pa je še posebno to, da je društvo osnovalo „prvo stalno izložbo učil na Slovenskem“. Bil je tudi voljen odbornikom društva in sourednikom „Pedagogiškega letnika“. V petih letnikih je prinesla ta perijodična knjiga iz Jamšekovega peresa: 1. „Vzroki zasurovelosti mladine, šoli odrasle in sredstva, kako pomoči tej žalostni prikazni“. (Prvi letnik.) 2. „Spomin na Dunaj.“ (Tretji letnik.) Oba spisa sta dokaj obširna ter prav poljudno pisana. Ko je bilo „*Ptujsko učiteljsko društvo*“ razpisalo nagrado za dva najboljša životopisa velikega Slomšeka, se je Jamšek takoj lotil tega dela. Došla sta samo dva spisa. Učiteljsko društvo ni sicer nobenega obdarilo, a došla spisa sta bila oba objavljena. „Šolske Drobtinice“. V petindvajsetletni spomin smrti A. M. Slomška. Učiteljem, odgojiteljem in prijateljem šole spisal Franc L. Jamšek, nadučitelj in

bivši c. kr. okrajni šolski nadzornik v Rajhenburgu. V Ljubljani. Natisnil in založil J. R. Milic. 1887. 8⁰. 215. V „Drobtinicah“ vidimo na čelu sliko Slomšekovo, v 215 stranij debeli knjigi navadne osmerke pa vse polno lepe šolske tvarine, in sicer pred vsem Slomšeka, opisanega kot pedagoga, domoljuba in rodoljuba slovenskega. Ta spis, ki je pisan prav temeljito, pa tudi zelo ljubko v jako umevni in pravilni slovenščini, ima na 97 straneh sledečo vsebino: „Slomšek od svoje zibeli do svojega groba“, „Slomšek o domači odgoji otrok“, „Slomšek o šoli“, „Slomšek o učiteljih“, „Slomšek kot praktični šolnik“, „Slomšek o domoljubji in rodoljubji“, „Slomšek o materinem jeziku“ in „Slomšek o petju“, „Drobtinice“ so knjiga stalne vrednosti, kakor so tudi Slomšekove „Drobtinice“ še zmirom prav primerno berilo. Knjiga pa je tudi praktične vrednosti, ker ima poleg Slomšekovega životopisa še dva važna spisa, namreč „Izobrazba prostih stavkov“ in „Slovenski pravopis“. „Napake pri vzgoji otrok v zverižosteznem vrtu.“ Kratek in umeven navod, kako ravnati, da se ti otroci ne razvadijo in spridijo. Poleg nemškega „Der Irrgarten der Erziehung“. V „Napakah“ se veleva starišem to, česar bi oni ne smeli storiti; tedaj se napake prav očitno razkazujejo. Jednako knjižico je bil izdal v hrvatskem jeziku hrvatski pedagoški književni zbor v Zagrebu že pred 24 leti pod naslovom „Zablude vzgoje“ (spisal † šolski nadzornik Stojanović). Jamšek je zapustil tudi nekaj literarne zapuščine, n. pr. večji spisek o „Geometriji“. Največ pa se nahaja v njegovih dnevnikih. Želeti bi bilo, da bi se ves ta dnevnik priobčil v kakšnem strokovnem učiteljskem listu, ker bi se zlasti mladi učitelji iz njega naučili veliko koristnega. Jamšek je pisal lep, pravilen, gladek, lahko umljiv jezik. Le malokje je bil zavit po nemškem slogu. Jamšek pak je bil tudi izvedenec v kmetijstvu — sosebno ga je zanimala trtoreja in kletarstvo; dokaz temu njegova obširna razprava o vinarstvu v Končnikovem četrtem berilu. (Tudi v tretjem berilu je nekaj sličnih vaj iz njegovega berila.)

Jarc Valentin (1844) iz Šentjurja na Kranjskem je služil za podučitelja pod šolskim pisateljem in pedagogom Jamškom; sedaj je nadučitelj v Braslovčah na Štajerskem. V „*Učit. Tov.*“ (1877) se nahajata spisa „Kakšen odgojilen pomen ima zgodovina?“ in „Obravnava beril v ljudski šoli“. V „***Popotniku***“ je od 1880.

do 1883. l. objavljal „Slovniško obravnavo v ljudski šoli“. To je značilna črta njegovega pisateljevanja.

Josin Maks (1864) iz Ljubljane, učitelj na prvi mestni petrazrednici istotam, je marljiv sotrudnik „*Učit. Tovariša*“.

Kamuščič Mihalj (1852) iz Vrhpolja v Goriških Brdih je dovršil sedem gimnazijskih razredov v Gorici in učiteljeval na nemški državni ljudski šoli v Trstu. Ker je na shodu političnega društva „*Edinost*“ predlagal paralelke po narodnosti na omenjeni šoli, je dobil službeni ukor in bil potem nekaj časa ravnatelj pri sv. Jakobu na šoli „Tržaške poddružnice sv. Cirila in Metoda“ v Trstu, sedaj je urednik šaljivega lista „*Brivec*“. Izdal je primerno knjižico za vrtnarice „Navod slovenski vrtnarici“. Spisal — — voditelj slovenskih otroških vrtov v Trstu. V Ljubljani. R. Milic. 1894. II. del. 8⁰. 30.

Kelc Ivan (1855) od sv. Barbare v Halozah je služboval v rojstnem kraju, kjer je Božidar Raič jako ugodno vplival na bistrega in dovzetnega učitelja, pri sv. Ani na Krembergu in je sedaj nadučitelj na dvorazrednici v Novi Štifti nad Gornjim gradom. Kelc je priobčil mnogo dovršenih sestavkov v „*Popotniku*“ n. pr. v letniku V. na str. 129. „K a k o o d g o j e v a t i d e c o k d e l a v n o s t i“. Letnik VII. na str. 81. je prinesel iz Kelčevega peresa „V z g o j a k v z o r b e n o s t i i n v p o r a b n o s t i.“ V letniku III. in IV. sta v zvezi s S i m o n o m Š a l a m u n o m, nadučiteljem pri sv. Martinu pri Slovenjem gradcu (r. 1858. l. v Novi vasi), priobčevala „P r v i p o u k p o a n a l i t i č n o - s i n t e t i č n i u č b i“. Dalje v zvezi z istim tovarišem v letniku III. „R a z k r o j n o - s e s t a v n a u č b a“. V letnikih III., IV. in V. piše Kelc obširno „Z e m l j e p i s j e v n a r o d n i š o l i“. Letnik III. obseza tudi Kelčev spis „N e k a j o z e m l j e p i s j i v n a r o d n i h š o l a h“. Letnik V. ima spis „O l j u b e z n i“ — tudi od Kelca. 1897. l. opisuje Kelc v „*Popotniku*“ B o ž i d a r a R a i č a kot šolnika. Razven teh imenovanih spisov je priobčeval Kelc tudi razne sestavke, zadevajoče šolo in šolske razmere — osobito po Štajerskem — v „*Slovenskem Narodu*“, „*Slovenskem Gospodarju*“ in „*Domovini*“.

Knaflič Radoslav (1862) od sv. Antona v Slovenskih goricah, sedaj nadučitelj pri sv. Lenartu nad Laškim trgom (Markt Tüffer), je jako vnet častilec Komenskega. Povodom tristoletnice rojstva J. A. Komenskega je priobčil 1892. l. v „*Popotniku*“ več

jedrnatih člankov, v kojih je izpodbujal slovensko učiteljstvo, kako naj praznuje spomin tristoletnega rojstva tega imenitnega pedagoga slovanskega. — Za „*Popotnika*" pak je pisal Knaflič že poprej — tako n. pr. v VIII. letniku „Krasopis v ljudski šoli". Po češkem izvirniku Karola Šmideka. V X. letniku „Vaja in privada — vzgojno in učno sredstvo", „Kako mora učitelj tudi zunaj šole delovati na spodobno obnašanje šolske mladine". V XIV. letniku (1893) je spis Knafličev „Računstvo v elementarnem razredu". Jako obširno je pisal v XVII. letniku (1896) „Kako praznuj slovensko učiteljstvo 50letnico slavnega vladanja Njegovega Veličanstva našega presvetlega cesarja Franca Jožefa I.

Kocbek Frančišek (1863) iz Loškega vrha na Štajerskem, sedaj nadučitelj v Gornjem gradu na Štajerskem, ima mnogo zaslug za ustanovitev „*Zveze slovenskih učiteljskih društev*". S pisateljevanjem je pričel zgodaj; v VIII. letniku „*Popotnika*" ga uže nahajamo med sotrudniki, v tem letniku je priobčeval svoj govor „O zvezi slovenskih učiteljskih društev", ki ga je imel pri zborovanju celjskega učiteljskega društva dné 2. listopada 1887. l. V IX. tečaju „*Popotnika*" je priobčeval Kocbek zanimljive „Botanične liste". 1887. l. so Kocbekovi „Pregovori, prilike in reki" prišli na svitlo. Izdal in založil jih je Anton Trstenjak, natisnila pa Klein in Kovač v Ljubljani. 8°. 95 str. Ta zbirka obsega tri tisoč slovenskih pregovorov, prilik in rekov. Ko je prišel za učitelja na Rečico, je 1889. l. v zvezi z učiteljem-tovarišem Antonom Žagerjem (roj. v Žalcu 1858. l., službujočim še sedaj v Gorici pri Rečici na Štajerskem) v „*Popotniku*" priobčeval „Izleti po Zgornji savinski dolini." (Botanično potopisne črtice.) V XXVIII. letniku „*Učiteljskega Tovariša*" (1888) opisal je Kocbek jako temeljito dr. Ivana Antona Scopoli-ja v spomin stoletnice njegove smrti. Kocbek pa je znan kot jeden najboljših hribolazcev — sosebno po Solčavskih planinah. V zvezi z učiteljem Mih. Kosom, (roj. 1856. l. v Hrastju na Dolenjskem službujočim od 1879. l. in je sedaj učitelj-voditelj na Holmcu v kamniškem okraju), je spisal 1894. l. knjigo za turiste „Vodnik za Savinske planine in najbližjo okolico". Izdalo in založilo „*Slovensko planinsko društvo*". Cena 60 kr. Knjižica

ta nam podaja na 112 straneh osmerke zeló zanimive podatke, katere sta zv elikim trudom nabrala znana slovenska turista in pisatelja omenjene knjižice gg. Kocbek in Kos.

Klemenčič Ivan (1854) iz Kovorja na Gorenjskem, je v Ljubljani dovršil višjo gimnazijo in službuje sedaj za nadučitelja na Rečici na Štajerskem. Rano je vstopil v kolo „*Popotnikovih*“ sotrudnikov ter ga zalagal marljivo z izbornimi pedagogiškimi in didaktiškimi spisi. V tretjem tečaju uže je bil priobčil obširnejši spis, naslovljen „Višja čustva in njih izobraževanje v šoli“; dalje v istem letniku „Značaj“, „Domišljija“. V četrtem letniku „*Popotnikovem*“ imamo spis „Spomin“ od Klemenčiča. V naslednjih „*Popotnikovih*“ letnikih najdemo še marsikak članek iz Klemenčičevega peresa. — Posebno znamenita je razprava „O lepoznanstvu“ v letniku XI. „*Popotnikovem*“ (1890. l.). V XII. tečaju (1892. l.) je priobčeval „Pomen, metoda in tvarina zgodovinskega pouka v ljudski šoli“.

Klodič Anton, vitez Sabladoski (1836) iz Klodičev pod Livkom onstran Kolka na Beneškem je študiral ob podpori svojega strica Sabladoskega in si je tudi izvolil to ime, ko je dobil plemstvo. Klodič je služboval za profesorja v Gradcu, v Spljetu, na mestni gimnaziji v Trstu, v Gorici, je 1869. l. prevzel funkcije šolskega nadzornika za Goriško in Gradiščansko, 1870. l. postal deželni šolski nadzornik in administrativni referent za Istro, bil 1871. l. pozvan za deželnega šolskega nadzornika v Gradec na mesto upokojenega viteza Močnika in prišel 1873. l. v Trst za slovenske in laške šole v Trstu in okolici, za vse ljudske šole v Istri in za slovenske na Goriškem in za učilišča istotam; od 1886. l. nadzoruje tudi pouk slovenščine na srednjih šolah na Primorskem. Ko je zahajal v Kobarid, kjer se je seznanil z odlično in imovito rodbino Pagliaruzzijevo, se je mnogo govorilo o grajenju predelske železnice. To mu je dalo povod, da je spisal igro v verzih „Novi svet“, ki se je spremenila pozneje v „Materin blagoslov“; tiskana prvič 1868. l., pozneje v „Slov. knjižnici“ 1895. l. Klodičeva delavnost, ki je važna za vso Avstrijo, pa se je začela razvijati, ko je postal deželni šolski nadzornik. Klodič še hrani rokopis dela naslovljenega „K. k. Steiermärkischer Landesschulrath. Z. 2121. Normalienplan für Volksschulen, unter Mitwirkung von Fachmännern verfasst von Anton Klodič“. Sprejel se je ta načrt od štajerskega deželnega sveta v seji dné 27. marcija

1873. l. Uvod je podpisan v Gradcu, dné 31. majnika. Delo se je poslalo na dunajsko razstavo. Ficker je je omenil v svojem poročilu o dunajski razstavi. To ogromno delo je dal natisniti štajerski deželni šolski svet 1874. l. Sklicala se je bila cela komisija in je na podlagi tega elaborata izdelala načrt za vso državo, ki se je natisnil v „Handbuch der Reichsgesetze und Verordnungen" 1878. leta, str. 216 — 350, in razglasil z ministerskim odlokom z dné 18. maja 1874. l., št. 6549. Rokopis je imel tudi „Razjasnila in splošne opombe". Na podlagi tega Klodičevega dela so se potem za razne dežele izdajale posebne knjige šolskih zakonov „Lehrplan für die Volksschulen, veröffentlicht in Folge des Erlasses des Praesidiums der k. k. Landesschulbehörde für das Küstenland" (10. August 1878. Z. 5322.) (v nemškem, italijanskem, slovenskem in hrvatskem jeziku.) Schulbücherverlag. Wien. Fol. 242 str. Ker je šolska novela z dné 2. maja 1883. l. izpremenila marsikaj, se je načrt izdal na novo na podlagi istega odloka z naslovom „Lehrplan für die Volksschulen des Küstenlandes (kakor poprej v štirih jezikih) 1889. l. v šolski zalogi na Dunaju v dveh zvezkih; drugi je izšel 1891. l., ta del ima načrt za meščanske šole in pojasnila. V tej izdaji so se ohranili nekateri neprimerni izrazi, ki so pa izginili v drugi izdaji 1896. l. 8°. 334 str.; ta izdaja ima vse načrte za ljudske in meščanske šole v jedni knjigi. „Pojasnila" so v posebni knjigi, izdani 1896. l. 8°. 412 str. Ta knjiga je zlasti mladim učiteljem pravi kažipot in se rabi kot učilo. Po teh načrtih je dospelo šolstvo do one stopinje, ki je na ponos in čast deželi goriški, kajti tu imajo „*Narodno šolo*" uže od početka. Učiteljstvo se vzgaja na učiteljiščih v Kopru in Gorici, kjer se uže v prvem tečaju poučujejo vsi predmeti v materinščini in šele v drugem tečaju se poučujeta dva predmeta v nemščini. Slovenščina niti na učiteljišču v Ljubljani nima tolikega obsega. Klodič je pisal v slovenskem in nemškem, latinskem in italijanskem jeziku.[1])

[1]) De ordine et temporibus, quibus Horatius singulas satiras composuerat. Tergeste 1867. — Grammatica graeca Gorizia. 1870. — Antrag auf Herstellung eines gemeinsamen Unterbaues für das Obergymnasium, die Oberrealschule und Lehrerbildungsanstalt. Bericht der Gymn. Enquete-Commission im J. 1870. — Ueber das slovenische Volksschulwesen: ein Beitrag zur Geschichte desselben von Ficker's „Ueber die oesterr. Unterrichtsausstellung als Theil des Weltausstellungsberichtes. Wien. 1873." „Slavische Sprache und Literatur in Triest und Istrien" v knjigi „Oesterr. ung. Monarchie in Wort und Bild". „Küstenland." Ta spis podaje novih podatkov. — Klodičev spis „O narečji beneških Slovencev" je naveden v bibliografiji za jezikoslovje.

Omeniti moramo konečno tudi tri govore. 1. „Rede zur Eröffnung der Landeslehrerconferenz in Goerz. 1875. (razlaga v italijanskem jeziku razvitek šolstva na Goriškem.) 2. „Rede zur Eröffnung der zweiten Landeslehrerconferenz in Goerz." 1884. (v italijanskem jeziku o razvitku šolstva od 1875. do 1884. l.) 3. „Rede zur Eröffnung der dritten Landeslehrerconferenz" 1894; govornik je razlagal o morali in veri, govor se je preložil na slovenski, hrvatski in nemški jezik. Kakor je naš rojak deželni šolski nadzornik Močnik vplival na pouk matematike v vsej Avstriji, tako se vidi Klodičevo delo razširjeno za ljudske šole v našem cesarstvu. — O Klodičevi izdaji Krilanovih spisov glej bibliografijo pesništva.

Končan Frančišek (1855—1879) iz Ljubljane, kjer je dovršil šest gimnazijskih razredov, je službоval nekaj časa v Waldherrovem zavodu v Ljubljani, potem je bil učitelj pri sv. Antonu na Pohorju in se bolan vrnil v Ljubljano, kjer je umrl. Končan se je poprijel pesništva že v dijaških letih — in iz tiste dobe nahajamo n. pr. v „*Vrtcu*" in „*Zori*" marsikatero njegovo pesmico. Več Končanovih šolskih pesmi je uglasbil Nedved v „Slavčku". L. 1878. je jel „Stritarjev" Zvon prinašati daljšo Končanovo pesem „Milado", katero pa je urednik sam ustavil — in sicer z izgovorom, da ni vredna za nadaljno priobčevanje. Priznati pak moramo, da so nekatere šolske pesmi pokojnega Končana, n. pr. „Prepelica", „Mlin", „Pešec", „Telovadci na potu", „Telovadčev dom", „Pri telovadbi", „Mlatiči", „Telovadsko življenje", „Grof Rudolf Habsburški" (vse poslovenjene) prav ljubke in otroci jih pojó z veseljem. „Učenec" in še nekaj drugih nahaja se v Nedvedovem Slavčku, — kakor smo že omenili poprej. Pesmi v naših šolskih čitankah s podpisom „Krstnik" zložil je prav za prav Končan, Krstnik jih je le na prošnjo ranjkega Nedveda nekoliko popravil in predelal.

Končnik Peter (1844) iz Spodnjega Dravberga je bil suplent v Celju, pravi učitelj na deželni realni gimnaziji na Ptuju, na gimnaziji v Celju, na učiteljišču v Gradcu, in sedaj ravnatelj na celjski gimnaziji. Za časa svojega službovanja na Ptuju je bil tudi okrajni šolski nadzornik in je jednako službo pozneje opravljal tudi drugod; to ga je bržkone privedlo na polje pedagogiškega slovstva. Spisal je slovnico in sestavil „Drugo, Tretje in Četrto berilo". Slovnica je sicer za ljudske šole preobširna, a

učitelj si lahko izbere to, kar se mu zdi potrebno. Važno je zlasti „Četrto berilo“ (odobreno za rabo v ljudskih šolah po ukazu ministerstva za uk in bogočastje z dné 26. nov. 1883. l., št. 2109). V tem berilu je dobro zastopano kmetijstvo. Vpletene so v berilu pesmi naših najboljših slovenskih pesnikov in prozaični sestavki naših najboljših prisateljev, kar je knjigi na čast in učencem v korist.

Koprivnik Jvan (1849) iz Št. Kungote na Štajerskem, učitelj na pripravnici v Mariboru, marljiv sodelavec „*Popotniku*“, v katerem je v prvih desetih letnikih objavil mnogo zanimljivih prirodopisnih črtic, n. pr. „Naše zveri z ozirom na njihovo zimsko življenje“ (II. l.), „Iz botanične pušice“ (IV. l.), „Iz življenja mravelj“ (V. l.), „Polh“ (VI. l.), „Čmerlji“ (X. l.). Jednako tvarino je obdeloval tudi v „*Kresu*“; n. pr. „Mravlje“, „Kresnice in njih svetlikovanje“ (IV. l.). Istotako podpira svojega tovariša Antona Kosija, učitelja v Središču, v „Knjižnici za mladino“, kjer je objavil spise, kakor „Brezo“, „Lesko“ in druge. Objavlja tudi poljedelske drobtinice v raznih listih ter spretno spisuje šolske knjige iz svoje stroke[1]). „Č r i č e k“. (Oecanthus italicus.) Donesek v njegovo poznanje. Spisal — —. Ponatis iz „*Popotnika*“. Maribor. V založbi pisatelja. Tisk tiskarne sv. Cirila in Metoda. „G l u h o m u t e c“ in njega obrazovanje, z navodom, kako gluhoneme otroke doma izrejati in v domači šoli poučevati. Spisal — —. (Ponatis iz „*Popotnika*“.) Cena 35 kr. Maribor 1888. 8⁰. 55. Založil pisatelj. „Š o l s k i v r t.“ Vzgojevalno in učno sredstvo naših ljudskih šol. Kratek navod, kako snovati, dopolnjevati in oskrbovati šolske vrte z dodatkom o trtni uši. Spisal — —. Priložen je načrt šolskega vrta c. kr. učiteljišča v Mariboru. Ponaris iz „*Popotnika*“. Maribor. 1894. 8⁰. 15. — A n t o n a M a r t i n a S l o m š k a s p i s i, zbrani za mladino. Basni, prilike in povesti za nižjo in srednjo stopnjo. Knjižica za mladino. Izdaja Andrej Gabrščček v Gorici 1895. III. snopič.

Kosi Anton (1864) od Male Nedelje, učitelj v Središču na Štajerskem, se je oklenil „*Popotnika*“, v katerem nahajamo od njega spise prirodne vsebine od 1888. l. počenši. Značilna črta njegovega pisateljevanja je nabiranje in izdavanje primernih po-

[1]) Grundzüge der Geologie mit besonderer Berücksichtigung der geologischen Verhältnisse Steiermarks für Lehramtszöglinge und Lehrer. Wien, 1895.

vestic za mladino, ki jako ugajajo svojim namenom. Tudi njegova „Zabavna knjižnica“ se naslanja na to načelo. „Stariši, podpirajte šolo!“ Par besedij o skupnem vzgojnem delovanju domače hiše in šole. Napisal Anton Kosi, učitelj v Središču. V Ljubljani. Tiskala „Narodna Tiskarna“. Založil pisatelj 1889. 8°. 23. „Narodne legende“ za slovensko mladino. Nabral, izdal in založil Anton Kosi, učitelj v Središču. I. zv. natisnil W. Blanke na Ptuji. 1890. 8°. 39. — II. zv. 1890; III. zv. 1891. A. Kosi. „Zabavna knjižnica za slovensko mladino.“ Urejuje in izdaja — — učitelj v Središči. IV. zv. Ljubljana. Samozaložba. Tisk Katoliške Tiskarne 1895. 12°. 48. „Najnavadnejše jezikovne napake“ učencev ptujskega okrajnega glavarstva in kako je učitelj iztrebi. (Ponatis iz „*Popotnika*“.) Maribor. 1894. Samozaložba. (Govor pri uradni konferenci na Ptuju 1893.) „Šaljivi Jaka“ ali zbirka najboljših kratkočasnic za slov. mladino. Nabral in priredil — — učitelj. I. zv. Ljubljana. Izdal in založil J. Giontini. 1892. 8°. Tiskal Kleinmayr & Bamberg. II. zv. 1894. 8°.

Kostanjevec Jožef (1864) iz Vipave, nadučitelj, v Litiji, je čislan sotrudnik „*Ljubljanskega Zvona*“ in pisatelj raznih sestavkov v šolskih listih.

Kryl Ivan (1842) iz Naklega na Moravskem, učitelj na jednorazredni zasebni šoli v Ljutomeru, je v „*Popotniku*“ (1885) opisal Jana Komenskega in v „*Slovenskem Učitelju*“ objavil Komenskega „Informatorium materinske šole“ po češkem izvirniku.

Lapajne Ivan (1849) rojen na Vojskem pri Idriji, je služboval v Idriji (1869), v Ljutomeru (1871) in od 1877 na Krškem, kjer je ravnatelj meščanske šole. V Ljutomeru je osnoval list „*Slovenski Učitelj*“ (1872—1877), v katerem je toplo zagovarjal nove šolske zakone in pravice slovenskega učiteljstva. Sodeloval je v raznih slovenskih listih, n. pr. „Ljubezen Urha Celjskega“ (*Zora* 1873), „Statistično poročilo obrtne in trgovinske zbornice v Ljubljani“ (*Ljubl. Zv.* 1886), „Poročilo c. kr. okr. šolsk. nadzornika. J. Lapajneta“ (*Učit. Tov.* 1884.); v „*Popotniku*“, v „*Slov. Nar.*“, „*Edinosti*“, „*Soči*“, v „*Pedag. letniku*“. Bil je soustanovnik „*Dolenjskih Novic*“ v Novem mestu in „*Domovine*“ v Celju. Ob vsej tej izredni delavnosti je prirejal šolske knjige raznovrstnih strok za vzgojeslovje, — tu se je držal Klodičevih načrtov — za zgodovino vzgojeslovja, o gospodarstvu, o zemljepisju, o zgodovini,

ki mu je najbolj priljubljeni predmet; vendar ga pri svoji razsežni delavnosti ne more obvladati v toliki meri, da bi se ne bilo po pravici ugovarjalo nekaterim njegovim delom v tej stroki, n. pr. „O politični in kulturni zgodovini štajerskih Slovencev", „Opis krškega okr. glavarstva". Velikih zaslug si je pa Lapajne pridobil pri snovanju posojilnic po Slovenskem, o čijih napredku in naraščanju je poročal v slovenskih listih in v knjigah „Družbe sv. Mohorja" in v posebnih „Letopisih slovenskih posojilnic". Za poslovanje v posojilnicah je izdal strokovno knjigo in 1895. l. na Krškem osnoval „Centralno posojilnico slovensko", katere namen je sprejemati od slovenskih posojilnic višjih vsot, pošiljati jim hranilne vloge, dajati jim posojila in stopiti v zvezo z velikimi slovenskimi denarnimi zavodi. — „Geometrija ali merstvo za slovenske ljudske šole." S 95 v les urezanimi slikami. Ljubljana 1872. Založil in natisnil R. Milic. „Prvi poduk." Navod za podučevanje na najnižji stopinji narodne šole z ozirom na Razinger-Žumerjev „Abecednik" za slovenske ljudske šole. V Ljubljani 1882. 8⁰. 116. „Praktična metodika za učitelje in učiteljske pripravnike." Spisal I. Lapajne. V Ljubljani. Tiskal Rudolf Milic. 1882. 8⁰. 142. „Kratek opis Štajerske, Koroške, Kranjske in Primorja." Dodatek čitankam za slovenske ljudske šole. Sestavil Ivan Lapajne, nadučitelj v Ljutomeru 1876. 8⁰. 23. „Domovinoslovje" (drugi popravljeni natis z dvema zemljevidoma). Natisnil in založil J. Leon. V Mariboru. 1882. 8⁰. „Opis krškega okrajnega glavarstva" v zemljepisnem in zgodovinskem obziru. Spisal Ivan Lapajne. 1884. 8⁰. „Kocenov zemljepis za ljudske šole." Poslovenil Ivan Lapajne. 2. popravljeni natis. S slikami. V Beču. Založil E. Hölzel. 1879. „Občna zgodovina za višje razrede" narodnih in meščanskih šol. V nemškem jeziku spisal prof. dr. Netoliczka. Poslovenil I. Lapajne. V Mariboru. Tiskal J. Pajk. 1876, 8⁰. str. 88. Založilo učiteljsko društvo za slovenski Štajer. „Politična in kulturna zgodovina Štajerskih Slovencev." Spisal I. Lapajne. V Ljubljani. 1884. „Fizika in kemija" za višje razrede ljudskih in meščanskih šol. V nemškem spisal August Decker, poslovenil I. L. S. 87, lesorezi. Na Dunaju. 1876. 8⁰. 96. „Nauk o gospodinjstvu." Bodočim gospodinjam, ženskim učiteljiščem, učiteljem in učiteljicam na višjih dekliških razredih ljudskih in meščanskih šol. Poleg nem-

škega izvirnika J. vit. Hermanna. Prosto poslovenila J. N. in I. L. Založil Ivan Lapajne v Krškem. V Trstu. 1880. 54. 8°. „Kratka zgodovina pedagogije." (Ponatis iz *Uč. Tov.*) Spisal Ivan Lapajne. Tiskal R. Milic v Ljubljani. 1887. 8°. „Glavna vodila umnega gospodarstva" na majhnem posestvu in z malim imetjem. Z darilom viteza Schneid-Treuenfeldskega odlikovana razprava. Spisal Ivan Lapajne, ravnatelj meščanski šoli v Krškem. Na svetlo dala c. kr. kmetijska družba. V Ljubljani 1880. Tiskali J. Blaznikovi nasledniki, 8°. 66. I. Lapajne, navod o snovanju in poslovanju slovenskih posojilnic." Spisal — — šolski ravnatelj v Krškem. Založil pisatelj. Drag. Hribar. Celje. 1895. 8°. 120. I. Lapajne. „Letopis slovenskih posojilnic" 1894. l. Sestavil po naročilu načelstva Zveze slov. posojilnic. Spisal — — šolski ravnatelj v Krškem. Izdala in založila „Zveza slov. posojilnic". Tiskal Drag. Hribar. Celje. 1895, 4°. 54.

Leban Anton (1849) iz Kanala je služil v Gorici, v Medani in v Mozirju (odtod privzeto ime Mozirski), v Ribnici (okraj slovenjegraški), v Sežani, sedaj je v Komnu. Pisal je mnogo v „*Vrtec*" n. pr.: „Knjigotiskarstvo", „Čižek", „Slavec" (1877), „Povračilo" (1875); v „*Slovenskega Učitelja*": „Kako bi se dalo ljudstvo pridobiti za šolo?", „Fizika v narodni šoli". List „*Šola*" je prinesla od njega: „Trobentica", „Netopir"; „*Učiteljski Tov.*": „O posrednem i neposrednem pouku"; „*Popotnik*": „Šolski izprehodi", „Nekaj statistike o ljudskem šolstvu v Avstriji". V šolskih poročilih štirirazrednice v Komnu je priobčil Leban od 1881. l. dalje do 1898. l. sleharno leto kak primeren spis, namenjen starišem, otrokom ali šoli. Razun tega je tudi marljiv sotrudnik „*Slov. Naroda*", „*Soče*" in „*Edinosti*"; v „*Ljubljanskem Zvonu*" je tudi priobčil neke malenkosti. — Anton Leban je odlikovan z zaslužnim križcem s krono za svoje delovanje na šolskem polju.

Leban Janko (1852) iz Kanala na Goriškem je dovršil nekaj razredov goriške gimnazije, prva dva tečaja učiteljišča v Gorici, 3. in 4. v Kopru; potem je učiteljeval v Komnu pri Nabrežini, v Lokvi pri Divači, v Avberu pri Sežani, v Begunjah pri Cerknici, a sedaj je nadučitelj na Trebelnem pri Mokronogu. Janko Leban je pesnik, pedagog in muzik; vzgled za pisateljevanje mu je dal starejši brat Avgust. Prva njegova pesem je „Tožba ptice" v „*Jadranski Zarji*" 1870; druge v „*Danici*" in

„*Vrtcu*“. 16 leten gimnazijalec je izdal Leban knjižico pesmic in povestij (glej bibliogr. pesništva) in je s tem vzbudil pozornost dr. Lavriča, ki mu je plačal tiskovne troške. V hvaležni spomin mu je zložil pesem „Na grobu iskrenega rodoljuba“ v svoji mladinski knjigi „V domačem krogu“ str. 97. (1896). Pesmi in povesti je pošiljal tudi v Trstenjak-Pajkovo „*Zoro*“. Po Trstenjakovem vplivu je nastala novela „Hvaležen učenec“. Z Antonom Bezenškom, takrat dijakom v Celju, in Fr. Šetino, učiteljskim pripravnikom v Gorici, je hotel izdati „Almanah“, nakana se ni izvršila; tvarina se je porabila v „*Vrtcu*“ in v „*Zori*“. Dopisoval je Leban skoro vsem slovenskim listom pod raznimi imeni: Tugomer, Satirik iz Olimpa, Gradimir, Tehomil, Slavko Žigosavič, Slovanovič, Dušan Mladinski, Bôdec, Sršen, Rodoljub, Uganikdo, Carniolus, Lucilius, Denoslav Brinski, Juvenalis, Amorosus, Osamelec (le v „*Slovanskem Svetu*“) in morda še kako drugače. — Tu naštejemo le nekoliko Lebanovih spisov, in sicer ne v kronologičnem redu, ampak kakor so nam baš prišli pod roko. V „*Soči*“ — oziroma nje prilogah povesti v podlistku: „Sonet ob prerani smrti goriškega petošolca Kumarja“; nekrolog o pokojnem bratu Avgustu Lebanu z motom: „Non omnis moriar“. V „*Edinosti*“: „Slovo“, pesem; „Pesmi srčne ljubezni“, „Kako se je Malvina učila gospodinjiti?“, „Dve škodljivi razvadi“, „Ali nima Primorska skladateljev?“, „Še nekaj o slavnem slovenskem junaku Andreju baronu Čehovinu“ itd. V „*Slov. Narodu*“: humoreska „Zanimivo šolsko nadzorovanje“, „Andrej baron Čehovin“, slavni junak slovenski. — V „*Brusu*“ razne pesmi, kakor: „Po smrti“, „O, ne žaluj, ti, krasna žena“, „Ljubezen“, „Nezvesti“ itd. itd. — V „*Brivcu*“ pesmi: „Njen želodečni katar“, „Tožba novoporočenega Jurija“, „Pesem o županu Kolačniku“, „Moj uzor“ itd. — V „*Dom in Svetu*“, in sicer v I. letniku: „Uveli cvetki“, „Solze“, „V bolezni“, „Pri mrtvaškem odru brata Avgusta“ itd. — V „*Slovanskem Svetu*“ pesmi: „Izpoved“, „Vihar“, „Pri vinu“. — V „*Ljubljanskem Zvonu*“ pesmi: „Ob slovesi“, „Tešilo“. — V prozi je priobčil v tem listu: „Jakob Petelin“ (Gallas), slavni skladatelj slovenski, „Še nekaj o baronu Čehovinu“, „Še jedenkrat o Jakobu Pe-

telinu“, Volaričevi „Gorski odmevi“, „Janez Valčič“. — V pedagogiškem listu „*Slovenski Učitelj*“ je Leban priobčil spis: „O spominu“, „O narodnih pesmih“ in druge. — „*Učiteljskemu Tovarišu*“ je tudi marljiv sotrudnik. Tu je priobčil spis: „Kako more učitelj pripomoči, da se zboljša hoja v šolo, in kako naj ravna pri šolskih zamudah?“, „O čitanju“, „Jezik in njega važnost v ljudski šoli“, v podlistku: „Iz starih časov“, zanimivo razpravo „O pravopisju v slovenski ljudski šoli“ in dr. — V pedagogiškem listu „*Popotniku*“ je Leban priobčil: „Nekoliko o besednem redu v ljudski šoli“ in jako važen spis: „Kaj in kako naj čita mladina?“ o katerem predmetu je govoril pri zborovanju „Učiteljske Zveze“ v Mariboru (1893. l.). Nasledek tega je bil, da se je ustanovil po njem nasvetovani „ocenjevalni odbor za mladinske spise“. V „*Popotniku*“ je Leban tudi priobčil pesem „Zavezna“, kateri je zložil napev g. G. Ipavic in katera se sedaj poje ob zborovanjih „Zveze“ kot njena himna. 1885. l. je v vladnem „Ljubljanskem listu“ izhajal roman v štirih delih „Prokleta“! (Spisal Emile Richeboury, po E. Vacanovi predelavi prosto poslovenil Janko Leban). — V celovškem „*Miru*“ nahajamo Lebanovo pesem „Koroškim Slovencem“ (1893) in „Spomin na Celovec“ (1895). V nekdanjem šaljivem listu „*Pavlihi*“, v Janežičevem „*Besedniku*“, v goriškem listu „*Glasu*“, v ljubljanskem „*Slovencu*“ najdemo marsikak spis — oziroma kako pesem od Lebana . . . . ., V „Slovenskem šaljivem koledarju“, ki ga je 1888. l. izdala Dolenčeva tiskarna v Trstu, je Leban priobčil pesmi: „Take so . . . !“, „Kdo je imel pravo?“ in „Omahljivki“. V prvih dveh letnikih Lampetovih „Drobtinic“ je tudi objavil nekaj pesmic. V „Koledarju družbe sv. Mohorja“ se je Leban oglasil 1890. l. s karakteristično pesmijo „Slabi časi“. V „Slovenskih večernicah“ (XXXXIV. zv.) je priobčil pesem „Drvar“. „Ljudska knjižnica“ je prinesla Lebanovo po Wendtu posneto povest „Blagor milosrčnikom!“ in obširno po Francu Frischu iz nemščine predelano povest „Mirko Poštenjakovič“. Po istem avtorju je Leban tudi poslovenil povest „Milutin Vidovič“, ki jo je prinesla Gabrščekova „Knjižnica za mladino“ 1895. l. Leban je 1898. l. v zvezi s pesnikom Otonom Zupančičem (Nikolajevim) priredil

Verdijevo opero „Aïdo“ za slovenski oder v Ljubljani, in sicer je prva tri dejanja poslovenil Leban, četrto dejanje pa Zupančič. — Lebanova dela, ki so izšla kot knjige ali posebej ali kot ponatisnjena iz časnikov, so: 1. „Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli“, ponatis iz „*Učit. Tovariša*“ (1884. 1885.) V Ljubljani, natisnil in založil R. Milic. 1885. Str. 50 v veliki 8⁰. O tej knjigi se je prav pohvalno izrazil ravnatelj Fr. Wiesthaler v „*Ljubljanskem Zvonu*“. 2. „Grad“, balada. Založil L. Kordeš v Mariboru. 1886. 15 str. Pesnik sam je rekel, da se mu ta pesmotvor ni posrečil ..... 3. „Človek, v pogledu na njegovo telo in dušo, s kratkim navodom, kako si ohraniti in utrditi zdravje.“ Za šolo in dom. Ponatisek iz „*Učiteljskega Tovariša*“. Založil pisatelj, natisnil Milic v Ljubljani 1886. l. Str. 54. 4. „Ljudmila.“ Roman. Nemški napisala ***, poslovenil Janko Leban. Trst. Tiskarna V. Dolenca. 1887. 91 str. Ta roman je izhajal kot beletristiška priloga „*Edinosti*“. 5. „Iskrice.“ Zbirka pesmij in povestij, slovenski mladini poklonil. I. zvezek, 40 stranij. V Ljubljani, 1888. Založil pisatelj. 6. „Iskrice.“ Zbirka pesmij in povestij. II. zvezek. V Ljubljani, tiskal in založil Rudolf Milic. 1890. 48 str. 7. „60 malih povestij“ za otroke. Poleg italijanskega izvirnika spisal. V Ljubljani, 1891, 44 str. 8. „Iskrice.“ Zbirka pesmij in povestij. III. zvezek. Založil in tiskal R. M. Obizzi, 1892. 76 str. 9. „Dva brata.“ Povest za dečke od 12.—15. leta, nagradena po prof. Bezenšeku. Na podlagi italijanskega izvirnika spisal Dušan Mladinski. V Gorici 1895, 80 str. Ta povest je izšla kot I. snopič „Knjižnice za mladino“, katero je izdajala „Zveza slov. učit. društev“ pod uredništvom Gabrščekovim. 10. „Veselje in žalost.“ Povest za dečke v dobi 12.—14. leta. Nemški spisal France Frisch. Prosto poslovenil Janko Leban. V Gorici, 1895. 117 str. Ta povest je izšla kot II. zvezek „Knjižnice za mladino“. Glavna vrlina Lebanova pa ni pesništvo, nego v vsem svojem življu se nam kaže le v mladinskih spisih. Tu je njegova moč. Gledé pisateljevanja za mladino hodi Leban svojo pot, ne oziraje se, kaj je všeč temu kritiku, in kaj je onemu čez voljo. Pri pisateljevanju za mladino se ozira na svojo psihološko-pedagoško rutino in na poznanje mladinskega slovstva druzih narodov: vrhu tega mu dobro hodi temeljito poznanje jezika, mile mu slovenščine, ki mu teče jako gladko iz peresa. — „*Učiteljski*

Tovariš" piše o Lebanu: „Janko Leban je znan kot najpridnejši in najspretnejši slovenski mladinski pisatelj. Dovolj je, če rečemo, on je ljudski učitelj, in tak pozna bolj kot vsakdo drugi zmožnosti in težnje naše mladine, in zato zna tudi s svojim peresom ubrati vedno tisto struno, ki naši mladini najbolj prija." 1899. l. je Leban obhajal tridesetletnico svojega slovstvenega delovanja, gotovo pa Slovencem podá še mnogo lepih spisov.

Leban je priobčil tudi dva „nemška" spisa in sicer: „Ist denn Vesel-Koseski wirklich der grösste slovenische Dichter?" v „Triester-Tagblattu" 1881. l. in „Andreas Freiherr von Čehovin", k. k. Artillerie-Hauptmann. Ein österreichischer Held. Biographische Skizze von Johann Leban — v podlistku mariborske „Südsteierische Post", ki je izšel kot posebna knjižica 1895. l. in šteje 60 stranij.

Lopan Jakob (1844—1897) iz Braslovč na Štajerskem, je služboval na Vranskem, v Majšpergu (Monsberg) pri Ptuju, v Laškem trgu in Slovenjemgradcu, v Vitanju in na novoustanovljeni trirazrednici za celjsko okolico. 1870. l. se je udeležil poljedelskega, 1871. l. telovadskega tečaja v Gradcu. Bil je ustanovitelj in prvi urednik „*Popotnika*".

Majcen Gabrijel. Nabral in izdal „Šolske pesmi.". Prva stopnja. Založil Th. Kaltenbrunner v Mariboru 1888. 8°. 38. „Začetnica za slovenske ljudske šole." Spisala Gabrijel Majcen in Ivan Koprivnik.

Mercina Ivan (1851) iz Goč na Kranjskem, od 1874. l. vadnični učitelj v Gorici, je pisal v „*Šolo*", v „*Učiteljskega Tovariša*", n. pr. „Slomšek pa Pestalozzi" (1886) dokazujé, da Slomškov „Blaže in Nežica" ni plagiat Pestalozzijevegaa „Lienhard und Gertrud" nego samostalno delo. Otroškim zabaviščem je oskrbel jako porabno knjižico za igre in pesmi. S Koprivnikom vred je izdal jako spretno knjižico za začetni pouk v ljudskih šolah.

Miklavčič Janja (1863) iz Ljubljane, učiteljica na štirirazredni dekliški šoli v Kranju, se je 1890. l. oglasila s spisom „Koleginjam" in 1891 objavila sestavek „Zakaj se v ženskih ročnih delih začenja s kvačkanjem in ne s pletenjem?" ... Oba v „*Učit. Tov.*" Bolj znano je postalo njeno ime s prevodom slavne knjige „Srce" Italijana E. de Amicis. Prevod bi se bil moral bolj prilagoditi našim slovenskim razmeram, izpustile bi se bile lahko nekatere

reči, ki so nam nenavadne, n. př. da sta roditelja vodila svojega sina po raznih zavodih v dolgih desetih mesecih, samo v cerkev ga nista privedla. Knjiga je vredna priporočila. E. de Amicis — J. Miklavčič. „Srce.“ Italijanski spisal — —, posl. — — J. Giontini. Ljubljana. 1891. 8⁰.

Miklošič Ivan (1824) iz Ljutomera, od 1869—1889 vadnični učitelj v Mariboru, kjer živi v pokoju, odlikovan z zlatim križcem za zasluge. Sotrudnik „*Popotnikov*“ je izdal učno knjižico za šole. Knjiga njegova je bila v rabi skoraj po vseh slovenskih šolah na Štajerskem, dokler je ni izpodrinila Koprivnik-Majcenova boljša „Začetnica“. Sestavljena je po „pisalno-bralni“ ne po „analitično-sintetični“ metodi. — Miklošič je znan tudi kot glasbenik, kajti njegova maša za moški zbor se mnogo poje po Štajerskem. — Ivan je brat slavnega jezikoslovca Fr. Miklošiča. „Navod o rabi 80 pregibljivih črk za prvi poduk v čitanji.“ Sestavil in založil — — učitelj v Mariboru. 1875. 12⁰. 8. — — „Začetnica in prvo berilo.“ Sestavil — —. Dunaj. 1878. 116. — II. izd. 1880. — — „Stenske tablice za čitanje po analitično-sintetični metodi.“ Maribor 1874.

Močnik dr. vitez Frančišek. (Glej Zgod. slov. slovstva IV. 119—120.)

Močnik Matej. (Glej Zgod. slov. slovstva 99—100.)

Nadlišek Marica. (Glej Zgod. slov. slovstva, IV. 135—136.)

Nedeljko Frančišek (1858) iz Rakovcev pri sv. Tomažu na Štajerskem, se je šolal na Ptuju, vZagrebu in Varaždinu, ter je zdaj uradnik banke „Slavije“ v Ljubljani. Priobčeval je pripovedke in zgodovinske povesti. 1. „Narodne pripovedke za mladino.“ Spisal Dominicus. I. zvezek. V Ljubljani. Založil in izdal Janez Giontini 1887. (Mala 8⁰. 87 stranij. 2. „Narodne pripovedke za mladino.“ II. zvezek. V Ljubljani. Založil in izdal Janez Giontini 1887. 86 stranij. 3. „Pravljice in pripovedke za mladino.“ Zbral Dominicus. V Ljubljani. Založil in prodaja J. Giontini. 1889. 141 stranij. (Vsebina tega zvezka je povzeta iz raznih slovenskih knjig in časopisov). 4. „Narodne pripovedke in pravljice.“ Zbral Prostoslav S. Sekolov. V Ljubljani. Založil in izdal Matija Gerber. 1889. 81 stranij. 5. „Mali vseznalec“ ali zbirka lahko izpeljivih poskusov iz fizike, mehanike, aritme-

tike in glumarstva, smešnic in zastavic z navodom o punktiranji ali geomanciji. V Ljubljani. Založil in prodaja Janez Giontini. 1890. 79 stranij. 6. „Don Kišot“ iz la Manche, vitez otožnega lica. Slovenski mladini priredil Fran Nedeljko. V Ljubljani. 1890. Založil Matija Gerber. 80 stranij. 7. „Ferdinand grof Radecki.“ Sestavil Fr. N. — V Ljubljani 1893. Založil Janez Giontini. 80 stranij. 8. „Maksimilijan I.“, cesar mehikanski. Slovenskemu ljudstvu spisal Fr. Nedeljko. V Ljubljani. Založil J. Giontini 1892. 69 stranij. 9. „Princ Evgenij Savojski“, slavni junak in vojskovodja avstrijski. Zgodovinska povest. Slovenskemu ljudstvu spisal S. Hrvojič. V Ljubljani. Založil in prodaja Anton Turk, knjigovez. 1893. 78 stranij. 10. „Andersenove pravljice za mladino.“ Izbral in poslovenil Fran Nedeljko. S slikami. V Ljubljani 1896. Založil J. Giontini. 136 str. 11. „Pokojna cesarica Elizabeta.“ S štirimi podobami. Sestavil Fran Nedeljko. V Ljubljani 1898. Izdal in založil Ivan Bonač. Velika 8°. 28 stranij. 12. „S prestola na morišče, ali nesrečna kraljeva rodbina.“ Zgodovinska povest. Iz nemškega prosto poslovenil Dominicus. V Ljubljani. Založil in izdal Janez Giontini. 59 stranij. 13. „Naschiskova hči, cvetlica iz pustinje.“ Iz nemškega prosto poslovenil Dominicus. V Ljubljani. Založil in prodaja Janez Giontini. 74 stranij. — Da je Nedeljko začel nabirati narodno blago — hrani ga še za kacih 10—20 tiskanih pol —, k temu ga je privedel pokojni profesor Valjavec s svojimi narodnimi pripovedkami. - Avstrijske junake pak opisuje, da bi s tem v naši mladini obudil patrijotični čut in ljubezen do naše presvetle vladarske hiše in nje poglavarja. Strokovna šolska lista „*Popotnik*“ in „*Učiteljski Tovariš*“ prinašala sta o „Nedeljkovih spisih“ pohvalne ocene ter jih priporočala v nakup šolarskim knjižnicam.

Nerat Miha (1845) iz Slivnice pri Mariboru, zdaj nadučitelj na štirirazredni ljudski šoli „Leitersberg-Krčevina“ v Mariboru ter urednik „*Popotnikov*“, je učiteljeval poprej po raznih krajih ter bil tudi nekaj časa okrajni šolski nadzornik. Ko se je pedagogiški list „*Popotnik*“ preselil 1884. l. v Maribor, prevzel je Nerat uredništvo tega lista, ki ga vodi in urejuje prav spretno še dandanes. Umel je za svoj list poleg najboljših ljudskih učiteljev-pisateljev pridobiti si tudi več srednješolskih profesorjev, ki mu list podpirajo z jedrnatimi spisi različne vsebine, zlasti pa

so mu zvesti podporniki profesorji moškega učiteljišča v Mariboru. Najvažnejše njegovo delo je urejevanje koledarja, ki ga izdaja od 1886. l. sèm, in za vsakim letnikom privede na višjo stopnjo. V podrobnosti se ne moremo spuščati. — „Popotnikov koledar za slovenske učitelje.“ S popolnim šematizmom šolskih oblastev, učiteljišč, ljudskih šol in učiteljskega osobja po Južno-Štajerskem, Kranjskem, Primorskem in slovenskem delu Koroškega po stanju v začetku šolskega 1886 7. leta. — Prvo leto. Sestavil in založil Miha J. Nerat, nadučitelj in „*Popotnika*“ urednik v Mariboru. Tisk tiskarne sv. Cirila.

Pahor Adolf (1866) iz Klobasnice na Koroškem, učitelj pri Sv. Katariui pri Trbovljah, piše v „*Vrtec*“, „*Slov. Narod*“ in „Slovansko knjižnico“, v „*Slovenko*“ z imenom Milan Sanjar; prevaja iz ruščine, učitelj mu je Turgenjev.

Perne Andrej (1846) iz Tržiča na Gorenjskem, sedaj učitelj v Šturijah na Vipavskem je v „*Vrtcu*“ objavljal razne šolske pesmice.

Pintar Jožef (1860) iz Pilštajna na Štajerskem, učitelj-voditelj v Tunjicah pri Kamniku, objavlja v „*Ljublj. Zv.*“, „*Vrtcu*“, „*Popotniku*“ in „*Učiteljskem Tovarišu*“ svoje poezije. Pisateljsko ime mu je „Savo Zoran“.

Podkrajšek Hinko (1858) iz Ljubljane, učitelj obrtnih strokovnih šol istotam, sotrudnik „*Učiteljskega Tovariša*“ in „*Popotnika*“, je bil Stegnarju in Močniku desna roka pri „*Narodni šoli*“. Prevel je iz češčine jako primerno delo za mladino. „Eliška Krasnohorska“ — Hinko Podkrajšek. „Jaromil.“ Pripovest. Češki spisala — —, poslovenil — —. Založila „*Narodna šola*“. Tiskala Klein in Kovač 7 slik. Ljubljana.

Porekar Anton (1854) od Male Nedelje na Štajerskem, nadučitelj na Humu pri Ormožu, je sotrudnik „*Popotnika*“, prevel je na slovenski jezik malo knjižico. „Kako varovati živali“. Nauk o varstvu živali za mladino. Preložil na slovenski jezik — —. Tiskal in založil W. Blanke na Ptuju.

Potočnik Blaž „Spomenica ob petindvajsetletnici čitalnice v Šent Vidu pri Ljubljani“. V Ljubljani. 1891. Samozaložba. Tisk Katol. Tiskarne. 8°. Str. 16. S slikami.

Praprotnik Franc (1849) od Sv. Andreja ob Oljski Gori v Savinjski dolini, je gimnazijo dovršil v Celju, služboval v Selnici ob Dravi, v Lembahu pri Mariboru, pri Devici Mariji v Puščavi in sedaj v Mozirju. Praprotnik je marljiv sotrudnik „*Popotniku*", v katerem je objavljal življenjepise n. pr. „Kocmut Janez", „Srnec Alojzij" (1881), „Kronika ljudske šole pri Devici Mariji v Puščavi" (1884, tudi ponatisnjen). Isti list je 1890. leta prinesel njegov govor ob zborovanju „Zveze učiteljskih društev": „Učitelj pospešitelj kmetijskega pouka v šoli". Objavljal je tudi narodno blago, n. pr. pravljice o raznih cerkvah na severnem delu Pohorja. Praprotnik dopisuje tudi v „*Slov. Gospodarja*" in „*Domovino*".

Praprotnik Andrej [1]) je za Slomškom najodličnejši pedagog slovenski. Pisatelj tega oddelka „Zgod. slov. slovstva" ima njegov dnevnik, v katerem opisuje svoje življenje popolnem po Vodnikovem vzorcu. Na čelu dnevnika se nahaja ta-le pesmica:

Prva skrb mi je mladina;
Ravno tako domovina;
Ak' storiti morem kaj.
Pevska struna rož'ca mila
Radost zmir mi v srce lila,
Odklenila mi je raj.
Trud, težave, mnoge sile
Niso mi neznane bile.
Iskre upa v meni tlé,
Kdaj splonile se, kdo ve?

Praedika Jakob (1836) od sv. Lovrenca na Dravskem polju je bil nekaj časa jezikoslovec na graškem vseučilišču, a kasneje je prestopil k učiteljstvu in je bil nekaj časa meščanski učitelj v Celju, od koder je prišel za glavnega učitelja v Ljubljano 1875. Sedaj je upokojen. V „*Popotniku*" (1887) je priobčeval „Slovniške pogovore", „Imenik šolskih oblastev, ljudskih šol, učiteljev in učiteljic na Kranjskem". Uredil J a k o b P r a e d i k a, profesor na c. kr. učiteljišču. Založilo in izdalo „Slovensko učiteljsko društvo" v Ljubljani. V Ljubljani. 1885. Natisnil J. R. Milic. 8°. 100.

Rakuša Frančišek (1859) od sv. Lenarta blizu Velike Nedelje na Štajerskem, je 1880. l. v Mariboru dovršil učiteljišče, služil na raznih mestih na Štajerskem in je sedaj uradnik „Posojilnice in hranilnice" v Trstu. Opisal je razvitek slovenskega petja v minolih

[1]) Glej „Zgod. slov. slovstva". III. 1895—8.

dôbah jako spretno. „Slovensko petje v preteklih dobah.“ Drobtinice za zgodovino slovenskega petja. Spisal, izdal in založil Fran Rakuša, nadučitelj. Natisnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani. 1890. 8°. 171. Vse gradivo je razvrstil v prvem oddelku te knjige v kronologičnem redu in v kratkih potezah naslikal delovanje z njihovimi glasbenimi umotvori vred do današnjega dne. Vsa razprava se bere prijetno, akoravno pogrešamo tu in tam korenitejših opazk in pravičnejše sodbe.

Rant Matija. (Glej Zgod. slov. slovstva. IV. 226.)

Ravnikar Jernej (1856) z Vač na Kranjskem, se je šolal doma in v Ljubljani, kjer so mu bili učitelji Belar, Praprotnik, Močnik in Raktelj, dovršil je v Ljubljani tudi spodnjo gimnazijo in učiteljišče. Služboval je v Komendi pri Kamniku, 1880. l. je prišel na Krško, 1890. l. v Litijo, 1892 v Mokronog za nadučitelja. Veselje do pisateljevanja sta mu zgodaj vcepila njegova bivša učitelja in pedagoga Močnik in Praprotnik. Ko je prišel Ravnikar na Krško, ga je k temu še posebno vnemal ravnatelj Lapajne. Tu se je počelo njegovo delovanje.

V dveh letnih poročilih štirirazredne ljudske šole na Krškem priobčil je: 1. „Starišem v premislek“ in 2. „Dodatek k opisu Krškega okrajnega glavarstva“. V „*Učiteljskem Tovarišu*“ in „*Popotniku*“ priobčil je več člankov razne vsebine, n. pr.: „Kratkovidnost v ljudski šoli“; „Berilo za naše ženstvo“; „Šolstvo v starem veku“; „Mleko, kruh in meso“ (kemija v kuhinji); „Pestalozzi in Diesterweg“; „Jan Amos Komensky“ itd. Kot dopisnik „*Slovenskega Naroda*“ in „*Slovenca*“ je v ta dva lista pošiljal pridno razne dopise in podlistke. Za „*Slovenca*“ n. pr. je svoj čas napisal šest pisem vzgojeslovne vsebine in opisal staro mesto Pulj (Pola). „Pedagogiškemu društvu na Krškem“ je bil Ravnikar kot bivši tajnik stalen sodelovalec. V letnikih tega društva nahajamo sledeče njegove spise: *a)* „Komensky-Slomšek“; *b)* „Zgodovino slovenskega ljudskega šolstva“; *c)* „Nekaj odlomkov iz Jana Amosa Komenskega Didaktike“; *d)* „Važni spisi Jana Amosa Komenskega“; „Matej Močnik‘, (opisal Gašperetov Jernej); *e)* „Naš cesar Frančišek Jožef I. (1848—1898)“. V spomin in proslavo petdesetletnega vladanja Njegovega Veli-

čanstva. 1890. l. opisal je Ravnikar za knjižnico „Družbe sv. Cirila in Metoda“ svojega sorodnika tržaško-koprskega škofa Mateja Ravnikarja. „Tržaško-koprski škof Matej Ravnikar“, slavni pisatelj in pedagog slovenski. V spomin razkritja spominske plošče v 13. dan julija 1890. l., v njegovi rojstni hiši na Vačah, slovenski mladini poklonil Jernej Ravnikar, slovenski učitelj. Z eno podobo. Izdala in založila „Družba sv. Cirila in Metoda“. V Ljubljani. 1890. 8⁰. 31. 1892. l. je Ravnikar v „*Učiteljskem Tovarišu*“ jel priobčevati Jana Amosa Komenskega „Didaktiko“, ki je dve leti kasneje izšla kot ponatisek v posebni knjigi kot I. zvezek „Pedagogiške knjižnice“, katero je začelo izdajati „Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani“. „*Popotnik*“ se je laskavo izrazil o tej knjigi. V Lapajnetovi knjigi „Krško in Krčani“ najdemo iz Ravnikarjevega peresa životopise: „Jurij Dalmatin“, „Adam Bohorič“, „Baron Ivan Bajkart Valvazor“ in „Martin Hočevar“. — V letnih poročilih ljudske šole v Mokronogu opisal je Ravnikar 1892/3. bivšega nadučitelja v Mokronogu Jožefa Potokarja in 1894/5 pa je priobčil zemljepisni-zgodovinski spis „Mokronog z okolico“.

Razinger Anton (1851) s Planine nad Jesenicami na Gorenjskem, učitelj v Ljubljani, je z Zumrom vred izdajal pripomočke za prvi pouk v ljudski šoli, in je bil pomočnik tudi Praprotniku. Razinger in Žumer sta 1880. l. sestavila nov „Abecednik za slovenske ljudske šole“, založil Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani. Leto pozneje sta ista pisatelja sestavila „Slovensko-nemški abecednik“, založila pa sta ga Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani. 1885. l. prišla je na svetlo nova šolska knjiga „Prvo berilo in slovnica za slovenske ljudske šole“. Sestavila A. Razinger in A. Žumer, ljudska učitelja. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. V Ljubljani. 8⁰. 96 stranij. Razinger je tudi znan kot ocenjevalec muzikaličnih del v „*Učiteljskem Tovarišu*“ in v drugih listih.

Ribnikar Vojteh (1857—1895) iz Tržiča na Gorenjskem je v Kranju dovršil nižjo gimnazijo, služboval v Šmartnem pri Litiji, v Hotedršici, v Logatcu, kjer se je za njegovega službovanja jednorazrednica razširila v štirirazrednico, v Dolenjem Logatcu, kjer je dični predsednik „Zveze slovenskih učiteljskih

društev“ umrl v najboljši moški dobi. Ribnikar je imel posebno veselje do sadjarstva in sploh do kmetijstva. V tej stroki je tudi napisal nekaj člankov v „*Učiteljskem Tovarišu*“. Njegov vzorno obdelovani šolski vrt je bil priča in vzgled, kako se mora obdelovati in gojiti sadjarstvo. Za pravilno ureditev šolskega vrta je prejel dve pohvalni pismi; jedno od c. kr. dež. šol. sveta, a drugo od okrajnega šolskega sveta v Logatcu. Za razstavljeni načrt — plastični model — katerega je sam izgotovil, — dobil je na deželni razstavi v Ljubljani 1888. l. prvo odlikovanje in sicer častno diplomo, veliko srebrno svetinjo in darilo v denarjih. Za razstavljeno sadje iz šolskega vrta je dobil na dveh sadjarskih razstavah na Dunaju 1888. in 1890. leta priznalno diplomo in državno bronasto svetinjo. 1894. l. je dobil še pohvalno pismo za razstavljeni plastični načrt šole in šolskega vrta dolenjelogaškega na zdravstveni razstavi na Dunaju. „Popis slavnostij“, katere so se priredile v logaškem političnem okraju 1888. l. v proslavljenje štiridesetletnice vladanja Njegovega Veličanstva presvetlega cesarja Franca Jožefa I. Izdalo in založilo „Društvo učiteljev in šolskih prijateljev“ okraja logaškega.

Romih dr. Tomaž (1853) porojen v Dobju pri Planini na Štajerskem je dovršil gimnazijo v Celju, bil modroslovec na graškem vseučilišču, se potem posvetil učiteljstvu, služboval na Ptuju — bil je celih 11 let podučitelj — in je zdaj meščanski učitelj na Krškem in tamošnji župan. Dr. Romih je bil svoje dni marljiv sotrudnik „*Popotnika*“; v I. letniku uže nahajamo njegov temeljiti spis „Podučni izgledi iz prirodoslovja“; dalje „Prirodoslovne črtice“. Tudi je dr. Romih v IX. letniku „*Popotnika*“ priobčeval „Fizikalni poskusi v narodni šoli“. Sploh pa se je dr. Romih uže od nekdaj rad pečal s prirodoslovjem. 1892. l. je izšla v založbi Dragotin Hribarjeve tiskarne v Celju dr. Romihova knjiga „Obrtno knjigovodstvo s kratkim poukom o menicah“, katero je visoko naučno ministerstvo tudi odobrilo za šolsko rabo na obrtnih nadaljevalnih šolah s slovenskim učnim jezikom. Ta knjiga, obsegajoča 177 stranij, je sestavljena po jednaki nemški Gruberjevi, ki pa se razločuje od one posebno v tem, da je gospod pisatelj mnogo temeljitejše razložil „Nauk o menicah“ ter navedel posebno mnogo vzgledov, ki umljivo pojasnjujejo sicer težko tvarino. Vsa knjiga je tako priročno sestavljena, da jo lahko vsak obrtni

učitelj uporablja z uspehom kot pomožno knjigo v svoji šoli. „Temeljni nauk o knjigovodstvu. Jednostavno knjigovodstvo.“ Poleg letnega poročila deške meščanske šole na Krškem z dodatki. Spisal — — učitelj meščanske šole na Krškem. Tiskal in založil Krajec. 1890. 8⁰. 109. „Temeljni nauk“ je prva slovenska knjiga v tej stroki ter je bila uže zaradi tega večje važnosti, ker se je z njo tudi na trgovskem in obrtnem polju odprla pot slovenskemu jeziku. G. pisatelj v posameznih oddelkih razpravlja vse prav priprosto in umljivo, kar spada v „Jednostavno knjigovodstvo“. Ti oddelki so: 1. Postavne podlage trgovskega poslovanja. 2. O izrazih, ki se rabijo pri knjigovodstvu. 3. Bistvene knjige jednostavnega knjigovodstva, in sicer: *a)* inventarna knjiga, *b)* blagajna, *c)* dnevnik, *d)* glavna knjiga. 4. Pomočne knjige. 5. Praktičen primer jednostavnega knjigovodstva in trgovskega poslovanja za vse imenovane knjige. Iz tega je razvidno, da je vsa vsebina te knjige prav srečno odbrana. Končno bodi še omenjeno, da je bil dr. Romih tudi nekaj let predsednik „Zveze slovenskih učiteljskih društev“, koje društvo je prav spretno vodil.

Stegnar Feliks (1842) z Brda na Gorenjskem, učiteljeval je v Idriji, v Ljubljani in je sedaj c. kr. učitelj na dvorazredni ljudski šoli v moški kaznilnici v Mariboru. Mnogo je pisal v „*Novice*“, „*Učiteljski Tovariš*“, „*Slov. Narod*“, „*Slovenec*“, osobito o petju („Učit. Tov.“ 78). V svoji stroki se je zanimal za zemljepis in petje. „Popis majhnega tellurija“, priprava za pojasnjenje zemljinega sukanja z luno okoli solnca ter drugih prikazni na teh nebnih truplih in kratek navod, kako je rabiti to učno sredstvo pri nauku. Sestavil Feliks Stegnar. Idrija. 1872. 8⁰. 15. (Z eno tablo.) „Šopek mičnih pesmij za šolo in dom.“ Nabral in uredil F. Stegnar, c. kr. učitelj. V Ljubljani. Tiskal in založil Rud. Milic. 1878. 32⁰. 46. Kot bivši deželni poslanec za mesto Idrijo je imel ob priliki razkritja spominske plošče v spomin stoletnice rojstva velikega škofa Antona Alojzija Wolfa v Idriji 1887. l. slavnostni govor, katerega so priobčili razni slovenski listi. Stegnar je sestavil tudi več učil za ljudske šole, n. pr. „Čitalni stroj“ in druga. Kot veščak v godbi se je pečal in se še peča marljivo s posvetnim in cerkvenim petjem. Stegnar pak je tudi znan kot kremenit značaj in vrl narodnjak, ki se ni nikdar upognil pritisku od višje strani. Bil je tudi za eno dobo c. kr. okrajni nadzornik za logaški šolski okraj.

Stiasny Ljudevit (1862) iz Kamnika, učitelj v Radovljici, je svoje pero zastavil najpoprej v „*Učiteljskem Tovarišu*“ in sicer 1890. l., priobčil je namreč „Nekaj črtic iz šolskega življenja v Kamniku v minolih stoletjih“. — V naslednjem letniku „*Tovariševem*“ razlagal je spretno „Podobice v abecedniku“. 1893. l. je opisal v „*Tovarišu*“ „Deželno razstavo v Ljubljani in izložbo učil.“ Pisal je dalje mnogo v obeh šolskih listih „*Popotniku*“ in „*Tovarišu*“: „O pokončni pisavi“, ki pa se — kakor znano — po izjavi Njega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. — ni mogla uvesti v ljudske šole. 1894. l. je opisal svoj rojstni kraj po uzoru Koblarjevih „Fare ljubljanske škofije“ „Kamnik“, zemljepisno-zgodovinski opis. Tiskala Kleinmayer in Bamberg. Ljubljana. 1894. 8⁰. 175. Knjiga ima sledeče oddelke: zemljepisni obraz, zgodovina mesta, zgodovina fare in cerkvâ, zgodovina šole, pravljice in pripovedke, glasoviti Kamničani in „Dodatek“ (slovenska prisega iz XVIII. stoletja.

Schreiner Henrik (1850) iz Ljutomera na Štajerskem, ravnatelj na c. kr. moškem učiteljišču v Mariboru, je v Letopisu Matice Slov. 1884 objavil spis „Botaniški listi“, ki jih razjasnjujejo lepe slike; pred vsakim oddelkom je naveden izrek tega ali onega pesnika. Nadaljeval je pisateljevanje v tej stroki v „*Kresu*“ 1886 s sestavkom „Bakterije in njih znamenitost v našem gospodarstvu“. Schreinerjev jako poljudni in zanimljivi zlog ga je usposobil, da je za „Družbo sv. Mohorja“ spisal „Fiziko“ v dveh delih. S profesorjem Koprivnikom, ki služi na istem zavodu, je v mnogih letnikih učiteljskega lista „*Popotnik*“ v Mariboru objavljal sestavke, kako bi se dala načela Friderika Junge-ja o prirodopisnem pouku prilagoditi slovenskim šolam. Sestavke sta izdala 1895. l. v posebni knjigi „Prirodopisni pouk v ljudski šoli“. Po načelih Friderik Junge-jevih spisala H. Schreiner, ravnatelj in J. Koprivnik, profesor c. kr. učiteljišča v Mariboru. Ponatis iz „*Popotnika*“. Cena 1 K. Maribor. 1895. Založila pisatelja. Tisk tiskarne sv. Cirila.

Schreiner je priobčil v nemškem jeziku „Grundzüge der Geologie mit besonderer Berücksichtigung der geologischen Verhältnisse Tirols. (Programm der k. k. Lehrerbildungsanstalt in Bozen 1882. — Izvestje c. kr. učiteljišča v Bolcanu 1882.) Spis je izšel tudi v ponatisu in se rabi na tamošnjem učiteljišču. — Dalje „Der naturgeschichtliche Unterricht in der einclassigen Volksschule.“ (Izvestje c. kr. učiteljišča v Bolcanu 1889.) „Zur Geschichte

der Anstalt.“ (Izvestje c. kr. učiteljišča v Mariboru. 1892.) — Sodeloval je v knjigah, ki jih je izdal Franz Frisch „Biographien österreichischer Schulmänner“ (Anton Slomšek, Leopold Hassner, Ritter v. Artha) ter v časnikih „Oesterreichischer Schulbote“, „Tiroler Schulfreund“ in „Katholische Volksschule“.

Stumpfi Ana (1855) iz Ljubljane, upokojena voditeljica c. kr. državne meščanske dekliške šole v Trstu, je izdala spretno spisano učno knjigo o ženskih ročnih delih, ki je prva te vrste v našem jeziku. „Poduk o ženskih ročnih delih“ za učiteljice, učiteljske pripravnice in gospodinje. Spisala Ana Stumpfi, nadučiteljica na c. kr. dekliški šoli v Trstu. Založila pisateljica. Tisk Avstr. Lloyda. 1877. 8⁰. 104.

Tomšič Ivan (1838—1894) iz Vinice na Dolenjskem, sin pisatelja in učitelja Bernarda Tomšiča, je prišel s pomočjo A. Zamejčevo in Bleiweisovo na ljubljanske šole, služboval je v Tržiču in od 1868 do svoje smrti na c. kr. vadnici v Ljubljani. Dobro in strogo vzgojen od očeta in vspodbujen po prirodni lepoti rojstnega kraja, dobro vešč lepi narodni govorici v Belokranjcih, je Tomšič rano začel pisateljevati; njegove prve spise nahajamo v „*Šolskem Prijatelju*“ (1853). V letniku 1854. št. 31. se prikažejo vsi trije Tomšiči, oče in oba sina, ko pisatelji. V omenjenem časniku in v „*Zgodnji Danici*“ je Ivan zaporedoma objavljal sestavke jako različne vsebine, v „*Novicah*“ od 1868. l. naprej pa spise narodno-gospodarske vsebine.[1]) Poleg te razsežne delavnosti spisal ali sestavil je blizu trideset knjig, nekaj iz kmetijstva, nekaj iz pripovedniške stroke, večinoma pa učne knjige iz raznovrstnih predmetov. Ob vsej tej ogromni delavnosti pa je Tomšič osnoval in vodil časnik „*Vrtec*“ skoz mnogo let. Samo ta izborno urejevani list za mladino bi mu zagotovil neizbrisen spomin v srcih nežne mladine; bilo bi odveč, da bi tukaj o vrlinah tega lista govorili mnogo. „Zlati orehi slovenski mladosti v spomin.“ Spisal Ivan Tomšič, učitelj v Teržiču na Gorenskem. Pervi zvezek (z eno podobo). V Ljubljani. Natisnil in založil J. R. Milic. 1866. 16⁰. 126. — 2. „Poboljšani sosedje ali sadjereja v pogovorih za domače ljudstvo.“ Spisal I. Tomšič, učitelj v Teržiču. Izdala „Družba sv. Mohora“. V Celovcu. 1867. 8⁰. 55. Natisnil J. Blaznik v Ljubljani. — 3. „A B C

[1]) Tudi „*Slov. Glasnik*“, „*Primorski Ilirjan*“ in „*Primorec*“ so prinašali njegove spise.

v podobah in besedi za otroke." Sestavil Ivan Tomšič. Založil J. Giontini. — 4. „Prirodoslovje v podobah." Slovenskej mladini v poduk in zabavo poslovenil Ivan Tomšič, učitelj na c. kr. normalki. V Ljubljani. 1869. 4°. Popis dodanih prirodoslovnih podob iz živalstva, rastlinstva in rudninstva. Str. 1—15. Slike str. 1—14. Založil J. Giontini. Tiskal Milic. — 5. „Navod, kako naj ravnajo posamezni kmetje in cele soseske 'z gozdom." Slovenskim soseskam in kmetom (nemški spisal Mavricij Schleyer, bivši nadlogar), poslovenil Ivan Tomšič. Na svitlo dal deželni odbor kranjski. V Ljubljani. 1869. 8°. 43. Natisnil J. Blaznik. — 6. „Naznanila." Na svetlo dala c. kr. kmetijska družba na Kranjskem. V Ljubljani. 1869. 8°. 120. Zv. I. slovensko nemški. Natisnil Blaznik. 1870. Zv. I. str. 167. Zv. II. str. 45. Dodatek str. 51. 1871. Zv. I. str. 47. Doklada str. 59 itd. Slovenil I. Tomšič. 1870. l. „Besednik" „Srenja pod lipo". „Sedemnajsta nedelja." „Pogovor o kmetijstvu" (str. 4—189). „Ne prevzemi se prezgodaj" (Sultan Oskar II.). „Iz malega naraste veliko". „Kmetija tam veliko izda, kjer delo, pridnost je doma" (127). „Cvetlice" (150). — 7. „Poljedelstvo s posebnim ozirom na domače pridelke." Za prosto domače ljudstvo po najboljših skušnjah izurjenih poljedelcev. Spisal Ivan Tomšič, c. kr. učitelj na vzornej normalki. V ljubljani. 1870. 8°. 107. Izdala in založila „Družba sv. Mohora" v Celovcu. Natisnil J. Blaznik. — 8. „Zemlja slovenska", sestavil — —. Izdal J. Felkl v Pragi. J. Giontini. Ljubljana. Globus. — 9. „Vošilna knjižica ali vošilni listi za novo leto godove in rojstne dneve." Slovenski mladini v porabo spisal Ivan Tomšič, učitelj na c. kr. vadnici. V Ljubljani. 1870. 8°. 46. Založil J. Giontini.

Največja zasluga Tomšičeva pa je, da je 1871. l. ustanovil ilustrovan časopis za našo slovensko mladino pod naslovom „*Vrtec*". Kar je „*Vrtec*" v vabilu obetal, to je čvrsto izpolnjeval od leta do leta zmirom lepše in boljše. Na pomoč so mu prihiteli vrli učitelji, recimo: Feliks Stegnar, Andrej Praprotnik, Jož. Levičnik, a celó Fr. Levstik in drugi. — Kaj in koliko je pisal urednik sam, to se vse povedati ne more. Skladal je pesmice, spisaval povesti, prelagal iz hrvaščine, obdeloval z bratom zlasti prirodopisno-naravoznansko polje, razgovarjal se z dopisniki, jadikoval o stroških, kajti skromno je bilo število naročnikov, še skromnejše število plačnikov! Značil je spise svoje ali s celim imenom

Ivan Tomšič, ali brez njega; časi s prvima črkama I. T., časi le z nekatero, n. pr. T., —č, —m—, —o— itd. „Vse to velikansko delo je nakopičeno v 23 letnikih „*Vrtčevih*", piše „*Tovariš*". 10. „Nazorni nauk za slovensko mladost." Obsega 30 barvanih tabel na debelem papirju s 380 podobami. Po slovenski razjasnil Ivan Tomšič, učitelj na c. kr. vadnici v Ljubljani. 1872. Str. 353. II. natis 1883. — „Nazorni nauk" za slovensko mladino. Druga knjiga. 150 barvanih podob za prvi pouk najvažnejših strupenih in pitomih rastlin. Slovenski priredil — —. Ljubljana. 1890. Založil J. Giontini. – 11. „Krištofa Šmida sto malih pripovedek za mladost." Poslovenil Ivan Tomšič. Z nekaterimi podobami. V Ljubljani. 1872. 8°. 144. Založil J. Giontini. — 12. „Nova avstrijska mera in vaga." Knjižica slovenskim šolam v porabo. Spisal dr. vitez Fr. Močnik. Poslovenil Ivan Tomšič. Na Dunaju. 1873. I. natis. II. natis 1875. 8°. 63. Natisnil K. Gorišek. V c. kr. zalogi šolskih bukev. — 13. „Poročilo o Dunajskej svetovnej razstavi 1873." (Glej „Narodno gospodarstvo".) 1872. l. vršil se je v Ljubljani prvi občni zbor ljudskih učiteljev, pri katerem je imel Ivan Tomšič pomenljiv govor „Kako naj se slovenski učitelj za svoj stan izobražuje". („*Tovariš*" str. 321—344.) — 14. „Stenska tabla novih avstrijskih mer in uteži", vsled uradnih podatkov po izvirnih obrazcih c. kr. pervomerske komisije na Dunaju. Izdelal in izrisal Ernest Matthey-Guenet v Gradcu, poslovenil Ivan Tomšič, na prodaj pri Gerberju v Ljubljani 1874. — 15. „Gledališke igre za slovensko mladino". (Glej „Bibliografijo Dramatike.) — 16. „Bibliografija slovenska." Slovensko knjigarstvo od začetka 1874. l. do 1875. l. (Letopis „Matice Slovenske" — 1876. l.) do 1893. l. 18. „Navod k pervej in drugej računici za slovenske ljudske šole." Drugi po novih učnih črtežih predelani natis. Na Dunaji. 1876. 8°. 112. Natisnil K. Gorišek. V c. kr. založbi šolskih bukev. — 19. „Cesar Franc Jožef I." Na Dunaju. Natisnil in založil K. Rauch. 1879. 16°. Str. 20. Primeren spominek v dan srebrne poroke presvetlega cesarja in cesarice. II. natis 1880. – 20. „Avgusta meseca 18. dan." Na slavo rojstvenemu dnevu Njega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. Na Dunaju. Natisnil in založil K. Rauch. 1880. 16°. 20 str. („*Vrtec*" — str. 136 138.) 21. „Knjižnica slovenskej mladini." Knjiga I. „Dragoljubci." Zbirka poučnih pripovedek slovenskej mladini.

Nabral in spisal Ivan Tomšič. Zvezek I. V Ljubljani. Natisnila Klein in Kovač. — 22. Knjiga II. „Peter rokodelčič.“ Poučna povest odraslej slovenskej mladini. Prosto na slovenski jezik preložil Ivan Tomšič. V Ljubljani. 1880. 8⁰. 96. Založil in izdal pisatelj. Natisnila Klein in Kovač. — 23. „Cesarjevič Rudolf, nastolnik avstrijski.“ Na slavo poroke . . . Na Dunaju. 1881. Natisnil Rauch (str. 72 - 75 v „*Vrtcu*“). — 24. Knjiga III. „Sreča v Nesreči“, ali popisovanje čudne zgodbe dveh dvojčkov. Poučenje starim in mladim, ubožnim in bogatim. Spisal in na svetlobo dal Janez Cigler. Drugi popravljeni natis. V Ljubljani. 1882. 8⁰. 145. Založil in izdal Ivan Tomšič, izdajatelj „Knjižnice slov. mladini“ s predgovorom. — 25. „Habsburški rod.“ Spomenica, da je minulo 600 let, kar je Kranjska in Štirska združena s preslavno Habsburško vladajočo rodovino. Slovenskej mladini sestavil Ivan Tomšič. Na Dunaju. 1883. 16⁰. 31. Natisnil in založil Rauch. — 27. „Knjižnica za mladino.“ Založilo in na svetlo dalo „Slov. učit. društvo“. Uredil Ivan Tomšič. I. zvezek: *a)* „Mladi dnevi.“ (Spis. P. B.) *b)* „Za poklicem.“ (Spis. Nepokar). V Ljubljani. 1887. 8⁰. 72. Natisnil J. Milic. — 29. „Cesar Franc Jožef I.“ 1848—1888. Na spomin štiridesetletnega vladanja Njega Veličanstva. Sestavil Ivan Tomšič. (Z devetimi podobami.) Na Dunaju. 1888. 8⁰. 16. Natisnil in založil K. Rauch. — „Iz pričujočega popisovanja se vidi“ — pisal je pokojni profesor Marn v svojem „Jezičniku“ — „kolike pomembe nam je v slovenskem slovstvu — bil Ivan Tomšič. Spisal in priredil je do trideset knjig in knjižic: 18 let je sestavljal „Bibliografijo Slovensko“ v „Letopisih Matice Slovenske“, 23 let pa je urejeval marljivo „*Vrtec*“, kateri naši slovenski mladini bistri um, vzbuja domišljijo, krepča spomin, blaži srce, vnema k ljubezni do domovine in države, do vere in cerkve katoliške; časopis, kateri šteje 23 njegovih knjig, o katerih se sme naši mladini reči, kar je pisal sv. Jeronim o bukvah sv. Hilarija „Hilarii libros inoffenso decurrat pede“! — Tomšič pa je bil tudi vzor-učitelj — s tem je vse povedano! Med svojimi tovariši je bil vesel, odkritosrčen in zabaven. Priljubil se je vsakomu, kdor je količkaj občeval ž njim. Ta svoj veseli, odkriti značaj je ohranil do zadnjega časa, dokler ni Bog upihnil luči njega življenju ter ga tako vzel žalujoči rodbini in vsemu slovenskemu narodu. (Gangl v „*Tovarišu*“.)

*Trošt Ivo**), znan slovenski pripovednik, je tudi marljiv pedagogiški pisatelj, ki pošilja svoje spise v „*Učiteljskega Tovariša*“ n. pr. „Čisti jezik v šoli“, „Trmoglavost“, „O otroškem strahu“, „Skopulja“, „Mladina in avtoriteta“ i. dr., i. dr.

Trošt Frančišek (1860), nadučitelj na Igu, je marljiv sotrudnik „*Učiteljskega Tovariša*“ in urednik strokovnemu listu ‚*Ognjegasec*“, ki ga izdaja in zalaga „*Zveza gasilnih društev*“ na Kranjskem.

Zupan Tomo (1839) iz Smokuča na Kranjskem izprašan iz slovenščine na Dunaju in iz verozakona v Ljubljani, je služboval za suplenta na gimnaziji v Ljubljani (1863 — 1867), potem prišel v Kranj na tamošnjo gimnazijo in bil definitivno nastavljen 1868. l. 1879. l. je bil premeščen v Ljubljano, kjer je služboval na nižji in višji (1894) gimnaziji. Odlikovan je od sv. očeta Leona XIII z naslovom „Monsignore“. Ljubljenec pokojnega kneza in škofa Pogačarja je delaven na cerkvenem in šolskem polju. V „*Slovenskem Prijatelju*“ (1873 — 1879) se nahajajo nekateri njegovi govori in v „*Zgod. Danici*“ spisi v vezani in nevezani besedi; n. pr. „Zakrament ljubezni“, „Trinajst pesmic“ v „*Zgod Danici*“ 1862. l. V slovenskem izvestju c. kr. realne gimnazije v Kranju 1871. l. so opisane cerkve sv. Klemena in ss. Ingenuina in Albuina. V istem izvestju 1874. l. je mično opisal življenje dveh kranjskih vojakov Luke Knafelna in dr. Frana Zupančiča; poetiško nadahnene so slike iz „Prešernovega življenja“ (Lj. Zv. 1881). Neprecenljive in ne dovolj uvaževane pa so Zupanove zasluge za ves slovenski narod z ozirom na „Družbo sv. Cirila in Metoda“, kateri družbi je on od početka do sedaj istotako požrtvovalen kakor spreten voditelj.

Žirovnik Jožef (1860) iz Kranja, sedaj nadučitelj v Zgornjih Gorjah na Gorenjskem je v „*Učiteljskem Tovarišu*“ priobčeval sestavke razne vsebine in za „*Matico Slovensko*“ opisal Cirkniško jezero.

Žumer Andrej (1847), porojen v Gorjah na Gorenjskem, je dovršil v Ljubljani vso gimnazijo in učiteljišče 1873. l. in je služboval v Ljubljani ter postal okrajni šolski nadzornik za kamniški, pozneje za kranjski in radoljiški šolski okraj. Žumer ima največ zaslug, da so slovenski učitelji dobili abecednik, berilo in slovnico

*) Glej „Zgodovina slovenskega slovstva“, IV. del, str. 139.

in jednaka učila, ker je bil duša pri spisovanju in sestavljanju teh knjig. Sotrudnik „*Ljublj. Zvona*“ je opisal pisatelja Samostala, sotrudnik „*Pedagogiškega letnika*“ je objavil sestavek „V šolski delarni“ (1890). Ko je 1890. l. pokojni Praprotnik odložil uredništvo „*Učiteljskega Tovariša*“, je Žumer štiri leta spretno opravljal ta posel, dokler ga radi obilnih poslov ni (1894) izročil Dimniku; pridobil je listu poleg najboljših pisateljev svojega stanu še profesorje Levca, Orožna, Rutarja in druge. Za svoje zasluge na šolskem polju je Žumer 1896. l. dobil zlati križec s krono in „*Slovensko učiteljsko društvo*“ je svojemu predsedniku priredilo „Žumerjev večer“.

Opisani pisatelji in pedagogi slovenski so se trudili vsestransko z razširjevanjem knjige slovenske povzdigniti slovensko ljudsko šolstvo na isto stopinjo, katero zavzemajo drugi boli naobraženi narodi v Avstriji. — V dosego tega so se pa obračali slovenski učitelji-pisatelji pogosto v „Letnih poročilih“ s primernimi spisi do starišev in šolskih prijateljev: v teh letnih izvestjih razmotrivali so in govorili o šolskih zadevah, o vzgoji, o kmetijstvu itd. M. Močnik n. pr. je priobčil v letnem poročilu šentjakobske šole v Ljubljani 1868. l. spis „O zanemarjenih otrocih“; Janez Rozman „O napačni odgoji otrok.“ (Letno poročilo iste šole 1869. l.); „O šoli, stariših in učiteljih.“ Luka Knific. (Letno poročilo glavne šole tržiške 1868. l.); Valentin Žvagen „Beseda starišem in otrokom.“ (Letno poročilo starotrške šole 1881. l.); J. Ravnikar „Starišem v premislek.“ (Letno poročilo krške ljudske šole 1882. l.): „Pustite otročiče k meni.“ (Letno poročilo šentvidske šole nad Ljubljano 1887. l.); Fr. Svetina „Starišem v poduk.“ (Letno poročilo črnomaljsko 1875. l); Jakob Inglič „Prijazna beseda starišem idrijskih otrok.“ (Letno poročilo c. kr. rudarske šole v Idriji 1875. l.). Jan. Pintbach je vzel vzgojitelje same za predmet v spisu „Misli o učenikih.“ (Letno poročilo črnomaljske šole 1870. l. 8⁰. 18.) — Pristavimo še „Misli starega Mengšana.“ (Letno poročilo mengiško 1889. l.) Dr. Romih „Temeljni nauk o knjigovodstvu.“ (Letno poročilo krške meščanske šole 1887. l.); I. Kryl „Zemljepisna črtica ljutomerskega okrajnega glavarstva“. Blaže Pernišek „Ljutomerskim kmetom.“ (Letno poročilo narodne šole v Ljutomeru 1873. l.); Pernišek „O kletarstvu“; „Ljutomerskim kmètom.“ (Letno poročilo 1875. l). Pintbach „Kdo je srečen.“ (Letno poročilo črnomaljsko 1869. l.). M. Poč „Dva govora zastran šol.“ (Letno poročilo črnomaljsko 1868. l.). Fr. Šetina „Nekaj v poduk in kratek čas.“ (Letno poročilo črnomaljsko 1884. l.). Zgodovinske črtice o dotičnih šolah nahajamo v Letnih poročilih n. pr. Iv. Lapajne poroča 1875. in 1876. l. o ljudski šoli v Ljutomeru: on slika kranjsko ljudsko šolstvo sploh v posebnem spisu 1871. l. Ljubljana. 8⁰. 71. Lapajne „Opis krškega okrajnega glavarstva.“ (Letno poročilo krške meščanske šole 1884. l.); ta opis popolnjuje J. Ravnikar v letnem poročilu krške ljudske šole 1884. l. Prof Seidl

Ferdinand podaje črtice „O podnebju v Krškem in meteorogiško opazovanja v Krškem." (Letno poročilo nemške deške meščanske šole v Krškem 1886. l.); Janez Thuma „Zemljepisni in zgodovinski opis Postojne." (Letno poročilo postojniško 1886. l.); Koblar Anton „Zgodovinske črtice o mengiški šoli." (Letno poročilo mengiško 1868. l.); O. Stanko Prus „Slovenska župnija sv Petra in Pavla v Ptuju", ter Anton Porekar „Opis Ptuja." (Letno poročilo ptujsko 1886.). „Ustanovno pismo trnovske šole." (Letno poročilo trnovsko 1888. l.), Koblar Anton „Na razvalinah mengeškega gradu." (Letno poročilo v Mengšu 1888. l.) i. t. d. — Letna poročila ljudskih šol pa se uporabljajo tudi za splošni pouk, n. pr. Letno poročilo trirazredne ljudske šole v Cerknici 1879. l. 8°. 10. ima sestavek „O napravi srenjskih drevesnic", „Kratek pregled štajerske in kranjske zgodovine." (Letno poročilo v Ljutomeru.). „Šola idrijska", spisal I. Juvan. (Letno poročilo idrijsko 1872. l.) „Učiteljska knjižnica kranjskega okraja", Fr. Špendal. (Letno poročilo Kranjsko 1873. l.). „Naš šolski vrt" (z načrtom). (Letno poročilo meščanske šole na Krškem 1887. l.) „Najvažnejša postavna določila o šolskem obiskovanji.", (Letno poročilo krške ljudske šole 1887. l). „Domača izreja in njeni nasledki za prihodnjost." (Letno poročilo II. mestne šole v Ljubljani 1872. l, spisal pokojni Belar). „Dobre šole in slovenski stariši." (Letno poročilo škofjeloško 1872. l). Pušenjak F. „Pridelovanje sočivja"; Freuensfeld Jožef „Narodne pravljice iz ljutomerskega okraja"; Schneider Fr. „O selitvi ptic", (vsi ti spisi v letnem poročilu ljutomerske šole 1889. l.). Kramar Fr. „Nekoliko črtic iz zgodovine škofjeloške deške šole." (Letno poročilo škofjeloško 1889. l.). „Sv Notburga v Grobljah." (Letno poročilo mengiško 1889. l.) i. t. d.

Učitelji glasbeniki.

Med učitelji imamo mnogo olikanih mož, ki so svoje moči posvetili stroki, katero so v poprejšnjih časih morali bolje gojiti vsled službenih razmer nego sedaj v celoti. Pa tudi drugi vzrok, Slovencem prirojeno veselje do petja, jim je pokazal pot do glasbe. Ker je uže Rakuš v svoji knjigi „Slovensko petje v minolih stoletjih" omenil in opisal delovanje najodličnejših skladateljev, se tukaj pobliže ne pečamo ž njimi, nego jih omenjamo samo, ker so učiteljskega stanu in ker so objavili dela, ki vzgajajo naš narod.

Adamič Frančišek (1830—1874) iz Žabjaka v Ljubljani je služboval v Škofji Loki, v Šmartnem pri Litiji in je zlagal maše, božične, postne in velikonočne pesni. Tantum ergo, ofertorije in druge posvetne pesmi; pisal je pa tudi v *„Učit. Tovariša"*.

Belar Leopold (1828—1899) iz Idrije, pridobil si je za cecilijansko petje velikih zaslug in dobil raznovrstna odlikovanja.

Foerster Anton (1837) iz Osenic na Češkem, od 1867. l. v Ljubljani, delaven kot pevovodja „*Čitalnice*“ in kapelnik „*Dramatičnega društva*“, je izdal raznovrstna dela v muzikalni stroki; on je slovensko pesen spravil v salon in na koncertni oder.

Fajgelj Danilo (1840) iz Idrije, učenec imenitnega orglavca Krašnarja, je služboval na Bočki na Dolenjskem, na Trati na Gorenjskem, v Tolminu na Goriškem; sedaj je nadučitelj dvorazrednice v Serpenici. Strokovnjaki trdé, da je popolnoma izurjen v vseh glasbenih strokah: učiteljska izložba v Gorici 1884. l. mu je naklonila diplomo; ministerstvo za uk in bogočastje pa denarno nagrado. Fajgelj v slovenskih listih strokovnjaški ocenjuje cerkvene in posvetne skladbe slovenskih mojstrov.

Leban Avgust (1847 — 1879) iz Kanala je bil na goriški gimnaziji vsa leta „drugi med odličnjaki“. Ker se vsled neugodnih gmotnih razmer ni mogel posvetiti priljubljenemu jezikoslovju, se je posvetil učiteljstvu in je v jednem letu dovršil učiteljišče v Gorici ter je služboval v Sovodnjah pri Gorici, v Ajdovščini in v Gorici. Gimnazijec-dijak je bil v goriškem malem semenišču pevovodja ter skladal napeve pesmicam, n. pr. „Cerkvica“ pa še v italijanskem zlogu, v slovanskem duhu pa uže „Dijaška“, „Navdušenje“, „Molitev“ in druge. Prof. Kuhač piše: Šteta, da ni imao Avgust Leban učitelja ili bar prijatelja od struke, koji bi mu bio savjetovao, kako da ono i ono vrši in utanači“. „Venec apostolskih narodnih pesnij“ je slavni kritik na muzikalnem polju označil z besedami „Gorko čuvstvo in lep melodičen talent“. Zlagal je napeve tudi cerkvenim pesnim.

Vavken Andrej (1838—1898) iz Planine pri Rakeku, mnogo let učitelj v Cerkljah, je objavljal v „*Učiteljskem Tovarišu*“ ocene cerkvenih in posvetnih skladeb, izdal sam jako čislane „Napeve cerkvenih pesem“, bil je slaven orgljar; v imenovanem kraju je bil nad trideset let župan, s kratkimi presledki načelnik krajnega šolskega sveta, cerkveni ključar, c. kr. poštar, trgovec, gostilničar in lastnik velikega posestva.

Volarič Andrej (1863 — 1895) iz Kobarida, šolski voditelj v Devinu pri Trstu, plodovit slovenski skladatelj, je uže v 15. letu poskušal v glaske devati lepe kobaridske narodne pesni. Kjerkoli je služil, ustanavljal je pevske zbore in prirejal veselice. Šolski nadzornik vitez Klodič mu je dobil učiteljev, da bi napravil izpit na konservatoriju, a v istem letu je umrl. Izdal je „Venec“ i. dr.

Žirovnik Janko (1858) iz Kranja, kjer je pohajal nižjo gimnazijo, je učiteljeval v Škofji Loki, Ljutomeru, v Starem trgu pri Ložu, v Begunjah, Gorjah in je sedaj nadučitelj v Šent Vidu nad Ljubljano. Uže v mladih letih je imel mnogo veselja do glasbe, v kateri ga je v Ljubljani poučeval Anton Nedved: ta je nagovarjal svoje učence, naj nabirajo narodne pesni. Mnogo od Žirovnika nabranih narodnih pesnij je izdala „*Glasbena Matica*“, nekaj pa češki učitelj Kuba. Žirovnik je tudi umen kmetovalec, zlasti sadjerejec, in je o tem predmetu pisal v „*Učit. Tov.*“, „*Kmetovalca*“ in „*Vrtnarja*“. — Opisal je tudi slovenskega pisatelja Blaža Potočnika.

IX.

Časniki in časnikarstvo*).

Uvod.

O stoletnici Vodnikovih „Lublanskih Noviz“ je čislani slovenski pisatelj Ivan Vrhovnik spisal in izdal v prid „Družbi sv. Cirila in Metodija“ 1887, 8°, jako skrbno spisano knjižico, katera nam podaje jasen pregled, kako se je razvijalo naše časnikarstvo v teku sto let Časnikarstvo je najimenitnejši pojav duševne delavnosti kakega naroda, posebno v takih razmerah, kjer se mora narod bojevati za najbolj jasne pravice človeške in državljanske; zato se časnikarstvo, ki izraža javno mnenje, imenuje tudi najnovejša velesila. Zato so se slovenski rodoljubi trudili od nekdaj posluževati se tega sredstva. O Vodnikovih in Bleiweisovih „Novicah“ se tukaj ne bode razpravljalo pobliže, ker je ta stvar obdelana v II. in III. zvezku te knjige. pač pa radi popolnega pregleda omenjamo ona glasila, v katerih je slovenska beseda,

*) Josip Marn, „O časnikarstvu, vzlasti liberalnem.“ V katol. pol. besednici 8 svečana govoril — — Ljubljana 1874. 8°. 15. — ⁂ „Stat nominis umbra.“ Časnikarstvo in naši časniki. (Ponatis iz Slov. Nar.) Založil Ivan Železnikar. Ljubljana. 1884. 16°. 294.

Ivan Vrhovnik navaja o. c. p. 26—32 nekatere tiskovine iz mednoviške dobe, namreč slovensko vojno proklamacijo Bernadotta in Frianta, „Pesem o godu rojstva našiga svitliga Cesarja Franca I. ino Karoline naše svitle Cesarice (Illyr. Blatt 29), „Pesem svitlemu Cesarju Francu I.“, „Francu I. našemu svitlemu Cesarju id.“, „Carniolia per mertvini Franca I. id.“, „Lik Noviga Mesta O Voskrsji Zbora svoje fare“. Gospod pisatelj omenja tam tudi uradne listine; nekoliko te tvarine, do zdaj še nepoznane in nahajajoče se v knjižnici čast. g. Slekovca, župnika pod Ptujem, objavlja pisatelj te knjige na drugem mestu.

dasi v skromni meri, prišla v javnost v časih, ko Slovenci niso imeli svojega glasila. V Ljubljani so najpoprej izhajali nemški časniki, po katerih je izpod „nemškega pepela švignila kaka slovenska iskra“, tako je „Wöchentliches Kundschaftsblatt des Herzogthums Krain auf das 1775. J naznanil Gorjupov molitvenik „Evangelski navki“, Kleinmayrjeva „Laibacher Zeitung“ 1778. l. „Najboljše molitve Pija VI.“, Brunnove Bukvice od „Žvinskih bolezni“, „Märkische Laibacher Zeitung“ 1789 je objavila kitico slovenske pesmice, uradni francoski list „Télégraphe officiel“ je 1811 objavil Vodnikovo „Ilirijo oživljeno“, „Laibacher Wochenblatt“ je objavil dve slovenski pesmici. Temu listu je 1818 sledil važen „Illyrisches Blatt“, ki je prinesel prvo Prešernovo pesen „Dekelcam“ 1827. l. in našemu pesniku poleg „Novic“ ostal glasnik njegove muze. Priloga tega lista je bila bojišče za glasovito abecedno vojsko. Malavašič in Žemlja sta tudi sodelovala v tem listu. Omenjenemu časniku je 1840. l. postal družnik „*Carniolia*“, „Zeitschrift für Kunst, Wissenschaft und geselliges Leben“. Na Koroškem je jela izhajati 1811. l. „*Carinthia*“, v kateri je Urban Jarnik objavil pesen „Na Slovence“: v tem listu so sodelovali dr. Jernej Levičnik, dr. Jakob Zupan, Janez Cigler, Slomšek deloma tudi v nemškem jeziku. Poleg tega časnika je od 1818 hodila na svetlo „Kärntnerische Zeitschrift“, ki je sprejemala tudi doneske h kulturi slovenskega jezika. Brez jednakega glasila tudi na Štajarskem niso ostali, kajti 1838. in 1839. l. je „Der Aufmerksame“ objavil nekaj „ilirskih“ pesnij Davorina Trstenjaka. 1826. l. so nameravali ustanoviti časnik „Slavija“, dotično prošnjo je Janezu Ciglerju, pl. Andrijoliju in Ignaciju Holzapfelnu vlada odbila; v Gradcu so Miklošič, Trstenjak in Stanko Vraz snovali „Metuljčka“, leposloven list, ki bi se naj izdajal v štajerski slovenščini, 1838. l. je Kordesch, urednik nemške „Carniolije“, snoval političi časnik „Kranjske novice“ z leposlovno prilogo „Sora“ (Letop. Mat. Slov. 1879, 163). 1841. l. se je ljubljanski tiskar Jožef Blasnik z nekaterimi tovariši obrnil do vlade s prošnjo, da bi smel izdajati slovenski list, pa tudi ti napori so bili zastonj, dokler ni višji vojvoda Ivan za kmetijsko družbo na Kranjskem izposloval dovoljenja, da je smela 1843. l. izdajati „Novice“.

I.
Političi časniki.

„*Kmetijske in rokodelske novize*“ so začele izhajati dné 5. malega srpana 1843. l. Izprva so se izdajale vsako sredo na polovici pole 4⁰, od 1852. do 1858. l. po dvakrat na teden, od 1858 l. naprej po jedenkrat. Naslov se jim je včasih malo izpremenil: Novice kmetijskih, rokodelskih in narodskih reči (1849). Novice gospodarske, obertnijske in narodske (1856). Novice gospodarske, obertniške in narodne (1868). Urejevali so jih dr. Bleiweis, Janez Murnik, Jožef Gole, zopet Janez Murnik, Alojzij Majer, Gustav Pirc, Avgust Pucihar. Prinašale so naročnikom marsikatero književno prilogo. (J. Vrhovnik, O stoletnici id. str. 46). — „*Slovenske Novine*“ v Celju (1 krat na teden); 1. številka je izšla dné 1. dné mal. srpana 1848., nehale so koncem 1849. l. — „*Slovenija*“ v Ljubljani je izhajala od 4 dné mal. srpana 1848 do 29. sušca 1850. leta vsak torek in petek. Urejeval jo je Matevž Cigale, zalagal pa

Jožef Blasnik. Sodelovali so Hicinger, Jenko, Jeriša. Konšek, J. Obalo. Pogorski, Ranjki (Urban Jarnik, Rudoslav), Ant. Šeinig, Šemerl, J. Trdina id. — „*Celjske Slovenske Novine*“ od 1849. do 1851 l., urednik Valentin Konšek, založnik J. K. Jeretin; izhajale so vsako soboto Prva številka tega časnika je izšla dné 1. mal. srpana 1848; od 14. številke so se imenovale „*Celske Novine*“, od 27. št. pa „Slovenske Novice“ Sodelovali so dr. Štefan Kočevar, dr. Šubic, Skrebé, Muršec, pod izmišljenimi imeni pa tudi drugi*). — „*Jadranski Slavjan*“, podučiven list v raznih ljudstvu koristnih rečeh. Na svitlo dan od Slavjanskiga društva v Trstu Izšlo je samo šest številk; izdajal ga je S. Rudmaš, tiskal pa Avstrijski Lloyd. 4⁰. (Ta hrvatsko-slovenski mesečnik je jel izhajati meseca sušca 1850 v zvezkih po tri pole. Sodelovali so: Fr. Babič, S. Rudmaš, Mihael Vernè, L. Toman, M. Stojanović in dr. — „*Ljubljanski Časnik*“, prvi slovenski uradni list od dné 2. malega travna 1850. do konca 1852. l Vsak teden dvakrat (v torek in petek). Imel je tri oddelke: 1. Uradna naznanila, 2. „Vodiven sostavek“, 3 del je bil „Lepoznanski list“ (na štirih str.). Sodelovali so: Planjavski, Mat. Ravnikar (Poženčan), Ivan Vinković, P. S., S. K. „Lepoznanski list“ je prinesel med drugim „Kuliferda“ češke veseloigre prevod (1 dejanje), „Licoviga strelca“ po Illyr Bl., „Narodska epopeja Serbov“, „Ženitva Rusov“; „Književnostni dogovor za jugoslovansko pismenost“, „Marko Kraljevič“ po serbskih narodnih pesnih, „Veronika Deseniška“, „Zmaj Despota“, „Vuk Brankovič“ id. Izprva ga je urejeval Blaž Potočnik, potem Dragotin Melcer, zalagal Jožef Blaznik. — „*Naprej*“ je izhajal vsak torek in petek od 2. prosinca do 29. kimavca 1863. l. vsega vkupej 78 številk. Urednik mu je bil Miroslav Vilhar, prvi pomočnik ali duša lista pa Fr. Levstik; bil je najboljši slovenski političen list. — „*Slovenec*“ v Celovcu od 1865—1867. l. je izhajal po dvakrat na teden; urejeval ga je Andr. Einspieler, izdajal pa J. E. Božič. Pod črto je sodeloval med drugimi tudi Bož. Raič. — „*Ilirski Primorjan*“, podučiven, omikaven, in kratkočasen list za slovensko ljudstvo, v Trstu 1866. Izhajal je v 4⁰ obliki dvakrat na mesec: izdajal ga je Ivan Piano pri sv. Ivanu na Verdeli blizu Trsta; glavni sotrudnik mu je bil Fr. Cegnar. Imel je dva predela: *a)* Avstrija — tržaško-mestne in okolične zadeve; *b)* Zmes. List se je prekrstil v „*Primorca*“, političen, podučen in kratkočasen list. Izhajal je v Trstu od 1867. do konca malega srpana 1869. l. dvakrat na mesec, 1868. l. pa štirikrat. Urejeval ga je Vekoslav Raič, lastnik mu je bil Ivan Piano. — „*Tršaški Ljudomil*“, političen, učiven in kratkočasen. Urejeval ga je J. Godina. c. kr. komisar v Trstu, in izdajal po dvakrat na mesec 1866. — „*Jadranska Zarja.*“ Političen, podučiven in kratkočasen list, je izhajal od meseca kimovca 1869. l. do malega srpana 1870. l. v Trstu po dvakrat na mesec. Lastnik mu je bil P. M. Martelanc 4⁰. — „*Domovina.*“ List posebno za primorske-deželne, pa tudi sploh slovenske dežele. Lastnik, izdajatelj in odgovorni urednik A. Marušič. Izhajala je vsako soboto. — „*Slovenski Gospodar*“ od 1867 do danes. Podučen list za slovensko ljudstvo. Do srede 1871. l. ga je zalagal in urejeval

*) „Slovenske Novice“, „Celjske Slovenske Novice“ in „Celske Novine“ so vse tri isti časopis, ki je menjal svoj naslov. (Glej: Pripomnje v Vrhnikovi knjigi.)

dr. Matija Prelog; potem ga je prevzelo v zalogo „Katoliško tiskovno društvo“ v Mariboru; urejevali so ga dr. Jož. Ulaga, dr. Lavoslav Gregorec, dr. Ivan Mlakar. Od 1879. do 1893. l. sta mu bili dokladi: „Gospodarstvena priloga štajerske kmetijske družbe“ in „Cerkvena priloga katoliškega tiskovnega društva.“ — „*Slovenski Narod*“ je začel v Mariboru izhajati dné 2. malega travna 1868 in se je dné 6. vinotoka 1872 preselil v Ljubljano. Najpoprej je izhajal po trikrat na teden, 1873. l. je postal dnevnik; lastnik je bil najpoprej dr. Josip Vošnjak, potem Rapoc in drugovi, od 1872 Narodna tiskarna. Uredovali so ga Anton Tomšič, Josip Jurčič, Ivan Železnikar, dr. Ivan Tavčar, dr. Danilo Majaron, Josip Nolli. Fol. Nekateri sotrudniki so opisani zadej. — „*Slovanska Lipa*“ na Dunaju (1870 – 1871), je na Dunaju dvakrat na mesec izhajala v federalističnem smislu. — „*Slobodni Slovenec*“ je začel izhajati jedenkrat na teden meseca kimovca 1870. l. za prilogo k „Tagesbote für Untersteiermark“ v Mariboru, pa je kmalu prenehal; izdajal in urejeval ga je Ed. Janežič, tiskar v Mariboru. — Njegov naslednik je bil 1894—5 „*Štajerski kmet*“, „svetovalec kmetom v političnih in gospodarskih zadevah“; izdajal ga je v Mariboru dvakrat na mesec E. Hinterholzer, tiskal pa M. Kralik. — „*Slovenski Tednik*“, politični in gospodarski list za kmetsko ljudstvo. Od 4. mal. srpana 1873. do konca 1875. l. 4°. Urednik: Josip Jurčič, dr. Josip Vošnjak. – „*Soča*“, „organ slovenskega političnega goriškega društva za brambo narodnih pravic“, je od 1871. l. počemši izhajala vsako drugo in četrto soboto, od 1881 je postala tednik; izdajatelj in urednik je bil iz početka Viktor Dolenc, potem Fr. Podgornik, dr. Gregorčič, Al. Valentinič, M. Koršič in od 1882. l. Andr. Gabršček. Sodelovali so med drugimi Andrejčkov Jože, Fr. Erjavec, Simon Gregorčič, Lamurskij, dr. Ferd Rojic. — „*Glas*“ je izhajal v Gorici od 18. rož. 1872 do konca 1875 vsak petek v Gorici. Izdajatelja sta bila najpoprej podpisana Ant. Val. Toman in Matija Kravanja, potem Anton Lahner in Karol Kociančič. Tiskal ga je Seitz; od 6. prosinca 1873 je izhajal v obliki folijanta. Med sotrudniki je bil tudi Sim. Gregorčič (Za novo leto podlistek, elegičen pogled v prihodnost 1875 št. 1—3). — „*Slovenec.*“ „Političen list za slovenski narod“, je začel izhajati v Ljubljani dné 14. vinotoka 1873 l., do 11. dné malega srpana 1883. l. je izhajal po trikrat na teden. Prvo leto urednik Karol Klun, drugo leto izdajatelj in urednik Fr. Pevec, tretje leto 1875. Jakob Alešovec, 1876—7 Ferdinand Pevec, od 1879 - 1881. l. Filip Haderlap, 1882 - 1887. l. Josip Jerič, do 1892. l. dr. Ignacij Žitnik, od 1893 dr. Ivan Janežič, nazadnje Andrej Kalan. Dnevnik je postal 1883. l. — „*Edinost.*“ Glasilo slovenskega političnega društva „Edinost“ za Trst in okolico ter Primorsko, je izhajala prvih pet let po dvakrat na mesec, 1881—2 po jedenkrat na teden, 1883. l. po dvakrat, kasneje po trikrat na teden in se je 1895. l. izpremenila v dnevnik. Uredniki so bili Iv. Dolinar, Viktor Dolenc, L. Žvab, Maks Cotič. Mnogo let je vplivno sodeloval Fr. Cegnar. List se odločno in spretno poteguje za pravice slovenskega naroda na Primorskem. 1893. leta se je naznanila večerna izdaja vsake sobote „Novičar“. — „*Prijatel.*“ Znánoszt razserjüvajocze mêszeczne novine, 1876 — 1879 izdajal ga je v ogerski slovenščini Augustich Imre v Buda-Pešti. Najpoprej ga je pisal v mažarskem, potem v slovenskem pravo-

pisu, ker je izprevidel, da se morajo ogerski Slovenci združiti z ostalimi Slovenci in je zato tudi naslov izpremenil v „Znanost razšerjüvajoče slovenske novine“. Imre ni bil tak mažaron, za kakršnega je bil razglašen; prinašal je lepe slike slovanskih odličnjakov, n. pr. Nikole, črnogorskega vladarja, Ljubića, črnogorskega arhimandrita. Prevajal je odlomke iz tržaške Edinosti. (A. Trstenjak, Slov. 1885.) — „*Takács R. István*“. Mažar je 1885. l. urejeval časnik: „Muraszombat és vidéke“ (Murska Sobota in njena okolica); v Murski Soboti; izdajal ga je žid Grünbaum ter skušal po njem razširjati idejo mažarske države. (A. Trstenjak, Slov. 1885.) — „*Mir.*“ Političen list za koroške Slovence, izhaja od 1882. l. in sicer od prvih deset let po dvakrat, od 1892. l. pa po trikrat na mesec. Ustanovil ga je Andrej Einspieler, po njegovi smrti je postal lastnik Gregor Einspieler; urejeval ga je več let Filip Haderlap, ki je z upokojenim davčnim uradnikom Ferd. Suhadobnikom 1882—4 izdajal „*Ljudski Glas*“. — Tu pristavimo časnike za delavski stan: v Trstu je Avgust Bremic 1884. l dvakrat na mesec izdajal list „*Slovenski Delavec*“; potem je istotam od dné 2. vinotoka 1890. l. izhajal „*Delavski list*“, časopis za interese slovenskega delavskega ljudstva; 1893. l. je Josip Šimnovec jel izdajati glasilo „*Delavec*“, list za interese delavskega ljudstva po jedenkrat na mesec v Ljubljani, nato v Zagrebu, zdaj izhaja list trikrat na mesec na Dunaju. Fol. — Dr. Ivan Krek od 1895. l. izdaja „*Glasnik*“, glasilo krščanskih delavcev, trikrat na mesec; v Ameriki so 1893. l. J. Logar, A. Rems in Fr. Sakser v Novem Jorku začeli izdajati „*Glas Naroda*“ v obliki vel. fol. — Ob tej priliki bodi omenjen „*Amerikanski Slovenec*“, ki je začel izhajati 1891. l. Urejuje ga Jos. F. Buh v Toweru, Minn. U. S. (United States.) — Na Slovenskem se po Ljubljani Gorica odlikuje po živahni delavnosti na časnikarskem polju, kajti 1889 l. je odločno narodni stranki na Goriškem Sočin urednik Andr. Gabršček ustanovil „*Novo Sočo*“ in ji izprva kot prilogo dodal „*Primorca*“, ki je pa od 1894. l. samostalen list; poleg nje je Anton marki Obizzi 1893—5 izdajal „*Slogo*“. — Dolenjska od 1848. do 1885. l. ni imela svojega glasila, dokler ni J. Krajec omenjenega leta z nekaterimi rodoljubi v Novem mestu ustanovil „Dolenjskih Novic“; med uredniki imenujmo Josipa Benkoviča. Poleg „Slov. Gospodarja“ izhaja v Celju od 1891 „*Domovina*“, Drag. Hribar, od 1892 se tiska trikrat na mesec. — Obe narodni stranki v Ljubljani sta si za priprosto občinstvo osnovali svoji glasili v poljudni besedi, napredni stranki služi „*Rodoljub*“, od 1891. l. izhajajoč dvakrat na mesec, in „*Domoljub*“ od 1889, ki ga izdaje Andrej Kalan v 4" tudi dvakrat na mesec. „*Ljubljanski List*“ je bil od 28. svečana 1884 do konca 1885. l. večerna priloga deželnemu uradnemu časniku; urejevala sta ga Šuklje in J. Naglič; dr. K. Slanca glasilo so bili „*Resni glasovi*“ 1885. l.; vodil jih je v Ljubljani Vekoslav Jenič — Po svojih duhovitih sestavkih, ki se ozirajo na vse Slovane in trezno ter resno opisujejo njih položaj, ter jim dajejo koristne nauke, se odlikuje „*Slovanski Svět*“; izhajal je od 1888—94, 24 krat, 1895. l. 50 krat na leto. Ves čas ga vodi globoki mislec slovanski, Fran Podgornik, a ga je ustavil koncem 1899. l.

II.

Leposlovni listi.

a) *Listi za mladino.*

„*Vedež*“, časopis za šolsko mladež, je začel izhajati sredi 1848. l. v Ljubljani vsak četrtek, 1851. l. pa vsakih 14 dni. Urejeval ga je Ivan Navratil, zalagala pa Rozalija Eger. Nehal je 1851. l Sodelovali so: Detomil (Jeriša), A Kosmov, Kožuh, Močnik, J. O. Lepstanski, Obalo, Praprotnik, A Stranjšak, Šemerl, Tone Tavčar, Umek, Urbas (Želja Slovenca v tujini); J. Žitnik in drugi. —

„*Vrtec.*“ Časopis s podobami za slovensko mladost. Ustanovil ga je Ivan Tomšič 1871. l. in ga izborno vodil do 1894 l. Sedaj ga urejuje Anton Kržič. „Vrtec“ izhaja po jedenkrat na mesec v 8° in ima mnogo izvrstnih sodelovalcev. — „*Angeljček*“, priloga „Vrtcu“ od 1895. l. dalje za najnežnejšo mladino, mala 8°. — „*Knjižico za mladino*“ je ustanovila „Zveza slov. učiteljskih društev“, izdajal in urejeval jo je Andrej Gabršček v Gorici; vseh snopičev je bilo šestindvajset. — „*Veselo poročilo otrokom*“ je pisano v protestantskem zmislu. Prvo stran zavzema slika, na prodaj je v „Zalogi spisov kristijanskih“ na Dunaju I. Elisabethstrasse 6. Tiska ga v Londonu tiskarna „Childern Speciàl Service Mission.“ 13, Warwick Lane, Paternoster Row. Letnice ni. „Slov. List“ pripoveduje, da so ga po ljubljanski okolici protestantje brezplačno razdajali med ljudstvo. — „*Pomladni Glasi*“, posvečeni slovenski mladini, so začeli izhajati 1893. Uredniki in sotrudniki so: Franc Finžgar, Alojzij Stroj, Ivan Štrukelj, Matija Prelesnik. V knjižicah vrsté se v lepem razporedu pesmice, povesti, potopisi in male gledališčne igre.

b) *Pravi leposlovni listi.*

„*Slov. Čbela*“ Berilo za obudo in omiko slovenskega duha. Odgovorni urednik J Drobnič. Natiskar in založnik J K. Jeretin. U Celju 1850. l. Izhajala je vsak četrtek. Sodelovali so: M. Stojan, J. Šubic, Št. Goličnik, J. Ulaga, A. Stranjšak, Jakob Rešetar, D. Rešanski, nekateri dijaki id. V naznanilu pravi „Čbela“, da bo v svoje predele nabirala „čedne pesme. kratke in podučivne pravlice in pripovesti, popise posebno pomnenja vrednih prigodb in oseb iz slovenske dogodivščine, slovstvena razjasnenja in kar slovensko jezikoslovje sploh zadeva, šolske reči za vse, kar požlahnenje človeškega duha podpira.“ Preselila se je v Celovec in izhajala z naslovom:

„*Slovenska Bčela.*“ Poučen in kratkočasen list. Na svetlo izdajana s pomočjo več rodoljubov. V Celovcu 1850 - 1853. Natisnil Ferd. pl. Kleinmayr. Izprva je izhajala jedenkrat, 1851. l. dvakrat, 1852. l. štirikrat na mesec. Med drugimi so sodelovali: Oliban, Prifarski, Einspieler, Podgorski, Josipina Turnogradska, Planjavski Ivankni, Viktor Lipež, šestošolec v Celju, S. Rudmaš, K—i, I. Štefan, šestošolec v Celovcu, Balant Janežič, petošolec v Celovcu, F. Orehovski, I. Majciger, sedmošolec v Celovcu, Jurij Kobé, Fresl, J. Radonievič (Švegel), Radoslav Razlag id. Urednik je bil Anton Janežič; preminila je dné 7. malega srpana 1853.

„*Glasnik*“ za literaturo in umetnost. Odgovorni urednik in izdajatelj Anton Janežič 1858—1868. Od početka je izhajal jedenkrat na mesec, drugega

pol leta se je imenoval „*Glasnik slovenski*“, lepoznansko poučen list, in je izhajal dvakrat na mesec, istotako še v prvi polovici 1859. l., v drugi polovici 1859 in prvi polovici 1860. l. zopet jedenkrat na mesec, meseca prosinca in svečana 1861. po trikrat, od sušca po dvakrat, od 1862. l. do 1867. l. po jedenkrat na mesec. O njegovi važnosti za slovensko slovstvo glej III. zvezek.

„*Glasnik.*“ List za zabavo, književnost in pouk. Urednik Jožef Jurčič. Maribor 1869. Jeden list na 32 str.

„*Zora*“, časopis za zabavo, znanost in umetnost 1872. l. v Mariboru. Lastnik in urednik prvo leto Davorin Trstenjak; potem Janko Pajk do sušca 1877. l., ko je ponehala. Izhajala je po dvakrat na mesec, prvi in četrti tečaj v 4°, drugi v 8°.

„*Zvon*“, lepoznanski list. Urejeval in založil J. Stritar 1870. Na Dunaju. V tiskarnici oo. Mehitaristov. 8°. 388 V I. letniku so sodelovali v pesništvu Fr. Levec, M. Valjavec, Levstik, S. Gregorčič, Lujza Pesjakova, Ivan Resman; v pripovedništvu Fr. Levstik, J. Jurčič; v zgodovinski stroki Fr. Šuklje; v naravoslovski in pripovedni J. Ogrinec; Fr. Celestin je pisal pisma iz Rusije; največ pa je pisal Stritar sam. Uže po prvem letu je prenehal, zopet pa je začel izhajati 1876. l. ter nehal konci 1880. l.

„*Ljubljanski Zvon.*“ 1881. Vse letnike od 1881. do konca 1890. l. je dejanski urejeval Fr. Levec, dasi so bili na listu navedeni razni uredniki, tako prvo leto dr. Ivan Tavčar, pozneje Levec in od XI. tečaja dalje zopet Tavčar, potem Funtek, Bežek in dr. Tekavčič. Iz početka so mu bili lastniki J. Jurčič, J. Kersnik, Fr. Levec in dr. Tavčar, potem se jim je pridružil Josip Stritar; sedaj je lastnica tega lista Narodna Tiskarna. List zbira okolo sebe jako nadarjene pisatelje in ima svobodomiselno smer.

„*Kres.*“ Leposloven in znanstven list. Sodelovanjem prof. dr. Gregorja Kreka in župnika Dav. Trstenjaka, urejuje dr. Jakob Sket, c. kr. gimn. profesor v Celovcu. V Celovcu. Tiska in založuje tiskarnica družbe sv. Mohorja 1881—1886. Prvih šest let je izhajal v mesečnih snopičih po dve pôli, zadnje leto pa kot četrtletnik. Sodelovali so večinoma slovenski pisatelji, porojeni na Štajerskem, osobni znanci in prijatelji Trstenjakovi; znanosti se je odmeril večji prostor nego v „*Ljubljanskem Zvonu*“; za tak list so pa bile naše slovenske razmere premajhne.

„*Slovan.*“ 1884—1887. l. je bil izprva bolj političen list, pozneje se je približal leposlovju; prinašal je lepe slike; urednik mu je bil iz početka Anton Trstenjak, kasneje Josip Cimperman, pesniškemu delu pa Simon Gregorčič. Lastnik mu je bil najpoprej Ivan Hribar, pozneje dr. Ivan Tavčar.

„*Dom in Svet*“ je zasnoval 1888. l. dr. Fr. Lampe „zabavi in pouku“, ga izdajal iz početka samo na jedni pôli na mesec, a ga je razširil v lep ilustrovan list, kateremu je ob jednem urednik in lastnik.

c) *Leposlovni listi za preprosto ljudstvo.*

„*Pravi Slovenec*“ je začel izhajati vsak pondeljek na štirih straneh v 8° 1849. l. v Ljubljani pod uredništvom Fr. Malavašiča in je vzbujal ljubezen do domovine; vsak mesec je imel sliko. — 1869—1870. je Godina Verdelski v

Trstu izdajal list „*Pod Lipo*“, v katerem so se nahajale pripovedke, pogovori, namenjeni zlasti kmetom. Istodôbno je Anton Janežič v Celovcu urejeval list „*Besednik*“; po njegovi smrti so mu bili uredniki Anton Umek, A. Biser, Simon Janežič. Od 1874 je „*Besednik*“ postal mesečnik. — Franc Šumi je izdal 1890. leta prvo in zadnjo številko lista „*Slovenski Dom*“.

d) *Dijaški leposlovni listi.*

„*Torbica*“ jugoslavjanske mladosti. Trije zvezki so izšli v Ljubljani 1862. l. pod uredništvom Ljudevita Tomšiča, potem se je preselila v Zagreb, kjer je Tomšiču pomagal pri delu Nikodem Ravnikar. Tam je prinašala leposlovne sestavke v slovenskem in srbsko-hrvatskem jeziku. 1863. in 1864. l. je prišlo vsega vkup še šest zvezkov na svetlo.

„*Vesna*“, mesečnik slovenskega dijaštva, izhajala je jedenkrat na mesec od sušca 1892. do konca 1894. l. v Celju; založnik je bil prvi dve leti Dragotin Hribar, potem „Vesnani“ na Dunaju.

„*Zora.*“ Glasilo slovenskega katoliškega dijaštva; izhaja na Dunaju od 1895. l. vsak mesec izvzemši v šolskih počitnicah; v početku je izhajala štirikrat na leto.

e) *Leposlovni zborniki.*

„*Cvetje iz domačih in ptujih logov*“ je jelo izhajati 1861. l. za prilogo „*Glasniku*“; 1862—1863. je postalo samostalna zbirka izvirnih del slovanskih in slovenskih prevodov v šestnedeljnih zvezkih po pet pôl; izšlo je petintrideset zvezkov in objavilo 21 del. — „*Slovenska knjižnica.*“ Zbirka romanov, povestij, dram, izvirnih slovenskih in poslovenjenih iz drugih slovstev. To zbirko je izdajal J. Jurčič 1876—1880 v Ljubljani in je objavil osem zvezkov. — J. Krajec v Novem mestu je izdajal „*Narodno Biblioteko*“ 1882—1894 (58 snopičev.) Oba zbornika sta bila namenjena omikanim slojem; naslednji trije so pa nameravali poučiti in zabavati preprosto ljudstvo, namreč „*Ljudska knjižnica*“ 1885—1886 v Mariboru; izdajatelj in odgovorni urednik je bil L. Kordeš; nehala je z jednajstim zvezkom — 1887—1889 je Filip Haderlap slovenskemu ljudstvu v pouk in kratek čas izdajal „*Koroške bukvice*“. — Drag. Hribar v Celju je 1891. l. izdajal „*Naš Dom*“ (povesti, pesmi id.), pa je ostal pri prvem snopiču. — „*Slovenska knjižnica*“ je začela izhajati meseca vinotoka 1893. l. v Gorici in je 1895. l. postala mesečnik. Urednik, tiskar in zalagatelj And. Gaberšček je mnogo lepega berila v tej zbirki spravil med Slovence; oziral se je posebno na ruske pisatelje.

Dijaški pisani listi.

Po raznih srednjih in bogoslovskih učiliščih so si učenci sami osnovali svoje pisane liste, katere so zalagali s svojimi spisi. Uže 1848. l. so v ljubljanskem Alojzijevišču imeli „*Slovensko Daničico*“, potem „*Mlade cvetke*“, „*Limbar*“ in „*Domače vaje*“, ki izhajajo še sedaj. („Slov. List“ 1897, 12.) Gimnazijalci v Ljubljani so imeli 1854. l. „*Vaje*“, iz katerih se je mnogo lepih sestavkov potem natisnilo v Janežičevem „*Glasniku slovenskem*“. „*Slov. Bčela*“ 1851. l. omenja „*Ljubljansko Slavijo*“ str. 87, „*Celovško Slavijo*“ str. 100 in „*Celjsko Slavijo*“ str. 181.

III.

Znanstveni časniki.

„*Čitavnica.*“ Podučivni list za slovenski narod. Izdajal dr. Ivan Gršak 1865. in 1866. leta. Izšli so štirje zvezki: sestavki so razpravljali večinoma narodno-gospodarske in državno-znanske stvari. Sodelovali so dr. Prelog, dr. Šubic, Gorenjec, Gabron, Ogrinec id.

„*Vestnik.*“ Znanstvena priloga „*Zori*“ 1873—1875. Izhajal je prvo leto mesečno in nehal drugo leto s šesto številko, prikazal se je zopet 1878. l. velikega travna, a potem združil z „*Zoro*“. Izhajal je v Mariboru; urejeval ga je prvi dve leti Davorin Trstenjak, zadnje leto Janko Pajk.

a) *Bogoslovni listi.* (Glej: Bogoslovje.)

b) *Pravoslovni.*

„*Pravnik Slovenski.*“ 1870—1872. List za pravoslovje, upravo, državoslovje. Urejeval dr. J. Razlag. Izhajal je v Ljubljani prvo leto jedenkrat, drugo leto po dvakrat na mesec.

„*Slovenski Pravnik.*“ Izdaje in urejuje dr. Alfonz Moschè. Tiska Narodna Tiskarna. Ljubljana. 1881—1883. L. 1888. ga je dr. Moschè začel izdajati na novo; 1889. l. je postal urednik dr. Majaron, pozneje dr. Viktor Zupan in dr. Makso Pirc. Izza 1893. l. izdaja ta časnik društvo „*Pravnik*“, ki ga zopet urejuje dr. Majaron.

„*Državni zakonik*“, prevajali so ga M. Cigale, Jos. Stritar, dr. Karol Štrekelj. „*Deželni zakonik in ukazni list*“ za vojvodino Štajersko prevaja Anton Kaspret; v Trstu se izdaja od 1860. leta „*Zakonik in Ukaznik*“ za Avstrijsko-Ilirsko Primorje; „*Deželni zakonik*“ za vojvodino Kranjsko (v nemškem in slovenskem jeziku) prevaja za Slovence Fr. Levec.

c) *Zgodovinski listi in glasila za druge stroke.*

„*Zgodovinski zbornik.*“ Priloga ljubljanskemu škofijskemu listu. Izhaja v nedoločenih rokih na jedni poli v 4⁰. Izdajatelj in odgovorni urednik Martin Pogačar. Tisk Katoliške Tiskarne. List izhaja od 1888. l. in prinaša razprave in listine, tičoče se ljubljanske in sosednih škofij.

„*Slavjan.*“ Časnik slovstven in uzajemen za vse Slovane književne in prosvetljene. 1873—1875. l. Na svetlo dajal Matija Majar v Celovcu. — Gjuro Klarić v Karlovcu je hotel s „*Slavjanskim Jugom*“ 1868. l. združiti Hrvate, Slovence in Srbe, pa ni dobil potrebne podpore; list je tiskal Dragotin Bokau v Zagrebu. — „*Jugoslavenski Stenograf*“. 1876—1880. 1895 do 1896. Osnovan je bil list najpoprej na hrvatsko-slovenski podlagi, pozneje se je še privzela srbščina in bolgarščina. 1895. l. je s tem listom vred izhajal tudi „*Jugoslavjanski Glasnik*“, prinašajoč črtice o kulturnem stanju južnih Slovanov.

„Izvestja muzejskega društva“ za Kranjsko. Urejuje Anton Koblar. Izdaja in zalaga muzejsko društvo. Ustanovil se je list 1891. l. in od 1893. l. izhaja vsak drugi mesec na svetlo v zvezkih po dve dobri poli. Razven urednika sodelujejo dr. Fr. Kos, Jos. Apih, Anton Kaspret, Sim. Rutar, M. Sila, I. Verhovec, župnik Vrhovnik id.

IV.
Vzgojeslovni časniki.

Šolski možje in pravi prijatelji šolstva in učiteljstva so skrbeli uže zgodaj za to, da so učitelji imeli strokovne šolske liste za nadaljno njihovo naobraževanje. — Andrej Einspieler je zasnoval prvi pedagogiški list *„Šolskega Prijatelja“* (Prijatla) 1852. l. Od 1853—1858. l. ga je izdavala „Družba sv. Mohorja“; od 1855. l. dalje se je imenoval „Prijatel“ in je objavljal pesni, poučne sestavke, povesti, šolske ukaze, poročila o „Družbi sv. Mohorja“ itd. L. 1856. je izpremenil poprejšnji naslov v *„Slovenskega Prijatela“* in šolsko vsebino v cerkveno. — *„Učitelski Tovariš“* je bil ustanovljen 1891. l.; oče mu je bil Andrej Praprotnik, ki ga je vodil do 1890. l. — izimši le nekaj let, ko ga je urejeval Matej Močnik. L. 1890. je postal „Tovariš“ glasilo „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“; od istega leta ga je urejeval Andrej Žumer; od 1894. l. dalje pa Jakob Dimnik. „Tovariš« in Marnov „Jezičnik“ sta med seboj v tesni zvezi, kajti brez prvega bi morda Slovenci ne bili prišli do tako imenitne slovenske knjige, ki je takorekoč kažipot slovenskim slovstvenim zgodovinarjem. V zadnjih letih ima „Tovariš“ prilogo „Pedagogiško knjižnico“ *). — Ivan Lapajne je jel 1893. l. v Mariboru izdajati *„Slovenskega Učitelja“* — po trikrat na mesec. „Učiteljsko društvo za slovenski Štajer“ ga je 1874. leta vzelo za svoje glasilo in ga do konca 1876. l. izdajalo po dvakrat na mesec. — *„Popotnik.“* List za šolo in dom. I. leto 1880. Založnik Miha Žolgar, urednik Jakob Lopan, tiskar Jan. Rakuš. L. 1883. se je preselil v Maribor in je sedaj glasilo „Zveze slovenskih učiteljskih društev.“ Izhaja 10 in 25. dné vsacega meseca. Izdajatelj in urednik je M. J. Nerat, nadučitelj v Mariboru Lastnik in založnik je „Zveza“. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. — *„Šola.“* Glasilo goriških učiteljev. Založnik in urednik V. Cernič. Tiskala Hilarijeva tiskarna v Gorici. 1880. leta. I. letnik. Izhajala je štiri leta vsako četrtletje po jeden zvezek. — *„Krščanski detoljub.“* List za krščansko vzgojo in rešitev mladine. Izhaja štirikrat ne leto. Urejuje ga Anton Kržič. Ljubljana 1895. Tisk „Katoliške Tiskarne.“ Založba katoliškega društva detoljubov. 16°. 124 str.

V.
Strokovni časniki.

a) *Kmetijski in gospodarski listi.*

„Umni gospodar.“ 1863—1865 je izhajal pod uredništvom profesorja Andreja Marušiča; izdajala ga je *„Kmetijska družba“* v Gorici. Ko je prenehal izhajati, je ista družba izdajala *„Gospodarski list“* do 1876, ga potem

*) Sodelavcev navaja „Tovariš“ 1895 okoli sto.

1881 zopet oživila. Uredniki so bili Fr. Povše, Fr. Kuralt, Anton Klobučar, Viljem Dominko in Ern. Klavžar.

„*Kmetovalec*" 1875–1877, list slovenskim gospodarjem v pouk, je izdajal najpoprej Valentinčič, pozneje Ernest Klavžar, pravi urednik pa je bil Rihard Dolenc v Gorici. Izhajal je dvakrat na mesec.

„*Kmetijski list*", priloga k nemškemu listu koroške kmetijske družbe. Izhajal je 1879. l. — „*Slovenski kmetovalec*" je bil priloga Hribarjevi „*Domovini*" 1893–1894.

„*Kmetovalec.*" Ilustrovan gospodarski list s prilogo „*Vrtnar*". Uradno glasilo c. kr. kmetijske družbe vojvodine Kranjske. Leto VII. 1890. Urednik Gustav Pirc; tisk J. Blaznikovih naslednikov v Ljubljani. — Izhaja 15. in zadnji dan vsacega meseca v 4°.

„*Vrtnar.*" List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh in za sadjarstvo. V Ljubljani 1888—1893. Odgovorni urednik Gustav Pirc. Tisk J. Blaznikovih naslednikov. Založila c. kr. kmetijska družba Kranjska. (Priloga Kmetovalcu.)

„*Slovenska čebela.*" Družbeni list za prijatelje čebelarstva po Kranjskem, Štajerskem, Koroškem in Primorskem. Izdajatelj „Čebelarsko društvo". Odgovorni urednik J. Jerič. V Ljubljani. I–VIII. letnik. 1873—1882. Tiskala Klein in Kovač. Jedenkrat na mesec.

„*Slovenski čebelar in sadjerejec.*" Glasilo „Čebelarskega in sadjerejskega društva za Kranjsko." Tečaj I. 1883. Odgovorni urednik Anton Klein. — Izdajatelj Janez Modic, društveni predsednik. Lastnina čebelarskega in sadjerejskega društva za Kranjsko. Natisnila Klein in Kovač v Ljubljani. (Začel izhajati 1. oktobra.)

„*Slovenski Tednik.*" Politični in gospodarski list za kmetijsko ljudstvo. I. leto 1873. 4°. Izdajatelj in za uredništvo odgovoren Ivan Semen. — II. leto 1874. — III. leto 1875. Izdajatelj in uredništvu odgovoren Josip Jurčič, potem Makso Armič. Tisk Narodne Tiskarne. Izhajal trikrat na mesec; koncem leta 1875. je utihnil.

C. kr. kmetijska družba kranjska je začela 1869. l izdajati letnik „*Naznanila*", ki je obsegal raznovrstne nauke za kmetijstvo.

„*Kmetski prijatelj.*" Izdajatelj in odgovorni urednik Dr. Eduard Glantschnigg. Založba in tisk Janez Rakuša v Celju. 1882. — Izhajal vsako drugo in četrto nedeljo v mesecu. (Začel izhajati 16. julija 1882. in nehal 1886; bil je glasilo spodnještajerskih nemškutarjev.)

„*Štajerski gospodar*" 1869—1879. Izdaje štajerska kmetijska družba v Gradcu. I. tečaj. 1869. 4°. (Izhajal vsakih štirinajst dni v mesecu, 24 krat v letu. Od 1879. l. izhaja imenovani list kot priloga „Slov. Gospodarja".)

„*Gospodarski glasnik*" za Štajersko, od 1892. naprej izdaja kmetijska družba štajerska; to je nemškega izvirnika prevod, ki ga izvršuje Jožef Mesiček; list izhaja vsakih štirinajst dni v Gradcu.

b) *Obrtni, trgovski in drugi jednaki listi.*

„*Pomorstvo i trgovina.*" 1870 — 1871 je bil polmesečnik v Trstu. — Matija Kunc v Ljubljani je v letih 1883—1884, 1888—1889 izdajal list „*Obrtnik*", list z jednakim imenom je bil 1892—1894 priloga Hribarjevi „*Domovini*";

Andrej Gabrščček v Gorici je od 1890. leta svoji *„Soči“* prilagal doklado *„Gorica“*, ki se je pečala z narodnim gospodarstvom in trgovino; *„Goriški vestnik“* pa je bil 1894—1895. l. samostalen list, ki ga je dvakrat na mesec izdajal A marki Obizzi. — V Celju je „Zveza slovenskih posojilnic“ izdajala *„Zadrugo“* 1884—1889 vsak mesec po jedenkrat v 4°; urednik je bil Maks Veršec.

* * *

Nazadnje bodita omenjena še *„Južni Sokol“* 1871; urejeval ga je Ivan Z. Vesely, in *„Planinski Vestnik“* ustanovljen 1895, glasilo *„Slovenskega planinskega društva“* v Ljubljani; list dobro napreduje.

VI.
Humoristični listi.

Za šaljive liste so v Slovencih tla neugodna, ker nas je premalo. Mnogostransko delavni Jakob Alešovec, pripovednik in prirejatelj mnogih gledališčnih iger, je izdajal *„Brenclja“* v „lažnivi obleki“ 1869—1875. l. ter 1879—1885. l. — Ivan Železnikar je skozi dve leti izdajal *„Brus“* v Ljubljani 1889—1891 l., poprej pa v Mariboru 1871 *„Sršene“*, katerih pa je izšla samo jedna številka; tudi *„Škrata“* je zalagal Ivan Železnikar 1883—1885. l., nadaljeval ga je ilustrovalec Srečko Magolič v Ljubljani. 4°; isti je bil izdajatelj tudi *„Rogaču“* 1886—1888. Dočim je na polju političnega časnikarstva za Ljubljano prvovala Gorica, se v humoristični stroki za Ljubljano oglaša prvi Trst, kajti skoro istodôbno s prvim humorističnim listom v Ljubljani se je v Trstu pokazal *„Juri s pušo“* 1869, ki je na muho vzel „lahone, nemškutarje in druge nerodne ljudi“. Jedenkrat na mesec ga je izdajal lastnik G. H. Martelanc v 4°. Oživil je ta list Ivan Dolinar in ga po dvakrat na mesec izdajal 1884—1886. V Trstu je izhajal tudi *„Petelinček“* 1870; zapel je samo trikrat. Najodličnejši slovenski humorist, Fr. Levstik, je 1870. l. na Dunaju v svet pošiljal *„Pavliho“*, pa samo v sedmih številkah, nadaljeval je *„Pavliho“* v Ljubljani 1892—1893 Šimen Jak, in drugo leto Hrabroslav Dolenec; sedaj izdaja Kamuščič v Trstu *„Brivca“*.

Izhajališča slovenskih časnikov:

Izhajališča slov. časnikov	l. 1897	l. 1797 do 1897	Izhajališča slov. časnikov	l. 1897	l. 1797 do 1897
Ljubljana	26	54	Prenos	51	139
Gorica	6	17			
Trst	4	17	Slovenjigradec	—	1
Celovec	2	13	Zagreb	—	1
Celje	3	11	Karlovec	—	1
Maribor	2	10	Praga	—	1
Dunaj	5	8	Buda Pešta	—	1
Gradec	2	4	London	1	1
Novo mesto	1	3	Tower Min. v Ameriki	1	1
Plovdiv	—	2	Novi Jork	1	1
Odnos	51	139		54	147

Število slovenskih časnikov.

Slovenski časniki		l. 1850	l. 1860	l. 1870	l. 1880	l. 1890	l. 1897	l. 1797 do 1897
I. Politiški		4	1	6	6	12	21	48
II. Leposlovni	1. List za mladino	1	—	—	1	1	3	6
	2. Dijaški časniki	—	—	—	—	—	1	3
	3. Pravi leposlovni časniki	2	1	1	1	2	3	11
	4. Leposlovni zborniki	—	—	—	1	1	1	7
	5. Prostonarodni časniki	—	—	2	—	1	1	5
III. Znanstveni	1. Splošni	—	—	—	—	—	—	4
	2. Bogoslovski	1	2	2	3	4	5	8
	3. Uzgojeslovni	—	—	1	3	3	3	6
	4. Pravoslovni	—	—	1	—	1	1	2
	5. Zgodovinski	—	—	—	—	1	2	2
	6. Slovstveni	—	—	—	—	—	—	1
IV. Umetnostni		—	—	—	1	1	1	1
V. Strokovni	1. Kmetijski	—	—	2	1	3	3	11
	2. Obrtni, trgovski in narodno-gospodarski	—	—	1	—	1	—	6
	3. Telovadni, turistiški	—	—	—	—	—	1	2
VI. Zakonodajni		—	2	2	3	3	4	4
VII. Humoristiški		—	—	4	1	1	1	11
VIII. Raznojezični		1	—	1	3	2	3	9
		9	6	23	24	37	54	147

Vrsta slovenskih časnikov:

Med slovenskimi časniki je bilo	l. 1897	l. 1797 do 1897
1. dnevnikov	3	4
2. tednikov	8	26
3. trikrat na mesec izh.	4	4
4. polmesečnikov	14	46
5. mesečnikov	12	31
6. po desetkrat na leto izh.	1	4
7. po šestkrat „ „ „	1	1
8. četrtletnikov	1	4
9. v nedoločenem času izh.	10	21
10. v jedni sami številki je izšlo	—	6
	54	147

Uredniki.

Anton Tomšič[1]) (1842—1871) iz Dedendola blizu Višnje Gore na Dolenjskem; v srednjih šolah je bil v Ljubljani, v Trstu, v Celju, v Novem mestu, katere je dovršil kot prvi odličnjak. Na graškem vseučilišču je dovršil pravoslovne študije in potem vstopil v odvetniško pisarno dr. Dominkuša v Mariboru 1867. leta, umrl je v Mariboru. Narodni poslanci dr. Dominkuš, dr. Vošnjak, Lenček, Ivan Žuža ustanovili so „*Slov. Narod*“ s slovanskim federalističnim programom in Tomšiču izročili uredništvo, katerega se je poprijel z mladeniškim navdušenjem. Bojeval se je proti zastopnikom nasprotnega mnenja v domovini in proti zunanjemu pritisku in proti temu s tako čudovito bistroumnostjo in bodljivim sarkazmom, s tako prepričanostjo o svoji sveti pravici, da je bil, na obtožno klop pozvan, vselej oproščen. Njegovi članki so se odlikovali po krepkem jeziku in redki duhovitosti; v vsakem trenutku je znal najti primeren izraz in zadeti pravo javno mnenje Slovencev. Evo nekoliko njegovih člankov: „Bog visoko, car daleko“, „Evropa v orožju“, „Finance in kupčija v Srbiji“, „Čudni svetniki“, „Proti Vaterlandu“, „Richard Cobden“. Primerno je bilo za one čase, ko se je osnoval „*Slov. Narod*“, da je Tomšič osvetlil zgodovinsko, kako so si uže poprej prizadevali Slovenci dobiti vseučilišče. Tu navedeni sestavki Tomšičevi se nahajajo v letniku 1868.

Ivan Železnikar[2]) (1839 -1892) iz Šiške vasi pri Cerkljah, je dovršil gimnazijske študije v Ljubljani 1859. l. in se potem učil tri leta na Dunaju pravoslovja, bil potem koncipijent pri notarju Radeju v Bistrici in je prevzel po Jurčičevi smrti 1881. l. uredništvo „*Slov. Naroda*“ ter ga vodil do smrti. V njegovih življenjepisih se ne navaja, da je v Janežičev „*Slov. Glasnik*“ pošiljal narodne pripovedke in narodne prislovice, n pr. o zmaju. (Slovenski Glas. 1860). V „*Slov. Narodu*“ se je oglašal včasih tudi v podlistku, n. pr. „Kozlerjeva pivovarna more biti ponosna.“ (Sl. Nar 1870, 119.) Charles Nodier, urednik lista „*Telegraphe officiel*“, prvega slovenskega dnevnika (Sl. Nar. 1886, 46.) Pisal je „Nedeljska pisma“, ki so se mu včasih jako posrečila. V „*Ljubljanskem Zvonu*“ je priobčil zanimiv krajepis „Osapska dolina“ (1888), „Mandelcu v spomin“ (1880.) Priredil je novo izdajo Razlagove „Pesmarice“, prvi zvezek Zarnikovih izbranih spisov in urejeval lista „*Škrat*“ III. tečaj 1884 in pozneje „*Brus*“. Bil je mož odločnega značaja in bistrega razuma.

Ivan Dolinar[3]) (1840) iz Škofje Loke se je uže 1859. l. pokazal junaka v vojski na Laškem; povrnivši se v Trst, je vstopil v službo na Dogani in si je obvaroval samostojnost mišljenja v vseh razmerah, naj so bile take ali drugačne. Na tretji strani IV. dela te knjige se je povedalo, da so 1871. leta Trobec, Dolinar, Križman, J. Marija Vatovec in Anton Barle osnovali „*Politično in bralno društvo ‚Edinost‘*“ za tržaško okolico. Dolinarja niso odlikovale posebne duševne zmožnosti, tudi višja izobraženost ne, nego krasil ga je jeklen značaj, nenavadna požrtvovalnost in izredna agitatorska zmožnost.

[1]) J. Jurčič, Sl. Nar. 1871, 63. — Dav. Trstenjak: Črtica o Ant. Tomšiču, Bes. 1871, 1891. — S. 1871, 5. — Z. H.: Tomšiču v spomin (sonet), S. 1871, 6.
[2]) Lj. Zv. 1892.
[3]) Edinost 1898, 40.

Z drugimi rodoljubi je 1876. l. osnoval list „*Edinost*“ in ga je s pomočjo Frana Cegnarja urejeval do 1879. l. Bil je odbornik raznih slovenskih društev in preprosto ljudstvo vselej neustrašeno poučeval in bodril za narodno delo.

Viktor Dolenc[1]) (1841—1887) iz Razdrtega na Notranjskem je dovršil nižjo realko v Gorici, da bi se posvetil trgovskemu stanu, a dr. Lavrič je izpoznal njegove duševne zmožnosti in je vplival nanj, da se je poprijel javnega delovanja; urejeval je najpoprej „*Sočo*“ v Gorici, a potem „*Edinost*“ v Trstu. Da bi bil kos svojemu važnemu poklicu, se je marljivo bavil z narodnogospodarskimi in političnimi študijami Bil je v Trstu nekoliko let duša vsemu narodnemu gibanju, kajti vodil je „*Delavsko podporno društvo*“, „*Tržaško podružnico sv. Cirila in Metodija*“, bil je starosta „*Tržaškega Sokola*“ in podpredsednik političnega društva „*Edinost*“ ter lastnik tiskarne. Bil je živahen in nadarjen, zgovoren in vztrajen ter mož plemenitega mišljenja.

Valentin Slemenik (1843 – 1871) od Št. Jurja poleg Rifnika je bil okoli pet let v admontskem samostanu. Spisal je povesti „Izdajalec“ in „Križem sveta“. Zapustivši Admont je vstopil v uredništvo „*Vaterlanda*“ na Dunaju in je tudi v časniku „*Zukunft*“ poročal o jugoslovanskih stvareh.

Fran Podgornik (1846) iz Čepovana. Goriško gimnazijo dovršivši vseskozi kot prvi odličnjak (1869), je poslušal potem na dunajskem vseučilišču klasično in primerjalno jezikoslovje do 1873. l. in pri Conzeju potem štiri leta arheologijo ter filozofijo Roberta Zimmermanna in Brentana. Oglasil se je za izpit iz klasične filozofije in modroslovja, pa domače razmere so ga poklicale domov. Naključje ga je zagnalo v politiko. Sodeloval je v Pajkovi „*Zori*“ („Misli o duševnem napredku Slovencev“ 1877), v Stritarjevem „*Zvonu*“ („O prevodih“ 1878, „Ali nam je treba domačih pisateljic?“), v „*Slovanu*“ („O prirejanju dosedanje naše literature za ponatis“ 1885), v „*Slov. Narodu*“ („Važen nemški glas za narodno avtonomijo“ 1886), v „*Letopisu*“ Matice Slovenske („O človeškem razumu“ 1884), v Poznikovem „*Almanahu*“ („O pismenih jezikih sploh in obče slovanskem literarnem posebej“ 1879.) V „*Slovanskem Svetu*“, ki ga je duhovito urejeval od 1888. l., je spisal veliko število sestavkov proti separatistični politiki manjših slovanskih plemen in za poznavanje cirilo-metodijskega obreda. List stoji na visoki stopnji in se trudi ostale Slovane pobliže seznaniti z razmerami na Ruskem. Ustavil ga je koncem 1899. leta

Anton Trstenjak (1853) iz Krčevine pri Ormožu je gimnazijske nauke dovršil v Varaždinu 1873. l., potem je na Dunaju poslušal predavanja o klasičnem in slovanskem jezikoslovju. Tam je zasnoval „*Slovensko literarno društvo*“. Trstenjak se je jako resno začel baviti s časnikarstvom, kajti uže dijak je pisal v „*Novice*“, v „*Slovenski Narod*“, v Vošnjakov „*Tednik*“, v dunajski in „*Ljubljanski Zvon*“; 1884. l. je z Ivanom Hribarjem zasnoval ilustrovani list „*Slovan*“, mu sestavil program in bil urednik do polovice

---

[1]) Dr. H. Do . . . . c, Slov. 1884. — Ed. 1887, 58. — Glasi iz naroda o smrti Dolenca, Ed. 1887, 59—62. — Radegost: V spomin Dolencu, Ed. 1887, 62. — Ant. Zlobec: V spomin Dolencu, Ed. 1887, 61. — Sl. Nar. 1887, 167. — S. 1887, 30. — Lj. Zv. 1887, 505.

1887. l. Izdajati je začel 1896. l. „*Slovenski List*“, a moral je pustiti uredništvo. Sprožil je misel, naj bi Slovenci vseh stanov delali izlete v slovanske dežele in je v tem zmislu 1885. l. uprizoril gledališčni vlak v Prago; tega potovanja se je udeležilo nad sto Slovencev in Hrvatov. Popisal je to potovanje v „*Slovanu*“ in popis dal ponatisniti v knjigo „Spomenik slovanske uzajemnosti“; pridejani so životopisi nekaterih slovenskih, hrvatskih in čeških pisateljev s slikami. Ta knjiga je ugajala toli, da se je v kratkem razprodal ves natis, broječ 1000 izvodov. Ob priliki Miklošičeve sedemdesetletnice je izdal njegov življenjepis [1]), ki je važen radi tega, ker mu je Miklošič sam povedal podatke o svojem življenju. Opisal je tudi Gundulića in Daničića. Njegova najvažnejša knjiga je „Slovensko gledališče“.

Dr. Fran Zbašnik (1855) iz Dolenjevasi pri Ribnici, je dovršil gimnazijo v Ljubljani, vseučiliščne študije v Gradcu, kjer se je trudil v ta namen, da se je akademično društvo, poprej namenjeno zgolj zabavi, brigalo tudi za slovstveno stvar. Vnet izprva za sodnijski stan je pozneje prestopil v politično službo in je sedaj tajnik v deželnem odboru Kranjskem. Njegove prve pesni je prinašal Stritarjev „*Zvon*“ 1877 - 1878., med katerimi se nahaja prvi slovenski triolet; to pesniško obliko je Zbašnik prvi uvel v slovensko slovstvo; njegovi trioleti se nahajajo v „*Slovanskem Almanahu*“ (1879) in v „*Ljubljanskem Zvonu*“ (1881—1882). Dolgoletna živčna bolezen (1882—1893) je povzročila, da je v tem času mirovalo njegovo pero. Navdušen za „*Družbo sv. Mohorja*“, ki je takrat pogrešala spretnega pripovednika, se je namenil preprostemu ljudstvu podajati take pripovesti, da bi se v njih zrcalile razne strani kmetskega življenja, in da bi bile zanimive. Ta namen se mu je sponesel izborno. Obilnejši so njegovi spisi v nevezani besedi pripovedne vsebine; prvi plod te stroke je novela „Medailon“ v omenjenem „*Almanahu*“ in pa večja vrsta pripovestij v knjigah „*Družbe sv. Mohorja*“. Povest „Na krivih potih“ (Več. 1893) obdeluje socialistično gibanje in je prikrojena po družbenih potrebah, nahajajo pa se v njej tudi romantične primesi. Do 1895. l. je še izdal v knjigah iste družbe povest „Čujte in molite“ ter „Kdor ne uboga, tepe ga nadloga“. Povesti so izvrstno zasnovane, pa vidi se jim na licu tendenca, in morda tu in tam premalo uglajen jezik. Pisal je tam pod imenom „Žaljski“ in „Milovršnik“. Zbašnik je gledališčni kritik „*Ljublj. Zvona*“ in dokazuje v tem poslu fin okus in obširno ter temeljito znanje dramatskega slovstva. Bil je nekaj časa urednik „*Ljubljanskemu listu*“ 1885 ter je večino uvodnih sestavkov spisal sam, zato smo ga uvrstili v ta oddelek, dasi je Zbašnik pretežno pripovednik.

Maks Cotič (1854) iz Vipave je dopisoval v razne slovenske liste in v „Politiko“ ter urejuje od 1890. l. sèm tržaško „*Edinost*.“ Meseca januvarja tega leta se je praznovala desetletnica njegovega urejevanja.

Dr. Ignacij Žitnik (1857) iz Zagradca na Kranjskem, beneficijat v Ljubljani, urednik „*Slovenca*“, je sotrudnik tudi v „Mohorjevi družbi“ in v „*Duh. Pastirju*.“

---

[1]) Ltp. Mat. Sl. 1883.

Rok Drofenik (1869) iz Pečice blizu Šmarija na Štajerskem je samouk. Nabiral je narodno blago in je objavljal v *„Vrtcu“*, v Lampetovih *„Drobtinicah“*, v *„Slov. Gospodarju“*, v *„Koroških bukvicah“*, v *„Brusu“* in tudi v Štrekljevem delu. Podpisaval se je „Gorski“ ali „R. D. Gorski“; dopisoval je tudi v *„Pavliho“* in *„Mir“*. Ker je Drofenik na raznih krajih služil svoj kruh kot delavec, poprijel se je socijalizma in je sodeloval v *„Delavskem listu“*, v *„Zori“*, od 1893. l. v *„Delavcu“*; za ta list je mnogo povestij in črtic ali spisal ali prevel v podlistku. Od 1894. do julija 1895. l. je bil tudi glavni urednik istega lista na Dunaju. Leta 1895. je izdal knjižico „Slovenskemu kmetu v poduk in prevdarek“, spisal M. T., ter je poslovenil knjižico „Doli sè socijalnimi demokrati“ (V. Brahe); obe sta bili zaplenjeni. Še uspešneje je njegovo delovanje od 1895. l.

Sotrudniki raznih časnikov.

Anton Kos (Cestnikov, 1837) od Sv. Križa tik Slatine na Štajerskem (Spectabilis) je pisal „Črtice iz dnevnika“ v *„Novicah“* 1859. l.; te opisujejo pot iz Trsta skozi Ljubljano, črez Zidani most v Zagreb in od ondod v Maribor, kjer se je 1858. l. praznovala stoletnica mariborske gimnazije; tu nahajamo marsikatero zanimivo črtico o narodnem gibanju v Mariboru in Celju. Jako zanimivi so posebno za tiste Slovence, ki so na celjski gimnaziji študirali, njegovi „Spomini iz dijaških let“ [1]), kjer pripoveduje, kako se je učilo pod Schellandrom (Hans im Glück), ali kake burke sta uganjala dva dijaka Tonček in Jožek v semenišču v Celju [2]); ta spis je poln zdravega humorja. Jako plastično je povedal, kdo in kaj je „Jurasov“ [3]), Doktor Konjorum [4]), Stryx bubo [5]), Clarissimus [6]), Spectabilis [7]). V „Domačih pismih“ [8]) si želi med drugim, da bi mu Levec kdaj napisal nekrolog; zato hoče objaviti kaj posebnega; upira se preobširnim poročilom o Vestenekovi zadevi [9]); graja nenaravne položaje v noveli „Mačeha“ [10]), govori o številki 13 [11]), priporoča, naj se slovenski pisatelji združijo v konsorcij. V „Domačih pogovorih“ toži, da je v Macunovi slovstveni zgodovini štajerskih Slovencev izpuščenega mnogo važnega gradiva; v „Lamentacijah“ jadikuje, da bi rad učakal konec romana „Knez Serebrijani. Ko je France Cegnar nehal v *„Novicah“* pisati oddelek „Slovanski popotnik“, v katerem je naznanjal in ocenjal slovenske in slovanske knjige, pisal je nekaj let Kos „Preglede slovanskega slovstva“, v začetku šestdesetih let pa bolj v knjigopisnem, nego v ocenjevalnem zmislu. Na humoristični način je nadaljeval to delo v „Pravičnih in resničnih pismih“, n. pr. o kritiki Levstikovi, o nemilosti, v katero je padel pri Pavlini Pajkovki, o *„Brusu“*, o *„Ljubl. Zvonu“* id. Celo za peč se je skril in „Iz za peči“ povedal, da ne kaže v *„Kresu“* prevajati iz hrvaščine in da so romani kakor „Nov“ predolgi; njegova „Mesečna pisma“ pripovedujejo o vojaški

[1]) Sl. Nar. 1878, 177. — [2]) Sl. Nar. 1880, 236—237, pristavi: „Našej mladeži“, Sl. Nar. 1878, 159. — Popis Zagreba, Sl. Nar. 1878, 150—151. — [3]) Sl. Nar. 1879, 172. — [4]) Sl Nar. 1879, 249—251. — [5]) Sl. Nar. 1879, 195. — [6]) Sl. Nar. 1880, 41. — [7]) Ib. 68. — [8]) Sl. Nar, 1880, 82 . . . 150. — [9]) Sl. Nar. 1880, 33. — [10]) Sl. Nar. 1880, 45. — [11]) Sl. Nar. 1880, 91.

granici. Ko se je bil premestil iz Zagreba v Požego, je pisal zanimivo ob „Obnovljenji Požege, ko je cesar prišel v Slavonijo“. Tudi kot pesnik se je poskusil; po narodni pripovedki zložil je obširno pesen „Čuden strah“.

Dr. Viktor Ribič (1846—1874) iz Setarove vasi pri sv. Lenartu v Slovenskih Goricah, se je jeden semester učil tudi na lipskem vseučilišču. Opravivši 1870. doktorat pravoslovja, je umrl v Mariboru odvetniški koncipijent. Smrtno kal si je pridobil bržkone v vojaškem življenju, ki je popisuje v „Črticah iz mojega vojaškega življenja“ [1]). V Inomostu mu je bil na uslugo dr. Plaseller, predsednik tirolskega stenografskega društva, kateremu je bil tudi Ribič član. Vrlo se je zanimal Ribič za to umetnost in popisal njeno zgodovino [2]). Dasi je bil splošno izobražen mož, ga je v pravniški stroki posebej še zanimalo narodno gospodarstvo; to kažejo spisi: „Strikes, njihova zgodovina pri Francozih in Angležih“ [3]), „Loterija in loterijska posojila“ [4]), „Začetki ruske mornarice“ [5]). Opisal je Nik. Macchiaveli-ja kot „divjo zver in velikega državnika v eni osebi“ [6]). Vestno se je pripravljal za učitelja za nameravane slovenske stolice na pravniškem oddelku graškega vseučilišča.

Fran Hlavka (1853—1882) iz Radoljice na Gorenjskem, je iz šestega razreda ljubljanske gimnazije prestopil na pripravnico, potem pa učiteljeval na Igu, v Velikih Laščah, od 1878. korektor v Narodni Tiskarni za Jurčičevega časa, pisal mnogo uvodnih sestavkov za „*Slov. Narod*“, poročal iz učiteljskih krogov, dopisoval „*Soči*“. Imel je dovolj pisateljskih zmožnostíj, pa premalo resnične volje razširiti si splošno omiko. Za omenjeni list je prevel: „Jemeta Pugačev, prigodba iz Ukrajine“ [1]), „Kita mandarinova“ [2]), „Noč ima svojo moč“ [3]), „Zakladi pomorskega zdravnika“ [4]). Naznanil je Hajdrichove „Jadranske glasove“ [5]). F. H. Radoljski je Fran Hlavka; pod tem naslovom je po Gerstäckerju prevel „Zverinjak v amerikanskem gozdu“ (Slov. Narod 1881, 10), „Ubegli bogovi“ (Sl. Nar. 1879, 190), po Arigo Bosto „Črni teklič“ (Sl. Nar. 1880, 142—153), izvirnik ni naveden pri prevodu „Pavla“ (Slov. Nar. 1876, 233—259).

Franjo Remic (Kmetov 1850—1883) iz Rupe blizu Kranja, je dovršil tri razrede višje gimnazije v Ljubljani, nato vstopivši v brzojavni tečaj v Trstu, služboval na glavni tržaški pošti do 1879. l., ko se je preselil v Ljubljano, kjer je umrl na sušici. V Trstu se je priučil laškemu in francoskemu jeziku, iz čigar slovstva je hotel kolikor možno naznanjati slovenskemu občinstvu. Prevel je: A. Maksimova „Lov na tigra“ in Vsevlada Solovjeva „Dvojna prikazen“ [1]), M. Rudakova „Strašen dolg“ in „Stari gud“ [2]), prevod

---

J. Pajk, Zr. 1874, 262 et seqq. — [1]) Zr. 1874, 289 et seqq. — [2]) Slov. Nar. 1872, 32—33. — [3]) Sl. Nar. 1870, 64. — [4]) Sl. Nar. 1870, 64. — [5]) Slov. Nar. 1872, 100. — [6]) Sl. Nar. 1872, 45—46; dostavi: „Junius in njegovi listi“, Sl. Nar. 1872, 34.

L (evec) v Lj. Zv. 1882. — S 1882, 19. — Sl. 1882, 51. — [1]) Sl. Nar. 1874, 272—274. — [2]) Sl. 1875, 46—50. — [3]) Sl. N. 1875, 31—33. — [4]) Slov. Nar. 1878, 195—239. — [5]) Sl. Nar. 1879, 217.

G. Jereb, Lj. Zv. 1883. — Kr. 1883 — Ed. 1883, 89. — [1]) Sl. N. 1882, 249 - 255. — [2]) Sl. Nar. 1883; pristavi „Drag medved“, Sl. Nar. 1882, 242—247.

N. A. Karazina „Stari Dzuldas in njegov sin Mamet“ se je natisnil v „*Kresu*“ 1885. l., N. K. Lebedove „Ulične popevke“ v „*Slov. Narodu*“ [3]). K spisom, ki so navedeni v Remčevem življenjepisu v „*Ljublj. Zvonu*“ in „*Kresu*“ 1883. l. pristavi še: „Abhuska legija“ in „Osetska legija“ [4]). Njegov največji prevod so Turgenjeva „Lovčevi zapiski“ [5]). Za „*Ljublj. Zvon*“ je nabiral črtice iz ruske književnosti. Remic je pisal lepo slovenščino.

Viktor Eržen (1857—1881) iz Razdrtega pri Ljubljani, je latinske šole pohajal v Kranju, Ljubljani in na Reki (1878), pravoslovje na Dunaju. Ker mu je nedostajalo gmotne podpore, pomagal je pri „*Slov. Narodu*“, katerega je za Jurčičevega bolehanja urejeval: umrl je za sušico. Prevodi iz nemščine so ti-le: „Tri povesti brez naslova“ [1]), „Bodalo“ [2]), „Ta je pri skrivni policiji“ [3]); iz italijanščine: „Angelina“, slika iz večjega mesta [4]); iz srbščine: „Kako zdravijo toplice?“ [5]), „Jučka“ [6]), „Žrtva ljubosumnosti“ [7]); iz poljščine: „Neusojena ljubica“ [8]); iz ruščine [9]) naj bodo še omenjene „Žene pred 2000“ [10]) po Theofrastu. Izvirnih člankov je napisal mnogo več, nego se misli; po J. Cimpermanovem mnenju je njegov prvi spis „Črna maša“ [11]); istega leta se nahaja v vadničnem oddelku „*Zore*“ kratek spis „Ludovik van Beethoven“ [12]), kjer posebej povdarja, da je bil B. istotako velik mislec kakor muzik; „Branko Radičevič“ [13]) in „Poljica, slovanska republika v Dalmaciji“ [14]) kažeta, da se je zanimal za jugoslovanske razmere. V novelici „Jessika“ [15]) pripoveduje, da se je Shakespeare zaljubil v krasno židovsko dekle Jessiko, katero je razsrjeni oče pahnil skozi okno zaradi njene ljubezni do kristijana; njen spomin je pesnik oslavil v Jessiki v svoji igri „Beneški trgovec“ (The merchant of Venise); njen kruti oče je pa Shylock. „Osodepolni ključ“ [16]), v smešni dogodbi je pomagal dr. Koprivarju, da je zaslul kot skrben in vešč zdravnik; jednaka smešna dogodba se pripoveduje v „Car in mornar“ [17]), kjer holandski trgovec ne pozna carja. Zlagal je tudi pesmice za „*Zoro*“ in „*Kres*“, iz teh naj se navedejo „Jezdečeva jutranja pesem“, „Spomladanski počitek“, „Nočni pozdrav“, 1881. leta je izdal v posebni knjižici nekaj poslovenjenih povestij. Lepe zasluge si je Eržen pridobil tudi za slovensko gledališče s tem, da je iz hrvaščine, srbščine, ruščine, poljščine, italijanščine, francoščine in nemščine prirejal igrokaze.

Anton Sušnik (1848—1895) iz Železnikov na Kranjskem, sin ubogih starišev, se je s stariši vred preselil v Ljubljano, kjer je oče dobil službo paznika na mitnici. Nadarjeni mladenič je silno rad prebiral leposlovne spise in pri tem zanemarjal nauke; vstopil je torej v petem razredu ljubljanske gimnazije pri tedanjem zastopniku banke „Slavije“ v Pragi, Fr. Cerny-ju, za

---

[3]) Sl. Nar. 1884, 231—238. — [4]) Sl. Nar. 1883, 115. — [5]) Sl. Mat. 1883—1884.

J. Cimperman v Ljublj. Zv. 1881. — Sl. 1881, 123. — [1]) Sl. Nar. 1881, 129—135 (po Sacher-Masochu.) — [2]) Sl. Nar. 1879, 174—175. — [3]) Sl. Nar. 1877, 275. — [4]) Sl. Nar. 1878, 259. — [5]) Sl. Nar. 1878, 191. — [6]) Sl. Nar. 1879, 220—222. — [7]) Sl. Nar. 1879, 223—225. — [8]) Sl. Nar. 1880, 72. — [9]) Sl. Nar. 1877, 177—183 po Turgenjevu. — [10]) Sl. Nar. 1878, 188. — [11]) Vrtec 1874, 12. — [12]) Zr. 1874. — [13]) Sl. Nar. 1879, 52. — [14]) Sl. Nar. 1876, 251. — [15]) Zr. 1875. — [16]) Zr. 1875. — [17]) Sl. 1876, 251.

pisarja in se je v Pragi naučil češkega jezika ter se seznanil s sedanjim županom ljubljanskim Ivanom Hribarjem. Za časa vstaje na Balkanu oglasil se je za prostovoljca; obilo lepih spominov si je nabral v Črni gori in v Bosni ter je marljivo dopisoval v *„Slov. Narod“*. Vrnivši se v domovino je pri *„Slov. Narodu“* vstopil za korektorja; tedanji urednik Josip Jurčič je spretnega Sušnika dobro porabil pri listu. Nato je vstopil v isto službo v tiskarno Bambergovo O potresu se je prehladil, ker je s svojo obiteljo moral prenočevati v baraki. Dasi preobložen z delom, je sodeloval skoro v vseh slovenskih listih in tudi v *„Zlati Prahi“*. Ker je moral skrbeti za rodbino, je pisal naglo; vnet pa je bil za vse, kar je lepo in plemenito.

Gašpar Křišnik, posestnik v Motniku (1848) je hodil štiri mesece v šolo in je 1868. l. vzpodbujen po *„Novicah“* začel zapisavati narodno blago, ki ga je 1868. l. izdal v posebni knjižici, navedeni drugod. Od 1868. do 1877. l. je črevljaril in si omenjenega leta napravil prodajalnico. Marljivo je z narodnim blagom preskrboval razne naše liste.

Radoslav Pukl 1849) iz Konjic na Štajerskem, tolmač srbskega, bolgarskega in slovenskega jezika pri najvišjem sodišču na Dunaju, sotrudnik v *„Zori“* in *„Kresu“* ter mnogoletni dopisnik *„Slovenskega Naroda“*, ima lepe zasluge za dunajske Slovence v društvenem obziru. — Njegov rojak je *dr. Slanc* (1851) katerega so v žurnalistiko uvedli Davorin Trstenjak, dekan Žuža in Josip Jurčič. Med drugimi njegovimi sestavki naj se omenja „Mol in Dur“ (Slov. Nar. 1876), ki Slovence vzpodbuja na odločnost. Dopisoval je poprej v *„Agramer Post“*, sedaj v *„Agramer Zeitung“* in v *„Slovenski Narod“* s podpisi: S–c, — a —, — c.

Franjo Štifter (1846) iz Solčave na Štajerskem je marljivo dopisoval v *„Slov. Narod“* osobito v prvih časih, ko je prišel na Rusko. Aleksander Ivanović Georgijevski, opravnik za slovanske štipendijate v Petrogradu, mu je omogočil, da se mu je izpolnila najsrčnejša želja, kakor pravi sam v „Letopisu Matice Slovenske“ 1876, str. 192; njemu je posvetil navdušeno pisan življenjepis „Pavel Mihajlovič Leontijev“ (v omenjenem letniku Mat. Slov.). Opisal je „Nevski prospekt“ [1]) in povdarjal, da se tam sliši vse govoriti po ruski, opisal petrograjsko vseučilišče [2]), objavil pogovor s predsednikom *„Slavjanskega blagotvoritelnega društva“* [3]), poročal o delu Perwolfovem o preteklosti južnih Slovanov [4]), o delavnosti tudi Slovencem znanega jezikoslovca Boudoin de Courtenay-ja [5]), povedal, da se Francozi, n. pr. J. Covette zelo ugodno izražujejo o Vereščaginu [6]); kazal je separatizem srbskih dijakov v Gradcu, dočim sta se J. Kopitar in Vuk Stefanović Karadžič združila v lepo vzajemno znanstveno delovanje [7]), in razjasnil razmerje Rusije do balkanskih Slovanov [8]); povdarjal, kako se zanimajo Rusi za druge Slovane in navedel

---

[1]) Sl. N. 1874, 244–246. — [2]) 270–271; Poroka v cesarski obitelji. — [3]) Sl. Nar. 1875, 25. — [4]) Sl. N. 1875, 127–128. — [5]) Sl. N. 1875, 189. — [6]) Sl. Nar. 1876, 296. — [7]) Sl. N. 1876, 101–102. — [8]) Sl. N. 1876, 106. — Dostavi: Slomšekovi zbrani spisi, Sl. N. 1876, 211–212. — Gospica-kmetica (Puškin), Sl. N. 1875, 63–69. — Fomuška in Fimuška, Ltp. M. Sl. 1878.

dela in časnike, ki se bavijo s to stroko[9]); Skobelevu v spomin je napisal lep življenjepis[10]). Nekaj časa je sodeloval tudi v „*Novicah*" in pisal dvakrat o nemško-slovenskem slovarju in o Levstikovih razmerah do tega dela[11]), naznanil tudi Wiesthalerjevo razpravo o Veselu Koseskem[12]). L. 1872. in 1873. ga je zanimalo imenoslovje; njegov rojak dr. Napotnik je razlagal lastna imena konjiške fare, Stifter je pa tolmačil imena kmetij in posestnikov v Solčavi[13]). Kot vseučiliščni dijak v Gradcu je objavil v „Letopisu Matice Slovenske" razpravo „O tednu in njegovih dnevnih imenih"; povod mu je dala Röslerjeva knjiga „Ueber die Namen der Wochentage" 1865. Takoj v tem prvem delu se kaže samostalnega misleca.

Ivan Hribar (1851) iz Trzina pri Mengšu, se je takoj v prvih gimnazijskih letih začel učiti ruskega in češkega jezika. „*Slovenskemu Narodu*" je od 1868. l. stalni sotrudnik in je spisal mnogo sestavkov pod in nad črto; sodeloval je tudi v „*Primorcu*", „*Soči*", „*Edinosti*" in je bil glavni sotrudnik „*Slovana*". Sodelovanje v tem listu spričuje njegovo obširno obzorje in vseslovansko mišljenje; Ivan Hribar točno govori več slovanskih jezikov; kot mnogoletni zastopnik banke „*Slavije*" je priznan veščak v finančnih razmerah; kot župan ljubljanski ima merodajen vpliv na razvitek slovenskega središča. Spretni govornik dostojno zastopa slovenstvo v različnih razmerah.

Karol Jesenko (1864) iz Ljubljane je študiral v Ljubljani in v Trstu, pristopil k „Slaviji" ter je jako marljivo delal na časnikarskem polju, kajti dopisoval je v „*Ljubljanski Zvon*", v „*Slov. Narod*", v „*Slovenca*", v „*Dom in Svet*", v „*Učit. Tovariša*", „*Slovenko*", v „*Rogača*", „*Brusa*" in v „*Pavliho*". Jesenko je izvrsten satirik. V humorističnih listih se je podpisaval „Hudomušnik" in „Jeremija", v „*Ljublj. Zvonu*" pa „Doksov". Najboljše njegove pesmi so: „Glasi iz našega pesniškega gaja", „Jeremija" ter „Pesniške slike". Pokojni Cimperman, prečitavši te pesmi, je Železnikarju pisal dopisnico: „Dolgo mi ni uže nobena pesem v ‚*Brusu*' ugajala tako, kakor ‚Jeremija'. Pesem je res izborna kakor po elegantni obliki, tako tudi po pereči satiri svoji."

Dr. Ivan Krek (1865) od sv. Gregorija pri Ribnici, sedaj profesor bogoslovja v Ljubljani in državni poslanec, je zlagal priložnostne in politične pesmi, pisal v „*Dom in Svetu*" o socijalizmu, je spreten člankar v „*Slovencu*".

Alojzij Benkovič (Vinko) iz Kamnika (1867), sedaj farmacevt v Ljubljani, je 1884. l jel pisati v „*Ljublj. list*" in v „*Slov. Narod*", prevajal je iz francoščine, angleščine, češčine in ruščine, n. pr. po Andr. Theuret-u „Undina"[1]), po L. Habni-ju „Župnik Selski"[2]), „Dnevnik"[3]), po W. Irwing-u „Rip Winkle", „Božič na Angleškem"[4]), po Jos. Stolbi[5]): „Doktorjeva skrivnost;

[9]) Sl. N. 1877, 8. — [10]) Sl. N 1882, 183. — [11]) N. 1874, 299; 469, 476, 482, 491. — [12]) N. 1874, 275, 285, 292. — [13]) Zora 1873. — V „*Zori*" 1874. l. se nahaja spis „Dante Allighieri".

[1]) Sl. Nar. 1887. — [2—3]) Sl. Nar. 1886. — [4]) Sl. Nar. 1889. — [5]) Slov. Nar. 1887.

dogodek iz zakonskega življenja"; po L. Čehu „Dvoboj; iz spominov prijateljevih" [6]); po Tolstoju „Nedolžen" [7]); po Danilevskem „Rodbinski spomini" [8]). Nekateri spisi so bili ponatisnjeni, n. pr. „Župnik Selski", „Undina"; prirejal je tudi gledališčne igre; glej Bibl. dram.

X.

Pravoznanstvo in državoznanstvo.

Splošni pregled. *)

Kakor v drugih narodih, se je pokazalo tudi v Slovencih, da se pravoslovne vede v narodnem jeziku ne gojé, dokler se narod ne zaveda svoje samobitnosti, dokler si ne pribori kolikor toliko pravne veljave v okviru države. Da se narodnemu jeziku odpró vrata v urade in javne zastope ter tako na pravoslovno polje, v to treba vsaj nekoliko blagodejnega političnega razvoja in višjega stala narodne kulture.

Zelo zanimivo bi bilo narisati borbo, ki jo je prestal slovenski jezik, predno si je priboril sedanjo skromno veljavo v uradu in parlamentarnem življenju. Vendar prav mnogo tega spada v politično, a ne slovstveno zgodovino. Kolikor je neizogibno treba, naj se v tem „pregledu" omenja.

Pred 1848. l. so pravoznanci na Slovenskem, med njimi nekateri jako sloveči, pisali v slovstvu in v praksi zgol v latinskem ali nemškem jeziku. Pravoslovna predavanja v Ljubljani, bodisi ona od 1703. l. nekaj let naprej, bodisi na francoskem vseučilišču („Ècoles centrales") od 1810. do 1813. leta, vršila so se v tujih jezikih. *Anton Pfleger* (1746. l. porojen v Železnikih, 1806. l. vitez pl. Wertenau, 1817. l. predsednik vrhovnega justičnega urada, konečni pregledovalec občnega državljanskega zakonika pred publikacijo 1811. l., umrl 1820. l.) in pa *Tomaž Dolinar* (1760. leta porojen v Dorfarjih pri Stari Loki, vseučiliški profesor na Dunaju, člen dvorne komisije za justične zakone, prvak med kanonisti in

[6]) Sl. Nar. 1888. — [7]) Sl. Nar. 1888. — [8]) Sl. Nar. 1889.

Opomnja. Tri statistične tabele str. 263—264 so vzete iz knjige: Ivan Vrhovnik, „O stoletnici ‚Lublanskih Novic', Ljublj. 1897", str. 80—82.

*) Ta „splošni pregled" je spisal g. dr. Danilo Majaron, odvetnik v Ljubljani.

strokovnjaki za zakonsko pravo, sodelavec pri občnem državljanskem zakoniku, umrl 1839. l.) — oba sta zakladala nemško pravoslovje, čeprav je skromni Dolinar sam v svojih spisih priznaval, da v tujem nemškem jeziku ne more točno izražati vseh svojih mislij. V uradih je bila pisana slovenska beseda skoraj nepoznana, dasi je že občni sodni red iz 1781. l. veleval v § 13., da se morajo pravdne stranke in njih zastopniki v svojih govorih (pravdnih spisih) posluževati jezika v deželi navadnega. Silno redko so tudi kak zakon ali uradni razglas dali prevesti na slovenščino. Še celo najpraktičnejši „občni državljanski zakonik“ iz 1811. leta, ki v svojem razglasilnem patentu zgovorno naglaša, da je treba podložnikom oznanjati zakone v jeziku, njim umljivem, ni izišel v slovenskem jeziku. Skratka: stoletja je bil naš jezik kakor v šolah in boljšem socijalnem življenju, tako tudi v uradih in oblastvenih razglasih preziran in skoro nepoznan. Narod je bil pa takó ohromel, da tega preziranja niti ni čutil.

Viharji 1848. l. so pa predramili tudi Slovence, da so začeli premišljati svojega naroda pravni položaj in da so bodisi po svojih društvih v Ljubljani, na Dunaju in v Gradcu, bodisi po svojih odposlancih v deželnih zastopih in državnem zboru zahtevali jednakopravnost naroda v javnem življenju in garancije za razvoj slovenskega jezika v raznih duševnih strokah. Temeljito in krasno popisuje prof. Apih v svoji knjigi „Slovenci in 1848. leto“, kako so se pojmi o temeljnih pravicah slovenskega naroda in o pogojih njegovega narodnega napredka v tedanjih slovenskih voditeljih razvijali, čistili in odločnih zahtevah kazali.

Tekom 1848. in 1849. l. je vlada večkrat izrekala načelo, da so jednakopravni vsi narodi avstrijske monarhije. Tudi Slovencem je obljubovala, da se narodni jezik uvede v urade. Nekaj vladnih činov kaže, da je tu in tam imela zdrave namene. Tedanji slovenski rodoljubi so pa takoj skušali dokazati, da je slovenščina tudi godna za uradno rabo.

Dné 17. julija 1848. je ministerstvo na peticijo kranjskih stanov dovolilo poslovenjevanje „zakonov, uredeb in oglasov za kranjsko kronovino“ in namestilo translatorja s 50 gld. mesečne plače. „*Slovensko društvo*“ v Ljubljani pa se je lotilo prevajanja najvažnejših avstrijskih zakonikov; v jednem odboru je Anton Mažgon prevajal občni državljanski zakonik in ga

dognal do paragrafa 620, v drugem pa se je Matej Cigale trudil okolo kazenskega zakonika.

Vsled peticij „*Slovenskega društva*“ in mestnega zastopa v Ljubljani je naučno ministerstvo z razpisom od 5. oktobra 1848, št. 6230, obljubilo univerzo v Ljubljani in pozvalo „*Slovensko društvo*“, da naj nasvetuje strokovnjake, ki bi predavali v Ljubljani o civilnem in kazenskem pravu v slovenskem jeziku. Tako se je zgodilo, da je dné 20. marcija 1849. pričel c. kr. kriminalni aktuar Anton Mažgon slovenska predavanja o državljanskem pravu, dné 1. junija istega leta pa pomožni referent ilir. prokurature dr. Ernst pl. Lehmann slovenska predavanja o kazenskem pravu; oba sta imela dovolj slušateljev. Zbok prerane smrti Mažgonove, dne 25. avgusta 1849. so prenehala predavanja o civilnem pravu v Ljubljani, a za to se je še isto jesen otvorila slovenska stolica obč. drž. zakonika na vseučilišču v Gradcu ter poverila doktorju J. Kranjcu. Predavanja pl. Lehmanna so tudi kmalu ponehala. Sploh se je naučno ministerstvo z razpisom od 11. oktobra 1849. l. izjavilo, da „vprašanje zastran vseučilišča v Ljubljani treba pretresovati še dalje, ker ga ni moči rešiti v naglici radi stroškov, ki jih povzroča ustanovitev vseučilišča, ker ni moči pomnožiti števila vseučilišč in ker je vsled tega težko ozirati se nepristranski na vse želje.“

S cesarskim patentom od 4. marcija 1849. se je zaukazalo, da je izdajati na Dunaju „Občni državni zakonik in vladni list za avstrijsko cesarstvo“ v nemškem jeziku in pa tudi v devetih nenemških jezikih z nasproti stoječim nemškim besedilom, torej tudi v slovenskem jeziku, — v posameznih deželah pa „deželne zakonike“ samó za ukaze deželnih oblastev v dotičnih jezikih, tudi s paralelnim nemškim besedilom. Da se slovanski jeziki v Avstriji popolnijo in priredijo za rabo v uradnem življenju, zlasti da se jim ustanovi juridično-politična terminologija, ki bi najprej služila pri urejanju državnega zakonika, sklicalo je pravosodno ministerstvo 1849. l. julija meseca na Dunaj vseslovansko komisijo. Izmed Slovencev so bili pozvani vseučiliščni profesor dr. Fr. Miklošič, dunajski odvetnik dr. Matija Dolenec in iz Ljubljane Anton Mažgon, odnosno na njegovo mesto, ker je prej umrl, Matej Cigale. Komisija se je takoj lotila dela in delovala v petih odsekih; vsako slovansko „narečje“ je imelo svoj odsek. Mej tem, dné 1. novembra 1849. l., je izšel prvi kos

državnega zakonika tudi v slovenskem jeziku; uredil ga je Matej Cigale, ki je bil kmalu po svojem dohodu na Dunaj imenovan za začasnega urednika slovenski izdaji državnega zakonika. Vsega skupaj je prišlo v 1849. letu na svetlo deset kosov državnega zakonika.

Še predno je znova nastopil absolutizem, skrbel je minister pravosodja A. Bach tekom 1849. l. za takšno organizacijo sodišč, da so Slovenci bili podrejeni trem nadsodiščem: graškemu, celovškemu in tržaškemu. Načelo jednakopravnosti je ostalo na papirju in v uradni praksi se je slovenščina prezirala slej kakor prej. V nastopni absolutistični dôbi so obmolknili slovenski rodoljubi in sila obstoječih razmer je polagoma zadušila skoro vse slovenske začetke na pravoznanskem polju.

Izmej starejših zakonikov se je prevel samó še občni državljanski zakonik. Mažgonovo delo je nadaljeval in dovršil 1850. l. dr. Josip Kranjec. Njegov rokopis je pregledal in popravil Cigale s pomočjo Luke Svetca in Franceta Jeriše. Ministra Kraussa so komaj preprosili, da je potem 1853. l. dal izborni slovenski prevod natisniti v 500 izvodih.

Na pravoslovni fakulteti v Gradcu so se slovenska predavanja ohranila le do julija 1854. l. Poleg dr. Kranjca, ki je predaval avstrijsko-državljansko pravo, predavala sta dr. Janez Kopač (redni javni profesor in bivši rektor vseučilišča v Inomostu) kazensko-pravdni red in izvenredni profesor dr. Josip Skedl kazensko pravo. Dr. Kranjec je nehal poleti 1853. l.[1]), dr. Kopač poleti 1852. l., a dr. Skedl poleti 1854. l.

V tej dôbi je tudi vendar še priredila slovanska komisija na Dunaju juridično-politično terminologijo. Iz kraja se je mislilo izdati skupni terminologični slovar vseh slovanskih jezikov. Konečno se je pa le toliko doseglo, da so 1853. l. izšla tri jugoslovanska narečja v jednem zvezku, „nekaj zato, da bi se s tem bližnja njih sorodnost očitno kazala, nekaj pa zato, da bi se tu nasvetovani pravoslovni izrazi in izreki vzajemno podpirali, opravičevali in dopolnjevali“ (Cigale).

---

[1]) V svoji avtobiografiji pravi o tem: „Svojo docenturo sem nadaljeval že četrto leto, toda rastoče sovraštvo, katero so nasprotniki slovenstva namerili proti njej kot nepotrebni napravi, provzročilo je, da je polagoma pojemala. Zato sem sklenil, da prepustim to dvomljivo nameščenje ter se naravnost pobrinem za kako odvetniško mesto. (Glej „Slovan“ 1885. l., št. 21).

Stalno se je ohranilo pravzaprav le poslovenjevanje zakonov in razglasov v državnem zakoniku, odnosno v deželnih zakonikih (v Gradcu, Celovcu, Ljubljani in Trstu). Do 1853. leta je bilo tudi slovensko besedilo jednako avtentično. Od novembra 1849. l. do konca 1859. l. so bili poslovenjeni vsi zakoni in razglasi, veljavni v slovenskih pokrajinah. 1860. l. so se opustili neslovanski državni zakoniki, in tudi na slovenski jezik so se prevedli le gotovo določeni razglasi in tiskali le v Gradcu in v Trstu, ker se je v Celovcu tiskanje slovenskih zakonov sploh opustilo, Kranjska dežela pa je bila prišla pod primorsko poglavarstvo. Vendar se je pa ta čudna uredba preklicala že 1861. leta, tako da so se naprej slovenili zopet vsi zakoni ali ukazi, namenjeni našim deželam.

Državni zakonik in posredno tudi deželne zakonike je slovenil Matej Cigale, ki je bil začetkom 1850. leta definitivno imenovan za ministerskega koncipista v uredništvu državnega zakonika. Lahko si mislimo stanje Cigaletovo! Nova in nemirna doba je podajala zakonov in ukazov kopo na kopo, in to vse je moralo biti objavljeno tudi v slovenskem jeziku — s pomočjo tedanje slovenske literaturice, ki niti ni imela slovarja, razun preprostega Murkovega! Odgovornost je bila tem večja, ker je izprva tudi slovenska izdaja bila avtentična in ker so že 1850. l. oficijozni listi naglašali, da slovenski jezik ni goden za javno rabo in da se zanjo tudi ne dá prirediti. Cigaletovo izobraženost, vztrajnost in vestnost je bilo zahvaliti, da je slovenščina premogla vse težave in se polagoma usposobila za pravniški, uradni jezik. Posebej za Kranjsko je slovenil do 1863. l. Franc Malavašič (gl. III. del, str. 74), za Štajersko do 1857. l. dr. Jožef Muršec (gl. III. del, str. 123), nadalje dr. Radoslav Razlag, za Primorsko Fr. Cegnar.

Nova ustavna doba od 1861. l. naprej je naletela v Slovencih na skoraj neobdelano ledino v pravoslovnem pogledu. Značilno za tedanji položaj je dvoje. 1861. l. se je ustanovila v Ljubljani „Juristische Gesellschaft“. Pripravljali so jo in na pristop tudi v „*Novicah*“ vabili trije odlični Slovenci: dr. E. H. Costa, M. Ambrož in L. Svetec. Društvo je delovalo in izdajalo letna izvestja, ki jih je od 1861. l. do 1868. l. urejeval dr. E. H. Costa. Izvestja, predavanja, vse je bilo nemško. Samo o priliki petdesetletnice

obč. državljanskega zakonika dné 26. januvarija 1862. l. je imel dr. L. Toman slovenski govor „o civilnem pravu“. Toliko je imelo slovensko pravoslovje od pravniškega, sicer delavnega društva v središču Slovencev, dasi naj je po pravilih prirejalo tudi slovenska predavanja in pospeševalo juridično slovensko terminologijo! Veliko bolje se tudi celo v deželnem zboru kranjskem ni godilo slovenščini. Slovenski govori so od prve seje dné 6. aprila 1861. leta pa noter do 1866. l. v stenografičnih zapisnikih silno redki. Dr. Bleiweis je prvič slovenski govoril v seji dné 13. aprila 1861. leta o davku na vino, dr. Toman šele dné 29. januvarija 1863. l.; prej in slej sta oba največ nemški govorila, kakor so drugi slovenski poslanci: Ambrož, dr. Costa i. t. d. izključno posluževali se nemščine. V deželnem zboru goriškem je prvi govoril slovenski F. J. Kafol (gl. III. del, str. 120), v deželnem odboru pa je uvedel slovenski jezik Andrej Winkler (glej III. del, str. 118), da so se po njem ravnali vsi župani na Goriškem.

Kaj naj se je ob takem duhu časa pričakovalo od uradov in uradnikov? Vendar se je v tej dobi po prizadevanju državnih poslancev dr. Tomana in A. Černeta položil temelj slovenskemu uradovanju z ukazom pravosodnega ministerstva od 15. marca 1862. l. za vse sodne okraje s slovenskim prebivalstvom v področju višjih deželnih sodišč v Gradcu in v Trstu. Toda le skromen temelj, kajti slovenski jezik naj je bil opravičen le nasproti strankam, ki so zgol slovenskega jezika zmožne i. t. d. Tudi se je hotelo v praksi ta ukaz tolmačiti tako, da slovenščino dopušča le v kazenskih in nespornih rečeh, da pa ni smeti vlagati tudi slovenskih tožbâ, in pravosodno ministerstvo je moralo z ukazom od dne 20. oktobra 1866. l. izrecno zavrniti takšno utesnujočo razlago.

Iz tega mrtvila odseva Cigaletovo neprestano delo na terminologijskem polju, prvi „*Slovenski Pravnik*“ in pa „*Čitalnica*“. Dr. Jak. Razlag, tedaj v Gradcu, se je oglasil v „*Novicah*“ 1861. l., da hoče pod naslovom „*Slov. Pravnik*“ izdajati kratke posnetke najpotrebnejših zakonov, potem slovenske obrazce važnih pravnih pisem, vlog, odlokov in razsodeb za sodnike in uradnike, za župane i. t. d. Res je 1862. l. v Gradcu izšel prvi zvezek tega „*Slovenskega Pravnika*“ z lepim prevodom meničnih zakonov, z obrazci za nekatera navadna pisma in tožbe ter tudi s kratko terminologijo. Gotovo je bil to dober pripomoček za uvedbo slovenščine v vsakdanje pravno življenje, le škoda, da se že tedaj

ni nadalje izdajal. Jako lepo in koristno delo je pričel tudi dr. Ivan Geršak v Gradcu s svojo „*Čitalnico*", ki je v štirih zvezkih (1865, 1866) priskrbela mnogo pouka ne samo privatno-pravne, marveč tudi narodno-gospodarske in politične vsebine.

Državni temeljni zakoni z dné 21. decembra 1867., zlasti pa člen XIX., ki zagotavlja jednako pravico vsem v deželi navadnim jezikom, dali so zanesljivejšo pravno podlago in večjo moralno moč v borbi slovenskega naroda za javno veljavo svojega jezika. Delovala je tudi že v narodu večja politična zavest in to vsled izbornih govorov parlamentarcev dr. Tomana, Mih. Hermana, dr. Razlaga i. dr., vsled poučnih razprav v „*Novicah*", v Einspielerjevem „*Slovencu*", v Einspielerjevem „*Političnem katekizmu*" (1865), v dr. Vošnjakovem „*Slovenci, kaj čemo?*" (1866) itd.

Takoj v začetku nove dôbe so slovenski poslanci v deželnem zboru kranjskem začeli gojiti slovenščino za svoj izključni parlamentarni jezik. V seji dné 1. oktobra 1868. so tudi po viharni debati dosegli sklep večine, da naj se v Ljubljani iznova osnuje akademija za slovenska pravoslovna predavanja. Temu vlada ni ustregla, pač pa je vsled najvišjega sklepa od 27. julija 1870. postavila v proračun 3600 gld. za oživotvorjenje slovenskih predavanj o predmetih judicijalnega državnega izpita na graškem vseučilišču in se isto leto celó resno bavila z vprašanjem zastran vseučilišča v Ljubljani; toda večina finančnega odseka in poslanske zbornice ni dovolila niti slovenskih pravoslovnih stolic v Gradcu.

Slovenski pravniki so pa tisti čas hitro pokazali, da se zavedajo svojih novih nalog. Radostno so pozdravili in tudi dejansko podpirali drja. J. R. Razlaga, tedaj odvetnika v Ljubljani, ki je 1870. l. začel izdajati „*Pravnik Slovenski*". Dasi je ta mesečnik imel le malo sotrudnikov, vendar je, modêrno urejevan, prinašal izvrstno vsebino, teoretične razprave iz raznih pravnih strok, praktične slučaje, prevode novejših zakonov in razne obrazce za slovensko uradovanje. Tudi se je z znanstvenim orožjem boril za slovensko jednakopravnost v uradih, za slovenska pravoslovna predavanja, odnosno za vseučilišče v Ljubljani. Poleg dr. Razlaga so mu bili zvesti sotrudniki pri razpravah dr. V. Leitmaier (sedaj dvorni svetnik vrhovnega sodišča), Dragotin Tekavčič (umrl ravnatelj prisilne delavnice v Ljubljani), dr. I. Geršak (glej mej pisatelji), L. Baš (sedaj predsednik notarske zbornice

v Celju), dr. M. Samec (umrl zdravnik in deželni poslanec v Kamniku), † dr. J. Skofič (glej mej pisatelji), Jak. Hren (sedaj višjesodni svètnik v p.), dr. J. Mencinger (gl. IV. del, str. 196), Valentin Preširen (umrl sodni uradnik v Ljubljani) i. dr. Izhajal je pa le štiri leta in potem usahnil, ker je prenehalo zanimanje, to pa zbok neprijazne dôbe, ki je zopet napočila slovenskemu uradovanju.

Vzlic starejšim naredbam, ki niso branile slovenskega uradovanja, vzlic členu XIX., ki je slovesno proglasil jednakopravnost jezika, vzlic lepemu razvoju pravniške in parlamentarne slovenščine, ki se je tudi faktično začela bolj razsežno rabiti pri državnih in samoupravnih oblastvih, prišlo je pod pritiskom sovražnih političnih zistemov in nekaterih oblastnih germanizatorjev tako daleč, da je proti koncu sedmega desetletja slovenski jezik iz uradnih aktov zopet skoro izginil. In 1881. l. je doživel slovenski jezik celo to ponižanje, da je vrhovno sodišče izreklo odločbo okrajnega sodišča v Kamniku za nično, ker je bila izdana na slovenskem jeziku, češ, na Kranjskem je nemščina izključno v deželi navadni sodni jezik!

Tega udarca pa probujeni narod ni mirno prenašal. Tudi je nova Taaffejeva vlada stala še trdno na stališču, da „Slovanov ne pusti na steno pritiskati“. Vsled interpelacije slovenskih državnih poslancev, ki so jo podpisali tudi češki in nemško-konservativni prvaki, izdal je voditelj pravosodnega ministerstva dr. Pražak ukaz z dné 18. aprila 1882., ki je sicer le bolj obnovil prejšnje ukaze radi rabe slovenščine pri sodiščih v področju graškega nadsodišča, to isto pa naglašal jako rezko. Sodišča, ki so tudi potem skušala dvomiti o veljavnosti jezikovnih naredeb, so se kmalu prepričala, da bi se zastonj branila slovenske vloge sprejemati in slovenski reševati. Naslednja leta so prišli še drugi ukazi, ki so zagotovili rabo slovenskega jezika pri kazenskih, zlasti porotnih razpravah, ki so odprli slovenščini pot v javne zemljiške knjige, v razne uradne tiskovine, obrazce in pečate.

Pogoji za slovensko uradovanje so se seveda tekom časa znatno zboljšali, ker je prirastlo dokaj pravnikov, ki so bili jezika popolnem zmožni, zlasti pa narodnih odvetnikov in notarjev, ki so se za jednakopravnost neustrašeno borili na raznih mestih domovine. Sama ob sebi se je tako vnovič pokazala potreba slo-

venskega pravniškega organa. Od 1881. leta do konca 1883. je izhajal v Ljubljani mesečnik „*Slovenski Pravnik*“, ki ga je izdajal in s pomočjo svojega koncipijenta dr. Ivana Tavčarja urejeval odvetnik dr. Alfonz Mosché. List je bil zelo razširjen in po svoji vsebini jako zanimiv za pravnike in tudi širše občinstvo, ker je poleg znanstvenega gradiva prinašal aktualne članke o perečem jezikovnem vprašanju, nadalje odlomke iz slovenske in slovanske pravne zgodovine, životopise pravnikov itd. Deloval je tudi na zboljšanje pravne terminologije, priobčujoč jo, in vzpodbujal k izdaji priročne zbirke slovenskih zakonov. Leta 1884. je dr. Mosché res izdal prevod občnega sodnega reda, ki je potekel največ iz peresa Aleksandra Hudovernika. L. 1888. se je dr. Mosché zopet polotil izdajati „*Slovenski Pravnik*“ s sodelovanjem odličnih pravnikov, n. pr. deželnosodnega predsednika Kočevarja, višjesodnega svetnika dr. A. Gertscherja (sedaj višjesodnega predsednika v Zadru), dr J. Kavčiča, dr. J. Babnika i. t. d. (glej mej pisatelji). Proti koncu 1888. l. je pa dozorela ideja, na katero je opozarjal 1871. l. dr. Razlagov „*Pravnik*“ in potem tudi prvi Moschétov „*Slovenski Pravnik*“, da je za trdni obstoj pravniškega glasila in druge naloge treba organizacije slovenskih pravnikov, kakeršno že imajo češki v Pragi in v Brnu, hrvatski v Zagrebu i. t. d. In tako se je ustanovilo

društvo „Pravnik“ v Ljubljani,

ki je imelo svojo prvo glavno skupščino dné 26. januarja 1889. l. Otvorila sta jo z nagovori v imenu osnovalnega odbora deželnosodni svètnik I. Vencajz in prvi izvoljeni načelnik, odvetnik dr. Fr. Papež. Smoter društva se je določil, da goji pravne in državne vede, in sicer *a)* da izdaja strokovni list, *b)* da pospešuje izdavanje zbirk zakonov in drugih strokovnih knjig v slovenskem jeziku, *c)* da si naročuje strokovne liste in jih prepušča članom v svojih sobah v porabo in *e)* da prireja predavanja, čitanja in razprave na društvenih shodih. Društvo vodi načelnik z desetero odborniki, izmed kojih jih biva sedem v Ljubljani, a trije so vnanji. Načelnika sta mu bila: dr. Fr. Papež (1889 – 1892) in dr. A. Ferjančič (od 1893. l. naprej), tajnika: dr. D. Majaron (1889—1892) in dr. M. Pirc (od 1893. l. naprej), blagajnik: c. kr. notar Ivan Gogola (od 1889. l. dalje).

Društvo je v zadnjem desetletju (1889 — 1899) izpolnjevalo označene svoje naloge in mnogo storilo. V njem se je za stalno

osredotočilo literarno delovanje slovenskih pravnikov. Odslej izhaja „*Slovenski Pravnik*“ kot društveno glasilo redno vsak mesec z vsebino, ki se zahteva od modernega pravoznanstvenega mesečnika. Uredniki dejanski so mu bili: dr. D. Majaron (1889—1892), dr. M. Pirc in dr. V. Supan (1893—1896), dr. M. Pirc (1897) in dr. D. Majaron od 1898. l. dalje). Društvo se je tudi lotilo izdajanja „avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku“ in tako sta v priročni obliki izšla „Kazenski zakon“ (1889) in „Kazensko-pravdni red“ (1890). Oba zvezka je uredil in za praktično rabo opremil z odločbami vrhovnega sodišča dr. J. Kavčič. Največjo zaslugo pa si je društvo pridobilo, da je spravilo na dan namesto zastarele terminologije iz 1853. l. novo „Nemško-slovensko pravno terminologijo“. V letih 1890. do 1892. so društveniki priredili terminologične izpiske iz državnega zakonika in deželnih zakonikov; to gradivo je kritično pregledal in popolnil dr. Janko Babnik, kateremu je bil na prošnjo društva tedanji pravosodni minister grof Schönborn v ta namen podelil primerni dopust. Tako je izšlo 1894. l. v c. kr. dvorni in državni tiskarni na Dunaju 833 strani obsežno terminologično delo, ki odslej služi za temelj slovenskemu praktičnemu in teoretičnemu pravoznanstvu.

V novejši dôbi se je skrbelo tudi za popularno pravoznanstvo. Poleg tega, kar so politični časopisi prinašali za prosveto v javnopravnih stvareh, dobivalo je ljudstvo pouka iz mnogih sestavkov pravno-praktične vsebine v knjigah „*Družbe svetega Mohora*“. Veliko vrednost imajo v tem pogledu snopiči „*Slov. Pravnika*“, ki ga je v letih 1883—1888. spisaval dr. Ivan Tavčar. Za slovenske župane je izdal okrajni glavar Ant. Globočnik v krasnem Levstikovem prevodu svoj „Nauk“ (1880), za štajerske posebej dr. Dečko „Občinski red“ (1892) i. t. d.

Državni zakonik, ki je za svoje moderne zakone zahteval mnogo težkih novih izrazov, slovenil je neprenehoma vestno in spretno (večkrat s pomočjo Jos. Stritarja) Matej Cigale; po njegovi smrti (1889) je prevzel uredništvo dr. K. Štrekelj, a za tem (1898.) dr. Fr. Vidic. Slovensko besedilo deželnega zakonika za vojvodino Kranjsko je do 1881. leta urejeval nevešči profesor Val. Konšek; od 1881. leta naprej je urednik prof. Fr. Levec. Tudi v deželnem zakoniku štajerskem je bila slovenščina slaba, dokler ni začel (1886) prevajati prof. A. Kaspret. Za Trst in Istro je deželne zakone in ukaze prevajal Fr. Cegnar, za Goriško

jih prevaja od 1876. l. naprej Ernest Klavžar. Priročne zbirke zakonov in ukazov za Kranjsko prireja dež. tajnik Josip Pfeifer; za Goriško jih je nekaj priredil E. Klavžar.

V zadnjih dvajsetih letih se je tako slovenščina po naravnem, čeprav mnogo oviranem razvoju čudovito vsposobila za rabo v pravnem in javnem življenju. Kolikor je na Slovencih in kolikor dopuščajo konkretne razmere, vdomačil se je narodni jezik v sodnih in političnih uradih ter v parlamentarnih dvoranah, zasnoval si tudi svoje pravno in državno slovstvo. Še vse drugače bi seveda bilo s tem slovstvom, ako bi naš narod imel pravne učenjake po poklicu, kakoršni skrbé drugim narodom za pravoslovje! Zopet 1890. l. je deželni zbor kranjski zahteval slovensko pravno akademijo v Ljubljani in drugo leto so slovenski zastopniki v državnem zboru skrčili zahtevo na obnovitev slovenskih pravoslovnih stolic v Gradcu. Odgovor je bil negativen! Ako tudi najnovejše teženje za ustanovitvijo vseučilišča v Ljubljani ne obrodi sadú, ostane skrb za razvoj slovenskega pravoznanstva še nadalje samó v rokah požrtvovalnih praktikov. Zajedno se mora pa nadaljevati borba za jednakopravnost jezika, ki, davno zagotovljena, še dolgo ni izvedena . . .

Pisatelji. *)

Matej Cigale (glej III. del, str. 87). — *Dr. Josip Kranjec* (III. 150). — *Dr. Lovro Toman* (III. 78). — *Dr. Radoslav Razlag* (III. 151). — *Dr. Ivan Geršak* (III. 153). — *Dr. Josip Vošnjak* (IV. 82, 226). — *Luka Svetec* (III. 77). — *Dr. Janez Mencinger* (IV. 196). — *Bogdan Ternovec* (IV. 60).

Dr. Valentin Zarnik[1]) (1837—1888), roj. v Repnjah, vzgojen v Ljubljani, součenec Sim. Jenka, Mandelca, Erjavca, Stritarja in Tuška, je šel 1855. l. na Dunaj učit se modroslovja, izvolivši si zgodovino za svoj predmet; prihodnje leto pa sta prišla na Dunaj Janez Mencinger in Simon Jenko učit se jezikoslovja, a v kratkem so vsi trije prestopili na pravoslovno fakulteto. Po dovršenih

*) Večino podatkov o pravniških pisateljih sem dobil posredovanjem gosp. dr. Danila Majarona, odvetnika v Ljubljani, katerega za prijaznost lepo zahvaljujem. *Prof. dr. K. Glaser.*

[1]) Slovan 1877. — Fr. Levec, Lj. Zvon 1888. — Sl. Nar. 1888, 75. — Ed. 1888, 27. — S. 1888.

študijah je bil Zarnik 1862—1867. l. odgojitelj v rodbini barona Levina Raucha, poznejšega hrvatskega bana, in se seznanil z mnogimi odličnimi hrvatskimi rodoljubi. Lahko bi bil prê prišel na zagrebško akademijo za profesorja pravoslovja, a od Raucha ni hotel sprejeti take službe. Ko se je 1868. l. v Mariboru osnoval „*Slovenski Narod*“, je bil tam za koncipijenta pri dr. Lorberju. Od one dôbe je ostal zvest sotrudnik omenjenega lista do smrti. L. 1871. se je preselil v Ljubljano in 1877. l. otvoril lastno pisarno. Na gimnaziji se je v njem vzbudila ljubezen do materinega jezika, ko se je z nekaterimi nadarjenimi tovariši (glej Erjavec i. dr.) vadil v slovenskem pisanju. Prvi njegov sestavek v „*Nov.*“ 1861 je „Kako pride cesar Napoleon III. po krono v Pariz?“, kjer razlaga, da se je 1848. leta Napoleon nastanil v hôtel de Rhin s pseudonimom Jakson in zbiral tam okolo sebe svoje pristaše. Uže ta sestavek kaže, da so Zarnika živo zanimale francoske razmere, saj je uže, dovršen gimnazijalec, bil popolnem vešč francoščini, italijanščini in angleščini in je vedno pazno gledal na narodno gibanje Francozov, Italijanov in Angležev. Obširno je popisal deset let pozneje v „*Novicah*“ 1871 „Bivšo pariško komuno in socijalizem“ (Socijalno-politiška študija), prisvojivši si nazore zgodovinarja Buckleja, Steina in Schäffleja, Johna Stuarta Milla[1]). L. 1870. mu je ponujalo dovolj prilike, pečati se s Francozi; članek „La belle France“[2]) razjasnjuje, da je ves francoski narod navdušen po domoljubnih pesnih; spis „Alzacija in Lorena“[3]) zahteva, da mora narod imeti pravico izreči, kateri državi hoče pripadati; „Pad Francije in Slaveni“[4]) nam predočuje, kake nasledke bo imela nesreča Francozov za Slovane. Z jednakim sočutjem je zasledoval usodo trpinov Ircev v članku „Green Erin“[5]) in pisal „O zedinjenji italjanskega naroda“[6]), tudi nam Slovanom v Avstriji je edina rešitev „V solidarnosti Slovanstva“[7]). Radi tega se je vestno učil pri Francozih, Italijanih in Angležih, da bi mogel tem uspešneje koristiti Slovencem z besedo in s peresom. Njegovi dopisi v „*Novicah*“[8]) z Dunaja z naslovom „Obraz državnega zbora“ so po krasnem humorju in pikri besedi napravili tak utis, da so jih ponatisnili nemški, češki, poljski in hrvaški listi. Pisal je uvodne članke za

[1]) Nov. 1861. — [2]) Nov. 1871. — [3]) Navedel je voditelje socijalistov raznih narodov in njih nazore; ugaja mu angleški komunist Owen. — [4]) Slov. Nar. 1870, 70. — [5]) Sl. Nar. 1871, 4. — [6]) Sl. Nar. 1871, 40. — [7]) Sl. Nar. 1881, 2 . . . 37. — [8]) Sl. Nar. 1878, 166—176.

„*Novice*“ [9]) in „*Slov. Narod*“ [10]), katere je podpiral do smrti. Bil je glavni govornik na taborih v Ljutomeru, v Ormožu, Žalcu, na Vižmarjih, v Sevnici, Vipavi, Cerknici, Bistrici pri Pliberku in v Grabštajnu na Koroškem, — po pravici imenovan — oče slovenskih taborov. Govori sicer niso bili temeljiti, pa po drastičnem humorju, po skeleči ironiji je Zarnik — govornik ex abrupto — vedno navdušil poslušalce; vendar pa se je njegov dovtip preveč omejeval na ožigosanje nemškutarjev; zato je bolj vplival na preprosto ljudstvo nego na omikance. Bolje so se Zarniku posrečili „Originali iz dijaškega življenja na dunajskem vseučilišču“ [11]) („Stara pomahana glava“, „Čudni možje“); nadaljeval je pet let potem opis takih originalov v sestavku „Slovenski Nikodem“ [12]). V čase turških bojev nas povedeta povesti „Franc Ljubljančič — strah Turkom“ [13]) in „Kako so v Begunjah Turka odpodili“ [14]). Povest „Ura bíje, človeka pa ni“ je romantična, povest „Maščevanje usode“ se nagiblje na realistično stran; obe sta natisnjeni posebej; glej bibliografijo.

Dr. Janko Sernec (1834) iz Slov. Bistrice, je prebil maturo 1851. l. v Mariboru in dosegel juridični doktorat 1857. l. v Gradcu. Prišedši za koncipijenta v Maribor k drju. Dominkušu je marljivo pisal v razne slovenske liste o slovenski ravnopravnosti, o pravoznanstvu in narodnem gospodarstvu. V celovškem „*Slovencu*“ in v „*Drobtinicah*“ (l. 1865.) je pisal o slovenščini v mariborskem sodišču (o slovenskih vlogah drja. Dominkuša). Pozneje je kakor advokat v Mariboru in nekaj časa tudi kakor poslanec v deželnem zboru štajerskem krepko zastopal slovenske težnje (govor o slovenskih zemljiško-knjižnih vpisih). Oglašal se je z duhovitimi javnopravnimi in socijalno-političnimi spisi v „*Novicah*“ (l. 1864), v „*Slov. Narodu*“ (1881), v „*Lj. Zvonu*“ (1886), v „*Slovenskem Pravniku*“ itd. Za preprosto ljudstvo je razlagal zakone v knjigah „*Družbe sv. Mohorja*“ (1874, 1876) in za gospodinje je spisal primerno knjigo (glej: Narodno gospodarstvo).

Dr. Fran Škofič, rojen 1848. l. v Ljubljani, tukaj dovršil gimnazijske, na Dunaju pravoslovne študije, bil 1877. l. imenovan za sodnega pristava v Kostanjevici, 1883. leta za sodnika v Kostanjevico, odkoder je bil 1886. l. premeščen v Škofjo Loko. Tu

[9]) Cel. Slov. 1867, 21. — [10]) Nov. 1861, 167 seqq. — [11]) „Naš narod 1867. l.“, Nov. 1867, 123; „Stranka posredovanja“, op. cit. 146. — [12]) „Samo znati se mora“, Sl. Nar. 1870, 41. — [13]) Nov. 1862, 156 ... 444. — [14]) Nov. 1867, 320 ... 429. — [15]) Nov. 1867, 280. — [16]) Nov. 1867.

je dné 7. julija 1892. umrl za jetiko. Slovenskemu pravoznanstvu je začel že kot dijak služiti v Razlagovem „*Pravniku*" (1870). Zgodaj je tudi pisal popularne pravne sestavke za knjige „*Družbe sv. Mohorja*", pozneje bil zvest sotrudnik „*Slov. Pravnika*", v katerem je priobčeval daljše ali krajše, vedno bistroumne razprave. Priredil je tudi slovenski prevod „meničnega zakona in menične pravde z vrhovno-sodnimi odločbami", ki pa še ni tiskan. V oporoki je imenoval „*družbo sv. Cirila in Metoda*" za univerzalno dedno naslednico.

Fran Šuklje iz Ljubljane (1849) je bil sedmošolec prostovoljec dné 3. julija 1866. l. v bitki pri Kraljevem Gradcu smrtno ranjen. Ko je okreval, je prebil 1867. l. maturo in je nato študiral na Dunaju, kjer je med svojimi slovenskimi tovariši mnogo storil za razvitek društvenega življenja. Služboval je v Novem mestu, v Ljubljani, odkoder je bil prestavljen v Dunajsko Novo mesto 1877. l., potem zopet v Ljubljano in 1885. l. na Dunaj; od istega leta državni poslanec je postal 1895. l. dvorni svêtnik, ravnatelj osrednje zaloge šolskih knjig na Dunaju. Sotrudnik Stritarjevemu „*Zvonu*" je ta list podpiral z zgodovinskimi spisi, n. pr. „Pravi vzroki francoske revolucije" [1]), „Zgodovinske žene: Virginia, Lukrecija, Emilia Galotti" [2]), „Boj Otokarja II. z Rudolfom I." [3]). Večje zgodovinske spise je objavljal v knjigah „*Matice Slovenske*", n. pr. France Palacky [4]); razdeljeno je življenje češkega zgodovinarja *a)* v mladostno (1798 do 1823), *b)* v znanstveno (1823—1848) in *c)* v dôbo javnega delovanja (1848—1876), potem je Palacky opisan kot človek in učenjak. Spis je temeljit in sestavljen z navdušenjem. Drugi obširen spis je „Avstrijsko medvladje in ustanovitev habsburške vlade" (1246 do 1283) [5]). Spisan je sestavek z vsem kritičnim aparatom in v izborni besedi. Lahko se reče, da je ta razprava po svoji obliki in vsebini najboljša slovensko pisana zgodovinska študija. Sploh je pisatelja najbolj zanimala zgodovina srednjega in novega veka, kakor kažejo navedene razprave in sestavek „Tridesetletna vojska" [6]).

[1]) Zv. 1870. — [2]) Zv. 1876. — [3]) Zv. 1877. — [4]) Ltp. Sl. Mat. 1877. — Jako priljubljena tvarina je njegovemu živemu duhu francoska revolucija: to dokazujejo sestavki: „Narodna skupščina francoska", Zv. 1878; „Francoska družba pred 1789. l." in „Le livre rouge", Lj. Zv. 1889. — [5]) V „Spomeniku o šeststoletnici začetka Habsburške vlade na Slovenskem". Ljubljana 1883. — [6]) Progr. novomeške gimnazije 1874. — Dostavi: Maria Antoinetta v Ljubljanskem Zvonu 1884.

L. 1883. izvoljen v deželni zbor kranjski, je na čelu strankarskega boja urejeval 1884. in 1885. leta „*Ljubljanski List*“, v katerem se nahajajo med drugimi spisi tudi njegovi „Spomini na bitko pri Kraljevem Gradcu“. Pisal je mnogo za „*Slov. Narod*“ pod in nad črto, n. pr. „Dolenjske mestne volitve“ [7]), „Ustavoverci in mi“ [8]), „Novi davek na žganje in Slovenci“ [9]), „Lex Lichtenstein in naši pomisleki“ [10]), „O borzi in borzni trgovini“ [11]). Jako živo je pisana ocena [12]) sestavka „Časniki in časnikarstvo“ (v Sl. Nar.). Zadnja leta se je pečal izključno s politiko in imel v deželnem zboru kranjskem (1883 — 1895) in v državnem zboru mnogo govorov, ki so se tikali gospodarskih in denarstvenih stvarij; ti govori so vsakokrat obujali splošno pozornost tako po odbrani obliki kakor zanimivi in poučni vsebini. Šuklje slovi za strokovnjaka v denarstvenih državnih vprašanjih. V „*Slov. Pravniku*“ je pisal o reformi pravoslovnih študij (1891) in o reformi naših direktnih davkov (1893).

Anton Globočnik pl. Sorodolski je bil rojen 1825. l. v Železnikih in je dovršil 1848. l. pravoslovne študije na Dunaju. Potem je vstopil v uradništvo in postal 1855. l. okrajni sodnik v Štubici na Hrvatskem, 1857. l. okr. predstojnik v Čakovcu, 1863. l. v Postojni, kjer je bil 1867. l. imenovan okrajnim glavarjem in ostal do 1885. l., ko je bil vladni svètnik premeščen v Ljubljano. Leta 1890. je po 40letnem službovanju stopil v pokoj in zadobil plemstvo. Skupina gorenjsko-notranjskih mest ga je 1891. l. poslala v državni zbor, iz katerega je pa izstopil 1896. l. Globočnik je sodeloval pri političnih programih Slovencev 1848. l., član in tajnik „*Slovenskega društva*“ na Dunaju. Tem zanimivejši je njegov spis v „*Izvestjih*“ muzejskega društva (1898): „K petdesetletnici slov. narodnega probujenja.“ Pozneje, povsod izboren uradnik, je obdelaval upravno pravo v nemškem in slovenskem jeziku. Njegov „Leitfaden für Gemeindevorsteher in Krain“ iz 1878. l. je izšel 1880. l. v klasičnem prevodu Levstikovem pod zaglavjem: „Nauk slovenskim županom.“ Za „*Slov. Pravnik*“ je napisal v obliki razpredelnic: „Instancije v občinskih zadevah kranjskih“ (1888), „Pravne stopnje in njih roki v upravnem posto-

---

[7]) Sl. Nar. 1873, 247. — [8]) Sl. Nar. 1880, 50; „Sub auspiciis“, Sl. Nar. 1888, 115. — [9]) Sl. Nar. 1878, 127, 130, 133. — [11]) Sl. Nar. 1888, 57, 63, 1875. — [12]) Lj. Zv. 1889. — [13]) Ed. 1884, 11 id.

panji" (1890), „Vkupnost v javnem in zasebnem pravu" (1890). V nemškem jeziku je izdal knjige o upravni in pravni zgodovini kranjske dežele (1888; 1893), o zgodovini avstrijskega denarstva (1897), nadalje jako obsežne repertorije avstrijskih zakonov in naredeb (1878, 1883, 1893) i. dr.

Dr. Alfonz Mosche, 1839. l. porojen v Ljubljani, najprej 1866. l. odvetnik v Slov. Gradcu, požneje od 1868. l. v Ljubljani, od 1898. l. predsednik odvetniški zbornici. Leta 1881. je začel izdajati „*Slov. Pravnik*" in zanj mnogo pisal, dokler radi preobilih poslov ni koncem 1883. l. odložil uredništva. Oskrbel je sodelovanjem A. Hudovernika potrebni prevod „Občnega sodnega reda", ki ga je založil in izdal 1884. l. Obnovil je „*Slov. Pravnik*" 1888. in potem 1889. l. izročil društvu „*Pravniku*". Dr. Mosche je po svoji pisarni od 1881. leta dalje začel odločno in uspešno borbo za jednakopravnost slovenščine pri sodiščih. Od 1883—1889. l. poslanec v kranjskem deželnem zboru, je bil predsednik finančnega odseka, izdelal načrt za konvertovanje zemljiško-odveznega dolga in izdal v ta namen posebno brošuro. Tudi sicer je prejšnji čas mnogo obdeloval narodno-gospodarska vprašanja po slovenskih časopisih.

Dr. Ivan Tavčar (glej IV. del, str. 120) zavzema tudi med slovenskimi pravniki odlično mesto. Dr. Moschetovemu „*Slov. Pravniku*" (1881—1883) je bil sourednik in glavni sotrudnik, ki je posebno živo vzpodbujal pravnike, da naj skrbé za svoje slovensko glasilo. V istem listu in v „*Slov. Narodu*" je v tisti dôbi z mnogimi duhovitimi članki branil slovensko uradovanje. Posebno zaslugo pa si je pridobil za popularno pravoznanstvo, da je „Družbi svetega Mohorja" spisal „*Slov. Pravnik*", ki je izhajal v posameznih snopičih od 1883. do 1888. l. V jasni in zanimivi besedi so tu razloženi najpotrebnejši zakoni in pojasnjeni s praktičnimi vzgledi. To je obsežna poljudna knjiga, kakršne drugi jeziki za pravno stroko ne premorejo. S svojo odvetniško pisarno, ki jo je otvoril dr. Tavčar začetkom 1884. l., je prav mnogo storil za razširjenje slovenskega uradovanja. Izvoljen v deželni zbor kranjski 1889. l., je tu večkrat ostro bičal posamezna oblastva, ki slovenščine niso vpoštevala.

Dr. Jakob Kavčič, porojen 1851. l. na Gorenjem Vrsniku pri Žireh, je končal gimnazijske študije v Ljubljani 1872. l., pravoslovne študije pa na Dunaju 1877. l. z doktoratom, bil imenovan

1879. l. sodnim pristavom v Ilirski Bistrici, 1886. l. namestnikom državnega pravdnika v Ljubljani, a 1897. l. deželnosodnim svètnikom istotam. Pisal je popularne pravniške razprave v knjige „*Družbe sv. Mohorja*“ (1883), a znanstvene v „*Slov. Pravnika*“ od 1882. l. naprej. Živo so pisani njegovi „pravniški razgovori“ v „*Slov. Pravniku*“ 1888. l., a temeljiti so njegovi pledoyerji za slovensko pravno akademijo, odnosno za slovenske pravniške stolice v istem listu (1890. in 1891. l.). Ko se je društvo „*Pravnik*“ odločilo, da bode izdajalo priročno zbirko avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku, je dr. Kavčič takoj z mnogim trudom uredil kazenski zakon in pa kazensko-pravdni red, dodavši obema poznejšnje, zraven spadajoče zakone in tudi odločbe kasacijskega sodišča. Prvi zvezek je izšel 1889. l., drugi pa 1890. l. Mnogo njegovih razprav pa so priobčili tudi nemški pravniški listi.

Fran Kočevar pl. Kondenheim, rojen v Planini na Notranjskem 1833. l. od kmetskih starišev, postal 1885. leta predsednik deželnega sodišča v Ljubljani, dobil 1895. l. plemstvo in umrl dné 19. decembra 1897 v Ljubljani. V letih 1886 in 1887 je sestavil za sodno postopanje veliko število slovenskih obrazcev in v „*Slov. Pravniku*“ 1888. l. je priobčil, pravnik temeljitega znanja, mnogo zanimivih razprav.

Karol Pleško, rojen 1834. l. v Ljubljani, je dovršil pravoslovne študije na Dunaju 1856. l., potem službovai pri političnih uradih na Kranjskem, od 1872. l. naprej pa bil okrajni sodnik v Črnomlju, na Vrhniki in v Litiji. L. 1881. je bil imenovan deželnosodnim svètnikom v Novem mestu, potem premeščen v Ljubljano, kjer je po 42 letnem službovanju šel 1898. l. v pokoj z naslovom višjesodnega svètnika. Umrl je v Ljubljani dné 23. aprila 1899. Pleško je bil z vsem srcem udan slovenski stvari in slovenskemu uradovanju ter sodeloval skoro pri vseh letnikih slovenskega pravniškega glasila. Društvu „*Pravnik*“ je bil ustanovitelj in prva leta tudi odbornik.

Dr. Andrej Ferjančič, porojen na Slapu pri Vipavi 1848. l., je študiral na gimnazijah v Ljubljani in Gorici, dosegel 1875. l. na dunajskem vseučilišču doktorat prava, stopil potem v državno službo, bil 1876. l. imenovan sodnim pristavom v Ptuju, potem namestnikom državnega pravdnika v Novem mestu, odtod 1886. l. premeščen v Ljubljano, kjer je od 1893. l. svètnik deželnega sodišča.

Notranjske kmetske občine so ga 1886. l. poslale v državni zbor, kjer je, 1891. in 1897. l. iznova izvoljen, dosegel 1898. leta čast prvega zborničnega podpredsednika. Na Dunaju vnet zagovornik slovenske ravnopravnosti, je v domovini deloval na to („*Slovenski Pravnik*“ 1888 in 1889), da se je vstanovilo društvo „*Pravnik*“, ki naj bi izdajalo slovenske zakonike, skrbelo za jednotno pravno terminologijo in obstoj slovenskega pravniškega lista. Odkar „*Slovenski Pravnik*“ izhaja, zalaga ga dr. Ferjančič s kritičnimi sestavki, zadevajočimi največ pripravljene načrte zakonov. V letniku 1892. je podal zbirko vseh ukazov, ki se tičejo slovanskega, zlasti slovenskega, odnosno hrvatskega uradovanja. Izza 1893. l. je predsednik društvu „*Pravnik*“.

Dr. Fran Papež, odvetnik v Ljubljani, je bil rojen v Mokronogu 1838. l., dokončal gimnazijo v Novem mestu 1857. l., dosegel doktorat v Gradcu 1866. l., otvoril odvetniško pisarno v Ljubljani 1879. l. Deželni poslanec kranjski je od 1883. l. Društvu „Pravniku“ je bil prva štiri leta (1889—1892) predsednik, „*Slovenskemu Pravniku*“ prvo leto (1889) sourednik, pozneje sotrudnik.

Fran Višnikar (1849) od Sv. Križa v litijskem okraju, je, dokončavši ljubljansko gimnazijo 1870. l. in pravoslovne študije na Dunaju, bil nekaj časa v sodni praksi v Ljubljani, potem sodni pristav v Ilirski Bistrici, 1885. l. pa imenovan za okrajnega sodnika v Ribnici, 1896. l. istotam za deželnosodnega svètnika. Udan slovenskemu uradovanju se je 1887 l. v „*Ljublj. Zvonu*“ uprl jeziku v „Sodnih obrazcih“ Bogdana Trnovca, ki mu je potem istotam v „zaščičenje“ odgovarjal. 1894. l. izvoljen v državni zbor, je v posebnem odseku sodeloval pri novih civilnopravdnih zakonih in priobčil o njih daljšo razpravo v „*Slov. Pravniku*“ (1895), kateremu je sploh sotrudnik.

Dr. Edvard Volčič, porojen 1858. l. v Senožečah na Notranjskem, se je šolal na gimnaziji v Ljubljani ter na vseučilišču dunajskem. Pravoslovje je dovršil 1881. l. Služboval je pri raznih sodiščih, največ po Dolenjskem, sedaj je c. kr. sodni tajnik v Novem mestu. Že gimnazijec se je mnogo brigal za slovensko in slovansko slovstvo ter za narodni napredek sploh. Šestošolec ustanovil je tiho dijaško društvo, v katerem so se sošolci učili drugih slovanskih jezikov in izdajali svoj pisan leposloven list „Lipa“. Sotrudniki so mu bili razun Volčiča mej drugimi: Luka Pintar, sedaj c. kr. kustos

lic. biblijoteke v Ljubljani, Josip Škofic, † c. kr. sodni pristav v Velikih Laščah, dr. Henrik Tuma, sedaj odv. koncipijent in dež. odbornik v Gorici, in dr. Fran Zbašnik, sedaj dež. tajnik v Ljubljani. Izšlo je 12 številk; glave je risal akad. slikar Simon Ogrin (tedaj učenec Wolfov). „Lipo“ ima sedaj dr. Volčič. Na Dunaju je, živahen član „*Slovenije*“, ustanovil pravni odsek in društveno knjižnico ter zagovarjal slovstveno delovanje v društvu. Občeval je s Cigaletom, Baudouin de Courtenay-om, od katerih ima več pisem itd. Prišedši 1882. l. v Ljubljano, je bil tajnik pevskemu zboru Čitalnice. Kasneje se je potegoval za gospodarski napredek naroda ter je v tem oziru osnoval več posojilnic (prvo v Žužemberku 1891. l.), ki se oslanjajo na pravila prejšnjih slovenskih, a imajo tudi bistvene točke Reiffeisenovega sostava; vse te posojilnice uspevaja dobro, nekatere prav dobro. V letih 1894—1897 zopet v Ljubljani, je vztrajno deloval v odboru „*Glasbene Matice*“ ter je, prišedši v Novo mesto 1898. l. ustanovil samostojno šolo iste Matice, ki uspeva dobro. V soglasju s temi stremljenji so tudi njegovi sestavki, listki in drugi članki po raznih listih. Večje zanimivosti so: v *letopisu* Matice slovenske 1880. l. „O pristnosti kraljedvorskega rokopisa“, v „*Slovanu*“ 1884. l.: „Bojanci“ (krajepis), v „*Slovanu*“ 1885. l.: „Dr. Josip Kranjec“ (obširen životopis), v „*Slov. Pravniku*“ (1881—1883) več člankov o slov. uradovanju in pravicah sodnih uradnikov, med temi koncem 1883. l. pismo z Dolenjskega, nasvetujoče, da se ustanovi slovensko pravniško društvo. V „*Slov. Pravniku*“ 1895. l. je izšla iz njegovega peresa daljša razprava „O naših agrarskih operacijah in dotičnih zakonih“, katero je primerno prirejeno prinašal tudi „*Kmetovalec*“.

Aleksander Hudovernik, sedaj notar v Kostanjevici. Porojen v Zatičini 1861. l., je dovršil gimnazijo v Novem mestu 1878. l., a pravoslovne študije na Dunaju. Tu je bil jako delaven član „*Slovenskega lit. društva*“ 1881. in 1882. l. Mnogo se je bavil s slovanskimi književnostmi, zlasti z rusko in poročal o najnovejših proizvodih v „*Ljublj. Zvonu*“ in drugih listih. Posebno se je zanimal za narodno pravo in pravne običaje v Slovencih, za črnogorsko zakonodavstvo, za sloveče slovanske pravnike, in nabiral stare slovenske pravne spomenike. O vsem tem je napisal več daljših in krajših sestavkov v dr. Moschetovem „*Slov. Pravniku*“ 1882. in 1883. l. V istem listu je 1882. l. pri-

občeval pravno terminologijo. Umestna sta životopisa Tomaža Đolinarja (1883. l., str. 113.) in dra. J. R. Razlaga (1883. l., str. 211). Iz njegovega peresa je največ potekel tudi slovenski prevod „Občnega sodnega reda“, ki ga je založil in izdal 1889. l. dr. A. Mosche.

Dr. Janko Babnik, porojen 1861. l. v Ljutomeru, je dovršil gimnazijo v Mariboru 1879. l. in bil na dunajskem vseučilišču promoviran doktorjem prava 1884. l. Služboval je pozneje pri sodiščih na Kranjskem in bil koncem 1899. l. imenovan tajnikom v pravosodnem ministerstvu. Bavil se je mnogo s pravno zgodovino in priobčil 1882—1883. l. v „*Letopisu Mat. Slov.*“ učeno razpravo „Sledovi slovenskega prava“, ki jo je ugodno ocenil tudi praški „*Athenaeum*“ 1884. leta. Težko in zamotano vprašanje o jugoslovanski zadrugi je razpravljal v „*Kresu*“ 1884. l. Ocenil je temeljito nadalje Kraussovo knjigo „Sitte und Brauch der Südslaven“ v „*Ljubljanskem Zvonu*“ 1886. l. Bil je dejanski urednik „*Slov. Pravniku*“ 1888. leta, a poznejšim letnikom sotrudnik. Leta 1894. je v imenu društva „*Pravnika*“, kateremu je vsa leta odbornik, sodelovanjem J. Vencajza, dr. D. Majarona in Fr. Milčinskega končno uredil „Nemško-slovensko pravno terminologijo“, ki jo je založila c. kr. dvorna in državna tiskarnica na Dunaju. Priobčil je tudi nekaj životopisov, takó: V. V. Vereščagina, A. A. Ivanova (Kres 1882), Puškina (Slov. Narod 1880).

Dr. Danilo Majaron, odvetnik v Ljubljani, je bil por. 1860. l. v Borovnici. Dovršivši gimnazijo v Ljubljani 1878. l. in pravoslovne študije na Dunaju, je vstopil najprej v sodno prakso na Dunaju, potem pa 1887. l. v odvetniško prakso v Ljubljani, kjer je bival do konca 1892. l., ko se je preselil na Dunaj. Tu je prebil odvetniški izpit in 1894. l. otvoril v Ljubljani svojo pisarno. — Že kot gimnazijec je bil stalen sotrudnik „*Vrtcu*“ (1875—1878), dopisnik „*Novicam*“, „*Slov. Narodu*“ in „*Slovencu*“. Pozneje, z Dunaja je zdatno začel podpirati „*Slov. Narod*“ z dopisi, listki in uvodnimi članki; od 1884. do 1886. l. je bil njegov glavni sotrudnik ter zanj napisal pod raznimi psevdonimi in šiframi brez števila političnih člankov in poročil ali listkov. Kot visokošolec je tudi zalagal „*Sočo*“ [1]) in „*Edinost*“ [2]) s članki največ politične vse-

[1]) n. pr. članek o Kopitarju in njegovi slavnosti, 1880. — [2]) n. pr. članki za nadsodišče v Ljubljani, 1881.

bine. Novelistično pero je zastavil v Stritarjevem „*Zvonu*" (1879) in „*Slovanu*" (1886), feljtonistično razun v „*Slov. Narodu*" tudi v „*Slovanu*" (1884), kritično v „*Slovanu*" (1884, 1885) in „*Ljubljanskem Zvonu*" (1884). Največkrat je podpisan Danilo ali — o. —, — n., Q., M. Bil je na Dunaju tudi sourednik slovenskemu delu zaplenjenega „*Slavjanskega almanaha*" (1880), član in predsednik „*Slovenskega literarnega društva*"[3]). Na slavnostih dunajske „*Slovenije*" je odbrano govoril o Prešernu (1879., 1880., 1882. in 1885. l.) in Stritarju (1886. l.) in tudi v spisih proslavljal in presojal odlične slovenske može, n. pr. Miklošiča ob sedemdesetletnici[4]), Ivana Vesela Koseskega[5]), Mateja Cigaleta[6]), Davorina Trstenjaka.[7]) Poslednjemu, s katerim sta si mnogo dopisovala, je tudi po smrti v spomin govoril v čitalnici ljubljanski[8]), a za to dobil v „*Slovencu*" oster odpor. — Ko je koncem 1887. leta prišel v Ljubljano, se je njemu in dr. Vošnjaku poverilo glavno uredništvo „*Slov. Naroda*", katero je trajalo do srede 1888. leta. Potem je bil soustanovnik društva „*Pravnik*", v letih 1889. do 1892. njegov tajnik in urednik njegovega glasila „*Slovenskega Pravnika*". L. 1892. je bil ob enem od pomladi do jeseni glavni urednik „*Slov. Naroda*". Uredništvo tega dnevnika je prevzel znova poleti 1894. in je obdržal do začetka 1897. leta. Ta leta se je sploh bavil samo s političnimi in socijalnimi vprašanji ter bil 1895. l. izvoljen v kranjski deželni zbor. V zasedanju 1898. l je utemeljeval predlog radi ustanovitve vseučilišča v Ljubljani in o tem sestavil obširno „spomenico", ki se je v jeseni 1898. leta v imenu dotičnega odbora predložila vladi in državnemu zboru. Spomenico je tudi posebej izdal pod zaglavjem „Za vseučilišće v Ljubljani" v slovenskem in nemškem jeziku. L. 1898. je zopet prevzel uredništvo „*Slovenskega Pravnika*"; istega leta je izdal „Letno poročilo društva Gospodinjske šole", v katerem opisuje in Slovencem priporoča snovanje gospodinjskih tečajev za dekleta iz manj imovitih slojev. Urednik „*Slov. Pravnika*" je v letih 1889.—1892. in od 1898. l. dalje spisal zanj mnogo strokovnih razprav, skoro vse književne ocene in razne vesti, priredil nebroj praktičnih slučajev, pri vsem pa skrbno pazil na jednotnost pravniškega besedoslovja.

[3]) Ljublj. Zvon 1881. — [4]) Sl. N. 1883, 266. — [5]) Sl. Nar. 1884, 74. — [6]) Slovan 1887; Sl. Prav. 1889. — [7]) Slovan 1887. — [8]) Lj. Zv. 1890, 256.

Anton Levec (1852) iz Radomelj je dovršil gimnazijo v Ljubljani (1873) in pravoslovne študije na Dunaju (1878), bil potem sodni pristav v Sevnici in v Ljubljani, okrajni sodnik v Ložu, in je sedaj sodni svètnik v Novem mestu. Leta 1889. je spisal in izdal knjigo „Zbirka obrazcev k občnemu sodnemu redu I. zvezek“. Drugi zvezek ni izšel, ker je bilo videti, da se občni sodni red kmalu umakne novemu civilno-pravdnemu redu. Obrazce po zmislu novih civilno-pravdnih zakonov je A. Levec že priredil in izidejo v kratkem. Sicer je priobčil več sestavkov v „*Slovenskem Pravniku*“. Poleg tega je Levec (A. L. Bistriški) spisal nekaj gledaliških iger, ki jih diletantje po deželi radi predstavljajo. Začel jih je tudi izdajati koncem 1899. l., kakor kaže I. zvezek „Lokavi snubač“.

Dr. Ivan Dečko, porojen 1859. l. v Središču na Štajerskem je dovršil pravoslovje v Gradcu, bil odvetniški koncipijent v Mariboru in v Celju, kjer je 1892. l. otvoril svojo odvetniško pisarno. Mej prvimi slovenskimi publicisti v Spodnjem Štajerju, je v neštetih člankih in dopisih branil po „*Südsteierische Post*“, „*Slovenskem Narodu*“, „*Domovini*“ in drugod slovensko stvar na Štajerskem in Koroškem, temeljito pretresajoč posamična važna vprašanja ali spretno polemizujoč z narodnimi nasprotniki. Vrlo zanimiv je njegov zgodovinski spis v „*Ljublj. Zvonu*“ (1883): „Slovenska predavanja na graškem vseučilišču“. Ob jednem je stalen sotrudnik „*Slov. Pravnika*“. L. 1892. je sestavil in v Celju izdal „*Zbirko zakonov*, zadevajočih posle občinskega področja. I. zvezek. *Občinski red* in občinski volitveni red itd.“ Ta zbirka naj bi pomagala slovenskim županom štajerskim pri uradovanju; zato ima tudi obilo obrazcev. Poslanec v štajerskem deželnem zboru zastopa dr. Dečko v spretnih govorih odločno slovensko stališče.

Dr. Viktor Supan, rojen 1864. l. v Ljubljani, je tu dovršil 1882. l. gimnazijo in na Dunaju 1888. l. bil promoviran doktorjem prava. Začetkom avskultant na Dunaju in v Ljubljani, je prestopil v odvetniško prakso in 1894. l. otvoril odvetniško pisarno v Ljubljani. Umrl je 1897. leta. Jako marljivo je zbiral gradivo za pravoznanstvene osnove. Od 1893. l. do smrti je bil poleg dr. Pirca urednik „*Slov. Pravnika*“, katerega je zalagal z raznimi stvarmi. Zanimiva je njegova študija v 1894. l. „o suponi in spregi po novem obč. imovinskem zakoniku za kneževino Črnogoro“.

Dr. Makso Pirc (1864.) iz Ljubljane, je tu dovršil gimnazijske študije 1883. l., v Gradcu pa pravoslovne. Odvetniško pisarno je otvoril 1897. l. v Ljubljani. 1893. l. je prevzel tajništvo društva „*Pravnika*“ in pa poleg dra. Supana uredništvo „*Slovenskega Pravnika*“; to je obdržal do konca 1897. l. Kakor tajnik toliko let si je pridobil mnogo zaslug za društvene namene; urednik je spisal več člankov, priredil za vsak list sodne in druge odločbe, književna poročila in razne vesti.

Ivan Kavčnik, roj. 1858. l. v Dragomeru pri Brezovici, je dovršil gimnazijo v Ljubljani 1878. l. in pravoslovje na Dunaju 1883. l. Imenovan 1888. l. sodnim pristavom, je službovał v Kranju in Ljubljani, kjer je od 1897. l. sodni tajnik. Jeden najmarljivejših sotrudnikov „*Slov. Pravnika*“ od 1891. l., je v tem listu priobčil več temeljitih pravnih študij in skušal rešiti mnogo teoretično in praktično zanimivih pravnih vprašanj.

Fran Geiger, rojen 1862. l. v Kranju, je, dovršivši gimnazijske študije v Gorici, pravoslovne pa na Dunaju, vstopil 1887. l. v državno službo finančne stroke, bil 1899. l. imenovam davčnim nadzornikom v Krškem in odtod 1892. l. premeščen v Kočevje. L. 1896. je umrl na dopustu v Gorici. V „*Slovenskem Pravniku*“ (1888—1890. in 1895. l.) je priobčil več izvirnih razprav o davkih zlasti tehtno kritiko o davčni preosnovi.

Dr. Juro Hrašovec je bil rojen 1858. l. v Sisku, kjer je bil njegov oče, Slovenec iz ljutomerskega okraja, takrat okrajni sodnik. Od očeta Franca, častitega slovenskega starine, ki je od 1862. do 1889. l. službovał v tužnem Korotanu, navzel se je pristnega narodnega duha, ki mu je ostal, dasi je študiral na gimnazijah v Celovcu in Solnogradu, na vseučiliščih v Gradcu in na Dunaju. Odvetniški kandidat je vodil pisarno dr. Zarniku v Ljubljani do jeseni 1886. l., ko je postal odvetnik v Slovenjem gradcu, odkoder se je 1889. l. preselil v Celje. Dr. Hrašovec je odbornik društva „*Pravnika*“ od 1890. l. naprej, jeden najmarljivejših sotrudnikov v vseh letnikih „*Slov. Pravnika*“, sploh dosledno vnet zastopnik slovenskega uradovanja.

Dr. Rupert Bežek, porojen 1858. l. v Postojini, je dovršil gimnazijo 1877. leta v Ljubljani in se na dunajskem vseučilišču najprej posvetil klasični filologiji, pozneje pa pravoslovju. 1884. l.

je vstopil v notarsko prakso v Ljubljani in 1890. l. bil imenovan notarjem v Tržiču, odkoder so ga 1892. l. premestili v Žužemberk. Tu se je iznova bavil s pravnimi znanostmi, da je bil 1893. l. na graškem vseučilišču promoviran doktorjem prava. Od 1897. l. je notar v Zatičini. Muzikalno jako izobražen je prva leta priobčeval v „*Narodu*" ocene o slovenskih muzikalijah in koncertih. Od 1893. l. naprej je v „*Slov. Pravniku*" iz njegovega peresa več korenitih študij civilističnih, tako tudi v „*Zeitschrift für's Notariat*"; komentara o občnem drž. zakoniku Krainz in Stubenrauch se večkrat nanašata na dr. Bežkove študije.

Dr. Anton Brumen, odvetnik v Ptuju, porojen 1857. l. pri sv. Juriju na Ščavnici, je dovršil gimnazijo 1876. l. v Mariboru, pravoslovne študije 1880. l. pa v Gradcu. Sodni pristav v Slovenski Bistrici (1886. l.) je imel radi odločno slovenskega delovanja mnogo neprilik s svojimi predstojniki. L. 1890. premeščen v Lož, se je rajši odpovedal nadaljnji sodniški službi in prestopil k odvetništvu. Oglašal se je mnogo po raznih časopisih za slovensko ravnopravnost in neodvisnost sodnikov v „*Slov. Pravniku*" (1888., 1892., 1899. l.) in v dunajski „*Gerichtszeitung*" pa priobčil več sestavkov pravoznanstvene vsebine.

Ivan Okretič, r. 1858. l. v Kostanjevici na Krasu, je dovršil gimnazijo v Gorici 1878. l., pravoslovje na Dunaju. Služboval je potem na Primorskem pri sodiščih in državnem pravdništvu. Deželnosodni svetnik je bil zbok jezikovnega in kazenskopravnega znanja prideljen 1898. l. c. kr. generalni prokuraturi. Od 1896. l. naprej zalaga „*Slov. Pravnik*" redno z najnovejšimi, zanimivimi odločbami iz kazenskopravne prakse, katere prireja v lepi slovenščini.

Dr. Ludovik Filipič, porojen 1852 l. v Mali Nedelji pri Ljutomeru, je dovršil gimnazijo v Mariboru 1871. l. in otvoril svojo odvetniško pisarno v Celju 1884. l. Priredil je slovenski prevod novega civilno-pravdnega reda ter sodnega pravilnika in ga izdal v dveh priročnicah (Celje 1897). Prevod je točen in lep.

Henrik Šturm iz Metlike (1864) je študiral gimnazijo v Ljubljani (1884), pravo na Dunaju (1888), služboval v Novem mestu in je od 1894. leta dalje sodni pristav v Metliki. Priobčil je več pravnih študij v dunajski „*Gerichts-Zeitung*" in zadnji čas v „*Slov. Pravniku.*"

Dr. Radoslav Pipuš, odvetnik v Mariboru, rojen 1864. l. pri Sv. Križu blizu Maribora, dovršil gimnazijo v Mariboru (1886), pravoslovne študije na Dunaju (1890), je poleg drugega spisal za „*Slov. Pravnik*“ daljšo študijo „Užitninske družbe“ (1896).

Dr. Fran Zupanc, porojen v Kranju 1853. leta, je dovršil gimnazijo v Ljubljani 1872. l. in postal doktor medicine v Gradcu 1877. leta. Stopil je v politično službo in bil 1898. l. imenovan vladnim svètnikom ter deželnim zdravstvenim referentom v Ljubljani. Leta 1889. je začel priobčevati v „*Slov. Pravniku*“ slučaje „iz sodno-zdravniške prakse“, ki so pa prikrojeni tako, da se sistematično razvijajo v razlago sodne medicine. Nadaljeval je te sestavke tudi v letih 1890 ter 1891 in tako ustvaril skoro knjigo, prvo te vrste v slovenskem jeziku, dovršeno po stvari in obliki. Utemeljil je slovensko zdravniško terminologijo in tako pripomogel, da tudi zdravniki pri sodnih, zlasti porotnih razpravah oddajajo slovenske izvide in slovenska izvedenška mnenja. V nemškem jeziku je spisal 1893 l. „Das Land Krain und seine öffentliche Gesundheit“.

Dr. Peter Defranceschi, rojen 1863. leta v Ajdovščini, je dovršil gimnazij v Trstu 1884. l., a medicinske študije v Gradcu 1890. l. Nekaj časa na klinikah v Gradcu in na Dunaju, prevzel je 1893. l. vodstvo bolnice v Kandiji pri Novem mestu, kjer je okrožni in sodni zdravnik. Od 1898. l. naprej priobčuje v „*Slovenskem Pravniku*“ sodno zdravniška mnenja, v katerih se posebno kažejo lepi slovenski termini za zdravniško znanost.

Dr. Janko Pajk (glej IV. del, str. 200) je v „*Slovenskem Pravniku*“ obdelaval pravno modroslovje v člankih: „Dotike prava in nravstva“ (1892), „O nravstveni obvezanosti“ (1893), „Notranji gon, vir nravstenosti“ (1897). Tudi je priobčil (1892) nekaj besedja za to ožjo stroko.

Dr. Ivan Žmavc, por. 1871. l. v Zlogonskem pri Brežicah, je študiral od 1890. naprej na univerzah v Rimu (sholastično filozofijo), v Gradcu (prirodne vede, matematiko) in na obeh univerzah v Pragi (iznova filozofijo, dalje socijalne vede), kjer je bil 1898. promoviran na nemški filozofijski fakulteti, in kjer je sedaj uradnik vseučiliščne knjižnice. Iz študija filozofije privedla ga je etika in politika (državoznanstvo) k socijalnim znanostim, osobito k politični ekonomiki, v kateri sedaj največ deluje. Dr. Žmavc se trudi,

preiskovalno metodo Aristotela uporabljati na gospodarske nauke ter tako pospeševati znanstvo. Dr. Žmavc je spisal z raznimi pseudonimi obsežnejše razprave in manjše članke, večinoma socijalno-politične, često aktualne vsebine od 1897. l. v listih, in sicer v slovenskih: „*Slov. Narod*“, „*Ljubljanski Zvon*“, „*Nova Doba*“ (v Pragi 1898); v čeških: „*Naše Doba*“ (v Pragi), „*Česká Mysl*“ (ravno tam); v nemških: „*Politik*“ (v Pragi), „*Süden*“ (na Dunaju) itd. Strokovno-znanstveno je začel pisati slovenski na polju politične ekonomike v „*Slov. Pravnik*“ 1899. l. Nemški objavil je s torišča etike zgodovinsko-filozofično razpravo: „Die psychologisch-ethische Seite der Lehre Thomas von Aquin über die Willensfreiheit“ (v: Jahrbuch der Philosophie, E. Commer, Paderborn 1899), in „Die Principien der Moral bei Thomas von Aquin“ (v: Archiv f. die Geschichte der Philosophie, Ludw. Stein, Berlin 1899). Nekaka prehodna razprava iz etike v politično ekonomiko je historična razprava „Die Werttheorie bei Aristoteles und Thomas von Aquin“ (v omenjenem Archiv-u 1899). Prevedel je tudi prof. Masarykovo socijalno-filozofsko študijo o Palackem na nemški jezik: „Palacky's Idee des böhmischen Volkes. Prag 1899“. Dr. Žmavc obeta na politično-ekonomičnem in narodno-gospodarskem znanstvenem polju še mnogo dobrega.

XI.

Raznoterosti.

Brzopisje, zdravilstvo, vojaške stvari.

Brzopisje.

Anton Bezenšek (1854) iz Bukovja blizu Celja, pohajal latinske šole v Celji, zrelostni izpit napravil v Zagrebu 1874. l. Po dokončanih gimnazijskih studijah se je v počitnicah mnogo trudil za oživljenje dijaškega gibanja v celjski okolici, spisal in založil „*Spominek besede*“. Knjižica opisuje „Besedo“, ki so jo dijaki napravili v Žalcu dné 30. avg. 1874. l., ima „Slovo od gimnazije“ in kratek popis Žalca iz peresa Davorina Trstenjaka. 1875. l. je Bezenšek poslušal predavanja na zagrebškem vseučilišču in šel 1875. l. v Prago. Vrnivši se v Zagreb je poučeval tam do 1879. l. brzopis. Omenjenega leta preselivši se na Bulgarsko je bil v Sofiji ravnatelj brzopisne pisarne pri Sobranji in hkrati profesor na gimnaziji v letih 1879—1885; od 1885. l. do danes je profesor realne gimnazije v Plovdivu.

Naš rojak, kateremu so brzopisci nadeli naslov „Južnoslovanski apostelj Gabelsbergerjev“, pojavil se je iz početka v slovenskem slovstvu kot pripovedovalec z malimi povestmi n. pr. „Lepa dota“ [1]); „Emerik Gozdnik“ [2]); „Lesena križa“ [3]); zadnja pripoveduje tužno osodo Jovana Jadranoviča iz Dubrovnika, ki je v Trstu kupčeval z ribami, pa tam zgubil mir srcá pri Allini.

Uže v tej mladeniški dobi se je pa bil tako temeljito priučil brzopisu, da je ko slušatelj vseučiliščni 1875. l. dobil dovoljenje od deželne vlade, učiti brzopis na zagrebški gimnaziji. Sicer je uže prof. Magdič bil učil ta predmet. ali nedostajalo mu je mladeniške ognjevitosti. Živahni Bezenšek priredil je Gabelsbergerjevo sistemo za slovenski in hrvatsko-srbski jezik in zanjo ustanovil list 1876. l. *„Jugoslavjanski Stenograf“*, ki je izhajal več let; tretji tečaj 1878. l., odmenjen „Debatnemu pismu“, izhajal je vsak mesec po edenkrat na osmih straneh z brzopisno prilogo. Članki splošne vsebine n. pr. „Stenografija in pedagogija“, „Dva znamenita spisa za povjest stenografije u Hrvatskoj“ bili so pisani ali v slovenskem ali hrvatskem jeziku, podrobni nauk o brzopisu pa na vsaki strani v dveh kolonah, hrvatski in slovenski.

Ko se je Bezenšek preselil 1879. l. na Bulgarsko, je vsled naloga ministerstva osnoval bulgarsko stenografijo na podlagi obstoječe slovenske in hrvatske in je odgojil ali pomagal odgojevati v svojih mnogobrojno obiskanih tečajih lepo število stenografov — sam pripoveduje v „Manuel“ Sophia, 1885: j'ai la satisfaction de voir en Bulgare 500 sténographes dejà formés = z zadoščenjem vidim, da je na Bulgarskem vzgojenih uže blizu 500 stenografov. S češkim stenografom Proškom je prevzel orjaško nalogo stenografovati dostikrat zelo viharne seje bulgarskega sobranja.

„Jugoslovanski stenograf“ se je ž njim tudi preselil iz Zagreba v Sofijo; tam je Bezenšek v bulgarskem jeziku izdal ročno knjižico za brzopis, ki se je natisnila dvakrat. Za bulgarske šole priredil je tudi nemško slovnico Za nas Slovence pa je zanimljivo, kar je v slovenskem jeziku pisal o bulgarskih razmerah; te opisuje v člankih: „Knez pride“ [4]); „Slavjanska Beseda v Sofiji“ [5]); „Samostan Rilo“ [6]); „Prihod bolgarskega kneza Aleksandra v prestolnico“ [7]); „Bolgarsko novinarstvo“ [8]); „Umstvene razmere v vzhodni Rumeliji“ [9]). V „Slavjanski Besedi“ v Sofiji je dvakrat govoril o bolgarskih narodnih pesmih in je ta govora tudi izdal 1881. l.

Zdravilstvo.

Naravno je, da se je za prosti narod pisalo v poljudnem jeziku, n. pr. dr. Podliščekov v *„Novicah“* 1861. l. „Domači pogovori o zdravilih.“

V mladih letih je umrl Ivan Kapistran (porojen 1850. l. v Medvodah, umrl doktorand medicine 1880. leta), od katerega imamo sestavek „Uzroki navadnih boleznij našega kmeta“ (Lj. Zv. 1886.). Dr. E. Šavnik razkladal je „O nervoznosti“ (Slov. Nar. 1877, št. 255.) Dr. Gregorič je govoril v ljubljanskem klubu o koleri (glej Slov. Nar. 1886, št. 90 id.). Začetek in upliv

---

1) Zr. 1873. — 2) Zr. 1873. — 3) Zr. 1870. — 4) Sl. Nar. 1879 265—6. — 5) Sl. Nar. 1881, 7, 25. — 6) Kr. 1881. — 7) Sl. Nar. 1886, 235. — 8) Slov. 1886. — 9) Slov. 1886.

vročine pri organizmih je razložil dr. J. Derč v *„Slov. Narodu“* 1876. leta, št. 47—49. Spisali so še drugi zdravniki sestavke o svojih strokah. Iz te stroke bodita navedena dva pisatelja:

Dr. Karol Bleiweis-Trsteniški je 1834. l. rojen na Dunaju, ko je bil njegov oče korepetitor na dunajski živinozdravnišnici; on je odličen psihijater.

Franjo Dular (1860) iz Podboršta na Dolenjskem, sedaj bosansko-hercegovinski živinozdravnik v Bosanski Gradiški, je v *„Miru“* in v *„Koledarju“ „Družbe sv. Mohorja“* napisal mnogo sestavkov iz svoje stroke, n. pr. „Molzna krava“, „Sol in živinoreja“, „Deset pravil za vzrejo žrebet“, „Živalske bolezni, katere prehajajo tudi na človeka“. Najvažnejši pa sta njegovi knjigi „Domači živinozdravnik“ in „Umna živinoreja“, ki ju je izdala *„Družba sv. Mohorja“*. Marljivi pisatelj ima pa še v slovenskem in srbskem jeziku v rokopisu dela, ki so namenjena širiti znanje te stroke v poljudni obliki.

Vojaštvo.

Andrej Komel pl. Sočebran (1818—1892) iz Solkana na Goriškem je dovršil realko in učiteljišče, 1849. l. vzet med vojake v polk grofa Wimpffen in premeščen k godbi, je prišel v Trst in potem za ordonanco k nekemu generalu, ki ga je vzel za odgojitelja svojih otrôk in mu potem priskrbel učiteljsko mesto v vojaškem vzgojevališču v Čedadu in pozneje v Bellunu. Črez šest let je postal poročnik videmskega polka Ferdinand d'Este in je moral iti v Dalmacijo; za časa ustaje 1859. leta je prišel proti lastni želji k ogerskemu polku, premeščen v Maroičićev polk je 1872. l. postal stotnik. Umirovljen 1886. l. je dobil častni naslov majorja in bil povišan v viteški stan z naslovom „Sočebran“; naselil se je v Gradcu in tam umrl. Njegove knjige so navedene v „Bibliografiji“.

XII.
Bibliografija.

Lirsko pesništvo.

Str. 16. **Josip Stritar.** Pesmi Franceta Preširna. Izdala — — in Josip Jurčič. Ljubljana 1866. 12⁰. 154. — Mladika. Izdala in založila — — in Josip Jurčič. Prvo leto. V Ljubljani 1868. 12⁰. 223. — Pesmi. Izdal Boris Miran. Dunaj 1869. 8⁰. 155. — Zvon. Lepoznanski list. Uredoval in založil — —. 1870. Na Dunaju. V tiskarni oo. Mehitaristov. 8⁰. 388. — Zvon. Za dom, svobodo in resnico. Leto II. 1876. Uredoval in založil — —. Na Dunaju. Tiskala A. Keiss in F. Lob. 8⁰. 384. — Zvon. Uredoval in založil — —. Leto III. 1877. Na Dunaju. Tiskala A. Keiss in P. Horn. 8⁰. 386. — Zvon. Leto IV. 1878. — Zvon. Lepoznanski list s podobami. Leto 1879. Izdaje in urejuje — —. Tiska A. Keiss na Dunaju. 8⁰. 384. — Zvon. Lepo-

sloven list. Izdaje in urejuje — —. Tiska A. Keiss na Dunaju. 8°. 384. — Dunajski soneti. Zložil in založil — —. Na Dunaju 1872. 12°. I. 1—16; II. 17—32; III. 33—48. — Preširnova pisma iz Elizije. Na svetlo dal in založil — —. Na Dunaju 1872. 8°. 16. — Boris Miran's Gedichte. Auswahl aus dem Slovenischen, übersetzt von J. S. Wien 1877. Druck und Verlag von A. Keiss & P. Horn. 12°. 9. — Boris Miran. Jurčiču v spomin. Založil in natisnil A. Keiss na Dunaju 1881. 2 str. — Josipa Stritarja zbrani spisi. Ljubljana. Tiskal in založil Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1887—1888. Šest zvezkov. — Pod lipo. Knjiga za mladino. S podobami. Spisal — —. Izdala in založila „Družba sv. Mohorja" v Celovcu. 12°. 190. — Drobiž. Nabral Samotar Peter. Na Dunaju. Založil in natisnil A. Keiss. 1891. 12°. 47. — *Str. 31.* **Lujiza Pesjakovka.** Vijolice. Pesmi za mladost. Zložila — —. Tiskal in založil R. Milic. Ljubljana 1884. 8°. 184. — Beatin dnevnik. Roman. Spisala — —. Narodna biblioteka Ljubljana 1887—1888. — *Str. 32.* **Simon Gregorčič.** Poezije. Zložil — —. Založil Ign. Gruntar. Klein in Kovač. Ljubljana 1882. 8°. 156. — — Poezije II. zv. Založil I. Gorup. „Narodna Tiskarna." Ljubljana 1888. 8°. 158. — Gregorčičevim kritikom v odgovor in pouk. 1882. 8°. 27. Založil Janko Pajk. Ljubljana. „Narodna Tiskarna." — V obrambo. Odgovor „Slovencu". Zložil — —. Ljubljana 1882. 8°. 18. Zal. Ign. Gruntar. „Narodna Tiskarna." — Petdesetletnica rojstnega dné slavnega pesnika Simona Gregorčiča. 1844—1894. („Slovanska knjižnica") Gorica 1894. 12°. 110. — *Str. 37.* **Josip Cimperman.** Pesmi. Zložil — —. V Ljubljani. J. Blasnik. 1869. 8°. 62. — Pesmi. Zložil — —. Ljubljana. J. Giontini. 1888. 8°. 190. — Pesmi. Zložil Franjo Ser Cimperman, uredil in izdal — —. Ljubljana 1877. 8°. 274. — — Avstrijsko Primorje od Karola Coroninija. Čisti dohodki so namenjeni kopališču v Gradu (Grado). Hilarijanska tiskarna v Gorici. 8°. 4 str. (To je snopič, obsegajoč jedno pôlo z izvirno nemško pesnijo omenjenega pesnika in njeni prevodi na italijanski, furlanski in slovenski jezik; na slovenski jezik je pesem preložil — —. — *Str. 44.* **Anton Funtek.** Izbrane pesmi. Zložil — —. Gorica 1895. 8°. 160. („Slov. knjižnica" 38-39). — Zlatorog. Planinska pravljica. Spisal R. Baumbach. Preložil — —. Ljubljana. Kleinmayr in Bamberg. 1886. 12°. 95. — Godec. Poleg narodne pravljice o Vrbskem jezeru. Spisal — —. Ig. pl. Kleinmayr in Bamberg. Ljubljana 1889. 8°. 100. — Luči. Spisal — —. Celje. Dragotin Hribar. 1891. 8°. 127. — **Zamejski.** Poezije Zložil — —. Gorica 1894. 12°. 128. („Slov. knjižnica" 60—61). — *Str. 48.* **Fran Gestrin** *). Izza mladih let. Pesmi — —. Založil dr. Josip

*) Kakor Levstik se je Gestrin podpisaval raznovrstno, n. pr.: *J. Kalčič*, *Ksaverij*, *V. W.*, *F. G.*, *P. y.*; v Lj. Zv. *Zorislav*, *Radmer*; v Slovanu *Č.*, *J. Z.*, *Osamelec*, *Fr. G. Rosana*; s tem imenom podpisani podlistki v „Soči" so Gestrinovi; v Sl. Nar. *Ivan Gornik, I. Skalar, Osamelec*, n. pr. „Asarpni" (pesem v prozi iz ruščine), Slov. Nar. 1886, 59—65; „Norec" (Svat. Čech), Sl. Nar. 1886, 121; „Tri slike" (Turgenjev), Slov. Nar. 1885, 115; podlistek: „Nič v očesu, nič v duši", Slov. Nar. 1887, je Gestrinov; podpisan je *J. Z.* Sem spadajo spisi: Bretanska povest: „Lo Christ", Sl. Nar 1888, 198—199; „Bratomorci" (iz češčine po Bitnerju), 203; „Pepelušec" (iz češčine J. Vejvara),

Furlan. Dragotin Hribar. Celje 1893. 8°. 116. — *Str. 53.* **Ivan Vesel.** Izmael-Bej. Vzhodna povest. V ruščini zložil Mih. Lermontov. Poslovenil — —. Na svetlo dalo uredništvo „Slov. Glasnika". Celovec 1864. 16°. 88. (Cvetje id III. 3.) — Psalmi. Preložil — —. Ljubljana. Založil pisatelj. 1892. 8°. — Olikani Slovenec. Spisal — —. Izdala in založila Matica Slovenska. Ljubljana 1868. 8°. 132. — *Str. 56.* **Radoslav Silvester.** Mali šopek domoljubnih cvetličič. Zložil — —, trgovski pomočnik v Vipavi. Celovec 1878. 12°. 64. — *Str. 56.* **Ivan Zarnik.** Različne poezije. Za poskušnjo zložil in založil — —, ljudski učitelj. Ljubljana 1874. 16°. 48. — **A. Turkuš.** Pesmi. Zložil — —. Gradec 1892. 8°. 84.

Pesmi manj znanih pesnikov.

Prosten. Slovenske pesmi. Zbral — —. Ljubljana 1870 16°. 186. — **Ivan Libijanski** (Janko Leban), glej „Vzgojeslovje". — Prostin (Fr. Vilhar). Pesmi. Trst 1871. 8°. 48. — **Boguš Goršič** Potočnice mladosti. Zagreb 1872. 8°. 109. — **Lipe Haderlap** in **Ivan Hribar.** Brstje. Zbirka različnih pesmij. Zložila in založila — —. Maribor 1872. 16°. 118. — **Dobravčin** (Haderlap). Razne poezije. Spisal in založil —. Ljubljana 1874. 12° 88. -- Pesmi na tujem. Zložil —. Ljubljana. Založil L. Haderlap. 1876. 16°. 48. — **J. Furlani Trnogorski.** Človeško življenje v štirih podobah. Spisal — —. Popravljeni ponatis. Gorica 1874. — **Janko Pajk.** Venček domačih cvetlic. Prijateljem „Zore" poklonil — —. Maribor 1875. 16°. 208. Tisk in zaloga J. M. Pajka. — Augustus und Horaz. Deren Zeit, Charakter und gegenseitige Beziehung. Ein Beitrag zur Charakteristik des genannten Dichters. Von — —. Marburg. Steiermark. 1877. Druck und Verlag J. M. Pajk. — **Pavlina Pajkovka.** Pesmi. Maribor. Založila pisateljica. Tisk J. M. Pajka. 1878. 16°. 75. **Franc Pirc.** Nekatere pesmi. Zložil in na svetlo dal — —, severo-amerikanski misijonar. Ljubljana. Eger. 1874. 8°. 40. — **Miroslav Malovrh.** Pesmi. Novomesto. J. Krajec. 1880. 8°. 8. — **Dr. Jožefa Koršeca Živkovega**, Spomenik na zlato mašo, prvo v sv. Bolfenski cerkvi, dné 5. septembra MDCCCLXXX. Gradec. Založil sam. 1880. 12°. 48. — **Andrejevič Fran Zakrajski.** Poezije. Zbirka liričnih pesem, fantazij, humorističnih balad, rapsodij, satir, pripodob, basnij, prislovic id. Zložil — —. Gorica. Založil Ant. Jeretič. 1889. 8°. 144.

---

234. Iz Sl. Nar. navedimo še: „Otci in sinovi", 1887—1888, 261; „Pretepin". 1889, 47—70; „Troje srečanj", 1889, 71—98; vse to od Turgenjeva: „Blodne duše" (Ben. Trebizsky), 1889, 116 seqq. *Dr. Stolba:* „All right", „Malomestni diplomatje", „Materino delo", „Testament", „Vodno društvo"; *Stroupešnicky:* „Gospod Grobski", „Naša kri"; *M. A. Simaček:* „Brez boja"; *Jeřabek:* „Služabnik svojega gospoda"; *Verhlicky:* „Nad prepadom", „Pregnanci", „V Diogenevem sodu"; *Vavra:* „Jara gospôda"; *Spažinskij:* „Gospa majorka"; *Krylov:* „Medved snubač"; *Rozkošny:* „Miklavž"; *Vikova Kunéticka:* „Starinarica"; *Pippich:* „Kovač svoje sreče" id id.

Epsko pesništvo.

Str. 60. **Matevž (Bogdan) Andrejevič Trnovec***) Poezije doktorja Frana Prešerna. V Trstu. Tiskom in nakladoj Dolenčeve tiskarne. 1893. 32 str. (V cirilico prepisal Lamurskij). — Poezije doktorja Franceta Prešerna. Balade, romance in legende Drugi snopič. (Prepisal Lamurskij v cirilico). Tiskom in nakladoj tiskarne Dolenčeve. '1893. 16°. 93. — *Str. 63.* **Ivan Jenko.** Pesmi. Spisal — —. Založil pisatelj. Ljubljana. Klein in Kovač. 1882. 8°. 206. — **Josip Pagliaruzzi-Krilan.** Poezije. Zložil — —. I. V Gorici. Založil Anton Klodič-Sabladoski. 1887. — Poezije. Zložil — —. II. V Gorici. („Slovenska knjižnica" 44 — 45). Andr. Gabrščck. Zbrani spisi. Zložil — —. III. V Gorici. 1896. („Slov. knjižnica" 52—54). Andr. Gabrščck. — *Str. 66.* **Anton Aškerc.** Balade in romance. Napisal — —. Ljubljana. Kleinmayr in Bamberg 1896. 8°. 155. — Lirske in epske poezije. Napisal — —. Ljubljana. Kleinmayr in Bamberg 1896. 8°. 195. — **Srečkovič.** Turčija in njen konec v Evropi. Balada. Po narodnem napevu: „Dolenc Gorenca vabi." Založilo telovadsko društvo „Sokol" v Ljubljani. Milic. 8°. 4 str. — **J. T. Turkuš.** Črna gora. Pripovedna pesem. Spisal — —. Gradec. Založil pisatelj. 1892. 8°. 22.

Dramatsko pesništvo.

a) *Izvirne igre.*

Anton Klodič. Novi svet. Šaloigra v treh dejanjih. Spisal — —. Izdan kot rokopis. Gorica 1868. 8°. 84. Predelana igra se je izdala znova z naslovom: Materin blagoslov. Gorica 1895. 12°. 80. („Slov. knjiž." 40). — **Janez Bilc.** Slovenija oživljena Dramatična scena. Zložil — —. Sl. T. I. 1868. — **Josip Ogrinec.** V Ljubljano jo dajmo. Veseloigra v treh dejanjih. Spisal — —. Sl. T. 8°. 1869. — Kje je meja? Izvirna igra v jednem dej. Sl. T. 46. 1879. — **D. Fr. Celestin.** Roza. Igra v treh dejanjih. Spisal — —. Sl. T. 11. 1869. — **Rogački.** Kteri bo? Celje 1864. II. izdaja. Celje 1892. — **Tone Turkuš.** Vojska in mir. Romantična melodrama. Spisal — —. V Gradcu. Založil pisatelj. 1871. 8°. 52. II. izd. 1893. 8°. 85. — **Lujiza Pesjakovka.** Gorenjski Slavček. Lirična opereta v dveh dejanjih. Spisala — —. Godbo zložil A. Förster. Sl. T. 19. 1872. — **Jakob Alešovec.** Nemški ne znajo. Burka v jednem dejanju. Spisal — —. Sl. T. 45. 1879. — **Mirko Sotlan****). Mož beseda. Izviren igrokaz v petih dejanjih. Spisal — —. Jurij Lercher. Ljubljana. — **Anton Zavrtnik.** Loterist. Šaloigra v jednem dejanju. Gorica. Obizzi. 1889. 8° 32. — **Josip Jurčič.** Berite Novice. Veloigra v jednem dejanju. Spisala J K. (Janko Kersnik) in J. J. (Josip Jurčič). Sl. T. 44. 1879. — Tugomer. Tragedija v petih dejanjih. Spisal — —. Ljubljana 1876. („Slov. knjižnica.") — Veronika

---

*) *Opomba.* V prvem zvezku IV. dela „Zgodovine slov. slovstva" str. 62, vrsta 15, je nastala pomota, ker je povedano, da je spisal Lamursky tudi razpravo „Je li vse prastarina?" Odnosni stavek naj se glasi: Njemu je prišel na pomoč Matvejević Hostnik, spisavši razpravo „Je-li vse prastarina?"

**) Mirko Sotlan in Rogački = Mih. Lendovšek.

Deseniška. Tragedija v petih dejanjih. Sl. T. 83. 1886. — **Anton Funtek.** Teharski plemiči. Spevoigra v treh dejanjih. Spisal — —. Vglasbil dr. Benj. Ipavic. Sl. T. 55. 1890. — **Josip Vošnjak.** Zbrani dramatični in pripovedni spisi. III. zv. Doktor Dragan. Drama v petih dejanjih. — Lepa Vida. — Svoji k svojim. Celje. Drag. Hribar. 1894. 8°. 103.

b) *Prevodi.*

Alešovec Jakob. Eno uro doktor. Burka v jednem dejanju. Poslovenil — —. Sl. T. 50. 1881. — Visoki C. Veseloigra v jednem dejanju. Po M. A. Grandjeanu. Poslovenil — —. Sl. T. 19. 1872. — **Bedenek J.** Revček Andrejček. Narodna igra s petjem v petih dejanjih. Nemški S' Nullerl, spisal K. Morse. Posl. — —. Sl. T. 57. 1891. — **Benkovič Vekoslav** (glej „Časniki in časnikarstvo") je priredil te-le igre: Adriénne Lecouvreur, drama v petih dejanjih (Scribe in Legouvé; nemški Otto Bondolf). — Dalila, drama v štirih dejanjih. — Diletantje, drama v štirih dejanjih (Julij Rosen). — Dve tašči. — Moj Mirko, narodna igra v treh dejanjih (Adolf L' Aronge: Mein Leopold). — Pot v srce (Kotzebue). — Prodana ljubezen (Jan. Neruda). — Putifarjeva žena (M. Schuman). — Strijc bogatin. – Zlati pajek, šaloigra v štirih dejanjih. (Fr. Schönthan: Die goldene Spinne). — Rokopisi nekaterih teh iger so lastnina kamniške čitalnice. — **Dr. Bleiweis Janez.** Udova in udovec. Veseloigra v jednem dejanju. Poslovenil — —. — **Bole Davorin.** Mutec. Veseloigra v jednem dejanju. Poslovenil — —. Sl. T. 15. 1870. — Uskoki. Veseloigra v jednem dejanju. Poslovenil — —. Sl. T. 18 1870. — **Cegnar France.** Deborah. Narodna igra v štirih dejanjih. Spisal Mosenthal. Poslovenil — —. Sl. T 52. 1883. – **Cimperman Josip.** Donna Diana. Veseloigra v treh dej. Španski spisal Don Avgustin Moreto. Po C. A. Westovi predelavi poslovenil — —. Sl. T. 28 — 29. 1875. — Edda. Drama v štirih dejanjih. Jos. Weilen. Preložil — —. Sl. T. 51. 1882. — Materin blagoslov ali Nova Chonchon. Igra s petjem v petih dejanjih. Preložil — —. Sl. T. 51. 1883. — Prenočišče v Granadi. Romantična opera v treh dejanjih. Spisal Pl. Braun, uglasbil Kreutzer, posl. – —, priredil E. Gangl. Sl. T. 1893. — Ogenj ni igrača. Veseloigra v treh dejanjih. Gust. Putlitz. Poslovenil — —. Sl. T. 32. 1876. — Precioza. Igrokaz v štirih dejanjih. Al. Wolf. Poslovenil — —. Sl T. 50. 1881. — Ujetnik carevne. Veseloigra v treh dejanjih. Po Bayardu preložil — —. Sl. T. 50. 1881. — Zmešnjava na zmešnjavo. Burka v petih dejanjih. Kotzebue Poslovenil — —. Sl. T. 50. 1881. (Priredil je Cimperman za predstavo še druge igre in operete, ki pa niso natisnjene. A. Trstenjak, Slov. Gled. 1888). — **Debeveo Josip.** Teške ribe Veseloigra v treh dejanjih. Spisal Mih. Balucki. Posl. — —. Sl. T. 54. 1888. — **Eržen Viktor.** Dragocena ovratnica. Veseloigra v jednem dejanju. Po italijanski „Il vezzo d' opali". Preložil — —. Sl. T. 50. 1881. — Igralka. Veseloigra v jednem dejanju. Prosto po Fournierju poslovenil — —. Sl. T 41. 1878. — Izbiralka. Veseloigra v treh dejanjih s petjem. Spisal Kosta Trifković. Preložil — —. Sl. T. 49. 1881. — Pes in mačka. Veseloigra v jednem dejanju. Prosto po francoskem poslovenil — —. Sl. T. 31. 1876. — Pol vina, pol vode. Veseloigra v jednem dejanju.

Spisal Kosta Trifković. Preložil — —. Sl. T. 50. 1881. — Š t e m p i h a r m l a j š i. Gluma v jednem dejanju. Spisal P. Belly. Preložil — —. Sl. T. 49. 1881. — Z a p i r a j t e v r a t a Šaloigra v jednem dejanju. Italijanski spisal G. R Cesenate Poslovenil — —. Sl. T. 51. 1881. — **Funtek Anton.** Č a r o s t r e l e c Romantična opera v treh dejanjih. Spisal F. Kind. Uglasbil K. M. pl. Weber. Preložil — —. Dramatično društvo v Ljubljani 1893. 12°. 49. — P r o d a n a n e v e s t a. Komična opera v treh dejanjih. Spisal K. Sabina. Uglasbil H. Smetana. Preložil — —. Dramatično društvo v Ljubljani. 1893. 12°. 69. — P o l j u b. Prostonarodna opera v treh dejanjih. Po pripovesti Karoline Svêtle spisala El. Krasnohorska. Uglasbil Smetana. Preložil — —. Dramatično društvo v Ljubljani 1894. 12°. 59. — **Gangl E.** A f r i č a n k a. Opera v petih dejanjih. Spisal E. Scribe. Uglasbil G Meiyerbeer. Poslovenil — —. Dramatično društvo v Ljubljani. 1895. 12°. 85. — P u š č a v n i k o v z v o n č e k. Komična opera v treh dejanjih. Spisala Lockroy in Carmen. Poslovenil — —. Dramatično društvo v Ljubljani. — **Gecelj Josip.** G o s p a, k i j e b i l a v P a r i z u. Veseloigra v treh dejanjih. G. pl. Moser. Poslovenil — —. Sl. T. 24, 1873. — S o v r a š t v o m e j b r a t o m a. To je igra „Angel miru“, katero je posl. Gombarov (Iv. Skuhala), Josip Gecelj pa jo je v Zagrebu 1882 izdal (Tiskarna Narod. novin) za lastno delo. Od njega sta tudi igri „Novoporočena“ in „Prepozno“, ki ju je L. Pintar priredil za tisk. Razun teh je Gecelj po Kotzebueju, Nestroyu, Jakobsonu in drugih pristrojil nekaj gledališčnih iger. Med njegovimi prevodi navedeni igri „Nasledki skrivnostne prisege“ in „Ukročena trmoglavnost“ sta jedna igra, namreč prevod Birch-Pfeifferjevega igrokaza „Der Goldbauer“. — **Glaser Karol.** U r v a s î. Indijska drama Kâlidâsova. Na slovenski jezik preložil — —. Trst 1884. Tiskarna Dolenec. — M â l a v i k â i n A g n i m t r a. Indijska gledališčna igra Kâlidâsova. Poslovenil — —. Trst 1885. Tiskarna Dolenec. Samozaložba. Oboje pod skupnim naslovom I n d i j s k a T a l i j a, zbirka indijskih gledališčnih iger. — **Globočnik Janez.** Z a k o n s k e n a d l o g e. Veseloigra v jednem dejanju. Po Benediksu poslovenil — —. Sl. T. 14. 1870. — S v o j e g l a v n e ž i. Veseloigra v jednem dejanju. Prosto poslovenil — —. Sl. T. 10. 1869. — **Höchtl Barbka.** S t a r v o j a k i n n j e g o v a r e j e n k a. Gledališčna igra v dveh dejanjih. Izdal Iv. Tomšič. I. zvezek. Ljubljana 1875. Sodeloval je Fr. Levstik. — **Hostnik Davorin.** Č v r č e k. Slika iz kmetskega življenja v petih dejanjih. Po Charlotte Birch-Pfeifferjevi poslovenil — —. Sl. T. 36. 1877. — D v a g o s p o d a p a j e d e n s l u g a. Burka s petjem v jednem dejanju. Po Goldoniju poslovenil — —. Sl. T. 41. 1878. — K o z a r e c v o d e. Veseloigra v petih dejanjih. Francoski spisal Scribe, poslovenil — —. Sl. T. 40. — L o w o o d s k a s i r o t a. Igrokaz v dveh oddelkih in štirih dejanjih. Po Bellovem romanu nemški spisala Charlotte Birch-Pfeiffer. Sl. T. 37. 1877. — K r o j a č „F i p s“ ali Nevarni sosed. Burka v jednem dejanju. Poslovenil — —. Sl. T. 46. 1879. — M a r i j a n a. Slika iz ljudskega življenja v petih dejanjih. Francoski spisala Dennery in Mallian. Poslovenil — —. Sl. T. 47. 1879. — S t a r s a m e c. Podoba iz življenja v dveh dejanjih. Po Oct. Feuillotu poslovenil — —. Sl. T. 42. 1878. — I l l o n o v i č J. Kralj V o n d r a XXVI. ali „Žalosten konec pojedine“. Velika romantična heroično-tragična opera v treh dejanjih. Češki zložil J. Illner. V Ljubljani. Tisk in zal. Roz. Eger. 1869.

— **Kalan Ivan.** Ena se joče, druga pa smeje. Igrokaz v štirih dejanjih. Po francoskem nemški predelal H. Laube. Poslovenil — —. Sl. T. 33. 1876. — Ena se mora omožiti Veseloigra v jednem dejanju. Spisal H. Uhde. Poslovenil — —. Sl. T. 43. 1878. — Garibaldi. Gluma v jednem dejanju. Spisal Jurij Rosen; posl. — —. Sl. T. 33. 1876. — Gringoire. Igrokaz v jednem dejanju. Spisal Th. de Banville. Poslovenil — —. Sl. T. 43. 1878. — Kdor se poslednji smeje. Gluma v jednem dejanju. Spisala Marija Kramfova. Poslovenil — —. Sl. T. 52. 1884. — Marija Magdalena. Žaloigra iz meščanskega življenja v treh dejanjih. Spisal F. Hebel. Poslovenil — —. Sl. T. 34. 1876. — Perzijski šah. Šaloigra v jednem dejanju. Spisal Al. Dumas. Poslovenil — —. Sl. T. 52. 1884. — Same zapreke. Gluma v jednem dejanju. Po Friedrichu poslovenil — —. Sl. T. 52. 1884. — Tri vile. Veseloigra v dveh dejanjih. Po Friedrichu poslovenil — —. S. T. 35. 1876 — **Končan Franc.** Oče so rekli, da le. Gluma s petjem v jednem dejanju. Spisala G. pl. Moser in A. L. Arronge. Poslovenil — —. Sl. T. 52. 1884. — Trnje in lavor ali Neznani umotvor. Drama v dveh dejanjih. Po Lefortu poslovenil — —. Sl. T. 38. 1874. — Poslovenil je Fr. Končan še več burk s petjem, ki so se igrale pa ne natisnile. (Anton Trstenjak, Slov. Gled. 126.) — **Križman Josip.** Antigona. Žalostna igra v petih dejanjih. Spisal Vittorio Alfieri. Posl. — —. Maribor 1876. Tiskarna Pajk. — Filip. Žaloigra v petih dejanjih. Spisal — —. Poslovenil — —. Trst. Dolenec 1886. 8°. 71. — **Križaj Jernej** (Severjev). Frančiška z Rimini. (Zora 1873). — Tomaž Mor. Žaloigra v petih dejanjih. Spisal Silvio Pellico. Celovec. Na svetlo dalo uredništvo „Slovenskega Glasnika“. 1866. — **Levec Anton.** Kovarstvo in ljubezen. Žaloigra iz meščanskega življenja v petih dejanjih. Po Schillerjevi tragediji: Cabale und Liebe. Poslovenil — —. Zv. 27. 1874. — **Malovrh Miroslav.** Francosko-pruska vojska. Šaljiva igra v jednem dejanju. Spisal Kosta Trifkovič. Poslovenil — —. Sl T. 31. 1882. — Šolski nadzornik. Veseloigra v jednem dejanju s petjem. Spisal Kosta Trifkovič. Poslovenil — —. Sl. T. 51. 1882. — **Markič M.** Janko in Metka. Bajna igra v treh dejanjih. Zložila Adelaide Wette. Uglasbil Engelbert Humperding. Poslovenil — —. Izdalo in založilo „Dramatično društvo“ v Ljubljani. Narodna Tiskarna. 1895. 12°. 51. — **Mandelc Val.** Bog Vas sprimi! Kdaj pojdete domu? Veseloigra v jednem dejanju Poslovenil — —. Sl. T. 4. 1868 — Doktor Robin. Igra v jednem dejanju. Po francoski „Le docteur Robin“, comédie-vaudeville, en un acte par Jules des Premaray. Poslovenil — —. Sl T. 38. 1877. — Gospod Zamuda ali kako hitro mine čas. Igra v jednem dejanju. V francoščini spisal L. B. Picard. Poslovenil — —. Sl. T. 46. 1879. — Išče se odgojnik. Igra v dveh dejanjih. Po francoski „On demande un gouverneur“, comedie en deux acts par A. Decourcelle et Jaime fils Poslovenil — —. Sl. T. 13. 1870. — Klobuk. Veseloigra v jednem dejanju. Po francoskem E. de Girardina poslovenil — —. Sl. T. 12. 1860. — Lornjon. Igra v jednem dejanju. Po francoski „Le lorgnon“, comédie-vaudeville en un acte par E. Scribe. Poslovenil — —. Sl. T. 23. 1872. — Moja zvezda. Igra v jednem dejanju. Spisal M. E. Scribe. Poslovenil — —. Sl. T. 45. 1879. — Na kosilu bom pri svoji materi. Igra v jednem dejanju. Po fran-

coski :Je dine chez ma mère, comédie en un acte par A. Decourcelle et L. Thibaut. Poslovenil — —. Sl. T. 25. 1875. — Pesek v oči. Igra v dveh dejanjih. Po francoski „La poudre aux yeux.“ Poslovenil — —. Sl. T. 39. 1877. — Št! Igra v dveh dejanjih. V francoščini spisal E. St. Scribe. Poslovenil — —. Sl. T. 48. 1880. — Ženski jok. Igra v jednem dejanju. Po francoski „Les femmes qui pleurent“, par Siraudin et Thibaut. Poslovenil — —. Sl. T. 45. 1879. — **Marn Franjo.** Inserat, ali išče se nevesta. Veseloigra v treh dejanjih. Češki spisal K. Sabina. — Ultra. Veseloigra v jednem dejanju. Češki spisal Fr. Šamberk. Poslovenil — —. — **Mohorčič Ivan.** Ona me ljubi! Veseloigra v dveh dejanjih. Ćeški spisal G. Pfleger-Moravsky. Poslovenil — —. Zv. 17. 1870. — Poglavje I., II. in III. Veseloigra v jednem dejanju. Češki spisal G. Pfleger-Moravsky. Poslovenil — —. Zv. 15. 1870. — Preložil je J. Mohorčič tudi igri: „Polu sedmih“ in „Pič ali Robert Hudič“. (Glej Lj. Zv. 1893). — **M. F.** Ultra! Veseloigra v jednem dejanju. Češki spisal Fr. Šamberk. Zv. 2. 1867. — **Nolli Josip** Gluh mora biti! Burka v jednem dejanju. Poleg francoskega „Les deux sourds“, od J. Moinaxa v nemški Eirichovi prestavi „Taub muss er sein.“ Sl. T. 30. 1875. — Grajščak in oskrbnik. Igrokaz v štirih dejanjih. Poljski spisal B. Kraszewski. Poslovenil — —. Sl. T. 9. 1869. — Čitalnica pri branjevki. Burka v jednem dejanju. Po A. Bergerjevi „Eine Vorlesung bei der Hausmeisterin“. — V spanju. Veseloigra v jednem dejanju. Spisal Julij Rosen. Poslovenil — —. Sl. T. 26 1874. — V njegovem prevodu se je predstavljalo nekaj drugih iger, ki pa niso natisnjene; izdal je za gledališčne igralce delo „Priročna knjiga za gledališke diletante“. Ljubljana 18·8. — **Ogrinec Josip.** Zapravljivec. Čarobni igrokaz v treh dejanjih. Po Ferd. Rajmundu poslovenil — —. Sl. T. 22. 1871. — Na Osojah. Narodni igrokaz v petih dejanjih. (Der Sonnenwendhof po Mosenthalu.) Sl. T. 51. 1882. Natisnjene so igre: Hiša slabega glasu; Na kmetih, spisal Megerle, uglasbila V. Valenta in A. Stockel; Pojdimo na Dunaj; Sv. večer. — **R. P.** (Rajko Perušek.) Gospoda Kodelja pridige izza gardin. Veseloigra v jednem dejanju. Spisal G. pl. Moser. Poslovenil — —. Sl. 24. 1873. — Ženska borba. Veseloigra v treh dejanjih. Po Olfersovi nemški prestavi E. Scribovega dela poslovenil — —. Sl. T. 31. 1875. — **Pesjakovka Lujiza.** Pokojni moj. Šaloigra v jednem dejanju. Po francoski „Mon premier“ (N. Fournier et G. Bondon). Sl. T 33. 1873. — Zabavljica Veseloigra v jednem dejanju. Nemški spisal M. A. Grandjean. Poslovenil — —. Sl. T. 14 1870. — * * * = **PintarLuka.** Tonica. Drama v treh dejanjih. Spisal Körner. Poslovenil — —. Sl. T. 48. 1880. — Nič otrok. Veseloigra v jednem dejanju. Spisal J. Rosen. Posl. — —. Sl. T. 53. 1886. — Popolna žena. Veseloigra v jednem dejanju. Spisal K. Görlitz. Preložil * * *. Sl. T. 54. 1888. — Prijetno iznenadenje. Burka v jednem dejanju. Spisal Frerking. Preložil * * *. Sl. T. 53. 1886. — **P. M. (Pleteršnik Makso.)** Ali plavaj ali utoni. V italijanščini spisal Leo di Castelnuovo. Poslovenil — —. Sl. T. 48. 1880. — **Podmilšak** (Andrejčekov Jože). Damoklejev meč. Gluma v jednem dejanju. Spisal G. Putlitz. Poslovenil —. Sl. T. 51. 1881. — Sam ne vé, kaj dela. Spisal Herrmann. Poslovenil — —. Sl. T. 16. 1871. — Umetnost in narava. Veseloigra v štirih dejanjih. Po A. Albiniju. Poslovenil — —.

Sl. T. 21. 1870. — Več gledališčnih iger, ki niso natisnjene, je priredil po Jos. Stolbi, V. Tylu in drugih. — **Rebec Fr.** Na mostu. Gluma v jednem dejanju. Iz češkega po Kliepreri poslovenil — —. Sl. T. 2. 1867. — **Resman Ivan** (Ameriški). Srcé je odkrila. Veseloigra v jednem dejanju. Sie hat ihr Herz entdeckt. Wolfgang Müller von Koenigswinter. Poslovenil — —. Sl. T. 35. 1876. — **Resman Ivan** in **Nolli.** Gospod režiser Šaljiv prizor. Češki spisal J. J. Stankovsky. Poslovenila — — — —. Sl. T. 17. 1870. — **Rogački B.** Tičnik. Kratkočasna spevoigra v jednem dejanju Poslovenil — —. Glasbo zložil dr. Benjamin Ipavic. Sl. T. 12. 1869. — **Stare Josip.** Blaznica v prvem nadstropju. Veseloigra v jednem dejanju. Češki spisal F. F. Šamberk. Poslovenil — —. Sl. T. 48. — Gospod Čapek, ali Kaj me nihče ne pozná? Veseloigra v jednem dejanju Poljski spisal grof Aleks. Fredro Poslovenil — —. Sl. T. 6. — Ljubljanski postopač. Češki spisal J. K. Tyl. Poslovenil — —. Naprej, mati. — Požigalčeva hči. Resna igra v petih dejanjih. Češki spisal J. K Tyl Poslovenil — —. Sl. T. 20 1871. — Stara mestu mlade. Veseloigra v jednem dejanju. Poljski spisal Korzenowski Poslovenil — —. Sl. T. 42. 1878. — Telegram. Veseloigra v jednem dejanju. Češki spisal Pfleger. Poslovenil — —. Sl. T. 16. 1870. — Ženin od gladi. Veseloigra v jednem dejanju. Češki spisal J. Neruda. Poslovenil — —. Sl. T. 7. 1868. — **Trnovec Bogdan.** William Ratcliffe. Žaloigra v jednem dejanju. Heinrich Heine. Poslovenil — —. Sl. T. 30. 1875. — **Trstenjak Anton.** Svetinova hči. Igrokaz v treh dejanjih. Adolf Wildbrad. Poslovenil — —. **Vesel Ivan.** Revizor. Komedija v petih dejanjih. Ruski spisal N. V. Gogolj. Preložil — —. Sl. T. 52. 1884. — Prevedene so še te-le igre: Brati ne zna (M. A. Grandjean). Sl. T. 28. 1874. — Dobro jutro (iz češkega). Sl. T. 4. 1867 — Dva zeta (iz nemškega). Sl. T. 44. 1879. — Prepozno (iz nemškega). Sl. T. 53. 1886. — Srečno novo leto (iz srbskega). Sl. T. 50. 1881. — V rokopisih se nahaja mnogo iger poslovenjenih, ki so last narodnih društev po Slovenskem. (Ant. Trstenjak, Slov. Gled. 85 itd.)

Pripovedništvo.

a) *Almanahi.*

Urban Ivan Zadravski. Lada. Almanah za leto 1864. Maribor. 8°. 124 — **Fr. Celestin.** Slovenska Vila. Ljubljana 1865. — **Josip Stritar** in **Josip Jurčič**. Mladika. Izdala in založila — — — —. Prvo leto. Ljubljana 1868. 12°. 223. — **Raič Vekoslav.** Pomladansko Cvetje. Zal. in na svetlo dal — —, urednik „*Primorca*“. Trst 1871. 8°. 243. — **Radivoj Poznik.** Slavjanski Almanah. Na Dunaju 1879. 8°. 339. (Knjiga obsega ruske, maloruske, češke, slovaške, hrvatske, srbske in bolgarske spise.

b) *Pripovedni spisi za omikance.*

Alojzij Lukovič. Zadnji dnevi v Oglcju. Izvirni roman iz petega stoletja. (Ponatis iz Slovenca). Ljubljana 1876. 8°. 172. — *Str. 98.* **Josip Podmilšak** (Andrejčkov Jože). Spisi Andrejčkovega Jožeta. (Narodna biblioteka). Novo mesto. J. Krajec. 1891. — *Str. 99—110.* **Josip**

Jurčič. Listki. Uredil in izdal — —, urednik *„Slov Naroda"*. Maribor in Ljubljana. I. zv. 1872. 8°. 121; II. zv. 1873. 8°. 155; III. zv. 1873. 8°. 109; IV. zv. 1873 8°. 140; V. zv. 8°. 287; VI. zv. 1873. 104; VII zv. 1874. 344; VIII. zv. 1874. — Slovenska knjižnica. Zbirka romanov, povestij, dram izvirnih in iz drugih literatur na slovenski jezik preloženih. Izdaje — —. Ljubljana 1876—1880. — — in **Janko Kersnik.** Rokovnjači. Historični roman. Spisala — — in — —. Ponatis iz *„Ljublj. Zvona"* 1882. 8°. 133. — **Josipa Jurčiča** Zbrani spisi. Založila in na svetlo dala „Narodna Tiskarna". Uredil Fr. Levec. Ljubljana I—XI. zv. — *Str. 111 117.* **Janko Kersnik.** Na Žerinjah. Izvirni roman. Spisal — —. V Ljubljani. „Narodna Tiskarna." 1876. 8°. 188. (4. zv. „Slov. knjižnice".) — *Str. 120—126.* **Dr. Ivan Tavčar.** Povesti. Založil — —. Ljubljana. Kleinmayr in Bamberg. 1896—1900. IV. zv. — Nevesekdo. 4000. Času primerna povest iz prihodnjih dôb. Po vzorih dr. Ničmaha; napisal — —. Ponatis iz *„Lj. Zvona."* V Ljubljani 1891. Založil pisatelj. — *Str. 126—129.* **Anton Koder.** Marjetica. Spisal — —. 1877. II. izd. Založil in prodaja Ant. Turk, knjigovezec. Ljubljana 1894. 12°. 246. — **Pavlina Pajkovka** *). Zbrani spisi. S sliko in življenjepisom pisateljice. Celje. I. zv. 1893; II zv. 1895. 8°. 228. Tiskal in založil Dragotin Hribar. — Iz spisov Pavline Pajkove. „Slovenska knjižnica" 30. Gabršček. 1894. — *Str. 130.* **Dr. Fr. Detela.** Prihajač. Povest. Spisal F. Dolinar. (Zab. knjiž. Mat. Slov.) Ljubljana 1888. 8°. 104. — Pegam in Lamberger. Povest. Spisal — —. (Zab. knjiž. Mat. Slov.) Ljubljana 1891. 8°. 187 — *Str. 139.* **Ivo Trošt.** Temni oblaki. (Zabavna knjižnica Mat. Slov.) Ljubljana 1895. — **Dr. Valentina Zarnika** Zbrani spisi. I. zv. Pripovedni spisi. Uredil J. Železnikar. „Narodna Tiskarna." Ljubljana 1888. 8°. 154. — **Dr. Josip Vošnjak** **). Pobratimi. (Narodna knjižnica). Roman. Ljubljana. „Narodna Tiskarna." 1888 8°. 231. — **Jakob Bedenek.** Od pluga do krone. Zgod. roman. Spisal — —. Ljubljana. Kleinmayr in Bamberg. 1891. 8°. 270. — Solnce in senca. Povest. Novo mesto 1891. J. Krajec. — **Fr. Kočevar.** Mlinarjev Janez. II. izdaja Celje. Dragotin Hribar. 1892. 8°. 150. — **Lamurskij Matvej Andrejevič.** Kitica povestic. Po raznih vrtih spletel — —. Trst. Tiskom tiskarne Dolenčeve. (V cirilici.) 1892. 12°. 36. — **Basnigoj.** Zaroka v polnoči. Novela. Spisal — —. Novo mesto. J. Krajec. (Nar. bibl. 57). 1894. 16°. 94.

c) *Pripovedni spisi za preprosto ljudstvo.*

Jakob Alešovec (1842, iz Skaručine na Kranjskem). Vrtomirov prstan ali zmaj v Bistriški dolini. Ljudska povest iz preteklih časov. Spisal — —. Ljubljana 1869 8°. 80. II. izd. 1880; III. 1886. — Brencelj

*) K spisom P. Pajkovke str. 131—135. prideni še: „Očetov tovariš", Kr. 1883; „Najgotovejša dota", Več. 1884; „Dora", Več. 1885; „Domačija nad vse", Več. 1889; „Prijateljev sin", Dom in Svet 1890; „Igra s srečo", Hribarjev Kol. 1894; „Dušne borbe", Lj. Zv. 1895; „Judit", Dom in Svet 1895.

**) Manjše povesti Vošnjakove so v knjigah *„Družbe sv. Mohorja"*: „Trojno češčenje" 1884; „Dva soseda" 1888; „Obsojen" 1889; „Ti očeta do praga, sin tebe črez prag"; „Prvi poljub" (Slov. Nar. 1873); „Na črni zemlji" (Ibid.); „O prikaznih in duhovih" 1881.

v koledarjevi obliki. Spisal — —. Ljubljana 1870. 8°. 79. — Ričet iz Žabjeka, kuhan v dveh mesecih in zabeljen s pasjo mastjo. Skuhal in osolil — —. Ljubljana 1873. 8°. 56. — Iz sodnijskega življenja. Mikavne povesti iz življenja hudodelnikov. Po spominu starega pravnika. Spisuje — —. Ponatis iz *„Novic.“* I. zv. Ljubljana. Založil pisatelj. Blaznikovi dediči. 1875. 8°. 80. — Ljubljanske slike. Podoba ljubljanskega sveta pod drobnogledom. (Popravljen ponatis iz *„Slovenca“*.) Ljubljana. Založil pisatelj. Blaznikovi nasledniki. 1879. 12°. 265. — Petelinov Janez. Povestica iz ne še preteklih časov. Spisal — —. (Ponatis iz *„Slovenca“*.) Založil pisatelj. Tisk Blaznikovih naslednikov. Ljubljana 1880. 12°. 160. — Kako sem selikal. Povest slovenskega trpina v poduk in zabavo. Spisal — —. Založil pisatelj. Tisk Blaznikovih naslednikov. Ljubljana 1884. 12°. II. izdaja 1886. — Ne v Ameriko! Povest Slovencem v poduk. Po resničnih dogodbah sestavil in spisal — —. Založil pisatelj. Tisk Blaznikovih naslednikov. Ljubljana 1883. 8°. 231. — Jama nad Dobrušo, ali dobri in hudobni grajščaki. Pravljica iz starodavnih časov. Zvedel in za preprosto ljudstvo spisal — —. Zal. in prodaja J. Giontini. Natisnila Kleinmayr in Fed. Bamberg. Ljubljana 1894. II. nat. 8°. 89. — **Filip Haderlap.** Pod turškim jarmom. Ponatis iz vojske Grkov zoper Turke. Poslovenil — —. J. Giontini. Kleinmayr in Bamberg. Ljubljana 1882. 8°. 82. — Eno leto med Indijanci. Povest. Poslovenil — —. J. Giontini. Kleinmayr in Bamberg. Ljubljana 1882. 8°. 82. — Črni bratje. Povest. Poslovenil — —. J. Giontini. Kleinmayr in Bamberg. Ljubljana 1882. 8°. 82. — Nikolaj Zrinski, hrvatski junak. Po raznih spisih sestavil — —. J. Giontini. Kleinmayr in Bamberg. Ljubljana 1883. 8°. II. izdaja 1893. — Koroške bukvice, slovenskemu ljudstvu v poduk in kratek čas. Izdaja in zaklada — —. Rudolfovo. Krajec. — Tisoč in ena noč. Pravljica iz jutrovih dežel. Za slovensko ljudstvo priredil — —. Rudolfovo. Krajec. — Kuhnovci v Bosni. Nova pesem s podobami. Spisal — —. Natisnil in založil J. Krajec. Novo mesto 1880. — Zbirka ljubimskih in ženitovanjskih pisem. Po raznih zgledih sestavil — —. V Ljubljani 1882. 8°. 80. IV. izd. 1893. — **Ivan Zarnik.** Jurij Štrkelj najde zaklad. Domača povest. Spisal — —. Zal. Franc Keber, bukvovez v Kamniku. Maribor 1872. 8°. 24. — **Pijelik Dragoslav.** Roza Jelodvorska. Lepa poučna in kratkočasna pripovest za mlade in odrasle ljudi. Poslovenil — —. II. natis Ljubljana 1872. 12°. 156. — Deset krajcarjev cesarja Jožefa. Poučna povest iz narodnega življenja. Ponatis iz *„Vrtca“*. Ljubljana 1873. 8°. 25. — **Podšavniški.** Slovenske pripovedke iz Motnika. Nabral in v izvirnem jeziku napisal — —. Celovec 1874. 8°. 16. — **A. G.** Narodne pripovedke v Soških dolinah.*) „Iz naroda za narod“, zbral in napisal — —. Gor. 1894. 12°. — **Hrizogon Majar**, glej Zgod. slov. slovstva IV. 301 - 302. — **T. St.** Ribičev sin. Pravljica. Za slovenski narod prosto predelal — —. Poleg narodne pripovedke, zapisane v *„Sloveniji“* 1848. leta

*) *Opomba*. Tiskal in založil je Kleinmayr v Ljubljani 1879. leta te-le pravljice v posebnih knjižicah: „Pepelka“, „Snegulčica“, „Trnjeva rožica“, „Pravljica o obutem mačku“, „Pravljica o rudeči kapici“, „Dežela lenuhov“, „Robinson“, „Pritlikovec“ id.

po Lovru Pintarju. Natisnil M. Šeber v Postojini. Zal. in prodaja J. Giontini. Ljubljana 1884. 8°. 36. Cerkvica na skali ali zveza z hudičem. Pravljica. Za slovenski narod prosto predelal — —. Založil Giontini. Ljubljana 1885. 8°. — **S. S. Brdski.** Plačilo sveta ali žalostna usoda umetnika. Slovenskemu ljudstvu zapisal — —. Založil J. Giontini. Ljubljana 1885. 8°. — **F. Körner — M. Kramar.** Hedvika, banditova nevesta. Povest iz sedemnajstega stoletja. Za prosto ljudstvo po T. K. igrokazu predelal — —. Tiskal L. Kordeš v Mariboru. Založil Ant. Turk, knjigovezec. Ljubljana 1868. 8°. 78. — Erazem Predjamski. Povest iz petnajstega stoletja. IV. natis. J. Giontini. Ljubljana 1886. 8°. 41. — **D.** Močni baron Ravbar. Povest iz slovenske zgodovine. Sestavil —. Ljubljana. J. Giontini. 1886. 8°. 98. — **L. Dolinar.** Izidor, pobožen kmet. Bukvice ljubim kmetom na korist. Iz nemščine preložil — —. II. natis Ljubljana. Natisnili in založili Blaznikovi nasledniki. 1886. 12°. 81. — **W. Freyer — J. Urbanec.** Pečarjeva hči ali ubeg nedolžnikov iz državne ječe v Benetkah. Izvirnik — —; poleg nemškega prosto poslovenil — —. Nat. in zal. W. Blanke v Ptuju. 1880. 12°. 50. — Knez Črni Jurij, osvoboditelj Srbije. Zgodovinska povest. Iz nemškega preložil — —. Ljubljana 1889. 8°. 80. — **H. G.** Dijak v luni. Satirična noveleta. Zagreb 1871. 8°. 103. — Lažnjivi Kljukec, kako se mu je na morju, na suhem in v vojski godilo. Ljubljana. J. Giontini. 1872. 16°. 118. II izd. 1885; III. izd. 1893. — **H Martelanc.** Različne burke. Zlata knjiga za veselo slovensko ljudstvo. Spisal in založil — —. Trst 1872. 8°. 32. — Nemški Pavliha v slovenski obleki. Knjižica polna smešnih povestij za kratek čas. Založil J. Giontini. Ljubljana. — **Anton Brezovnik.** Šaljivi Slovenec id. Glej „Vzgojeslovje“ 307. — **Lovro Stepišnik.** Ženitne ali svatebne navade in napitnice z godčevskim katekizmom iz slovenje-bisterškega okraja na Štajerskem. Zapisal — —. Maribor 1884. — Venček vezilnih daril id. III. natis. Ljubljana 1886. 8°. 80. — **Bastiančič Dragotin** Godčevski katekizem. Ženitne ali svatbene navade in napitnice, smešnice in narodne zastavice. Zbral — — v Slov. Gradcu. Založil in nat. K. Blanke v Ptuju. 1892. 8°. 67. — Knjiga pisem razne vrste in voščil. Trst 1871. — **Umek Ivan.** Slovenski plesalec id. Trst. Dolenec. 1893. 31 podob. — Mali vseznalec ali zbirka izpeljivih poskusov iz fizike id. Tisk. K. Blanke v Ptuju. 1890. — Razne pravljice in povesti. Tisk in založba J. Blaznikovih naslednikov. Ljubljana 1888. 8°. 54. — Razne povesti. Zaloga Blaznikovih naslednikov. Ljubljana 1888. 8°. 39 — **Prostoslav S. Sekolov.** Narodne pripovedke in pravljice. Zbral — -. Ljubljana. Založil in izdaja M. Gerber. 1889. 8°. 81. — Dve čudapolni pravljici za slovenski narod. I. Peter Krunov, rešitelj treh zakletih vitezov; II. Okamenjeni na Blejskem gradu. Ljubljana. J. Giontini. 1890. Tisk. W. Blanke v Ptuju. — Zveličana Hildegarda, dvakrat po nedolžnem v smrt obsojena cesarica. Sveta povest, vnovič prepisana in natisnjena v poduk in zabavo slovenskemu ljudstvu. J. Giontini. Tisk Ig. pl. Kleinmayr. Ljubljana 1889. 8°. 69. — **Ignacij Hladnik.** Na valovih južnega morja. Pravljica. Prosto poslovenil — —. Ljubljana 1883. 8°. 56. J. Giontini. Natisnil M. Šeber v Postojini. — Roparsko življenje. Povest. Prosto poslovenil — —. Ljubljana.

J. Giontini. 1884. 8°. 86. — Car in tesar ali Saardamska ladjetesalnica. Zgodovinska pripovedka. Posl. H. Podkrajšek. Založil J. Giontini. 1886. 8°. — * * * Doma in na ptujem. Povest iz preteklega stoletja. Spisal * * *. Založil J. Giontini. Natisnil Kleinmayr in Bamberg. Ljubljana 1889. 8°. 58. — **Ivan Tkalec.** Tiun-Lin, kitajski pomorski razbojnik. Iz nemškega prosto poslovenil — —. Ljubljana. J. Giontini. 1890. 8°. 70. — **Andrej Kalan.** Glej str. 297. — **Cigler Janez.** Kortonica, koroška deklica. II. natis. Celovec 1893. 8°. 63. — Deteljica ali življenje treh kranjskih bratov. — **Žaljski (dr. Zbašnik).** Na krivih potih. Povest preprostemu ljudstvu v pouk in zabavo spisal — —. Slov. Več. 1893. 8°. 144. — **S. Hervojič.** Princ Eugen, saksonski slavni junak in vojskovodja avstrijski. Zgodovinska povest. Slovenskemu ljudstvu spisal — —. Ljubljana. Ant. Turk. 1893. 8°. 78

d) *Prevodi.* *)

Prevodi iz slovanskih jezikov.

1. Iz srbo-hrvaščine.

Bočić Ferdo — **Medveščèk**. Zaobljuba. Hrvatski spisal — —. Poslovenil — —. „Slov. knjižnica“ 20—23. 1894. 12°. 244. — **Ksaver Šandor Gjalski** — **Kosec**. Iz sela. Hrvatski spisal — —. Poslovenil — —. „Slovenska knjižnica“ 34. 1895. — **Kumičić Evg.** — **A. J. Lovanski.** Preko morja. Hrvatski spisal — —, poslovenil — —. „Slov. knjižnica“ 50—51. — **Mijatović Čeda.** — **Podravski.** Ikonija. Srbski spisal — —, poslovenil Podravski. „Slovanska knjižnica“ 44. — **Mrazović Milena** — **Minka V—č.** I. Alba; II. O nepravem času. Hrvatski spisala — —, posl. — —. „Slov. knjiž.“ Gabršček. 34. zv. 1895. — **Lepušić Ivan** — **Ivan Cestimir.** Kazančići. Povest iz življenja Bošnjakov. Hrvatski spisal — —, poslovenil — —. „Slov. knjiž.“ Gabršček. 35. zv. 1895. — **Miljković M. Velja** — **Ivan Sivec.** Čarovnica. Novela. Spisal — —, poslovenil — —. „Slovanska knjiž.“ Gabršček. 24. zv. 1894. — **Novak Večeslav.** Lotarijka. Izgubljeni sin. („Srbski Putnik“ 1862.) — Mrtvaška srajca („Putnik“ 1862.) Vse tri poslovenil **Simon Gregorčič** ml. „Slov. knjižnica.“ Gabršček. 26. zv. 1894. — **Šenoa Avgust** — **Peter Medveščèk**. Turopoljski top. Hrvatski spisal — —, poslovenil — —. „Slov. knjižnica.“ Gabršček 16. zv. 1894. — **J. Trnski** — **Ivan Lapajne.** Učitelj Dobrušin. Po hrvatskem izvirniku posl. — —. Tisek J. M. Pajkove tiskarne. 1879. 8°. 28. — **Trstenjak Davorin** — **Bož. Flegerič.** V delu je rešitev. Hrvatski spisal — —, prosto posl — —. V Ljubljani. Založil in prodaja J. Gionitini. 1894. 8°. 128.

*) Tu so navedeni samo tisti prevodi, ki so izšli v samostalnih knjigah. Prevodi v vzgojeslovnem slovstvu se ne navajajo tu, da bi se ne ponavljali naslovi istih knjig; pisatelji in prelagatelji takih knjig pa bodo navedeni v splošnem kazalu. — Dve kratki potezici naznanjate, da velja ime na zadnje imenovanega pisatelja še naprej. — Vseh nemških prevodov nismo navedli, ker bi spis postal preobširen. — Imena pisateljev se vrsté v abecednem redu.

2. Iz češčine.

Benez-Třebizsky Pošasti. Povest. Češki spisal — —. Poslovenil Z. Ž. („Slovanska knjižnica“ 19.) G. 1894. 12°. 75. Tiskala in založila „G. t.“ *) Andr. Gabršček. — **Čekal — S. Gregorčič** ml. (Jan Kratky v Kaliforniji.) Preskušnja in rešitev ali doma najbolje. Češki spisal — —, poslovenil — —. („Slovanska knjižnica“ 27.) Gorica 1894. — **Čech Svatopluk — J. Skalar.** Med knjigami in ljudmi. „Narodna tiskarna.“ V Ljubljani 1891. 145. — **Frankovski.** Dvoboj. Iz zapiskov prijateljevih. Spisal — —. Poslovenil — —. „Slov. knjižnica.“ Gabršček 16°. 1894. — **Viteslav Halek — Anonym.** Godčevska Lizika. Pripovedka. Češki spisal — —, poslovenil — —. „Slov. knjižnica“ 37. Gorica 1895. — **Herold E. — J. Faganelj.** Slike iz Prage. Češki spisal — —. Poslovenil — —. „Slov. knjižnica“ 31. Gorica 1894. 12°. 64. — **Holeček Josip — Fran Gestrin.** Kako sem izpovedoval Turke Češki spisal — —, poslovenil — —. „Slovanska knjižnica.“ Gabršček. — **Jan Janša — Anonym.** Olga Žilinska. Slika iz borbe Slovakov za svoj narodni obstanek. Spisal — —, poslovenil — —. „Slovanska knjižnica“ 37. Gorica 1895. — **Jelinšek E. — Podvidovski.** Ukrajinske dume. Češki spisal — —, poslovenil — —. Ponatis iz „Slovenskega Naroda.“ 1888. 8°. 84. — **Jirasek Alojzij — A. Benkovič.** Gardist. Češki spisal — —, poslovenil — —. „Slov. knjižnica.“ Gabršček. Gorica 1895. 12°. 78. — **D. Konrad — Vek. Benkovič.** Mali Zlatko. Češki spisal — —, poslovenil — —. „Slov. knjižnica“ 8°. 1894. — **El. Krasnohorska — H. Podkrajšek.** Pripovedka o vetru. Češka narodna pravljica. Spisala — —, z dovoljenjem pisateljičinim posl. — —. S sedmimi podobami. Založila „Narodna šola«. Klein in Kovač. Ljubljana 1887. 8°. 60. — Jaromil. Češka narodna pravljica. Posl. H. Podkrajšek. Zal J. Giontini. 1886. — **V. Kredba — H. Podkrajšek.** Izdajalec domovine. Povest. Poslovenil in za slovensko ljudstvo priredil — —. Založil J. Giontini. Natisnila Kleinmayr in Bamberg. V Ljubljani 1889. 8°. 91. — **Kosmaka Vaclava** Izbrani spisi I., II. „Slov. knjižnica“ 17, 18. Gorica 1894. 12°. 63+63. — **Božena Nemcova — Petrovič.** V gradu in pod gradom. Češki spisala — —, posl. — —. „Slov. knjižnica.“ Gabršček. 36. Gorica 1895. 12°. 124. — **France Cegnar.** Babica. Obrazi iz življenja na kmetih. Češki spisala — —, poslovenil — —. Novo mesto. Tiskal in zal. J Krajec. (Narodna biblioteka XIII—XVI). II. natis. — **Neruda Janez — L. Furlani.** Malostranske pripovedke. Spisal češki — —, poslovenil — —. (Priloga k „Edinosti“.) Trst. Tiskarna V. Dolenc. 1886. 8. — **Pravda Fr. (Vojteh Hlinka) — Simon Pomolov.** Ne bodímo lipov les. Češki spisal — —, poslovenil — —. „Slov. knjižnica.“ Gabršček. — **Preissova Gabrijela — Fr. Gestrin.** Stric Martinek. Češki spisal — —, poslovenil — —. „Slovanska knjižnica.“ Gabršček. 10. 1894. 12°. 68 — **Sabina Dragotin — Radoslav Knaflič.** Osveta. Povest o razmerah v človeški družbi v petnajstem stoletju. Češki spisal — —, poslovenil — —. „Slov. knjiž.“ 10. 1890. — **Karolina Svetla — Fr. Tomšič.** Kontorčica. Češki spisala — —,

*) G. t. = Goriška tiskarna.

posl. — —. Ljubljana 1874. 16°. 344. (VII. zv. Jurčičevih Listkov.) — **Tyl Kajetan** — **A. Petrič.** Blazni goslar. Češki spisal — —, posl. — —. „Slov. knjižnica." Gabršček. Gorica 1894. 12°. 64. · **Jan Vavra** — **Petrovič.** Ratmir. Češki spisal — —, posl. — —. Dodan zgodovinski vir o dôbi povesti. „Slovanska knjižnica." Gabršček. Gorica. — **Vrhlicky Jaroslav** — **J. Skalar.** Barvaste črepinje Zbirka povestij in pesmij. Češki spisal — —, posl. — —. Ljubljana. Založil in prodaja J. Giontini. Tiskal W. Blanke v Ptuju. 1893. 8°. 85. – Dostavi: Jaromil. Češka narodna pravljica. Poslovenil H. Podkrajšek. Ljubljana 1886. 8°.

3. Iz slovaščine.

Podjavorinska Ljudmila — **Anonym.** Protivja. Slovaški spisala — —, posl. — —. Dodatek o Slovakih in pisateljici. „Slov. knjiž." 42 – 43. Gabršček. Gorica 1895. 12°. 176. — Za negotovimi težnjami. Vaška povest. Slovaški spisala — —, posl. — —. „Slov. knjiž." Gabršček. 42 – 43. Gorica.

4. Iz lužičko-srbščine.

I. Cesarja je bil šel gledat. – II. Pravda. — III. Prevžitkar. Iz luž. poslovenil **Simon Gregorčič** ml. „Slovanska knjižnica." Gabršček. 5.

5. Iz poljščine.

Grabowski Mihal – **Fr. Cegnar.** Koliščina in stepe. Spisal v poljščini — —, poslovenil — —. Novo mesto. Natisnil in založil J. Krajec. (Nar. bibl. X.) 1884. — **Kraszewski Jos. Ign.** — **L. Podgoriški.** Koča za vasjo. Poljski spisal — —, posl. — —. Ljubljana 1886 – 1887. (Matica Slovenska.) 2 zv. — **Morzkowska Valerija** — **Pohorski.** Žalostna svatba. Poljski spisala — —, poslovenil — —. „Slov. knjiž." 9. Gorica. — **E. Orzeszkowa** — **Vek. Benkovič.** Stara Romarka. Poljski spisala — —, poslovenil — —. „Slov. knjiž." 6 – 7. — **Sienkiewicz Henrik** — **Petrović.** Pojdimo za njim. Poljski spisal — —, poslovenil — —. „Slov. knjižnica" Gabršček. 2. zv. — **Fr. Gestrin.** Angel. Poljski spisal — —, poslovenil — —. „Slov. knjižnica." Gabršček. 4. — Za kruhom. Poljski spisal – —, posl. P. Miklavec. Novo mesto. Tisk in zal. J. Krajec. (Nar. biblioteka. XI.) 1884. 46. 120 — **Podravski.** Z ognjem in mečem. Povest iz davnih časov. Poljski spisal — —, posl. — —, Novo mesto 1892 – 1893. IV. zv. J. Krajec. – **M. M.** Z ognjem in mečem. Povest iz davnih časov. Iz poljščine preložil — —. Ilustroval Viktor Oliva. Založila in na svetlo izdala „Matica Slovenska." V Ljubljani. Štirje deli. 1892. 4°. 232 - 244. — **Tatomir Lucijan** — **S. Tugomil.** Gorjupa naša kupa. Obrazek iz zgodovine nadlabskih Slovanov v desetem stoletju. Poljski spisal – —, priredil — —. „Slov. knjižnica." 35. Gorica 1895. — **Edvard Zorjan** — **Podravski.** Iz križarskih bojev na Poljskem. Poljski spisal — —, posl. — —. (Koledar za goriško nadškofijo. 1896. A. Gabršček.)

6. Iz ruščine.

M. Bojan — **J. Štefanov.** Doktor Holman. Ruski spisal — —, preložil — —. Ponatis iz „Slov. Naroda." Samozaložba. Ljubljana 1891. — **Dostojewskij Th. M.** – **J. Kogej.** Bele noči. Sentimentalni roman·

Iz spominov sanjalca. Ruski spisal — —, poslovenil — —. „Slov. knjižnica.“ Gabršček. 1895. — **Gogolj Nik. Vas.** — **L. Podgoriški.** Mrtve duše. Poema. Ruski spisal — —, preložil — —. Ljubljana. Zabavna knjižnica. Mat. Slov. 1886 – 1887. — **J. J. Jasinski** — **J. Kogej.** Amerikanci. Ruski spisal — —, poslovenil — —. „Slovenska knjižnica.“ Gabršček. 2. — **M. Lermontov** — **J. P.** Junak našega časa. Roman. (Ponatisnjeni listki iz „Slov. Naroda.“) V Ljubljani 1883. Natisnila in založila „Narodna Tiskarna.“ 8°. 264. — **A. J. Maksimov** — **J. P.** Za dragocenim korenom. (Iz življenja kitajskih pogozdnikov.) Povest. Poslovenil — —. (Ponatisnjeni listki iz „Slov. Naroda.“) V Ljubljani 1885. Natisnila in založila „Narodna tiskarna.“ 8°. 141. — **Nekrasov** — **Ivan Vesel Vesnin.** Pesem obsojencev. Ruski spisal — —, poslovenil — —. „Slovanska knjižnica.“ Gabršček. 8. — **P. N. Polevoj** — **J. J. Kogej.** Pogumnim Bog pomaga. Božična povest. Ruski spisal — —, poslovenil — —. „Slovanska knjižnica.“ Gabršček. 8. 1891. — **A. S. Puškin** *) — **J. P.** Dubrowski. Povest. (Ponatis iz „Slov Naroda.“) Natisnila in založila „Narodna tiskarna.“ Ljubljana 1883. 8°. 122. — **J. K.(ogej).** Rakvar. Ruski spisal — —, poslovenil — —. „Slov, knjižnica.“ 15. Gorica. Tiskal A Gabršček. 1894. — — **Semen Semenović.** Kapitanova hči. Ruski spisal — —, poslovenil — —. „Slov. kniž.“ 55—56. Gabršček. Gorica. — **L. N. Tolstoj** **) — **J. P.** Knez Serebrijani. Ruski spisal — —, poslovenil — —. (Ponatis iz „Slov. Naroda“) Ljubljana 1884. 8°. 609. — — **P. M. Podravski.** Rodbinska sreča, Ruski spisal — —, poslovenil — —. Založil in izdaja J. Giontini. Natisnil M Šeber v Postojni. 1889. 8°. 173. — — **P. M. Podravski.** Tri smrti. Pripovedka grofa — —. Iz ruščine poslovenil — —. „Slov. knjižnica.“ 24 1894. — — **Adolf Pahor.** Kjer je ljubezen, tam je Bog. Ruski spisal — —, poslovenil — —. „Slov. knjižnica.“ 15. — **Ivan Turgenjev** — **M. Samec.** Dim. Roman. Ruski spisal — —, posl. — —.

---

*) V Slovencih so prevajali posamezne pesmi Puškinove: Ivan Vesel-Koseski, Fran Levstik, Ivan Vesel, Mat. Trnovec (Lamurski), Anton Medved in Anton Aškerc. Prvi prevod imamo od Ivana Vesela, dekana v Trnovem pri Ilirski Bistrici, ki je v „Glasniku“ 1865. leta objavil prevod „Kavkaza“, potem je nadaljeval prevajanje v „Letopisu Mat. Slovenske“ („Obrekovalcem Rusije“, „Prorok“, „Morju“, „Gvadalkvivir“, „Gruzinska pesem“, „Elegija“.) V „Zori“ 1873. („Krokarja“, „Zimski večer“, „Besi“, „Črna megla“) Trnovec je pesem „Črna šal“ prevedel dvakrát, 1877. l. po Stanko Vrazovem prevodu, 1891. l. po izvirniku. Pesem „Rusalka“ je izdal v latinici in cirilici z ruskim izvirnikom v „Slov. Svetu“; istotam se nahajajo njegovi drugi prevodi. Anton Medved je v „Slovenki“ 1898. l. objavil prevode pesmi: „Črna šal“ in „Talisman“; Ant. Aškerc v „Večernicah“ „Ribič in zlata ribica“. Lj. Zv. 1899. — Krasnemu jeziku Ivana Vesela se vidi, da se je pisatelj z velikim pridom bavil z ruščino.

) Tu navajamo nekatere prevode iz podlistkov: **L. N. Tolstoj — **M. V.** Pripovedka za narod. Sl. 1889, 208 — 253. — **Tolstoj** — **P. N — T.** Spokorjeni grešnik. S. 1888, 13. — **Tolstoj** — **Vinko.** Nedolžen. Sl. Nar. 1888, 128—130.

V Gradcu 1870. 8°. 270. — Pomladanski valovi. Roman. Ljubljana. Tisk in zal. „Narodne Tiskarne." 1876. 16°. 269. — — **J P.** Nesrečnica. Ruski spisal — —, poslovenil — —. Novo mesto Natisnil in zal. J. Krajec. (Narod. bibl. VIII. in IX. zv. 1883. 16°. 147. — — **Ivan Gornik.** Otci in sinovi. Roman. Ruski spisal — —, poslovenil — —. (Ponatis iz „Slovenskega Naroda.") Natisnila „Nar. tiskarna." 1888. 8°, 359. — — **Aleks. Hudovernik.** Senilia. Poezije v prozi. 1885 — **M. Malovrh.** Nov. Roman. Spisal — —, preložil — —. Tiskala in založila „Nar. Tiskarna." 1882. 8°. 489.

7. Prevodi iz drugih jezikov.

Viktor Cherbouliez — **Dav. Hostnik.** Meta Holdenis. Roman francoski. Poslovenil — —. Ljubljana 1872. 8°. 287. (V. zv. Jurčičevih Listkov.) — **E. Guenot** — **Fr. Jaroslav.** Hanani ali poslednje (!) dni v Jeruzalemu. Spisal — —, poslovenil — —. V Ljubljani. Založilo upravništvo „Slovenca." Tisk Blaznikovih ded čev. 1875. 8°. 170. — **René Lefebre** — ***. **Stat nominis umbra.** Pariz v Ameriki. Francoskì spisal — —, posl. — —. V Ljubljani 1885. Natisnila in založila „Nar. Tiskarna." 8°. 535. — **Charles Nodier** — **J. Kržišnik.** Ivan Žbogar. Zgodovinski roman. (Ponatis iz „Slov. Naroda.") V Ljubljani 1886. Natisnila in založila „Narodna tiskarna." 8°. 198. — **Emile Souvestre.** Vilinski brodnik (Ponatis iz „Slovenskega Naroda.") V Ljubljani 1887. Natisnila in založila „Narodna tiskarna." 8°. 178. — **Halévy Ludovik** — **Vinko.** Dnevnik. (Ponatis iz „Slovenskega Naroda.") Natisnila in založila „Nar. tiskarna." Ljubljana 1886. 8°. 198. — **Theuriet André** — **Vinko.** Undina. Natisnila in založila „Narodna tiskarna." Ljubljana 1887. 8°. 143. — **Leo Taxil** — **Žiltir Martin** Izpovedanja bivšega prostomisleca. Iz francoščine preložil — —. Ljubljana. „Katol. tiskarna." 1890. 8°. 281. — **Bret Harte** — **P. M.** (Pleteršnik Makso) Kalifornske povesti. Angleški spisal — —, poslovenil — —. (Jurčičeva „Slov. knjižnica.") 1876. — **Oliver Goldsmith** — **Janez Jesenko** Župnik Wakefieldski Iz angleščine poslovenil — —. V Ljubljani. „Nar tiskarna." 1876. 16°. 34. — **Miss. M. Cummins** — **J. Jesenko.** Požigalec. Roman V angleškem spisala — —, poslovenil — —. Prvi del. V Ljubljani 1877. Natisnila „Narodna tiskarna." Založil J Jesenko. 12°. 508. — **Miss M. Cummins** — **Jesenko.** Mabel Vaughan. Roman v dveh zvezkih. V Ljubljani 1887. (I. 410, II. 434.) Zal. Jesenko. — **Wiseman** — **Steska.** Večna luč. Angleški spisal — —. Iz nemščine prevel V. Steska. Ljubljana. „Katoliška tiskarna" 1895. 16°. 52. — **Cabalero** — **Parapat.** Družina Alvaredova. Povest iz kmetskega življenja. Spisal — —, poslovenil — —. Iz španskega. Celovec 1864. 12°. 163. — Robinson starejši, njegove vožnje in čudežne dogodbe. Poslovenil — —. Z dovoljenjem krškega knezoškofijstva. Cel. 1876. 8°. 140. — **Elizabetha Berthet** — **Ant. Sušnik.** Darinka, mala Črnogorka, ali učenke v petih delih sveta. Spisala — —, prevel — —. Založil J. Giontini. Ljubljana 1886. 8°. 75. — Spisal pa je Sušnik tudi izvirno delo „Posavček", slika iz življenja v polpretekli dôbi. Gorica 1895. „Slov. knjižnica." 40. *)

*) *Opomba.* Jako zanimivo in koristno bi bilo, da bi mi Slovenci imeli natančno zabeležene vse prevode iz ptujih jezikov, priobčene v

Zgodovina in zemljepisje.

a) *Spisi v besedilu navedenih pisateljev.*

Str. 157. **Parapat.** Turški boji v XV. in XVI. stoletju, s posebnim ozirom na Slovence. Izdala „Matica Slovenska“. V Ljubljani 1871. 8°. 159. (Ponatis iz Letopisa.) -- *Str. 159.* **Janez Jesenko.** *A.* Zemljepisne knjige: 1. Zemljepisna začetnica za gimnazije in realke. Gorica 1868. — 2. Občni zemljepis. Spisal in založil — —. Ljubljana 1873. 8°. 480. — 3. Prirodoznanski zemljepis: Spisal — —, profesor pri c. kr. državni gimnaziji v Trstu. Ljubljana 1874. 8°. 399. — 4. Mali občni zemljepis za meščanske šole. Spisal in založil — —. Gorica 1876. — 5. Zemljepis za prvi razred srednjih šol. Spisal in zal. — —. Ljubljana. „Nar. tiskarna.“ 1882. 8°. 116. II. izdaja (popravljeni in skrajšani natis. Ljubljana 1890. „Nar. tiskarna.“ 8°. 88. — 6. Zemljepis za drugi in tretji razred srednjih šol. Ljubljana. „Nar. tiskarna.“ 1883. 8°. 205. — 7. Avstrijsko-ogerska monarhija ali domoznanstvo. Spisal — — za četrti razred srednjih šol. Ljubljana. „Nar. tiskarna.“ 1885. 8°. — *B.* Zgodovinske knjige: 8. Občna zgodovina za nižje razrede srednjih šol (stari vek.) Trst 1871. 8°. II. izd. Ljubljana 1883. 8°. 125. — 9. Občna zgodovina (srednji vek). Spisal in zal — —. Ljubljana 1878. II. izd. Ljubljana 1886. — 10. Občna zgodovina (novi vek). Spisal in založil — —. Ljubljana. „Nar. tiskarna“ 1881. 8°. 178. II. izd. Ljubljana 1886. — *Str. 160.* **Matija Sila.** Trst in okolica. Zgodovinska slika. Založilo upravništvo „Edinosti“. Tiskal Franc Huala. V Trstu 1882. 8°. 152. — *Str. 160.* **France Zmazek.** Fara sv. Petra pri Mariboru. Krajepisno-zgodovinske črtice. Spisal — —, kapelan pri sv. Petru. S podobo sedanjega župnika in zlatomašnika Marka Glaserja. Založil pisatelj. Tiskal J. M. Pajk. Maribor 1879. 8°. 56. — *Str. 161.* **Matej Slekovec.** Statistično poročilo občne bolnišnice in blaznice „Usmiljenih bratov“ v Gorici na Primorskem. V Gorici 1883. Tiskal Seitz. Zal. zavod. — Župnija sv. Lovrenca na Dravskem polju. Krajepisno-zgodovinske črtice. Spisal — —. Maribor. Tisk J. Leonove tiskarne. 1885. 8°. 135. — Škofija in nadduhovnija v Ptuji. Zgodovinska črtica. Spisal — —. Ponatis iz „Slov. Gospodarja.“ Maribor. V lastni zalogi. Tisk tiskarne sv. Cirila. 1889. Mala 8°. 196. — Sekelji.*) Rodoslovna in životopisna razprava. Spisal — —. Ponatis iz „Slovenca.“ Ljubljana. Samozaložba. Tisk „Katol. tiskarne.“

---

raznih naših časnikih in njih podlistkih. Tega pa ne more izvršiti jedna oseba, nego več delavcev, ki bi v arhivih in uredništvih na Dunaju, v Gradcu, v Ljubljani, v Gorici id. id. vestno in polagoma iz dotičnih časnikov pobrali dotično tvarino. Pisatelj si ne upa trditi, da bi mu ne bil ušel kakšen prevod, vendar misli, da tukaj podani pregled koristi Slovencem in ostalim Slovanom, ki se brigajo za naše slovstvo.

*) Die Szekely oder Zekel von Kevent, Freiherren von Friedau. Geneologische und biographische Skizze, verfasst von — —. Sonderabdruck von der Zeitschrift „Südsteirische Post. Verlag des Verfassers. Marburg 1893. 8°. 66.

1893. 8°. 49. — P o l i d o r p l. M o n t a g n a n a. Življenjepisna črtica. Spisal — —. Ponatis iz „Zgod. Zbornika.“ Založil pisatelj. Ljubljana 1895. 8°. 18. — V u r b e r g.*) Krajepisno - zgodovinska črtica. Spisal — —. Ponatis iz „Slovenskega Gospodarja“ S podobo Vurberga. Založil pisatelj. Maribor 1895. 8°. 40. — *Str. 164.* **Simon Rutar.** Z g o d o v i n a T o l m i n s k e g a, to je zgodovinski dogodki sodnijskih okrajev Tolmin, Bolec in Cerkno z njih prirodoznanskim in statističnim opisom. Spisal — —, profesor na c. kr. gimnaziji v Spljetu. Na svetlo dal Josip Devetak, deželni poslanec in župan tolminski. Gorica. Natisnila Hilarijanska tiskarna. 1882. 8°. 320. — D o m o z n a n s t v o poknežene grofije Goriške in Gradiščanske za meščanske šole in učiteljišča. Spisal — —. Na Dunaju v c. kr. založbi šolskih knjig. 1882. 8°. 124. — P o k n e ž e n a g r o f i j a G o r i š k a i n G r a d i š č a n s k a. I. del. Prirodoznanski, statistični in kulturni opis. Spisal — —, c. kr. profesor. Ljubljana 1892. 8°. 116. Izdala „Matica Slov.“ 22 podob. — *Str. 167.* **Ivan Vrhovec.** L j u b l j a n s k i m e š č a n j e v m i n o l i h s t o l e t j i h. Kulturno-historične študije, zajete iz ljubljanskega mestnega arhiva. Tisk Blaznikovih naslednikov v Ljubljani. Izdala in založila „Slov. Matica.“ 1886. 8°. 283. — Z g o d o v i n a Novega Mesta. Zal. „Slov. Matica.“ 1891. 8°. 308 — *Str. 167.* **Josip Apih.** S l o v e n c i i n l e t o 1848. Založila „Matica Slov.“ Ljubljana 1888. VIII. 8°. 302. — **Josip Stare.** O b č n a z g o d o v i n a z a s l o v e n s k o l j u d s t v o Spisal — —. Natisnila tiskarna „Družbe sv. Mohorja.“ 1874. — K i t a j c i i n J a p o n c i. Spisal — —. Izdala in založila „Družba sv. Mohorja.“ Celovec 1893. 8°. 143. — *Str. 168.* **Dr. Franc Kos.** S p o m e n i c a o t i s o č l e t n i c i M e t o d i j e v e s m r t i. Natisnila in izdala „Matica Slov.“ Ljubljana 1885. 8°. 174. — D o n e s k i k z g o d o v i n i Š k o f j e L o k e in njenega okraja. Spisal — —. Izdala in založila „Matica Slov.“ Ljubljana 1894. VI+286. — V z g o j e s l o v j e. Spisal — —. Zal. in izdala „Matica Slov.“ 1890. 8°. 144. — *Str. 170.* **Frano Orožen.** Z e m l j e p i s z a m e š č a n s k e š o l e in višje razrede ljudskih šol. I. del. S trinajstimi slikami. Ljubljana 1893. 8°. 78. II. nat. 1897. II. del. Z osmimi slikami. 1894. III. del. S šestimi slikami. 1896. — M e t o d i k a z e m l j e p i s n e g a p o u k a. Z dvanajstimi slikami. Ljubljana. I. natis 1891. II. natis 1898. — *Str. 171.* **Ivan Vrhovnik.** Z g o d o v i n a N â k e l s k e, D u p l j a n s k e i n G o r i š k e f a r e. Ljubljana 1885. 8°. 190. (II. zvezek Koblarjeve Zgodovine.) — J a n e z C i g l e r, slovenski pisatelj. V spomin stoletnice njegovega rojstva. Spisal — —, župnik trnovski v Ljubljani. Izdala in založila „Družba sv. Cirila in Metodija.“ 1892. 8°. 54 — *Str. 171.* **Anton Koblar.** H i s t o r i a c a t h e d r a l i s ecclesiae Labacensis auctore Joanne Gregorio Thalnitschero. J. U. D. Labaci anno M.D.CCI. Labaci 1882 4°. 91. S sedmimi tablami. — Z g o d o v i n a s o r š k e i n p r e š k e f a r e. — *Str. 172.* **Lavrenčič Ivan.** A n t o n A l o j z W o l f, knezoškof ljubljanski. V spomin stoletnice njegovega rojstva. 1882. Spisal — —. Ponatis iz „Novic.“ Založil pisatelj. 1882. 8°. 58. — Z g o d o v i n a C e r k l j a n s k e f a r e.

---

*) Wurmberg. Topographisch - historische Skizze. Von — —, Pfarrer in St. Marxen bei Pettau. Aus dem Slovenischen von J. M. Sonderabdruck aus der Zeitschrift „Südsteirische Post.“ Mit einer Abbildung. Selbstverlag des Verfassers. Marburg 1895. 8°. 82.

Spisal — —. Založil Anton Golobič. Ljubljana 1890. 8°. 158. — Andrej baron Winkler, deželni predsednik. V spomin desetletnice njegovega predsedništva. Spisal — —. Ponatis iz „Drobtinic." Ljubljana 1890. 8°. 13. — *Str. 173.* **Ivan Šašelj.** Zgodovina šempeterske fare pri Novem mestu. Spisal — —, župnik v Adlešičah. Ljubljana. Klein in Kovač. 1886. 8°. 53. — Zgodovina Adlešičke fare na Belokranjskem. Spisal — —, administrator. Ljubljana. Klein in Kovač. 1887. 8°. 43. — **Volčič Janez,** glej str. 278. — **Lesjak Anton,** glej str. 286. — **Skuhala Ivan,** glej str. 276. — **Žlogar Anton,** glej str. 270. — **Sattler J.,** župnik. Slike sv. Križa pri Mariboru, razložene v osemnajstih govorih. Spisal — —. Maribor 1890. 8°. 139. Lastna založba.

b) *Razni zgodovinski spisi.*

Janko Krsnik. Zgodovina avstrijsko-ogrske monarhije, za srednje šole in učiteljišča izobraževališča. Spisal Janko Krsnik. Izdala in založila „Matica Slovenska" v Ljubljani. 1874. 8°. — **M. V.** Vojska med Francozi in Nemci leta 1870. in 1871. Spisal — —. V Gorici 1875. 8°. 102. — **Jakob Alešovec.** Kustoca in Vis. Kratek popis vojske na Laškem leta 1866. Po verjetnih virih spisal — —. Ljubljana 1867. 8°. 48. — Vojska na Turškem od l. 1875. do konca 1878. Obsega začetek ustaje v Hercegovini, vojske Srbov, Črnogorcev in Rusov s Turčijo, slednjič zasedbo Bosne in Hercegovine po slavni avstrijski armadi. Za preprosto ljudstvo spisal — —. S podobami. Ljubljana 1878. 8°. 104. — **Volkov Jaromir.** Delo sv. Cirila in Metoda. V spomin 5. julija 1881., z ozirom na današnje razmere. Spisal — —. Založil pisatelj. Tisk Fr. Huala v Trstu. 1881. 8°. 88. — **Rákuša Fran,** glej str. 339. — **Rakež Jožef.** Slovensko akademično društvo „Triglav" v XV. letu svojega obstanka. Spominski listi ob priliki blagoslovljenja društvene zastave. S sodelovanjem Fr. Mohoriča, Fr. Tominška in Žolgarja uredil — —. Ljubljana. Založilo akad. društvo „Triglav". „Narodna tiskarna." 8°. 26. — **Vencajz Janko.** Spomenica o petindvajsetletnici akad društva „Slovenije" na Dunaju. Sestavil — —. Ljubljana 1894. Izdalo in založilo akademično društvo „Slovenija" na Dunaju Natisnila „Nar. tiskarna." 8°. 162. — **Erben-Rebec.** Vojvodstvo Kranjsko, Koroško. Izd. „Matica Slov." Ljubljana. Glej „Slovanstvo." *) ✕ Župnija in božja pot Device Marije v Puščavi. Krajepisno zgodovinske črtice. (Ponatis iz „Slov. Gospodarja.") V Mariboru 1881. Založil župnijski urad v Puščavi. Tiskal Janez Leon. Mala 8°. 20. ✕ Spomenik o šeststoletnici začetka habsburške vlade. Izdala in založila „Matica Slov." Ljubljana 1883. 4°. ✕ Prvo desetletje Matice Slovenske. Ljubljana 1874. 4°. 4. — **Albin Arko.** Tristoletnica tiskarstva v Ljubljani. Spisal — —. Ljubljana 1875. 8°. 25. — **Karlin D.** Kratka zgodovina c. kr. nižje gimnazije v Kranju. Spisal — —. Letopis Matice Slovenske 1887. — **Evgen Lah.** Petindvajsetletnica „Sokola"

*) Ležeči križ pomeni, da za njim navedena knjiga ni od pisatelja, imenovanega pred križem, nego, da spada sem samo po vsebini.

1863—1888. Spisal — —. Ljubljana 1888. 8°. 52. — **P. pl. Radics.***) Zgodovina deželne civilne bolnice v Ljubljani. Po naročilu deželnega odbora kranjskega sestavil — —. Založil deželni odbor kranjski. Ljubljana 1887. 8°. 81. — **Gabršek Ivan.** Dogodki iz župnije Vranske. Ob dvajsetletnici uvrstitve Vranskega med cesarske trge. Spisal — —, okrajni tajnik na Vranskem. Založil pisatelj. Tiskarna sv. Cirila in Metodija. 1888. Maribor. 8°. 67. — **Anton Peterlin.** Drobtinice iz zgodovine župnije Šmihelske. Spisal —, župnik. Novo mesto 1889. 8°. 28. — **Ivan Strelec.** Zgodovinske črtice o narodni čitalnici v Ptuju. Ob petindvajsetletnici sestavil — —, učitelj. Samozaložba. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. 1889. 8°. 27. — **Vodušek Božidar.** Narodna čitalnica v Kranju. Tridesetletnica „Narodne čitalnice“ v Kranju 1863 — 1893. Sestavil — —. Ljubljana 1893. Samozaložba. Tisek „Nar. tiskarne.“ 16°. 50. — **Ernest Klavžar.** Pred 125 leti. Zanimivosti iz prve dôbe c. kr. kmetijskega društva v Gorici. Nabral in o priliki kmetijske in gozdarske razstave v Gorici svojim rojakom posvetil. Tiskala Hilarijanska tiskarna v Gorici. 1891. 8°. 34. — **Kaspret Anton.** Razmere gorenjskih kmetov okolo leta 1500. Po arhivih spisal — —, c. kr. profesor višje gimnazije v Ljubljani. Založila c. kr. kmetijska družba. Tisk Blaznikovih naslednikov. 1893. 8°. 31. — Zgodovina starega veka. Po Fr. Mayerjevi knjigi za nižje razrede priredil — —. c. kr. profesor višje gimnazije v Ljubljani. Z 52 podobami. Kleinmayr in Bamberg. Ljubljana 1894. 8°. 115. ✕ Krajna imena v tržaškej okolici. (Iz „Edinosti.“) V Trstu založilo upravništvo „Edinosti.“ 1876. 12°. 32. ✕ Odgovori na pitanja društva za jugoslovansko poviestnico i starine: od Jurja Humara, župnika; od Gaspara Križnika; od Josipa Potepana-Skerljeva, kmeta u Zemonu kod Slovenske Bistrice. Arhiv za poviestnicu jugoslovensku. Knjiga XI. U Zagrebu 1872. 8°. str 234, 254, 261. — Zbirka rimskih novcev. Nabral na Dernovem pri Leskovcu Franjo Jarc, župnik na Mirni. Založil pisatelj. Tisk „Katoliške tiskarne“ v Ljubljani. 1883. 8°. 30. ✕ Znamenitosti rimskih bazilik in nekaterih drugih cerkvâ rimskega mesta. Trst Tisk. Dolenc 1893. 15. ✕ Majhna afrikanska knjižnica. Kratkočasne in podučne stvari v pospeševanje zanimanja in ljubezni do naših ubogih črnih bratov. Izdaja Lekš Halka. Št. 1. 12°. 36.

c) *Životjenjepisi.*

Tomšič Anton. Havliček Borovsky. Životopis in pol. nazori. Maribor 1869. 8°. 39. — **Skuhala Ivan.** Jož. Rozman. Izgled pravega id. Maribor 1874. 8°. 61. — **Vilj. Urbas.** Dr. E. H. Costa. Spisal — —. Za-

*) Radics je pisal v nemških in slovenskih časnikih o slovstvenih razmerah n. pr je opisal Vodnika (Trig. 1865), Hrena (Trigl. 1869), Primca (Kres 1883), zemljepisca Ortelja (Lj. Zv. 1886); navel „Stare beležbe o slovenščini na propovednici“ (Slovan 1887), pisal o „Slovenščini v besedi in pismu v šolah in uradih (Ltp. Sl. Mat. 1879), o „Zgodovini cesarskih ukazov v slovenskem jeziku (Kres 1884), je objavil slovensko prisego udanosti goriških stanov nadvojvodi Karolu 1564. l. (Soča 1883) in prvo slovensko listino Kranjske (Lj. Zvon 1886) id. id.; vendar mu je pa njegove slovenske spise prevedel kdo iz nemškega izvirnika; Levstik ga ni čislal visoko.

ložila in izdala „Matica Slov." v Ljubljani. 1877. 8°. 126. — **Praprotnik.** Dr. L. Toman. Spisal — —. Založila in izdala „Matica Slov." v Ljubljani 1876. 8°. 180. — Einspieler – zlatomašnik. 1887. Glej Andr. Kalan, str. 298. — **Flegerič Božidar.** Štefan Modrinjak. Spisal — —. Založil Maks Robič. Cel. 1881. 8°. 16. — Doktor Štefan Kočevar, rodoljub in pisatelj slovenski. Spisal in založil — —. Ljubljana 1890. 8°. 63. — **Raič Božidar.** Slavnostni govor pri svečanosti Štefana Modrinjaka, govoril — — v Dravskem Središču na 25. dan meseca septembra 1881. Založil — —. Ljubljana 1881. — **Fr. Jaroslav.** D. Ignacij Knoblehar, apost. provikar v osrednji Afriki. Za slovensko ljudstvo spisal — —. Celovec 1881. 8°. 96. — **Vatroslav Holz.** Spomini na znamenite može slovenske. Čital – — dné 7. aprila 1892. l. v čitalnici v Trstu. Zal. Makso Cotič. Tiskarna Dolenec. Trst 1892. 12°. 128. — **Ravnikar Jernej**, glej str. 340. — **Žirovnik Janko.** Blaž Potočnik. Spomenica ob petindvajsetletnici čitalnice v Šent Vidu nad Ljubljano. Sestavil — —. Ljubljana 1891. 8°. 16. — Josip Marn, vitez Fran-Josipovega reda. V spomin 4. oktobra 1892. častitim prijateljem in dragim nekdanjim učencem. Ponatis po „Slovencu." V lastni zal. „Katoliške tiskarne." Ljubljana 1892. — **Karol Klun.** Kramar Fr. Ksaver, poslednjič korar v Ljubljani. Njegovo življenje in delovanje, popisano od njega samega. Po njegovi smrti na svetlo dal in dopolnil — —, stolni kanonik id. V Ljubljani. Natisnila „Katol. tiskarna." 1893. 8°. 181. — **Orožen Ignacij.** Kačičev-Orožnov rod. Spisal J. O., stolni prošt v Mariboru. 1895. Tisk tiskarne sv. Cirila in Metoda v Mariboru. 8°. 40. — **A. Marušič.** Epizoda iz kulturne zgodovine goriške ali košček zgodovine goriškega gimnazija. Spisal — —, častni kanonik prvostolnega kapiteljna goriškega, knezoškofijski konsistorijalni svetovalec in višji šolski nadzornik za verouk. Lastnik častnega križa „Pro Ecclesia et Pontifice", ud c. kr. dežel. šolskega sveta, gimn. veroučitelj in c. kr. profesor. V Gorici. Nat. in založila „Goriška tiskarna." A. Gabršček. 1895. 15.

d) *Potopisi.*

Potovanje v sveto deželo. (Glej L. Jeran, Zgod. slovenskega slovstva, III. zvezek. 266.) — **France Kadilnik.** Potovanje na Veliki Zvonik. Ljubljana 1872. 4°. 4. — Potovanje na Triglav. Ljubljana 1873. 8°. 4. — Jeruzalemski romar. (Glej Fr. Lampè, Zgod. slovenskega slovstva, IV. 230.) — **Jakob Gomilšak.** Potovanje v Rim. Spisal — —. Z dovoljenjem preč. krškega knezoškofijstva. „Slov. Večernice" XXXIII. 1878. 8°. 176. — **Jules Verne — Davorin Hostnik.** Potovanje okolo sveta v 80 dneh. Francoski spisal — —, posl. — —. Ljubljana 1878. 8°. 145. — **Vekoslav Vakaj.** Jugoslovani v zlati Pragi in v slavnem Velehradu. Potopisne črtice, svojim sopotnikom spisal — —. Maribor 1886. 8°. 125. — **Fr. Orožen.** Stanley in njegovo potovanje po Afriki. V Ljubljani 1892. 12°. 122. — **Anton Aškerc.** Izlet v Carigrad. Potopisne črtice. Spisal — —. (Ponatis iz „Slov. Naroda.") Ljubljana 1893. 16°. — **Vinko Bregar.** Potovanje v Liliput. Poslovenil — —. Ljubljana 1894. 12°. 80.

e) *Zemljevidi, krajepisne knjige.*

Atlant. Vrezal in na kamen tiskal Fr. Köcke na Dunaju. (Mat. Sl.) — Slovanstvo. Spisali Janez Majciger, Maks Pleteršnik in Božidar Raič. Tisk Blaznikov v Ljubljani 1875. 8°. 354. — **F. Stegnar.** Vojvodina Kranjska. Zemljevid za ljudske šole. Risal in založil — —. Kamnotisk Egerjev v Ljubljani. Imp. Fol. 1:3000. 1871. — Črno morje in svet blizu njega in dalje od njega. (Pogled od zgoraj doli.) Zemljevid. Doklada „Novic" leta 1871. — C. F. Bauer-jev zemljevid Kranjskega na štirih mapah. Založil Ed. Hölzl na Dunaju. 1879. — Vojvodstvo Kranjsko. Narisal C. F. Bauer. Založil Ed. Hölzel na Dunaju (okoli 1886. l.) Zemljevid z nemško-slovenskimi imeni. — **Jahnz Emilij** in **Genzić pl. Ferd.** Občni zemljevid Kranjske; po uradnem gradivu z označenjem okrajnih glavarstev in davkarskih okrajev ter razvrstitve ljubljanske škofije izdala in narisala — —. Merilo 1:300.000. Ljubljana 1892. Komisijsko založništvo Ig. pl. Kleinmayr & Bamberg. Kamnotiskarnica Julija Hübna v Zagrebu. — **Vodopivec.** Zemljevid pokněžene grofije goriške in gradiščanske. Risal — —. Založil deželni odbor goriški. (Brez letnice; naveden v Ltp. Mat. Slov. 1876.) × Imenik krajev vojvodine Kranjske. Sestavljen na podlagi ljudskega štetja od 1869 l., po c. kr. statistični komisiji. Ljubljana. Kleinmayr in Bamberg. 1874. 8°. 140. — **Lapajne Ivan.** Domoznanstvo, glej str. 329. × Okrajno poglavarstvo Ljubljana. Imp. Fol. Zemljevid v meri 1:1000. 1870. — Kamniški okraj. Narisal Valentin Bernik, nadučitelj. Tisk Blaznikovih naslednikov. Izdal in založil c. kr. okrajni šolski svet v Kamniku. (Brez letnice.) — **Tomšič Štefan** in **Ivanc Franc.** Kočevsko okrajno glavarstvo. Zemljepisno-zgodovinski opis. Sè sodelovanjem nekaterih učiteljev kočevskega okraja opisala — — in — — učitelja. Založila in izdala okrajna učiteljska knjižnica v Kočevju. Ljubljana 1888. 8°. 108. × Postojnsko okrajno glavarstvo. Zemljepisni in zgodovinski opis. Spisali in izdali učitelji v okraju. Postojna 1889. 8°. 238. — Logaško okrajno glavarstvo. Glej Ribnikar Vojt. × Kopališče v Radencih. Radenska slatina imajoča v sebi jako obilo nutrija in litija. (Štajerski Vichy.) Ljubljana 1874. 16°. 32. II. izd. 1883. 8°. 31. × Kopališče in Kneippovo zdravišče v Kamniku na Kranjskem. Z ilustracijami kopališča in okolice kamniške. Ign. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Ljubljana 1893. 12°. 34. × Ljubljansko barje. Prirodopisna črtica s petimi prilogami. Spisal Ivan Šubic. Natisnila Ign. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. V Ljubljani 1886 8°. 19. × Postojna in slovečа postonjska jama na Kranjskem. Z črtežem vseh razdelkov jame. Postojna. Šeber. 1880. II. izd. 1888. III. 1893. × Pro Slavia se imenuje list, ki so ga l. 1886. izdali italijanski pisatelji slovenskega rodu v Starem mestu, njim na čelu Silvio Refatti, da bi nekoliko pomogli Slovencem v Šent-Peterskem okraju ob Nadiži, grozno zadetim po povodnji dné 8. julija 1886. Med drugimi pisatelji poveličava G. Clodig z živo besedo njihove lepe pokrajine, priproste šege in navade; Giovanni Trinko opisuje po S. Rutarjevih spisih gospodarske napredke italijanskih Slovencev; Vogrig priobčuje nekaj slovenskih pregovorov v italijanskem jeziku; tudi Slovencem znani D. Podreka je zložil eno pesmico.

Jezikoslovje.

a) *Knjige v besedilu navedenih pisateljev.*

Str. 185. **Valentin Kermavner.** Vadbe v sklanji latinski. I. del za tretji gimnazijski razred. Kleinmayr in Bamberg. Ljubljana 1882. 8°. 113. — Latinska slovnica. Spisal — —, c. kr. gimn. profesor. Ljubljana 1885. 8°. 241. — *Str. 185.* **Josip Šuman.** Slovenska slovnica po Miklošičevej primerjalni. Spisal — —. Založila in izdala „Matica Slovenska" v Ljubljani. 1882. 8°. 380. — Slovenska slovnica za srednje šole. Spisal — —, c. kr. profesor na akademični gimnaziji na Dunaju. Tiskala in založila tiskarna „Družba sv. Mohorja." Celovec 1884. 8°. VIII. 278. — Die Slovenen. Von — —. Wien und Teschen 1884. 8°. VIII. 208. — *Str. 186.* **Maks Pleteršnik.** Slovensko-nemški slovar. Izdan na stroške rajnega knezoškofa Antona Alojzija Wolfa. Uredil — —. V Ljubljani. Založilo in na svetlo dalo knezoškofijstvo. Tisk „Katol tiskarne." Vel. 8°. 2 zv. — *Str. 187.* **Franjo Marn.** Slovnica češkega jezika z berilom. Spisal — —. Založila „Matica Slov." V Pragi 1867. 8°. 152. Tiskarna D. Gregrova. — Hrvatska slovnica za Slovence. Spisal — —. V Zagrebu 1879. 8°. 168. Tiskom dioničke tiskare. — *Str. 188.* **Fr. Wiesthaler.** Pesmi Valentina Vodnika. Uredil — —. (Knjižnica „Družbe sv. Cirila in Metoda.") Na svetlo daje in zalaga družba. V Ljubljani 1891. Tisk tiskarne J. Blaznikovih nasled. 8°. 62. — Valentina Vodnika izbrani spisi. Uredil — —. V Ljubljani. Zal. „Slov. Matica" 1890. 8°. XXXIII. 318. — Latinske vadbe. Sestavil — —. Ljubljana 1885. 8°. — Kdo je mojster in kdo — skaza. Odgovor „Slovenčevemu" podlistkarju. Zal. — —. „Nar. tiskarna." Ljubljana 1884. 8°. 8. — *Str. 189.* **Dr. Jakob Sket.** Cvetnik. II. del. Berilo za slovensko mladino. Spisal Anton Janežič Tretji popravljeni natis oskrbel — —. 8°. 166. V Celovcu 1887. Tiskarna „Družbe sv. Mohorja." — Slovenska čitanka za prvi razred srednjih šol Sestavil in izdal — —, c. kr. profesor . I. zv. V Celovcu 1889. Tiskala in zal. tiskarna „Družbe sv. Mohorja." 8°. 184. — Slovenska čitanka za drugi razred id. 1891. 8°. 200. — Slovenska čitanka za tretji razred id. 1893. 8°. 184. — Slovenska čitanka za četrti razred id. — Čitanka za peti in šesti razred srednjih šol id. 1889. 8°. 369. — Slovenska slovstvena čitanka za sedmi in osmi razred srednjih šol. Na Dunaju. V c. kr. zalogi šolskih knjig. 1893. 8°. 411. Cena 1 gld. 50 kr. — Staroslovenska čitanka za višje razrede srednjih šol. Mehko vez. po 1 gld. 50 kr. (3 K) Na Dunaju. V c. kr. zalogi šolskih knjig. 1894. 8°. 178. — Janežičeva slovenska slovnica. Za srednje šole priredil in predelal — —, c. kr. profesor. Šesta predelana izdaja. V Celovcu 1889. Tiskala in založila tiskarna „Družbe sv. Mohorja" v Celovcu. — Slovenisches Sprach- und Uebungsbuch. Nebst Chrestomathie und slovenisch-deutschem und deutsch-slovenischem Wörterverzeichnis. Für den ersten Unterricht bearbeitet von — —, k. k. Professor am Staats-Obergymnasium in Klagenfurt. Vierte veränderte Auflage. Druck und Verlag der St. Hermagoras-Buchdruckerei. Klagenfurt 1888. 8°. 294. — Grundriss der slovenischen Grammatik mit Uebungsbeispielen, Gesprächen

und deutsch-slovenischem Wörterverzeichniss. Von — —, k. k. Professor. Druck und Verlag des St. Hermagoras-Buchdruckerei. Klagenfurt 1888. 8°. 184. — *Str. 190.* **Josip Lendovšek.** Slovenisches Elementarbuch für Mittelschulen und Lehrer-Bildungsanstalten. Von — —, k. k Professor am Staatsgymnasium in Villach. Wien. Im k. k. Schulbücher-Verlag. 1890. 8°. VIII. 228. — *Str. 192.* **Davorin Hostnik**, glej „Dramatsko pesništvo" in „Pripovedništvo". — *Str. 192.* **Dr. K. Štrekelj** Morphologie des Görzer Mittelkarstdialectes mit besonderer Berücksichtigung der Betonungsverhältnisse. Wien 1887. 8°. 122. (Sitzungsberichte der k. k. Akademie der Wissenschaften.) C.XIII. B. d. — Slovenske narodne pesmi. Uredil — —. Izdala in založila „Slovenska Matica." V Ljubljani 1898. Natisnila tiskarna Rud. Milica. — *Str. 194.* **Dr. Matija Murko.***) Miklošič in Hrvati. Poslanica hrvatskemu akadem. društvu „Zvonimir" v Beču. Napisal — —, t. č. predsednik akad. društva „Slovenija" na Dunaju. (Ponatisnjeno iz „Slov. Naroda.") Ljubljana. Založil Bož. Raič. 1883. 8°. 35. — Jan Kollar. Napisal — —. (Ponatis iz Ltp. Mat. Slovenske 1894.) — *Str. 195.* **Dr. Vatroslav Oblak.** Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen. (Separatabdruck aus dem Archiv für slav. Philologie, Leipzig 1890. 8°. 247. — *Str. 200.* **Dr. Janko Pajk.****) Izbrane narodne srbske pesmi z dodatkom iz Smrti Smail-Age Čengića. S srbsko slovnico, slovenskim tolmačenjem, rečnikom tujih besed in cirilsko abecedo. V Ljubljani 1864. Mala 8°. Druga izdaja 1881. — J. Pajka izbrani spisi. Prvi zvezek. Politični, narodno-gospodarstveni, naučni spisi. Uredil in izdal — —. Maribor 1872. 8°. 201. — Gregorčičevim kritikom v odgovor in pouk. Založil — —. Ljubljana 1882. 8°. 27. — Zora (glej „Časniki in časnikarstvo.") — *Str. 202.* **Dr. Fran Celestin.** Slovenska Vila (glej Almanahe; bibl.) — Russland seit Aufhebung der Leibeigenschaft. Laibach. Kleinmayr, 1875. — France Prešeren. Napisao — —. Sa Prešernovom slikom. (Prestampano iz „Vienca.") 1881. U Zagrebu. Nakladom piščevim. 1882. 8°. 75. — *Str. 204.* **Dr. Jožef Pajek.** Leopold Volkmer, veseli pesnik Slovenskih Goric. 1741 — 1816. Objavil in založil — —. (Ponatis iz „Popotnika.") Maribor. Natisnila tiskarna sv. Cirila. 1885. 8°. 66. — Črtice iz duševnega žitka štajerskih Slovencev. Sestavil — —. Založila in na svetlo dala „Matica Slovenska." Ljubljana 1884. 8°. 298. — **Dr. Karol Glaser.*****)

*) Murkotov spis v „Ljubl. Zvonu" „Iz provincije na Ruskem" je izšel tudi v posebnem natisu; tendenci spisa se je odločno uprl „Slovanski Svet."

**) Pajkovi nemški spisi modroslovne vsebine so: Principien der Newtonschen Forschungsmethode. Brünn 1882. — Grundsätze der wissenschaftlichen Forschung. Brünn 1882. — Ueber einige psychologische Elemente der Pädagogik. Brünn 1885. — Zum Propaedeutikunterrichte. Wien 1886. — Zur Theorie der menschlichen Nachahmungen. Psycholog. Studie. Brünn 1887. — Platon's Metaphysik im Grundriss. Wien 1888. — Zur Gymnasialreform. Wien 1890. — Sallust als Ethiker. Wien 1896. — Praktische Philosophie. Wien 1896.

***) Glaserjevi nemški spisi so: Ueber Bâna's Pârvatîparinayanataka. Sitzungsberichte der k. k. Akademie der Wissenschaften in Wien. 1883. 8°. 92. — Pârvatî's Hochzeit. Ein indisches Schauspiel zum

Zgodovina slovenskega slovstva. Spisal — —. Izdala in zal. „Matica Slovenska.“ 1894—1899. 4 zv. — *Str. 207.* **Dr. Franc Simonič.** Dr. Gregor Jožef Plohel, imeniten humanist ali dobrotnik slovenski, njegova domačija in njegov rod v Ivanjkovcih. Spisala Jakob Meško, župnik pri Sv. Lovrencu v Slovenskih Goricah, in — —, skriptor c. kr. vseučiliščne knjižnice v Beču. Z osmimi slikami in dvema rodoslovnicama. V Beču tiskali Rudolf Brezowsky in sinovi; založil — —. 1888. 8°. 154. — *Str. 207.* **Fran Levec.***) Paulus, Valentin Stanič. V Gorici 1872. 8°. 51. (Ponatis iz „Soče“.) — Pravda o slovenskem šestomeru Odgovor mariborskemu šestomercu Janku Pajku. Spisal — —. Ljubljana. „Narodna tiskarna.“ 1878. 8°. 46. Glej Erjavec, Levstik, Jurčič. (Zgodovina slov. slovstva III.) — *Str. 211.* **Jul. pl. Kleinmayr.** Spisek nekaterih delavcev na slovstvenem polju. (1800—1874.) Sestavil — —. Celovec 1874. — Pripomoček k zgodovini slov. slovstva. 1850—1880. Spisal — —, c. kr. profesor. Tiskala „Družba sv. Mohorja“ v Celovcu. 1879. 16°. 32. — Zgodovina slovenskega slovstva. Spisal — —. Celovec 1880. 8°. — **Anton Janežič — Jurij pl Kleinmayr.** Slovensko-nemški slovar. Popravil in pomnožil — —. II. natis. Celovec 1874. 12°. 6 5. — *Str. 212.* **Andrej Fekonja.** Davorin Trstenjak, slovenski pisatelj. O petdesetletnici njegovega književnega delovanja. Spisal — —. Izdal in založil Anton Trstenjak. Nat. Kleinmayr in Bamberg. Ljubljana 1887. 8°. 31. — *Str. 215.* **Scheinigg J.** Narodne pesmi koroških Slovencev. Izbral in na svetlo dal — —, c. kr. gimn. profesor v Celovcu. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani. 1889. 8°. 466.

b) *Prevodi in jezikoslovni spisi.*

Str. 199. **Andrej Kragelj.** Odiseja. Povest slovenski mladini. Prosto po Homeru spisal — —. („Slov. knjižnica.“ 11—14.) Gorica 1894. 12°. 237. — *Str. 199.* **Koprivšek Lavoslav.** Grška mythologija. Po nemški mythologiji Grkov in Latincev H. W. Stolla posl. — —, c. kr. gimnazijski profesor. Novo mesto 1890. Nat. in založil J. Krajec. (Nar. biblioteka.) — Rimska mythologija. Po nemški mythologiji Grkov in Latincev H. W. Stolla poslovenil — —. Novo mesto 1890. Natisnil in založil J. Krajec. (Nar. biblioteka.) — Latinsko-slovenska frazeologija k prvi knjigi Cezarjevih komentarjev de bello Gallico. Progr. gimn. novomeške 1891. — *Str. 199.* **Rajko Perušek.** Kranjska Čebelica. (Nar. biblioteka.) J. Krajec. Novo mesto 1883. — Zloženke v novej slovenščini. (Ponatis iz progr. novomeške gimnazije za 1890. l. Novo mesto 1890. 8°. 42. O trošku pisateljevem. — Sofoklejev Edip na Kolonu. Životopis

---

ersten Male in's Deutsche übersetzt. Triest 1886. 8°. 42. (Ponatis iz progr. tržaške gimnazije. — Alois Vaniček. Biographische Skizze. Carl Konegen. Selbstverlag. Wien 1885. 8°. 64.

*) Levčevi nemški spisi: Die Einfälle der Türken in Krain und Istrien. Progr. der k. k. Oberrealschule in Laibach. 1891. (Ponatis.) — Die Sprache in Trubar's Matthäus. Programm der k. k. Oberrealschule in Laibach. 1878. (Ponatis.)

Sofoklejev in uvod napisal, dramo prevel in opomnje dodal — —. V Novem mestu. Natisnil in založil J. Krajec. 1892. (Nar. biblioteka. 43.) — *Str. 199.* **Brežnik Fr.** O Sokratovi metodi s posebnim ozirom na Platonovega Menona o pojmu. Gimn. progr. novomeški. 1879—1880. — Marka Fabija Kvintilijana govorniški pouk. Spisal uvod in komentar — —, c. kr. profesor v Rudolfovem. Zal. upravništvo „Popotnika" v Novem mestu 1889. — **J. Baudouin de Courtenay.** Nektere opazke ruskega profesorja. Spisal — —. (Ponatis iz „Soče" 1872—1873. 1.) Gorica 1873 8°. 75. — —, professore nelle università di Kasan e Dorpat: Il catechismo resiano. Con una prefazione del Dott. Giuseppe Losch. Udine. Tipografia del patronato. 1894. 113. 8°. — **A. Klodič.** O narečjih beneških Slovencev. Posebni natis iz izvestij imperatorske akademije nauk. Sočinenije — —. Sanktpeterburg. Tipografija imperatorskej akademii nauk. 1878. 8°. 27. (Naslov knjigi je ruski in slovenski, knjiga je pisana slovenski.) — **J. C. Mitterrutzner.** Slovenci v iztočni Pusterski dolini na Tirolskem. Nemški spisal dr. — —, poslovenil Miroslav Malovrh. Novo mesto. Tiskal in založil J. Krajec. — **Matvej Andrejevič Lamurskij.** Čuvajmo svoje prostarne. Zabeležil — —. Trst. Tiskom in nakladoj Dolenčeve tiskarne. 1895. 8°. 62. — Obnarodimo še nekaj. Trst 1896. **Dr. Ivan Trtnik.** O jeziku Prešernovem. Progr. marib. gimnazije.

c) *Slovarji.*

Latinsko-slovenske vaje. Novo mesto 1875. Glej Seb. Žepič. — Slovar k latinskim vajam. Novo mesto 1875. Glej Seb. Žepič. — Latinska slovnica. Novo mesto 1874. Glej L. Hrovat — Deutsch-slovenisches Wörterbuch zu Prof. K. A. Madeira id. glej Šolar. — Latinsko-slovenski slovnik za tretji in četrti gimnazijski razred; izdelan po latinsko-nemškem J. A. Rožeka. Tiskala in založila Ign. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. V Ljubljani 1882. 8°. 446. (Spisali so ta slovar: Valentin Kermavner, Maks Pleteršnik, Matej Vodušek, Fran Wiesthaler in Miroslav Žakelj.) — Deutsch-slovenisches Wörter-Verzeichnis zu Prosch und Wiedenhofers deutschem Lesebuche für die I. Classe der Gymnasien und verwandter Lehranstalten. Verfasst von **J. Fon,** k. k. Gymnasiallehrer. Wien. Carl Graeser. 1890 8°. IV.+119. — **Anton Bartel.** Janežičev nemško-slovenski slovar — Deutsch-slovenisches Wörterbuch von Anton Janežič. Dritte vollständig umgearbeitete und vermehrte Auflage bearbeitet von — —, k. k Gymnasial-Lehrer in Laibach, unter Mitwirkung der Collegen A. Kaspret, M. Petelin, J. Pichler, L. Pintar, M. Suhać, A. Tavčar. Druck und Verlag der Buchdruckerei der St. Hermagora's-Bruderschaft. Klagenfurt 1889. 8°. 842. — **Ant. Janežič — Fr. Hubad.** Slovensko-nemški slovar. III. natis. Predelal in pomnožil — —, c. kr. profesor. Celovec 1893. 8°. 900. × Slovarček za potovalce na Nemško, iz katerega se nauči lahko nemškega jezika brez učitelja v kratkem času. Ponatisek prepovedan. Ljubljana 1894 Založil in prodaja Josip Paulin v Ljubljani Tiskal Dragotin Hribar v Celju 12° 104. — Slovarček na pomoč narodnemu duhovništvu, glej B. Raič. Zgod. slovenskega slovstva III. zv. 392.

d) *Slovnice in pravopisje.*

Čuček Rajmund, profesor c. kr. učiteljišča v Kopru. Početnica nemškega jezika. Za prvi in drugi razred slovenskih gimnazij, tudi za pripravnice slovenskih učiteljišč sestavil — —. Kopar 1888. 8°. 183. Tisek Bambergov v Ljubljani. — **Pečnik Karl Jos.** Praktisches Lehrbuch der slovenischen Sprache für den Selbstunterricht. Kurzgefasste theoretisch - praktische Anleitung die slovenische Sprache in kürzester Zeit durch Selbstunterricht leicht zu erlernen. Wien. Pest. Leipzig. H. Hartlebens Verlag. 8°. 191. — **Andrej Komel.** Kurzgefasste praktische Grammatik der slovenischen Sprache für Deutsche. Mit besonderer Berücksichtigung der Militär-Terminologie. Zum speciellen Gebrauche in den Militärschulen und für jene Militärs, welche in ihrem Berufe die slovenische Sprache erlernen wollen. Verfasst und verlegt von — —, k. k. Hauptmann im Linien-Inftr.-Regiment Baron Maroičič Nr. 7. Klagenfurt 1876. Druck der St. Hermagoras-Druckerei. — **Jeram Peter Josip.** Slovensko-angleška slovnica. Založila in tiskala tiskarna „Amerikanskega Slovenca". 1895. Tower. Minn U. S. Amerika. 8°. 177. — Angleščina brez učitelja. Domača knjiga za izseljence. S podobami vseh kovinskih denarjev Zjedinjenih držav Severne Amerike v pravi velikosti. Ponatis prepovedan. V Ljubljani 1895. Založil in prodaja Jos. Paulin v Ljubljani. Tisk. Drag. Hribar v Celju. Mala 8°. — Hrvatska slovnica za Slovence. Glej **Fr. Marn.** Češka slovnica. Ibidem. — **Josip Križman.** Slovnica italijanskega jezika. Izd. in zal. „Mat. Slov." Ljubljana 1889. 8°. — Francoska slovnica. Pisatelj te knjige ima v rokopisu slovenski prevod Ploetzove slovnice francoskega jezika. — **Jan Lego V.** Mluvnice slovinskeho jazika Sepsal — —. Druhé dopolněne vydaní. V Praze Otto. 1893. 8°. 118. — **Hrovat P. Ladislav.** Pravila za pisavo. (II. natis z dodatki.) Spisal — —. Novo mesto 1891. Založil — —. Tiskal J. Krajec. 8°. 24. — **Eljsin Aleksander Iljič-Jenko.** Rusko pravopisanje za učeče se. Spisal — —, poslovenil — —. — **Agustich Imre.** Navuk vogrskoga Jezika. Za zacsétnike. Piszao je — —. Budapest 1876. 8°. 78. Zaradi popolnosti bodi omenjena še jedna, pa starejša slovnica — **Szalay Imrea.** Kratki Navuk Vogrszkoga Jezika za Zacsetnike, vödani od Goszpona — —. Na Vandalszka Wüszta prenesseni po Kossics Jóseñ, Gornyo-Szinicskom Plebanosi. Sztroskom Plemenite Seleznoga Vármegyeva Obcsine vöstampani v' Gradczi 1833. Papir ino Natiszkanye od Leykam Andrasa. 8°. XX+187.

Prirodoslovje.

Prirodopis rudninstva. Glej **Fr. Erjavec.** (Zgod. slovenskega slovstva III.) — Schoedlerjeva knjiga prirode 1875. Glej **Tušek** in **Erjavec.** (Zgod. slov. slovstva III.) — **Anton Urbas.** Magnetizem, elektrika, toplota in svitloba. Filozofično-fizikalen načrt. Spisal — —, stolni korar v Ljubljani. Samozaložba skladateljeva. Tisk J. Blaznikovih dedičev. 8°. 31. — *Str. 218.* **Dr. Simon Šubic.** Kaj so hudourni vrtinci? Zagreb 1861. (Ponatis iz IV. knjige Rada.) — Svet in duh

človeški. Spisal — —. Zagreb 1871. 8°. 27. (Ponatis iz XIV. knjige Rada id.) — Mehanična teorija o toploti. (Ponatis iz XIX knjige Rada id.) Zagreb 1872. — Telegrafija. Zgodovina njena in današnji njen stan. Spisal — —, profesor na universiteti v Gradcu. 1875. 57. in XI. tabl. (Ponatis iz Letop. Mat. Slov. 1875.) — *Str. 220.* **Matej Vodušek.** Bestimmung der Zeit, des Meridians und der geographischen Breite eines Ortes. Laibach 1878. 80 str. — Neue exacte Methode für die Bahnbestimmung der Planeten und Cometen. Laibach 1883. V+162 str. — Grundzüge der theoretischen Astronomie. Laibach 1890. VI. 377.[1]) — *Str. 220.* **Dr. Jožef Križan.** Logika. Prijateljem modroslovja spisal — —, kr. gimnazijski profesor v Varaždinu. (Ponatis iz „Popotnika.") Tisk Tiskarne sv. Cirila in Metodija. 1887. 8°. 1892 [2]) — *Str. 221.* **Jakob Čebular.** Fizika za nižje gimnazije, realke in učiteljišča. Spisal in založil — —, c. kr. višje realke profesor v Gorici. Gorica 1882. 8°. 90. II del, str. 91—211. — *Str. 221.* **J. Celestina.** Aritmetika za nižje gimnazije. Spisal dr. Fr. vit. Močnik. Po 26. nat. poslovenil — —. I. del. Ljubljana. Tiskala in zal. Ign. pl. Kleinmayr in Fed Bamberg. 1882. 8°. 191. II. del. 1883. — Geometrija za nižje gimnazije. Spisal dr. Fr. vit Močnik. Po 14. nat. poslovenil — —. Natisnil in založil Kleinmayr in Bamberg. 1884. 8°. 98. — **L. Lavtar.** Geometrija za učiteljišča. Po Močnikovi sestavil — —, c. kr. profesor v Mariboru. Založila in na svetlo dala „Matica Slov." 1881. 8°. II. natis 1894. 8°. 115. — **Fr Hauptman.** Fizika v nižjih šolah. Metodična razprava. Spisal — —. (Ponatis iz „Popotnika.") Zal. M. Nerat. Maribor 1884. 8°. 26. — *Str. 223.* **Andrej Senekovič.** Fizika za nižje razrede srednjih šol.

---

[1]) V izvestjih goriške gimnazije: „V določevanju časa, poldnevnika in zemljepisne širjave po solnčnih opazovanjih" (1876.) Popravki in dostavki k lanskemu spisu „O določevanji" id. (1877.) — V izvestjih ljublj. gimnazije: Neue Methode für die Berechnung der Sonnen- und Mondes-Parallaxe aus Planetenübergängen und Sonnenfinsternissen. 1879. — Beiträge zur praktischen Astronomie. 1880. — Die geodatische Linie. 1893 — Die astronomische Strahlenbrechung. 1895. — Neue Theorie der Mondbewegung. 1899.

[2]) *Spisi v hrvatskem jeziku.*

„Dužnost matematike na gimnazijama za više naobraženje i njezina važnost u prirodoslovnimi znanostima"; „Vriednost i korist dušeslovja za praktičan život i njegov upliv za umjetnost i druge znanosti." Izvestje gimnazije požeške 1868 in 1869. „O najnovijim stečevinama u akustici i analogija, med zvokom i svijatlom"; „Ljubav, brak i obitelj s filosofičkog gledišča"; „Važnost i poraba spektralne analize"; „Da li je fizika za više naobraženje na gimnazijama potrebita?" Izvestje varaždinske gimnazije v raznih letih. — „Medjusobno delovanje duše i tjela"; „Vzduh i njegova analiza"; „Osječanje", „Vienac" 1871; „O varkama očiju kod vida", „Vienac" 1872; „Što vriedi putovanje za naobrazbu?" „Napredak i svrha prirodoslovnih znanosti"; „Kolanje vode", „Napredak" 1876, 1877, 1887. — „Duševne bolesti", „Blijesak i grom", „Govor čovjeka", „Hrvatski Učitelj" 1884, 1885. „Nauk o čuvstvima." 1885. (Posebna knjižica.)

Spisal — —, c. kr. profesor v Ljubljani. V Ljubljani. Tiskala in založila Ign. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1883. 8°. 238. Z 200 slikami. — *Str. 224.* **Seidl Ferdinand.** Toplinske razmere Zagreba in Ljubljane. Spisal — —. Pretiskane iz „Glasila“ hrv. naravoslov. društva. (Societas historico-naturalis Croatica.) Tisk. zavod „Nar. Novine“ v Zagrebu 1887. 8°. 49. — **Martin Cilenšek** Naše škodljive rastline v podobi in besedi. Opisal — —. Izdala iz založila „Družba sv. Mohorja.“ Celovec 1892—1894. — **Schreiner Henrik.** Fizika ali nauk o prirodi s posebnim ozirom na potrebe kmetskega stanu. Spisal — —. Izdala in založila „Družba sv. Mohorja.“ Celovec 1891. 8°. — Naše domače živali (dvanajst ličnih barvanih slik na trdem papirju.) Izdal J. Giontini. (Ltp. Mat. Slov. 1892. 233.)

A. *Narodno gospodarstvo.*

Str. 225. **Dr. Janko Sernec.** Nauk o gospodinjstvu. Slovenskim gospodinjam spisal — —. V Celovcu. Založila in izdala „Družba sv. Mohorja.“ Celovec 1871. — *Str. 226.* **Matija Rant.** Opis najnavadnejih sadjereji škodljivih mrčesov. Sadjerejcem v pouk in domačo porabo. Spisal — —, učitelj na Premu. Ljubljana. Zal. „Kmetijska družba.“ 1883. 8°. 57. — *Str. 226.* **Dr. Josip Vošnjak.** Umno kletarstvo. Slovenskim vinorejcem v pouk. Spisal — —. Z dvanajstimi podobami. 1873. 8°. VIII. 168. — Poročilo o kmetijski enketi dné 17. in 18. aprila 1884. V Ljubljani. Uredil — —, deželni odbornik. Založil in na svetlo dal odbor kranjski. „Narodna tiskarna.“ Ljubljana 1884. 8°. 72. — *Str. 227.* **Rihard Dolenc.** Navod, kakó se naj češplje sušé in slivovec kuha; spisal za „Naznanila družbe kmetijske kranjske“ in s podobami dveh razjasnil za najboljše pripoznanih Lukasovih sušilnic. Ljubljana 1872. — Nauk, kako je zasajati vinograde z ameriškimi trtami, da jih trtna uš ne more uničiti. Po naročilu deželnega odbora kranjskega spisal — —, vodja deželne, vinarske, sadjarske in poljedelske šole na Grmu. V pojasnilo več slik. Založil deželni odbor kranjski. Natisnila „Nar. tiskarna.“ V Ljubljani 1888. 8°. 34. — Drugi po najnovejših skušnjah popolneni natis. V pojasnilo več slik. V Rudolfovem. 1891. Založil deželni odbor kranjski. Nat. J. Krajec. 8°. 54. — Sadjarstvo ali ovočarstvo. I. del. Navod k umnemu izgojevanju lepega krepkega sadnega drevja, s posebnim ozirom na osnovo, vreditev in oskrbovanje drevesnic ljudskih šol. Spisal — —, vodja deželne vinarske, sadjarske in poljedelske šole na Grmu. Tiskal in založil J. Krajec. Rudolfovo. 1887. 8°. 71. Tri table. — *Str. 228.* **Gustav Pirc.** Mlekarstvo. Spisal — —, tajnik c. kr. kmetijske družbe kranjske in kmetijski potovalni učitelj za Kranjsko. V berilu je natisnjenih petdeset podob. Zal. in izdala c. kr. kmetijska družba kranjska. Natisnili J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani. 1884. 8°. 60. — *Str. 229.* **Fran Povše.** Kratki navod k vzreji domačih sviloprejk po profesorju Frid. Haberlandu, učitelju c. kr. svilorejskega poskuševališča v Gorici. 1871. Prevel — —. V Gorici. Založba c. kr. sviloprejskega poskuševališča. 1871. 8°. 16. — Umni kmetovalec ali občni pouk, kako obdelovati in zboljšati polje, travnike, vrtove in gozde. Slovenskim kmetom v pouk spisuje — —, vodja slovenskega oddelka deželne kmetijske šole v Gorici. Na svetlo dala „Družba sv. Mohorja“ v Celovcu. I. snopič 1875. 8°. 112. — *Str. 229.*

Franjo Kuralt. Umni sadjerejec. Slovenskim kmetom v pouk spisal — —, profesor deželne kmetijske šole v Gorici. Natisnila tiskarna „Družbe sv. Mohorja“ v Celovcu 1878. 8°. 142.[1]) — *Str. 230.* **Rohrman Viljem.** Kmetijsko gospodarstvo. Učna knjiga za kmetijske šole, ob jednem priročna knjiga za praktične gospodarje. Spisal — —, pristav deželne vinarske, sadjarske in poljedelske šole na Grmu. Celje 1893. Tiskal in založil Dragotin Hribar. 8°. VII+29. — Nauk slovenskim gospodarjem, kako je zboljšati rejo goveje živine. Spisal — —, pristav deželne kmetijske šole na Grmu. Založila podružnica c. kr. kmetijskega društva v Novem mestu. Tiskal J. Krajec. 1894. 8°. 51. — Deset zapovedij za poljedelca. Dunaj. Zal. Franceta Frauendorferja (Karola Gerolda sin.) 1893. 8°. 13. — **V. R.** Kako se varovati pred nakupom sleparskega deteljnega semena. Tisk Blaznikovih naslednikov v Ljubljani. 8°. 14. 1894. — *Str. 230.* **Ernest Kramar.** Uzorni načrt kmetijskih stavb na Kranjskem. I. list s posebnim ozirom na Bohinj. Zložil — —. Izdala c. kr. kmetijska družba za Kranjsko. Založil Viljem Trček, c. kr. dvorni knjigotržec na Dunaju. I. Graben. 27. 1883. 4°. Dve prilogi. — Kmetijsko berilo. Knjiga za nadaljevalne tečaje ljudskih šol in gospodarjem v pouk. Po nalogu visokega c. kr. kmetijskega ministerstva spisal — —, ravnatelj deželne kmetijske šole v Gorici. S 83 podobami. Založil in tiskal V. Dolenc v Trstu. 1887. 8°. 245 — *Str. 231.* **France Šolmajer.** Poročilo o dunajskej svetovnej razstavi 1873. Spisal — —, odbornik c. kr. kmetijske družbe Kranjske. V Ljubljani. Blaznik. 1873. 8°. 69. — *Str. 231.* **Fr. Jančar.** Umni gospodar ali gospodarsko berilo. Spisal — —. Ljubljana. 1869. 8°. 212.

B. *Splošni spisi.*

Drag. Ferd. Ripšl. Knjižica za kmeta. I. Sadjereja. Peti tavžent. Cena 10 kr. — Kratki nauki za sadjerejo Po lastnih skušnjah in najboljših virih spisal — —. Na svetlo dal in slovenskim kmetom v prid nameril Ludovik pl. Gutmansthal-Benvenutti. V Ljubljani. J. Lercher. „Narodna tiskarna.“ 1874. 8°. 41. ✕ Slovenskim kmetom v pouk in prevdarek. Poleg drja. Ingwera za Slovence priredil M. T. 1895. Založil in prodaja Rok Drofenik v Celju. Tiskal J. Rakusch v Celju. 31. 8°. — **Ivan Belec.** Kmetom v pomoč. Narodno-gospodarska razprava. Spisal — —. V Ljubljani 1885. Tisk „Katol. tiskarne.“ 8°. 72. — **Gaberc Simon.** Gospodarske izkušnje sadjerejske, zlasti vinogradniške. Spisal

[1]) Hrvatski spisi Kuraltovi: Trsna uš. (Phylloxera vastatrix.) Zagreb 1881. — Voćarstvo za puk. Zagreb 1882. Izdala „Družba sv. Jeronima.“ — Vinogradarstvo za puk. Zagreb 1882. Izd. „Družba sv. Jeronima.“ — Pouka u gospodarstvu za preparandije I dio (poljedelstvo). Zagreb. 8°. 194. — II. dio (vinogradstvo id.) Zagreb 1889. 8°. 300. Izdala kr. zemaljska vlada. — Izvješće o putovanju po vinorodnih predjelih Francuzke, u svrhu proučavanja rada proti trsnoj uši. Izdalo hrvatsko slav. gosp. društvo. — Gospodarski i vinogradski koledar. Urejuje tajnik — —. Izdaja tiskara Kugli i Deutsch.

— —, župnik framski. S šestimi podobami. M 1895. V zalogi pisatelja. Tisk sv. Cirila. 8°. 17. — **J. L. Starogorski.** Od Francozov se učimo umno gospodariti. Narodno-gospodarstvena študija. (Ponatis iz „Slovenskega Naroda.“) Ljubljana. 1880. 12°. 5³/₄ pôle. × Naznanila. Na svetlo dala c. kr. kmetijska družba na Kranjskem. I. 1874. 8°. 105 in dalje.

C. *Različni spisi iz posameznih strok.*

Ferdinand Auchmann Poglavitni nauki kletarstva ali umnega ravnanja z vinom. Za prosto ljudstvo razložil — —, narejavec šampanjca v Mariboru. 1874. 8° 20. × O vinskih družbah. Iz Verhandlungen der Weinbau-Enquette in Wien. 1873. Po ukazu slavnega c. kr. poljedelskega ministerstva. Poseben iztisek iz „Naznanil“ c. kr. kmetijske družbe kranjske. V Ljubljani 1874. 8°. 15. × Kako ravnati z bolnim vinom, da ozdravi, in kako z novim ali moštom, da se bolezni ovarje. (Posneto iz poučnika zagrebačkega gospodarskega lista in iz „Slov. Gospodarja.“) Izdalo „Katol. tiskovno društvo“ v Mariboru meseca decembra 1871. Snopič III. V Mariboru. 8°. 16. — **Dr. Lav. Gregorec.** Trtna uš. Z dvema tablicama barvanih podob. Gradec. 1881. — Poučeni konjerejec. Tiskal J. Leon. Maribor. 1884. — Kratek pouk, kako goveda plemeniti, jim polagati in streči. Tiskal Leykam v Gradcu. 1885. — **Arminij Goethe.** Trtna uš. Poljudno razlaganje o tem, kakšne lastnosti ima in kako živi ovi najnevarnejši sovražnik vinske trte in kaj moramo storiti v obrambo zoper ta mrčes. Spisal — —, ravnatelj deželne in vinorejske šole pri Mariboru. Izdalo štajersko društvo za omikanje ljudstva v Gradcu. Z dvema tablicama barvanih podob. Zaloga društva v Gradcu. Natisnil Leykam-Josefsthal. 1881. 8°. 66. — Black-Kot ali črna rja (trtna bolezen). Objavilo c. kr. kmet. ministerstvo. Dunaj 1891. Iz c. kr. dvorne in državne tiskarne. 8°. — Iz biologičnega trtorejskega poskušališča od Hermana Goetheja v Badenu pri Dunaju. Izdalo društvo za varstvo avstrijske vinoreje v nemškem, italijanskem in slovenskem jeziku. Prevod je preskrbelo c. kr. kmet. društvo v Gorici Z štirimi barvanimi podobami. Zal. društvo za varstvo avstr. vinoreje. Tiskal Paternolli v Gorici. 1891. 8°. 34 str. — **Belec Ivan.** Trtna uš. Navod, kako se je mogoče vkljub trtni uši s trtorejo uspešno baviti. Po najnovejših skušnjah spisal — —, učitelj na vinorejski šoli v Mariboru. Celje 1893. Tiskal in založil Drag. Hribar. 8°. 116. — **Janez Sumper.** Slovenski Bučelarček. Začetnikom bučelarije spisal — —. Ljubljana 1871. 8°. — **Franjo Jeglič.** Poduk, kako se med in vosek koristno rabita. Spisal — —. Založilo „Čebelarsko in sadjarsko društvo za Kranjsko.“ 8°. 65. — **L. Porenta.** Novi kranjski panj po Dzierzonovi osnovi. Spisal — —, župnik in čebelar v Bohinju. (Ponatis iz „Novic.“) Ljubljana. Tisk Blaznikov. 1876. 8° 82. — **Černe Jernej.** Umno čebelarstvo. Spisal — —. S 47 podobami. V Ljubljani 1895. Založila c. kr. kmetijska družba kranjska. Nat. J. Blaznika nasledniki. 8°. 70. — Sviloreja umevno in v podobah razlagana za male svilorejce. Ljubljana. 1869. 1 pola. — Naprave svilodnega semena po celičnem načinu. (Spisal profesor Haberlandt.) V Gorici. Založilo c. kr. svilorejsko poskuševališče. 4°. 3. — **Janez Bole.** Kratek navod, kako razumno izrejati sviloprejke. Spisal — —, vodja c. kr. po-

skuševališča za sviloprejo in vinarstvo v Gorici. V Gorici natisnil in založil Paternolli. 1882. 8°. 19. — **France Govekar** Umni živonorejec s posebnim ozirom na govedje. Za prosto slovensko ljudstvo po najnovejših in boljših virih spisal — —, višji učitelj. Izdala in založila „Družba sv. Mohorja“ l. 1872. Celovec. 8°. 96 Več. XXVII. × Poučeni konjerejec. Knjižica izdana in darovana od štajerskega konjerejskega društva svojim društvenikom. Založilo štajersko konjerejsko društvo. Tiskal Jan Leon. Maribor 1884. 8°. 1869. × Kratki poduki o uspešni konjereji in v zvezi stoječim gospodarstvom. Izdalo konjerejsko društvo štajersko. V Gradcu. Typ. Styria. 1893. 8°. 50. — **Folakovski Artur.** Prašičja kuga ali rdečica, kako se odvrača in kako se zdravi. Po najnovejših preiskavah in izkušnjah. Spisal — —, c. kr. živinozdravnik za ljubljansko okolico in odbornik c. kr. kmetijske družbe kranjske. V Ljubljani. Založil deželni odbor kranjski. Tisk J Blaznika nasled. 1893. 8°. 26. — **Vabič Fran.** Učenci, varujte naše koristne ptice glada in mraza in nastavljajte jim valilnice. Prošnja in opomin do šolske mladeži z navodom, kako pripravljati ptičja krmilišča in valilnice S 24 podobami Sestavil — —, nadučitelj. Rumeč blizu Ormuža. (Friedau.) V lastni založbi. Tiskal Drag. Hribar. Celje. 12°. 22. × Živali kmetijstvu in gozdarstvu koristne, s posebnim ozirom na zatiranje škodljivega mrčesa. Po II. natisu Viljema Schleicherja. Ljubljana. 1870. 8°. 35. — Nauk, kako zdrava in bolna kopita podkovati. Glej **Janez Bleiweis.** (Zgod. slov. slovstva III.) — Dejanski nauki o kopitnem podkovstvu. S podobami. V angleškem jeziku spisal William Miles Esq. V slovenskem jeziku z novčno podporo c. kr. poljedelskega ministerstva na svetlo dala kranjska deželna komisija za konjstvo. V Ljubljani. Klein in Kovač. 1879. 8°. 40. — **Avgust Tschinkel.** Navod o pridelovanji sladkorne pese in cikorijeve korenine. Spisala sinova — —. Ljubljana 1874. -- **Ivan Salzer.** Kratek popis smrekovega lubadarja s podukom njegovega pokončavanja. Vsled naloge visokega c. kr. ministerstva za poljedeljstvo. Spisal — —, c. kr. gozdni nadzornik. Ljubljana 1876 8°. 11. — **Andrej Piskar.** Navod za pridelovanje lanu in prediva po Belgijskem načinu. Spisal — —. (Ponatis iz „Novic.“) Ljubljana. Tisk Blaznikov. 1876. 8°. 54. — **Hausenbichler.** Nauk o hmeljereji. Spisal — —. Tiskala „Narodna tiskarna.“ Založil pisatelj. Ljubljana 1882. 8°. 20. — **Franjo Witschel.** Navod, kako naj se napravljajo vodnjaki in kapnice, in pouk, kako naj se nabira, hrani in čisti pitna voda. Po rokopisu Petra Kozlerja uredil — —. V Ljubljani 1879. Tisk Blaznikovih naslednikov. 8°. 27. — **Ivan Franke.** Umetno ribarstvo. Spisal — —. Ljubljana. Tiskala in založila Ign. pl. Kleinmayr in Bamberg. 1886. 8°. 50. — Nekoliko besedi o ribarstvu na Kranjskem, kaj ga ovira in kako bi se dalo povzdigniti. Izdalo ribarsko društvo. Natisnila Klein in Kovač. V Ljubljani 1889. 8°. 12. × Zgodovina in lastnosti pravih gmanjskih gnojev. Spisal I. P. Nesbit v Londonu. Ud društev za zemljevje in kemijo, dopisovajoči ud narodne in osrednje družbe za poljedelstvo na Francoskem id. S pisateljevim dovoljenjem prestavljeno iz angleškega. V Londonu pri Rogersonu in Taxfordu. V Hamburgu 1862. Tiskarnica avst. Lloyda v Trstu. 8°. 47. — Črm ali vranični prisad,

njegovi vzroki, kako se spozna in kako se pred njim obvarovati. V Gradcu, 28. septembra 1868. 8°. 8. — Poduk, kako se dela žganje vsake baže, mrzlo in gorko in brez posebnih naprav. Ozira se na navadne pijače, likére, kuhanje sladkorja in barvanje blaga. Za krčmarje in tiste, ki sami kuhajo in mešajo pijače, je ta knjižica neobhodno potrebna. II. natis. V Ljubljani 1879. l. Zal. J. Giontini. Natisnila „Nar. tiskarna.“ 8°. 42. × Planšarstvo, po dr. Wilhemovi nemški knjigi poslovenjeno. Izdala in založila c. kr. kmetijska družba Goriška s podporo c. kr. kmetijskega ministerstva. V Gorici 1871. 8°. 43. (Ponatisnjeno iz „Gosp. lista.“) — **Jožef Zelen.** Zboljšanje gospodarstva na planinah. Po nemški knjigi Adolfa Trientlna prosto poslovenil — —, prvomestnik podružnice kmetijske in župan Senožeški. Izdala in založila iz državne subvencije c. kr. družba kranjska 1872. V Ljubljani. 8°. 53. — **Mauricij Scheyer,** Tablice, iz katerih se izvé, kako se obsežek lesa v kubične mere prerajta. Sestavil — —, nadlogar. V Ljubljani. J. Giontini. 1872. 8°. 59. × Kazala za določenje telesnine okroglega obtesanega in rezanega lesa, potem oglarskih kop v metrični meri. Za upotrebljenje pri lesoterštvu izdelana v pisarni gozdarskega nadzorništva Hüttenberškega društva za pridelovanje železnih tvarin v Celovcu. Izdajatelj koroško gozdarsko društvo. V Celovcu 1876. Tisk koroške tiskarne Bertschinger in Heyne. U samozaložbi društva. 8°. 108. × Vesoljno znanstvo. Razgernitev korenine, v kateri se vse znanstvene vejice zedinijo, in dokaz, kako vejica vejico podpira. Zapopadajoč: 1. Temeljite ugovore proti marsikteri doslej o znanstvu veljavnih teorij (znanstvenih naukov) in 2. Znajdbo novih imenitnih resnic na mesto zavrženih in sicer oboje narveč v naravoznanstvu, kakor n. pr. o teku zemlju krog solnca, o potresu, o vulkanih, o severni zarji, o toči, o streli, o skrivnosti raznih moči (elektricija, magnetizem) itd. Spisal za bistroumne Slovence Jožef Kregan v Gorici 1873. Kamnotisk. 8°. I. 1—16.

Bibliografija modroslovja, bogoslovja, cerkvene umetnosti in cerkvene glasbe se nahaja na strani 187—303.

Vzgojeslovje.

Str. 325. **Anton Klodič.** Z naslovom „Pojasnila“ omenjene knjige so: Erläuterungen zu den Lehrplänen für die allgemeinen Volks- und Bürgerschulen des Küstenlandes in deutscher, italienischer, slovenischer und kroatischer Sprache. Veröffentlicht in Folge des Erlasses des Präsidiums der k. k. Schulbehörden für das Küstenland vom 10. August 1888., Z. 7303 ex 1887) II. Auflage. Wien. Im kaiserlich königl. Schulbücherverlage, 1896. 8°. 412. — *Str. 326.* **Peter Končnik.** Slovenska slovnica z naukom, kako se pišejo pisma in opravilni sestavki. Spisal — —. Dunaj. Založba šolskih knjig. 1883. 8°. 268.

Povesti za mladino.

Pijelik Dragoslav. Roza jelodvorska. Lepa podučilna in kratkočasna pripovest za mlade in odrašene ljudi. Posl. — —. II. natis. Ljubljana 1872. Ničman. 12°. 156. — Pepelka. Krasna pravljica v zabavo in pouk ljubej

mladini. Ljubljana. Tisk in založba Ign. pl. Kleinmayrja in Fed. Bamberga. 1879. 4°. (Z barvanimi podobami.) X Rože in koprive za šolo in dom. I. Dva dijaka, trije šolarji in še marsikaj druzega. Na svitlo daje Svitoslav. V korist dijaški kuhinji. V Ljubljani 1882. X Naš cesar 1848—1888. Spomeniški spis za slovensko mladino, priredil učitelj. Tiskala in založila Ign. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. V Ljubljani 1888. 8°. 32. — Povesti Krištofa Šmida so razun na str. 282. omenjenega Flor. Hrovata prevajali tudi Hug. Sattner, Ad. Mayr in F. M. Iv. Tomšič zalagal je s prevodi drugih nemških povestij J. Giontinija in je osnoval tudi J. Giontinijevo knjižnico za otroke 1890. Ta izhaja v mali obliki in obsega v jednem zvezku dvanajst drobnih povestic, ki je vsaka za se zopet drobna knjižica ilustrovana s šestimi podobami. — **O. Markič.** Pripovedke za mladino. Poslovenil — —. Založil in izdal M. Gerber v Ljubljani Tisk „Narodne tiskarne" 1887. 8°. 68. Knjižica obsega v lepem jeziku 12 mičnih Grimmovih pravljic. — **Vakaj Alojzij.** Božič, pridnim otrokom, slovenski mladini poklonil — —. Leto prvo. Izdal in založil pisatelj. Maribor. Tiskarna sv. Cirila in Metoda. Maribor 1890. 8°. 48. — **J. L.** — **K. J.** Naš dom. Zbirka povesti, pesmi in narodnega blaga, zanimosti i. dr. Zbira — — — —. I. snopič. Celje. Drag. Hribar. 1891. 12°. 48. — Bog pomaga. Povest. Spisal (nemški) Frančišek Hoffman. S štirimi jeklorezi. Ljubljana. „Narodna tiskarna". J. Giontini. 1892. 12°. 80. „Kako vzgaja usoda." „Kar Bog stori, vse prav stori." „Peter Prostak." — **Josip Matejev.** Ljubezen do mamice. Povest za mladino. Spisal — —. Knjižnica družbe sv. Cirila in Metoda. 1894. X Veseli otroci. Založil J. Giontini v Ljubljani. Podobe s pesmami.

Učila.

Anatomične table za nagledni poduk v ljudskih in srednjih šolah. Vsled povoda c. kr. ministerstva za nauk in bogočastje sestavil in razjasnil dr. Janez Kundrat, asistent pri patologično-anatomičnej stolici na Dunaju. V barvotisku izdelal in izdal artistični zavod Antona Hartingerja in sina, c. kr. dvornih hromolitografov. Pet tabel v velikem folio, katere obsegajo: 1. kostjak, 2 mišice, 3. drobljе, 4. žile in nerve, 5. čutila in možgane. Na Dunaju. V ces. kr. založbi šolskih bukev. 1873. 8°. 65. — Hitra pomoč pri računanji cene po stari meri in vagi v ceno po novi in narobe. V Ljubljani. Tiskala „Nar. tiskarna". Založil H. Ničman. 1876. 24°. 37. — Hitri računar z ozirom na sedanji denar po avstrijski veljavi in na novo mero in vago. 7. popolnoma predelani in popravljeni natis. V Ljubljani 1880. 367. — Najnovejši hitri računar, v katerem se iznesek vsakoršne kupčije že izračunjen najde. V Mariboru 1884. — **Andrej Žnidaršič.** Ključ za poštevanje, razčitavanje in metrično mero. Sestavil — —, c. kr. šolski nadzornik in vikar v Banjšicah pri Kanalu. Lastnina pisateljeva. Gorica 1873. 12°. 2 str. — Pojasnilo „Ključa". Gorica 1873. 12°. 4. — Abecednica s podobami za čitanje in štetje. Risal in pisal — —, vikar pa c. kr. okrajni šolski nadzornik tominski na Banjšicah sv. Duha pri Kanalu. Celovec. Tiskarna družbe sv. Mohorja. Založil pisatelj. 1873. X. 24. — **Z. P. Ognjeslav.** Uzajemna abeceda od — —. Tisk in zaloga Blaz-

nikove tiskarne. Ljubljana 1875. 4°. 2. — **Karl Preschern.** Slovensko-nemški abecednik za občne ljudske šole. Slovenisch-deutsche Fiebel für allgemeine Volksschulen. Von — —. Im k. k. Schulbücherverlag. Wien 1888. 8°. 156. × Navod k naučenju italjanskega jezika za slovenske ljudske šole. I. del. Dunaj. C. kr. založba šolskih knjig. 8°. 100. (Ltp. Mat. Sl. 1888. str. 232. — **Luka Lavtar.** Nekaj o načrtu za prirodoslovje v srednej stopnji ljudske šole. Spisal — —. (Ponatis iz Učit. Tov.) Ljubljana 1880. — Prirodopis v podobah. Živalstvo v 250 podobah v porabo pri nazornem nauku. Založil Karl Till. Ljubljana. Fol. 23. (Ltp. Mat. Sl. 1892.) — **Gustav Pirc.** Vrtnarstvo s posebnim ozirom na obdelovanje in oskrbovanje šolskih vrtov. Po naročilu c kr. kmetijskega ministerstva spisal — —, tajnik c. kr. kmetijske družbe kranjske. S 180. podobami. Založila kmetijska družba. Ljubljana 1888. 8°. 147. — **Vrhovec Ivan.** Zgodovinske povesti za meščanske šole. II. Stopnja. Sestavil — —, c. kr. profesor. Ljubljana 1894 8°. 84 III. stopnja. 1894. 8°. 90. Blasnik. — **Anton Nedved.** Slavček. Zbirka šolskih pesmi. Vglasbil — —, c. kr. učitelj godbe. II. stopnja. II. natis. Ljubljana 1885. Lastna založba. 8°. 40. III. stopnja. 1886. — **Janez Zima.** Telovadba v ljudskej šoli. Knjižica za našo šolsko mladino. Spisal — —, učitelj v Ljubljani. R. Milic. 1872. (Posnetek iz Veselega knjige za telovadbo.) — **Heinz dr. Fr.** Zbirka zakonov in ukazov o ljudskem šolstvu na Kranjskem. Izdal po naročilu c. kr. deželnega šolskega sveta za Kranjsko dr. — —, c. kr. okrajni komisar. (Slovensko in nemško.) Druck und Verlag von Ign v. Kleinmayr und Fed. Bamberg. 8°. 790.

Časniki in časnikarstvo.

Str. 365. **Ivan Železnikar.** Nova pesmarica. Zbirka najbolj znanih slovenskih, hrvatskih, srbskih, bolgarskih, poljskih in ruskih pesnij. Ljubljana 1889. 12°. 304. — *Str. 366.* **Anton Trstenjak** — **Fr. Kocbek.** Pregovori, prilike in reki. Ljubljana 1887. — Narodna knjižnica. Ljubljana 1887. I. zvezek. (Obsega Vošnjakov roman „Pobratimi".) — Slovensko gledališče. Zgodovina gledališkh predstav in dramatične književnosti slovenske. S četirimi slikami. Izdalo in založilo „Dram. društvo". Ljubljana 1892. 8°. 198. — **Trstenjak** in **Anton Slatnar**. Slovensko delavsko pevsko društvo „Slavec" v Ljubljani. Založil „Slavec". Ljubljana 1894. 8°. 32. — *Str. 366.* **Fran Podgornik.** Delavski prijatelj. Nauki, ki so potrebni delavcem v sedanji dôbi. Novo mesto 1886. 8°. 52.

Pravo- in državoznanstvo, deželna uprava, denarstvene razmere, raznoterosti.

1. *Pravoznanstvo.*

Pravnik Slovenski. List za pravosodje, upravo in državoslovje. Leto I. Izdavatelj in urednik **dr. J. R. Razlag**, odvetnik v Ljubljani 1870. 8°. 244. Natisnil J. R. Milic. Kazalo obsega: Imenik naročnikov. Budnim

pravica. Vigilantibus jura. Leto II. 1871. 8°. 384. — Leto III. 1872. 8°. 384. — Slovenski Pravnik. Izdajal in uredoval **dr. Alfons Mosche.** Tiskala „Nar. tiskarna." V Ljubljani 1881—1883, 1888. — Slovenski Pravnik. Izdaja društvo „Pravnik" v Ljubljani. Izhaja vsak mesec na dveh polah od 1889. leta naprej. Uredniki: **dr. D. Majaron** (do 1892), **dr. V. Supan** in **dr. Pirc** (do 1897) in od 1898. l naprej **dr. Majaron.** Tiska „Nar. tiskarna" v Ljubljani. — Slovenski Pravnik. Poduk o najpotrebnejših zakonih. Spisal **dr. Ivan Tavčar** v Ljubljani. Izdala in zal. „Družba sv. Mohorja" v Celovcu. I. del 1883. II del 1888. — Državni zakonik za kraljevine in dežele, v državnem zboru zastopane, izhaja vsako leto v 4° obliki in v obsežku po 400 — 600 str. Glej pobliže str. 375—377, 1890. l. XXXIX. tečaj. — Deželni zakonik za vojvodino Kranjsko v 4°. V Ljubljani. V nemškem in slovenskem tekstu. Tiskala Klein in Kovač v Ljubljani. Najprej je slovensko besedilo urejeval profesor Valentin Konšek, od 1881. l. dalje je urednik slovenskega dela Fr. Levec. X Zakoni in ukazi za vojvodino Kranjsko. (Ročna izdaja.) I. zv. III. natis. Uredil Josip Pfeifer, deželni tajnik. Ljubljana 1889. Klein in Kovač. 8°. 92+92 (v nemškem in slovenskem jeziku.) II. zv. II. nat. 8°. 138. — Zakoni in ukazi za Kranjsko. (V mali obliki.) Ljubljana. 2 zv. 1868. 12°. 638; 1873. 16°. 88. — Občinski red za kranjsko vojvodino z dotičnimi dodatki. V mali obliki na svetlo dani. Klein in Kovač v Ljubljani 1876. 12°. 67. **Orešek Josip.** Abecedno in stvarno urejeni register k deželnim zakonikom za vojvodino Kranjsko. Sestavil — —, c. kr. okrajni komisar. Ljubljana. Založil J. Giontini. Tiskal R. Milic. 1895. 8°. 32. — Zakonik in ukaznik za avstrijsko-ilirsko Primorje. Začel je izhajati 1860. l., mnogo let ga je urejeval Fr. Cegnar, kar se tiče zakonov za Trst in okolico pa Istro; tisti zakoni in ukazi, ki se tičejo Goriške in Gradiščanske grofije, prelagajo se v Gorici in tiskajo v Trstu. XXX. tečaj 1890. — Deželne postave za Goriško. Izdava Ernest Klavžar. V Gorici. III. snopič. (Gospodarstvene zadeve.) 1876. — Deželni zakonik in ukazni list za vojvodino Štajersko. V Gradcu. Tiskar je Leykam L. 1885. in 1886. je prevod oskrboval prof. A. Kaspret. — Izhaja v nedoločenih obrokih. — Kratko in lahkoumno pojasnilo nove vojne postave. V Ljubljani. Kleinmayr. 1869. 8° 29. — Priročna zbirka postav o ljudskih šolah za pokneženo grofijo Goriško in Gradiščansko. Na Dunaju. 1872. 8°. 164. V c. kr. zal. šolskih bukev. — Postave od dné 29. aprila 1873, od 9. marcija 1879 in 2. majnika 1883 (šolski zakon.) V Ljubljani. R. Milic. 1883. — Občni sodni red. Patent dné 1. maja 1781. št. j. 22. V Ljubljani 1884. Založnik dr. Alf. Mosché. Tiskala „Narodna tiskarna" v Ljubljani. 8°. 219. — Postava od 15. septembra 1881. zadevajoča red o požarnej policiji in o gasilnih stražah za vojvodino Kranjsko brez Ljubljane. Z dodatkom: Načrt pravil in službenega reda za osnovo prostovoljnih požarnih straž. Ljubljana 1886. Natisnila in založila Klein in Kovač. 8°. 28. (V nemškem in slovenskem jeziku.) — **Bogdan Trnovec.** Sodni obrazc Sestavil — —. c. kr. sodec v Sežani. Vtlačil in založil Viktor Dolenc v Trstu. — **Anton Levec.** Zbirka obrazcev za slovensko uradovanje pri sodiščih. Sestavil in izdal — —, c. kr. sodni pristav v Ljubljani. I. Obrazci k

občnemu sodnemu redu. V Ljubljani 1889. „Nar. tiskarna." Založil pisatelj. — **Albin Poznik.** Poklic in naloga notarja. Sestavil in zal. — —, c. kr. notar v Novomestu. (!)

2. *Državoznanstvo.*

Dr. Jožef Šuc. Konkordat, cerkev, šola. Spisal, založil in na svetlo dal — —, duhoven lavantinske škofije. Ljubljana. 1868. 8°. 38. — Slovenci! Snujte si katoliško-slovenska politična društva. Spisal — —. Lastnik in založnik I. Jamnik. Ljubljana. 1870. 8°. 34. — Opombice zastran občnega cerkvenega zbora v Rimu 1869. leta ali knjižica, v kateri se pové, zakaj so Pij IX. poklicali škofe v Rim na zbor. Spisal in založil — —, doktor bogoslovja, kaplan pri sv. Rupertu v Slov. goricah. V Mariboru 1870. 8°. 48. — Pij IX. Sveti oče oropani ali Laški kralj papežev strahonja in sv. Akve posilni grob. Napisal — —. Gradec. Moser. 1871. 8°. 45. — Stara in nova šola. Za prosto ljudstvo pojasnil — —. Gradec. Moser. 1871. 8°. 56. — **Dr. Lavoslav Gregorec.** Opombice zastran občnega cerkvenega zbora v Rimu 1869. leta. 8°. 42 str. Tiskal E. Janežič v Mariboru 1869. — Pij IX. sv. Oče oropani. Tiskal Ulrih Moser v Gradcu 1871. — Naša šola. Tiskal Ulrik Moser v Gradcu 1872. — Prvi splošni shod avstrijskih katoličanov na Dunaju 1877. l. Tiskal J. Pajk v Mariboru. 1878. — **Dr. Josip Vošnjak.** Slovenci, kaj čemo? Ljubljana 1869. — Slovenski tabori. Maribor 1870 8°. 15. — Politični listi. Volitve v državni zbor in slovenski shod v Celju. Izdaja slovenski centralni odbor v Celju. — Slovenci in državni zbor leta 1873. in 1874. „Vse za narod, omiko in svobodo." Ljubljana. Založil — —. „Nar. tiskarna" 1874. 8° 96. — Socijalni problemi in kmetski stan. Spisal — —. Posebni iztis iz „Letop. Mat. Slov." Ljubljana. Založil — —. 1885. 8°. 93.

3. *Posamezni spisi.*

Tabor pri Šempasu 18. oktobra 1868. „Zložimo se." V Gorici 1868. 8°. 49. — Osnovne državljanske pravice, razglašene s postavo od 21. dec. 1867. Nekaj besedi za slovensko ljudstvo. V Ljubljani. Kleinmayr. 1869. 8°. 35. — Čujte! Čujte! Kaj slovenski jezik tirja? Za prosto slovensko ljudstvo spisal P. Jankovič. Na Dunaju. Založil Janko Pajk. 1869. 8°. 39. — Čujte, koroški Slovenci. V Celovcu 1871. Fol. 4 str. Izdala „Trdnjava", politično društvo v Celovcu. — Notranjci, pozor! Spisal Fr. Padar v Postojni. (Ponatis iz „Novic.") V Ljubljani. Blaznik. 1874. 8°. 7. — Kake ustave je Avstriji treba? Politični razgovori slovenskemu narodu v poduk. Snopič I. Meseca aprila. Maribor 1871. 8°. 53. — Osnova političnega programa za državnopravno stranko v Avstriji V Celovcu 1892. Fol. 2. — **M. Hotschevar.** Knjižica o volitvi v državni zbor. V Gradcu. Zal. — —. 1872. 16°. 11. — Odgovor, to je opravičenje poslanca Anton Černeta na nezaupnico, katero je podpisalo 51, ki se imenujejo volilci. V Tomaju, meseca aprila 1872. V Trstu. Anton Černe, izdajatelj. 1872 8°. 16. —

V Gorici se je osnovalo slovensko narodno-politično društvo „Gorica“; delovanje tega društva se razvidi iz teh-le spisov: Pravila. Natisnil Seitz, založil Josip dr. Tonkli, odvetnik v Gorici. 1873. 8°. 4. — Javne knjige ali zemljiščne bukve na Goriškem. (Ponatis iz „Glasa“.) V Gorici. Seitz. Založil dr. Tonkli, predsednik društva „Gorica.“ 1874. 12. 31. — Tri peticije do visokega c. kr. ministerstva slov. narodno-političnega društva „Gorica“ po sklepu občnega zbora od 26 febr. 1874. V Gorici. Seitz. Zal. dr. Tonkli, predsednik društva „Gorica.“ 1874. 12°. 31. — Poročilo II. rednega občnega zbora slov. narodno-političnega društva „Gorica“. V Gorici dne 28. maja 1874. (Ponatis iz „Glasa“.) Seitz. Založil dr. Tonkli, predsednik društva „Gorica“. 1874. 12° 23. — Govori poslanca dr. E. H. Costa v osmi in deveti seji deželnega zbora kranjskega 1873. l. 4°. 8°. Nat pl. Kleinmayr in Bamberg. Zal. dr. E. H. Costa. — Govor poslanca Hermana v zbornici poslancev pri razpravi o državnem proračunu za leto 1878. Ponatis iz „Novic“. V Ljubljani. Založili in natisnili J. Blaznikovi dediči. 1875. 8°. 20. **Adolf Obreza.** Svojim volilcem o svojem delovanju v zborovanju državnega zbora na Dunaju l. 1880–1881. Poroča — , poslanec deželnih občin notranjskih. Založil poročevalec. Tisk J. Blaznikov. V Ljubljani 1881 — 1882 — 1883. — **Filip Haderlap.** Zlati ključ za srečne volitve. Na svetlo dal in založil — —. Natisnila „Družba sv. Mohorja“ Celovec 1884. 8°. 38. — **Desterniški.** Nemški Schulverein. Ljubljenim Slovencem v pouk in svarilo spisal — —. (Ponatis iz „Slov. Gospodarja“.) Založilo „Slov. društvo.“ J. Leon. Maribor 1884 8°. 23. — **Pavlica Josip dr.** Poslanica Slovencem. I. Slovenci na katol. shodu v Ljubljani 30. in 31. avgusta. Gorica 1892. 8° 8. — **Bleiweis Trsteniški dr. Karol vitez.** Shod zaupnih mož v Ljubljani. Narodna stranka na Kranjskem. Izdal — —. Ponatis iz „Sl. Naroda“. V Ljubljani. Tisk in zal. „Nar tiskarna.“ 1895. 1868. — Socijalni demokratje, novi kmečki prijatelji. Kmetsko vprašanje zlasti z ozirom na knjižnico „Slovenskim kmetom v poduk in prevdarek.“ Ponatis iz „Slovenskega Gospodarja“. Maribor 1895. Založila in izdala tiskarna sv. Cirila. 8°. 3 . — **Sovran J.** Črne bukve kmečkega stanu Jedro kmečkega vprašanja. Ponatis iz „Slovenca“. Ljubljana. Samozaložba. Tiskala „Katoliška tiskarna“. 1890. 8°. 265.

4. *Deželna uprava.*

Obravnave deželnega zbora Kranjskega, zalaga in izdaja deželni odbor Kranjski. Leta 1868. 4°. 604. — 1869. 4°. 25, 254, 407. — 1870. 4°. 38; 4°. 17, 85, 213. — 1871. 4°. 16, 61, 616. — 1872. 4°. XXXV, 168, 572. — 1874. 4°. XIV. XV. 177, 506; 202, 470, 256, 346. 1876. 196, 410. — 1878. 343, 410. — 1879. 324, 819. — 1881. 28, 621. — 1882. 252, 360, 193. — 1884. 4°. 284, 368, 139. — 1883. 237, 393, 165. — 1885 426, 603, 189. — 1887. 337, 571, 161. — 1888. 340, 630, 167. — 1889. 11, 14; 296, 453, 185. — 1890. 406, 461, 197. — Opravilni red deželnemu zboru vojvodstva Kranjskega, Laibach 1869. 8°. 15. — Glavni register stenografičnim zapisnikom kranjskega deželnega zbora od začetka leta 1861. do vštetega leta 1872. Sestavil deželni koncipist Josip Pfeifer. V Ljubljani. Založil deželni odbor. 1873.

4°. 58. – Deželni odbor poroča deželnemu zboru poknežene grofije Goriške in Gradiščanske o tem, kar je odbor opravljal od zadnje sejne dôbe do konca avgusta 1871. V Gorici. 4°. XL. — 1872. 4°. 30. XL.

5. *Denarstvene razmere, raznoterosti.*

E. žl. J. Dobri sveti in razlaganje zastran novega dobrovoljnega posojila ali zajma s posebnim pogledom na kmetovske soseşke in na kmetovsko ljudstvo. Posebno se priporočujejo te bukvice duhovnim gospodom na kmetih, županom, notarjem, davkarjem in njim, ki živé na kmetih. Spisal — —. Na Dunaju. Iz tiskarnice Mehitaristov. 1854. 8°. 28. — Zakaj plačujemo toliko štibre? Izdano od graškega društva za izobraževanje ljudstva. V Gradcu 1870. 8°. — **Lukanus.** Državna pomoč in predelska železnica. Gorica 1874. 8°. 29. — **Rajko Šinek.** Neposredni davki za vse v dunajskem državnem zboru zastopane dežele avstrijske-ogerske monarhije. Sestavil — —, c. kr. davkar v Malem Lošinju (Lussin-piccolo) v Istri. Založil pisatelj. Natisnila Hilarijanska tiskarna v Gorici. 1885. 8°. 144. — **Ivan Belec.** Obresti v socijalnem obziru. Samozaložba. Ljubljana. 1889. 16°. 71. — **Ernest Klavžar.** Občinsko gospodarstvo na Goriškem. Založil pisatelj. Nat. Anton Obizzi v Gorici. 1892. 8°. 47. — **J. P.** O slovenski trgovini na jugu. (Ponatis iz „Slov. Nar.") 1875. 16°. 81.

Raznoterosti.

a) *Brzopisje.*

Anton Bezenšek. Spominek Besede, katero so napravili slovenski dijaki v Žalcu 1874. l. Celovec 1874. — Petindvajsetletnica Besede slovenskih dijakov in prvi shod slovenskih stenografov v Žalcu dné 13. avgusta 1899. Celje 1900. — Jugoslavjanski stenograf I., II. in III. letnik v (slovenskem in hrvatskem jeziku). Zagreb 1876 –1878; IV. in V. letnik v slovenskem, hrvatskem in bolgarskem jeziku. Sofija 1882—1883; VI. in VII. letnik v slovenskem, hrvatskem, srbskem in bolgarskem jeziku. Plovdiv 1895 –1896 — Jugoslavjanski Glasnik v slov., hrvatskem, srbskem in bolgarskem jeziku. Plovdiv. 1895. — Bolgarija in Srbija v zgodovinskem, zemljepisnem, narodopisnem in narodno-gospodarstvenem obziru. Izdala družba sv. Mohora v Celovcu. 1897. — Pisma iz Pariza o svetovnej razstavi l. 1889. Ljubljana 1890.[1])

Bolgarski.

Etika ali nravoučenje za VII. razred gimnazije. Plovdiv 1894. — Spanje in sanje. Dve predavanji v „Učiteljskej družbi" v Plovdivu 1897. — Knajpove knjižice. Plovdiv 1897. – Nemška slovnica. I. del, etimologija. Plovdiv 1889; II. del, sintaksa. Celje 1894. — Nemška čitanka.

[1]) Svečanosti o priliki sedemdesetletnice dr. Janeza Bleiweisa dné 19. novembra 1878. Po stenografskih zapiskih sestavil Anton Bezenšek. Z uvodom dr. J. Celestina. Zagreb 1879. Izdalo uredništvo „Jugosl. Stenografa.„ 1879. 8°. 95.

Celje 1892. — Rokovodstvo za nemški jezik. Tretja izdaja. Celje 1898. — Slavnosten govor pri blagoslovljenju pevskega društva v Plovdivu 1897. — Marija Luiza, životopis pokojne bolgarske kneginje (po dr. Rudolfu). Plovdiv 1900. — Nadgrobni govor kneginji Mariji Luizi v Plovdivu 1899. — Bolgarska stenografija. Del I. Četrta izdaja. Plovdiv 1900; Del II. Plovdiv 1889. — Stenografska čitanka. Plovdiv 1892.

Hrvatski.

Nauk o stenografiji hrvatskoj i slovenskoj. Dio I. Zagreb 1877. — Izvješće o stenografskih tečajih na kralj. vel. gimnaziji u Zagrebu 1874—1878.

Francoski.

La sténographie chez les Slaves de Sud. (Yougoslaves). Paris 1890.

Nemški.

Beiträge zur Geschichte der Stenografie bei den Südslaven. Berlin 1891.

b) *Vojaške znanosti.*

Andrej Komel. Poljna služba, raztrešeni red, nova puška, s 44 podobami. Na svitlo dal — -, c. kr. nadporočnik pri 7. pešpolku baron Maroičičevem. Celovec 1872. — Bojna služba, raztrešeno vojevanje, nova puška in slovensko-nemški ter nemško-slovenski slovarček. (S 4 podobami.) Spisal in založil — —, c. kr. stotnik pri 7. pešpolku bar. Maroičića. II. popravljeni in pomnoženi natis. Celovec 1873. 16°. 156. Ta knjiga se je zopet natisnila z naslovom: Službovnik, slovensko-nemški za cesarsko in kraljevsko vojsko po vprašanjih in odgovorih. II del. Bojna služba) Sestavil — —, c. kr. stotnik. Celovec 1878. 8°. 63. — Službovnik iz 1873. leta se je natisnil zopet 1889. l. v Ljubljani. — Službovnik nem.-slovenski za cesarsko-kraljevo (!) vojsko. (Dienstreglement, deutsch-slovenisch). I. del. II. natis službovnika iz 1873. l. Samozaložba. Celovec 1889. 8°. 114. — Službovnik za ces. in kralj. vojsko. III. del. Pehota in lovska četa. Ljubljana 1890. 16°. 36. Založil pisatelj. — Kratek poduk o zemljišču, c. kr. slovenskim vojakom v poduk (Auszug aus der Terrainlehre zum Gebrauche für die Soldaten der slovenischen Nationalität.) II. priloga knjigi „Bojna služba". Celovec 1874. 16°. 14. II. izd. 1884. — Nova puška. Kratki in lahkoumni id. id. Spisal in založil — —. Celovec 1874. 16°. 53. — Službeni reglement ali službeni pravilnik za ces. in kralj vojsko. Del I. Poslovenil s pomočjo c. kr. stotnika — — Ignacij Robas, narednik c. kr. pešpolka baron Maroičić. Celovec 1875. 16°. 252. - II. del. Poslovenil — —. Celovec 1876. 16°. 18. — Garnizonska in stražna služba, slovensko-nemška, ces. in kralj. vojakom v poduk. Po vprašanjih in odgovorih sestavil in založil — —. Celovec 1879 — Osnova vojstva (Heeres-Organisation) ces. in kralj. vojakom v poduk, v vprašanjih in odgovorih V Kromerižu Tisk Sperlinga. Založba pisateljeva. 1884. 8°. 33. — II izdaja 1890. v Celovcu. — Vežbovnik. (Exercier-Reglement) za ces. in kralj. peščete. Celovec 1890. 12°. 63. — Puška repetirka. V vprašanjih in odgovorih id. id. Ljub-

ljana 1891. 8°. 40. „Nar. tiskarna." – P r i s e g a i n v o j n i č l e n i. Sestavil in založil — —. V slovenskem in nemškem jeziku. Celovec 1889. – Komel je spisal tudi slovnico s posebnim obzirom na vojaške izraze; glej „Slovnice".

Druge jednake knjige.

W e r n d l o v a p u š k a Kratko in lahkoumevno poučilo v orožji po vprašanjih in odgovorih. Za peštvo in lovsko četo cesarskega in kraljevskega vojstva. 29 strani. Kraj, tiskar, letnica in cena? — K r a t k o i n l a h k o u m e v n o p o j a s n i l o nove vojne postave. V Ljubljani. Kleinmayer 1869 8°. 29 — P r a v i l a i n s l u ž b e n i p r a v i l n i k perve družbe kranjskih vojaških doslužencev (veteranov) nadvojvode Rainerja v Domžalah. V Ljubljani. Tiskala Klein in Kovač. 1875. 8°. 30. — **Jurij Mihalič.** O v e t e r a n s k i h d r u š t v i h Spisal — —. (Ponatis iz Novic.) Tisk Blasnikov v Ljubljani. 1880. 8°. 8. —

c) *Zdravilstvo.*

Bleiweis dr. Karol. B l a z n i c e, kakeršne morajo biti in kaj je njih namen. Spisal — —, primarij deželne blaznice kranjske. V pojasnilo našim županom, častiti duhovščini in v obče prijateljem človeštva. Ljubljana 1878 Založil deželni odbor Blasnikovi nasledniki. 8°. 20. — **Bleiweis-Trsteniški** vitez Demeter. N a v o d s t r e ž n i k o m i n s t r e ž n i c a m, kako poslovati v deželni blaznici Prevel — —. Priredil po dr Schaeferju za dež blaznico kranjsko primarij blaznice. Založil dež. odbor kranjski. Nat. Klein in Kovač. (Ltp. Sl. Mat. 1891. 278.) — **Franjo Dular.** D o m a č i ž i v i n o z d r a v n i k za potrebe kmetskega stanu. Spisal — —. Izdala in založila „Družba sv. Mohorja" v Celovcu 1890. 8°. 221. — U m n a ž i v i n o r e j a. Slovenskim gospodarjem v pouk spisal — —, okrožni živinozdravnik. I. knjiga. Kako se domača živina zdrava ohrani; II. knjiga. O pasmah in umni reji domače živine Izdala in založila „Družba sv. Mohorja". Celovec 1895. — **Alojzij Padar.** Z a k o n i n ž e n a. Spisal — —. Novo mesto. Krajec. 1880. 8°. 80. — **J. Žnidaršič.** O k o i n v i d. Spisal — —. Založila in izdala „Matica Slovenska" 1880. 8°. 106. – **Janez Volčič.** D o m a č i z d r a v n i k. Glej „Bogoslovje" str. 297. — **Dr. Alojzij Valenta.** K r a t e k n a v o d o prvi pomoči pri nezgodah. Spisal — —, c. kr. vladni svetnik id. id. Ljubljana. Kleinmayr in Bamberg. 1886. 8°. 16. — **Dragotin Hribar.** Z b i r k a d o m a č i h z d r a v i l, kakor jih rabi slovenski narod. S poljudnim opisom človeškega telesa. Izdal in založil — —. Tiskala „Nar. tiskarna" v Ljubljani 1888. 8°. 74. — **Simon Struppi.** Ž i v i n o z d r a v n i š t v o ali nauk o spoznanju in ozdravljanju vnanjih in znotranjih boleznij. Spisal — —. II. pomnoženi natis. Ljubljana 1885. 8°. — **Janko Leban.** Č l o v e k v p o g l e d u id. Glej „Vzgojeslovje" str. 333. — **Keesbacher dr. Friedrich,** c. kr. vladni svetnik in zdravstveni poročevalec za Kranjsko. E g i p t o v s k a b o l e z e n na očeh in sredstva, s katerimi je moč boriti se zoper njo. V Ljubljani 1890. Natisnila in založila Klein in Kovač. 8°. 15. — **Podgorc Valentin.** D o m a č i z d r a v n i k po naukih in izkušnjah župnika Kneippa. Za vsakdanje potrebe našega ljudstva. Sestavil — —, duhovnik krške škofije. Izdala in založila „Družba sv. Mohorja" v Celovcu 1892. Natisnila tiskarna „Družbe sv. Mohorja". 8°. 170 ✕ O b č e r a z u m l j i v o p o u č i l o o k o l e r i in o odredbah zoper njo. Sestavljeno

po naročilu c. kr. ministerstva za notranje stvari. Ljubljana 1891. Natisnila in založila Klein in Kovač. 8°. 50. — **Simonič dr. Jurij.** Kako postanemo stari. Vodilo, po katerem se doseže najvišja starost. Neobhodno potrebna knjiga in svetovalec za vsakega, kdor želi biti in ostati zdrav. Spisal — —. Založil pisatelj v Bistrici-Lembach (Štajersko). Klein in Kovač. Ljubljana 1893. 16°. 222.

Lipe Haderlap. Kuhnovci v Bosni. Nova pesem s podobami. Spisal — —. Natisnil in založil J. Krajec. Novo mesto 1879. 8° 8. — **Fran Hlavka.** Slavnostni sprejem slovenskega pešpolka Kuhnovega št. 17. v Ljubljani, dné 26. in 27. novembra 1879. Uredil in založil — —. „Narodna tiskarna". Ljubljana 1879. 8°. 34. — **Achtschin Albin.** Službeni red in vadbeni predpisi za kranjska zavezna gasilna društva. Sestavil — —. Ljubljana Založila kranjska deželna zaveza gasilnih društev. 1894. 8°. 221 + (21) strani + 2 tabeli (Nemški in slovenski.) × Statistično poročilo trgovsko-obrtniške zbornice v Ljubljani o trgovini, obrtniji in prometu na Kranjskem za leto 1870. Ljubljana 1872. 8°. 404. × Nova obrtna postava iz 1883. leta obsegajoča ukaze zastran izvršbe pravila zadružbe, za pomagaške zbore, za bolniške dnarnice, za razsodnike. Obče razumljivo sestavljeno od Jos Jurik. Cena 25 nov. Maribor 1884. J. Leon — **Frančišek vit. Haimerle-Funtek.** Životopisni obrazci iz obsega obrta, umetnosti in industrije. Izdal — —, preložil — —. Natisnila in založila Ign. pl. Kleinmayr in Bamberg. 1895. 99. — Trije javni govori. Govorili prof. **Fr. Šuklje, Ivan Tavčar** in profesor **Fr. Wiesthaler.** Ljubljana. 1876. 16°. 134. — **Andrej Gabršček.** Kažipot po pokneženi grofovini goriški in gradiščanski ter obmejnih krajev kranjskih. Uredil in izdal — —. I. letnik 1894—1895. — II. let. 1895—1896. Gorica 1895. — **Franc Novak.** Samoznaki in okrajšave v slovenski stenografiji. Gimn. progr. novom. 1894.

*„Dostavki in popravki."**)

I. zv.

Pisatelji.

Primož Truber [1]) se je 1508. l. narodil v Rašici na Dolenjskem, njegov oče Mihael pa je bil podložnik turjaške graščine, mlinar, tesar in cerkovnik domače šentjernejske cerkve. Primož se je šolal na Reki 1521. l., v Saligradu

*) *Opomba.* Ker se pri nas Slovencih sodi vse ostreje, nego pri velikih narodih n. pr. v Nemcih in ker bi se kdo vtegnil izpodtikati nad obilnimi dodatki, omenjam, da ima druga izdaja velikega petrograškega sanskrtslovarja, ki ga je v letih 1879.—1889. izdelavalo v 7 zvezkih 39 učenjakov, v vsakem zvezku dodatke, v 7. zvezku 94 strani Generalindex zu den Nachträgen in še dodatke. Torej se mora potrpeti tudi pri nas. V teh dodatkih se je porabilo vse, kar se med izhajanjem „Zgodovine slovenskega slovstva" posebno o protestantovski dôbi nedavno umrli Dr. Elze in drugi pisatelji ali novega spravili na dan ali stare podatke popravili in razširili.

[1]) Th. Elze, Truber's Briefe; Tübingen 1897, str. 1—15.

in na Dunaju, kjer se je preživil s pisanjem in s podporami dobrotnikov. Tu je bil bržkone nanj opozorjen škof Peter Bonomo, ki je takrat upravljal dunajsko škofijo in ga pozneje vzel med svoje cerkvene pevce v Trstu ter ga vzgojil za duhovski stan. Postal je Truber kapelan pri sv. Maksimilijanu v Celju in pred 1533. l. vikar v Laškem Trgu pri Celju ter je govoril proti praznim veram preprostega ljudstva ob Savinji in Savi. V tem smislu je govoril tudi 1831 l. počenši v ljubljanski stolnici; bil je tudi proti celibatu duhovnikov. Ker mu je škof Raubar prepovedal v tem smislu govoriti v stolni cerkvi, je nadaljeval svoje govore v cerkvi sv. Elizabete. Vsled naporov njegovih nasprotnikov so ga prestavili 1540. l. za župnika v Loko pod Zidanim mostom na Štajerskem V istem času 1540.—1541. l. se je dosti bavil v Trstu pri svojem zaščitniku škofu Bonomu v Trstu; 1542. leta je postal župnik v Laškem Trgu. Ljubljanski škof Kacijanar ga je istega leta premestil za korarja v Ljubljano, da bi tam slovenski propovedoval. Kacijanarjev naslednik, Urban Tekstor, ki pa je navadno živel, odsoten svoji škofiji, na dvoru kralja Ferdinanda za dvornega propovednika in spovednika, ga je premestil v Šentjernej na Dolenjskem in je pregovoril kralja, da so voditelji protestantovski bili pregnani iz dežele. Truber je skozi Hrvatsko in čez Reko zbežal v Trst. Vsled priprošenj deželnih stanov kranjskih smel se je vrniti v Ljubljano s pogojem, da ne opravlja službenih poslov; a odvzeli so mu službo in ga izgnali iz dežele. Prišel je v Norimberg in je postal propovednik v mestu Rotenburg na reki Tauber; nastopnega leta se je oženil z Barbaro N. Ker z živo besedo ni mogel delati za razširjevanje protestantovske cerkve, je izdal 1550 leta (I.) katekizem in (II.) abecednik. Zelo so se njegovi pristaši na Kranjskem veselili teh knjig in želeli še drugih, pa stroški in uradni posli so zadrževali napredovanje na tem polju; tudi se je Trubar 1553. l preselil v Kempten za župnika in je seboj vzel bolnega hrvatskega duhovnika Štefana Konzula, k mu je pa pozneje provzročal mnogo britkosti. Meseca januarja 1555. l. se je sešel v Ulmu z Vergerijem, ki je obetal denarno pomoč; vsled tega je Truber 1355. l. izdal (III.) evangelij sv. Matevža, (IV.) abecednik in (V.) mali katekizem. Italijan Vergerij pa ni znal slovenski in je hotel veljati za prvega delalca v tem slovstvenem podjetju; zato je Truber pretrgal vse zveze ž njim in je izdal 1557. l. (VI.) novi testament (prvi zvezek) in (VII.) postilo (Register 1860. l.) Poprej omenjeni Št. Konzul je začel 1557. l. Truberjeve knjige prirejati za hrvatski jezik, je 1558. l. zapustil službo in se pečal samo s slovstvenim delom; Truberja je seznanil z Iv. pl. Ungnadom, ki je od 1559. leta živeč v Urahu, tu ustanovil slovansko tiskarno. Z 1560. l. se začne za Truberja jako živahna doba, ki traja štiri leta. Iz te dobe navaja Elze v svoji knjigi: „Truber's Briefe“ 40 jako važnih listov. Prosil je kralja Maksimilijana dné 2. januarja iz Kemptena za podporo zastran slovenskih knjig in priložil poročilo: Ain sumarischer bericht und khurtze erzellung, was in ainem jegclichem windischen buch von Primo Trubero biss auf ditz 1560isten jahr in truckh gegeben furnemblich gehandelt und gelehret werdet. Kralj Maksimilijan je v tej stvari dvakrat odgovoril vojvodi Krištofu Würtemberškemu in ta pa Truberju. V tistem letu je pisal še dvakrat Maksimilijanu, dvakrat 1561. leta. Kralj Maksimilijan je dal knjige oceniti po Pavlu Skaliču; vsled tega je vojvoda Krištof dovolil, da se smejo Trubarjeve knjige dalje natiskavati, kajti odrinjeni Vergerij je

Truberja začel sumničiti pri vojvodi. V istem letu so Truberja deželni stanovi imenovali deželnim propovednikom v Ljubljani. Odložil je svoje mesto in šel v januarju 1561. l. v Tübinge Med tem sta izšla dva snopiča (VIII. in IX.) novega testamenta (1560 in 1561); tu je našel Konzula bolnega in tiskarno v neredu. Nered v tiskarni je povzročil P. Skalič, nemiren človek z Vergerijem vred. Na pomoč je prišel Anton Dalmata, tih, pobožen in star človek, ki je vže zasebnik v Ljubljani sodeloval v Konzulovih spisih. Sedaj so stanovi poslali pisarja Stolzingerja po Truberja. Določilo se je, da Truber odrine na Kranjsko, tam nastopi službo in da se vrne na kratek dopust, da končno uredi svoje stvari na Würtemberškem. Sam popisuje jako živo svoje popotovanje. Do Kranja so mu jahali nasproti možje in ženske V bolnišniški cerkvi je prodekoval vsako nedeljo slovenski, vsak četrtek nemški; deset tednov je naporno opravljal službene posle, pridobil za pomagača Janeza Tulščaka in Jurja Dalmatina, dva grška popa. Uskoka je priskrbel za hrvatsko tiskarno v Urahu, ter je odrinil z njima meseca septembra na dogovorjeni dopust na Würtemberško, pa je tam doživel malo kaj veselega: častihlepni Konzul mu je odtujil Ungnada, in privedena Uskoka sta bila nezmožna. Ungnad mu je zameril spis „Artikoli“ (X.). Vojvoda Krištof ga je jako laskavo izpustil iz službe. Nestrpljivo pričakovan je prišel sredi junija 1562. leta v Ljubljano. To je poročal škof pl. Seebach kralju Ferdinandu, ki je s pismom iz Podiebrada ukazal Truberju in drugim protestantskim voditeljem zapustiti deželo. Stanovi so se potegnili za Truberja. Ker se pa niste ujemali poročili škofovi in stanovski, je ukazal cesar iz Frankobroda dné 1. novembra 1562. l. da je Trubarja dné 6. decembra škof izpraševal v navzočnosti mnogih gospodov iz kranjskih stanov in mestnih zastopnikov. Ta preiskava se je vršila dvakrat, dné 6. decembra o verskih rečeh, dné 20. decembra o drugih stvareh. Škof in stanovi so poročali o tem cesarju; postopalo se sicer ni dalje proti Truberju, poostril se je pa bil zelo spor med Ungnadom in Konzulom ter Truberjem na drugi strani; stanovi so mirno prenašali in milo sodili te sitnosti; napredovala pa je protestantovska stvar vender: Truber je delal tudi na Goriškem. Med tem je Klombner, nemiren človek, ruval proti Truberju v protestantovskih knjigah, na Würtemberškem pa je protestant Jakob Andreä Truberja sumničil pri vojvodi Krištofu, ki je ustavil natiskavanje knjig za delj časa. Višji vojvoda Karol je prepovedal Trubarjev (XI.) cerkveni red in Truberja samega 1564. l. prognal iz vseh njemu podložnih dežel. Stanovi so dosegli samo toliko, da se je izgon odložil do konca meseca julija 1564. leta. Istega leta je Truber postal župnik v Laufenu na Würtemberškem; tu je izdal Psalter (XII.); 1566. l. preselil se je na župnijo Derendingen, da bi bil bliže tiskarni in vseučilišču v Tübengah; tu je ostal do smrti. Mnogo je tu koristil rojakom s posredovanjem za njihovo stvar in marljivo je pisateljeval: izdal je 1567. leta jeden snopič novega zakona (XIII.), Ta celi katekizmus (XIV., pesmarica), drugo izdajo iste pesmarice XV. (1570. l. ?), tretjo izdajo 1574. l. (XVI.), v Zgod. slov. slov. pod številko XIV.; 1575. l. Try duhovske pesni (XVII.), v Zgod. slov. slovstva, I. del, str. 119; 1575. l Kat. z dvejma izlagama (XVIII.), v Zgod. slov. slovstva, I. del, št. 15, str. 105, 1577. l. Novi testam. (konec.) (XIX.); 1577. l. prvi psalter (XX.), v Zgod. sl. slovstva, I. del, str. 120; 1579. l. četrto izdajo pesmarice (XXI.), v Zgod. slov. slovstva, I. del,

str. 120; 1581. l. Formulo concordiae (XXII.), v Zgod. slov slovstva, I, del, št. 16, str. 105; 1582. l. Novi testament (XXIII), v Zgod. slov. slovstva, I. del, št. 18, str. 106; 1582. l. Slovenski koledar (XXIV., v Zgod. slov. slovstva, I. del, št 17, str. 105. Tri dni pred smrtjo, dné 29. junija 1586. l., je dovršil Lutrovo postilo (XXV.), katero je izdal 1596. l. njegov sin Felicijan. Izpuščena je v najnovejšem Elzejevem življenjepisu „Agenda", omenjena v Zgodovini slov. slovstva, I. del, št. 19, str. 106. Pisatelj Zgod. slov. slovstva, I. dela, je navedel 10 knjig, Elze 25, ker je zadnji posebej štel vse posamezne snopiče Novega testamenta VI, VIII., IX., XIII., XIV. in ker je razne izdaje cerkvene pesmarice, v Zgod sl. slov. navedene v drugem oddelku, tudi naštel pod posebnimi številkami. Pred njegovo smrtjo so mu umrle žena in dve hčerki; dva sina, Felicijan in Primus, ter hči Magdalena so ga preživeli. — **Adam Bohorič** [1]), bržkone iz Krškega, je 1546. l. v Wittenbergu študiral pod Melanchthonom. Imel je na Krškem hišo, pristavo, njive, travnike in vinograde ter je vzgojeval sinove dolenjskih plemenitašev, pa je opustil ta posel 1563. leta. Bil je na glasu, da dobro pozna slovenski jezik, kajti Mat. Klombner mu je naložil, naj prevede „Psalter" na slovenski jezik in ga je skušal pridobiti za svoj proti Truberju naperjen slovstveni krog. Kranjski stanovi so ga 1566. l. nastavili na svoji šoli z malo plačo, kar je njemu in stanovom delalo mnogo sitnosti v poznejših časih. Dobil je 50 gld. letne plače in je moral vzdržavati pomagača in plačati najemnino. Povišali so mu sicer pozneje plačo in določili plačo tudi součiteljema, pa vse preveč uborno. Poleg deželne šole je še bila nemška ljudska šola. Razne tožbe o šoli so deželne stanove dovedle do tega, da so nastavili še dva učitelja in da so naročili štirim mestnim propovednikom, naj nadzorujejo šolo; določil se je tudi učni red. Štirim nadzornikom, Spindlerju, Jurju Dalmatinu, H. Schweigerju in Kašp. Kumpergerju so bili še pridejani za nadzornike: dr. P. Villinger, deželni zdravnik Melhior Pantaleon, mestni pisar Gärtner, mestni sodnik in Klement, mestni sovetnik. Skušali so ustanoviti tudi dijaško semenišče. Poleg svojih obilnih in sitnih poslov je bil Bohorič tudi slovstveno delaven; spisal je: „Elementale Labacense cum nomenclatura trium linguarum" in izdal „Donata"; obe knjigi sta bili blizu 1578. l. tiskani pri Manliu v Ljubljani. 1571. l. so mu stanovi naložili, naj pregleda Juričićev slovenski prevod Spangenbergove postile; svojemu prijatelju Dalmatinu je pregledal slovenski prevod Pentatevha, Siraha, Salomonovih pripovesti Bil je Bohorič tudi poklican v komisijo bogoslovcev in jezikoslovcev, ki je zborovala od 28. avgusta do 22. oktobra 1581. l., da pregleduje Dalmatinov prevod sv. pisma. Soglasno so ga prosili vsi člani te komisije, naj svoje opombe združi v posebno knjigo. Nad 30 let je Bohorič službooval za šolnika; postaral se je in poredna mladina mu je začela nagajati; zato so ga deželni stanovi od dné 1. avgusta 1582. l. dejali v pokoj in mu določili 140 gld. pokojnine z ozirom na to, da je radi slabe plače porabil vse svoje imetje. 1583. l. so ga deželni stanovi z Dalmatinom vred poslali v Wittenberg radi tiska slov. sv. pisma, ki se je dovršil od 28. maja do 9 novembra. Med tem je Bohorič

[1]) Th. Elze, Die Rectoren der Krain. Landschaftschule in Laibach während des XVI. Jahrhunderts v Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich. XX. Jahrgang. 899. 99.

svojo slovnico dal natisniti na lastne stroške z naslovom „Arcticae horulae id.“ V Ljubljano se vrnivši je Bohorič nadzoroval prodajo slovenske biblije v zato določenih prostorih v mestni hiši. — Starega moža so stiskali dolgovi; deželnim stanovom je bil dolžan 250 gld.; te so mu podarili in so mu prepustili še 50 izvodov sv. pisma, ki jih je prodajal po 2 gld. 20. kr. Deželnim stanovom je 1583. l. in 1596. l. ponudil v odkup svojo drago knjižnico; vsled neugodnih gmotnih razmer so deželni stanovi odklonili njegovo ponudbo, dasi je bil on poprej uže šoli daroval svojo drago zbirko muzikalij. Dva sina je na svoje stroške vzdržaval tri leta v Schulpforti, hči Judita se je omožila s predikantom Markom Kumprechtom. — **Štefan Fuček** iz Mihovlan v Zagorju je 1716. l. postal župnik pri sv. Miklavžu v Krapini in je umrl 1747. leta. Izdal je knjigo z naslovom „Historie z kratkem Duhovnem razgovorum od pofzlednyeh Dugovany po Stefanu Fuchku, Plebanufsu Krapinzkem, iz vnogeh pobosneh Knigh zebrane, zkup zpravlyene, i na duhovni napredek na fzvetlo dane.“ (Potrjena je knjiga po duhovni oblasti 1735. l.) Mala 12° 442 str., od 426. strani naprej so pesmi. (Izvod, ki ga ima č. g. župnik Slekovec pri sv. Marku pod Ptujem, nima naslova.) — **P. Dizmas a St. Elizabeta (Jožef Zakotnik)** iz Šiške pri Ljubljani, je vstopil v samostan bosih avgustincev, postal propovednik na Šlezkem, umrl 1793. l., začel je nabirati narodne pesmi n. pr. o Jurji Kobili, o kralju Matjažu, o lipi na starem trgu. (Jos. Marn, Jezičnik XXII.)

Knjige.

Str. 84—88. **Peter Pavel Vergerij:** RASGOVA- / RANGE MEGIV PA- (pifta (!) i jednim Lu- / (teran (!) STVMACENO PO / Antone Segnianine /. Stampan v Padove Mifeza Se- / tempra po Gracioze Percacine godis- / chie. M. D. LV. (Th. Elze, Jahrb. für die Geschichte des Protestantismus 1894. str. 137. Knjiga se nahaja v Benetkah). — **Primož Truber.** Truberjeve knjige so v prvem zvezku Zgod. slov. slovstva navedene pod številkami 1—20, na te se nanašajo tu navedene številke. Ker je bil Truber v protestantovski dôbi središče slovstvenega delovanja za južne Slovane, so tukaj pod črto navedeni tudi prevodi Trubarjevih knjig.[1]) *Ad. 3.* TA EVAN- / GELI SVETIGA MA- /

---

[1]) *a)* Katehifmuf . . . krosi Stepana Iftrianina . . . (12 vrstic v glagolici.) Der Catehifmus / mit kurtzen auß- / legungen Symbolum Athanafii vnnd / ein Predig von der krafft vnd würk- / ung des rechten Chriftlichen Glau- / bens, in der Crobatifchen Sprach. (V glagolici): Vtubingi. 1561. 8°. 7 pol. — *b)* Abecedarium . . . v glagolici. ABECEDARIVM vnd der gantze Catechißmus, one außlegung, in der Cyrulifchen (!) Sprach. TVBINGAE M. D. LXI. 8°. 12 listov. — *c)* Katehifmuf . . . kros Antona Dalmatina, i Stepana Iftriana . . . (15 vrstic v cirilici). Catechißmus, / Mit außlegung, in der Syr- / uifchen Sprach. (V cirilici.) Vtubingi. 1561. 7 pol. — *d)* Abecedarium . . . (11 vrstic v cirilici). ABECEDARIVM, Vnd der gan- / tze Catechißmus, one auß- / legung, in der Syruifchen Sprach. / (V cirilici.) Vtubingi. 1561. 11 listov v 8°. (Schnurrer 108). Dostavi še: — *e)* Catechismus Lutheri — hrvatski z latinskimi črkami. V Tubingah. 1561. (Schnurrer 108.) — *f)* Katehizmus v bisjačkem narečju. Tak katekizem je Klombner Ungnadu poslal dné 28. julija 1563. l. O katehizmih *a)*—*f)* govori Elze Jahrb. 1893. str. 89. Teh katekizmov se nahaja *a)* na Dunaju, v Berolinu, Monakovem, v Draždanih, Ljubljani, Tübingah in Stuttgartu; *b)* v Draždanih, Tübingah (v glag.); *c)* na Dunaju, v Monakovem, v Draždanih, v Ljubljani, v Tübingah, Upsali (v ciril.); *d)* v Draždanih, Ljubljani, v Petrogradu (v ciril.); *e)* v Draždanih.

TEUSHA SDAI PERVIZH VTA / Slovenski Jeſig preo- / bernen. EVANGELIVM D. N. IESU / Christi. Authore Mattheo, nunc / primum verſum in linguam. / Schlauicam. / *Lesores: Znamenje Ulr. Morhartove tiskarne: Zmagujoče jagnje na zmaju.)* MATTH. XXI / Dabitur genti facienti fructus eius. / M. D. LV. 8°. 92 listov. — Za predgovorom je podpis: V. T — N. V. T. — (Dunaj.) — *Ad 6.* ENA / MOLI- / TOV KERS / zhenikou kir ſo ſavolo te praue / Vere Vieſuſa Chriſtuſa / pregnani. /// ORATIONE DE PER- / ſeguitati„ e foruſciti per lo Euan- / gelio, e per Gieſu / Chriſto. // Ai Rom. 8. // Per tua cagione ogni di ſiamo am- / mazzati, e condotti come / pecore alla bec- / caria. — To knjižico, obsegajočo 8 listov, je 1555. l. v Tübingah tiskal Ulr. Morhart; na 4. listu je podpisan VERGERIVS. — (Dunaj, Benetke, Wolfenbüttel.) — *Ad 7.* SVETIGA PAV- / LA LISTVVI, HTIM / EFESERIEM, FILIPERIEM / COLOSSERIEM, TESSALONIHERIEM, TI- / moteu inu Filemonu, piſſani, ſdai per- / uizh vta Slouenſki Jeſyk tolmazheni, inu / kratku ſaſtopnu iſlosheni, skuſi / Primosha Truberia / Crainza. // Des Heiligen Pauli Epiſteln, die er an die / Epheſer, Philipper, Colloſſer Theſſalonicher, Temotheum / Titum vnd Philemonem geſchriben, zum er- / ſten mal in die Windiſche Sprach verdol / metſcht, vnd mit kurtzen verſtändi- / gen Argumenten vnd Scho / lien erkläret. // Essa. 52 Rom. 15 Quibus non est annuntiatum videbunt: / Et qui non audierunt de eo intelligent. / UTIBINGI / M. D. LVII. 4°. 88 listov. (Vseučiliščna knjiž. v Göttingah; Elze Jahrb. 95.) — *Ad 8. str. 100.* EN REGISHTER / TA KASHE, KEI TY NE- / DELSKI INV TIH DRVGIH PRASNI- / kou Euangelij, vtim Nouim Teſtamentu, ſe / imajo iskati inu naiti. Per tim ie tudi ena kratka Po / ſtilla, Vti ſe praui, kateri Nauuki inu Trosti vſa / kim Euangeliu ſuſeb, ſe imaio nerbule / ſamerkati inu oh- / raniti // Regiſter, wie die Sontäglichen, vnd der anderen / Feſten Euangelien, in dem newen Windiſchen Teſtament zuſuchen / vn zufinden ſein. Sampt einer kurtzen Poſtill, worin auffs einfaltigſt angezeigt wärt, was für Lehr vnd Tröſtungen wir in einem / jetlichen Euangelio haben, Vnd wie wir derſelbi- / gen vns gebrauchen ſollen / VTIBINGI. / Vtim Leitu po Chriſtuſeuim Roiſtuu. / M. D. LVII. Ta knjiga se je zopet natisnila 1558. l.; po jeden izvod ie nahaja v Berolinu in Draždanih. Drugi del ima tale naslov: TA DRVGI DEIL TE / KRATKE SVMMARSKE / POSTILLE, INV TIGA REGISTRA, ZHES / Euangelie, kir ſe ob tih dneh oli Go / deh tih Suetnikou pridi / guio. /// VTIBINGI // Vtim Leitu po Chriſtuſeuim Royſtuu. M. D. LVII. 4°. 31½ pol. — S postilami so se bavili Matija Živčić, Janez Weixler, in Janez Tulščak; njih dela pa niso prišla na svitlo, pač pa je Kreljevo (Zgod. slov. slovstva, I. del, 108) izdal Juričič 1567. l., ker je istega leta umrl Krelj. Vsaka postila ima tri dele s tremi skoro jednako gla-

— Truber je spisal nemške predgovore k hrvatskemu prevodu te postile, ki se je izdala *a)* v glagolici in *b)* v cirilici. *a)* Postila. (8 vrstic v glagolici.) Kurze außlegung über die Son- / tags vnnd der fürnembſten Feſt Euangelia / durch das gantz Jahr, jetzt erſtlich in Crobatiſcher Sprach / mit Crobatiſchen Buchſtaben getruckt // Vtubingi. 1862. 4°. 233 listov. Ta postila se nahaja v Ljubljani, v Zagrebu, na Dunaju, v Petrogradu, v Monakovem, v Stuttgartu, v Tübingah, v Draždanih, v Annabergu, v Wolfenbüttelu, v Rotenburgu in v Londonu. — *b)* Postila . . . (8 vrstic cirilski); nemški naslov jednak, samo „mit Cyruliſchen Buchſtaben.“ Vtubingi 1863. Nemško in cirilsko posvečenje mejnemu grofu Albrehtu Braniborskemu na Pruskem; 259 listov besedila v dveh delih v 4°. — Po jeden izvod te knjige se nahaja na Dunaju, v Draždanih, v Rotenburgu, v Tübingah in v Berolinu.

sečimi se naslovi. Elze trdi, da nobeden njemu znanih izvodov ni popoln: Stuttgartskemu nedostaja naslovnega lista in konca tretjega dela, Ljubljanskemu je pomanjkljiv drugi del, in goriški nima naslovnega lista prvega in tretjega dela in nekaj posameznih listov. Evo hrvatskega prevoda tu omenjene postile:[1]) Ob tej priliki podajamo nekaj novih vestij o **Krelju.** Porojen 1538. l. v Vipavi, je pod Flaccijem študiral v Jeni in je šel ž njim 1561. l. v Regensburg in 1863. l. v Ljubljano, kjer je postal poleg Truberja prvi propovednik in 1565. l. njegov naslednik; tu je umrl na sušici 1567. l. Poleg vže znanih spisov je izdal knjižico „Sebastian Krell's Christlich bedenken, / ob und in wie fern ein / jglicher christ, die rotten und / secten, auch allerlei öffentliche ir- / thumen und religionsstreite, beide von rechts / wegen, und auch mit der that, zu rich- / ten und zu anathemiſiren, / schuldig sey // Sebastian Krell / Sampt einer vorrede in Cyriaci Spangenberg. // Anno 1562. Gedruckt zu Eisleben, durch Urban Gaubisch wonhafftig auff dem / Graben 4⁰. 40 listov." — Ta knjižica se nahaja v javni kraljevski knjižnici v Berolinu; Primož Truber je vanjo napisal te-le stihe:

Gott die ehr allein,
Der kirchen lehr rein
Den gläubigen Christi gnade gemein.

Bržkone je knjižica bila kdaj lastnina Truberjeva. (Th. Elze, Truber's Briefe. 437.) — *Ad 9 str. 100.* TA DRVGI DEIL / TIGA NOVIGA TESTAMENTA, / v tim bosh imel vse listy ino pis / ma tih Jogrou, Skratkimi inu Sastopnimi Islaga / mi Sdei Peruizh is mnogoterih Jesikou vta Slo- / venski, skuſi Primosha Truberia Crainza / ſueisto preobernen. / Der ander halb Theil des newen Windischen Testaments darinn werden sein alle / Episteln vnnd Geschrifften der H. Aposteln mit Summa / rien vnd kurzen Außlegungen. / RO. 10. PSAL / 19 / Atqui in omnem terram exiuit ſonus eorum, et in fines / orbis terrarum uerba illorum. / VITIBINGI. / V tim Leitu po Chriſtuſouuim Rojſtuu. / M. D. LX. NOVIGA / TESTAMENTA / PVSLEDNI DEIL, SO S. / Paula h htim Judom, — S. Jacoba, Petra, Jan- / sha, Judesha listiuui, inu S. Juana Beſodi- / uene (morda Be*se*diuene), Skratkimi ſaſtopnimi Iſlagami / Druguzh popraulen inu prepiſſan / ſdai peruizh drukan, od Primosha Tru- / beria. // Deut. 4. Pſal 119. Eſai. 8. Apoc. 22. / Si quis appoſuerit ad haec vel diminue- / rit de verbis libri Prophetiae huius, apponet / Deus ſuper illum plagas scriptas in hoc li- / bro, et conferet partem eius è libro vitae et / ex urbe ſancta. // Das letzt Theil des newen / Testaments, in welchem begriffen sind, die / Episteln deß heiligen Apostels Pauli zu He- / breern, Item, Jacobi, Petri, Johannis, Jude, sambt der Offenbarung, mit kurtzen verstendigen Auß- / legungen. / VTIBINGI. / M. D. LXXVII. 8⁰. XXX (štetih) in 510 (štetih) stranij in 20 (neštetih) listov. Knjigo je tiskal Gruppenbach, Morhartov naslednik.

[1]) PARVI DEL / POSZTILE / EVANGELIOV / KOISZE VSZAKU NEDILLU / PO OBITSAYU OTSITO U CZRI- / Kvi tstu, zatsanſsi od Adventa ili Priſſaſztva do / Vazma, Po Goſzpodinu Jvanu Brencziu tuma- / tseni i predikani. / Potle ù Harvaczki ya- / sik iz Latinſzkoga verno obrá- / cheni i ſztuma- / tseni: / PO / ANTONU DALMATINU. I / Sztipanu Iſztrianinu. / PSAL. XVIII. / Po vſzoi zemlli izaide glaſznik. I. v konczc / okrugla zemlle ritsi nihove. / V RATISPONI POLI IVANA / Burgara ſſtampara, u godiſſchu. / M. D. LXVIII. 4⁰. Prvi del ima 207; drugi 277 str. (Regensburg.)

(Schnurrer 119; Elze Jahrb. 1595. — V predgovoru se opravičuje Truber, da so bolezni in „meine Nachläßigkeit und weltliche Geschäfte" toliko let zavlekle izdanje te knjige. Povsod se prê sv. pismo tiska v 8°, 12° in 16° obliki, zato se nadja, da se bodo poprej v 4° obliki natisneni deli ponatisnili in potem vsi deli skupaj zvezali. — Doslej izdani snopiči slovenskega zakona so bili Dalmatinu in Konzulu podlaga za prevode na hrvatski jezik.[1]) — *Ad 10 str. 104.* ARTICVLI OLI / DEJLI TE PRAVE STARE / VERE KERSZHANSKE, IS S PYS- ma poredu poſtauleni inu kratku ſaſtopnu Islosheni, Kateri ſo tudi taku / utim 1530. leitu, naſhimu Nermiloſtiuſhimu Goſpudi Ceſſaryu Carolu / tiga Jmena Petimu, ranicimu, inu potle utim 1552. leitu, timu Concilyu / V trienti, od enih uelikih Nembskih Vyudou, Meiſt inu Pridigareu, na- / prei polosheni inu dani, Sdai peruizh is Latinskiga inu Nembshkiga Je- / ſyka, uta Slouenski ſueiſtu Jſtolmazheni: Odſpreda uti Slouenski Predguuori ſe praui, katera Vera ie, od S. Troyce po- / ſtaulena, ta ner prauishi inu ner ſta- / rishi skuſi / Primosha Truberia / Crainza. / Drey Chriſtliche Confeſſionen / näm- / lich Augsburgiſche / Wirtembergiſche vnd Sach- / ſiſche wie die eine dem Großmächtigiſten Römiſchen Kaiſer Ca- / rolo dem fünfften / etc. Hochlöblicher Gedächtnuß im 1530. Jar / vnd die anderen zwo dem Concilio zu Trient Anno 1552. von ettli- / chen von Gott erleuchten / Chur / Fürſten / Stett vnd Theologen / überantwort auß Latein vnd Teutſch, in diß / Windiſch Buch zu- / ſamen / gezogen, / VTIBINGI. / Vtim leitu po Criſtuſeuim Roiſtuu. / M. D. LXII. 40. Ta knjiga ima 4 neštete, 107 štetih listov. V nemškem pismu Krištofu Würtemberškemu razlaga Truber, katera načela so ga vodila, ko je pisal to knjigo

---

[1]) *a)* Prvi del Novoga Testamenta, po Antonu Dalmatinu i Stipanu Istrianu, (9 vrstic glag. berila.) Der erſt halb Theil des newen Te- / ſtaments, darinn ſein die vier Evangeliſten vnd der A- / poſtel Geſchicht, jetzt zum erſten male in die Cro- / batiſche Sprach verdolmetſcht, und mit / Glagolitiſchen Buchſtaben getruckt. // V Tubingi / leto od Kristova roiſtua. 1. 5. 6. 2. — 19 strani obsega Truberjev predgovor naslovljen na kralja Maksimilijana in podpisan: Brach am 12 tag Jannuarij Anno 1562. / E. Kön. May. / Vnderthänigiſter Caplan / Primus Truber Creiner der Zeit Pfarher zu Brach, 26 listov (predgovora) 106 str. 4°. — 1000 izvodov. — (Schnurrer, Slaw. Buch. 89 seq. Kopitar 430. Th. Elze Jahrb. 1895.) — *b)* Drugi djal Novoga Teſhtamenta. (5 vrstic glag. berila.) Der ander halb theil id. id. kakor poprej. Shtampan V Tubingi. 1. 5. 6. 3. Predgovor so podpisali Ant. Dalmata, St. Istrian in Jurij Juričić. 21 str. naslova in predgovora, dve abecedi, 4 pole. 4°. (Schnurrer 93, Kopitar 444, Th. Elze Jahrb. 1895.) — 1000 izvodov. — *c)* Prvi del Novoga Teſhtamenta — po Antonu Dalmatinu in Stipanu Jstrianu (11 vrstic cirilskih). Der erſt halb Theil id. . mit / Cyruliſchen Buchſtaben getruckt. V Tubingi / 1. 5. 6. 3. — Dve abecedi, devet pol berila, osemnajst stranij naslova in predgovora, 4°. Nemški predgovor naslovljen na Wolfganga, mejnega grofa renskega, so podpisali Truber, Dalmatin in Konzul; isti dopis sta pisala v glagolici pa samo Dalmatin in Konzul. — 1000 izvodov. — *d)* Drugi del novega Teſhtamenta — sedem vrstic cirilskih. Der ander id. . . . mit / Cyruliſchen Buchſtaben ge- / truckt: Shtampan v Tubingi. / 1. 5. 6. 3. / — Dve abecedi, pet pol in trije listi berila, 31 str. naslova in predgovora. — 1000 izvodov. — *a)* in *b)* se nahajata v Kraljevem Gradcu, v Londonu, Monakovem, v Kasselu, Stuttgartu, v Tübingah, na Dunaju; samo *a)* v Draždanih, v Halle, v Ljubljani, Rotenburgu. — *c)* in *d)* v Ljubljani, na Dunaju v Draždanih, Monakovem, v Berolinu, Stuttgartu, v Tübingah; — samo *c)* v Petrogradu. (Elze, Jahrbuch 1895.)

in obljublja, da ista knjiga v hrvatskem [1]) jeziku skoraj izide z glagolskimi in cirilskimi črkami. Datum Vrach am 1. tag May im M. D. LXII. Jar. / E. F. G. / Vnterthäni- ger Diener / Primus Tru- / ber der zeit / Pfarher zu / Vrach. / (Ljubljana, Olomuc, Tübinge, Dunaj) — *Ad 11 str. 104.* CERKOVNA ORDNINGA. Knjiga v kraljevski biblioteki v Draždanih (Litt. Belg. 16°.) ima naslov v glagolici, in pod njim nemški naslov: Ein Summa etlicher Predigen vom Hagel vnd Vnholden / aus dem Teütschen in die crobatische Sprach verdolmetscht / vnd mit crobatischen buchstaben getruckt. 1563. Tübingen. Pred tem naslovnim listom (na drugi strani zavitka) je pisano v latinici: Edna kratka Summa nykih prodigi od t tsche (toče) y od Scharnitz (?) Kefu predikane w ftolnom Warofhu Würtembertzke zemli mifintza Augufta Ljuto (Ljeto?) po Roiftwa Gofpodina nafchega ifu krszta 1562 i po Jurju Jurifitzu z Windola, Antonu Dalmatinu y Stepanu Istrianu iz Nemfzkoga Pifma w Chorwatszky jazik od ritschi do ritschi werno yftlumatschene y Chirwatszkimi Slowmi Stampane / w Tubingi 1563. (To je povedano še potem v latinskem jeziku.) Zatem pride 14 listov tiskanih v glagolici, ki obsegajo omenjeno „Sumo“ in na to z latinico v slovenskem jeziku „Ordo

[1]) Artikuli id. (v cirilici) se glasi jednako s poprejšnjim. Dopis je naslovljen iz Uraha od 20. oktobra 1562. v nemškem in hrvatskem jeziku (v cirilici); na zvršetku knjige ni slik. Obe izdaji sta izšle po 1000 izvodov. (Annaberg, Berolin, Ljubljana, Ulm, Dunaj.) (Elze, Jahrbuch 1894.) — Spovid i fposnaine proja(!) krftianske vire id. . . . fada najprvo i Latinfkoga i Nimfhkoga jarika (! jazika) na Hrvatfki, po Antonu Dalmatinu: Stipanu Iftrijaninu iftlmazhena etc. etc. V tubingi 1564. (glag.) 112 listov; 400 izvodov. (Dunaj, v knjižnici menihov bosonogih.) (Th. Elze, Jahrbuch 1894). — Spoved etc. Ista knjiga tiskana v latinici. Ibid. 1564. 400 izvodov. (Monakovo.) (Th. Elze, Jahrbuch 1894.)

Prevod na hrvatski jezik: ARTICVLI ILI DELI PRAVE STA- / RE KRSTIASKE VERE id. (Šestnajst vrstic v glagolici; naslov je skoro dosloven s slovenskim, namestu: „Sdai peru'zh is Latinfkiga in Nemfhkiga“ stoji: „Sada vnovja if Latinfkoga, Nemfhkoga i Krainfkoga“) Confessio oder Bekanntnuß des / Glaubens, die dem Großmechtigisten Römi- / schen Kayser Carolo dem fünfften etc. etc. von etlichen von Gott hoch- / erleüchten Churfürsten, Fürsten, vn Stetten, auff dem Reichßtag / Anno 30. in Augspurg gehalten, überantwort, auß dem La- / tein vnd Teutsch in die Crobatische Sprach verdolmetscht, vn mit Glagolischen Buchstaben getruckt / V TVBINGI. Nemški dopis je naslovljen na Janeza Friderika Srednjega in brata Viljema, in datovan iz Uraha dne 10. oktobra 1562. Podpisani so: Pr. Trubare Ant. Dalmata in Stefan Konsul; na zadnji strani knjige sta sliki Ant. Dalmata in Stef. Konsula. (Berolin, Draždani, Ljubljana, London, Regensburg, Rim, Stuttgart, Ulm, Dunaj.)

Prevodi na hrvatski jezik: EDNI KRAT / TI RASVMNI NAVCI / NAIPOTREBNEI I PRVDNEI / Artikuli ili Deili, ftare praue Vere krfti- anfke id. (devetnajst vrstic glag. besedila.) Die fürnämpsten Hauptartikel / Christlicher Lehre / auß der lateinischen, teütschen und Windischen Sprach / in die Crobatische jetzund zum / ersten mal verdolmetscht vnd mit Cro / batischen Buchstaben ge- / truckt. // V TVBINGI. // M. D. LXII. Na naslovnem listu sta podpisana Anton Dalmatin / Stipan Istrian /; potem sledé trije listi brez stranskih številk; nato nemški dopis volilnemu knezu Augustu Saksonskemu iz Ljubljane z dne 22. julija 1562. E. Gurfürstl. Gnaden / Vnderthänigste / Diener / Primus Truber, der Christlichen Herrn / Landleute vnd Stett des Fürstenthumbs / Crain vnd der anrainender Land vnnd Her / schaften, Metling Isterreich vnd Karst / Windischer vnd Teutscher Prediger / Antonius Dalmata / Stephanus Consul Histrianus. 144 str. (1—3 uvod, 4—139 besedilo, 140—144 register. (Draždani, London, Monakovo, Radnitz, Regensburg, Rotenburg, Tübinge, Dunaj.) — EDNI KRATKI / RASVMNI NAUCI / NAI- / POTREBNEI I PRVDNEI ARTI / kuli ili deli ftare prave Vere krftianfke etc. (osemnajst vrstic v cirilici.) Nemški

Ecclefiafticus", ki obsega 175 listov brez naslovnega lista. Na prvem listu je CERKOVNA / ORDNINGA (i. e. Ordo Ecclefiafticus) — (ta izraz je pisan). Druga stran 66. lista ima: TA DRVGI DEIL TE CERKOVNE / ORDNINGE OD TIGA PREDIGARSTVA, KATIRI / IN KOka ty Pridigary, Paftyri inu Farmoftri fe imaio fhegnati inu htimu Pridigarftuu odlozhiti inu poftauiti.[1]) List 100: TA KRATKI VVIRTEMBERSKI CATEHISMVS. (Fr. Vidic, „Ljubljanski Zv." 1896.) — *Ad 12. str. 104.* TA Celi Psalter Dauidou / VTIM SO / VSI SHLAHT VISSOKI BOSHY / Nauuki, Troshti, Pryleshi, Prerokovane Te Jefufue inu nega Svete Cerque Molytue, Pro / shene Huale inu Sachuale etc. Sdai peruizh vta / Slouenski Jesik Jstolmazhen inu kratku sastopnu Jsloshen,

naslov jednak z glagolsko izdajo z neznatnimi spremembami, / V TVBINGI / LETO OD KRSTOVA ROISTVA. / M. D. LX. II. 4°. 1000 izvodov. Nemški dopis na kralja Maksimilijana iz Uraha z dne 1. marcija 1562. E. Kün. May. Vnterthänigfter Caplan. Primus Truber. Creiner, der Zeit Pfarher zu Vrach. — Trije listi hrvatskega predgovora; V TVBINGI XII. MART. etc. M. D. LXII. ANTON DALMATIN. / STIPAN ISTRIAN. 147 listov; 1 — 3 uvod; 4 — 8 register; 9 — 130 besedilo. Na koncu V TVBINGI / VI. FEBRARA. / M. D. LXII. (Draždani, Halle, Ljubljana, Monakovo, Regensburg, Rottenburg na Tavberi, Stuttgart, Tübinge. Th. Elze, Jahrbuch 1894, 138—139.) To so prevodi dela „Loci communes".

Druge jednake knjige: BRAM- / BA AVGVSTAN- / SKE SPOVEDI // APOLOGIA I- / MENOVANA. // Verno tlmazhena / is Latinfkoga jasi- / ka va Hrvatski, po Antonu / Dalmatinu i Stipanu / Iftrianinu // Pfalm. 119. / J govarah od tvoih / fvidozhaf- / tvi pred Krali, i nefti- / danfe (!) V TUBINGI. 1. 5. 64. / 8°. 206. (Berolin, Dunaj Discalceati.) BRAMBA / AVGVSZTANSKE SZPOVEDI / APOLOYA IME /- NOVANA // VERNO TLMATSENA / IZ LATINSKOGA YASIKA / va Hrvatfki, po Antonu Dal- / matinu i Sztipanu Iftri / yanu / PSZAL. // C.XIX. / J govorah od tvoih ßvidotsa (!) ßtvi (!) pred / Kralli i neßtiahße (!) / V TUBINGI / M.D.L.XIIII. 8°. 256 listov. (Berolin, Draždani.) — Te knjige so vplivale tudi na to-le italijansko delo: La CONFES- / fione, della Fede / data all' Inuittiffimo / CAROLO V. / nella Dieta di Augufta, del / M. D. XXX. / Nouamente uerfa dal Latino in lingua Italia- / ana, per alcuni fideli Chriftiani, ama- / tori d' Italia. // Aggiontovi la Defefa della iftefa Confeffione / ET / La Confeffione / della dottrina delle Chiefe di Saf - fonia, fcritta del M.D.LII per dar- / la nel Concilio di Trento. / PSAL. 119. / Et parlaua de' tuoi teftimonii al cofpetto de i Re. / et non era confuso /. STAMPATO IN TUBINGA. / Anno M. D. LXII. 8°. 102 listi. (Berolin, Draždani, Tübinge, Wolfenbüttel.) — LA DEFE- / SA DELLA CON- / FESSIONE / DETTA APOLOGIA. / VERSA DAL LATINO / in lingua Italiana / reuifta et corretta / con diligenza, per Antonio / Dalmata et Stepha- / no Iftriano. / PSAL. 119. / Et parlaua de tuoi Teftimonii al cofpetto de i Re. et non era confufo. // STAMPATA IN TVBINGA / L Anno M.D.LXIII. 8°. 232. (Berolin, Draždani, Tübinge.)

[1]) CZRIKVE- / NI ORDINALICZ, KA- / kofse vpravoi Katolitsafskoi, Krfstyanfs- / koi Czrikvi, Herczefstva Vvirtem- / berfskoga vfse prave Bosje fslusbe opravliayu i / fsluse. / Szad naiprvo Vhrvatski yazik preobrachen i ftampan. // Würtembergifche Kirchenordnung, in die / Crabatifche Sprach vertiert, vnd / mit Lateinifchen Buchfta- / ben getruckt. / 1. KaKorint. 3 / Drugoga Fundamenta zaiſstino niktore / nemore polositi nego ov, ki polosen yefst / fskurfst. (!) J. prots. / V TVBINGI. / 1564. 92 listov. (Draždani. Th. Elze, Jahrbuch 1894.) — CRKVE- / NI ORDINALIC / KAKOSE VPRAVOI KA- / toličaski, Krstjanski Crkvi / Herczestva Virtemberskoga vse prave Boshje Slushbe opravljaju i / služe. // Sad najprvo V hrvatski jazik preobrafhzhen / i fhtampan. / Würtembergifche Kirchenordnung in die Crabatifche Sprach vertiert vnd / mit Crabatifchen Buchftaben getruckt. / KaKorint. 3 / Drugoga Fundamenta zaistino nikto- / re nemore poloshiti nego ov ki / poloshen jest iskrst. 1. proc. V TUBINGI / M.D.LXIII. 8°. 112 listov. Predgovor so podpisali Anton Dalmatin, Stipan Jstrian, Juraj Jurišić iz Vinodola.

skusi PRIMO-, SHA TRVBERIA, Crainza. / Der ganz Psalter in die Win / dische Sprach zum ersten mal verdolmetschet vnnd mit kurzen verständigen Argumenten, vnnd Scholien erklärt PSALM. 68. Increpa verum arundinis congregationem Taurorum inter vitulos, populos, conculcantes propter Argentum, Dissipa gentes, quae bella volunt. V TIBINGI. / M. D. LX. VI. (Knjiga se nahaja v Ljubljani, Olomucu in Stuttgartu.) — *Ad 16. str. 105.* Formula Concordiae. V svojem dopisu Ludoviku vojvodi Würtemberškemu v prvi polovici druge izdaje „Novega zakona" (Tübinge 1582) navaja Truber med drugimi svojimi deli tudi Formulo concordiae. Tudi Jacob Andreä omenja v nagrobnem govoru po Truberju to Formulo. 1586 — *Ad 18. str. 106.* TA CELI NOVI / TESTAMENT NASHI- GA GOSPVDI INV ISVELI- zharie Jefufa Chriftufa, na dua maichina deilla, resdilen, vtim je tiga ftariga Testamenta do / polnene Suma inu praua Islaga, druguzh pregledan inu vkupe drukan, skufi, Primofa Truberia Crain / za Rastzhizhe / ria. MATTH. XXIIII. Et predicabitur (dicit Chriftus) hoc Euange- lium regni in vniverfo orbe in teftimonium om / nibus gentibus et tunc veniat finis. // Das new Teftament vnfers Her- / ren vnd Seligmachers Jefu Chrifti, in / zwen klein theil abgetheilt, in welchem des alten Te- / ftaments Erfüllung, Summa vnd rechte Außlegung begriffen, zum andern, mal vberfehen vnd zu- / famen getruckt. // V TIBINGI. // M. D. LXXXII. Drugi oddelek ima ta-le naslov: TA DRVGI / DEIL NOVIGA TE / STAMENTA VTIM SO VSA / Pifma tih Jogrou / druguzh pregledan inu / vkupe drukan, od Primosha / Truberia., Actor I. / Huic Christo omnes Prophetae testimonium / ferunt, quod remiffionem peccatorum acceptu / rus fit per nomen eius, Quisquis crediderit in / eum. Der ander Teil des newen Teftaments, in dem sind alle Gefchriften / der Apoftel zum andern vberfehen vnd / zufammen gedruckt. / Vigneta / V TIBINGI. M. D. LXXXII. — *Ad 19. str. 106.* AGENDA, / TV JE KOKV SE / TE IMENITNISHE / BOSHIE SLVSHBE OPRAV- / lajo po Wirtemberfki Cer- / kovni ordnungi, / Slovenfki / Wirtembergifche Kirchenagend / Windifch / I. Cor. 14. / Puftite, de se ufe poshtenu / inu poredi rovna. M. D. LXXXV. 8°. 24 list. DRVKANV V BITEBERGI. Anno 1585. — Loci communes. Obširni predgovor k prvemu delu Novega zakona (1557) naslanjajoč se na Melanchthonove „Loci communes" je izšel posebej z naslovom: TIGA NOVIGA TESTAMENTA ena dolga predguuor, vti so ty nerpotrebnishi inu pridnishi artikuli etc. — Ein lange Windifch Vorred über das New Teftament, darinn die seligmachenden Hauptartickel des chriftlichen Glaubens etc. sind eingeführt. V TIBINGI. M. D. LVII. 4°. 429 (?) — **Jurij Dalmatin.** (Zgod. slov. slovstva. I. 110.) JESVS SIRAH. / ALI NEGOVE BV- / quice (Latinski ECCLESI- / ASTICVS) sa vfe schlacht ludy, / sufeb sa Kerfzhanske hishne Ozhe / te inu Matere, v flouenski Jesik ftolmazhene, sueiftu pregledane, / inu s'red enim kratkim nuz- / nim regishtrom, sdai per- / uizh Drukane / Jefus Sprach Windifch. / sampt kurtzen Argumenten v- / ber alle Capitel, vn einem nutz- / lichen regifter, so am end des / büchleins zu finden ift. / DRVKANV VLVBLANI, / Skusi Joannefa Mandlza. / M. D. LXXV. — *Ad 3. str. 111.* BIBLIE; / TV IE, VSIGA SVE, TIGA PISMA PERVI DELL, VKA- / TERIM SO TE PET MOSESSOVE BVQVE, sdai peruizh is drugih iesikou vta Slouenski sueiftu ftolmazhene / sred kratkimi inu potrebnimi argumenti zhes vfak Capitul inu, / saftopnimi islagami nekoterih teshkeishih besed, inu seno, / potrebno Slouensko Predgouuorio. v kateri ie kratka / fumma prid inu nuzh

letih Buqui sapo- / paden, skufi Juria Dal- / matina // NA KONZI IE TVDI EN RE- / gishter, vkaterim fo, sa Harvatou inu drugih Slouenou volo, / nekatere Kranske inu druge befsede vnih iesik ftol- / mazhene, de bodo lete inu druge nashe / Slouenske Buque bule saftopili. Die fünff Bücher Mosis / sambt kurtzen Argumenten vnnd nothwendigen Scholien Joan. 5. Cap. / Praui GOSPVD inu odreishenik Chriftus: De bi vy Mo- / sefsu verouali, taku bi vy guishnu tudi meni verouali. / Sakai on ie od mene pifsal. / DRVKANU VLVBLANI VTIM, leiti po Chriftufeuim Roiftuu skusi Joan- / nesa Mandelza / M. D. LXXVIII. Oblika je mali folio. 181 listov. — BIBLIA, / TV IE, VSE SVE- / TV PISMV, STARIGA / inu noviga Teftamenta, Slo- / venski tolmazhena fkusi / IVRIA DALMATINA. / Bibel, das ist, die gan / tze heilige Schrift, Windisch. *(Mali nakit, obstoječ iz treh listov.)* Gedruckt in der Churfürstlichen / Sachsischen Stadt Wittemberg, / durch Hans Kraffts Erben. ANNO. M. D. LXXXIIII. II dela Fol. I. del 50 štetih in 334 neštetih listov in 147 lesorezov z lepimi začetnimi črkami. Na zvršetku predgovora je tiskano: Wittemberg am Newen Jarstag des eingeunden / M. D. LXXXIIII. Jars // E. P. H. vnd E. // Vnderthениger gehorsamer Kirchendiener // M. Georgius Dalmatinus. — Prvi del obsega knjige starega zakona in se završuje s Salomonovo Visoko pesmijo. Drugi del, brez glavnega naslova, se deli v dve polovici, vsako s posebnim naslovom in s posebnim številjenjem; prva polovica obsega preroke in apokrife, druga polovica novi zakon. SVETI / PREROKI, / V SLOVENSKI Jesik tolmazheni, / SKVSI // IVRIA DALMATINA / *(Arabeska)* / Actorum X. / Jesufu Criftufu prizhovanje dajo vfi Preroki, de / fkus njegovu Ime imajo vfi odpufzhanje grehou pre- / jeti, kateri v' njega verujo. / VVITEBERGAE. / Anno M. D. LXXXIIII. — 210 listov, 34 lesorezov. — NOVI TE- / STAMENT: TV IE, / teh Svetih Evangeliftou inu / Apoftolou, Buqui inu / Lyftuvi: Slovenfki. / SKVSI // IVRIA DALMATINA / *(Arabeska)* // IESA: XII / Koku fo na Gorrah lubesnive noge, teh poflanih, kate- / ri myr osnanujo: od dobriga predigujo, isvelizhanje osna- / nujo, kateri pravio k' Zionu: Tvoj Bug je Krajl. // VVITEBERGAE. Excudebant haeredes Johannis Cratonis // Anno M. D. LXXXIIII. Ta polovica ima 151 štetih, 8 neštetih listov in 38 lesorezov.[1]) — *Str. 182:* **Filip Repež.** ROMARSKE / BVKVIZE / Narpred je en majhen vuk, koku ima en Romar fam na kratkem ta S. Krishou pot / objifkati; po tem je tudi / 12 PESMI, / Od manenge, od premifhluvanja, per Stationich, inu od enih in drusih odpustkou: fusebno od teh velizeh gnad, katere skasuje JESUS na Krishni gori tukai u'zerkvi S. Krisha, / u'ta Caefarski

[1]) Popolno sv. pismo Dalmatinovo se nahaja v Bautzenu (v knjižnici Matice srbske), v Berolinu, v Draždanih, v Gothi, v Gorici (lic. knjiž.), v Trstu (semeniška knjiž.), v Gradcu, v Ljubljani (lic. in muz. knjiž.), v Mariboru (gimn. knjižnica), v Pragi, v Olomucu, v Požunu (knjiž. evang. gimn.), na Dunaju, v Wolfenbüttelu, v Halle, v Monakovem, v Londonu in zasebni posesti. V kranjskem deželnem arhivu se nahaja več zanimivih dopisov glede natisa Dalmatinovega prevoda sv. pisma, namreč: 1. prošnja Dalmatinova na kranjske stanove; 2. proračun tiskarja J. Mandelca o natisu; 3. zahvalno pismo Dalmatina in Bohoriča Ludoviku Würtemberškemu; 4. zahvalno pismo istih pisateljev volilnemu knezu Saksonskemu; 5. spričevalo Dalmatinu in Bohoriču in tipografu Mravlji; 6. dopisovanje o razpošiljatvi v Avstrijo, in 7. Račun o stroških za Dalmatina, Bohoriča in Mravlja, ki so bivali v Witenbergu od 23. majnika do 26. decembra 1583. (A. Dimitz, Jahrb. d. Gesell. für die Gesch. des Prot. 1883.)

Fari Loosh imenuvani. Leti Romarji so vezhkrat profili, de bi lete Peismi radi imeli: na tu ta dva prezhastiliva Gospuda Caplana tukai, Gospud Francisk Clempshe inu Gospud Codella sta sdei te bukvize skusi njih shpendanie drukat pustila inu na svitlobo dala / *S perpusheniam ter narvisokeiski gnadlive Duhovne Gospofhe* / O. A. M. D. G. / Lete Bukvize inu Pesmi so sturjene inu sloshene skusi Philip Jacoba Repesha, Organista u' Looshi u'tem leiti 1757. Narsadei sem perlushu ene S. Molitve pruti JEsusu. / inu Mariji. / U'. LVB-LANI. Per Anne Elisabethe Reichhardtouke Udove. 1757. — Ta jedini izvod prve Repeževe pesmarice je pisatelj te knjige našel v župnijski knjižnici v Dolini in ga poslal Matici Slovenski. — Profesor Funtek pa je pisatelja te knjige opozoril na izvod Repeževe pesmarice, ki se je natisnila v Vidmu in ki ima ta-le naslov: Romarsku / Drugu Blagu / Tu je: 25. S. Pesem, katere se zhes zeilu Leitu tukaj na Krishni gori pojo, kir so od vse sorte Materije JEsusoue, inu tudi v' enih le od vezh gnad vkupei, katire / so Romarji tu sadobili. / De bi se she vezhi zhast Boshja, inu Andaht gmirala, so sdei tele Pesme od tiga Vikshiga tam naprei imenuvaniga Duhovnika Poglavarja na svitlobo, inu drukat dane. Narsadei je she ena perloshena Pesem. / inu ena potrebna Molitu ene / prave serzhne grevenge. / Letu vse ukupei je sloshenu, inu sturjenu skusi taistega, katiri je popreid te perve / inu te druge Bukvize popisov. U' Vuidmu M. D. CCLXXV. / Po Brattih Murero.

Antona Janshaja / Zesarskiga Zhębęllarja. / Popolnoma / Podvuzhenje / sa Vsse Zhebellarje. / Na kaj sa eno visho taisti od svojeh / zhębęll bres tęga, de bi nję podirali, / al pa morili. 1. Najbogateishi dobizhek, koker do sehmalu lohku sadobijo. / 2. Vender vsse Zhębęlle per shiulenji, inu dobri Mozhy ohranijo. 3. Usakateri Pain Zhębęll da (recte do) smerti lohku uzhivajo, inu she svojim Erbam saputtijo. Na mnogo Proshnjo is Nemshkiga, na Kraynsku prestaulenu, inu s nekaterim Pomerkvarjem pogmiranu. / Od / Joannesa Golotschnika. / Fajmoshtra v' Grishi na Stajerskim. / V' Zelli, Utisnenu inu se najde per Fr. Jos. Jenko / 1792. Mala 8°. 200. Sedem tablic. — **Jakob Krašna.** Stoletna Pratika devetnajstiga stoletja od 1801—1901. Za duhovne, deželske službabnike in kmete. Iz nemškiga v slovenski jezik prevedena. V Gradcu 1840. 8°. 164. Nat. I. A. Kienreich; prodaja L. Kremžer v Ljubljani. — II. izdajo priredil J. Volc v Ljubljani 1847. — III. izdaja. Ljubljana 1860. — IV. izdaja. Ljubljana 1880. — J. Marn, Jezič. XXIV. — **Sabar Jakob** (1803—1864) iz Železne Stolice, je župnikoval petindvajset let v Gornji Lendavi in se 1861. leta preselil v Črenšovce. Bil je govornik na glasu, in zapustil v rokopisu govore, križni pot in cerkveni obred; vse to se nahaja v knjižnici črensovski. — (Bož. Raič, Ltp. Sl Mat. 1868.) — **Jožef Rozman**[1]) (1801—1871) Trebanjski *str. 134.* 1. Oče naš, kteri si v nebesih. — 2. Posvečeno bodi tvoje ime itd. Pridjan je tudi Katekizem. 12°. Str. 286. — 3. Daj nam danes naš vsakdanji kruh itd. V Ljubljani 1851. l. III. nat. 357 str. — Nekaj njegovih pridig je objavil „Duhovni Pastir.“ — **Anton Pekec** (1803—1833) iz Stopič. 1. Razlaganje dopoldanske očitne službe božje ali krščanski nauki od sv. maše in pridig, ki jih je imel — —, kaplan per sv. Jakobu v Ljubljani 1832. l. Po njegovi smrti

[1]) J. Marn, Jez. XXIV.

na svetlo dal Jožef Burger ... Nat. J. Blaznik. 1834. 8°. VIII. 459. — 2. Kristusovo terpljenje v osem postnih pridigah, ki jih je imel — —, Kaplan per sv. Jakobu v Ljubljani v letu 1831. Po njegovi smerti na svetlobo dal J. Burger id. Natisnil J. Blaznik. 1835. 8°. 122. (Obe knjigi v metelčiči.) (J. Marn, Jez. XXIV). — **Jožef Stiebil**[1] (1784—1848) iz Planine na Vipavskem, je po nekaterih kaplanskih službah bil učitelj pastirstva in spiritual v goriškem semenišču, potem je župnikoval v Černučah in dekanoval v Ločniku blizu Gorice; bil je tudi okrožni šolski nadzornik. Po njegovi smrti je Štef. Kociančič izdal njegove „Pridige“. Gorica 1853. 8°. X. 176, ter pridjal tudi njegov življenjepis. — **Janez Strel** (1790—1847), dekan v Gorjah na Trebnjem, je zložil znano pesem „Popotnik“ (pridem čez goró), ki jo je B. Potočnik izdal v „Novicah“ 1847. l. 76. — **Orešnik Lepstanski** (1797 do 1869.) iz Škocijana na Dolenjskem, umrl župnik v Podgradu ali Mehovem, je dopisoval v „Novice“ o posvetnih, v „Danico“ o duhovnih rečeh, n. pr. „Dobri in zvesti pastir išče izgubljene ovčice“ (1852); istotako v „Drobtinice“. — **Jožef Žemlja** (1805 — 1843) iz Breznice, sotrudnik „Kranjske Čebelice“, je po vplivu Prešernovega „Krsta pri Savici“ spisal epsko pesem „Sedem sinov“, Ljubljana 1843. 8°. 44 in je poslovenil Jonketov Krainerischer Bienenzüchter. — **Dr. Nikolaj Lipič** (1746) iz Ljubljane, se je učil bogo-, modro- in pravoslovja ter je postal v Ljubljani odvetnik, 1790. leta sodnik (Bannrichter). Nabral je 150.000 gld., da se je v Celju osnovala srednja šola, koje prvi razred se je otvoril 1809. l. Bil je nadarjen in mnogostranski izobražen mož in se je popolnem žrtvoval za ljudske koristi. (Carniola II. 1839. — Progr. des Cillier Gymn. 1852. — Frid. Kavčič, Ljublj. Zvon 1896.) — **Dr. Anton Medved** (1862 l.) iz Rajhenburga na Štajerskem, vedno odličen dijak na mariborski gimnaziji — vže v nižjih razredih je znal vsega Prešerna na pamet, v višjih pa Simona Gregorčiča in Horacija — je po dovršenih bogoslovskih študijah v Mariboru jedno leto kaplanoval v Šoštanju; v Rim poslan na modroslovsko fakulteto je postal 1892. doktor modroslovja in isto leto na Dunaju doktor bogoslovja. Od 1893 l. sem je gimnazijski profesor na moriborski gimnaziji. Nanj so vplivali Trstenjak, Jurčič, Sket; mnogo pesmic je objavil v „Kresu“, v „Vrtcu“ in „Slovanu“; v mariborskem bogoslovju je oživil leposlovni list „Lipica“. V zadnjem petletju je razno-

---

[1]) J. Marn, Jez. XXV.

V knjižnici č. gosp. mons. T. Zupana na Okroglem se nahajajo te-le knjige: Mali katekizem. Lj. 1815, Lj. 1838. — Listi in evangeliji. Lj. 1809. — Berila, listi in evangeliji. Lj. 1816. — Kershanſki kat. Nauk. Lj. 1822, 1839. — Branje sa Fare na Deshelli. Lj. 1795. — Molitva Greſhnika. Lj. 1817. — Molitne Bukvize. C. 1820. — Sveta Maſha. 1817. — Sveta Maſha. 14. natis 1820. — Premiſhlovanje. Lj. 1827. — Opominjevanje. Lj. 1826. — Sv. leto 1826. — Od pozheſhevanja Lj. 1830. — Izidor id. Lj. 1835. — Regelza id. Lj. 1844. — Obiſkanje id. Lj. 1834. — Drushba id. Lj. 1835. — Shivljenje sv. Alojsia id. Lj. 1846. — Sv. leto. Gradec 1847. — Sazhetek tega Mirakelna id. Žabnice. (Brez letnice.) — Boshja pot k sv. Joſhtu. Lj. 1847. — Spomin na Boshjo pot sv. Krisha na Peravi pri Belaku. Zaloshila M. A. Zablatnik na Peravi. (Brez letnice.)

vrstno delaven na slovstvenem polju; v „Dom in Svetu“ 1894—1895. je začetek njegovega lepega spisa „Zgodovina lepih umetnosti“. Pokojni Lampè ga je nagovarjal, naj izdá v posebni knjigi vso zgodovino lepih umetnosti in se mu je ponudil sodelovati. Izboren govornik, je Medved v „Voditelju“ objavil spis „Zgodovina cerkvenega govorništva“. Druge poznejše spise opustivši omenimo še „Gedichte des Hauptmannes Vodovnik-Liegenfeld“ Celje 1897.

Cesarski razglasi.

Osnanila povęlja od zefsarfkiga kraljeviga Gubernia v notrejnim Esterraihi. Kaku fe imajo nesnani, katęrim fe jęrperge dajó, per Gofpofkah, svunaj Graza, napovędati, inu zhez nje protokol pelati. Khevenhüller Dienerfperg. (Gradec. 30. VI. 1787. 2 str. nemško-slovenski.) — Osnanilu povęlja od zefsarskiga kraljeviga Gubernia v' notrejnim Efterraihi. De fe gofpofkine semle s' kmętefhkim ne fmęjo premęnati. Franz Ant. Khevenhüller. Maria Joshef Baron Dienerfperg. (Gradec 18. IV. Nemško besedilo ima letnico 1786, slovensko pa 1787. 1 str.) — Osnanilu od zefarfkiga kraljeviga Gubernia v' notrejnim Oesterreihi. Ṣa volo Arznuvanja tęh mokrih, inu fuhih garji, inu tih metilov pèr ovzah. Franz Anton Graf Khevenhüller, Guverneur. Franz Xaver Graf Auerfperg (Gradec. 17. II. 1787. 7 str. nemško-slov.) — Currenda na podloshne tega Krasa (pomeni: okraja) Grof Sturgkh v. Ottenfels-Gschwind. (Gradec. 11. IX. 1790, 4 str. nemško-slovenski.) Zarad nemirov so bili nekateri priprti in pozneje pa po cesarju pomiloščeni; raztrosili pa so glas, da jih ni kaznoval in pomilostil cesar nego „Krasamti, duhouske inu desheuske Gosposke“. Razglas se upira tem govoricam. — Resglaseine od tega Cefsarfkiga Kraloviga Gubernia u Stayerski deshelli. U' febi fapopade te poftaulene Vishe inu Povelle, kedire pofihmau par Saldashkih Fuhrengah, Quartireinu al noter polageinu teh Soldato; per Marshah, inu Prepelvainu fe imajo dershati. Filipp Graf od Welsperg Raitenau. (Gradec. 12. VII. 1797. 4 str. samo slovenski.) — Mi Franz ta drugi' skois Boshjo Miloft id. Procop Graf od Lazanski. Praesident. Na Caesarsko kralevo povelle. Anton Fridrih Baron od Mayer. (Dunaj. 2. IX. 1798; razpisuje se državno posojilo; samo slòv. 4 str.) — Mi Franz ta drugi id. Aloysius Grof od Ugarte, Joseph Baron od tega Mark; Franz Grof od Woyna; Leopold Baron od Haan. (Dunaj 2. XII. 1803. proti „Vuherniji“, 16 strani, 39 paragrafov samo slovenski.) — Mi Franz ta drugi id. id. isti podpisi kakor v poprejšnjem. (Dunaj 20. III. 1803; preklicujejo se petdesetaki iz 1800. l. 4 str.; samo slovenski.) — Podvuzhenje sa Shtibrene komififke grafhine inu gmajne (obzhine, fofefke) k' naprejemanju poprednih del k' fhazingam gruntnega snefka sa ftalni katafter navukasan s' najvifhefhim patentom od 23tega Dezembra 1817tega leta. (Gradec 9. aprila 1828. 14 str. slov.-nemškega besedila in 24 str. slov.-nemških uzorcev.) — Obzhinska napoved (Kurrenda) zefarfko-kralovfkega ladanftva fhtajarfke deshele (Savolo naftoplenja zefarftva Njihove Ṣvetlofti Zefara Ferdinanda I. ino sa volo obhajila mertvashkega po rajnem fvetlem Zefari Franzi I. (V Gradci 7. III. 1835. 3 str. samo slovensko.) Grof od Wickenburg, Vites od Nefslinger, Baron od Jurizh.

Pastirski list in slavospev.

Paſtirski list najvisoko vredneſhega goſpoda, goſpoda Romana Sebaſtiana Ṣhkofa Sekovſkega, Admiſtratora Ṣhkofije Leobenſke, Firſhta Eſterajhſhkega Zeſarſtva, Doktora ſvete Theologie ino Philosophie, na verne Sekovſke ino Leobenſke Ṣhkofije pri naſtopi Ṣekovſkega Sedesha. V Gradzi, S' piſsmenzami. I. A. Kienreicha. 1825. 4°. 29. — ČEŠENJE, darovano Njiḫovi Knezoškofovski Milosti, prečastnemi, visokorojenimi Gospodi Gospodi ROMANI SEBASTIANI ZAENGERLE, Knezo-Škofi sekovske ino naméstniki lubnišks škofije, Njihove c. k. Visosti velikega Vajvode toškanskega duhovnemi, ino št. st. izbornemi svètovavci, Doktori modro- ino sv. bogoslovja, itd. itd. itd. o preslavnem svétkovanji Svojega mešničkega Jubilea od Slovenskih Klerikov sekovske škofije. — Ta slavospev je zložil bogoslovec Jožef Tosi, ki je 1875. leta na Dunaju umrl profesor bogoslovja v 52. letu svoje dôbe. Narodil se je v Svičini. Slovenskemu besedilu je pisatelj dodal nemški prevod. Natisnil ga je A. Leykam v Gradcu na desetih straneh velike 4° oblike. Eden izvod se nahaja v zasebni knjižnici gosp. Kranjca, c. in kr. polkovnika v Krakovem.

Dramatika.

Predstavljanje Kristovega trpljenja, kakor se vrši na Bavarskem v Oberammergau, se je vršilo in se vrši tudi še sedaj na Koroškem. Okolo 1810. l. živel je tam kmet Andrej Drabošnjak iz Šentjurja na Strmcu nad Vrbskim jezerom. Zložil je igro: „Komedija od zeliga grenkiga terplenja ino ſmerti Jesuſa Kriſtuſa naſhiga ljubiga Goſpoda. Popiſano od — —, eniga pavra v Korutane iz nemſhkiga v Koroſhko ſhpraho v rajme napravljeno. V letu 1811." — Štiri prepise te igre je pokojni prof. Lendovšek na ogled in porabo poslal Ant. Trstenjaku v Ljubljano. I. prepis je od Josipa Schöfmana 1841; II. od kajžlarja Ant. Unikarja 1854; III. od Janeza Tepana na Gozdarjih iz 1881. l.; IV. od Tom. Aichholzerja iz 1888. l. Vsak je igre prepisal v svojem narečju. Igro, v kateri nastopa do petdeset oseb, so kmetje iz Gozdanj začeli predstavljati 1841. l. in to se vrši vsako sedmo ali deseto leto. Od gozdanjske družbe se je ločil jeden del in se preselil v Lipško župnijo (Lend bei Velden). Ti dve družbi delujete še dandanes za dobrodelne namene in dobite za vsako predstavo po 100—300 goldinarjev. „Mir" 1892. l., št. 11, poroča o predstavi v Tinjah, da so igralci jako dobro izvršili svojo nalogo. — Drabošnjak je zložil še „Trpljenje device Marije", „Bogati mož" (Der reiche Prasser), „Pastirci ali rojstvo Kristusovo" in „Izgubljeni sin".

Protestantovski pastorji na Kranjskem.

V zadnjem snopiču zbornika „*Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich*" za 1900. l. se nahaja prva polovica sestavka „Die evangelischen Prediger Krains im XVI. Jahrhunderte", ki ga je spisal dné 3. julija 1900 umrli Theodor Elze. Naj bodo pastorji navedeni tukaj po abecednem redu, ne da bi se

dalje spuščali v predmet radi pomanjkanja prostora. Filaletes Jur., Fašang Krištof, Fašang Gregor, Fašang Janez, Fašang Moric, Fašang Tomaž, Fašang Abel, Fašang Lenart, Folt Janez, Gergič Martin, Kočevar Janez, Hasiber David, Jagodič Tomaž, Juričič Jur., Knafel Bartol, Kosageta, Kovačič Štefan, Kumprecht Marko, Kupljenik Peter, Latomus Andrej, Lisec Jan., Lukič Peter, Matišič Miha, Maček Jur., Mertlić Lenart, Mravljinec Marko, Kaspar N. Krištof, Neapolitanec Ant, Prašnik Seb., Piroter Benedikt, Reja Andr., Rokcvec Kasp, Rues Karol, Savinec Andr., Simplicius Jernej, Sitarič Greg., Sladnič Marko, Slivec Krišt., Snoilšik Jan., Spindler Krišt., Steiner Fr., Stradiot Greg., Subtilič Vid, Trošt Mat., Živčič Mat., Železnik Mat.*)

Popravki.

II. zv., str. 24: Litanije Napoleonove. Č. g. župnik Slekovec pravi, da je čital jednake pa obširniše litanije v nemškem jeziku, in da jih je kaplan Zanin preložil na slovenski jezik in ne zložil sam. — **Fr. Bileo** je umrl 1824. — *Str. 84:* **P. Ješenak** je bil iz Slovenj. gradca. — **Potočnik** je umrl 1824. — *Str. 173:* **Al. Perger** je bil oskrbnik grajščine na Naričkem, ne na Naričkem vrhu. — *Str. 174:* **Gutman** je bil rojen 1784. l. na Potrni (Laafeld) pri Radgoni, ne v Zetinah. — *Str. 175:* **Danjko** je izdal tudi molitvenik „Jezus, Maria in Jožef“ 1856. — *Str. 181:* **Vido Rižner** ni iz Ptuja, nego od sv. Marjete pod Ptujem; umrl je v Gradcu, ne v Gnasu. — *Str. 181:* **Anton Šerf**, iz Detincev pri Radgoni, je izdal poleg imenovanih knjig še „Cvetnjak ali rožnjek cveteči mladosti vsajen.“ Prva gredica. Radgona 1839. 16°. 64. — *Str. 183:* **Šmigavec** je umrl 1829. l. kot oskrbnik ptujskega grada. — Očitki g. Fekonje v „Dom in Svetu“ gledé III. zv. so neopravičeni gledé pisateljev Plac. Javornika, Iv. Macuna, J. Marna in Matije Majarja, kar se razvidi iz bibliografije; pesem „To zlato vinsko kapljico“ po njegovem mnenju ni zložil Orožen, nego **Novak.** — *IV. zv. str. 196:* Pečnik ni Josip nego **Jernej**. — *Str. 194:* Murko ni iz Dostele nego **Drstele**. — *Str. 205*: namestu Agniwitra čitaj **Agnimitra**. — *Str. 206* pod črto namesto Ponatis čitaj **Pârvatî'**. — *Str. 161.* Slekovec ni Martin nego **Matej.** *Str. 307:* Brezovnik je iz **Starega trga** pri Slovenjem gradcu ne iz Starega trga na Kranjskem. — Na *str. 7* je omeniti zraven slovenskih akademičnih društev „*Slovenija*“ in „*Triglav*“ še Slovensko katoliško akademiško društvo „*Danica*“, ki je 1895. l. začelo izdajati svoje glasilo „*Zora.*“ — Na *str. 17, vrsta 5*, popravi se letnica 1758 v **1857**. — Na *str. 37* je pesnik Franjo Cimperman prišel po naključju v spis o pesniku bratu Josipu Cimpermanu. — Na *str. 89, vrsta 9*, namestu „se mu je“, čitaj „**je nevesti**“. — Na *str. 109, vrsta 6* od spodaj čitaj „**Trstenjakovi**“ namesto „Poštenjakovi“.

---

*) Ta imena se ne nahajajo v imenikih, ker so ti bili uže stavljeni, ko je sestavek „Protestantovski pastorji na Kranjskem“ pisatelju te knjige prišel v roke. *Pisatelj.*

Kazalo po strokah za vse štiri zvezke.

---

*) *Opomba.* Ker č. g. Benkovič izdá popolno „Zgodovino bogoslovnega slovstva“, se tukaj ni skušala doseči popolnost.

*) Ker se časnikarji navajajo na str. **353—372**, so zarad okrajšanja navedene samo desetinke.

---

*) Razven Hašnika in Levičnika so vsi tu navedeni glasbeniki opisani v IV. zv. „Zgodovine slov. slovstva"; zato ni posebno navedena številka IV.

---

*) ***Opomnja.*** Sem se smejo šteti tudi: Vinogradski zakon I. 69. — Prisege: kotoribska I. 145; ljubljanske I. 44; središke I. 144; tožno pismo I. 145; zakonsko pravo (Likar) III. 249; (Hicinger) III. 245. — „Instrumentalbuch“ I. 276. — Zakonodajstvo II. 90—93.

217. — β) V nemškem jeziku. Costa III. 262. — Danjko II. 249. — Debevec II. 227. — Gutsmann I. 190. — Janežič III. 299; Japelj II. 212; Jarnik II. 162. — Komel IV. 427; Kopitar II. 79. — Lendovšek IV. 429; Levstik IV. 311. — Metelko II. 240; Murko II. 257. — Pečnik IV. 427; Pohlin I. 192; Potočnik II. 235. — Sket IV. 423. — Šmigavec II. 254. — Zagajšek II. 224. — γ) V češkem jeziku: Lego IV. 427. — δ) V latinskem jeziku: Bohorič I. 113. — Hipolit I. 168. — ε) V laškem jeziku: Weissenthurm II. 225. — *b*) staroslovenskega jezika: Miklosič III. 298; Marn III. 302. — *c*) hrvatskega jezika: Macun III. 294; Majar III. 296; Marn IV. 427. — *d*) češkega jezika: Marn IV. 423. — *e*) ruskega jezika: Majar III. 297. — Raič 272 — *f*) vseh slovanskih jezikov: α) v slovenskem jeziku: Majar III. 296. — β) v nemškem jeziku: Miklosič III. 298. — *g*) nemškega jezika: Čuček IV. 427. — Macun III. 293. — Praprotnik III. 259. — Slomšek III. 280. — *h*) laškega jezika: Križman IV. 427; dostavi Premru III. 276. — *i*) francoskega jezika: Vodnik II. 217. — *j*) angleškega jezika: Jeram IV. 427. — *k*) ogerskega jezika: Imre IV. 427. — *l*) latinskega jezika: Hrovat III. 309. — *m*) grškega jezika: Macun III. 293.

Slovstvena zgodovina. Benkovič IV. 215. — Celestin IV. 202. — Čop-Šafařik II. 142. — Fekonja IV. 212, 425. — Glaser IV. 205. — Hubad IV. 212. — Jereb IV. 211. — Kalan (Jezičnik) IV. 271; Kleinmayer IV. 211, 425; Krek III. 306. — Leban IV. 333; Lekše IV. 216; Lenček III. 262; Levec IV. 207, 425. — Macun III. 293. — Marn III. 177. — Pajek IV. 204, 424; Pajk IV. 200; Pohlin I. 194 (Bibliotheca). — Simonič IV. 207, 425; Scheinigg IV. 215. — Tomšič IV. 346 (Bibliografija). — Žvab 214.

Vojaške znanosti. Komel IV. 400, 440.

Uradni spisi. II. 91—93; IV. 456—457; v začetku in na koncu III. zv.

Vzgojeslovje. Bezlaj IV. 305. — Caf III. 291; Ciperle IV. 309. — Dimnik IV. 311. — Gaberšek IV. 313. — Jamšek IV. 320; Janežič III. 300; Jeglič IV. 290; Jeran III. 265. — Kamuščič (Vrtnarica) IV. 322; Klodič IV. 312; Kociančič III. 277; Koprivnik IV. 327; Küzmič I. 199. — Lapajne IV. 329. — Praprotnik III. 258. — Ravnikar IV. 340; Rozman III. 285. — Schreiner IV. 305; Slomšek III. 280—282; Stumpfi IV 344. — Tomšič IV. 146. — Vodušek III. 283. — Zupančič IV. 292. — Berila in čitanke. Jarnik (Zber) II. 261. — Končnik IV. 327. — Miklošič IV. 335. — Primic II. 224. — Razinger-Žumer IV. 340. — Mladinski spisi. Brezovnik IV. 307—308. — Dimnik IV. 311. — Freuensfeld IV. 312. — Funtek IV. 312. — Gangl IV. 315. — Hubad IV. 318. — Koprivnik IV. 327; Kosi IV. 328. — Leban Jan. IV. 332 do 333. — Matejev 434; Markič 434; Miklavčič IV. 334. — Nedeljko IV. 335—336. — Pijelik 433. — Tomšič IV. 344—346. — Vakaj IV. 433. — Patriotični spisi. Ciperle IV. 309. — Dimnik IV. 311. — Hubad IV. 319. — Nedeljko IV. 336. — Tomšič IV. 346—347. — Razna učila. Lavtar IV. 435. — Nedved IV. 435. — Pirc IV. 435. — Vrhovec IV. 435.

Zdravilstvo. Bleiweis Jan. III. 239; Bleiweis Karol IV. 239, 441. — Dular IV. 401. — Fanton de Brun II. 232. — Hribar Drag. IV. 441. — Kees-

---

*) Navedena so imena opisanih mož, ne pisatelji življenjepisov.

Imenik za 4. zvezek.

Imenik za vse štiri zvezke.*)

*) Debelo tiskane številke kažejo na mesto, kjer se čitajo življenjepisni podatki.

